

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ PROGRAMI BİLİM DALI**

SİVEREK İLÇESİNİN TARİHİ, SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Yüksek Lisans Tezi

**HAZIRLAYAN
Zelal ÖZAĞAÇHANLI**

2010-NİĞDE

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ PROGRAMI BİLİM DALI

SİVEREK İLÇESİNİN TARİHİ, SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Yüksek Lisans Tezi

HAZIRLAYAN
Zelal ÖZAĞAÇHANLI

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Şaban BAYRAK

2010-NİĞDE

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. ŞABAN BAYRAK danışmanlığında ZELAL ÖZAĞAÇHANLI tarafından hazırlanan "Siverek İlçesinin Tarihi Sosyo-Kültürel Yapısı" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İLKÖĞRETİM Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS Tezi olarak kabul edilmiştir.

30.11.2010

JÜRİ :

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Şaban Bayrak
Üye : Prof. Dr. Remzi KILIK
Üye : Yrd. Doç. Dr. Selen DOĞAN

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Siverek İlçesi'nin tarihi sosyo-kültürel yapısı konulu bu yüksek lisans çalışmasında, Siverek İlçesi'nin tarihi, coğrafyası, eğitim, halkevleri ve kültürel yapısı altı bölümde ele alındı. Siverek'e dair ilk resmi kaynakların, yörenin Osmanlı hakimiyeti altına girdikten sonra kayıt altına alınmaya başlamasından dolayı, ilçenin tarihi Diyarbakır tarihi dahilinde incelendi. İlçe tarihini ortaya koymak bakımından yerel kaynaklar ve ilçedeki tarihi kalıntılar ile ilgili incelemeler de değerlendirmeye alındı. Coğrafi ortamın tespiti o yerin tarihi ve kültürü üzerindeki etkisini de değerlendirmek bakımından önemli olduğu için Siverek İlçesi'nin coğrafi yapısı; morfolojik, jeolojik, hidrografik özellikleri ile birlikte kısaca ele alındı. 16. yüzyıla dair Osmanlı kayıtlarının yer aldığı eserler incelenerek Siverek'in eğitim yapısı ortaya konuldu. Siverek İlçesi'ndeki eski okulların arşivlerinde yapılan araştırma ile Siverek'te Eğitim konusu zenginleştirildi. Siverek İlçesi'nde Halkevinin yaptığı çalışmalar ayrı bir bölüm olarak ele alındı. İlçede Halkevi'nin çalışmalarına genişçe yer verildi. Kültür ve Kültürel Yapı kavramları açıklığa kavuşturulduktan sonra Siverek İlçesi'nde beslenme kültürü, halk sanatları ve zanaatları, yöresel kıyafetler, yöresel oyunlar, çocuk oyunları, doğum, evlenme, ölüm, asker uğurlama ve gelenekler açıklandı. Sonuç kısmında araştırmanın genel bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra çözüm ve öneriler ortaya kondu.

Anahtar Kelimeler: Siverek, Tarih, Coğrafya, Eğitim, Halkevleri, Kültürel Yapı.

ABSTRACT

The research about historical, socio-cultural structure of state Siverek. Historical, geographical educational, cultural structure and folks of Siverek, narrated in six parts. The first formal sources about Siverek, as the state was recorded after it came under ascendance of Otoman Empire, history of the state was examined inside Diyarbakır history. To show the history of state local sources and historical remnonts were evaluated. Determining geographical environment is important for evaulating its effects on the history and geography of the state, geographical, morfobgical geological features are narrated briefly. Educational structure of Siverek was mentioned by investigating elements about Ottomon empire of 16 th century. Subject of education in Siverek enriched by the research of records from the old schools in Siverek. Researches of community hauses in Siverek are mentioned in a different part. Research of community house is mentioned widely. After clarifying the concept of culture and culturel, local dress, local activities, child games birth, marriage, sending off soldier and customs are told. In the conclusion part after a general evaluation of thesis solutions and suggestions are presented.

Key Words: Siverek, Histroy, Geopraphy, Education Community Houses, Cultural Structure.

ÖNSÖZ

Tarih geçmişin bize bıraktığı en kıymetli hazinedir. Bu hazine, içerisinde barındırdığı paha biçilmez cevherler sayesinde milli şuurun ve milli bekanın hayat kaynağı olmuştur. Hepimizin bildiği üzere tarihi insan yapar. İnsan ise kültürel bir varlıktır. İnsan kültür oluşturur, kültürü değiştirir. Kültür, başlı başına bir oluşum değildir. Dil, din, örf, adet, gelenek, görenek, ahlak, edebiyat, giyim-kuşam, beslenme kültür ile iç içedir.

Coğrafi faktörlerin kültür ve tarih üzerindeki etkisi yadsınamaz. Kültür bir anlamda insanların eşyaya ve olaylara hatta doğaya bakışı olarak yorumlanacak olursa bu karşılıklı etki daha iyi anlaşılacaktır.

Tarih geleceğimizdir sözünden hareketle; gerek tarih, gerek kültür, gerek coğrafi miras olgusu, Türk toplumunun sıkı sıkıya bağlı kalması gereken değerlerdir. Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş kültürel ve manevi değerler bu hazinelerin gün ışığına çıkarılması ile gücünü koruyacaktır. Ben de, kimi eskide kalmış kimi halen varlığını koruyan Siverek kültürünün ülkemiz hazinesinde yer bulacağını temenni ediyorum.

Çalışmalarım süresince kıymetli fikirlerinden istifade ettiğim ve bana yol gösteren saygı değer hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Şaban BAYRAK'a, beni her zaman destekleyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Remzi KILIÇ'a, yine desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Zübeyir TURAN ve Değerli Eşi Şükriye TURAN'a ve bu süre zarfında maddi ve manevi desteği ile hep yanımda olan Annem Zekiye ÖZAĞAÇHANLI'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmalarım boyunca hep yanımda olan ancak kısa süre önce kaybettiğim çok kıymetli babam İzzet ÖZAĞAÇHANLI'yı rahmetle anıyorum.

Kasım 2010

Zelal ÖZAĞAÇHANLI

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xxii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xxv
HARİTALAR LİSTESİ	xxvi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xxvii
KISALTMALAR DİZİNİ	xxxvi
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN METODU	2
1. Araştırmanın Önemi	2
2. Araştırmanın Kapsamı ve Alanı	3
3. Araştırmanın Sınırları	3
4. Araştırmada Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri	4
5. Tezin Sınırlılıkları ve Karşılaşılan Problemler	4

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNİN TARİHİ

1. SİVEREK ADININ MENŞE'İ	6
2. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA SİVEREK VE ÇEVRESİ	8
2.1. İlk Çağ Tarihi	8
2.2. Erken Tunç Çağı	8
2.3. Orta Tunç M.Ö.	8
2.4. Genç Tunç Çağı	8
3. SİVEREK İLÇESİ SINIRLARI İÇERİSİNDE YAPILAN ARKEOLOJİK KAZILAR VE ÖREN YERLERİ	10
3.1. Hassek Höyük Kazısı	10
3.2. Çivi Tarlası Arkeolojik Kazısı	13

3.3. Garoz Harabeleri	15
3.4. Haç Göz Kalıntıları	15
3.5. Hello Kent Mozaikleri	16
4. SİVEREK VE ÇEVRESİNDE ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI	17
4.1. Göktepe Höyüğü	17
4.2. Çomak Höyük	17
4.3. Toprakkale Höyüğü	18
5. SİVEREK İLÇESİNDE YAŞAMIŞ MEDENİYETLER	19
5.1. Sümerler	19
5.2. Subartular (Hurriler)	20
5.3. Mitanniler	21
5.4. Hititler	23
5.4.1. İsmirika (Siverek) Anlaşması	24
5.5. Urartular	26
5.6. Asurlar	26
5.6.1. Siverek İlçesinde Asurlular Dönemine Ait Tarihi Buluntular	29
5.7. Aramiler	30
5.8. Medler	31
5.9. Persler	32
5.10. Makedonyalılar	32
5.11. Romalılar	33
5.12. Sasaniler	35
5.13. Bizanslılar	35
5.14. Araplar	36
5.15. Selçuklular	37
5.16. Haçlı Kontluğu Döneminde Siverek	41
5.17. Eyyubiler	42
5.18. Artukoğulları	44
5.19. Salimbey ve Oğulları Aşireti (Dögerler)	45
5.20. Sökmenliler	46
5.21. Harzemliler (Harzemşahlar)	46
5.22. Moğollar ve Timur	47

5.23. Karakoyunlular.....	48
5.24. Akkoyunlular	48
6. OSMANLILAR DÖNEMİ	49
6.1. Siverek Osmanlı İdaresine Geçiyor.....	51
7. SİVEREK SANCAĞININ İDARİ YAPISI	55
7.1. Siverek Nahiyesi	56
7.2. Bucak Nahiyesi	56
7.3. İn Nahiyesi.....	56
7.4. Heylun Nahiyesi.....	57
7.5. Aşun Nahiyesi.....	57
7.6. Çubukdan Nahiyesi	57
8. OSMANLI İSKAN SİYASETİ VE AŞİRETLERİN SİVEREK’TE YERLEŞTİRİLMELERİ.....	59
8.1. Türkmen, Yörük ve Ekrâd Tabirinin Anlamı	59
8.2. 1566’da Cemaat’ler ve Yerleştikleri Köyler.....	63
8.3. Yusuf Halaçoğlu’na Göre Siverek’te Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar.....	73
8.4. XVI. Yüzyılda Siverek Sancağı Köyleri	78
8.5. XVI. Yüzyılda Siverek Sancağı Mezra’aları	88
9. OSMANLI PADİŞAHLARI SİVEREK’TE KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN VE IV. MURAT	97
10. SİVEREK’E BAĞLI KÖYLERDEKİ YER ADLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	99
11. OSMANLI DÖNEMİNDE SİVEREK’İN İDARİ YAPISI	111
12. MADEN-İ HÜMAYUN EMANETİ VE SİVEREK	113
13. SİVEREK SANCAĞI VE VİLAYETİ	114
14. TANZİMAT DÖNEMİ	120
14.1. Siverek’te Telgraf Teşkilatı Kuruluyor... ..	122
14.2. Hamidiye Alayları’nın Kurulması ve Siverek	123
14.3. Milli Aşireti ve İbrahim Paşa Olayı	128
14.4. Hamidiye Alaylarının Sonu	131
15. MİLLİ MÜCADELEDE VE URFA’NIN KURTULUŞUNDA SİVEREK’LİLER.....	134

15.1. Siverek'liler Aşiretleri Barıştırıyor.....	138
15.2. Siverek'te İşgal Edilmek İstendi.....	139
15.3. Mustafa Kemal'den Telgraf.....	140
15.4. Siverek'te Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Kuruluyor.....	141
15.5. Mustafa Kemal, Cudi Paşa'ya Soruyor (..neyapacaksınız?).....	143
15.6. Ali Rıza Bey ve Ali Saip Siverek'e Sığınyorlar.....	143
15.7. Albay Normand Siverek'e Geliyor!.....	145
15.8. Siverekte Fransız Albay Normand'ın Başına Gelenler.....	146
15.9. Siverek Kuvvetleri Urfaya Hareket Ediyor.....	150
15.10. Siverek Müftüsü'nün Konuşması.....	151
15.11. Siverek Milli Kuvvetleri Karaköprü'de!.....	153
15.12. İlk Ateş ve İlk Şehit... ..	153
15.13. Bediuzzaman Karakolunun Zaptı!.....	154
15.14. Paris Barış Konferansına Siverek'ten Çekilen Telgraf.....	163
15.15. Siverek Mebusu Mehmet Rauf Bey İrade-i Milliye Gazetesinin Müdürlüğünü Yapıyordu.....	163
15.16. Milli Mücadelede İlginç Olaylar ve Anektodlar.....	164
15.17. Meclis-i Mebusan'da Siverek'lilerin Telgrafı Okunuyor... ..	165
15.18. Hapishane Basılacaktı... ..	166
15.19. Ali Fuat Efendi Hapsediliyor... ..	166
16. SİVEREK'TEN İSTANBUL'DAKİ MECLİSİ MEBUSANA VE ANKARA'DA KURUCU MECLİS İLE T.B.M.M.'NE KATILAN MİLLETVEKİLLERİ.....	170
16.1. Osmanlı Meclis-i Mebusanı.....	170
16.1.1. Nureddin Efendi.....	170
16.1.2. Ali Fuat (Bucak) Bey.....	170
16.1.3. Bekir Sıtkı (Ocak) Bey.....	171
16.2. 23 Nisan 1920'de İlk T.B.M.M'ye Siverek'ten Katılan Mebuslar.....	172
16.2.1. Abdulğani Ensari Efendi.....	172
16.2.2. Ahmet İhsan (Sağlam) Bey.....	173
16.2.3. Mustafa Lütfi (Azer).....	173
16.2.4. Mehmet Rauf Bey.....	174

16.2.5. Mehmet Sırrı (Tayanç) Bey	174
16.2.6. Bekir Sıtkı (Ocak) Bey.....	175
16.3. 1923'te II. Dönem T.B.M.M'ye Siverek'ten Katılan Mebuslar	175
16.3.1. Ömer Cudi Paşa.....	176
16.3.2. Halil Fahri (Gürmen) Bey	176
16.3.3. Mahmut (Odabaşızade) Bey.....	177
16.3.4. Kadri Ahmet (Kürkçü) Bey.....	178
17. SİVEREK BELEDİYESİ	178

İKİNCİ BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNİN COĞRAFYASI

1. SİVEREK İLÇESİNİN MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ	188
1.1. Dağları	189
1.1.1. Karacadağ.....	189
1.2. Akarsular.....	190
1.2.1. Hacı Hıdır Deresi.....	191
1.2.2. Esmer Çayı.....	191
1.2.3. Zengeçür Çayı	192
1.2.4. Çem Çayı.....	192
1.2.5. Hamdun Çayı.....	193
1.2.6. Beşkardeş Çayı	193
1.2.7. Çak Suyu	193
2. TOPRAK ÖZELLİKLERİ	193
2.1. Bazaltik Topraklar.....	194
2.2. Kahverengi Orman Toprakları	194
3. SİVEREK'LE İLGİLİ ÖZET BİLGİLERİ	194
3.1. Siverek'in Çevre İl ve İlçelere Uzaklığı.....	195
3.2. Büyük Yerleşim Yerlerinden Bazıları	198
3.2.1. Kapıkaya Beldesi.....	198
3.2.2. Gürakar Beldesi	198
3.2.3. Karakeçi Nahiyesi.....	199
3.2.4. Karacadağ Nahiyesi	199

3.2.5. aylarbaşı Nahiyesi.....	199
3.2.6. Bucak Nahiyesi.....	200
3.2.7. Şekerli Nahiyesi.....	200
3.2.8. Bağbaşı Nahiyesi.....	200
3.2.9. Karakoyun Köyü.....	200
3.2.10. Karabahçe Köyü.....	200

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNDE EğİTİM

1. SIBYAN MEKTEBLERİ.....	202
2. SİVEREK KAZASINA BAğLI NAHİYELERDE AÇILAN İBTİDİİ MEKTEPLER.....	206
2.1. Bucak Hamidiye İbtidaİ Mektebi.....	206
2.2. Hoşin Hamidiye İbtidaİ Mektebi.....	206
2.3. Hazro İbtidaİ Mektebi.....	206
2.4. Karacadağ Hamidiye İbtidaİ Mektebi.....	206
2.5. Yenişehir Hamidiye İbtidaİ Mektebi.....	207
2.6. Siverek İkinici Erkek İbtidaİ Mektebi.....	207
3. SİVEREK RÜŞDİYE MEKTEBİ.....	208
3.1. Siverek Kız Rüşdiye Mektebi.....	210
4. SİVEREK İDADİ MEKTEBİ (GAZİPAŞA İLKÖRETİMİN OKULU).....	211
4.1. Gazipaşa İ.Ö.O. İdareciler.....	218
5. AZINLIK OKULLARI.....	220
5.1. Siverek Protestan Mektebi.....	220
6. TÜRKÖZÜ İLKÖRETİM OKULU TARİHÇESİ.....	222
7. ŐAIR İBRAHİM İLKÖRETİM OKULU TARİHÇESİ.....	227
8. KAZIM KARABEKİR İLKÖRETİM OKULU TARİHÇESİ.....	230
9. 2009-2010 EğİTİM-ÖRETİM YILINDA SİVEREK'E OKULLAR ÖGRENCİ SAYILARI VE CİNSİYETLERE DAğILIMI.....	233

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİVEREK HALKEVİ

1. HALKEVLERİNİN DOĞUŞU VE İDEOLOJİK YAPISI	240
2. SİVEREK HALKEVİNİN KURULUŞU	241
2.1. Ar Kolu	243
2.2. Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu.....	246
2.3. Gösterit Kolu.....	248
2.4. Sosyal Yardım Kolu	252
2.5. Kitapsaray ve Yayın Şubesi.....	255
2.6. Köycülük Kolu.....	257
3. SİVEREK HALKEVİNİN TOPLUM HAYATINA KATKILARI	262

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNİN KÜLTÜREL YAPISI

1. KÜLTÜREL YAPISI.....	263
1.1. Kültür ve Kültürel Yapı Tanımlamaları	263
2. BESLENME VE MUTFAK KÜLTÜRÜ.....	266
2.1. Siverek İlçesinde Beslenme ve Mutfak Kültürü	266
2.1.1. Mahalli Yemekler	266
2.1.1.1. Etli Sıkma (Ekşili)	267
2.1.1.2. Patlıcan Ekşisi.....	267
2.1.1.3. Sulu Tepik	267
2.1.1.4. Beli Bağlı (Kazan Kebabı)	268
2.1.1.5. Bamya (Koruk Ekşisi).....	269
2.1.1.6. Keşkek.....	269
2.1.1.7. Melğuta	270
2.1.1.8. Danuk (Hedik)	270
2.1.1.9. Ğıllorik Ekşisi.....	271
2.1.1.10. Sirav (Sarımsaklı Sulu Yumurta).....	271
2.1.1.11. Güveçte Kuru Fasulye.....	272
2.1.1.12. Elma Ekşisi.....	272
2.1.1.13. Yoğurt Çorbası (Lebeni)	273

2.1.1.14. Mercimekli Köfte.....	273
2.1.1.15. Bademli Pilav	274
2.1.1.16. Çiğköfte.....	274
2.1.1.17. Yumurtalı Köfte.....	276
2.1.1.18. Tepsi Kebabı.....	276
2.1.1.19. Siverek Tavasası	277
2.1.1.20. Şekerli Pide.....	278
2.1.1.21. Peynirli Pide	278
2.1.1.22. İçli Köfte (Etlı ve Susamlı)	278
2.1.1.23. Salçalı Pilav	279
2.1.1.24. Pırpırım (Semizotu)	279
2.1.1.25. Güveç	279
2.1.1.26. Ağbandır.....	280
2.1.1.27. Kenger Yemekleri.....	280
2.1.1.27.a. Kenger Ekşisi	281
2.1.1.27.b. Kenger Kızartması	281
2.1.1.27.c. Kenger Sotesi (Salçası).....	281
2.1.1.27.d. Yoğurtlu Kenger (Borani)	282
2.1.1.27.e. Kengerli Bulgur Pilav	282
2.1.1.27.f. Kelle Kenger.....	282
2.1.1.28. Yarpuz Ekşisi.....	282
2.1.1.29. Kaburgalı Kurutulmuş Patlıcan, Biber Dolması.....	283
2.1.1.30. Bostana.....	284
2.1.1.31. Söğülme.....	284
2.1.2. Mahalli Tatlılar.....	285
2.1.2.1. Hoşaf	285
2.1.2.2. Pekmezli, Yumurtalı Bastık	285
2.1.2.3. Taze Peynir Helvası	285
2.1.2.4. Şolık (Şıllık Tatlısı).....	285
2.1.2.5. Zıngıl.....	286
2.1.3. Kışa Hazırlık	287
2.1.3.1. Bastık	287

2.1.3.2. Cevizli Sucuk.....	288
2.1.3.3. Çalma	289
2.1.3.4. Kesme (Kırma)	289
2.1.3.5. Bulgur.....	290
2.1.3.6. Dolmalık Kuru Sebzeler.....	291
2.1.3.7. Kırmızı Pul Biber.....	291
2.1.3.8. Çiğköftelik Biber (İsot).....	292
2.1.3.9. Biber Salçası.....	292
2.1.3.10. Domates Salçası.....	293
2.1.3.11. Tel Şehriye.....	293
2.1.3.12. Yaprak Basması	294
2.1.3.13. Pekmez	294
2.1.3.14. Yufka Ekmek.....	295
2.1.3.15. Turşu	296
2.1.3.16. Nar Ekşisi	297
2.1.3.17. Siverek Peyniri (Peynirin Kışa Hazırlanması).....	297
3. HALK SANATLARI VE ZANAATLARI	299
3.1. Kadın El Sanatları	299
3.1.1. İşleme ve Örne	300
3.2. Erkek El Sanatları.....	301
3.3. Siverek'te ve Çevresinde Kilimcilik ve Keçecilik	303
3.3.1. Keçecilik	303
3.3.1.1. Keçenin Yapılışı	306
3.3.2. Karakeçi Kilimleri	307
3.3.2.1. Dokuma Teknikleri	309
3.3.2.2. Karakeçi Kilimlerinde Kullanılan Malzemeler	310
4. YÖRESEL KIYAFETLER.....	311
4.1. Siverek İlçesinde Yöresel Kıyafetler.....	311
4.1.1. Yöresel Kadın Kıyafetleri	312
4.1.1.1. Başa Giyilenler	312
4.1.1.2. Sırta Giyilenler	313
4.1.1.3. Ayağa Giyilenler.....	314

4.1.1.4. Aksesuarlar	314
4.1.2. Erkek Giysileri	319
4.1.2.1. Başa Giyilenler	319
4.1.2.2. Sırta Giyilenler	319
4.1.2.3. Ayağa Giyilenler.....	320
4.1.2.4. Aksesuar	320
5. YÖRESEL OYUNLAR	320
5.1. Siverek Halk Oyunları	320
5.1.1. Duzo (Düz Ayak)	321
5.1.2. Lorke.....	322
5.1.3. Nurè Halayı	322
5.1.4. Çepik.....	322
5.1.5. Delilo	323
5.1.6. Dellocan	323
5.1.7. Çifte Telli	323
5.1.8. Tek Ayak.....	324
5.1.9. İki Ayak	324
5.1.10. Üç Ayak	324
5.1.11. Köçek	325
5.1.12. Gelberi.....	326
5.2. Seyirlik Oyunlar	326
5.3. Siverek'te Çocuk Oyunları	327
5.3.1. Sere Sale (Yılbaşı).....	329
5.3.2. Cıgız Oyunu	330
5.3.3. Arpa Çarpa (But But Bu Kadar).....	330
5.3.4. Gog	332
5.3.5. Kortıka Kale (Tol-Çelik).....	332
5.3.6. Ancuro Dendık Huro	333
5.3.7. Bırre	336
5.3.8. Hamam Puşo	337
5.3.9. Gülle	337
5.3.10. Deleme	339

5.3.11. Lahti-Koza.....	340
5.3.12. Dello (Beş Taş).....	341
5.3.13. Bezırgan Başı	342
5.3.14. Kelankusi.....	344
5.3.15. Goşteki.....	345
5.3.16. Kırm	346
5.3.17. Koçı Kaçakçı.....	346
6. HALK EDEBİYATI	347
6.1. Türkü	347
6.1.1. Siverek Yaş Üzümi	347
6.1.2. Cemil.....	348
6.1.3. Bir Cigara İç Oğlan.....	350
6.1.4. Evlerinin Önü Yoldur Yolaktır	351
6.1.5. Meryemmi	352
6.1.6. Güllü Gider Bostana	352
6.1.7. Elma Yanım (Uzun Hava).....	353
6.1.8. Siverek Asmasıyam	353
6.1.9. Çubuğu Asma Yarım	354
6.1.10. Evlerinde Makine	354
6.1.11. Siyah Saçlar Yan Olur (Sevim).....	355
6.1.12. Siyah Zülfün Tellerine	356
6.1.13. Sürme Çekmiş Gözlerine	356
6.1.14. Bu Pınar Eşme Pınar	357
6.2. Mani.....	358
6.3. Atasözleri ve Deyimler	370
6.4. İlençler (Beddualar).....	375
6.5. Dualar	377
7. BİLİM VE SANAT ADAMLARI	378
7.1. Siverek’li Şairler	378
7.1.1. Şair İbrahim Rafet	378
7.1.2. Hacı Yusuf Sami Efendi	379
7.1.3. Bican (Ahmet).....	380

7.1.4. Şahab.....	381
7.1.5. Prof. Dr. Abdülkadir Karahan.....	381
7.1.6. Prof. Dr. İhsan Sezal.....	382
7.1.7. Mehmet Ragıp Karcı.....	383
7.1.8. Zübeyir Yetik	384
7.1.9. Meral Dalaman.....	385
7.1.10. A. Hicri İzgören.....	386
7.1.11. Ali Fuat Fırat	387

ALTINCI BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNDE ÖRF AFET VE İNANIŞLAR

1. DOĞUM İLE İLGİLİ ÖRF ADET VE İNANIŞLAR	393
1.1. Doğum	393
1.1.1. Doğum Öncesi İnanış Kaçınma ve Uygulamalar	394
1.1.1.1. Kısırlılığı Giderme ve Gebe Kalma	394
1.1.1.1.a. Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar	394
1.1.1.1.b. Halk Hekimliğinde Aranılan Çareler	395
1.1.1.1.c. Tıbbi Önlemler	396
1.1.1.2. Aşerme	396
1.1.1.3. Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları	397
1.1.1.4. Çocuğun Cinsiyeti.....	398
1.2. Doğum ve Anne Bakımı	399
1.3. Doğum Sonrası.....	400
1.3.1. Bebeğin Tuzlanması ve Bakımı	400
1.3.2. Bebeğe İsim Koyma	401
1.3.3. “Bebeği Görme” Ziyareti.....	402
1.3.4. Bebeği Nazardan Koruma.....	403
1.3.5. Loğusalık ve Kırk Basması.....	405
1.3.6. Kırk Çıkarma.....	407
1.3.7. Sütü Gelmeyen Loğusa Kadın İçin Yapılanlar	408
1.3.8. Diş Hediği	409
1.3.9. Çocuğa Yönelik Bazı Geleneksel Tedavi Yöntemleri ve İnanışlar....	410

1.4. Çocuğu Sünnet Ettirme.....	412
1.4.1. Sünnet	412
1.4.2. Sünnet Çocuğunun Yaşı ve Sünnet Zamanı.....	412
1.4.3. Kirvenin Belirlenmesi ve Kirvelik	413
1.4.4. Tören yada Düğün Hazırlığı.....	414
1.4.5. Sünnet	415
2. EVLENME VE DÜĞÜN İLE İLGİLİ ADET VE İNANIŞLAR	417
2.1. Evlenme	417
2.1.1. Evlenme Biçimleri	418
2.1.1.1. Berdel Düğünleri	418
2.1.2. Evlilik Çağı-Yaşı	421
2.1.3. Kısmet Açma.....	422
2.2. Evlilik öncesi Aşamalar	423
2.2.1. Kız Beğenme-Kız Görme	423
2.2.2. Elçi Gönderme ve Ağız Yoklama.....	424
2.2.3. Kız İsteme	425
2.2.4. “Biçiye Gitme”	426
2.2.5. Başlık Parası (Kalın).....	426
2.2.6. Nişan	428
2.2.7. Nişanlılık Dönemi	429
2.3. Düğün Öncesi Hazırlık	429
2.3.1. “Endekçi” Görevlendirme.....	430
2.3.2. Sağdıcn Belirlenmesi	431
2.3.3. Çeyiz Görme	431
2.3.4. Çeyiz Düzme (Serme).....	431
2.4. Kına Gecesi İçin Yapılan Hazırlıklar ve Kına Gecesi.....	432
2.4.1. Sini Çıkarma.....	433
2.4.2. Kına Gecesi	433
2.5. Düğün	437
2.5.1. Gelin Alma	438
2.5.1.1. Gelin Almaya Gidiş	438
2.5.1.2. Yol Kesme.....	438

2.5.1.3. Kuşak Bağlama ve Suriük	439
2.5.1.4. Kapı Yolu (Kapı Parası).....	439
2.5.1.5. Sandık Yolu (Sandık Parası)	440
2.5.2. Gelinin Damat Evine Girerken Yaptığı Sembolik Hareketler	440
2.5.3. Düğün.....	441
2.5.4. Nikah ve Yüz Görümlüğü	442
2.5.5. Gelinlik Etme	443
2.5.6. Zeyin'e Gitme (Zeye Gitme).....	443
2.5.7. Cuma'ya Gitme	443
3. ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF ADET VE İNANIŞLAR.....	443
3.1. Ölüm Öncesi Hazırlıklar	444
3.2. Ölecek Bir Hasta İçin Alınacak İlk Tedbirler	444
3.3. Ölümden Sonra Yapılan İşlemler.....	445
3.3.1. Ölüm Olayının Duyurulması.....	446
3.3.2. Ölünün Yıkanması, Kefenlenmesi.....	446
3.3.3. Mezarlık ve Cenazenin Defni.....	448
3.3.4. Taziye (Yas)	449
3.3.5. Belirli Günler ve Ölü Yemeği	451
3.3.6. Mezar Ziyaretleri	453
4. ASKER UĞURLAMA VE KARŞILAMA.....	454
4.1. Asker Uğurlama ve Asker Karşılama İle İlgili Adetler.....	454
5. BAYRAM KUTLAMALARI İLE İLGİLİ ADETLER.....	456
5.1. Dini Bayramlar.....	456
5.2. Milli Bayramlar.....	457
6. HALK İNANIŞLARI.....	457
7. SİVEREK'TE HALK HEKİMLİĞİ	462
8. YATIRLAR VE ZİYARET YERLERİ	464
8.1. Cerrah Baba Türbesi.....	464
8.2. Kafur Dede Ziyareti.....	465
8.3. Kemal Hoca Türbesi.....	466
8.4. Koç Ali Baba Türbesi.....	468
9. SİVEREK'TE DÖVME (DEK) GELENEĞİ.....	469

10. SİVEREK'TE MİMARİ.....	475
10.1. Geleneksel Siverek Evleri.....	475
10.1.1. Bayram Aydemir Evi	478
10.1.2. Bekir Sami Karahanlı Evi	479
10.1.3. Cemil Akkan Evi	480
10.1.4. Fettahlar Evi	481
10.1.5. Hakkı Bucak Evi.....	482
10.1.6. Hasan Gülel Evi	483
10.1.7. Hasan Oral Evi.....	485
10.1.8. Köranlar Konağı	485
10.1.9. Mevlütoğulları Evi.....	487
10.1.10. Terziler Evi.....	487
10.1.11. Timurlar Evi	489
10.2. Hamamlar.....	490
10.2.1. Abdalağa Hamamı	490
10.2.2. Cıncıklı Hamam.....	492
10.2.3. Yeraltı Hamamı	493
10.3. Çeşmeler-Pınarlar	496
10.3.1. Hacı Pınar (Hacı Ömer Çeşmesi)	496
10.3.2. Serap Çeşmesi (İniye Serebi)	497
10.4. Köprüler	498
10.4.1. Selim Pınarı Köprüsü.....	498
10.5. Hanlar.....	499
10.5.1. Cudi Paşa Hanı.....	499
10.5.2. Gümrük Hanı	500
10.5.3. Hacı Yusuf Hanı.....	501
10.6. Kaleler.....	502
10.6.1. Siverek Kalesi.....	502
10.7. Camiler	503
10.7.1. Gülabibey Camii.....	503
10.7.2. Hacı Ömer Camii.....	504
10.7.3. Haliliye Camii	506

10.7.4. Hamidiye Camii.....	507
10.7.5. Hasan Çelebi Camii	508
10.7.6. Karakeçi Camii.....	509
10.7.7. Sulu Camii (Hüseyin Çeribaşı Camii)	510
10.7.8. Ulu Camii	511
11. SİVEREK’TE BASIN.....	512
11.1. İrfan Gazetesi	512
11.2. Altın Işık Mecmuası	514
11.3. Siverek Sesi Gazetesi.....	515
11.4. Yeni Siverek Gazetesi	516
11.5. Siverek Haber Gazetesi.....	516
11.6. Siverek Belediyesi.....	517
11.7. Kineba.....	517
11.8. Tarım Dergisi	517
11.9. Siverek’i Vilayet Yapma ve Kalkındırma Derneği Bülteni.....	517
SONUÇ VE ÖNERİLER	525
KAYNAKÇA	531
ÖZGEÇMİŞ	550

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Cevdet Turkey'a Göre Siverek'teki Oymak, Aşiret ve Cemaatlar.....	67
Tablo 2: Siverek'te Türkmen ve Yörük Grupları.....	73
Tablo 3: Siverek'te Oğuz Boylarına Mensub Cemaatler ve Yaşadıkları Yerler.....	74
Tablo 4: Siverek'te Aşiret, Cemaat ve Oymakların Listesi.....	75
Tablo 5: Siverek (Şehir) Nahiyesi.....	78
Tablo 6: Bucak Nahiyesi.....	79
Tablo 7: İn Nahiyesi.....	80
Tablo 8: Oşun Nahiyesi.....	81
Tablo 9: Heylun Nahiyesi.....	83
Tablo 10: Çaykadan Nahiyesi.....	84
Tablo 11: Siverek (Şehir) Nahiyesi.....	88
Tablo 12: Bucak Nahiyesi.....	90
Tablo 13: İn Nahiyesi.....	91
Tablo 14: Oşun Nahiyesi.....	92
Tablo 15: Heylun Nahiyesi.....	93
Tablo 16: Çaykadan Nahiyesi.....	94
Tablo 17: Siverek Mülki Amirleri (1518-2003).....	117
Tablo 18: Osmanlı-Rus Savaşı, 1. Dünya Savaşı, İstiklal Savaşı, Kore ve Milli Mücadele Sırasında Şehit Olan Siverekliiler.....	167
Tablo 19: Siverek Belediye Başkanları (1873-2010).....	181
Tablo 20: Siverek'in Köyleri.....	195
Tablo 21: Siverek Kazası'nda Yıllara Göre Sıbyan ve İbtidai Mekteb Sayısı.....	204
Tablo 22: 1876-1903 Yılları Arasında Siverek Kazasında Açılan İbtidâî ve Sıbyan Mektepleri.....	204

Tablo 23: 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılında Siverek Sancağında Bulunan Umumi İbtidâî Mektepleri ile Muallim ve Talebelerinin Kazalara Göre Dağılımı..	205
Tablo 24: Siverek Rüşdiye Mektebi Personel ve Talebe Sayısı.....	209
Tablo 25: Siverek idadî Mektebi 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılı Memur, Muallim ve Müstahdem Mevcudu.....	212
Tablo 26: 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılında Siverek İdadî Mektebi Kadrosunda Bulunan Muallimlerin Menşe'leri.....	212
Tablo 27: Siverek idadî Mektebi'nde 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılında Okutulan Derslere Göre Muallim Mevcudu.....	213
Tablo 28: Siverek idadî Mektebi 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılı Talebe Mevcudu.....	213
Tablo 29: Siverek İdadi Mektebi 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılı Umumi İmtihan Sonuçları.....	214
Tablo 30: Siverek İdadi Mektebi 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılı Tahsisatı..	215
Tablo 31: Kuruluşundan Günümüze Kadar Öğrenci Sayısı ve Bunların Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	215
Tablo 32: Diyarbakır Vilayetine Bağlı Olan Siverek Kazasında Maarif Meclisi ve Bu Mecliste Görevlendirilen Kişilerin İsimleri.....	220
Tablo 33: Türközü İ.Ö.O.'da Yıllara Göre Öğrenci Sayısı ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	225
Tablo 34: Şair İbrahim Rafet İ.Ö.O. Yıllara Göre Öğrenci Sayıları ve Bunların Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	229
Tablo 35: Kazım Karabekir İ.Ö.O. Yıllara Göre Öğrenci Sayısı ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	231
Tablo 36: Köy İlköğretim Okulları.....	233
Tablo 37: Taşıma Merkezli İlköğretim Okulları.....	237
Tablo 38: Merkez İlköğretim Okulları.....	238

Tablo 39: Orta Öğretim Okulları.....	238
---	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Ancuro Dendık Huro Oyun Sahasının Şekli ve Oyuncuların Dizilişİ.....335
- Şekil 2:** Birre Oyun Sahası ve Oyuncuların Dizilişİ.....337

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Siverek'in Coğrafi Konumu.....	187
Harita 2: Siverek'in Ulaşım Haritası.....	517

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Arkeologlar Tarafından Çizilen Hassek Höyük Siltesi.....	10
Fotoğraf 2: Hassek Höyük Kazı Alanı.....	10
Fotoğraf 3: Çivi Tarlası'nda Bulunan Tunç Balta Kalıbı.....	14
Fotoğraf 4: Çivi Tarlasında Bulunan Kaplar.....	14
Fotoğraf 5: Kazı Alanından Çıkarılan Süs Eşyaları.....	15
Fotoğraf 6: Arkeolojik Kazılarda Çıkan Mozaik Çivileri.....	16
Fotoğraf 7: Kazılar Sonucunda Bulunan Figürler.....	18
Fotoğraf 8: Arkeolojik Kazılar Sonucunda Bulunan Kalıntılar.....	19
Fotoğraf 9: Haç Göz Köyünde Asurlulara Ait Olan Aslan Heykeli.....	27
Fotoğraf 10: Siverek Çevresinde Bulunan Taş Kabartma.....	31
Fotoğraf 11: Siverek'te Romalılardan Kalma Bir Taş Kabartma.....	34
Fotoğraf 12: Selçuklular ile Bizanslılar Arasında Savaşın Geçtiği Siverek Nisibin Köyü.....	38
Fotoğraf 13: 1961 Siverek Hükümet Konağı Önünde Bir Tören.....	115
Fotoğraf 14: 1960 Yılında Hükümet Konağı Önünde Bir Tören.....	115
Fotoğraf 15: Hükümet Konağı Önünde Bir Geçiş Töreni.....	116
Fotoğraf 16: 1926'da Siverek Kalesinden Genel Görüntü.....	117
Fotoğraf 17: Siverek Mülki Amirleri (1518-2010).....	120
Fotoğraf 18: Milli Aşireti Hamidiye Alayları.....	125
Fotoğraf 19: İbrahim Paşa.....	128
Fotoğraf 20: İbrahim Paşa ve Oğulları.....	129
Fotoğraf 21: Ömer Cudi Paşa.....	137
Fotoğraf 22: Saadettin Uğurlu.....	137
Fotoğraf 23: İzollu Bozan Ağa, Siverekli Bahri, Şaraptullu Ömer Ağa.....	140
Fotoğraf 24: Rüstü Küçükömer, Karahanlı Şeyhmus, Peçi Mustafa.....	142

Fotoğraf 25: Ramazan Ağa, Sakıp Gürmen, Remtelebe.....	144
Fotoğraf 26: Öğretmen Kerim Fırat.....	145
Fotoğraf 27: Cerrah Ağa, Ömer Neban, İbrahim Köran.....	147
Fotoğraf 28: Siverekli Polis Ziya.....	149
Fotoğraf 29: Sakıp Gürmen.....	158
Fotoğraf 30: İzollu Bozan Ağa İstiklal Madalyası İle.....	159
Fotoğraf 31: Telgrafın Orjinal Metni.....	161
Fotoğraf 32: Ali Fuat (Bucak) Bey.....	170
Fotoğraf 33: Bekir Sıtkı (Ocak) Bey.....	171
Fotoğraf 34: Abdulğani Ensari Efendi.....	172
Fotoğraf 35: Mustafa Lütfi (Azer).....	174
Fotoğraf 36: Mehmet Sırrı (Tayanç) Bey.....	175
Fotoğraf 37: Ömer Cudi Paşa.....	176
Fotoğraf 38: Halil Fahri (Gürmen) Bey.....	177
Fotoğraf 39: Mahmut (Odabaşızade) Bey.....	177
Fotoğraf 40: Kadri Ahmet (Kürkçü) Bey.....	178
Fotoğraf 41: Eski Siverek Belediye Binasından Bir Görünüş.....	180
Fotoğraf 42: Siverek Belediye Başkanları.....	183
Fotoğraf 43: Siverek Belediye Binası.....	184
Fotoğraf 44: Siverek Valilik Lojmanı (1925).....	184
Fotoğraf 45: 1960 Yılında Hükümet Konağı Önünde Daire Amirleri Tören Sırasında.....	185
Fotoğraf 46: Şehrin Genel Görüntüsü 1.....	188
Fotoğraf 47: Şehrin Genel Görüntüsü 2.....	188
Fotoğraf 48: Siverek'ten Karacadağ'ın Görüntüsü.....	190
Fotoğraf 49: Hacı Hıdır Baraj Gölü.....	191

Fotoğraf 50: Gazi Paşa İ.Ö.O. Restore Edilmeden Önceki ve Restore Edildikten Sonraki Hali.....	211
Fotoğraf 51: Gazipaşa İ.Ö.O. İdarecileri.....	219
Fotoğraf 52: Türközü İlkokulu 1937.....	222
Fotoğraf 53: Siverek Türközü İlkokulu Öğrencileri (1934).....	223
Fotoğraf 54: Siverek Türközü İlkokulu Öğrencileri (1936).....	223
Fotoğraf 55: Türközü İlköğretim Okulu İdarecileri.....	224
Fotoğraf 56: Siverek Şair İbrahim Rafet İlköğretim Okulu.....	228
Fotoğraf 57: Kazım Karabekir İlköğretim Okulu İdareciler.....	232
Fotoğraf 58: Siverek Halkevi.....	241
Fotoğraf 59: Siverek Halkevinin İlk Açılışı Olan 23 Şubat 1936'da Açılış Törenine İştirak Edenlerden Bir Grup.....	242
Fotoğraf 60: Açılış Töreninden Başka Bir Poz.....	243
Fotoğraf 61: Siverek Halkevinin Bando Grubu.....	244
Fotoğraf 62: Siverek Halkevi Ar Kolu Saz ve Cümbüş Takımı.....	244
Fotoğraf 63: 11 Nisan 1938'de Urfa Kurtuluş Bayramına İştirak Eden Siverek Halkevi Bاندosu, Urfa'da.....	245
Fotoğraf 64: Siverek Halkevinde Kurs Alan Gençler.....	246
Fotoğraf 65: İhtifal Günü Saat 14:30'da Büst Önünde Siverek Halkevi D.T. Edebiyat Kolu Başkanı Hamit Özdemir Söylevini Verirken.....	247
Fotoğraf 66: 26 Eylül 1938 Dil Bayramına İştirak Edenlerden Bir Grup.....	248
Fotoğraf 67: 28/7/1937 Günü Akşamı Siverek Halkevi Gösterit Kolunun Temsil Ettiği (Hırsız) Komedi.....	248
Fotoğraf 68: Gösterit Kolunun 4/2/1939 Günü Akşamı Temsil Ettiği (Deliler Hekimi) Komedisinden Bir Poz.....	249
Fotoğraf 69: 30/3/1938 Günü Gkşamı Gösterit Kolu Tarafından Temsil Edilen (Yurdum İçin) Piyesinden Bir Poz.....	251
Fotoğraf 70: 28/9/1938 Günü Akşamı Siverek Halkevi Gösterit Kolunun Temsil Ettiği (Şeriye Mahkemesi) Komedisinden Bir Poz.....	251

Fotoğraf 71: Gösterit Kolunun 12/12/1938 Akşamı Temsil Ettiği (Gömdüğüm O Cihan) Piyesinden Bir Sahne.....	252
Fotoğraf 72: Başkan Dr. Kemal Tolun'un Hasta Muayenesinden.....	253
Fotoğraf 73: Siverek Halkevi Başkanı Dr. Kemal Tolun Köyde Bir Hastayı Muayene Ederken.....	254
Fotoğraf 74: Diş Doktoru Hasan Tekin Hastaların Dişlerini Muayene Ederken...	254
Fotoğraf 75: Siverek Halkevinin Okuma Odasının Açılması.....	256
Fotoğraf 76: Siverek Halkevi Köycülük Kolu 15/7/1938 Karacadağ Nahiyesi Köy Gezisine Çıkarırken Halkevi Önünde.....	258
Fotoğraf 77: Karacadağ Nahiyesi (Büyük Şeyhli) Köyünde Halkevli Köylülerle Çadır Altında.....	258
Fotoğraf 78: 6/8/1938'de Dağbaşı Nahiyesine Yapılan Bir Gezide Halkevli Köylüler Arasında.....	259
Fotoğraf 79: 20/8/1938'de Bucak Nahiyesine Yapılan Bir Gezide Halkevli Köylüler Arasında.....	259
Fotoğraf 80: Köycülük Kolumuzun 23/7/1938'de Çaylarbaşı Nahiyesine Yaptığı Bir Gezide Köylüler Tarafından Karşılandıktan Sonra.....	260
Fotoğraf 81: Halkevi Köycülük Kolunun Atlı Gezilerinden Biri.....	260
Fotoğraf 82: Siverek İdman Birliği Futbol Takımı.....	261
Fotoğraf 83: 23/10/1938'de Siverek Halkevi Tarafından Tertip Edilen At Koşusunda Süratla Birinci Gelen (Yıldırım) Adlı Yerli Bir Aygır.....	261
Fotoğraf 84: Siverek Halkevi Köycülük Kolu Amatör Avcılar.....	262
Fotoğraf 85: Sulu Tepik.....	268
Fotoğraf 86: Beli Bağlı (Kazan Kebabı).....	269
Fotoğraf 87: Keşkek.....	270
Fotoğraf 88: Melğuta.....	270
Fotoğraf 89: Güveçte Kuru Fasulye.....	272
Fotoğraf 90: Yoğurt Çorbası (Lebeni).....	273
Fotoğraf 91: Mercimekli Köfte.....	274

Fotoğraf 92: Çiğ Köftenin Hazırlanma Aşaması.....	275
Fotoğraf 93: Çiğ Köftenin Yoğurulması.....	275
Fotoğraf 94: Yumurtalı Köfte.....	276
Fotoğraf 95: Tepsi Kebabı.....	277
Fotoğraf 96: Siverek Tavası.....	277
Fotoğraf 97: Peynirli Pide.....	278
Fotoğraf 98: İçli Köfte (Etlı ve Susamlı).....	279
Fotoğraf 99: Kenger.....	280
Fotoğraf 100: Kenger Kızartması.....	281
Fotoğraf 101: Kaburgalı Kurutulmuş Patlıcan, Biber Dolması.....	283
Fotoğraf 102: Söğülme.....	284
Fotoğraf 103: Şolık (Şıllık Tatlısı).....	286
Fotoğraf 104: Zıngıl.....	286
Fotoğraf 105: Bastık'ın Kaynatılması.....	287
Fotoğraf 106: Bastık'ın Kurutulması.....	288
Fotoğraf 107: Cevizli Sucuk.....	289
Fotoğraf 108: Kesme (Kırma).....	290
Fotoğraf 109: Bulgurun Kaynatılması.....	290
Fotoğraf 110: Dolmalık Kuru Sebzeler.....	291
Fotoğraf 111: Biber Salçasının Hazırlanışı.....	292
Fotoğraf 112: Domates Salçasının Güneşte Kurutulması.....	293
Fotoğraf 113: Tel Şehriyenin Hazırlanışı.....	294
Fotoğraf 114: Pekmezin Hazırlanışı.....	295
Fotoğraf 115: Yufka Ekmeğinin Yapılışı.....	296
Fotoğraf 116: Peynirin Mayalandıktan Sonra Dinlenmeye Alınması.....	298

Fotoğraf 117: Peynirin Dilimlenmesi.....	298
Fotoğraf 118: Peynirin Tuzlanması.....	299
Fotoğraf 119: Kadın El Sanatları: Keçe Yelek, Teşi ile Yün Eğirme, Duvar Süsü.....	300
Fotoğraf 120: Oya İşi.....	301
Fotoğraf 121: Taş İşlemeciliği.....	302
Fotoğraf 122: Çuhacılık ve Demir Dövme.....	302
Fotoğraf 123: Yün Eğirme, Keçe Yapımına Hazırlık.....	303
Fotoğraf 124: Keçenin Dokunması.....	304
Fotoğraf 125: Keçenin Motiflerinin İşlenmesi.....	305
Fotoğraf 126: Keçenin Renkli Motiflerle Bezenmesi.....	305
Fotoğraf 127: Karakeçi Kilimlerinden Örnekler.....	308
Fotoğraf 128: Karakeçi Kilimi ve Süs Eşyaları Örnekleri.....	309
Fotoğraf 129: Kilim Dokuma Tezgahı.....	310
Fotoğraf 130: Başa Giyilen Yöresel Örtüler.....	312
Fotoğraf 131: Yöresel Başa Giyilen Örtüler ve Takılar.....	313
Fotoğraf 132: Sırta Giyilen Örtüler.....	313
Fotoğraf 133: Başa Takılan Aksesuarlar.....	314
Fotoğraf 134: Başa Takılan Taç Örneği.....	315
Fotoğraf 135: Başa Takılan Alınlık Örneği.....	315
Fotoğraf 136: Siverek'te Ele ve Boyuna Takılan Takılardan örnekler.....	318
Fotoğraf 137: Erkek Giyiminde Başa Takılan Aksesuar Örnekleri.....	319
Fotoğraf 138: Halk Oyunları Erkek Kıyafeti.....	319
Fotoğraf 139: Siverek'in Yöresel Giysilerinden Bir Örnek.....	320
Fotoğraf 140: Halk Oyunları Bayan Kıyafeti.....	321
Fotoğraf 141: Siverek Halk Oyunları Ekibi-Duzo.....	322

Fotoğraf 142: Siverek Halk Oyunları Ekibi-Üç Ayak.....	324
Fotoğraf 143: Siverek Halk Oyunları Ekibi-Nure Halayı.....	325
Fotoğraf 144: Şeyhmus Özlahlan, Abbas Kalaner (1960).....	327
Fotoğraf 145: Oyun Oynayan Bir Grup Çocuk.....	327
Fotoğraf 146: Siverek Sokaklarında Oyun Oynayan Bir Grup Çocuk.....	328
Fotoğraf 147: Sokakta Deleme Oynayan Çocuklar.....	340
Fotoğraf 148: Lahdi Koza Oynayan Çocuklar.....	341
Fotoğraf 149: İçinde Ayetler Olan Kırk Çıkarma Tası.....	407
Fotoğraf 150: Çeyiz Serme.....	431
Fotoğraf 151: Gelinin Eline Kına Yakılması.....	433
Fotoğraf 152: Eskiden Kına Gecesinde Giyilen Bindallı.....	436
Fotoğraf 153: Düğünde Takı Takma.....	441
Fotoğraf 154: Taziyede Mırra İkramı.....	449
Fotoğraf 155: Eski Askeri Kıyafetle Cerrah Özağaç ve Arkadaşı (1946).....	454
Fotoğraf 156: Evi Nazardan Korumak İçin Kurumuş Ottan Yapılan El İşi.....	457
Fotoğraf 157: Nazardan Korunmak İçin Kurşun Dökme.....	458
Fotoğraf 158: Evi Nazardan Korumak İçin Tahtadan Oyulan El İşi.....	458
Fotoğraf 159: Cerrah Paşa Türbesi.....	464
Fotoğraf 160: Kafur Dede Türbesi.....	465
Fotoğraf 161: Kemal Hoca Türbesi.....	466
Fotoğraf 162: Koç Ali Baba Türbesi.....	467
Fotoğraf 163: Elllerine Dövme Motifi Yapan Kadın.....	471
Fotoğraf 164: Elllerine Farklı Dövme Motifi Yapan Kadın.....	472
Fotoğraf 165: Eline Zeytin Dalı Motifi İşleyen Kadın.....	473
Fotoğraf 166: Bayram Aydemir Evi.....	478

Fotoğraf 167: Bekir Sami Karahan Evi.....	479
Fotoğraf 168: Cemil Akkan Evi.....	480
Fotoğraf 169: Fettahlar Evi.....	481
Fotoğraf 170: Hakkı Bucak Evi.....	482
Fotoğraf 171: Hasan Gülel Evi.....	483
Fotoğraf 172: Hasan Oral Evi.....	484
Fotoğraf 173: Köranlar Konağı.....	485
Fotoğraf 174: Terziler Evi İçten Görünüşü.....	487
Fotoğraf 175: Terziler Evi Dıştan Görünüşü.....	487
Fotoğraf 176: Timurlar Evi.....	488
Fotoğraf 177: Abdalağa Hamamı (1960).....	489
Fotoğraf 178: Abdalağa Hamamı (2002).....	490
Fotoğraf 179: Yeraltı Hamamı.....	493
Fotoğraf 180: Hacı Pınar Çeşmesi.....	494
Fotoğraf 181: İniye Serebi (Serap Çeşmesi).....	495
Fotoğraf 182: Selim Pınarı Köprüsü.....	496
Fotoğraf 183: Cudi Paşa Hanı.....	497
Fotoğraf 184: Gümrük Hanı.....	498
Fotoğraf 185: Hacı Yusuf Hanı.....	500
Fotoğraf 186: Gülabibey Camii.....	502
Fotoğraf 187: Hacı Ömer Camii.....	503
Fotoğraf 188: Haliliye Camii.....	505
Fotoğraf 189: Hamidiye Camii.....	506
Fotoğraf 190: Hasan Çelebi Camii.....	507
Fotoğraf 191: Karakeçi Camii.....	507

Fotoğraf 192: Sulu Camii (Hüseyin Çeribaşı Camii).....	508
Fotoğraf 193: Ulu Camii.....	510
Fotoğraf 194: İrfan Gazetesi 1923 Yılı İlk Nüshası, 1960, 1990 Yıllarına Ait Nüshalar.....	510
Fotoğraf 195: Altın Işık Mecmuası.....	512
Fotoğraf 196: Siverek Sesi Gazetesi.....	513
Fotoğraf 197: Siverek Gazetelerinden Örnekler.....	514
Fotoğraf 198: Siverek'te Çıkan Bavuş , Tarım- Hayvancılık Bülteni ve Kineba Dergileri	515
Fotoğraf 199: Siverek'i Vilayet Yapma ve Kalkındırma Derneği Bülteni.....	516
Fotoğraf 200: Siverek Kalesi Etekleri, Siverek Valisi Sabri Bey ve İdareciler (1926).....	518
Fotoğraf 201: Siverek Valisi ve Askeri Erkan (1925).....	518
Fotoğraf 202: Katine (Narlıkaya) Köyü Sırtlarından Atatürk Baraj Gölü.....	519
Fotoğraf 203: İnik (Benek) Köyü.....	519
Fotoğraf 204: Nuseybin (Azıklı) Köyü.....	520
Fotoğraf 205: Takoran (Baki) Köyü.....	520
Fotoğraf 206: Beydeş (Bucak) Köyü.....	521
Fotoğraf 207: Tuverek (Yapraklı) Köyü.....	521
Fotoğraf 208: Siverek'ten Bir Görüntü.....	522
Fotoğraf 209: Meydan Kahvesinden Bir Görüntü.....	522

KISALTMALAR DİZİNİ

1. T.	Birinci Tahrir
2. T.	İkinci Tahrir
3. T.	Üçüncü Tahrir
a.g.d.	Adı geçen dergi
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
DVS.	Diyarbakir Vilayet Salnamesi
H.	Hane
İ	İmam
K	Karye (Köy)
m.	Mezra
M.	Mücerred
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Mf	Muaf
Ml	Malül
Nah.	Nahiye
nr.	Numara
Pf	Pir-i fani
RPO	Reayası Pârekende Olmuş
S.	Sayı
San.	Sancak
Sd	Sipahi-i düşkün
Sp	Sipahi
Sz	Sipahizâde
T.	Türkmen
TD	Tahrir Defteri
TDK	Türk Dil Kurumu

TKA	Tapu-Kadastro, Kuyûd-ı Kadime Arşivi
TN	Tahmini nüfus
TTK	Türk Tarih Kurumu
Vir	Viran
v	Varak
vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayın
ZV	Zaviyedâr

GİRİŞ

Siverek şehri; doğusunda bulunan Karacadağ sönmüş yanardağından sızıp, üçüncü zamanın kumlu, killi, kireçli atıkları ile karışan lav-toprak tabakasının örttüğü düzlüğün Urfa ovasına doğru inmeye başladığı yerde, tabiatın özel durumundan faydalanarak tesis ve inşa edilmiştir. Sönmüş bir yanardağ olan Karacadağ'ın eteğinde, yığma bir tepe üzerinde inşa edilmiş kale ve etrafında kurulmuş olan Siverek; Sümer, Akad, Asur, Eti, Mitanni, Bizans, Arap, Selçuklular ve Osmanlılardan günümüze kadar çok değişik kavim ve milletlere beşiklik eden şehrin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bulduğu coğrafi konum itibariyle ve volkanik bir arazi olmasının doğal bir sonucu olarak zengin toprağa ve su kaynaklarına sahiptir. Bu durum birçok kavim arasında el değiştirmişirmesine neden olmuştur. Bundan ötürü birçok Türkmen, Yörük ve Ekrad cemaatlerin uğrak yeri olan Siverek, bu bakımdan kültürel bir çeşitliliğe sahiptir. Dolayısıyla siverek kültürel dokusunun zenginliği ile bilinen bir ilçedir. Bu çalışmada Siverek ilçesinin tarihi, coğrafyası, eğitimi, halkevleri ve sosyo-kültürel yapısı ortaya konulmuştur. İlçede tespit edilen höyüklerden buranın tarih öncesi çağlara kadar uzanan bir geçmişi olduğu tespit edilmiştir. Siverek'in tarihine geniş olarak yer verilmiştir. Yörenin özellikle 1518'de Osmanlı hakimiyetine geçişiyle birlikte Osmanlı dönemini üzerinde durulmuştur. Osmanlı devletinin iskan politikası ve aşiretleri iskanı üzerinde durulmuştur. Yine tarihi bölümünde sancağın idari yapısı sancak dahilindeki köyler ve mezra isimleri belirtilmiştir. Köy isimlerinin üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi ile birlikte Siverek'in idari yapısında tekrar değişiklik yapılmış ve Siverek bağımsız bir sancak statüsü kazanmıştır (1908).Cumhuriyetin ilanıyla birlikte oluşturulan idari taksimatta Vilayet statüsüne kavuşturulan Siverek 1926 yılına kadar bu statüsünü korumuştur. Bir yörenin tarihi araştırılırken çok önemli olan eğitim unsuru da göz ardı edilemez. Bundan hareketle eğitim konusunu tarihten sonra ayrıca ele alınıp incelenmiştir. Devlet vilayet salnameleri incelenmiş ve konunun daha da zenginleştirilmesi için ilçede tarihi geçmişi olan okulların arşivinde çalışılıp veriler toplanmıştır. Eğitim konusundan sonra Halkevleri tarih içinde yörede çok faal olduğundan Siverek Halkevi ve faaliyetleri ayrıca bir bölüm olarak ele alındı. Halkevinin yörede yaptığı

çalışmalar fotoğraflarla desteklenmiştir. Kültürün, milletlerin varlığının bekasındaki yeri bilinmektedir. İlçenin kültürel yapısı değerlendirilirken gelenek, görenek, örf, adet, inanış ve halk edebiyatı konularının yanı sıra beslenme ve mutfak kültürü, halk sanatları, yöresel kıyafetler, yöresel oyunlar, çocuk oyunları da incelenen diğer kültürel unsurlar olmuştur.

İlçenin sosyo-kültürel yapısı hakkında, ağırlıklı olarak görüşme tekniği uygulanmış ve bunlar not edilip düzenlenmiştir. Konu başlıklarını belirledikten sonra hazırlanan sorular, ilçe merkezi ve köylerinde yapılan görüşmelerde cevap bulmuştur. Soru- cevap ve sohbet şeklinde yapılan bu görüşmelerden başka, Bunun yanı sıra örf, adet ve inanışlarla ilgili fotoğraflar çekilmiştir. Tarihi ve turistik yerlere de gitme fırsatı doğmuş ve köylülerin yardımı ile ulaşılan bu yerler bire bir görülüp fotoğraflanmıştır.

Görüşmelerde elde edilen verilerin geçerliliğini doğrulamak maksadıyla aynı bilgi farklı köylerde farklı kişiler tarafından da dinlenmiştir. Özellikle örf ve adetler konusunda eski ile yeni arasındaki fark iyi bir şekilde ayırt edildikten sonra ortak bir paydada toplanılan bu veriler, konun işlenişi esnasında değerlendirilerek bir bütünlük içerisinde ortaya konmuştur.

ARAŞTIRMANIN METODU

1. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, siverek ilçesinin tarihini, sosyo-kültürel yapısını ortaya koymak maksadıyla hazırlanmıştır. Bu konunun seçilmesindeki amaç ise popüler kültürün değer kazandığı günümüzde farklı kültür gruplarının yaşadığı Siverek ilçesinde, manevi kültür öğeleri diyebileceğimiz örf, adet, gelenek, görenek gibi unsurlar ile ilçenin folklorunu ortaya koymaya çalışmak ve unutulmaya yüz tutmuş kültürel değerleri ortaya çıkarmaktır. Siverek ilçesinin tarihini ve kültürünü ortaya koymak amacıyla hazırlanmış bir çalışma mevcuttur. İlçede bir grup tarafından ‘Tarihi ve Kültürle Siverek’ adıyla hazırlanan bir kitap çalışması vardır. Bu çalışmadan istifade etmekle birlikte, hazırlanan bu tezin kapsamı, içeriği ve tekniği; gerek

kaynakların daha net belirtilmiş olması gerek içeriğin ve kaynakların zenginliği gerek akademik düzeyde hazırlanmış olması bakımından diğerinden ayrılmaktadır. Bu çalışma ile Siverek ilçesinin tarihini, coğrafyasını, eğitimini, halkevlerinin faaliyetlerini, sosyo-kültürel yapısını, bir bütünlük içerisinde daha net bir şekilde ortaya koymak amaçlanmıştır.

2. Araştırmanın Kapsamı ve Alanı

Bu çalışma kapsamında, Siverek ilçesinin tarihi, coğrafyası, eğitimi, halkevlerinin çalışmaları, sosyo-kültürel yapısı üzerinde durulacaktır. İlk bölümde tarihine geniş bir şekilde değinilmiştir. İkinci bölümde konuyla bütünlük sağlaması ve yörenin daha iyi anlaşılabilmesi açısından coğrafyasına kısaca değindikten sonra üçüncü bölümde, eğitim konusu ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Siverek halkevi ve çalışmaları değerlendirilmiştir. Beşinci ve altıncı bölümde de kültürel yapısı ele alınacaktır. Beşinci ve altıncı bölüm içinde beslenme kültürü kış hazırlıkları halk edebiyatı, çocuk oyunları, dövme geleneği, doğum askerlik ve ölüm gelenekleri, bilim adamları şair ve yazarlar ele alınacaktır.

Siverek şanlıurfaya 96 km uzaklıktadır. 3 kasaba, 118 köy ve 348 mezradan oluşan ilçede Siverek'te yerleşik olmam yerel kaynaklara ulaşmam bakımından benim için büyük kolaylık sağladı. Yukarıda belirtildiği gibi siverekte 118 köy bulunmaktadır. Çalışma süresi içerisinde toplam 25 yerleşim yerinde çalışma fırsatı oldu. Bu yerleşim yerinde toplam 128 kişi ile görüşme yaptım. Bazı köylere ulaşım imkânının kısıtlı olması ve köylerin çok geniş bir coğrafyaya dağılmış olması araştırma sahasının tamamına ulaşmak bakımından büyük bir engel teşkil etmiştir.

3. Araştırmanın Sınırları

Siverek ilçesinin tarihi ve coğrafyasını incelerken literatürden taranan kaynaklardan başka yerel kaynaklardan gazete dergilerden, eğitim konusunda taranan kaynaklar haricinde okul ve mili eğitim arşivlerinden yararlanılmıştır. İlçenin sosyo-kültürel yapısını ortaya koymak için ise görüşme yaptığımız kişilerden edindiğimiz

bilgilerden, tanımlamalar ve açıklamalar kısmında kaynak kitaplardan faydalanılmıştır.

4. Araştırmada Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri

Çalışma hazırlanırken öncelikle üniversite kütüphanelerinden ve halk kütüphanelerinden kaynak taraması yapılmıştır. Daha sonra belirlenen kütüphane kaynakları ve arşiv belgeleri için fiş oluşturma metodunun yanı sıra klasik yöntemler (fotokopi) kullanılmıştır.

İlçenin sosyo-kültürel yapısını ortaya koymak için kaynak kişilerle görüşülüp konu başlıkları dosyalanmıştır. Bunlardan başka, sosyal ve kültürel yapı hakkında, ağırlıklı olarak görüşme tekniği uygulanmış ve bunlar not edilip düzenlenmiştir. Konu başlıklarını belirledikten sonra hazırlanan sorular, ilçe merkezi ve köylerinde yapılan görüşmelerde cevap bulmuştur. Soru- cevap ve sohbet şeklinde yapılan bu görüşmelerin yanı sıra örf, adet ve inanışlarla ilgili fotoğraflar çekilmiştir. Doğal güzelliğe sahip köylere gitme fırsatı doğmuş ve köylülerin yardımı ile ulaşılan bu yerler bire bir görülüp fotoğraflanmıştır.

Görüşmelerde elde edilen verilerin geçerliliğini doğrulamak maksadıyla aynı bilgi farklı köylerde farklı kişiler tarafından da dinlenmiştir. Özellikle örf ve adetler konusunda eski ile yeni arasındaki fark iyi bir şekilde ayırt edildikten sonra ortak bir paydada toplanılan bu veriler, konun işlenişi esnasında değerlendirilerek bir bütünlük içerisinde ortaya konmuştur.

5. Tezin Sınırlılıkları ve Karşılaşılan Problemler

Siverekte yaşıyor olmak yerel kaynaklara ulaşmak bakımından birçok kolaylık sağlasa da kütüphane kaynaklarına ulaşmak belirli ölçüde sıkıntı oluşturdu. Bunun için çevre illerdeki üniversite kütüphanelerinden kaynaklara ulaşmaya çalıştım. Özellikle ilçenin tarihi konusunda ciddi bir çalışma yapılmamış olması kaynak taramasına uzun bir zaman harcamamda etkili oldu. Bu bilgilerin fişlenip derlenmesi de hayli zaman alıcıydı.

Halk ile yapılan görüşmelerde en önemli problemlerden birisi ulaşımıdır. Köylerin birçoğunda düzenli minibüs seferlerinin olmaması ve köylerin çok geniş bir coğrafyaya dağılmış olması ve köy sayılarının fazla olması nedeniyle köylerin tamamını araştırma kapsamına dahil etme problemini doğurdu.

Daha önce ilçede bu manada bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle halkın kapalı bir tutum sergilemesi bir başka problem idi.

En önemli engellerden biri de Siverek nüfus dairesinde birinci cihan harbi ve istiklal savaşında Siverekli şehitleri tespit etmek amacıyla ‘vefayata mahsus vukuat defterlerini’ incelemek için arşive girme çalışmaları ve yazışmalar yetersiz kalıp Siverek nüfusu bu araştırma isteğine olumlu yanıt vermemiştir.

Bütün bunlara rağmen Siverek halkının yakın ilgisi ve dostane tavrı sayesinde ulaşmak istediğim birçok bilgiyi derleyebildim.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNİN TARİHİ

1. SİVEREK ADININ MENŞE'İ

Siverek şehri; doğusunda bulunan Karacadağ sönmüş yanardağından sızıp, üçüncü zamanın kumlu, killi, kireçli atıkları ile karışan lav-toprak tabakasının örttüğü düzlüğün Urfa ovasına doğru inmeye başladığı yerde, tabiatın özel durumundan faydalanarak tesis ve inşa edilmiştir¹. Sönmüş bir yanardağ olan Karacadağ'ın eteğinde, yığma bir tepe üzerinde inşa edilmiş kale ve etrafında kurulmuş bir şehir olan Siverek'in tarihi çok eskilere, Sümer ve Hititlere kadar uzanmaktadır. Bu şehirde Sümer, Akad, Asur, Eti, Mitanni, Bizans, Arap, Selçuklular ve Osmanlılardan günümüze kadar çok değişik kavim ve milletlere beşiklik eden Siverek şehri'nin tarihi kadar ismi de değişmiştir².

Tarihin ilk çağlarında Siverek ve çevresi değişik isimlerle anılmıştır. Tarih kitaplarında "Haldizima" olarak geçen bölgenin merkezi "Kinaba"³ yani Siverek kasabası idi. Asurlar dönemine rastlayan bu isimlendirme de bu günkü Siverek'in yerinde olduğu bilinen "Kinabu" şehri kanlı savaflara sahne olmuş bir kenttir. Bazı kaynaklarda ve Haritalarda Halzi-Luka olarak da gösterilmektedir⁴.

¹ Yaşar Doğan Paksoy, "Konttopolis-Sevaverek-Siverek", Türkiye Turizm Dergisi, S. 4, Adana, 1969, C. VIII:46.

² Şükran Nigir, **Siverek Tarihi**, Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bitirme Tezi, Gaziantep, 2003:1.

³ Hasan Açıanal, **Urfa Tarihi (M.Ö. 2000-M.S. 1400)**, Ankara, Şurkav Yayınları, 1997: 9.

⁴ Ramazan Özgültekin, Hüseyin Demirbağ, Ekrem Akman, Kadir Sun, **Tarihi ve Kültürüyle Siverek**, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Siverek, 2003 :23.

Bu bölgeye verilen isimlerden biri de “Subartu”dur⁵. “Irmaklar arası” anlamına gelen bu isimle aynı bölgede yaşamış olan Subarular M.Ö. 3000’li yıllarla tarihlendirilmektedir.

Siverek’in bulunduğu bölge Hitit-Asur-Mitanni dönemlerinde “Kummuh” bölgesi olarak geçmektedir. Kummuh bölgesi Diyarbakır ile Urfa arasındaki bölgeyi kapsamaktadır. Asur vesikalarında “Kutmukhi” olarak geçen bu şehir devletin yeri Prof. Dr. Firuzan Kınal’a göre tam olarak tespit edilememiştir. Hititlerin bu bölgede çok sayıda şehir devletleri bulunmakta idi. Siverek bölgesi, de batıda Kizzuwadna’ya kuzeyde önemli kent olan İsuwa’ya komşu idi. O dönemlerde adı “İsmerika” olarak geçen Siverek, Mitanni devletin önemli şehir devletlerinden biridir⁶. Siverek’in Karacadağ taraflarına Asurlular döneminde “Kişyari” denilmekteydi⁷. Aramiler döneminde Süryaniler tarafından Siverek “Şebhabherak” olarak isimlendirilmiştir⁸. Ermeniler hakim oldukları dönemlerde “Sevaverek” olarak geçen isim Araplar bölgenin fethedildiği dönemlerde Siverek bir dış gibi kaldığı için buraya dış anlamına gelen “Senn” ya da Siyah taşlarından dolayı “Süveyda” adını vermişlerdir.

İranlılar buraya toprağının kırmızılığına dayanarak Siverek’e “Surk” adını vermişlerdir⁹. Urfalı Meteos Vekayi-namesinde XLVII. Bölümde Siverek ismi 484 (13 Mart 1035-11 Mart 1036) tarihinde “Sevaveregk” olarak geçmekte. Sevavereg veya Sevarag Urfa’nın Şimalinde Ermeni Mezopotamya’sında bir şehir olarak bahsedilmektedir¹⁰.

Haçlı kontluğu döneminde Siverek’in ismi “Sovorak” olarak haritalarda yer almaktadır¹¹.

⁵ Şevket Beysanoğlu, **Diyarbakır Tarihi**, C. I, Ankara, Neyir Matbaası, 1987:50.

⁶ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:23.

⁷ Hasan Açıanal, **a.g.e.**:15.

⁸ Bilge Umar, **Türkiye’de Tarihsel Adlar**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1993:735.

⁹ Şükran Nigiz, **a.g.t.**:1.

¹⁰ “**Urfalı Meteos Vekayi-namesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)**”, Çev. Hrants D. Andreasyan, 2. Baskı, Ankara, TTK. Yay., 1987:58.

¹¹ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:24.

Aynı dönemlerde Abû'l Farac eserinde Siverek ismi "Sibabarak" olarak geçmektedir¹².

Bizanslılar döneminde ise ismi Sebaberak, Severak ve as-suwaida olarak geçmektedir.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Siverek'e ismi bugünkü kullanıldığı şekliyledir¹³.

2. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA SİVEREK VE ÇEVRESİ

2.1. İlk Çağ Tarihi

Anadolu'da bilinen ilk tarihi devir Taş Devridir. Bu çağ, Eski ve Yeni Çağ Taş Devri (Paleolitik ve Neolitik) olmak üzere ikiye ayrılır. Bu devri Kalkolitik dönem (Bakır Taş Dönemi) izler. Bu dönemde basit olarak bakır aletler kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra Tuna Çağında Bakır ve Kalay karışımıyla daha dayanıklı hale getirilmiş madeni eşyalar yapılmaya başlanmıştır. Tunç çağı erken, orta ve geç olmak üzere üçe ayrılır.

2.2. Erken Tunç Çağı

M.Ö. üçüncü binin büyük bölümünü kapsar.

2.3. Orta Tunç M.Ö.

İkinci binin ilk dönemidir.

2.4. Genç Tunç Çağı

Hitit belgelerinin aydınlatığı yüzyıllara karşılık gelir ve Hitit İmparatorluğunun yıkılmasıyla sona erer¹⁴.

¹² "Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus) Ebû'l-Farac Tarihi", Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara, TTK. Yay., 1999, Cilt I-II:291, 374, 534, 537.

¹³ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:24.

¹⁴ a.g.e.:25.

Siverek tarihini aydınlatmak için farklı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan 1939'da Taşlı köyünde M.Ö.X. yy'a ait Hitit heykellerinin bulunmasıyla sonuçlanan kazılardır.

1947'de William Rice'in Siverek-Şanlıurfa yolu üzerinde bulduğu Paleolitik Dönem bulguları, Şevket Aziz Konsu'ca Alt Paleolitik Çağa tarihlendirilmiştir.

Bunlardan bir yıl önce 1946'da elde edilen bulgular ise Orta Paleolitik Döneme tarihlendirilmiştir.

1963 yılında İstanbul ve Chicago Üniversitesi Prof. H. Çambel ve Prof. R. Braidwood başkanlığında kurdukları tarih öncesi Karma projesiyle saptanan 22 buluntu yerinde yapılan araştırmalar belli aralıklarla 1972 yılına kadar sürmüş ibret verici sonuçlara varılmıştır. Buna göre "Güneydoğu Anadolu Bölgesi, İ.Ö. 7000'lerde bugünkünden çok farklı bir görünüme sahip, bugünküne yakın bir tarımcılığın ilk gelişme bölgesi olmuştur. Buradaki doğal çevre; Kuzey-Güney ve Doğu-Batı medeniyetlerinin kavşak noktası konumuyla da her türlü kültürel alışverişe açıktı. Siverek tarihi ile ilgili bir başka çalışma da GAP kapsamında yapılan kurtarma ve yüzey araştırmalarıdır¹⁵.

Siverek çevresinde yapılan kazı çalışmaları bölgenin ilk çağ tarihi hakkında bilgiler vermektedir. Ancak yapılan kazı çalışmalarının az oluşu dolayısıyla bugün için Siverek tarihi tam olarak aydınlatılamamıştır. Bununla beraber az sayıdaki kazı çalışmalarında ve yüzey araştırmalarından (Hassek Höyük, Çivi Tarlası, Göktepe Höyüğü, Toprakkale Höyüğü, Çomak Höyük gibi) Kalkolitik dönemle ilgili önemli bilgiler ortaya çıkarılmıştır.

Hassek Höyük'te yapılan kazı çalışmaları burada yaşayan kavimler hakkında bilgi vermektedir. Yapılan kazılar sonucunda "Anadolu'daki ilk Sümer yerleşmesinin" burada olduğu ortaya çıkarılmıştır¹⁶.

¹⁵ Şükran Nigit, **a.g.t.**:3.

¹⁶ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:25.

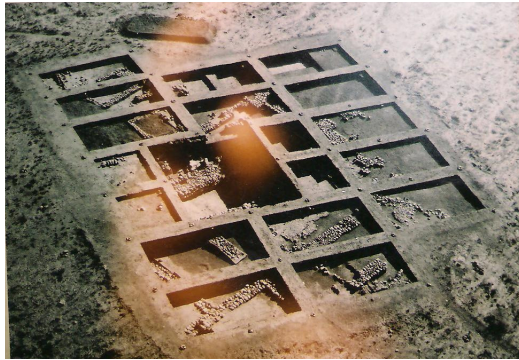
3. SİVEREK İLÇESİ SINIRLARI İÇERİSİNDE YAPILAN ARKEOLOJİK KAZILAR VE ÖREN YERLERİ

3.1. Hassek Höyük Kazısı

Fotoğraf 1: Arkeologlar Tarafından Çizilen Hassek Höyük Siltesi

Siverek-Adıyaman arasındaki bağlantıyı sağlayan Tille köprüsünün 3 km. Doğusunda ve Fırat nehri yakınındaki Kırçalı mezrasında yakın bir yerdedir¹⁷. Atatürk Barajı kurtarma kazıları çerçevesinde İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü adına Prof. Dr. Barthad Hrouda başkanlığında 1978 yılında başlatılmış, daha sonra aynı enstitü adına Prof. Dr. Manfred Behm-Blancke tarafından 1988 yılına kadar sürdürülmüştür.

Fotoğraf 2: Hassek Höyük Kazı Alanı

¹⁷ Şükran Nigit, a.g.t.:4.

Bu gün Atatürk Baraj gölü suları altında kalan Hassek Höyük kazısında, M.Ö. 3100-2700 yılları arasında bölgeler arası önem taşıyan sonuçlar ortaya çıkmıştır¹⁸.

Alman arkeolog Dr. Manfred R. Behm-Blancke, Arkeo Atlas adlı dergide yayınladığı makalesinde kazıyla ilgili şu bilgiler vermektedir. “Hassek Höyük kazısının en önemli sonuçlarından biri de Uruk devrine ait tahkimatlı bir yerleşmenin ortaya çıkarılmış olmasıdır. Yerleşme biçimi Uruk devri yerleşmeleri arasında eşsizdir. Burada bulunan ve Geç Uruk kültürünün çok geniş bir alana yayıldığını gösteren yapı M.Ö. 2900-2700 yılları arasına tarihlenmiş ilk Tunç Çağı I.döneme ait önemli bilgilere ulaşılan yapıda 4-1 tabakalarında ki korunmuş yapı kalıntıları, tek odalı konutlara aittir. Bu konutlar, dar ve çakıl döşeli sokaklara açılır. Yapıların arasında bodrum katı olan temelli bir yapı bulunmaktadır. Höyüğün orta kısmında bulunan yapının ise büyük bir ihtimalle “Kule Ev” olduğu düşünülmektedir.

İlk Tunç Çağı mimarı tabakalarında bulunan çanak çömleğin omuz ve karın kısımlarında çapraz olarak devam eden mühür izleri görülür. Mülkiyet işareti olarak yorumlanabilecek bu mühürler oldukça basit kısmen de zarif bir stilde yapılmış ve kır yaşamında çeşitli sahneler tasvir edilmiştir.

Hassek Höyük’te bütün yapı kalıntılarını kaplayan kül tabakası, buradaki yaşamın bir yangında son bulduğunu gösterir.

Yerleşmelerde günlük yaşamı ve ekonomik uğraşları yansıtabilecek silindir mühürler, amuletler, tunç ve pişmiş toprak iğneler, ağırşaklar, taş ağırlıklar, tezgah ağırlıkları tarz bakımından Uruk geleneklerini yansıtır.

Hassek Höyük’te erken Sümerlerin oturduğunu kabul etmek için geçerli nedenler vardır.

¹⁸ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:31.

Hassek Höyükteki Uruk yerleşmesi olasılıkla ancak 100 yıl sürmüş ve yerleşme bir deprem sonucunda çıkan yangınla tahrip olmuştur¹⁹.

Kazılarda, kalkolitik (M.Ö. 5500-3200) ve ilk Tunç (M.Ö. 3200-2700) çağlarına ait temel kalıntıları, mühür baskılı ve baskısız pişmiş toprak kaplar, hayvan figürleri, oyuncak araba tekerlekleri, koni şeklinde pişmiş toprak duvar çivileri, ağırşak ve boncuklar, silindir ve damga mühürler, riton perdahlama taşları, çakmaktaşı dilgiler, obsidyen kesici aletler, bronz iğneler, bilezikler, mızrak uçları, fildişi ve taştan yapılmış kolyeler, in-situ durumunda çok değerli renkli taş kolyeler, amuletler, kurşun takı parçaları bulunmuştur.

Silindir mühür baskılı seramik kaplar üzerindeki çiftçi ve öküzlerin tasvir edildiği sahneler ilk Tunç Çağı insanların tarımsal yaşamlarını anlatmaktadır²⁰.

Höyüğün 1 km kadar batısında ilk Tunç Çağı Mezarlığı, Hassek Höyük yerleşmesinde, yerleşme dışı bir ölü gömme geleneği olduğunu göstermektedir. Küpler içinde, hocker durumunda yerleştirilen ölülerin yanına, çoğunluğu çanak-çömlek ve manevi öğelerden oluşan ölü armağanları bulunmuştur²¹.

Bu bölgede Hassek Höyük yerleşmesinde başka, bir diğer buluntu yeri daha bulunmuştur. Aşağı Tillakin Köyü çiftçilerin bildirmesiyle Hassek Höyük'ün 1 km kadar batısında "Ağaç Tarlası"nda büyük çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır. Bir araştırmadan sonra bu pithos parçalarının Hassek Höyük'teki II Pithos mezarlarıyla aynı tip olduğu görülmüştür.

Hassek Höyük'te olduğu gibi, burada da pithos mezarlar doğu batı doğrultusundaki Hoker biçiminde gömülmüş mezarlar bulunmuştur. Bu buluntu kompleksi, arkeolojik kaynakların bir kategorisini daha da genişletecektir. Bu yeni kaynak "öbür dünya kavramı" bilgisine olduğu kadar, bu güne değin, hala bilinmeyen Fırat Vadisi İ.Ö. 4000'in sonu paleo-demografik gelişiminde de yardımcı

¹⁹ Behm R. Manfred-Blancke, **Hassek Höyük**, Arkeo Atlas Dergisi, Sayı: 2, İstanbul, DBR Yay., 2003:27-29.

²⁰ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:32-33.

²¹ Şükran Nigit, **a.g.t.**:5.

olacaktır²². Siverek çevresindeki hemen hemen her köyde bir Höyü'ğe rastlanmaktadır. Bu arada gerek köy hizmetleri çalışmaları, gerekse altın arayıcıları tarafından yapılan kazılar birçok yerde tarihi kalıntıların ortaya çıktığını göstermiştir. Bölgede yapılacak kazılar dünya tarihine ışık tutacaktır²³.

Hasek Höyük'teki bulgular Aşağı Mezopotamya ile bölgenin yakın ilişkiler içerisinde olduğunu kanıtlamışlardır. Ticaret kolonileri sürekli olarak bölgeler arasında iletişim sağlamışlardır²⁴.

Kazıdan elde edilen eserler Şanlıurfa müzesinde sergilenmektedir²⁵.

3.2. Çivi Tarlası Arkeolojik Kazısı

Siverek İlçesi Çaylarbaşı Nahiyesi, Nisibin Köyü yakınındaki Çavi Tarlası'nda; Hasek Höyük ekibince 1982 yılında yapılan yüzeysel araştırmada Orta Kalkolitik Çağ'a ait taş el arabası, boncuk, amulet ve ağırşaklar, silah ile mızrak uçlarına rastlanması üzerine kazılarda 1983 yılında Şanlıurfa Müzesi müdürü Adnan Mısır başkanlığında başlanılmış ve 1985 yılına kadar üç yıl devam edilmiştir. Erken kalkolitik çağ (M.Ö. 5000-4500)'a ait bir yerleşme olduğu anlaşılan Çavi yerleşmesinin Kuzey Mezopotamya Tell Halaf kültürüne ait olduğu tespit olunmuştur²⁶.

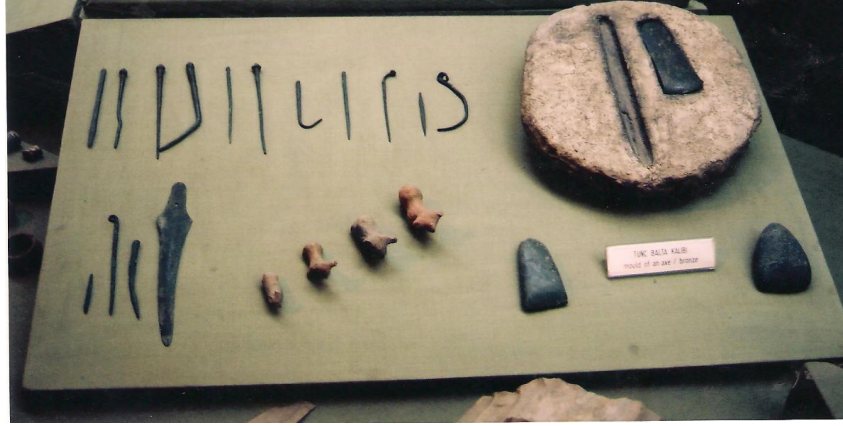
²² Behm R. Manfred-Blancke, "Hasek Höyük 1980 Kazı Dönemi", VI. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1985:108.

²³ Erol Özkan, "Siverek", Türkiye'de Beldeler Turizm Dergisi, Sayı 58, İstanbul, 1986:9.

²⁴ Şükran Nigit, a.g.t.:6.

²⁵ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:36.

²⁶ Cihat Kürkçüoğlu, Müslüm Akalın, Sabri Kürkçüoğlu, Şanlıurfa Uygarlığının Doğduğu Şehir, 2. Basım, Ankara, Şirkav Yay., 2002:116.

Fotoğraf 3: Çivi Tarlası'nda Bulunan Tunç Balta Kalıbı

Kazılar sonucunda 5 yapı katına rastlanmıştır, bu katlarda taş temeller ve bunun üstünde kerpiç artıkları bulunmuştur. Yuvarlak bir plana sahip evlerin kare bir bina ile desteklendiği görülür. Çapı 4 metreyi bulan yuvarlak yapılar oturma odaları olarak kullanılmıştır. Bunların doğu duvarlarında ocaklar vardır ve bunun dışında kalan kısımlar depo olarak kullanılmıştır²⁷. Binaların dışında fırınlar ve erzak siloları bulunmuştur. Küçük buluntular, çok sayıda kırılmış çanak, çömlek parçalarıdır. Bundan başka bazalt, çakmaktaşı ve obsidyenden yapılmış araç ve gereçler bulunmuştur. Takılar, damga mühürler ve bereket idolü olan çok sayıda pişmiş topraktan yapılmış kadın figürleri “Çavi Tarlası”nın önemli buluntularıdır²⁸. Çavi Tarlası kazıları, bu bölgede tarım ve hayvancılıkla uğraşmış olan bir köy yerleşmesinin kalıntılarının gün ışığına çıkması bakımından önem taşımaktadır²⁹.

Fotoğraf 4: Çivi Tarlasında Bulunan Kaplar

²⁷ Şükran Nigit, a.g.t.:6.

²⁸ Cihat Kürkçüoğlu vd., a.g.e.:116.

²⁹ Erol Özkan, a.g.m.:54.

3.3. Garoz Harabeleri

Siverek ilçesi, merkez Konurtepe Muhtarlığına bağlı Garoz Harabeleri, Siverek ilçesinin 25 km. kuzeydoğusunda, Diyarbakır ili sınırına yakın dağlık alandaki Garoz (Defere) köyündedir. Bazalt taşlarından inşa edilmiş yapı kalıntılarının bulunduğu Bizans dönemine ait bir yerleşmedir. Çoğu konut olan yapıların tamamı yıkılmış durumda olup bazı duvar ve temel kalıntıları ayakta. Bazalt duvarlar üzerinde haç kabartmaları dikkati çekmektedir.

Bu antik yerleşmenin güneybatı yakınında kaya mezarlarından oluşan nekropolü yer almaktadır. Bu nekropoldeki kaya mezarlarından bazıları geçtiğimiz yıllarda köylüler tarafından açılmıştır³⁰.

3.4. Haç Göz Kalıntıları

Siverek ilçesi, Şekerli (karacaviran) Bucak merkezine bağlı Haçgöz (Yeşilçat) köyü'nde bazı yapı kalıntıları ve bazalt kaya zeminine oyulmuş büyük bir arslan kabartması yer almaktadır.

Fotoğraf 5: Kazı Alanından Çıkarılan Süs Eşyaları

³⁰ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:36.

Haçgöz Köyü'nün 1 km. güneyinde arazideki bazalt blokları arasında 310 cm. uzunluğunda bir ana bazalt blok üzerinde sola doğru yürür vaziyette bir arslan kabartması yer almaktadır. Bu kabartmanın M.Ö. I binyıl Geç Asur dönemine ait bir Orthostat taşı, ya da bir arslan heykeli taslağı olabileceği düşünülmüştür.

Arslan kabartmasının hemen yakınında yer alan taşla örülmüş bir yapının köy içindeki benzer iki yapının içinden iskelet/kemik kalıntıları çıkarılmış olmasına dayanarak bu yapıların birer mezar yapısı olduğu düşünülmüştür³¹.

3.5. Hello Kent Mozaikleri

Siverek ilçesi, Bucak (Beğdeş) Bucağı Taşıkara (Bitviran) Muhtarlığına bağlı Hellokent (Ermenli) Köyünün yaklaşık 1 km. kuzeyindeki bir tarlada V. Yüzyıl Bizans dönemine tarihlenen geometrik desenli bir döşeme mozaiği bulunmaktadır³².

Fotoğraf 6: Arkeolojik Kazılarda Çıkan Mozaik Çivileri

³¹ Fikri Kulakoğlu, “Şanhurfa M.Ö. I. Binyıl Merkezleri Yüzey Araştırması”, 18. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 2001, Cilt: 2:57-59.

³² Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:36.

4. SİVEREK VE ÇEVRESİNDE ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI

4.1. Göktepe Höyüğü

Türü	: Höyük
Koordinat	: 37° 34' K, 39° 00' D
Rakım	: 800 m
Harita Pafta No	: N 42
Bölge	: Güneydoğu Anadolu
İl	: Şanlıurfa
İlçe	: Siverek
Köy	: Göktepe
Araştırma Yöntemi	: Yüzey Araştırması

Şanlıurfa il merkezinin kuzeydoğusunda, Siverek yolu üzerinde, yolun doğusundadır. Wooley tarafından 1914 yılında saptanan bu yerleşme yerinde Halaf Dönemi çanak çömleklerine benzeyen çanak çömlek parçaları bulunmuştur.

4.2. Çomak Höyük

Türü	: Höyük
Koordinat	: 37° 42' K, 39° 16' D
Rakım	: 700 m.
Harita Pafta No	: M 42
Bölge	: Güney Doğu Anadolu
İl	: Şanlıurfa
İlçe	: Siverek
Köy	: Gözelek
Araştırma Yöntemi	: Yüzey Araştırması

Şanlıurfa ili, Siverek ilçesinin 3 km kadar güney batısında Gözelek köyünün güneyinde, Harmenek köyünün 2 km, kuzeybatısında dır. 5 m, yüksekliğinde ve 75

m, çapında alçak bir tepedir. 1963 yılında, İstanbul üniversitesi ile Chicago Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün ortaklaşa gerçekleştirdikleri yüzey araştırması sırasında bulunmuştur. Olasılıkla Halaf, Obeid geçiş evcreni, Obeid sonrası 4 ve 3 bin buluntuları ele gemiřtir³³.

Fotoğraf 7: Kazılar Sonucunda Bulunan Figürler

4.3. Toprakkale Höyüğü

Türü	: Höyük
Koordinat	: 37° 47' K, 38° 57' D
Rakım	: 470-520 m
Harita Pafta No	: M 41
Bölge	: Güneydoğu Anadolu
İl	: şanlıurfa
İlçe	: Siverek
Köy	: Kazo
Araştırma Yöntemi	: Yüzey Araştırması

³³ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:37.

Şanlıurfa il merkezinin kuzey-kuzeydoğusunda, Siverek ilçesinin batısında Kazo köyünün 2.5 km kuzeyinde, Fırat Nehri'ne bakan 40 m, yüksekliğinde doğal bir tepe üzerindeydi. Atatürk barajı göl suları altında kalarak yok edilen bu yerleşme, 7-10 m, kalınlığında dolgu toprağına sahipti. En üstünde 20 m, uzunluğunda bir düzlük vardı.

Bu Höyüğün özellikle kuzey yamacında çok sayıda eski çanak çömlek parçaları mevcuttu. 1977 yılında Aşağı Fırat Havzası yüzey Araştırması kapsamında M. Özdoğan başkanlığında ekip tarafından saptanan yerde, koyu yüzlü açıkılı, saman yüzlü, Uruk ince, Uruk kaba mal gruplarına ait parçalar toplanmıştır³⁴.

Fotoğraf 8: Arkeolojik Kazılar Sonucunda Bulunan Kalıntılar

5. SİVEREK İLÇESİNDE YAŞAMIŞ MEDENİYETLER

5.1. Sümerler

Mezopotamya'nın en güçlü medeniyetlerinden olan ve yazının icadıyla tarihte önemli bir yere sahip olan Sümerler, Anadolu'da bilinen ilk yerleşmelerini Siverek'te yapmışlardır³⁵. Madeni kullanarak insanlık tarihinin ilk uygarlığını kuran Sümerler Sulama, el sanatları, tarım ve ticaret alanlarında büyük şehir devletleri

³⁴ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:38-39.

³⁵ a.g.e.:40.

kurmuş güneyden başlayarak kuzeye doğru uygarlıklarını yaymışlardır. Hassek Höyük Sümerlerin bölgede koloniler kurduğunu göstermiştir (İ.Ö. 3500)³⁶.

Siverek çevre köylerinde yapılan kazı çalışmaları Sümerler'in Fırat Nehri kenarlarına yakın bölgelerde Siteler oluşturduklarını ortaya koymaktadır³⁷.

Sümer kralı Logazekis M.Ö. 2850 yılında bölgeyi aynı dönemlerde Samiler ve Elamların da bu bölgede çeşitli Siteleri mevcuttur. Bölgelerde adı geçen bu şehir devletlerinden Halzidima: Siverek ve çevresinden ibarettir. Merkezi Kinaba yani Siverek kasabasıdır³⁸.

5.2. Subartular (Hurriler)

M.Ö. 3000'li yıllarda, bugün Yukarı Mezopotamya olarak bilinen Fırat Dicle Nehirleri arasında kalan bölgeye Subartu (Irmaklar arası) denmektedir. Savaşçı oymaklara ise Subaru denmekteydi³⁹.

Bölgenin ilk medeni ahalisi Subarulardan sayılan Hurri'lerden Huri, Babil dilinde "Magara" anlamına gelmektedir. Huri şehrinin bu günkü Urfa'nın yerinde olduğu kabul edilmektedir. Bölgenin güçlü kavmi olan Hurriler Zagros dağlarından Güneydoğu Anadolu ve Suriye arasındaki bölgeye hakim olmuşlardır⁴⁰.

Mezopotamya bölgesi Babil'in birinci hanedanının büyük Amorit Krallarının egemenliğinde birleşmiş durumda iken, dedesinin yerine Hitit Kralı olan Murşil, doğuda Fırat ve ötesindeki zengin topraklara yürüdü. M.Ö. 1595 yılında Babil düştü ve Amorit hanedanlığı sona erdi. Kral Murşil döneminde Suriye ve Mezopotamya'nın tümü alındı. Bu dönemde Mezopotamya bölgesinde Hurrilerin de dahil olduğu çok sayıda küçük krallıklar bulunmakta idi⁴¹. Ancak bölgenin hakimi

³⁶ Şükran Nigit, **a.g.t.**:7.

³⁷ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:40.

³⁸ Hasan Açıanal, **a.g.e.**:9.

³⁹ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:40.

⁴⁰ Şevket Beysanoğlu, **Diyarbakır Tarihi**, Ankara, Neyir Matbaası, 1987, Cilt:I:50.

⁴¹ Firuzan Kınal, **Eski Anadolu Tarihi**, Ankara, TTK Yay., 1998:88.

Hitit Kralı Murşil'in, Hantili tarafından öldürülmesi Hititler için felaketin başlangıcı olmuştur. Hititlerin güneyde ele geçirdikleri topraklar Huriler tarafından geri alındı⁴².

Anadolu birbirinden bağımsız kent toplulukları Hattuşaş krallarının etkisiyle birleşince, Hititler imparatorluk olmuşlardır. Huriler Hititlerin idaresinde güçlendiler. Ancak bu defa kuzey Mezopotamya'da Mitanni adında başa çıkılması güç bir ulus ortaya çıktı⁴³. Uzun müddet Huri adı altında yaşayan boylar M.Ö. 2 binin ortalarında biri Huri diğeri Mitanni adı altında iki konfederasyona ayrıldılar. Küçük bir birlik olan Mitanni krallığı yavaş yavaş Huriler aleyhine genişledi ve sonunda onların yerine egemen oldular⁴⁴. Mitanni'lerin Siverek ve çevresinde etkin oldukları bilinmektedir. Siverek'in o dönemde ortaya çıkan bu devlette önemli bir askeri üs olduğu tarihi belgelerden anlaşılmaktadır⁴⁵.

5.3. Mitanniler

M.Ö. XVI. Yüzyıl sonlarında Huri Krallığını ortadan kaldıran Mitannilerin ülkesi bir yandan Kuzey Suriye üzerinden Kenan iline, öte yandan Fırat'ın Toros silsilesindeki dar geçitlerine varan dağlık sahaya ve oradan da Malatya bölgesine kadar yayılmıştır. Harran, Urfa, Halep, Antakya, Kadeş gibi şehirler Mitanni egemenliği altına girmişlerdir. Diyarbakır bölgesinin kuzeybatı, batı ve güneybatı bölümü de Mitanni ülkesinin sınırları içerisinde kalıyordu⁴⁶. Mitanniler Waşşugani şehrini merkez edinmişlerdi. Waşşugani şehri soyluların ve komutanların oturduğu bir şehirdi.

Waşşugani şehrinin yerini tarihçiler ve arkeologlar şehrin kalıntıları bulunamadığından tam olarak tespit edememişlerdir. Bazı tarihçiler tarafından Resulayn, yani bugünkü Ceylanpınar olduğu iddia edilse de, Ceylanpınar ve çevresinde yapılan kazılarda ve çalışmalarda Mitanniler ile ilgili hiçbir kanıt

⁴² Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:40.

⁴³ Lloyd Seton, **Türkiye'nin Tarihi (Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları)**, Çev. Ender Varinlioğlu, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 50, Ankara, 1998:39-40.

⁴⁴ Şevket Beysanoğlu, a.g.e.:55.

⁴⁵ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:41.

⁴⁶ Şevket Beysanoğlu, a.g.e.:56.

bulunamamıştır. Bugünkü Harran, Urfa veya Siverek yakınlarında olabileceğine iddialar bulunmaktadır⁴⁷.

Siverek'in Mitanniler döneminde önemli bir kent veya kent devleti olduğu ortaya çıkan belgelerden anlaşılmaktadır. Hitit kralı II. Amenophis (M.Ö. 1450-1425) Mitanni'de güçlü bir direnişle karşılaşınca, Kuzey Mezopotamya ve Suriye'den elini çekmek zorunda kaldı. Mısırlılar ile Mitanniler anlaşarak birleşik devlet kurdular ve Şuppilulima Hitit kralı oluncaya kadar Hititlere zorluk çıkardılar. Şuppilulima başa geçtikten sonra Fırat'ı geçti ve Mitannilerin başkentine saldırdı. (M.Ö. 1365) Ancak bu dönemde ele geçiremedi. M.Ö. 1340 yılında tekrar bölgeye gelen Şuppilulima Mitanni ülkesini kendisine bağlamıştır. Şuppilulima öldükten sonra yerine büyük oğlu Arnuwanda (Arnuvandas) geçti. Ancak kral Arnuwanda iki yıl yaşamıştır⁴⁸. Kral Arnuwanda döneminde Mitannilerle İsmirika (Siverek) antlaşması yapılmıştır.

Mitanni ülkesinin önemi Asur ve Hitit devletleri arasında tampon bir devlet olmasıydı. Mitanni Kralı II. Suttarna öldükten sonra Mitanni ülkesi tahtın varisleri tarafından paylaşıldı⁴⁹.

Uzun bir süre Asurlarla mücadele eden Mitannilerin Asurlara bölgede yenilgisinden sonra Asur kralı I. Salmanasar M.Ö. 1260'da bütün Diyarbakır bölgesi ile beraber Siverek'i de hakimiyeti altına aldı. I. Salmanasar'ın oğlu I. Tukulti-Ninurta Mitanni devletine son verdi ve Asur Devletine imparatorluk yolunu açtı. Mitanni ülkesi Hititler ile Asurlular arasında paylaşıldı⁵⁰.

⁴⁷ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:41.

⁴⁸ Lloyd Seton, **a.g.e.**:26-28.

⁴⁹ Firuzan Kınal, **a.g.e.**:95.

⁵⁰ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:42.

5.4. Hititler

Hitit Devleti'nin ismi Mezopotamya kaynaklarında "Hatti" Mısır kaynaklarında ise "Kheta" olarak zikredilmektedir⁵¹. Asur çivi yazılarında Anadolu'dan bahsederken de Hatti ismi kullanılmaktadır.

Hitit konfederasyonuna dahil olan devletler Anadolu ve Suriye Bloku olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Anadolu grubuna Mitanni ve Huri krallıkları da dahildir⁵². Siverek bu dönemde Mitanni hakimiyetinde önemli bir kent olup, Hititler ile Mitanniler arasında yapılan mücadele ve anlaşmalara sahne olmuştur. Hititler ile ilgili bildiklerimizin çoğu Boğazköy'de ortaya çıkarılan Hitit Devleti arşivlerinden gelmektedir. Bu belgelerin çoğu özellikle komşu devletler ile yapılan anlaşmalardan oluşmaktadır. Yapılan anlaşmalardan biri de İsmirika (Siverek) anlaşmasıdır. İsmirika o dönemin önemli kentlerinden biridir.

Hititler ile ilgili olarak Siverek bölgesinde çeşitli tarihi eserler bulunmuştur. Bunlardan Taşlı köyünde bulunan iki adet Stel önemlidir. 10 Temmuz 1942 yılında Şanlıurfa Vali muavini Ekrem Yalçınkaya tarafından İstanbul Arkeoloji Müzesine gönderilen trahitten yapılmış stellerin üzerinde çeşitli figürler bulunmaktadır.

Stellerin birincisinden boğa üzerinde duran, sağ elinde çifte balta sol elinde bir yıldırım demeti taşıyan bir tanrı tasvir edilmiştir. Arkeolog Nihal Olgunsu stel üzerindeki tanrı heykelini Suriye Tel Ahmada bulunan Hititlere ait steller ile karşılaştırmış ve aradaki benzerlikleri ortaya koymuştur. Bulunan stelin tarihinin M.Ö. 10 yy. ile 8. yy. arasındaki Hitit prenslikleri dönemine ait olabileceği belirtilmektedir⁵³.

İkinci Stel de Siverek'in Taşlı köyünde bulunmuştur. Stel mahalli sarımtrak kalker taşından yapılmıştır. Ortasında konik bir cisim ve ona sarılı kurdele veya ip, arkasında ise küreğe benzer iki adet cisim çapraz durmaktadır. Konik cismin sağ ve solunda bulunan hilal şeklinde iskemlelerde oturan insan heykelleri bulunmaktadır.

⁵¹ Lloyd Seton, a.g.e.:27.

⁵² Necati Çankaya, **Çağlar Öncesinden Günümüze Anadolu**, İstanbul, Abo Ajans Yay., 2000:23.

⁵³ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:43-46.

Bu heykellerden biri konik cisme sarılı düz ipi, diğeri ise üzerinde çizgiler bulunan diğeri ucu kendilerine doğru çekmektedirler.

Bu stelde bir merasim, büyük ihtimalle de tanrılara ibadet tasvir edilmiştir. O dönemde taşlara elbise giydirmeye hatta kundaklama adeti vardı. Stel M.Ö. 9,8 veya 7. yüzyıllara tarihlenmektedir⁵⁴. Heykelin bulunduğu yerde başka eserler olmadığından saldırı nedeniyle saklanmış olabileceği tahmin edilmiştir⁵⁵.

5.4.1. İsmirika (Siverek) Anlaşması

Hitit İmparatorluğu I. Şuppilulliuma'nın ölümünden sonra yerine büyük oğlu Arnuwandas geçer ve İsmirika (Siverek) ile bir anlaşma yapar. Bu dönemde İsmirika açıkça kısmi devlet Mitanni Krallığının başkenti idi. Mitanni krallığının topraklarını Kurtiwaza (Kili-Teschup) geri almıştır. Fakat Kurtiwaza, Hititlerle yapılan anlaşma sırasında hayatta değildi. Onun, henüz ergenlik çağına gelmemiş bir varisi (oğlu) vardı. Bu tek varisin yerine 15 erkeğe, yönetim için and içirilmişti. Ancak biri Zazlipa'dan ve biri İrrite'dendi. Bu erkekler Kizzuwadna'nın⁵⁶ çeşitli bölgelerinde hüküm sürmekteydi. Bu bölgeler tamamen Hitit Kralının elinde idi. Onlar da muhtemelen Waşşugana'nın belirli bölgelerine tayin edildiler. Burada adı geçen yerlerin, bugün nerelere karşılık kullanıldıklarını saptamak mümkün değildir.

Hititler ile Mittaniler arasında yapılan anlaşmanın Türkçe metni aşağıdaki gibidir.

İsmirika Anlaşması

“...Takip eden konuşmada Arnu, büyük Kral, Hatti ülkesinin kralı dedi ki, bunu Tanrı'nın yemini altında yaptım. Sen kral, kraliçe ve prensin karşısındaydın ve sevgiyi muhafaza ettin Hatti'da... ve gör yüzlerce şahidi...

⁵⁴ Nihal Olgunsu, **III. Türk Tarih Kongreleri (Kongreye Sunulan Tebliğler)**, Ankara, TTK Basımevi, 1943:688,693.

⁵⁵ Şükran Nigir, **a.g.t.**:8.

⁵⁶ Lloyd Seton, **a.g.e.**:34-35.

Güneş Tanrısı Arinna, Hava Tanrıları Zababa, Halab, Hapat, Gökyüzü ve Yeryüzü Tanrıları kral ve kraliçeler (bunlar şahitler) çevre ülkelerden herhangi biri bu baba, anne ağabey veya kızkardeş mülteci olarak gelebilir.

Mültecilerden önce Hatti ülkesinden nefret etmeyin...

Ordu Zaltaija'yı her durumda askerlerimizin üzerine çevirir. Onlar korurlar, fakat onlardan başka korumayın. Sadece kendinizi korumanız iyidir. Eğer sizden önce onu korursa, kötü konuşan kim olursa olsun, kimse onu saklamayacak ve onu teşhir edecek...

Eğer ülkenin ortasında bir şehir, İsmetika halkı, sivil halk yıkıma uğrarsa siz majestelerinin liderliğinde koyun ve keçileri alın. Eğer şehrin ortasında bir ev varsa ve bu ev içindeki erkeklerle beraber olur.

Sizin ağır silahlı askerlerinizle ilgili olarak geçmiş zamanlarda her seferinde İsmetika'dan yüz elli kişi geldi. Şimdi ben bir kısıtlama getiriyorum, sizin için ve bu altmış silahlı askeri belirtmek için. Ama sadece özgür olanların yürümesi için.

Bir köle veya paralı asker silahlı kuvvetlere gönderilmeyecek ve bu yemin altında olacak ama ülke yeniden büyürse daha fazla silahlı asker gönderilecek.

Şimdi gör İsmetikalı insanlar bu yeminle birleşirler böylece ileride kral, kraliçe prens, prenses ve Hatti ülkesini korurlar.

İleride sizin çocuklarınız da kralın çocuklarıyla torunlarınız da kralın torunlarıyla bu yeminle bağlanırlar.

Ve siz İsmetika halkı bu yemini ettiniz.

Bu yemine sizin eşleriniz ve çocuklarınız da dahildir.

Kim bu yemini bozarsa hazırlanıp onun evi yerle bir edilir.

Evi tarlası, bağları dahil olmak üzere yakılır."

Bunlar, (Hititler-Mittaniler arasında olan) sözleşmenin bize ulaşabildiği kadarıyla en önemli hükümleridir⁵⁷.

Hititler ele geçirdikleri bölgeleri iyi yönetememişlerdir. Kendilerine bağlı krallıkların ihtiyaçlarına cevap veremediklerinden yıkılmışlardır. Hititler yıkıldıktan yarım yüzyıl sonra Marmaradan doğudan Asur topraklarına kadar iç Anadolu'nun tümünü kapsayan Frig krallığı kuruldu Frigler Asur kaynaklarında “Muşki”ler olarak geçmektedir. Bunlar Kuzey Suriye ile Mezopotamya sınırlarında dağlık ülkede yaşıyorlardı ve Asurlar ile çok uzun süre mücadele etmiş, bazen da onlarla ortaklık kurmuşlardır⁵⁸.

5.5. Urartular

Urartu Kralı I. Argitis batıda Supa (Elazığ), Malatya'daki Khata Beyliği ve Urfa- Diyarbakır arasındaki Kummuh krallıklarını Urartu'ya bağladı⁵⁹. Bundan önce Kummuh krallığı sınırları içerisinde bulunan Siverek bu dönemden itibaren Urartuların hakimiyetine geçmiştir. Ancak Urartular döneminde Siverek ile ilgili henüz herhangi bir belgeye rastlanmamıştır⁶⁰.

5.6. Asurlar

Anadolu da M.Ö. 19-18 yy. arasındaki “Asur Ticaret Kolonileri Çağı” denilmektedir. “Kültepe Çağı”da denilen bu çağ, Orta Bronz Devrinin ilk safhasına rastlamaktadır. Kültepe'de (Kaniş) bulunan tabletlerde Anadolu'ya ait yüzlerce şehir adı geçmektedir.

Asurlular koloniler halinde yaşamaktaydılar ve Anadolu krallarının egemenliklerinde idiler. Bu küçük devletler zaman zaman birbirleriyle savaşıyor, bazen de ittifaklar yapıyorlardı. Mezopotamya, Orta Anadolu ve Kuzey Suriye ile ilk canlı dış ticareti kurmuşlardı. Asurlular uzun süre Mısır ve Hitit Krallıklarına bağlı

⁵⁷ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:43-45.

⁵⁸ Lloyd Seton, a.g.e.:59.

⁵⁹ Yılmaz Akbulut, **Bingöl Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1995:36.

⁶⁰ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:47.

kaldılar. Asurluların Orta Anadolu’da faaliyet gösterdikleri sırada doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Hurilerin hüküm sürdükleri bilinmektedir⁶¹.

M.Ö. 1305’te Asur kralı Adad Nirari başa geçmiştir. Adad Nirari’den sonra tahta geçen⁶² I. Salmanasar dönemi (M.Ö. 1290) sürekli savaşlarla geçen bir dönemdir. Karacadağ bölgesinde yaşayan Aramilere savaş açan I. Salmanasar Siverek ve Urfa bölgelerini ele geçirerek Fırat’a kadar ilerledi. Fakat arkadan çıkan bir gaileolen dolayı çarçabuk geri çekildi.

Fotoğraf 9: Haç Göz Köyünde Asurlulara Ait Olan Aslan Heykeli

M.Ö. 1060 yılında Asurlarda çöküş devri başlayınca, bölgenin büyük göçlerinden Hitit Devleti ile İttifak yaptılar. Böylece Kilikya, Malatya, Karacadağ, Zara Dağı bölgeleri ve Habur Havzası gibi bütün Arami emaretleri Asur boyunduruğundan kurtuldular⁶³.

Halzi-Luka’nın merkezi olan ve bir kalesi olan Kinabu şehri de bugünkü Siverek’tir. Kinabu (Siverek) Asurlular zamanında yapılmış olan askeri kuruluşlar şeklindeki kolonilerden biri idi⁶⁴. Asurlular Toşhana, Damdazuma (Ergani) ve Kinabu (Siverek) kasabalarında daima birer askeri kuvvet bulundurarak, ilerisi için buraları kendisine birer isnat noktası yapmak istemişti. Ancak bu noktalar zaman zaman Asur egemenliklerini tanımayarak kendi başlarına hareket etmişlerdir. Urfa

⁶¹ Firuzan Kınal, **a.g.e.**:61-62.

⁶² Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:48.

⁶³ Hasan Açıanal, **a.g.e.**:15-16.

⁶⁴ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:48.

toprakları civar memleketlerle beraber Asur ordularının ayakları altında sürekli çiğnenip durmuştur⁶⁵.

Nemrut Piramidinin yakınlarında bir tapınağın kalıntılarında ortaya çıkarılan bir yazıda Kinabu (Siverek)'de geçen olay kralın kendi anlatımıyla şu şekildedir.

“... ”

- *Bu adamlar bana atam Assyria'nın kralı Shalmaneser" şehrinin idarecisi Holai ve Assyria topraklarını getirdi. Benim dominyanlarımdan biri olan Damdamusa ayaklanmıştı. Askerlerimi yollayıp ayaklanmayı bastırttum.*

- *Asur Güneş tanrısı ve inandığım "Yav'ın şerefine savaş arabalarını ve ordumu "Zugnat" ırmağının başında topladım. "Zugnat" ırmağının başında atalarım Assyria'nın kralları Tiglath-Adar-Tiglath-Pileser ve benim görkemli heykelim bulunmaktadır. Onları ben yaptırđım ve oraya diktirdim.*

- *O günlerde "İzala" topraklarındaki vergileri yeniden düzenledim. "Hulai"nin güçlü eyaletlerinden biri olan Kinabu "Kaşyari" topraklarından öküz, koyun ve keçi vergisi alarak büyük bir gelir elde ettim.*

- *Beklenmedik korkunç saldırıyla bu eyaleti kuşattım ve aldım. Onların 3.000 esir düşmüş savaşçıları ordumla yok ettim. Tutsakların tümünü yaktım. Onların hiç birini canlı bırakmadım. Onların şehirlerinin idarecilerini (Hulai) kendi ellerimle yakaladım ve tutsak ettim.*

Ceset yığınları üzerine binalar diktim...

⁶⁵ Hasan Açıanal, a.g.e.:17.

Siverek ile ilgili kısımda Hasan Açıanal Urfa Tarihi Kitabında şu şekilde anlatmaktadır. Asurluların vahşi şiddetleri yine bu siteleri bağımsızlık kavgalarından alıkoyamamıştı. Asur Nasarbal'ın tüyler ürperten bu tepkilerinin ertesi yılında Asurluların Karacadağ ve Siverek etrafı Sömürge komutanı Holay'ın bağımsızlık fikrine düştüğü işitildi. Gerçekten de bu komutan Dimadosa (Ergani) kalesini kuşatmıştı. Bu olay üzerine kral ordusuyla İzla Dağları etrafında görüldü. Holay bunu duyunca kuşatmadan vazgeçti ve Kinaba (Siverek)'ya sığındı. Asur Nasarbal ordusuyla Kinaba'yı kuşattı ve kanlı bir savaş oldu. Kinaba bu kuvvet karşısında duramadı ve elim bir yenilgi ile olduğu yerde söndü. Şehir kralın eline düştü. Bu savaşta Kinaba'nın 600 askeri öldü. Asurlular vakada Kinaba halkından 3000 erkek ve pek çok kadın ve çocuğu ateşte yaktılar. Kinaba'nın imdadına gelen Marira (Siverek yakınlarında bir kasabadır) halkından 300 kişi ölü vererek bozuldu. Bunun üzerine Asurlular Nirba ve Tela (Viranşehir) kasabasına sığınan halkı da vahşice öldürdü.

Şereflerini lekeledim “Hulai”nin derisini soydurup Damdamusa’nın her bir köşesine astırdım.

- “Mariru”nun topraklarına saldırıp şehrini yaktım. Silahlarıyla birlikte 50 savaşçısını kendi silahlarımla yakaladım. Onlardan kalan 200 tutsağı yaktım.

- “Nirbi” topraklarının askerlerini çölde esir aldım. Onların koyunlarını, keçilerini öküzlerini ve her şeylerini aldım. Nirbu Ukhira dağının ayaklarıdır.

- Kahramanca “Tıla”nın güçlü şehri “Kinabu”dan geçerek “Tıla”ya yaklaştım. Tıla birbirine bakan üç kaleden oluşan içindeki askerlerin ve birçok ordunun güvendiği fethedilmesinin zor olduğuna inandığı güçlü bir şehirdir.

Onlar benim boyunduruğum altına girmeyi kabul etmediler. Ben de onların şehirlerini kuşattım. Savaşçıları ordumla yok ettim. Onlardan öküz, koyun ve birçok hazineyi ganimet olarak aldım. Değerli olan her şeylerini yaktım yıktım. Bazılarının ellerini ve ayaklarını bir kısmının burnunu ve kulaklarını kestim. Gözlerini oydu. Genç kızlarına ve erkeklerine tecavüz ettim.

- Daha sonra onların Lulu-Kinaba dedikleri Nizir topraklarına girdim. Musazna’ya bağlı güçlü şehirlerinden biri olan Bunarsiye kuşattım...

...”

Zaman zaman Asurluların elinden alınan Karacadağ (Masiyus, Kashiari) bölgesi ve Kuzey el ceziredeki Arami şehirleri Kral Salmanasar tarafından M.Ö. 835 yılında tekrar alınmıştır⁶⁶. Siverek’in esas Asur hakimiyetinde uzun süre kaldığı konusunda çeşitli kaynaklar hem fikirdir. Şehir tam 240 yıl Asur hakimiyetinde kalmıştır⁶⁷.

5.6.1. Siverek İlçesinde Asurlular Dönemine Ait Tarihi Buluntular

Siverek’te Asurlulardan kalma çeşitli tarihi eserler ve kalıntılar bulunmuştur. Bunlardan biri Siverek’in 19 km. batısında Siverek-Hilvan karayolunun 1 km.

⁶⁶ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:49-51.

⁶⁷ Şükran Nigit, a.g.t.:8.

güneyinde ki Aslanlı köyünde Asurlara ait olduğu tespit edilen bir inşaat kazısı sırasında bulunan bir boğa veya lamassu heykeli olabilecek anıtsal boyda bir heykeltıraşlık eserinin parçalarıdır. 205 cm. uzunluğunda 45 cm. kalınlığında ve mevcut yüksekliği 90 cm. olan eserin koruyucu bir hayvan veya karışık bir varlık olduğu tahmin edilmektedir. Beş ayaklı olan heykel Asur sanatının bir yansıması olarak kabul edilmiştir⁶⁸.

Siverek'te Karakeçi'ye bağlı Haç göz köyünde 1998 yılında yapılan araştırmalarda tespit edilen taslak halinde bir aslan heykeli bulunmuştur. 310 cm. uzunluğunda 226 cm. yüksekliğinde ve 54 cm. kalınlığındaki aslan heykelinin bulunduğu yerin bir taş çıkarma yeri olmadığı aynı zamanda açık hava heykel atölyesi olduğu anlaşılmaktadır. Haçgöz atölyesinde taşın blok haline getirilmeden taş yerindeyken gerekli işlemlerin yapıldığı sonra yerinden kesilip alındığı anlaşılmaktadır. Bu eserlerde geç Asur sanatının etkisi görülmektedir⁶⁹.

5.7. Aramiler

Aramiler M.Ö. 1345 yıllarında Karacadağ bölgesine hakim olup Asurlularla sürekli mücadele ediyorlardı. Uzun yıllar süren bu mücadeleden sonra Asur kralı I. Adad Nirari, Habur suyundan Babil hududuna kadar uzanan bölgedeki Arami hakimiyetinde bulunan bölgeyi işgal etti. Resulayn (Ceylanpınar) ve çevresini de aldı. M.Ö. 1290 yılında Adad Nirarinin yerine geçen Kral I. Salmanasar Karacadağ bölgesinde yaşayan Aramiler üzerine yeniden akınlar yapmaya başladı⁷⁰. Karacadağ bölgesine yapılan akınlar sırasında Siverek ve çevresi de Asurluların yağmasına uğramıştır. M.Ö. 1060 yılında Hitit devletlerinin ittifak yapmaları sonucu, Asur orduları Karkamış civarında Hititler karşısında yenilgiye uğradılar. Böylece daha önceleri Asurlulara boyun eğmiş olan Kilikya, Malatya, Karacadağ, Zara dağı bölgeleri, Habur havzası ve bütün Arami bölgesi Asur egemenliğinden kurtuldular⁷¹.

⁶⁸ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:51.

⁶⁹ Fikri Kulakoğlu, "Şanlıurfa Bölgesinde Yeni Keşfedilen M.Ö. I. Binyıl Heykeltıraşlık Eserleri", Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, 2002:30-31.

⁷⁰ Hasan Açıanal, a.g.e.:15.

⁷¹ a.g.e.:16-17.

Fotoğraf 10: Siverek Çevresinde Bulunan Taş Kabartma

Bir müddet sonra yeniden Aramilerin etkin olduğu Siverek, daha sonra Asur hükümdarı Asur Nazarbal (Nazirbal, Nasarbal) tarafından tekrar alındı. Böylece Siverek bölgesindeki Arami hakimiyeti son bulmuştur⁷².

5.8. Medler

Uzun yıllar Anadolu'ya hakim olan Kimmerler, buradan çekildikten sonra bölgede Med hakimiyeti başlamıştır. M.Ö. 608 yılında İskitler, Kımırı Türkleri ve Medler bir anlaşma yaptılar. Asurluların Kalde valisi Nebu Palasar da bu ittifaka girdi. Anlaşan bu kuvvetler Asurluları yenerek Mezopotamya'yı aldılar. Bu savaşta Nineva (Musul) yağmalandı. Kuzey el-Ceziredeki Nusaybin, Urfa ve Resulayn'dan başka sağlam bir kasaba kalmamıştır⁷³.

Asur toprakları paylaşınca Anadolu Med'lerin payına düştü. Savaş sonucunda Kızılırmak Nehrine kadar bütün Doğu Anadolu'ya Medler hakim olmuşlardır. Med

⁷² Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:52.

⁷³ Hasan Açıanal, **a.g.e.**:19-20.

Kralı Keyaksar'ın yerine geçen Kral Astiag'ı Pers Prensi Kyros yenince Anadolu'daki Med egemenliği Perslere geçmiştir⁷⁴.

5.9. Persler

Pers Kralı II. Kuraş, Med İmparatorluğu ile olan mücadelesinden galip ayrılarak Med ülkesini topraklarına katmıştı. Anadolu'daki hakimiyet sahasını genişletmeye devam eden Persler, Lidya kralı Krezüs'ü yenerek Lidya krallığını ortadan kaldırdılar⁷⁵. M.Ö. 539 yılında Babil'i zapt ederek bütün Mezopotamya'ya egemen oldular. Sınırları oldukça genişleyen Pers imparatorluğunda II. Kambis'in ölümüyle yerine imparator olan Darius I (Dareios) ülkede çıkan karşılıklı düzeltmiş ve tekrar Dicle-Fırat havzalarını kontrolü altına almıştır⁷⁶. Bu dönemde Pers imparatorluğunun sınırları, Hindistan'dan Karadeniz'e Mısır'dan Ege ve Akdeniz kıyılarına kadar uzanan çok geniş bir coğrafyayı kapsıyordu. Anadolu tamamen bu imparatorluğun parçası olmuştu ve iki yüzyıl kadar böyle sürmüştür. Uzun süre Yunanlılarla mücadele eden Persler Avrupa'ya kadar yayılmışlardır⁷⁷. Pers kralı Kiros (İ.Ö. 558-529) Anadolu'yu egemenliğine aldıktan sonra Güneydoğu Anadolu bölgesini canlandırmaya çalıştı. Asur Devleti'nin yıkılışından sonra boş kalan Dicle-Fırat arasındaki topraklar Perslerin gelişi ile yeniden ekilip biçilmeye başlandı. Asurlar döneminde yakılıp yıkıldıktan sonra köy haline gelen Siverek bu dönemde tekrar canlanmaya başlamıştır. Bu egemenlik İskender işgaline değin sürmüştür⁷⁸.

5.10. Makedonyalılar

Babası Kral Filip'in M.Ö. 336 yılında öldürülmesi ile onun yerine tahta geçen İskender 20 yaşında Makedonya Kralı ilan edildi. Kral Filip öldürülmeden önce Asya'yı fethetmek için büyük bir ordu hazırlamıştı. Bu güçlü ve disiplinli ordunun başına geçen İskender Anadolu'yu fethe başladı. Bu savaşlarında büyük zaferler elde eden İskender M.Ö. 331 yılında Suriye üzerinden Mezopotamya'ya geçti. Pers Hükümdarı III. Darius ile yaptığı savaşta, kendi ordusundan daha büyük ve üstün

⁷⁴ Firuzan Kinal, **a.g.e.**:261-262.

⁷⁵ **a.g.e.**:20.

⁷⁶ Şevket Beysanoğlu, **a.g.e.**:87.

⁷⁷ Lloyd Seton, **a.g.e.**:121.

⁷⁸ Şükran Nigit, **a.g.t.**:9.

olan Pers ordusunu yenerek Mezopotamya'ya egemen oldu⁷⁹. Pers kralı III. Darius isos savaşında Makedonya kralı iskender'e yenilince, yukarı Mezopotamya dolayısıyla Siverek, Makedonyalılarının eline geçti⁸⁰.

Büyük iskender'in genç yaşta ölmesi ile ülkesi, ailesi ve komutanları arasında çıkan iktidar kavgaları neticesinde beş bölgeye ayrılarak paylaşıldı. Siverek bölgesi Diyarbakır ve Urfa ile birlikte General Selevkos'un (Selefküs) idaresinde kaldı⁸¹.

5.11. Romalılar

Roma İmparatoru Markus Crasus bölgedeki önemli rakibi olan Partları ortadan kaldırmak amacıyla M.Ö. 55 yılında Suriye'ye gelerek Urfa'daki Abgar Krallığı bölgesine girdi. Crasus 50.000 kişilik kuvvetle Harran'a geldi. Ancak Part Kralı I. Orod'un ordusunun suvari kuvvetleri komutanı Suren tarafından kuşatılarak bozguna uğratıldı. Böylece Suriye Abgar Krallığı ve Diyarbakır bölgesi de dahil olmak üzere 15 yıl Part işgali altında kaldı. Daha sonra M.Ö. 9 Haziran 38'de Antakya'nın doğusunda yapılan savaşta Romalılar Partları yenerek Part ordusu komutanı Parkor'u öldürünce Diyarbakır dahil olmak üzere bölge tekrar Romalılar'a kaldı⁸². Bundan sonra Siverek, Diyarbakır, Urfa bölgeleri Romalılarla Part'lar arasında çok defa el değiştirmiştir⁸³.

M.S. 253 yılında Mezopotamya bölgesine giren Sasaniler önemli kale ve şehirleri almışlardır. Bölgeyi tekrar Sasanilerden almak amacı ile harekete geçen Romalılar Sasaniler tarafından yenilgiye uğratılmışlardır. Bu savaşların sonucunda Roma imparatoru Valerianus, 259 yılında Urfa taraflarında yapılan savaşta yenilmiş ve sürgün edildiği Babil'de ölmüştür⁸⁴.

⁷⁹ Şevket Beysanoğlu, **a.g.e.**:88.

⁸⁰ Şükran Nigit, **a.g.t.**:9.

⁸¹ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:55.

⁸² Şevket Beysanoğlu, **a.g.e.**:95-101.

⁸³ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:56.

⁸⁴ Selahattin E. Güler, **Eski Çağdan Kurtuluş Savaşına Kadar Urfa Tarihi**, Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir, Ankara, Şirkav Yay., 2002:12-13.

Fotoğraf 11: Siverek'te Romalılarından Kalma Bir Taş Kabartma(H.İdikurt arşivi)

M.S. 349 yılında bölgenin önemli şehirlerinden olan Diyarbakır'a Mezopotamya bölgesinden gelebilecek saldırılara karşı ön karakol olarak kullanılmak üzere Siverek'te bugün şehrin tam ortasında bulunan kale yaptırıldı. Aslında bu kale daha önce Asurlular zamanında yaptırılmış ve Medlerin saldırıları üzerine yangın geçirerek harabe haline gelmişti. Harabeye dönen bu kalede yaşayanlar bu durum üzerine burayı terk ederek Suriye'ye göç etmişlerdir. Romalılar bu kale kalıntısı malzemesinden faydalanarak kaleyi yeniden inşa etmişler ve ön karakol olarak kullanmışlardır⁸⁵.

M.S. 359 yılında Roma İmparatoru II. Constantinus, Sasanilerin saldırılarına karşı Kuzey Mezopotamya bölgesinde Osroene vilayetini oluşturarak merkezini Edessa (Urfa) olarak belirlemiştir⁸⁶. Osroene vilayeti, bu günkü Fırat Dicle arasında kalan Diyarbakır Mardin Urfa gibi şehirler ile o dönemki ismi Sovorak olan Siverek'i de içine alan geniş bir coğrafya'ya sahipti⁸⁷.

⁸⁵ Yaşar Doğan Paksoy, **a.g.m.**:46-47.

⁸⁶ Selahattin E. Güler, **a.g.e.**:13.

⁸⁷ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:57.

5.12. Sasaniler

İran'ın güneyinde Persler yabancı sayılan Partların hakimiyetini çekememekte ve onlara karşı derin bir düşmanlık beslemekteydiler. Çünkü Partlarda Yunan kültürü hakimdi. M.S. 226 yılında Ardeşir tarafından isyan çıkarıldı ve Part kralı V. Artaban öldürüldü. Part Devleti ortadan kaldırılarak yerine Sasanli Devleti (Sasaniler) kuruldu⁸⁸.

M.S. 259 yılından itibaren Siverek ve çevresine sahip olan Sasani kralı Ardeşir'in ölümünden sonra yerine I. Şapur hükümdar olarak bölgede Romalılar la mücadeleye başladı. Şapurdan sonra gelen Sasani hükümdarları Romalılara karşı direnemeyince Mezopotamya ve Armanya Sasaniler'in elinden çıktı⁸⁹.

Siverek kalesi, M.S. 359 yılında Romalılar tarafından yeniden inşasından 10 yıl sonra Sasani hükümdarı II. Şapur tarafından Diyarbakır kalesi ile birlikte kuşatılmış ve muhafızları öldürülerek kale yerle bir edilmiştir. Bu dönemlerde Siverek'in küçük bir yerleşim birimi olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Sık sık çevredeki Arap aşiretlerinin saldırısına uğruyor ve yağma edilerek halkı öldürüyorlardı⁹⁰.

5.13. Bizanslılar

M.S. 395 yılında Roma imparatorluğunun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılması ile birlikte Sovorak (Siverek)'in de içinde bulunduğu Osroene vilayeti Doğu Roma'nın yani Bizans'ın hakimiyetine girmiştir⁹¹. M.S. 540 yılında Sasanlı hükümdarı Hüsrev Anuşirevan (Adil) daha önce Bizanslılarla yapılmış olan “ebedi barışı” feshederek Anadolu'ya kadar olan bölgeyi yağmaladı. Bizans ordusu Sasaniler karşısında tutunamadığından 562 yılında Bizansın vergi vermesi koşuluyla

⁸⁸ Şevket Beysanoğlu, a.g.e.:105-106.

⁸⁹ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:58.

⁹⁰ Yaşar Doğan Paksoy, a.g.m.:46-47.

⁹¹ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:59.

anlaşma yapıldı. 579 yılında Hüsrev Anuşirevan'ın ölümünden sonra İran'da çıkan taht kavgaları yüzünden bölge tekrar Bizans egemenliğine girdi⁹².

M.S. 637 yılına kadar Bizans hakimiyetinde kalan Siverek bu tarihte Arapların Mezopotamya bölgesini feth etmeye başlamalarıyla birlikte el değiştirmiştir.

M.Ö. 685 yılında Bizanslılar Arapların elinde bulunan Siverek'e saldırdılar ancak alamadılar⁹³.

Bizans İmparatoru Loannes Kurkuas Mezopotamya'daki teşebbüslerini yeniden ele almak üzere tekrar doğuya döndü. Süratli bir zafer yürüyüşü ile Martyropolis (=Meyyafarikin, şimdi Silvan), Amida (=Diyarbakır), Dara ve Nisibis (=Nusaybin)'i zapt ettikten sonra (943), Hristiyan kutsal emanetlerinin en büyüklerinden birisinin, Abgar efsanesiyle şöhret kazanmış İsa'nın mucize yaratan tasvirinin, muhafaza edildiği Edessa (=Urfa) üzerine yürüdü. Loannes Kurkuas'ın zaferleri Bizans sınırını büyük ölçüde doğuya doğru sürmüştü⁹⁴. Urfa ile birlikte Siverek de Bizanslıların sınırlarına dahil oldu ve Suriye valiliğine bağlandı. Bizanslıların bu dönemlerde Arapların saldırılarına karşı Siverek kalesinin surlarını tamir ederek güçlendirdikleri bilinmektedir⁹⁵.

5.14. Araplar

İslamiyet'in doğuşu yıllarında bu bölge Bizans imparatorluğu idaresinde bir eyalet merkezidir.

641 yılında Hz. Ömer İslam kumandanlarından İvaz Bin Ganem'i Elcezire'ye gönderdi. Bunun komutasındaki bir ordu Siverek'i ele geçirmiş ve bu tarihten itibaren Siverek halkı Müslümanlığı kabul etmiştir⁹⁶.

⁹² Şükran Nigit, a.g.t.:11.

⁹³ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:60-61.

⁹⁴ Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, 4. Baskı, Ankara, TTK Yay., 1995:259.

⁹⁵ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:61.

⁹⁶ Şükran Nigit, a.g.t.:11.

Hız. Osman zamanında el-Cezire, Diyar-ı Mudar (Urfa bölgesi), Diyar-ı Riba ve Diyar-ı Bekr ismiyle 3 bölgeye ayrılmıştı. Hız. Ali'nin 24 Ocak 661 tarihinde şehit edilmesiyle bu bölgelerin yönetimi Emevilere geçti. Daha sonraki yıllarda Siverek'in Bizanslılar tarafından kuşatıldığı ancak alınmadığı bilinmektedir⁹⁷.

657 yılında yapılan Sıffin savaşından sonra Şam'a çekilen Muaviye, Hız. Hasan'ın Halifelikten vazgeçmesi üzerine halife oldu ve el-Cezire bölgesi sayılan Urfa, Diyarbakır, Meyyafarikin, Mardin, Siirt şehirleri ile birlikte Siverek de Emevilere geçti. Bu dönemde bölge merkezden tayin edilen Valiler tarafından yönetildi⁹⁸.

660 yıllarında Emevi halifesi Muaviye döneminde kalenin etrafındaki parke taşlarının dizildiği tahmin edilmektedir⁹⁹. 658 yılında yapılan birkaç Bizans çevirmesi Siverek üzerinde hiçbir tepki göstermemiş ve neticesiz kalmıştır. 1030 yılına kadar birçok Devletlerin egemenliğinde kalan ve saldırısına uğrayan Siverek Bizanslıların saldırısına uğrayarak Urfa ile beraber Bizanslıların eline geçmiştir. Bizanslılar Siverek Kalesini kuvvetli bir tahkimatla ele geçirdikten sonra, emsali şehir ve kaleler gibi, Antakya da bulunan Suriye Genel Valiliğe bağlıdır. Bizans saldırısından önce Diyarbakır bölgesi ile birlikte Hamdini egemenliğinde olduğu sanılmaktadır¹⁰⁰.

5.15. Selçuklular

Oğuzların Kınık Boyuna mensup Selçuklular, Oğuz Yabgu Devletinden ayrılarak başlarında Selçuk Bey olduğu halde Cend şehrine gelerek burada müstakil bir beylik kurdular. 1035 yılında Çağrı Bey komutasındaki Selçuklu birlikleri Anadolu'ya keşif akınları yapmışlardı. 1040 Dandanakan savaşı netice resmen kurulan Selçuklu Devletinin ilk hükümdarı Tuğrul Bey'dir¹⁰¹.

⁹⁷ Şevket Beysanoğlu, a.g.e.:161.

⁹⁸ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:61.

⁹⁹ Şükran Nigit, a.g.t.:12.

¹⁰⁰ Erol Özkan, a.g.m.:12.

¹⁰¹ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:63.

Yeni yurtlar arayan Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, İbrahim Yınal'ı Irak, Acem ve Azerbaycan'ın fethine memur etmişti. Yınal'ın Rey civarına yaklaşması Göktaş, Boğa ve Kızıl Bey idaresindeki Türkmenleri endişelendirmişti. Orada da Şanlıurfa ve bu havaliye kadar ilerlemiş ve Musul'a inmişlerdir¹⁰².

Ülke içerisinde sükuneti sağlayan Sultan Alparslan, ana yurttan çıkan bazı huzursuzlukları önlemek ve bazı fetihler yapmak için Anadolu'dan ayrılınca kendi emir ve kumandanlarına Anadolu'da fetihlere devam etmelerini emretti. Alparslan doğuda 2 yıl kadar meşgul olduğu sırada Anadolu'nun fethine kumandanları devam etmişlerdir. Bu kumandanlardan Horosan Saları Tulhumu bir müddet muhasara altında tuttuktan sonra Bizans hakimiyetinde bulunan Urfa bölgesine geldi. O dönemde Siverek ücretli Frank askerleri tarafından savunulan güçlü bir kale idi. Horosan Saları, Siverek'e (Sevarak, Süveyda) hücum etti (1065/66) ancak başarılı olamadı. Bölgenin ele geçirilmesi için Siverek'in mutlaka düşürülmesi gerektiğini düşünen Horosan Saları çevreden yardımcı kuvvetler olarak Siverek, Nisibin¹⁰³ bölgelerini yağmaladı ve Urfa civarına inerek Enzeli'yi aldı¹⁰⁴.

Fotoğraf 12: Selçuklular ile Bizanslılar Arasında Savaşın Geçtiği Siverek Nisibin Köyü

¹⁰² Şükran Nigiz, **a.g.t.**:13.

¹⁰³ Nisibin Köyü Siverek'in batısında Atatürk Barajı kıyısında bir köydür. İsim benzerliğinden dolayı zaman zaman Mardin-Nusaybin ile karıştırılmaktadır. Burada anlatılan olayda Adıyaman'a geçildiğinden bahsedilmekte bu da Nisibin'in Siverek'teki köy olduğunu ispatlamaktadır.

¹⁰⁴ Mehmet Altay Köymen, **Alparslan ve Zamani**, İstanbul, MEB Basımevi, 1972:40.

Alparslan doğuda iki yıl kadar meşgul olduğu sırada Anadolu'nun fethine kumandanları devam ettiler¹⁰⁵. (1066/1067) Alparslan'ın kumandanlarından Hacip Gümüştekin, maiyetinde Afşin ve Ahmedşah gibi Selçuk'lu kumandanları olduğu halde daha önce Horosan Saları tarafından kuşatılan Tulhum bölgesine girdi. T'letut adlı bir kaleyi aldı ve buradan Nisibin üzerine yürüdü, fakat alamadı. Bunun üzerine Nisibin yakınlarında sığ bir yerinden Fırat'ı geçerek Hısn-ı Mansur (Adıyaman) bölgesine girdi. Hısn-ı Mansur bölgesini üç gün boyunca yağmaladı. Bu arada Nisibin kumandanı olan Aruandanos, 10.000 kişilik bir Bizans kuvvetinin yardımıyla Selçuklu ordusuna baskın yapmak istedi. Fakat Hoşin (Öşin)¹⁰⁶ kalesi civarında yapılan savaşta ağır bir yenilgiye uğrayarak esir düştü. Ordusu dağılan Aruandanos Urfa Valisi tarafından ağır bir fidye karşılığında Selçuklulardan geri aldı¹⁰⁷.

Kumandanlar tarafından alınamayan Siverek, Alparslan'ın tekrar bölgeye gelmesiyle Selçukluların dikkatini çekmiştir. 1070 yılında Diyarbakır'dan Siverek'e yürüyen Sultan Alparslan Bizanslılara ait Telhum ve Siverek kalelerini süratle düşürerek¹⁰⁸ Sultan oradan çıkıp muazzam ordusuyla beraber Urfa mıntıkasına akın etti ve şehrin kapısına kadar olan bütün yerleri istila eyledi. O, Sevaveragk'ın yakınında bulunan meşhur Tiltovrav kalesi ile Arüdzatil'e hücum etti¹⁰⁹.

Daha sonra Siverek tekrar Bizanslıların eline geçmiş ancak Melikşah döneminde Bozan Bey tarafından yeniden Selçuklular tarafından feth edilmiştir¹¹⁰.

Artuk Arslan'ın Diyarbakır ve civarındaki Eyyubi topraklarını almak üzere kışkırttığı Anadolu Selçuklu Sultanı Keykubat ortamı da uygun bularak Kahta Valisi Seyü'd Devleyi pek çok emirle birlikte Mardin Hükümdarına destek vermek üzere yöreye sevk etti. Vali Fırat'ı geçerek hemen Siverek bölgesine girdi. Katina¹¹¹ ve

¹⁰⁵ Mehmet Altay Köymen, **Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi**, Ankara, TTK Yayınları, 1992, C. III:22.

¹⁰⁶ **Hoşin:** Siverek'in batısında bulunan bu bölge 1518 tarihli tapu tahrir defterlerine göre Siverek'e bağlı bir nahiye olarak görülmektedir.

¹⁰⁷ Mehmet Altay Köymen, **a.g.e.**:41.

¹⁰⁸ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1996:22.

¹⁰⁹ **Urfalı Meteos Vekayi-nâmesi:**139.

¹¹⁰ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:65.

¹¹¹ Siverek'in Kuzey-batısında Fırat Nehri kıyısında köy **Narlıkaya Köyü**.

Süveyda (Siverek) beldelerini ele geçirerek, Süveyda şehrine giren Vali buradan aldığı esirler ile tekrar Kahta'ya döndü¹¹².

1235 yılında Alaeddin Keykubat 50.000 kişilik kuvvet, Kemalettin Kamyar ve diğer devlet adamlarıyla birlikte Kayseri'den Malatya'ya hareket etti. Sultan Malatya'da kalarak Kemalettin Kamyar komutasındaki ordusunu Urfa, Harran, Suruç, Rakka, Siverek (Süveyda) ve Amid (Diyarbakır) şehirlerinin fethine gönderdi. Bu şehirler Eyyubi Sultanı Melik Kamil'in elinde bulunmakta idi. Haziran ayında Selçuklu ordusu Urfa'yı kuşattı. Ordunun bir kısmı da Siverek, Rakka ve Harran'ı kolaylıkla aldı. Alınan şehirlerin anahtarları Malatya'da bulunan Sultana getirildi¹¹³.

Selçuklu idaresinde bulunan Harzemliler, Reisleri Kayırhan'ı Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından hapsedilip öldürülmesiyle Siverek ve Samsat bölgelerine inerek buraları yağmaladılar. Harzemliler bu tarihlerde Urfa, Harran ve Suruç'u da almışlar ve feodal devletler kurmuşlardı¹¹⁴. Ancak bu devletler çok uzun ömürlü olmadılar. Gıyaseddin Keyhüsrev Harzemlileri tekrar hakimiyetine almak istiyordu. Bu amaçla Muhammed Tercüman'ı Harzemlilere göndererek onları devlete hizmete çağırdı. Harzemli Hanları bu teklifi kabul ettiler. Ancak bir süre sonra tekrar akın ve yağmalarına devam ettiler. Harzemliler en çok Selçuklu ve Eyyubilere ait şehirlere akınlar yapıp buraları yağmalıyorlardı¹¹⁵. Halep hükümdarı Melik Nasır ve diğer Eyyubi ve Artuklu Melikleri Selçuklulardan yardım istediler. Selçuklu Eyyubi ve Artuklu Melikleri birleşerek Harzemlileri Harran'da mağlup ettiler. Harran kalesini Eyyubilere bıraktılar. Anlaşmaya göre Siverek ve Diyarbakır Selçuklulara verilecekti. Gıyaseddin'in komutanı Zaireddin Harran'ın Eyyubilere bırakılmasından sonra zorlanmadan Siverek'i zapt etti. Anlaşmayla Diyarbakır alındı. Diyarbakır ülkesinde bulunan Süveyda (Siverek), Ergani (Arkanin), Çermük, Akil ve diğer kaleler kolaylıkla ele geçirildi. Hepsine muhafızlar ve memurlar tayin edildi¹¹⁶.

¹¹² Osman Turan, a.g.e.:380-381.

¹¹³ a.g.e.:382.

¹¹⁴ a.g.e.:408.

¹¹⁵ Mevlüt Oğuz, **Malatya Tarihi ve Sosyoekonomik Durumu**, İstanbul, Kurtiş Matbaası Yayınları, 2000:136.

¹¹⁶ Osman Turan, a.g.e.:418-419.

Amid kalesinin Selçuklular tarafından fethinden sonra bütün Selçuklu emirleri askerlerinin başında sancaklarıyla beraber şehre girerek bayraklarını surlar üzerine diktiler. Şehirde şenlikler düzenleyerek sevinç gösterilerinde bulundular. Daha sonra saltanat sarayında bir toplantı yaparak bütün şehir halkına, sultana bağlılık yemini yaptırıldılar. Süveyda, Ergani (Arkanin), Akil, Semaniye, Çermik ve Amid'e bağlı diğer yerlerin anahtarlarını ve mal varlıklarını teslim ettiler. Emirler onlara ihsanda bulundular¹¹⁷.

Böylece Siverek uzun süre Selçuklu hakimiyetinde kalmıştır. Anadolu Selçuklu Devletinin Köseadağ savaşından sonra yıkılma sürecine girmesiyle birlikte bölgedeki Türkmen Aşiretleri bağımsız hareket etmeye başladılar. Bundan sonra Oğuzların Döğer Aşiretinden olan Türkmenlerin kurdukları Salimbey ve Oğulları Aşireti Urfa, Siverek ve Harran'a hakim olmuşlardır¹¹⁸.

5.16. Haçlı Kontluğu Döneminde Siverek

Selçuklular idaresinde huzur ve sükun içersinde yaşarken 1089 yılında Hacı olarak Kudüs'ten Avrupa'ya dönen Fransız asıllı Papaz Piyer Lermi İslam dünyasında görmüş olduğu refah ve saadeti Avrupa'da uğradığı yerlerin halkına anlatıyor ve Mesih'ten getirdiği öne sürerek "Bir Müslüman öldüren cennete girecektir" propagandası yapıyordu¹¹⁹.

Hıristiyan Avrupa'sı açlık yağma ve servet edinme arzusu içinde yanıp tutuşan, taassup ve cehalet içindeki halk tabakaları Piyer Lermi'in gayretiyle harekete geçiyordu. Bu sırada, Türk fetihlerinden rahatsız olan Bizans imparatoru Papaya başvurarak önlem istedi. Böylece savaş bahanesi de hazır oldu. 600.000 kişilik bir haçlı ordusu Gade Proy Dö Bouillan komutasında Kudüs şehrine girdiği zaman ancak 40.000 kişi kalmıştı. Bir haçlı kolu Güneydoğu Anadolu bölgesine yönelip, Urfa'yı ele geçirerek burada bir kontluk kurmuştur. Aynı tarihlerde Siverek'in de bir

¹¹⁷ Ali Üremiş, **Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Siyaseti**, Basılmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2001:232.

¹¹⁸ Selahattin E. Güler, **a.g.e.**:20.

¹¹⁹ Şükran Nigir, **a.g.t.**:17.

kontluk olduğu sanılmaktadır¹²⁰. Bu sefer, 1090-1099 yılları arasındadır. 1098'de merkezi Şanlıurfa olmak üzere kurulan bu kontluk yörede 48 yıl Latin krallığı olarak hüküm sürmüştür¹²¹. 1130'lu yıllarda Kudüs Haçlı Krallığı ile Urfa Kontluğu arasında anlaşmazlıklar baş gösterdi. Bu anlaşmazlıklardan faydalanan Zengi'ler 1144'de İmameddin Zengi önderliğinde Urfa'ya geldiler. Zengi'nin ordusunda bulunan bazı şahsiyetler şöyledir: Hacip el-Yağısıyani yanında Erbil ve Şehrizor emiri Zeyneddin Ali küçük, Erghani emiri Ebu Ali, Siverek ve civarı hakimisi olan Bogusak (vasak veya Bogos) oğullarından Emir İba idiler¹²².

Zengi'nin ordusu bir aylık kuşatma sonunda Urfa'yı ele geçirdi. Alaattin Zengin'in oğlu Nurettin Mahmut ve onun baş komutanı Selahattin Eyyubi tarafından Urfa geri alınarak Fransız kontluğuna son verilmiştir. Zengi'nin 1146'da ani ölümü Haçlıları umutlandırmış ve Ermenilerin yardımı ile Urfa'ya giren Joscelin kaleyi alamadı. Atabey Nurettin Mahmut'un yetişmesiyle de Urfa'dan kaçtı. Böylece II. Haçlı seferi Urfa kontluğunun geri alınmasıyla yapılmış ancak I. Mesud tarafından imha edilmiş ve Şanlıurfa yeni bir haçlı istilasından kurtulmuştur¹²³.

5.17. Eyyubiler

Eyyubiler, Diyarbakır'ı ve Meyyafarikin'i Artuklulardan, Ahlatı da Sökmenlilerden almakla, Selçuklulara güneyde olduğu gibi doğuda da komşu olmuşlardı. Melik'ül-Eşref Selçuklu Sultanın dostu ve müttefiki olarak Yassı Çimen savaşına katılmıştır. Selçuklular bu savaştan sonra yaklaşan Moğol tehlikesine karşı Ahlat'ı tekrar alınca dostlukları bozulmuştur. Melikül Eşref'in girişimiyle sayısı on altı bulan Eyyubi Melikleri Alaeddin Keykubat'a karşı Mısır Eyyubi Sultanı Melik el-kamil liderliğinde bir cephe oluşturdular¹²⁴.

¹²⁰ Erol Özkan, **a.g.m.**:12.

¹²¹ Şanlıurfa Valiliği, "**Her Yönüyle Şanlıurfa**", (İl Yılıığı,) 1988:5.

¹²² Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)**, 12. Baskı, Ankara, TTK Yayınları, 1994, C. II:1454.

¹²³ Şükran Nigir, **a.g.t.**:18-19.

¹²⁴ Işın Demirkent, **a.g.e.**:240.

Eyyubilerin Fırat havzasında ve Anadolu'da giriştikleri faaliyetler, Türkiye Selçukluları ile Eyyubileri karşı karşıya getirdi¹²⁵. Anadolu Selçukluları ile Eyyubiler arasında egemenlik savaşı sürmekte idi. 1232 yılında Mısır Eyyubi Sultanı I. El-kamil Nasreddin (1218-1238) Urfa, Harran ve Siverek yörelerini ele geçirdi ve buralara oğlu Melik Adil'i vali tayin etmişti¹²⁶.

Mısır'da gerekli düzenlemeleri yapan Melik El-kamil oğlu El-Adil Seyfeddin'i veliat tayin ettikten sonra 6 Mayıs 1234 tarihinde Kahire'den Dımaşk'a hareket etti. Eyyubi hükümdarlarına haber göndererek Anadolu Selçuklularına karşı yapılacak sefere katılmalarını istedi. Ancak Eyyubiler arasında birlik yoktu. Eyyubi hükümdarları Melik El-Kamil'in güçlenerek topraklarını ellerinden almasından korkuyorlardı. Bu hükümdarlar Melik Kamil'e karşı Melik El-Eşref'in etrafında birleştiler. Bunu bildirmek için Alaeddin Keykubat'a yazdıkları mektup Melik El-Kamil'in eline geçince durumu öğrenerek Fırat'ın doğusuna geçip Siverek'e vardı. Bu sırada Artuklulardan Harput hakimi, Siverek'te bulunan Melik Kamil'in ordu gahına gelerek kendi topraklarından Anadolu'ya geçebileceğini bildirdi¹²⁷.

Selçuklu Tahtına oturan Alaeddin Keykubat Selçuklu ordusuyla Malatya'ya kadar gelerek Kemalleddin Kamyarı Urfa yöresine fetih amacıyla gönderdi. Selçuklu ordusu Urfa, Harran, Suruç, Rakka ve Siverek'i aldı. Bölge Amid hariç olmak üzere tamamıyla Selçukluların hakimiyetine geçti¹²⁸.

Eyyubiler tarafından Müslüman esirlere şimdiye kadar uygulanmamış bu muamele halk tarafından hiç hoş karşılanmadı. Ancak Melik El-Kamil Düneysir'e yöneldi. Orayı da aldı. Bu sırada Moğolların Sincar'a kadar geldiklerini haber aldı. El-Kamil Düneysir'den Siverek üzerine yürüdü ve burayı da geri aldı. Aleaddin Keykubat 1237 yılında öldü. Yerine Gıyaseddin Keyhüsrev hükümdar olarak Eyyubilerle mücadeleye devam etti¹²⁹.

¹²⁵ Şükran Nigir, **a.g.t.**:18.

¹²⁶ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:68.

¹²⁷ **a.g.e.**:69.

¹²⁸ Şükran Nigir, **a.g.t.**:18.

¹²⁹ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:69.

Sultan II. Alaeddin Keykubat'ın vefatından sonra devlet içinde huzursuzluklar baş gösterdi. Türkiye Selçukluların tabiyetinde olan ve Kayseri yöresine yerleşen Harezmliler isyan ettiler. Güneye yönelerek Urfa ve civarına gelmişlerdi. Bu arada Siverek ve Samsat'ı yağmaladılar. Bu bölgeleri ele geçirerek askeri beylikler kurdular. Yöredeki Türkmen beyleri Harezmlilere katıldılar¹³⁰.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Harzemlilere barış teklif ederek, Kayseri'ye geri dönmelerini istedi. Harzemliler bu teklifi kabul etmedi¹³¹. 6 Nisan 1241 günü Hıms sahibi El-Mansur İbrahim komutasındaki mütteliklerle Berke Han komutasındaki Harzemliler arasında Urfa yakınlarında meydana gelen savaşta Harzemliler yenildiler. İleri hareketlerine devam eden Halep kuvvetleri; Harran, Urfa, Siverek, Resü'l-ayn, Rakka ve Serucu (Suruc) aldılar¹³².

Melik Muhammed Bizans'a karşı durumlarını düzelttikten sonra, Haçlılar ile Ermeniler arasındaki savaştan yararlanarak 1136 yılında Maraş bölgesine hakim oldular. Bizans imparatoru 1137 yılında çıkmış olduğu Kilikya seferini müteakip, Sultan Mesud Maraş bölgesini aldı. Melik Muhammed de Rumların Ermenilerden aldıkları Keban, Feke ve Kızıldağı aldı. Siverek'te Bogusag ailesinden¹³³ Emir İsa'da Frankların zayıflığından yararlanarak Fırat boyunda Türkmenlerden topladığı askerlerle Gerger havalisini istila etti¹³⁴.

5.18. Artukoğulları

Oğuzların Kayı boyu veya Döğer boyundan geldikleri tahmin edilen Artuklular, Sultan Alparslan'ın hizmetinde bulunmuş ve Malazgirt savaşına katılmış önemli komutanlardan Artuk Bey'in ismiyle anılmışlardır. Önceleri Melik Tutuş'un hizmetinde Kudüs bölgesinde kendilerine toprak verilen Artukoğulları Artuk Bey'in

¹³⁰ Şükran Nigiz, **a.g.t.**:19.

¹³¹ Erol Özkan, **a.g.m.**:12.

¹³² Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:69.

¹³³ Bogusag ailesi, Ermeni Bogos neslinden gelip, onun Anadolu'nun ilk istilası zamanında Büyük Selçuklu Sultanına giderek İslamiyet'i kabul etmesi sonucu elde ettiği fermanla Siverek'in mülkiyetini ele geçiren ailedir .bkz.Osman Turan, **a.g.e.**:175.

¹³⁴ **a.g.e.**:175.

ölümünden sonra Hısn-ı Keyfa (Hasan Keyf) Artukluları, Harput Artukluları gibi kollara ayrılmışlardır¹³⁵.

Eyyubilerden Melik Kamil (Selahattin'in kardeşi Melik Adilin oğlu) Moğol istilasına set çekmek amacıyla Eyyubi ordusunu El-Cezire'ye getirmiş, Amid'i ve çevresini Artukoğulları'ndan almıştı. (H. 630) Melik Kamil buraları oğlu Melik Salih'in idaresine vererek Mısır'a dönmüştü. Konya'da bulunan Alaeddin Keykubat Melik Kamil'in elinden Urfa ve Harran bölgesini aldı. Melik Kamil bir ordu ile Mısır'dan gelerek Keykubatın Asker ve memurlarını esir ederek Mısır'a götürmüştür¹³⁶.

628-1231 yıllarında Tatarlar bölgeye geldiler. Ahlat'tan Sincar'a kadar olan bölgedeki köyleri, Siverek'i ve Siverek'in önemli bir yerleşim merkezi olan Nuseybin'i (bugünkü Nisibin Köyü) yağmaladılar ve çok adam öldürdüler¹³⁷.

Artukoğulları içerisindeki en kuvvetli ve en kalabalık Türkmen topluluğu Döger'lerdi. Memlük kaynaklarında Artukoğulları Devletinin yıkılışı sırasında Suruç, Harran ve Siverek bölgelerinde Dımaşk Hoca, Yağmur ve Osman Beyler emrinde göçebe Döger halkının bulunduğu kaydedilmiştir¹³⁸.

5.19. Salimbey ve Oğulları Aşireti (Dögerler)

Uzun yıllar Artuklular hakimiyetinde kalmış olan Dögerlilere Memlüklüler tarafından Gazze ile Diyarbakir arasında yurtluk verilmiştir ki Orta Fırat kıvrımında Rakka ve Caber'e kadar uzanan sahada göçerlik ediyorlardı¹³⁹.

Akkoyunlu Karayülük Osman Bey'in Diyarbakir Çevresinde hakimiyet kurmaya çalıştığı sırada Döger Salimin oğlu Dımaşk Hoca 20.000 evlik Döger topluluğunun önderi ile ve Urfa, Siverek, Suruç, Harran, Caber ve Rakka şehirlerinin

¹³⁵ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:70.

¹³⁶ Osman Turan, a.g.e.:380-381.

¹³⁷ Abdulgani Fahri Bulduk, **Mardin Tarihi**, Haz. Burhan Zengin, Ankara, GAP Bölge Kalkındırma Dairesi Başkanlığı Yayınları, 1999:67.

¹³⁸ Necati Çankaya, a.g.e.:142.

¹³⁹ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:70.

hakimiyeti kendisinde idi. Dımaşk Hocanın kardeşi Gökçe Musa ise bu şehirlerden Rakka, Caber ve Urfa'nın emiri idi.

Şam bölgesinde Arap Uneyn taifesinin reisi Emir Nuayr'ın oğlu, Dımaşk Hoca'yı öldürüp onun yerine Gökçe Musa'yı "Bey" tayin etmesi üzerine Karayülük Osman, önce Araplar'ın üzerine yürümüş¹⁴⁰, sonra da Urfa'yı Dögerler'den almıştır. Böylece Urfa Siverek ve çevresinde Döger hakimiyeti sona ermiştir¹⁴¹. Bugün de Siverek Karacadağ bölgesinde Döger ismi ile mevcut köy ve aşiretler bulunmaktadır¹⁴².

5.20. Sökmenliler

Tarihte çoğunlukla Sökmenliler adı ile geçen Ahlatşahlar ve Ermenşahlar olarak da bilinen Türk Beyliği Sultan Alparslan'ın yeğeni (kardeşi Yakuti'nin oğlu) Kutbeddin İsmail Aslan'ın Türk asıllı yetiştirmesi (Memlük) olan Sökmen El-Kutbi tarafından 1110 tarihinde kurulmuştur¹⁴³.

II. Sökmen'in yerine tahta geçerek bir oğlunun bulunması sebebiyle yerine Seyfeddin Beytemür geçti (1185). Bu dönemde Siverek Sökmenli Beyliğine bağlı bir yerleşim birimi idi. Musul'u kuşatmakta olan Selahaddin-i Eyyubi Ahlat'a geldi. Fakat II. Sökmen ve Azerbaycan Atabeyi Cihan Pehlivan ittifak yapmışlardı. Selahaddin Eyyubi onlarla savaşmadı. Ancak Silvan'ın yönetimini verdiği Takiyyüddin Ömer, Sökmen Beyliğine bağlı Siverek ve Hani'yi ele geçirmiştir¹⁴⁴.

5.21. Harzemliler (Harzemşahlar)

Uzun süre Moğol istilasına karşı direnen Celalettin Harzemşah'ın ordusu Meyyafarikin'da (Silvan) Moğol baskınına uğrayınca dağıldı. Bu ordunun bir kısmı El-Cezirenin Fırat'a kadar olan bölümüne yayıldılar, geri kalanlar Konya Selçuklularına iltica etmişlerdi. Ancak Keykubat ölünce ülkesini Gıyaseddin

¹⁴⁰ Ebu Bekr-i Tihriani, **Kitab-ı Diyarbekiriyya, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Çağatay Dönemleri**, Çev. Mehmet Demirdağ, İstanbul, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1999:115-116.

¹⁴¹ Tufan Gündüz, **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri**, Ankara, Bilge Yayınları, 1997:68.

¹⁴² Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:71.

¹⁴³ Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi: Selçuklular Dönemi**, Ankara, TTK Yayınları, 1993:189.

¹⁴⁴ **a.g.e.**:192.

Keyhüsrev'e bıraktı¹⁴⁵. Aslında Gıyaseddin Keyhüsrev Saadetin Köpek'in muharetiyle iktidarı elde etmişti. İktidarını güçlendirmek isteyen Gıyaseddin Keyhüsrev, Harizm (Harzemşahlar) Hanları ve diğer yerli Beglerin kendisine sadakat edeceklerine inanmıyordu¹⁴⁶. Gıyaseddin Keyhüsrev, Saadetin Köpek'in kışkırtmasıyla Harizm Hanlarından Kayır Han'ı Pınarbaşı'nda hapsedti. Bu hapis hayatına dayanamayan Kayır Han bir süre sonra öldü. Bu olay üzerine Harzemliler Selçuklu hizmetini terk ettiler. El-Cezire Valisi Melik Salih (Eyyubi Melik'i) Harzemlileri kendi memleketlerine yerleştirdi (634) Harzemliler Melik Salih'in babası Melik Adil'in ölümü üzerine çıkan kargaşadan yararlanarak çevre kaleleri aldılar¹⁴⁷. Bazı kaynaklara göre de Harzemliler, Kayır Han'ın ölmesinden sonra güneye indiler. Gıyaseddin Keyhüsrev bunları tekrar Selçuklu hizmetine almak istedi ise de, kabul etmediler ve Selçuklular ile aralarında çarpışmalar oldu. Harzemliler büyük miktarda at ve ganimet alarak Siverek (Süverda), Sümeysat (Samat), bölgesini yağmaladılar. Daha sonra Urfa, Harran ve Suruc'u istila edip aldıkları bölgeleri kendi aralarında paylaştılar¹⁴⁸. Ancak Berke Han'ın ölmesiyle orduları dağılan Harzemliler Moğolların itaatına girdiler¹⁴⁹.

5.22. Moğollar ve Timur

Bölgede Eyyubi Devletinin zayıflamış olması ve Eyüp oğlu Hanedanı arasında dayanışmanın olmadığı bir zamanında Hülagu 400.000 kişilik bir ordu ile El-Cezire hududuna dayandı (658).

Moğolların kurduğu ilhanlılar Devleti yükselme devri yaşadığı müddetçe El-Cezire'de hüküm sürmüşlerdir¹⁵⁰.

Timur Bağdat seferinden sonra (796) Tikrit bölgesini de tahrip ederek ordusuyla Diyarbakır'dan Urfa'ya kadar olan bölgeyi hakimiyetine almıştır¹⁵¹.

¹⁴⁵ Hasan Açıanal, **a.g.e.**:112.

¹⁴⁶ Osman Turan, **a.g.e.**:407.

¹⁴⁷ Hasan Açıanal, **a.g.e.**:113.

¹⁴⁸ Osman Turan, **a.g.e.**:408.

¹⁴⁹ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:72.

¹⁵⁰ Hasan Açıanal, **a.g.e.**:120.

¹⁵¹ **a.g.e.**:121.

5.23. Karakoyunlular

Abdülcelilzade Zühtü Efendi Urfa tarihini anlatan el yazması eserinde Siverek'ten bahsederken "Karakoyunlular Siverek'ten çekilirken Siverek'te pek teşne kalmadıklarından bir müddet Siverek'in Cenubu garbisinde (güneybatı) iki saat mesafede vaki Karakoyun köyünde ikamet etmekte bulduklarından..."demektedir. Buradan da Karakoyunluların Siverek ve havalisine yerleşmiş oldukları anlaşılakta ancak hakimiyet sahaları tam olarak bilinmemektedir¹⁵².

Ebubekir-i Tıhrani, Kitab-ı Diyarbekiriyya isimli eserinden Karakoyunlular ve Siverek'le ilgili şu bilgileri vermektedir.

"...Sahip Kıran Mal Üyüğü denilen yerde bulunuyordu. Oradan Çermik taraflarına göç etti. Rüstem Tarhan, Şam'a bağlı Siverek, Karamağara ile Usun'un bazı kabilelerini yağmaladı. Buğur Bulak yolundan Amid taraflarına gitti.

Sahip Kıran Karacadağ yaylasına geldi. Askerlerini dağıtıyordu. Erzak ve et konusunda büyük sıkıntı çekiyordu. Bazı uşaklarını Arap Urduk'un önderliğinde Siverek taraflarına talana gönderiyor atlar getiriyor ve bunları kesip yiyorlardı..."¹⁵³ demektedirler. Bu bilgiler Karakoyunluların Siverek bölgesinde Akkoyunlular ve bölgedeki diğer aşiretler ile mücadelelerini ve yağmalarını anlatmaktadır. Ayrıca yukarıdaki bilgilerden idari açıdan o dönemde Siverek'in Şam'a bağlı bir yerleşim merkezi olduğu anlaşılmaktadır.

5.24. Akkoyunlular

Karayülük Osman Bey, Timurlular ile Osmanlılar arasında yapılan Ankara savaşında Timur'un yanında yer almış ve gösterdiği yararlılığa karşılık Diyarbakır ve çevresini almıştır. 1403 yılında burada Akkoyunlu, Devleti kurularak aynı tarihte Urfa ve çevresi de alınarak Akkoyunlu Devleti topraklarına katılmıştır. Bu tarihte Siverek'in de Akkoyunluların eline geçtiği bilinmektedir¹⁵⁴. Akkoyunlu Devletini

¹⁵² Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:72.

¹⁵³ Ebu Bekr-i Tıhrani, a.g.e.:115-116.

¹⁵⁴ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:73.

oluşturan aşiret ve oymaklardan Dürnek, Musullu, Koca Hacılı, Hamza Hacılı, Tabanlı, Ahmedlu, İzzeddin Hacılı, Çavundur, Dodurga, Döger, Karkın, Şeyhlü, Yurtçu oymaklarından bazıları Moğol istilası üzerine yer değiştirmek zorunda kalmışlardır¹⁵⁵. Akkoyunlu Devletini oluşturan bu oymakların bir kısmının isimleri ile bugün Siverek'teki bazı köy isimleri (Döger, Hacılı, Şehlü gibi) aynıdır. Bu bilgi Akkoyunluların bölgede egemen olduklarının göstergesidir.

1426 yılında bölgeyi Mısırlılar ele geçirmiştir. 1435 yılında tekrar Akkoyunlular almışlardır. Bu dönemde Siverek Akkoyunlu, İranlılar, Araplar ve Selçuklular arasında pek çok defa el değiştirmiştir. Akkoyunlu Hasan Padişahın “Siverek Kanunnamesi” meşhurdur¹⁵⁶.

6. OSMANLILAR DÖNEMİ

Osmanlı Devleti'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine olan ilgisi bilindiği gibi, XV. Yüzyıla kadar uzanmakta, bölgenin tamamen Osmanlı Devleti'ne katılması, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran'da Şah İsmail'i kesin olarak yenilgiye uğratmasını takip eden yıllarda olmuştur. Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail'i mağlup ettikten sonra faaliyetlerini Doğu Anadolu'nun Osmanlı Devleti'ne bağlanması meselesi üzerinde yoğunlaştırmıştır. Yavuz Sultan Selim, aslen Bitlis'li olan ve bölge halkı üzerinde büyük bir itibara sahip olan tarihçi İdris-i Bitlisi'yi¹⁵⁷ bunun için görevlendirmiştir. Padişah 6 Eylül 1514'te Tebriz'i de fethettikten sonra kışlamak üzere Amasya'ya dönünce, beraberinde bulunan İdris-i Bitlisi'yi Doğu Anadolu'ya göndermiş, kendisine Urmiye Gölü'nden Malatya ve Diyarbakır'e kadar uzanan bölgenin Emirlerini, Safavilere karşı ayaklandırarak Osmanlı Devletine katılmalarını

¹⁵⁵ Şevket Beysanoğlu, a.g.e.:397.

¹⁵⁶ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:73.

Bahsedilen kanunname ile ilgili daha geniş bilgi için Osmanlılar Dönemine bakınız.

¹⁵⁷ İdris-i Bitlisi: Mevlana ve Hakimeddin lakaplarıyla tanınan Bitlisi'nin doğum yerinin Bitlis yada Diyarbakır olmasında ihtilaf vardır. Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 850/1446-1447 olarak bilinmektedir. Gençliğinde Akkoyunlu sarayında görev yapmıştır. Daha sonra İstanbul'a gelmiş II. Beyazıt'tan iltifatlar görece Osmanlı Tarihini yazmakla görevlendirilerek “Heşt Behişt” adlı eserini yazmaya başlar. Osmanlı Devleti'nin ilk vak'anüvislerindedir (tarihçi). Doğu Siyaseti konusunda I. Selim'e danışmanlık yaparak, Padişahın iştisare ve toplantılarına katılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Hicabi Kırilangıç, **İdris-i Bitlisi Selim Şahname**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001:5-9.

sağlama görevini vermişti. İdris'in faaliyetleri kısa sürede olumlu sonuçlar vermeye başlamış ve bölgedeki emirler Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildirmişlerdir¹⁵⁸.

Safevilerin elinde bulunan Diyarbakir, bu devletin Osmanlı sınırındaki en önemli şehirlerinden bir tanesi idi. Osmanlı Devleti için bu şehrin alınması, doğu sınırları açısından ve özellikle İran'a karşı önemli bir güvence sağlayacağından, büyük önem arz etmeye başlamıştı. İdris-i Bitlisi'de Yavuz Sultan Selim'e İran seferi dönüşünde takdim ettiği arizade Diyarbakir, Mardin ve çevresinin de fethinin gerekli olduğunu telkin etmiştir. Çünkü bu havalide yaşayan halkın ve mahalli beylerin çoğu suni olmaları münasebetiyle şii safavi devletinden memnun değillerdi ve İran'a karşı isyan halinde idiler. Nitekim Diyarbakir de ayaklanan halk, şehirdeki Safevi kuvvetlerinden bir kısmını öldürmüş geri kalanlarını da sur dışına çıkartmış ve Osmanlı padişahına bağlılıklarını bildirerek kendisinden yardım istemişlerdir¹⁵⁹.

Kısa bir süre sonra Şah İsmail, ahalisi ayaklanan Diyarbakir üzerine komutanlarından Karahan'ı göndermiş ve şehir kuşatılmıştır. Kuşatma başarılı olamamış ve bir yıl sürmüştür. Bu müddet zarfında şehir halkı çok sıkıntı çekmiştir. Bu sırada Yavuz Sultan Selim, Dulkadiroğullarına karşı sefere çıktığından, şehirde mahsur kalanlara fazla yardım edememiştir. Kuşatma boyunca şehre sadece bir defa yardım edebilmiştir. Bu arada aslen Diyarbakir'li olan Yiğit Ahmet komutasındaki takviye kuvvetleri gizlice şehre girmeyi başarabilmiştir¹⁶⁰. Şehir halkının ısrarlı talepleri ve İdris-i Bitlisi'nin tavsiyesi üzerine, bu sırada Bayburt'ta bulunan Bıyıklı Mehmet Paşa ve Rum Beylerbeyi Sadi Paşa, Yavuz Sultan Selim tarafından şehrin fethine memur edilmişlerdir. Osmanlı kuvvetlerinin yola çıkması üzerine, İdris-i Bitlisi'de Doğu Anadolu'da bulunan birçok Kürt emirlerini Osmanlı Devleti'nin yardımına koşmak üzere harekete geçirmiştir¹⁶¹. Eylül 1515'de Bıyıklı Mehmet Paşa ve Rum Beylerbeyi Şadi Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu Diyarbakir yakınlarına gelince, Safevi komutanı Karahan kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmış ve Mardin

¹⁵⁸ Mehmet Emin Üner, **Osmanlı Hakimiyetinin İlk Yıllarında Doğu Anadolu'daki İdari Yapılanması ve Siverek Sancağı**, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, 13-14 Ekim 2001:133.

¹⁵⁹ Nejat Göyünç, "**Diyarbakir Beylerbeyliği'nin İlk Taksimatı**", Tarih Dergisi, Sayı 23, 1969:23.

¹⁶⁰ Halil M. Yinanç, **Diyarbakir**, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. III:623.

¹⁶¹ Hakkı İ. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, TTK Yayınları, 1983, C. II:274.

yönüne geri çekilmiştir. Osmanlı kuvvetleri Eylül ayı ortalarında şehre girmiş ve şehir ahali tarafından sevinçle karşılanmıştır¹⁶².

6.1. Siverek Osmanlı İdaresine Geçiyor

Diyarbakır'ın fatihi olan Bıyıklı Mehmet Paşa, buranın Beylerbeyliğine atanmış ve 1521 yılına kadar bu görevde kalmıştır. Bıyıklı Mehmet Paşa ile şehrin fethinde büyük rol oynayan İdris-i Bitlisi'ye ise padişah tarafından birçok hediye gönderilmiştir¹⁶³. Diyarbakır'ın fethine rağmen bu bölgede Osmanlı Devleti ile Safeviler arasında, bölgenin kesin hakimiyetini ele geçirmeyi hedefleyen mücadele iki yıl daha devam etmiştir. Nihayet 1517 Mayıs ayı ortalarında, Bıyıklı Mehmet paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, Mardin Koçhisar yakınlarında Dede Kargın sahasında, Safevi kuvvetlerini kesin bir yenilgiye uğratmış ve Karahan da bu savaşta ölmüştür. Böylece Diyarbakır'ın yanı sıra¹⁶⁴ Siverek'in de bulunduğu¹⁶⁵ Hısn-ı Keyfa, Ergani, Ruha, Mardin, Siirt gibi Güneydoğu Anadolu'nun önemli şehir ve kaleleri kısa sürede, Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir¹⁶⁶.

Fetihden sonra, Osmanlı Devleti bölgenin Tahrir'ini başlatmış ve idari statüsünü belirleme çalışmalarını sürdürmüştür. Bu işlerin yapılabilmesi için yine İdris-i Bitlisi'nin yardımına müracaat edilmiştir. Bunun üzerine, Yavuz Sultan Selim İdris-i Bitlisi'ye bölgenin meselelerinin çözümü için yetki vermiş, tuğralı ferman göndererek padişah adına tasarrufa bulunmasını sağlamıştır¹⁶⁷. Bu sebeple, bölgenin idari statüsünün tesbiti işlerinin ve ilk temessüklerin hazırlanmasının İdris-i Bitlisi tarafından yürütüldüğü bilinen bir husustur. Nitekim Kanuni Sultan Süleyman zamanında Irakeyn seferinden önce bu bölgede yarı müstakil vaziyette yaşayan beylere yollanan bir emri şerifle geçen “kadimden temessükleri üzerine” ibaresi, idari statülerin Yavuz devrinde verildiğini doğrulamaktadır. Kanuni Sultan Süleyman bu emr-i şerifte kısaca şöyle diyordu. Yavuz zamanında İran'a karşı cephe alarak hayırlı

¹⁶² Mehmet Emin Ünler, **a.g.m.**:133.

¹⁶³ Bu hediyeler arasında ikibin flori altın, değerli kılıç ve kürkler vardır. (Hoca Sadedin, “Tecavüt-Tevarih”, Ankara, 1979, C. IV:271).

¹⁶⁴ Hakkı İ. Uzunçarşılı, **a.g.e.**:275.

¹⁶⁵ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:75.

¹⁶⁶ Hakkı İ. Uzunçarşılı, **a.g.e.**:276.

¹⁶⁷ Mehmet Emin Ünler, **a.g.m.**:134.

hizmetlerde bulunan ve şimdi de devlete sadakatle hizmet ifa eden, bilhassa sefere katılarak yararlık gösterene, öteden beri ellerine ve tasarruflarında bulunan yerler kendilerine temlik ve ihsan edilmiştir¹⁶⁸.

Bölgenin fethi ile birlikte idari teşkilatlanmaya başlanmış, Siverek “Klasik Sancak” statüsü içerisinde Diyarbakır Eyaletine bağlanmıştır. Osmanlı Devleti’nde idari teşkilatın esasını ve temel birimini sancaklar teşkil etmekteydi. Devletin vergi gelirini belirlemek ve asker temin etmek maksadıyla yaptırılan tahrirlerde (arazi ve nüfus kaydı) idari birim olarak “Sancak” esas alınmaktaydı. Osmanlı Devleti dahilindeki bütün yerleşim birimlerinde bulunan yetişkin erkek nüfusu ellerindeki toprak miktarlarını ve tabi tutuldukları vergi mükellefiyetlerinin kaydedilmiş olduğu tahrir defterleri, arazilerin tımar, mülk veya vakıf gibi hukuki vasıflarını, ziraat ve hayvancılığın miktar ve çeşidini, devletin aldığı vergi miktarları, hizmetleri karşılığı bu vergilerden muaf olan sınıfları içeren bu defterler devlet çarkının işleyişini gösteren ayrıntılı kayıtlardır¹⁶⁹.

1518 yılında Bıyıklı Mehmed Paşa’nın idaresinde oluşturulan Diyarbakır Beylerbeyliği içerisinde Siverek Sancağını da görmekteyiz. Aynı yıl yapılan tahrirde, her sancağın kanunnamesinin tahririn başına yazılması kuralı gereği “Siverek Sancağı Kanunnamesi”de tahrir defterleriyle beraber günümüze ulaşan belgeler arasındadır¹⁷⁰.

Siverek Sancağı’nın Kanunnamesinin de dahil olduğu Diyarbakır Eyaletine ait kanunnamelerin kaynağını iki önemli hukuki düzenleme teşkil etmektedir.

Birincisi, Osmanlı kanunnameleri, yani genel Osmanlı kanunlarıdır. Resmi çift, ispenç ve benzeri müesseseler. Osmanlı kanunlarına göre tanzim edilmişlerdir.

İkincisi ise, tarihte Uzun Hasan kanunları diye bilinen ve kanunnamelerde Hasan Padişah diye adı geçen Akkoyunlu devletinin hükümdarına ait kanunlardır.

¹⁶⁸ Nazmi Sevgen, **Doğu Güneydoğu Anadolu’da Türk Beylikleri**, Haz. S. Kaya Seferoğlu, H. Kemal Türközü, Ankara, 1982:42.

¹⁶⁹ İlhan Ekinci, “**1518 ve 1523 Tarihli Tapu Tahrir Defterlerine Göre Siverek Sancağının Sosyal ve İktisadi Durumu**”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 4, Isparta, 1999:105.

¹⁷⁰ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:75.

Hasan Padişah, başlangıçta sadece Diyarbakır Beyi iken, daha sonra Doğu Anadolu ve Azerbaycan'a hakim olmuş, devlet merkezine de Diyarbakır'dan Tebriz'e nakledilmiştir. Akkoyunlu Devleti de bir Suni-İslam devletidir. Temel hukuk sistemi, İslam hukukudur. Uzun Hasan 1473'de Fatih'e mağlup olmuştur. Ölümünden 30 sene gibi kısa bir zaman sonra devletinin dağılması sonucu bütün arazisi Şah İsmail'in eline geçmiştir. Bunları Şiilerden geri alan Yavuz Sultan Selim de, kendisi gibi Suni olan ve Şer'i hükümleri gözü önünde bulundurarak hazırlandığına inandığı ve halkın hala itibar ettiği Hasan Padişah kanunlarını değiştirmemiştir. Başlangıçta halkın da rıza ve isteği ile çoğu alanlarda Hasan Padişah Kanunu'nu aynen kabul eden Osmanlı Devleti, zamanla sadece miktarlarda, bazı vergi çeşitlerinde ve ölçülerde para birimlerinde farklılık gösteren bu kanunları, yine halkın arzusu ile kendi kanunlarının kalıbına sokmuştur¹⁷¹.

Tek ve orijinal nüshası, BOA, TTD, 64 (840), sayfa 453'de bulunan "Siverek Sancağı Kanunnamesi" Mukaddimesinden de anlaşılacağı gibi kanunname tamamen Hasan Padişah Kanunu esas alınarak düzenlenmiştir. Siverek Kanunnamesi ve transkripsiyonu aşağıdaki gibidir.

“DEFTERİ YASAHA-İ LİVA-İ SİVEREK TAFSİL-İ KANUNNAME-İ LİVA-İ SİVEREK BER MÜCEB-İ KANUN-I HASAN PADİŞAH

Evvel kurada vaki” olan re’aya cinsinden eğer Müslüman ve ger keferedir, anun kim, çifti olup ve bir çiftlik zeminini zira’at etmeğe kadir ola, anun gibiden resm-i çift deyü bir Eşrefisin alurlar imiş ki, kırk Osman akçesi değer ola. Ve gerü eylece mukarrer kılındı. Alınamsınun (mevsimi) evvel-i bahar nevruzdadır.

Ve zira’atlerinden dahi hums üzre alınur imiş; gerü eyler bağlandı.

Ve gerü her haneden yılda üçer günlük ırgadiye dahi alınur imiş ki her günü üçer akçeden dokuzar akçe olur. Ve alınmasınun mevsimi nısfе evvel-i bahar ekin vaktinde ve nısfı dahi orak vaktindedir.

¹⁷¹ Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri**, İstanbul, FEY Vakfı Yayınları, 1991, C.III:215-217.

Ve resm-i asiyab kaç ay dönerse ayda bir şahruki alurlar imiş ki altı Osman akçesidir. Gerü evvel üzere bağlandı.

Ve adet-i ağnam her yüz koyunda bir koyun ve dört tenge dahi alınur imiş ki hesabda iki koyuna bir akçe düşer. Bunun dahi alınmasının mevsimi evvel-i bahar nevruzdadır, ol vakit alına

Ve bağlarından dahi öşür üzere mukarrer kılındı.

Amma Liva-i mezbure kurasında vaki olan ahaliden üç yüz sikke-i hasan maktü alurlar imiş ki yüz ellisine kara salgın derler imiş ve yüz ellisine dahi harcı Timur derler imiş. Bu zikrolan üç yüz sikke-i Hasan ref' olub Defter-i Cedide nesne kayd olmadı.

Ve şihnegi deyü her harmandan bir gırbal galle alınur imiş ki tahminde bir istanbul kilesidir.

Ver resm-i idiye her karyeden birer koyun ve resm-i nevruziye dahi hemçünan ol düstur.

Ve çulhalarından dahi yılda her birinden bir tenge alınur imiş bunlar dahi res' olub hasıl kayd olmadı.

Ve resm-i arusiye her arusiyeden bir davar alınur imiş, geri kemâ-kân mukarrer kılındı.

Ve tamga hususu dahi geçüb giden harir yükünden nim Eşrefi alınur imiş ki yirmi beş Osman akçesidir. Ve bundan gayrı ne kadar yük geçüb gitse her yükden dörder tenge alınur imiş ki sekiz Osman akçesi olur.

Ve gerii noktabaşı derler imiş ki her yükde birer tenge alınur imiş ki iki Osmani akçesi hesabıdır.

Ve kassâblardan dahi birer mikdar maktü'ları var imiş ve yaş yemiş gelüb satılsa her yüküne iki karaca akçe alınur imiş.

Ve baki deftere kayd olmamış hususlar dahi kadim düsturic üzere mukarrerdir.”¹⁷².

Osmanlı Devleti’ne yeni katılan bölgelerde yapılan ilk tahrirlerin bölgenin Osmanlı hakimiyetine geçişi ve daha sonraki dönemlerde görülen değişikliklerin takip edilmesinin sağlanması bakımından da büyük önemi vardır. Yeni fethedilen memleketlerin tahrirleri oranın Osmanlı hakimiyetine girdiğinin belgelenmesi ve kaynakların ilgili görevlilere devredilmesi için çok önemli idi¹⁷³.

7. SİVEREK SANCAĞININ İDARİ YAPISI

Diyarbakir Eyaleti ve Siverek Sancağı’nda Osmanlı hakimiyeti Yavuz Sultan Selim’in Çaldıran’da Şah İsmail’i yenilgiye uğratmasından sonra, bölgede yaptığı yoğun faaliyetler sonucunda sağlamıştır. Bölgenin ilk tahriri de 1518 yılında tamamlanmıştır. 1518 tarihli tahrir defterlerinde, Siverek’in idari sınırları bugünkü sınırları ile hemen hemen aynıdır (Bu ilk idari yapılanmada Siverek Sancağının sancak beyinin adı Şefkat Bey olarak geçmektedir). Bunun sebebi muhtemelen merkezi otorite, belirli bir sülalenin hakimiyetinde olan bu imtiyazlı sancakların küçük birimler halinde kalmasını sağlamak ve dolayısıyla merkezi otorite ile çelişen kuvvetli feodal güçlerin meydana gelmesini önlemek isteğidir¹⁷⁴.

Siverek, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki “Ekrâd” “Yurtluk” “Ocaklık” veya “Hükümet Sancakları” statüsünden farklı olarak klasik Osmanlı Sancakları statüsünde yer almıştır. 1523 tarihinde ise bu nahiyelere Çubuktan adlı bir nahiyeye daha eklenmiş ve sayısı ise yaklaşık iki kat artarak 262’ye çıkmıştır¹⁷⁵. Sancağın idari yapısı içinde yer alan bu nahiyelerin durumu şöyledir:

¹⁷² Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:77-78.

¹⁷³ Ömer Lütfi Barkan, **Hüdaverdigar Livası Sayım Defteri**, Ankara, 1998:4-13.

¹⁷⁴ Mehmet Emin Ünler, **a.g.m.**:137.

¹⁷⁵ İlhan Ekinci, **a.g.m.**:108.

7.1. Siverek Nahiyesi

Sancağın merkez nahiyesidir¹⁷⁶. Sancakta kaydedilmiş ve sancağın idari merkezi olarak gördüğümüz tek “nefs” buradadır. 1518’de Siverek nahiyesinin 28’i meskun, 25’i de viran olmak üzere toplam 53 köyü vardır¹⁷⁷. Siverek Nahiyesinin 1526’da 49’u meskun köy olmak üzere 23 de mezrası bulunmaktadır. Bu köylerden 35’inde hane kaydedilmiş, 14 tanesinde ise insanların meskun olduğu bilinmekle beraber hane kaydedilmiştir¹⁷⁸.

7.2. Bucak Nahiyesi

Bugün de aynı isimle anılmaktadır. Siverek Nahiyesi’nin kuzeybatısındadır. Güneyde İn, doğudan Siverek Nahiyesi ile kuzeybatısında ise Fırat Nehri ile çevrilidir. 1518’de, Nahiyeye bağlı 25’i meskün 3’ü viran olmak üzere 28 köy kaydedilmiştir. 1523’te 33’ü meskün (karye olarak) 17’si müstakil veya köylerle beraber geçen mezra olmak üzere 50 kadar yer ismi kaydedilmiştir. Sancağın en kalabalık nüfus yoğunluğunu Bucak Nahiyesi barındırmaktadır. Her iki tahrirde de benzer sonuçların çıkmış olması bu nahiyenin sancağın en verimli ve elverişli topraklara sahip olduğunu göstermektedir¹⁷⁹.

7.3. İn Nahiyesi

Bugünde Çaylarbaşı adı ile bilinmektedir. 1518 tahririnde 55 hane olan Herheri köyü bugünkü Çaylarbaşı bucağının merkezidir. Sancağın batısında bulunmaktadır. Nahiyenin 17’si Meskün 7’si viran olmak üzere 24 köyü vardır¹⁸⁰. Köy sayısı bakımından üçüncü büyüklükte olan bu nahiyenin dikkat çekici bir özelliği meskün köylerinin diğer nahiyelerin köyelerine göre kalabalık oluşudur.

¹⁷⁶ Mehmet Emin Üner, a.g.m.:138.

¹⁷⁷ İlhan Ekinci, a.g.m.:108.

¹⁷⁸ “998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr ve Arab ve Zü’l-Kadiriyye Defteri (937-1530)”, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1998, C. I:133.

¹⁷⁹ İlhan Ekinci, a.g.m.:109.

¹⁸⁰ Mehmet Emin Üner, a.g.m.:138.

Ürünlerinin zenginliği ve çeşitliliği nahiyenin verimli topraklara sahip olduğunu gösterir¹⁸¹.

7.4. Heylun Nahiyesi

Heylun nahiyesi bugünkü idari yapılanmada Şanlıurfa'ya bağlı Hilvan ilçesi sınırları içinde yer almaktadır.1518 de 1'i meskün 19'u viran toplam 20 köyü vardır¹⁸². Yalnızca hane ve 3 mücerredin kaydedildiği tek meskün köyü olan bir bölgenin nahiyeye olarak idari bölünmeye tabi tutulmuş olması dikkat çekicidir¹⁸³.

7.5. Aşun Nahiyesi¹⁸⁴

Siverek sancağının batısında bugünkü Hilvan ilçesinin kuzeyinde Fırat Nehri kıyılarında yer almaktadır. 1518'de nahiyede 2'si meskün, 20'si viran 22 köy bulunmaktadır. 1523'te 20 köy bazıları karyeleri ile birlikte 37 mezra kaydedilmiştir¹⁸⁵. 9 köyde hane kaydedilmiştir¹⁸⁶.

7.6. Çubukdan Nahiyesi

1518 tahririnde yer almayan bu nahiyenin 1523 tahririnde 104 köy ve 5 mezra (bazıları karyeleri ile birlikte) ile en büyük köy sayısına sahip nahiyesi olarak ortaya çıkmış olması dikkati çekmektedir. Sancak içerisinde beş yıllık bir müddet içerisinde böylesine değişikliklerin olmuş olması, ya sancakta köklü sosyal ve idari değişikliklerin olduğunu göstermekte veya yapılmış olan ilk tahririn güvenilir olup olmadığını düşündürmektedir. Bu nahiyedeki 104 köyden 43'ünde hane kaydedilmiştir¹⁸⁷.

1518 yılında yapılan tahrirlere göre Siverek sancağına bağlı köylerin büyük bir kısmında yerleşim yoktu. Bu tarihte kayıtlı olan 145 köyden 69'unda hane kaydı

¹⁸¹ İlhan Ekinci, **a.g.m.**:109.

¹⁸² Mehmet Emin Üner, **a.g.m.**:138.

¹⁸³ İlhan Ekinci, **a.g.m.**:109-110.

¹⁸⁴ İlhan Ekinci makalesinde "Aşun" diye geçmekte (s. 138), M. Emin Üner ise makalesinde bu nahiyenin adı "Oşun" olarak geçmektedir.

¹⁸⁵ İlhan Ekinci, **a.g.m.**:110.

¹⁸⁶ Mehmet Emin Üner, **a.g.m.**:138.

¹⁸⁷ İlhan Ekinci, **a.g.m.**:110.

yapılmamıştır. Ancak bu köyler 1530 ve 1566'da yapılan tahrirlerde yerleşime açıldığı görülmektedir. Yine bu köylerden bazıları göç ve benzeri nedenlerle mezralara dönülmüştür. Mesela 1518'de Oşun Nahiyesine bağlı Kadıkendi ve Çiğdemli köyleri viran iken, Kadıkendi 1530 ve 1566'da şenlenmiştir; Çiğdemli ise 1530 mezra, 1566'da da şenlenmiş görünmektedir¹⁸⁸.

Siverek bölgesi Osmanlı hakimiyetine geçtikten sonra yapılan 1518 tarihli ilk tahrirde meskün halde 76 köy varken, 1566 tarihinde yapılan üçüncü tahrirde bu sayı 327'ye yüklenmiştir. Köy sayısındaki bu artış Osmanlı döneminde bölgenin canlandığını göstermektedir. Bu köylerin hangi Cema'tler tarafından kuruldukları çoğu zaman tespit edilebilmektedir. Mesela; Oşun nahiyesine bağlı Kepürhisar sakinleri Bozulus'a bağlı Avşar Cema'atinden, Kantara Bozulus'a bağlı Tabanlı Cema'atinden, Boyoğlan Halil Bey'e bağlı Milli Cema'atinden, Kızılkuyu Bazıki Cema'ati mensupları tarafından iskan edilmişlerdi. Bunlarla birlikte Balasatlu, Milli, Modanlı, Güvari, Karaulus, Tabanlı, Dögerni, Bazıki, Brazı, Gözi, Memi, Batlu, Pir Nebi, Lağerlü, Sanlü ve Hariç Cema'atlerinin de yaşadıkları köyler vardı¹⁸⁹.

Siverek sancağında mezra'alar da kayda değer bir yekün tutmaktadır. Mezra'a, kelime olarak "Ekinlik" demektir. Siverek Sancağı'nda iki çeşit mezra'a bulunuyordu. Bunlardan ilki köyler ile birlikte yazılanlardır ki, Tahrir defterlerinde isimleri köylerin isimlerinden hemen sonra yer almaktadır. Mesela, Karye-i Elmalı mi'a mezra'a-ı Karacaviran..." gibi. Bu misalden de açıkça anlaşıldığı gibi bu tür mezra'alar köyün hemen yakınlarında yer alan ekinliklerdir. Muhtemelen de köy halkının sonradan tarıma açtıkları yeni sahalardır. İkinci tür mezra'alar ise daha önce meskün yerler olup halkının parekende olması sebebiyle boşalan eski köylerdir. Tahrir Defterlerinde bu durumda olan mezra'alar için "hali ve harabe hariç ez-defter" ibaresi kullanılmaktadır. Diyarbekir kanunnamesinden anlaşıldığına göre bu tür mezra'aların harabelerinin yanında suyu da bulunuyordu¹⁹⁰. Devlet hazine gelirlerinin azalmaması için mezra'aları muka'ataya veriyordu. Siverek Sancağındaki

¹⁸⁸ Salih M. Erpolat, "16. yy'da Siverek Sancağında İskan ve Nüfus", Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, 2001:75.

¹⁸⁹ Salih M. Erpolat, a.g.m.:77.

¹⁹⁰ Ömer Lütfi Barkan, XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin hukuki ve Mali Esasları I, Kanunlar, İstanbul, 1943:133.

maktu mezra'aların çoğu aşiret reislerinin uhdesinde olduğu görülmektedir. Mezra'aların ağıl yerleri olarak da kullanıldığı görülmektedir. Mesela Yiğitgüzellü mezra'asının altında “Şecaeddinlü zira'at iderler ağılları buradadır” ibaresi bunu açıkça göstermektedir¹⁹¹.

8. OSMANLI İSKAN SİYASETİ VE AŞİRETLERİN SİVEREK'TE YERLEŞTİRİLMELERİ

8.1. Türkmen, Yörük ve Ekrâd Tabirinin Anlamı

Anadolu'ya Türk boylarının ilk girişi, çok eskilere dayanmaktadır. Söylenenlerin aksine Türkler 1071 Malazgirt zaferi ile değil, bilinenden çok daha eski zamanlarda, hatta tarihin karanlık çağlarında Anadolu, Halep, Şam, Filistin ve Mısır topraklarında bulunmuşlardır¹⁹². 378 tarihinde Hun ve Sabar Türklerinin Güneydoğu Anadolu'da buldukları¹⁹³, daha sonra ise Abbasiler döneminde Güneydoğu Anadolu'da Bizans'a karşı oluşturulan Sugur denilen idari bölgeye Türkistan ve Horosan'dan gelen Müslüman Türk savaşçıların yerleştirildiği bilinmektedir¹⁹⁴. Ancak Anadolu'ya ilk ciddi Türk girişi Anadolu'da Bizans'a karşı kazanılan Pasinler savaşı (1048) sonrasında birçok şehir ve kaleyi fetheden büyük Selçuklu Devleti bünyesindeki Oğuz Türkmenleri tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁹⁵. Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan zamanında, özellikle Malazgirt zaferi (1071) sonrasında, Orta Asya'dan Anadolu'ya gerçekleşen Türkmen göçleri çoğalmış ve Anadolu'nun Türkleşme süreci daha da hızlanmıştır. Böylece bu Türkmen boyları Anadolu'da fethettikleri yerlere yerleşik, yarı yerleşik ve göçebe bir yapıda yerleşmeye başlamışlardır¹⁹⁶. Anadolu'nun Türkleşme süreci Anadolu Selçuklu Devleti zamanında da devam etmiş ve sonrasında özellikle Baba İshak

¹⁹¹ Salih M. Erpolat, **a.g.m.**:87.

¹⁹² Mustafa Öztürk, **16. Yüzyılda Kilis, Urfa, Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar**, Elazığ, T.C. Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2004:8.

¹⁹³ Mehmet Taşdemir, “**Elbistan**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, C. XI:2.

¹⁹⁴ Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi: Selçuklular Dönemi**, Ankara, TTK Yayınları, 1988:15.

¹⁹⁵ Mustafa Kafalı, “**Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi**”, Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları V. İlmî Kongresi: Tarih Boyunca Anadolu'da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı (Tebliğler), Yay. Haz.: Yücel Hacaloğlu, 26-27 Mayıs, Ankara, Türk Yurdu Yayınları, 1995:25.

¹⁹⁶ Sadi Nakiboğlu, **Adıyaman Yöresi ve Ağızları**, Niğde, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 2001:8.

Ayaklanmasından sonra, Anadolu Selçuklu Devleti'nin siyasi, iktisadi ve sosyal nedenlerle zayıflamasıyla birlikte Moğollar Selçuklu Devleti'nin bu durumundan faydalanarak 1242 tarihinde Selçuklu topraklarına saldırmışlardır. Moğolların bütün Anadolu'yu işgal etmesi karşısında Selçuklu Devleti yenik düşmüştür¹⁹⁷. Neticede Moğolların, Anadolu'ya hareketleri süreci ile birlikte önlerinden kaçan Türkistan, Horosan, Erivan ve Azerbaycan'dan gelen Türkmen boyları¹⁹⁸ daha çok Güneydoğu Anadolu olmak üzere Anadolu'ya yerleşmişler hatta Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra bu yörenin ekonomik gücüne de büyük katkıda bulunmuşlardır¹⁹⁹.

Anadolu'nun güneydoğusunda bulunan Siverek ve çevresi de Anadolu Selçuklu Devleti zamanında gerek daha önceki dönemlerde tarihe tanıklık etmiş önemli yerleşmelerdir. Bu sebeple sözünü ettiğimiz tarihi süreç içerisinde süregelen bu göç olaylarının yaşandığı Siverek ilçesinde tespit ettiğimiz cemaat ve aşiretten büyük bir bölümü Türkmen, bir kısmı Yörük ve bir kısmı da Ekrâd taifelerindedir. Bunun için Türkmen, Yörük ve Ekrâd kelimelerinin anlamları üzerinde durmakta fayda olacağına inanıyoruz.

Oğuzların islamiyeti kabul etmesiyle birlikte, özellikle Maverâünnehir bölgesindeki komşuları, onlara “Türkmen” demeye başlamıştır. Oğuzlar her ne kadar bu adı uzun bir müddet benimsemeseler de XIII. yy'dan itibaren Oğuz adının yerini tamamen “Türkmen” tabiri almıştır²⁰⁰. Hatta bu tabirin ilk defa X. Asrın sonlarına doğru ünlü İslam coğrafyacısı Maksidi (Mukaddesi) tarafından kullanıldığı da belirtilmektedir²⁰¹. Ancak İbrahim Kafesoğlu Türkmen adının, Oğuzların, İslamiyet'i kabul etmeleri ile ciddi bir ilişkisi olmadığı görünüşü savunarak Oğuzların Türk adının yanında siyasi bir isimlendirme olarak Türkmen adını taşıdıklarından ve

¹⁹⁷ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, TTK Basımevi, 1995:132.

¹⁹⁸ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992:132.

¹⁹⁹ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, İstanbul, Cem Yayınları, 1974, C. I:88-89.

²⁰⁰ Faruk Sümer, **Çepniler: Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992:9.

²⁰¹ Mehmet Arıttürk, **Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı**, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Niğde, 2007:47-48.

Müslüman ülkelerine geldikten sonra İslam kaynaklarında bu isimle anıldıklarından söz etmektedir²⁰². Anadolu'nun Türkleşmesine katkıda bulunan konar-göçer taifelerden biri de Yörüklerdir²⁰³. Yörük, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmaya başlanan bir ifade olup Osmanlı kanunnamelerinde toprak sahibi olmayan konar-göçerler için kullanılan bu tabirin Kızılıрмаğın batısında yaşayan konar-göçer taifeler için de kullanıldığı belirtilmektedir²⁰⁴.

Ekrâd tabiri ise Osmanlı kayıtlarında etnik anlamda değil, yaşayış tarzı ile ilgili bir terim olarak kullanılmıştır²⁰⁵. Kürtlerin Malazgirt zaferi öncesinde bölgede yaşayan bir kavim olduğu görüşüne nispeten, onların bölgede yerleşik bir kavim olmadığı aksine Göktürkler zamanından beri hatta onlarla birlikte Macaristan topraklarına yerleştikleri de tespit edilmiş durumdadır²⁰⁶. Burada bizi ilgilendiren en önemli husus, bölgedeki Türk ve Ekrâd topluluklarının Osmanlı hakimiyeti döneminde de varlığını devam ettirmesi ve Osmanlı Devleti bünyesindeki yapılanmalarıdır. Nitekim Osmanlı fethini müteakip bölgede yapılan tahrirlerde Ekrâd nüfusu zikredilen defterlere kaydedilmiştir²⁰⁷.

Osmanlı Devleti içerisinde daha çok konar-göçer vaziyette yaşayan bu Ekrâd cemaatleri ile ilgili en dikkat çekici husus Etrak ve Ekrâd kelimeleri üzerinde belgelere dayalı olarak yapılan incelemeler neticesinde, özellikle Ekrâd kelimesinin Osmanlı kayıtlarında etnik değil, yaşayış tarzı ile ilgili bir terim olarak kullanıldığının tespit edilmiş olmasıdır²⁰⁸.

Mustafa Öztürk, “16. Yüzyılda Kilis, Urfa, Adıyaman ve çevresinde Cemaatler Oymaklar” isimli kitabında, Türk/Etrak, Kürt/Ekrâd kelimelerinin farklı anlamlarda kullanılabilirdiğini belirterek konunun açıklığa kavuşması için, incelemiş olduğu Osmanlı Kanunnamelerinden şu şekilde örnekler vermiştir:

²⁰² İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2000:154.

²⁰³ Şaban Bayrak, **18. ve 19. Yüzyıllarda Niğde ve Çevresinde Aşiretler, Eşkyaalık Hareketleri ve Diğer Olaylar, Niğde Tarihi Üzerine**, Editör: Musa Şaşmaz, Niğde, Şaşmaz Kitabevi Yayınları, 2005:51.

²⁰⁴ Mehmet Arıttürk, **a.g.t.**:49-51.

²⁰⁵ Mustafa Öztürk, **a.g.e.**:15.

²⁰⁶ **a.g.e.**:8.

²⁰⁷ **a.g.e.**:12.

²⁰⁸ **a.g.e.**:15.

“....Fatih Kanunnamesinde “eğer biregü hamr içse Türk veya şehirli olsa...”ifadesinde Türk kelimesi etnik bir anlamdan çok köylü veya Yörük manalarına gelmektedir....Mesela 1541 tarihli Çemizgezek Kanunnamesinde geçen, “vilayet-i mezbureole sabıka Ekrâd zulmünden nice reaya parekende olub...”şeklinde ifadede “Ekrâd zulmü” Kürtlerin zulmü anlamı yerine, konar-göçerleri ifade için kullanılmıştır....Ekrâd ve Kürt tabirlerinin her zaman için etnik bir anlam taşımadığının en güzel örneklerinden biri, 24 Oğuz boyundan olduğu bilinen Döğerlerden, Urfa yöresinde yaşayan bir grubun “Ekrâd-ı Döğer” olarak ifade edilmesidir. Buradaki Ekrâd kelimesinin tıpkı Etrak kelimesinden olduğu gibi göçebe veya Yörük anlamında kullanılmış olması gerekir. Dulkadirli Türkmenlerinin Gözeciyan Tâifesinden olup Bertiz aşiretine bağlı “Kürt Atlu” cemaatinin isminde Kürt adı geçmekle birlikte bir Türk aşireti olduğu ve başka etnik bir yapısının bulunmadığı vakiadır. Yine Dulkadirli Türkmenlerinden olan Dokuz (Beşanlı) taifesine bağlı “Kürd Mihmadlu” cemaati de aynı şekildedir...”²⁰⁹.

Cevdet Turkey da bu hususta Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan bu toplulukların Türk asıllı olduklarını belirtmekte ve incelemiş olduğu bazı belgeler ile defterlerde, Türkmen Ekrâdı deyiminin geçtiğinden söz etmektedir. “...124 numaralı mühime defterinin 51 sayfasında, Payas kadısına ve Halep mütesellimine yazılan bir hükümde de “Payas’ta sakin Ekrâd Türkmenanı’ndan...” ifadesi ile Ekrâd Türkmânı deyiminin bu günkü ifade ile Türkmen Kürtleri olduğunu ifade etmektedir²¹⁰.

Türkmen Kürtleri ifadesindeki “Ekrâd” tabiri göçebe ve dağlı anlamlarında kullanılmış olabileceği için, Osmanlı bünyesindeki Ekrâd taifelerinin esasında Türkmen asıllı oldukları yönündeki görüşler kuvvet kazanmıştır. Mehmet Taşdemir de incelemiş olduğu tahrir defterlerinde Nevşehir ve köylerine yerleştirilen Boynu İncelü Türkmenleri oymaklarında Karaca Kürt ve Kürd Mahmudlu isminde iki aşiretin varlığından ve bu aşiretlerin Türkçe konuştuklarından söz etmektedir²¹¹.

²⁰⁹ Mustafa Öztürk, a.g.e.:15.

²¹⁰ Cevdet Turkey, **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak Aşiret ve Cemaatler**, İstanbul, İşaret Yayınları, 2005:22.

²¹¹ Mehmet Taşdemir, **XVI. Yüzyılda Adıyaman (Behinsi, Hısn-ı Mansur, Gergen, Kahta), Sosyal ve İktisadi Tarihi**, Ankara, TTK Yayınları, 1999:106.

Osmanlı Devleti'nin kurulmasından sonra da varlıkları devam eden ve konar-göçer yapılanmaları bozulmamış olan bu cemaat ve aşiretler, devlet tarafından kontrollerinin sağlanması ve vergi toplanması hususunda kolaylık olması bakımından kaza ve nahiye olarak teşkilatlandırılmışlardır. Türkmen ve Ekrâd cemaatleri denilen bu gruplar, birbiriyle kan bağı olan alt gruplar halinde teşkilatlandırılmış olup²¹² her teşkilatın başında boy beyi tarafından tayin edilip devlet tarafından görevlendirilen “kethüda” cemaatlerin devlet ile olan ilişkilerinde sorumlu olmuştur²¹³.

16. yüzyılın sonlarından itibaren yörede gelişen siyasi ve sosyal sorunların, buralarda da birçok hareketliliğe neden olduğu görülmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren uyguladığı ve fethettiği yerleri Türkleştirme gayesi ile konar-göçer taifeler üzerinde uyguladığı iskan siyaseti devletin 16. yüzyılın sonlarına doğru başlayan iç bunalımın bir yansıması olarak farklı bir hüviyet bürünmüştür.

Devletin içinde bulunduğu bu durum, özellikle konar-göçer taifelerin bu durumdan belirgin bir şekilde etkilenmesine neden olmuş ve onların buldukları yerleri terk ederek farklı bölgelere göç etmeleriyle sonuçlanmıştır. Ancak bu göç hareketleri, ekonomisi tarıma dayanan Osmanlı'nın karşısına yeni bir problem olarak çıkmış, dolayısıyla Osmanlı iskan siyasetinin amacı da bu duruma bağlı olarak yön değiştirmiştir. Özellikle 17. yüzyılda başlayan ve 18 yüzyılda devam eden ekonomik amaçlı içe dönük iskan siyasetinin hedefi sahipsiz ve ilgisiz kalan topraklara konar-göçer taifeleri yerleştirerek buraların yeniden ziraata açılması olmuştur²¹⁴.

8.2. 1566'da Cemaat'ler ve Yerleştikleri Köyler

- **Bozulus:** Ziftil, Berhuk, Kuzancalu, Kalacuk, Kızıildepe, Kepürhisar, Kantara, Kapıluca ve Mal Viranı.

²¹² Mustafa Öztürk, a.g.e.:8.

²¹³ Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1987:14-15.

²¹⁴ Yusuf Halaçoğlu, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara, TTK Basımevi, 1988:4-5.

- **Baziki:** Kızılkuyu, Sabluca, Perçdibek-i Kantara, Mezra-i Karaperç, Degecik-i Diğer, Ağzıküçük ve Akviran
- **Gözi:** Dağılğan, İlyas Viranı ve Konakgörmez.
- **Milli:** Susuzca, Kurd Viranı, Kurunca, Söğütlü, Tekürdurcu, Bayoğlan, Yassıca, Kavaklu, Ağçemeşhed, Payamluca, İnnablu, Estağfirullah, İğdir, Dibecik, Kızılviran, Kızılviran-ı Diğer, Tozluziyaret, Sehrencik ve Kumsavuran.
- **Modonlu:** Arabüyüğü, Şekerlice, Taban, Küçükazancı ve Karakilise.
- **Hariç:** Halidrekes (?) Haydar Ahmet, Akmeşhed, Arslandepesi, Karğilü, Reşat Viranı ve Güllüce.
- **Karaulus:** Güllüce, Güllüce-i Ülya ve Kokçuyu.
- **Birazi:** Karabahşayış, Karute, Kuzgunlu, Murdarca, Subatab ve Göçle (Göçle) olmalı.
- **Alpavud:** Kilisecik
- **Tabanlu:** Döğercik
- **Pirnebi:** Tabi-i Karaulus: Sumaklü, İğdir, Kantara ve Şehabeddin.
- **Cenablü:** Fik
- **Lağerlü:** İvizce Viranı
- **Sanlü:** Hacıb Viranı
- **Gevazi:** Fik, İlyas Viranı, Kadı kendi, Kılınç Viranı, Naseddin, Mişmişler, Burhan, Hilis, Bağçecik, Ağçeviran, ve isimleri sağlıklı okunamayan iki köy.
- **Çakullu:** Siverek sancağında, Tilviran, Çiğdemlü, Tutluca, Bura, Akviran, Mağaracık, Sapluca, Kızılkuyu, Çerçiler(Çirçik), Hanmağara ve Tutviran, Ruha sancağında ise Kuruca, Pirhan, isa M?arep, Kürdüyüğü, Kantara, Kızıllar ve Öküztaş.

- **Balasıatlı:** Ruha sancağında Kürdüyüğü, Döğerdurcu ve Kantara, Siverek sancağında ikizce, Iğdır, Iğdır-ı Gökçek ve Akviran.

Siverek sancağında farklı cemaatlere mensup insanların aynı köyde mukim oldukları anlaşılmaktadır. 1566'da Şehir nahiyesinin bazı köylerinde Modonlu Aşireti mensupları ikamet ederken, diğer aşiretler ise, iskan alanı olarak İn, Oşun ve Heylun nahiyelerini tercih etmişlerdi. Aşiret mensuplarının ikamet ettikleri köyler daha ziyade birkaç haneden ibaret idiler. Siverek Sancağında aşiretlerin yerleşik hayata geçmelerinin XVI. Yüzyılın ortalarına doğru başladığı anlaşılmaktadır²¹⁵.

Konar-Göçer Cemaatlerin toplam hane sayıları ve tahmini nüfusları yıllara göre aşağıda verilmiştir²¹⁶.

- 1518

1. Cema'at-ı Halidlü (Göçer) : 30 hane
2. Cema'at-ı Çöpi (Göçer) : Mevcut 29, ğaib hariç ez-kalem 33, bameşk 12 hane, tahmini nüfus 795.

- 1530

1. Kocahacılı	8 hane
2. Gevherü	5 hane
3. Pireli	16 hane
4. Milli	113 hane
5. Çöpi	23 hane
6. Anterlü	4 hane
7. Döğerni	15 hane 1 mücerred
8. Modonlu	20 hane 1 mücerred
9. Bıraki	5 hane 1 mücerred
10. Gözi	28 hane 1 mücerred
11. Abidlü	24 hane 1 mücerred
12. Hayme-i Mütemekkin-i Haymegan	5 hane
13. Halidlü	215 hane 1 mücerred

²¹⁵ Salih M. Erpolat, **a.g.m.**:94-95.

²¹⁶ **a.g.m.**:95.

14. Çöp-i Taraklu 61 hane 25 mücerred,
2 sipahizâdegân, 4 prifani
Tahmini Nüfus: 2490

- 1566

1. Cema'at-i Milli 374 hane 126 mücerred
2. Cema'at-i Döğerni 40 hane 7 mücerred
3. Cema'at-i Gevazi 247 hane
4. Cema'at-i Burazi 23 hane 6 mücerred
5. Cema'at-i Halidlü 407 hane
6. Cema'at-i Çakılı 202 hane
7. Cema'at-i Balasatlu 556 hane

Tahmini nüfus: 9504

Nüfus sayısı ile ilgili tablolar incelendiği zaman halkın şehirden çok köylerde hakim olduğu görülmektedir.

Sancak dahilinde nüfustaki hareketlilik dikkat çekmektedir. Bu hareketlilik sürekli artış eğilimindedir. Ancak, 1530'da dikkat çeken bir husus vardır ki, üzerinde iyi durulması gerektiği kanaatini taşımaktayız. O da şudur; Siverek ve İn Nahiyelerindeki nüfus azalmıştır. Bu sonuç acaba buradan başka yerlere göçün bir ifadesi midir, yoksa tabii bir felaketin sonucu mudur? Kesin bir şekilde ifade edemiyoruz²¹⁷. Adı geçen tarihte, Siverek sancağındaki toplam nüfusta görülen göreceli artışın asıl sebebi sancağa yeni katılan Çaykadan Nahiyesinin 864 hane, 134 mücerred nüfusedir.

Sancaktaki aşiret (Konar-göçer) nüfusunda ise mütemadiyen bir artış gözlenmektedir. 1518'de iki Cemaat ve toplam nüfusları tahminen 795 iken; bu sayı 1530'da 14 Cemaat, tahmini toplam nüfusları 2475 ve 1566'da altı Cemaat ve tahmini toplam nüfusları 11624'e ulaşmıştı.

²¹⁷ Salih M. Erpolat'a göre bu nüfus hareketliliğinin sebebi bahsedilen yerden İran'a doğru tersine bir Türk göç dalgasının olduğudur. Ayrıca benzeri bir durumun Ergani Sancağı'nda da olduğunu söylemektedir. (Daha geniş bilgi için bkz. Salih M. Erpolat, **XVI. Yüzyılda Ergani Sancağı**, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1993:49-56).

Nüfus ile ilgili verilen bu rakamlara timar sahipleri ve cebelüler dahil edilmemiştir. 1518’de 38,1530’da 68 timar sahibi 20 aşiret reisi ve cebelü, 18 imam ve müezzin, 6 zaviyedar, 9 sipahizadeğan, 79 ihtiyar, atıl, a’ma ve ma’lül, 1566’da ise 167 timar sahibi, 10’da Cebelü bulunuyordu. Nüfus tablolarına bu rakamlar ilave edilmemiştir. Bu nüfusun da tablolara ilave edilmesi durumunda Gayrimüslim nüfusun Müslim nüfusa oranı düşecektir²¹⁸.

Tablo 1: Cevdet Turkey’a Göre Siverek’teki Oymak, Aşiret ve Cemaatlar

OYMAKLAR		
Oymağın Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Ceme ²¹⁹	Siverek Kazası (Diyarbakir Sancağı)	Ekrâd Tâifesinden
Cıkanlı ²²⁰	Siverek Kazası (Diyarbakir Eyâleti) Kerker Kazası (Malatya) Rakka Sancağı	Ekrâd Tâifesinden
Kara Keçili ²²¹ (Kara Keçilü)	Diyarbakir Eyaleti, Balıkesir Kazası (Karasi Sancağı) Siverek Kazası, Ankara Sancağı...	Türkmân Tâifesinden
Makramanlı ²²² (Makramanlu)	Siverek Kazası (Diyarbakir Sancağı), Kerker Kazası (Malatya Sancağı) Rakka	Ekrâd Tâifesinden
Şeyhân, Şeyhânli ²²³ (Şeyhanlu)	Siverek, Rakka, Suruç, Diyarbakir...	Konar-Göçer Ekrâd Tâifesinden
AŞİRETLER		
Aşiretin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Anter, Anterli ²²⁴ (Anterlü)	Ruha (Urfa), Rakka, Siverek, Diyarbakir, Mardin	Konar-Göçer Türmân Tâifesinden
Arab, Arablar ²²⁵ Arablı (Arablü)	Siverek Kazası (Diyarbakir), Zülkadriye Kazası (Kars-ı Meraş Sancağı)...	Yörükân Tâifesinden
Ceme ²²⁶	Siverek Kazası (Diyarbakir Sancağı)	Ekrâd Tâifesinden
Cıkanlı ²²⁷	Siverek Kazası (Diyarbakir Eyâleti) Kerker Kazası (Malatya) Rakka Sancağı	Ekrâd Tâifesinden
Kara Keçili ²²⁸ (Kara Keçilü)	Diyarbakir Eyaleti, Balıkesir Kazası (Karasi Sancağı) Siverek Kazası, Ankara Sancağı...	Türkmân Tâifesinden

²¹⁸ Salih M. Erpolat, **a.g.m.**:95-96.

²¹⁹ Cevdet Turkey, **a.g.e.**:32.

²²⁰ **a.g.e.**:33.

²²¹ **a.g.e.**:38 (Karakeçili Oymağının dağıldığı diğer sahalar için daha geniş bilgi için a.g.e.:38 bknz).

²²² **a.g.e.**:40.

²²³ **a.g.e.**:43.

²²⁴ **a.g.e.**:53.

²²⁵ **a.g.e.**:53

²²⁶ **a.g.e.**:32.

²²⁷ **a.g.e.**:33.

²²⁸ **a.g.e.**:38 (Karakeçili Oymağının dağıldığı diğer sahalar için daha geniş bilgi için a.g.e.:38 bknz).

Aşiretin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Makramanlı ²²⁹ (Makramanlu)	Siverek Kazası (Diyarbakir Sancağı), Kerker Kazası (Malatya Sancağı) Rakka	Ekrâd Tâifesinden
Şeyhân, Şeyhânlı ²³⁰ (Şeyhanlu)	Siverek, Rakka, Suruç, Diyarbakir...	Konar-Göçer Ekrâd Tâifesinden
Anter, Anterli ²³¹ (Anterlü)	Ruha (Urfa), Rakka, Siverek, Diyarbakir, Mardin	Konar-Göçer Türmân Tâifesinden
Arab, Arablar ²³² Arablı (Arablü)	Siverek Kazası (Diyarbakir), Zülkadriye Kazası (Kars-ı Meraş Sancağı)...	Yörükân Tâifesinden
Bayki ²³³	Siverek Kazası (Kedene Köyü) Samsad Kazası (Malatya Sancağı)	
Benî Hatab ²³⁴	Siverek Etrafı, Mardin	Arab Tâifesinden
Beni Hatîb ²³⁵	Siverek Etrafı, Mardin	Arab Tâifesinden
Bıçaklar, Bıçaklı ²³⁶ (Bıçaklu)	Siverek Sancağı, Malatya Sancağı...	Yörükân Tâifesinden
Biroş ²³⁷	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	
Bazikî-i Geylan ²³⁸	Siverek, Meraş, Ruha (Urfa)...	Ekrâd Tâifesinden
Bazikî-i Rişvan ²³⁹	Siverek, Meraş, Ruha (Urfa)...	
Bozan, Bozanlı (Bozanlu) ²⁴⁰ , Bozanlı Ceridi	Siverek Sancağı (Diyarbakir), Ruga (Urfa), Rakka...	Ekrâd Tâifesinden
Ezir ²⁴¹	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	Ekrâd Tâifesinden
Gende ²⁴²	Bucak Kazası (Siverek Sancağı), Rakka Eyaleti...	
Hâlidli (Hâlidlü) ²⁴³	Siverek, Rakka, Ruha, Diyarbakir...	Şeytâniperest Yezidi Ekrâd Yörükânı Tâifesinden
Karacor (Karacoyr) ²⁴⁴ , (Karaçor, Karaçort)	Siverek Sancağı, (Diyarbakir Eyaleti), Palu Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	Yerli Ekrâd Tâifesinden
Karakeçi, Karakeçili ²⁴⁵ (Karakeçilü)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Siird Sancağı Birecik Kazası (Rakka Sancağı), Ankara, Haymana...	Türkmân Yörükânı Tâifesinden
Katollu ²⁴⁶	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	

²²⁹ Cevdet Turkay, **a.g.e.**:40.

²³⁰ **a.g.e.**:43.

²³¹ **a.g.e.**:53.

²³² **a.g.e.**:53

²³³ **a.g.e.**:56.

²³⁴ **a.g.e.**:60.

²³⁵ **a.g.e.**:60.

²³⁶ **a.g.e.**:63.

²³⁷ **a.g.e.**:63.

²³⁸ **a.g.e.**:64.

²³⁹ **a.g.e.**:64.

²⁴⁰ **a.g.e.**:65.

²⁴¹ **a.g.e.**:77.

²⁴² **a.g.e.**:78.

²⁴³ **a.g.e.**:82.

²⁴⁴ **a.g.e.**:91.

²⁴⁵ **a.g.e.**:92.

²⁴⁶ **a.g.e.**:94.

Aşiretin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Riştân, Riştânî ²⁴⁷ Riştânlı (Riştânlu)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Ayıntab, Sivas, Bozak Sancakları...	Konar-Göçer Ekrâd Tâifesinden
(Şemar), Şemer ²⁴⁸	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Mardin, Bağdad...	Arab Tâifesinden
Şeyhân, Şeyhanlı ²⁴⁹ (Şeyhanlu)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Mardin, Rakka, Musul...	Konar-Göçer Yezîdi Tâifesinden
Tiridî ²⁵⁰	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Van Vilayeti...	Ekrâd Tâifesinden
CEMÂATLAR		
Cemâatin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Amanlı (Amanlu) ²⁵¹	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	
Anter, Anterli ²⁵² (Anterlü)	Siverek, Diyarbakir, Rakka, Mardin, Ruha (Urfa) Sancağı	Konar-Göçer Türkmân Tâifesinden
Arsanlı (Arslanlu) ²⁵³	Siverek, Maraş, Kilis Sancakları, Tirhala Sancağı...	Konar-Göçer Türkmân Yörükânî Tâifesinden
Atma, Atmalı (Atmalu) ²⁵⁴ , (Atmalı Kürdü)	Siverek Sancağı, Meraş, Elbistan Kazası (Meraş Sancağı)...	Konar-Göçer Ekrâd Tâifesinden
Arab, Arablar ²⁵⁵ , Arablı (Arablu)	Siverek Sancağı, Sivas, Meraş, Diyarbakir Eyaletleri...	Konar-Göçer Yörükânî Tâifesinden
Bamran, Bamranlı ²⁵⁶ (Bamranlu)	Siverek Sancağı, Rakka	Türkmân Ekrâdî Tâifesinden
Başı Büyük ²⁵⁷ Başı Büyüklü	Siverek, Niğde, Meraş Sancakları Simav Kazası (Kütahya Sancağı)...	Yörükân Tâifesinden
Beyne, Beyreli ²⁵⁸ (Beyrelü), (Beyrelik)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Anamur Kazası (İçel)...	
Bizeki, Biziki ²⁵⁹ Bizikigeylân (Baziki)	Siverek Sancağı, Amid Kazası (Diyarbakir), Ruha (Urfa) Sancağı...	Ekrâd Tâifesinden
Bozan, Bozanlı ²⁶⁰ (Bozanlu)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Rakka, Mardin Kazası...	Ekrâd Tâifesinden
Bozcalar, Bozcalı ²⁶¹ (Bozcalu)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Ankara Sancağı...	Yörükân Tâifesinden

²⁴⁷ Cevdet Turkey, a.g.e.:125.

²⁴⁸ a.g.e.:134.

²⁴⁹ a.g.e.:135.

²⁵⁰ a.g.e.:140.

²⁵¹ a.g.e.:175.

²⁵² a.g.e.:176.

²⁵³ a.g.e.:179. (Arsanlı cemaatı Boynuyoğunlu Aşiretindedir).

²⁵⁴ a.g.e.:182.

²⁵⁵ a.g.e.:176.

²⁵⁶ a.g.e.:194. (Bamranlı Cemaatı, Millû Aşiretindedir).

²⁵⁷ a.g.e.:196.

²⁵⁸ a.g.e.:210.

²⁵⁹ a.g.e.:212. (Baziki Cemaati Riştân Aşiretindedir).

²⁶⁰ a.g.e.:216.

²⁶¹ a.g.e.:217.

Cemâatin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Bozkoyunlu, Bozkuyonlu ²⁶² Alibeğli maa Doğanlı, Bozkuyonlu Kılıçbeğli	Siverek Sancağı, Niğde, Konya, Aksaray, Hama, Humus Sancakları...	Yörükân Tâifesinden
Bucaklı (Bucaklu) ²⁶³	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Adana, Meraş Sancakları...	Yörükân Tâifesinden
Burhan, Burhanlar ²⁶⁴ , Burhanlı (Burhanlu), (Burhan Nâm-ı diğer Abdülhahadoğlu)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Konya Sancağı, Karaman Eyaleti, Gülnar Kazası (İçel)...	Konar-Göçer Türkmân Yörükânı Tâifesinden
Çakal, Çakallar ²⁶⁵ , Çakallı (Çakallu, Çakal Türkmânı)	Siverek Kazası (Diyarbakir Eyaleti), Ruha (Urfa) Sancağı, Maraş, Musul Aydın Kazası...	Konar-Göçer Türkmân Yörükânı Tâifesinden
Çakan, Çakanlı ²⁶⁶ (Çakanlu)	Siverek Sancağı, Rakka, Kerker, Kahta Kazaları (Malatya Sancağı)...	Yörükân Tâifesinden
Çanoğulları ²⁶⁷	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Rakka Eyaleti	Türkmân Tâifesinden
Demirci, Demirciler ²⁶⁸ , Demircili (Demircilü), (Demürce, Demürçili, Demircilü benâm Karlulu, Demürçiler)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Adana, Kayseriye, Trabzon, Meraş, Niğde, Haleb ve Gelibolu Sancakları...	Türkmân Yörükânı Tâifesinden
Dabanlı (Dabanlu) ²⁶⁹ , (Debanlı, Debanlu)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Sivas Karaman Eyaletleri, Ankara Sancağı	Konar-Göçer Türkmân Ekrâdı Tâifesinden
Diğer Döğer ²⁷⁰	Siverek Sancağı, Rakka Eyaleti, Çemişgezek Sancağı...	Türkmân Tâifesinden
Dişmanlı (Dişmanlu) ²⁷¹	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti) Rakka Eyaleti	Ekrâd Tâifesinden
Döğer, Döğerli ²⁷² (Döğerlü), Döğerler	Siverek Sancağı, Rakka, Çemişgezek, Adana Sancakları...	Türkmân Ekrâdı Tâifesinden
Düşmanlı (Düşmanlu) ²⁷³ , (Dişmanlı, Dişmanlu)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Sancağı), Rakka Eyaleti...	Ekrâd Tâifesinden
Elma, Elmalı (Elmalu) ²⁷⁴ , Elmalılı, Elmalulu, Elmacalı, Elmacalu	Siverek, Teke, Meraş, Tarsus Sancakları, Zülkadriye Kazası (Maraş Eyaleti)...	Yörükân Tâifesinden

²⁶² Cevdet Turky, a.g.e.:218.

²⁶³ a.g.e.:221.

²⁶⁴ a.g.e.:224.

²⁶⁵ a.g.e.:243.

²⁶⁶ a.g.e.:245.

²⁶⁷ a.g.e.:249.

²⁶⁸ a.g.e.:272.

²⁶⁹ a.g.e.:263.

²⁷⁰ a.g.e.:278.

²⁷¹ a.g.e.:283.

²⁷² a.g.e.:287.

²⁷³ a.g.e.:292.

²⁷⁴ a.g.e.:298.

Cemâatin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Erik, Erikler, Erikli ²⁷⁵ (Erikli), (Erük, Erükler, Erüklü), (Arık, Arıklar), (Arıklı)	Siverek Sancağı, Sis, Kars-ı Meraş, Alaiye, Divriği Sancakları...	Yörükân Tâifesinden
Geden, Gedenli ²⁷⁶ (Gedenli), (Gedene)	Siverek Sancağı, Malatya, Erzurum, Adana Sancakları...	Türkmân Ekrâdı Tâifesinden
Günyüzlü ²⁷⁷	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Ulaş Kazası	Yörükân Tâifesinden
Hacıdanlı (Hacıdanlı) ²⁷⁸ , (Hacıdanalı, Hacıdanalu)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	Yörükân Tâifesinden
Hâlid, Hâlidî ²⁷⁹ , Hâlidli (Hâlidli)	Siverek Sancağı, Rakka, Urfa (Ruha), Ayıntab Sancakları...	Şeyâtin Perest Yezidi Ekrâd Yörükânı Tâifesinden
Holu (Holi) ²⁸⁰	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	Yörükân Tâifesinden
Kamışlı (Kamışlu) ²⁸¹	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Erzurum Eyaleti...	Türkmân Yörükânı Tâifesinden
Karacor, Karacorlu ²⁸² , (Karaçor, Karaçort)	Siverek Sancağı, Palu Sancağı, Kuruçay Kazası (Erzurum Eyaleti)...	Ekrâd Tâifesinden
Karakeçi, Karakeçili ²⁸³ , (Karakeçilü, Karakeçilü Perâkendesî, Karakeçili, Karakeçilü, Türkmân-ı Karakeçi), Karakıçü	Siverek Kazası, Eskişehir Kazası (Sultanönü Sancağı), Taşköprü Kazası (Kastamâni Sancağı)	Türkmân Yörükân Tâifesinden
Kavaklı (Kavaklu) ²⁸⁴	Siverek Sancağı, Kilis, Haleb, Rakka, Meraş Sancakları...	Yörükân Tâifesinden
Kaymas, Kaymaslar ²⁸⁵ , Kaymaslı (Kaymaslu, Kaymaz, Kaymazlar, Kaymazlı, Kaymazlu, Kaymaş)	Siverek Kazası, Adana, Tarsus, Haleb, Yeni İl Kazası (Sivas Sancağı)...	Türkmân Yörükânı Tâifesinden
Kemâl, Kemâller ²⁸⁶ , Kemalli, (Kemâllü, Kemaloğlu)	Siverek Kazası, Kars-ı Meraş, Kırşehir Bozak Sancakları...	Yörükân Tâifesinden
Kis, Kilsî (Kislü) ²⁸⁷ , (Kis Urbânî)	Siverek Sancağı, Diyarbakir, Rakka, Malatya Sancakları, Mardin Kazası	Arab Tâifesinden
Kızılalî, Kızılaliler ²⁸⁸ , (Kızılalî, Kızılalî)	Siverek Sancağı, Anamur Kazası (İçel Sancağı)...	Türkmân Yörükânı Tâifesinden

²⁷⁵ Cevdet Turkyay, **a.g.e.**:304.

²⁷⁶ **a.g.e.**:316.

²⁷⁷ **a.g.e.**:330.

²⁷⁸ **a.g.e.**:334.

²⁷⁹ **a.g.e.**:342.

²⁸⁰ **a.g.e.**:360.

²⁸¹ **a.g.e.**:388.

²⁸² **a.g.e.**:399.

²⁸³ **a.g.e.**:408.

²⁸⁴ **a.g.e.**:425.

²⁸⁵ **a.g.e.**:429.

²⁸⁶ **a.g.e.**:433.

²⁸⁷ **a.g.e.**:440.

²⁸⁸ **a.g.e.**:448.

Cemâatin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Kocahacılı ²⁸⁹ (Kocahacılı)	Siverek Sancağı, Ergani Kazası (Diyarbakir Eyaleti)...	Türkmân Tâifesinden
Koyuncu, Koyuncuyân ²⁹⁰ , (Koyunculu nam-ı diğer ödemiş)	Siverek Sancağı, Adana, Saruhan, Karaman, Kırşehir, Kayseriyye, Haleb, Meraş Sancakları...	Konar-Göçer Türkmân Yörükâmî Tâifesinden
Kulaatl, (Kulaatlı) ²⁹¹	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	Yörükân Tâifesinden
Kumcuyân ²⁹²	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	Göçer Ekrâd Tâifesinden
Kuzkunlu (Kuzgunlu) ²⁹³ , (Kuzgun, Kuzgunlar)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Selanik ve Erzurum Sancakları...	Yörükân Tâifesinden
Küri, Kürîkânî ²⁹⁴ (Kürîkânî)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Rumkala Kazası (Rakka Eyaleti)	Yörükân Tâifesinden
Melevanlı (Melevanlu) ²⁹⁵	Siverek Sancağı, Çermik Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)...	Ekrâd Tâifesinden
Narlıca (Narlucu) ²⁹⁶ , (Narlucu benam Ahmed)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti), Mud Kazası (İçel Sancağı)...	Yörükân Tâifesinden
Oyaklu ²⁹⁷	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	Yörükân Tâifesinden
Örtülü ²⁹⁸	Siverek ve Aksaray Sancakları	Türkmân Tâifesinden
Pulasatlı (Pulasatlı) ²⁹⁹	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	
Rûmiyanlı (Rûmiyanlı) ³⁰⁰ , (Rûmiyanlı, Rûmiyanlı), (Rûmiyanlı, Hacıhüseyin, Rûmiyanlı Saka Yusuf, Rûmiyanlı Delivelioglu, Rumiyanlı Halidoğlu)	Siverek Sancağı, (Diyarbakir Eyaleti), Hısn- ı Mansur Kazası (Malatya Sancağı), Nezip Kazası (Haleb Eyaleti)...	Yerli ve Konar-Göçer Türkmân Ekrâdî Tâifesinden
Savlı (Savlu) ³⁰¹ , (Savalı, Savalu)	Siverek Sancağı, Sis, Tarsus, Adana, Çemişgezek Sancakları...	Yörükân Tâifesinden
Sulutarıklı (Sulutaruklu) ³⁰² , (Suludarıklı, Suludarıklı)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	Ekrâd Tâifesinden
Şahab, Şahâbli ³⁰³ (Şahâbli) (Şahâblar)	Siverek Kazası, Erzurum, Çıldır, Sivas Kazaları...	Ekrâd Tâifesinden
Şarkıyân, Şarkıyânlar ³⁰⁴ (Şarkıyanlı, Şarkıyanlı)	Siverek Kazası, Diyarbakir, Rakka, Kilis, Mardin Kazası...	Konar-Göçer Türkmân Ekrâdî Tâifesinden

²⁸⁹ Cevdet Turky, a.g.e.:454.

²⁹⁰ a.g.e.:458.

²⁹¹ a.g.e.:468.

²⁹² a.g.e.:470.

²⁹³ a.g.e.:476.

²⁹⁴ a.g.e.:483.

²⁹⁵ a.g.e.:496.

²⁹⁶ a.g.e.:513.

²⁹⁷ a.g.e.:526.

²⁹⁸ a.g.e.:530.

²⁹⁹ a.g.e.:537.

³⁰⁰ a.g.e.:543.

³⁰¹ a.g.e.:565.

³⁰² a.g.e.:582.

³⁰³ a.g.e.:588.

³⁰⁴ a.g.e.:592.

Cemâatin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Tireli (Tirelü) ³⁰⁵ , (Bireli, Birelü)	Siverek Sancağı (Diyarbakir Eyaleti)	
Üçkapulu ³⁰⁶	Siverek ve Niğde Sancakları	Yörükân Tâifesinden

8.3. Yusuf Halaçoğlu'na Göre Siverek'te Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar

Yusuf Halaçoğlu Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) adlı eserinde Aşiretlerin dağıldığı coğrafi alanlarla ilgili altı ciltlik kitabında çok geniş bilgi vermiştir. Bizde konumuzla ilgili Siverek'te yaşayan Türkmen ve Yörük grupları, Oğuz Boylarına mensub cemaatlerin bulunduğu yerler ve son olarak da Siverek'te Aşiret, Cemaat ve Oymakların adları, Taife, Grup, Boy, Hane, Mezra, Yurdu ve en sonunda da bu Aşiret Cemaat ve Oymaklarla ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivinde belge numaraları (kodları) hangi sayfalarda olduğu ile ilgili bilgiye değinirsek:

Tablo 2: Siverek'te Türkmen ve Yörük Grupları

Yörük ve Türkmen Grupları	Cemaat Adedi	Hane Sayısı	Mücerred	Buldukları Bölgeler
Bozulus Türkmenleri ³⁰⁷	708	35.226	7.381	Siverek, Urfa, Birecik, Ankara, Diyarbakir, Dulkadir, Erzurum, Kilis, Maraş, Sivas

³⁰⁵ Cevdet Turky, a.g.e.:616.

³⁰⁶ a.g.e.:641.

³⁰⁷ Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2009, C. I:XXXIII.

Tablo 3: Siverek'te Oğuz Boylarına Mensub Cemaatler ve Yaşadıkları Yerler

Boy Adı	Oğuz Grubu	Anadolu'da Bulunduğu Yer
DÖĞER ³⁰⁸	Bozak Ay Han Oğulları	Siverek, Şam, Tarsus, Urfa (Bazilli=Dozova, Harran, Haykuyu, Kabahaydar, Kozan, Sallı, Ulum)...
YAZIR ³⁰⁹	Bozak Ay Han Oğulları	Siverek, Sivas, Urfa (Bozova, Harran) Çermik, Diyarbakir, Halep...
İĞDİR ³¹⁰ (YİĞDİR)	Üçok Deniz Han Oğulları	Siverek, Urfa (Bazilli=Bozova), Sultanönü (Eskişehir), Birecik, Antep...
KINIK ³¹¹	Üçok Deniz Han Oğulları	Siverek, Diyarbakir, Erzurum, Urfa...
EKRAD ³¹²		Siverek, Urfa (Çermik), Vilayet-i Şark Antep, Diyarbakir (Kulb, Geyki, Şiri, Nah, Hasankeyf)...
ARAP ³¹³		Siverek, Urfa, Birecik Diyarbakir (Hasankeyf, Mihmurd, Tur, Kulb)...

³⁰⁸ Halaçoğlu, a.g.e., C. I:XXXVI.

³⁰⁹ a.g.e., C. I:XXXVI.

³¹⁰ a.g.e., C. I:XXXIX.

³¹¹ a.g.e., C. I:XXXIX.

³¹² a.g.e., C. I:XXXX.

³¹³ a.g.e., C. I:XXXXI.

Tablo 4: Siverek'te Aşiret, Cemaat ve Oymakların Listesi

Cemaat Adı	Taife	Grup	Boy	S	H.	m.	Yurdu	San.-Nah.	Kaynak
Âbidli Cemaati	-	-	Varsak	T	4	0	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 998, s. 131, Sene 928-929 (1521-23)
Âbidli Cemaati ³¹⁴	-	-	Varsak	T	24	1	-	Siverek S.-Avsun Nah.	BOA, TD, nr. 998, s. 144, Sene 928-929 (1521-23)
Ammarlı Cemaati	Bozulus Türkmenleri	Şeyh İzzeddin Ekradı	Arap	A	266	49	Göçer	Siverek S.	BOA, TD, nr. 561, s. 302-306, II. Selim
Ammarlı Uluca Cemaati ³¹⁵	Bozulus Türkmenleri	Şeyh İzzeddin Ekradı	Arap	A	68	17	Göçer	Siverek S.	BOA, TD, nr. 561, s. 306-307, II. Selim
Avşar Cemaati ³¹⁶	-	-	Avşar	T	5	1	Avşarcık	(i-i Siverek S. Hesün?)	BOA, TD, nr. 998, s. 137, Sene 928-929 (1521-23)
Bazeki (Pazuki) Cemaati (Şeyh İzzeddin Ekradı)	Bozulus Türkmenleri	Bazeki Cemaati	Döğer	T	115	24	Göçer	Diyanbekir (Amid) S. Siverek Kazası	BOA, TD, nr. 561, s. 2287-291, II. Selim
Bazeki (Pazuki) Şeyhler Cemaati	Bozulus Türkmenleri	Şeyh İzzeddin Ekradı (Bazeki)	Döğer	T	11	0	Göçer	Siverek S.	BOA, TD, nr. 561, s. 309, II. Selim
Bazeki Aşireti Ekradı Cemaati ³¹⁷	Bazeki Cemaati	-	Döğer	T	6	0	-	Siverek S.-Çabakrat Nah.	BOA, TD, nr. 998, s. 143, Sene 928-929 (1521-23)
Bazeki-i (Pazuki) Körekânlı (Köreken) Cemaati	Bozulus Türkmenleri	Şeyh İzzeddin Ekradı (Bazeki)	Kımık	T	237	64	Göçer	Siverek S.	BOA, TD, nr. 561, s. 294-297, II. Selim
Bazeki-i (Pazuki) Serkoylu Cemaati	Bozulus Türkmenleri	Şeyh İzzeddin Ekradı (Bazeki)	Döğer	T	29	1	Göçer	Siverek S.	BOA, TD, nr. 561, s. 293, II. Selim
Bazeki-i (Pazuki) Serkoylu Cemaati ³¹⁸	Bozulus Türkmenleri	Bazeki Cemaati	Döğer	T	133	38	Göçer	Siverek S.	BOA, TD, nr. 561, s. 291-293, II. Selim
Bereli Cemaati ³¹⁹	-	-	-	T	16	3	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 998, s. 131, Sene 928-929 (1521-23)

³¹⁴ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, C. I:10.

³¹⁵ **a.g.e.**, C. I:134.

³¹⁶ **a.g.e.**, C. I:186.

³¹⁷ **a.g.e.**, C. I:291.

³¹⁸ **a.g.e.**, C. I:296.

³¹⁹ **a.g.e.**, C. I:342.

Cemaat Adı	Taife	Grup	Boy	S	H.	m.	Yurdu	San.-Nah.	Kaynak
...? Cemaati ³²⁰	-	-	-	-	74	3	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 200, s. 1038-1039, Sene 947 (1540-41)
Cenmiye Cemaati? ³²¹	-	-	-	-	7	0	Han Mağara K.	Siverek S.-Avsun Nah.	BOA, TD, nr. 998, s. 144, Sene 928-929 (1521-23)
Çöpi Taraklu Aşireti Ekradı Cemaati ³²²	-	-	Avşar	T	65	15	-	Siverek S.-Avsun Nah.	BOA, TD, nr. 998, s. 144, Sene 928-929 (1521-23)
Döğerli Aşireti Ekradı Cemaati ³²³	-	-	Döğer	T	30	0	-	Siverek S.-Çobakrat Nah.?	BOA, TD, nr. 998, s. 143, Sene 928-929 (1521-23)
Ekiz-oğlu Cemaati ³²⁴	Maraş Yörtükleri	Gündeşli Cemaati	Eymür	T	19	9	Siverek yakınlarında kışlarlar (t-i Arabani)	Maraş S.	TKA, TD, nr. 116, vr. 212 b, Sene 971 (1563-64)
Göperli Cemaati? ³²⁵	-	-	-	T	5	0	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 998, s. 131, Sene 928-929 (1521-23)
Göri Aşireti Ekradı Cemaati (tir-i Budak Göri)	-	-	Ekrad	E	28	1	-	Siverek S.-Çobakrat Nah.	BOA, TD, nr. 998, s. 142, Sene 928-929 (1521-1523)
Göri Cemaati ³²⁶ (tabi-i Budak Beğ)	-	-	Ekrad	E	0	0	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 998, s. 130, Sene 928-929 (1521-23)
Halıdlı Cemaati ³²⁷	-	-	Avşar	T	130	0	Göçer	Urfa (Ruha) S.-Siverek Nah.	BOA, TD, nr. 64, s. 450, Sene 924 (1518-19)
Halıdlı Cemaati ³²⁸ (tabi-i Kulu Beğ)	-	-	Avşar	T	0	0	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 998, s. 130, Sene 928-929 (1521-23)
İğdir Cemaati ³²⁹	-	-	İğdir	T	0	0	İğdir M.	Siverek S.	BOA, TD, nr. 998, s. 139, Sene 928-929 (1521-23)

³²⁰ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, C. II:458.

³²¹ **a.g.e.**, C. II:470.

³²² **a.g.e.**, C. II:564.

³²³ **a.g.e.**, C. II:683.

³²⁴ **a.g.e.**, C. II:731.

³²⁵ **a.g.e.**, C. II:911.

³²⁶ **a.g.e.**, C. II:915.

³²⁷ **a.g.e.**, C. III:978.

³²⁸ **a.g.e.**, C. III:979.

³²⁹ **a.g.e.**, C. III:1095.

Cemaat Adı	Taife	Grup	Boy	S	H.	m.	Yurdu	San.-Nah.	Kaynak
Karsavi Cemaati ³³⁰	İzzeddin Beğ Ekradı	-	Ekrad	E	39	15	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 200, s. 1034-1035, Sene 974 (1540-41)
Kulu Cemaati ³³¹	-	-	Avşar	T	23	0	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 998, s. 131, Sene 928-929 (1521-23)
Milli Aşireti Ekradı Cemaati	-	-	Yazır	T	113	11	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 998, s. 131, Sene 928-929 (1521-23)
Milli Cemaati ³³²	İzzeddin Beğ Ekradı	-	Döğer	T	16	3	-	Siverek S.	BOA, TD, nr. 200, s. 1043, Sene 947 (1540-41)
Mudanlu Ekradı Cemaati ³³³ (t-i Zeyneddin Kethüda)	-	-	Ekrad	T	20	1	-	Siverek S.- Çobakrat Nah.	BOA, TD, nr. 998, s. 143, Sene 928-929 (1521-23)
Şeyhan Cemaati ³³⁴	Ak Keçilü Yörükleri	Ak Keçilü Cemaati	Yazır	T	1	0	Buki Hızır k.?	Siverek S.	TKA, TD, nr. 117, vr. 371 b, Sene 975 (1567-68)

³³⁰ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, C. III:1337.

³³¹ **a.g.e.**, C. IV:1536.

³³² **a.g.e.**, C. IV:1677.

³³³ **a.g.e.**, C. IV:1687.

³³⁴ **a.g.e.**, C. IV:2130.

8.4. XVI. Yüzyılda Siverek Sancağı Köyleri

Tablo 5: Siverek (Şehir) Nahiyesi

NO	KÖYLER	1518			1530			1566		
		H	M	Mf	H	M	Mf	H	M	Mf
1	Pekud (Böğüd)	41	16	-	26	3	-	26	6	-
2	Hacıdail (Hacıdailü)	61	15	-	35	12	-	71	45	-
3	Gökdepe	36	6	-	18	6	-	41	5	-
4	Güzel	30	-	-	41	2	-	15	1	-
5	Arastul	25	3	-	15	3	-	16	2	-
6	Buğdayüyüğü	38	13	-	24	5	1 â'ma	28	12	-
7	Dehimni	12	4	-	6	-	-	4	-	-
8	Hostul (Kustul)	23	-	-	13	1	-	18	2	-
9	Üçkuyu	69	13	-	54	7	4 Pf-müflis	48	42	-
10	Daşluca (Taşluca)	13	3	-	13	3	-	9	1	-
11	Çetük (Çeltük)	20	5	-	24	2	2 Pf	84	28	3 Pf-1 İmam
12	Yalankoz	5	4	-	4	-	-	9	1	-
13	Münût (Münûd)	21	13	-	31	5	-	44	14	-
14	Kebeidris (Kebeenderles)	14	4	-	14	3	-	22	8	-
15	Sevgene	18	-	-	8	-	-	15	4	1 seyyad
16	Karğılu (Karıklı)	14	1	-	16	4	1 Pf	35	12	-
17	Kurtçıktı	18	4	-	13	2	-	24	6	-
18	Baydibaşı	5	3	-	7	1	-	24	5	-
19	Kırcaviran (Karacaviran)	18	2	-	5	-	-	18	6	-
20	Yoğunca	8	2	-	3	-	-	9	1	-
21	?Arabüyüğü	7	1	-	Mz	-	-	11	-	-
22	Haçdaş	Vir	-	-	Mz	-	-	Mz	-	-
23	Çepni	35	3	-	16	4	-	19	3	-
24	Samatul (Samahtul)	5	1	-	7	-	-	2	-	-
25	Huğlar (Kuğlar)	1Pf	4	-	Vir	-	-	Mz	-	-
26	Kazancı-Büzürk	Vir	-	-	Vir	-	-	11	-	-
27	Kazancı-Küçük (Küçük Kazancı)	Vir	-	-	Vir	-	-	7	-	-
28	Şekergi Şekerlü Şekerlüce	Vir	-	-	Vir	-	-	3	-	-
29	Kuşçueyüp	Vir	-	-	Vir	-	-	14	2	-
30	Hacegöz	Vir	-	-	Vir	-	-	-	-	-
31	Kavaklı (Kavaklu)	Vir	-	-	Vir	-	-	12	3	-
32	Payamluca	18	2	-	17	1	-	36	9	-
33	Kabağaç (Kabacağaç)	Vir	-	-	Vir	-	-	Mz	-	-
34	Payamluca-ı Diğer	Vir	-	-	Mz	-	Oşun	Mz	-	-
35	Yassıviran (Yassıca)	Vir	-	-	Vir	-	-	1	2	-
36	Kantarcık (Kantara)	Vir	-	-	Vir	-	-	9	-	-
37	Batırık	Vir	-	-	Vir	-	-	5	1	-
38	Dündar	13	-	-	16	8	-	37	26	-
39	Liki?	Vir	-	-	2	1	1 Müflis	-	-	-
40	Kumakhalil (Kumak)	Vir	-	-	19	4	1 Pf	-	-	-
41	İkizce-i ?Uly	12	2	-	Mz	-	-	2	-	-

42	İkzce- Suflâ	Vir	-	-	Mz	-	-	14	6	-
43	Karakilise	Vir	-	-	8	-	-	7	-	-
44	Tilberiyye (Tilburuna)	Vir	-	-	Vir	-	-	-	-	-
45	Taban Viranı	Vir	-	-	3	-	-	5	-	-
46	Hüccac (Hüccace)	Vir	-	-	Vir	-	-	-	-	-
47	Kadioğlu	Vir	-	-	-	-	-	Mz	-	-
48	Dağdağan	Vir	-	-	3	-	-	5	1	-
49	Kırkuyuca (Kuyucak)	Vir	-	-	Vir	-	-	8	-	-
50	Hasan Viranı	-	-	-	4	-	-	5	-	-
51	Tilbağdat	-	-	-	Mz	-	-	7	4	-
52	Otağluca (Otağlu)	-	-	-	Mz	-	-	3	-	-
53	Alıncak	-	-	-	11	-	-	33	8	-
54	Sapluca	-	-	-	17	1	-	-	-	-
55	Çardaklı	-	-	-	9	-	-	-	-	-
56	Karacaviran	-	-	-	Mz	-	-	18	6	-
57	Karaviran	-	-	-	Mz	-	-	4	-	-
58	Tilsilme (Tilselim)	-	-	-	Mz	-	-	5	-	-
59	Susuzca	-	-	-	-	-	-	6	-	-
60	Müşahib	Bucak	-	-	26	1	-	48	27	-
61	Konak	-	-	-	-	-	-	19	3	-
62	Zernazek (Zenaik)	-	-	-	-	-	-	8	4	-
63	Çanak	-	-	-	-	-	-	5	-	-
64	Kurd Viranı	-	-	-	-	-	-	5	-	-
65	Tizharab	-	-	-	-	-	-	7	2	-
66	Kargıcak	-	-	-	-	-	-	22	-	-
67	Araboğlu	-	-	-	-	-	-	33	1	-
68	Derman Viranı	-	-	-	-	-	-	6	-	-
69	Döğercik	-	-	-	-	-	-	7	-	-
70	Şarabtul	-	-	-	-	-	-	2	-	-
71	Feyyad	-	-	-	-	-	-	12	1	-
72	Tilteri	-	-	-	-	-	-	21	4	-
73	Fahru	-	-	-	-	-	-	7	4	-
74	Katırkuyu	-	-	-	-	-	-	2	1	-
75	Karaviran nd. Harabreş	-	-	-	-	-	-	3	-	-
76	Buğdayeken	-	-	-	-	-	-	2	-	-
	TOPLAM	590	124	-	533	79	10	1078	316	5

Tablo 6: Bucak Nahiyesi

NO	KÖYLER	1518			1530			1566		
		H	M	Mf	H	M	Mf	H	M	Mf
1	Merkik	13	1	-	12	1	-	11	3	-
2	Muhtalı (Muhtaç)	9	1	-	15	2	-	37	5	-
3	Miyadun	7	1	-	12	2	-	23	15	-
4	Müşayib (Müşahib)	20	2	-	26	1	-	Şehir	-	-
5	Purt Viranı (Put)	24	4	-	11	-	-	14	2	-
6	Bağçe (Bağçecik)	62	2	-	68	3	-	166	52	-
7	Nikit (Nikid)	18	1	-	25	2	-	45	24	-
8	Haduri (Harzi)	21	2	-	25	1	-	29	9	-
9	Karahan	17	3	-	23	3	-	21	15	-
10	Basar (Basir)	4	3	-	11	1	-	15	8	-
11	Haydar (Haydarkendi)	11	-	-	10	1	-	29	22	-
12	Kâvgelik (Kevgülik)	56	-	-	29	-	1 imam	31	23	-

13	Saliçi	6	1	-	16	1	-	27	8	-
14	Yalankoz	47	1	-	64	7	1 imam	39	24	-
15	Mezra'a nd. Bucak	19	-	-	22	4	1 imam	43	31	-
16	Gazo	21	3	-	37	4	1 Pf	46	26	-
17	Anâz (Anâzu)	18	3	-	6	3	-	17	6	-
18	Narluca (Narluca-ı Kebir)	18	3	-	23	1	-	15	9	-
19	Bab Viranı	30	6	-	32	3	1 Destyek	59	79	-
20	Cum'a Kal'ası	35	5	-	37	4	-	77	27	-
21	Günde	14	-	-	27	4	-	130	39	-
22	Deveboynu	12	-	-	13	6	1 Pf	20	37	-
23	Harzuni	10	1	-	18	-	-	25	11	-
24	Bedri (Birdi)	15	2	-	19	-	-	38	15	-
25	Hallu	19	5	-	15	-	-	31	12	-
26	Köseler (Köseler-i Üly ve Suflâ)	17	3	-	16	3	2 Pf	16	12	2 Pf
27	Kuyucak	Vir	-	-	Mz	-	-	-	-	-
28	Bireman (Biremâni)	Vir	-	-	8	-	-	8	4	-
29	Şücaeddin	-	-	-	19	2	-	14	10	-
30	Hirenlus	-	-	-	30	2	-	35	6	-
31	Gündegân (Keydegân)	-	-	-	13	-	-	-	-	-
32	Berkismail nd. Güngörmez	-	-	-	15	2	-	20	6	-
33	Aşğun	-	-	-	Vir	-	-	5	2	-
34	Tarhun	-	-	-	5	-	-	-	-	-
35	Viran	-	-	-	3	-	-	-	-	-
36	Ördeklü	-	-	-	-	-	-	11	1	-
37	Narluca-i Sufla	-	-	-	-	-	-	11	8	-
38	Tevyirek	-	-	-	-	-	-	5	2	-
39	Akviran	-	-	-	-	-	-	12	6	-
40	Kikân	-	-	-	-	-	-	22	23	-
41	Zırraki Viranı	-	-	-	-	-	-	4	1	-
42	Hirtut (Sirtut)	-	-	-	-	-	-	20	9	-
43	Göl Viranı	-	-	-	-	-	-	14	8	-
44	Aruhacı	-	-	-	-	-	-	27	8	-
45	Şitoğlu	-	-	-	-	-	-	7	3	-
46	Kassiye	-	-	-	-	-	-	20	20	-
47	Göçal	-	-	-	-	-	-	27	6	-
48	Sarucakaş	-	-	-	-	-	-	6	-	-
49	Badırık	-	-	-	-	-	-	4	3	-
50	Beşkuyu	-	-	-	-	-	-	13	7	-
51	Karaviran nd. Harabreş	-	-	-	-	-	-	17	5	-
52	Kuzu Viranı	-	-	-	-	-	-	6	3	-
53	Gügercin	-	-	-	-	-	-	16	7	-
54	Nasır Viranı	-	-	-	-	-	-	17	3	-
	TOPLAM	547	53	-	658	64	8	1345	665	2

Tablo 7: İn Nahiyesi

NO	KÖYLER	1518			1530			1566		
		H	M	Mf	H	M	Mf	H	M	Mf
1	Kesükköprü	Vir	-	-	Vir	-	-	Mz	-	-
2	Çatat	Vir	-	-	Mz	-	-	Mz	-	-
3	Araboğlu	Vir	-	-	Vir	-	-	Şehir	-	-
4	Menzin	Vir	-	-	Vir	-	-	-	-	-
5	Daraklık Daraklu-Taraklı	70	17	-	33	12	-	39	7	-

6	Arslanlu	68	14	-	41	3	-	50	15	-
7	Dutluca	Vir	-	-	50	8	1 Pf	66	26	-
8	Uzun?ayvaz	Vir	-	-	Mz	-	-	3	-	-
9	Yalankız (Yaladkoz)	18	1	-	Vir	-	-	-	-	-
10	Tilken (Tilâkin)	17	-	-	30	9	1 Pf	30	12	-
11	Karapeylut	5	-	-	5	-	-	-	-	-
12	Nefs-ı İn	Vir	-	-	7	2	-	15	8	-
13	Herheri	55	26	-	54	12	-	75	36	-
14	Nısıbin (Nusaybin)	75	28	-	51	9	-	75	42	-
15	Kuyucak	Vir	-	-	Mz	-	-	-	-	-
16	Tilharir	25	6	-	17	9	-	19	15	-
17	Çelebi	22	8	-	8	1	-	13	2	-
18	Sa?deddinlü	Vir	-	-	Mz	-	-	-	-	-
19	Ağçekend	17	3	-	13	1	-	-	-	-
20	Dikecik	Vir	-	-	Oşun	Mz	-	-	-	-
21	Çanakçı	Vir	-	-	7	1	-	8	2	-
22	İlyas Viranı ve Mağaracıklar	6	-	-	15	-	-	-	-	-
23	Kepirtaz (Kefernaz)	7	-	-	Vir	-	-	2	-	-
24	Kantara	8	3	-	4	2	-	11	6	-
25	Haydarahmet	4	-	-	1	1	-	14	2	-
26	Pirçeken	Vir	-	-	Mz	-	-	10	2	-
27	Mişmişler (Mişmiş)	Vir	-	-	16	-	-	20	-	-
28	Burhan	22	7	-	Vir	-	-	28	7	-
29	Tilğani	31	7	-	10	1	-	22	6	-
30	Semik (Semak)	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
31	Tilhaya	-	-	-	8	-	-	12	5	-
32	Bozcalu	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
33	Narluca	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
34	Hatun Viranı	-	-	-	Mz	-	-	2	-	-
	TOPLAM	450	120	-	372	71	2	520	195	-

Tablo 8: Oşun Nahiyesi

NO	KÖYLER	1518			1530			1566		
		H	M	Mf	H	M	Mf	H	M	Mf
1	Güllüce	Vir	-	-	Vir	-	-	5	-	-
2	Gözbüyük	Vir	-	-	Mz	-	-	-	-	-
3	Konakgörmez	19	-	-	Vir	-	-	8	8	-
4	Neccarıyüğü	Vir	-	-	26	8	-	36	9	-
5	Bayoğlan	Vir	-	-	Mz	-	-	11	11	-
6	Karaburç	9	-	-	5	-	-	Mz	-	-
7	Kantaracık (Kantara)	Vir	-	-	Mz	-	-	16	2	-
8	Yarımca	Vir	-	-	Vir	-	-	10	-	-
9	Ağmeşhed (Ağgemeshed)	Vir	-	-	Mz	-	-	3	3	-
10	Hilis	Vir	-	-	19	-	-	6	3	-
11	Kadıkendi	Vir	-	-	19	-	-	30	3	-
12	Çiğdemlü	Vir	-	-	Mz	-	-	14	-	-
13	Taçlı	Vir	-	-	Vir	-	-	-	-	-
14	Bağgecik	Vir	-	-	Vir	-	-	9	3	-
15	Kârute	Vir	-	-	Vir	-	-	9	9	-
16	Karacahisar	Vir	-	-	6	1	-	-	-	-
17	Kızılören (Kızılviran)	Vir	-	-	Mz	-	-	5	-	-
18	Tekürdurcu	Vir	-	-	Mz	-	-	8	-	-

19	Kavaklu	Vir	-	-	Mz	-	-	7	-	-
20	Iğdir	Vir	-	-	Mz	-	-	6	-	-
21	Ağçemeşhed	Vir	-	-	Mz	-	-	6	-	-
22	Kızılviran-ı Diğer	Vir	-	-	Mz	-	-	4	-	-
23	Gözbüyük	-	-	-	Mz	-	-	-	-	-
24	Ağancık	-	-	-	2	-	-	-	-	-
25	İkizce	-	-	-	15	1	-	21	7	-
26	Şahablu	-	-	-	Vir	-	-	3	-	-
27	Özartuk	-	-	-	Vir	-	-	5	-	-
28	Nefs-i Oşun	-	-	-	52	11	-	54	13	-
29	Nasreddin	-	-	-	29	1	-	21	3	-
30	Kuzkunlu (Kuzğunlu)	-	-	-	2	2	-	5	4	-
31	Fik	-	-	-	4	-	-	10	1	-
32	Murdarca	-	-	-	Mz	-	-	7	4	-
33	Mal Viranı	-	-	-	Mz	-	-	7	-	-
34	Toklucukbaba (Toklu ziyaret)	-	-	-	Mz	-	-	8	-	-
35	?İnnablar (?İnnablu)	-	-	-	Mz	-	-	7	-	-
36	Kurûne	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
37	Kuruca (Kurunca)	-	-	-	Mz	-	-	5	-	-
38	Hanmağra	-	-	-	Mz	-	-	2	-	-
39	Dikencik	-	-	-	Mz	-	-	4	-	-
40	Kumsavuran	-	-	-	Mz	-	-	3	-	-
41	Güllüce- (i Ulya-Diğer)	-	-	-	Mz	-	-	8	-	-
42	Estağfirullah	-	-	-	Mz	-	-	38	2	-
43	Tilviran	-	-	-	Mz	-	-	4	-	-
44	İmancık	-	-	-	2	-	-	15	4	-
45	Kilsecik	-	-	-	Mz	-	-	6	-	-
46	Çirmişler (Çirmiş)	-	-	-	Şehir	-	-	26	9	-
47	Kepürhisar	-	-	-	Mz	-	-	4	-	-
48	Kızılcaşu	-	-	-	-	-	-	3	-	-
49	Söğütlü	-	-	-	-	-	-	16	-	-
50	Sumaklu	-	-	-	-	-	-	1	-	-
51	Yassıca	-	-	-	-	-	-	2	-	-
52	Saplucaviran	-	-	-	-	-	-	-Cm. Baziki	-	-
53	Kızılviran	-	-	-	-	-	-	-Cm. Baziki	-	-
54	Çirmiş-i Arab	-	-	-	-	-	-	18	2	-
55	Kabluc	-	-	-	-	-	-	10	2	-
56	Kılınçini	-	-	-	-	-	-	8	2	-
57	İlyas Viranı	-	-	-	İn	-	-	25	7	-
58	Garip Viranı	-	-	-	-	-	-	25	6	-
59	Ağçakent	-	-	-	-	-	-	16	1	-
60	Berçdibek-i Kantara	-	-	-	-	-	-	4	2	-
61	Arabburcu	-	-	-	-	-	-	6	-	-
62	Peyamluca	-	-	-	-	-	-	4	-	-
63	Hacib Viranı	-	-	-	-	-	-	3	-	-
64	İkizce Viranı	-	-	-	-	-	-	4	-	-
65	İkizce ile Kuzence	-	-	-	-	-	-	11	-	-
66	Gühriz-i Küçük	-	-	-	-	-	-	1	-	-
67	Gühriz-i Kebir	-	-	-	-	-	-	2	-	-
68	Dikencik-i Diğer	-	-	-	-	-	-	4	-	-
69	Iğdir nd. Kantara	-	-	-	-	-	-	4	-	-
70	Kışlacık	-	-	-	-	-	-	7	-	-
71	Şahabeddin	-	-	-	-	-	-	3	-	-
72	Göken	-	-	-	-	-	-	15	1	-

73	Urğuz	-	-	-	-	-	-	4	2	-
74	İncirlü Karacaviran	-	-	-	-	-	-	5	-	-
75	Arslanderesi	-	-	-	-	-	-	5	-	-
76	Kokçuyu	-	-	-	-	-	-	2	-	-
77	Şehrencik	-	-	-	-	-	-	3	-	-
	TOPLAM	28	-	-	180	207	-	656	89	-

Tablo 9: Heylun Nahiyesi

NO	KÖYLER	1518			1530			1566		
		H	M	Mf	H	M	Mf	H	M	Mf
1	Tilbadiya (Tilbadiye)	10	3	-	8	3	-	RPO	-	-
2	Küleflü	Vir	-	-	Mz	-	-	RPO	-	-
3	Gökçeüyük (Göküyük)	Vir	-	-	Vir	-	-	18	2	-
4	Sutaban	Vir	-	-	Vir	-	-	RPO	-	-
5	Ömerhacülü (Ömerhacı)	Vir	-	-	Vir	-	-	6	-	-
6	Heylun	Vir	-	-	26	9	1 imam	30	3	-
7	Çamurlu	Vir	-	-	19	-	-	10	-	-
8	Kalınbayat	Vir	-	-	13	1	-	19	6	-
9	Türecik	Vir	-	-	8	-	-	6	-	-
10	Balluca	Vir	-	-	5	-	-	8	-	-
11	Hacülekber	Vir	-	-	4	-	1 â?ama	9	2	-
12	Yağlımusa nd. Yağluca	Vir	-	-	Vir	-	-	11	2	-
13	Ağvıran-Ağçevıran-Akvıran	Vir	-	-	Vir	-	-	3	-	-
14	Uzuncakuyu (Uzunca)	Vir	-	-	Vir	-	-	10	2	-
15	Avşarcık	Vir	-	-	Vir	-	-	8	3	-
16	Yahşice	Vir	-	-	6	-	-	18	-	-
17	Sevilan	Vir	-	-	Vir	-	-	6	-	-
18	Karacavıran (Kırcavıran)	Vir	-	-	13	-	-	9	1	-
19	Güllüce	Vir	-	-	6	-	-	6	-	-
20	Kutalı	Vir	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Battaldepe	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
22	Kızlı	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
23	Kazıklü	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
24	Kaymaz	-	-	-	11	-	İİ, İâ, İSz	22	2	-
25	Çitlü (Çidlü)	-	-	-	Vir	-	-	Mz	-	-
26	Karapınar	-	-	-	Mz	-	-	5	1	-
27	Savaşvıranı	-	-	-	Mz	-	-	15	4	-
28	Tabakkıran	-	-	-	-	-	-	3	-	-
29	Ağzıküçük	-	-	-	İn	-	-	9	-	-
30	İncirlü	-	-	-	Mz	-	-	7	2	-
31	ustahasan	-	-	-	Mz	-	-	7	-	-
32	Bağluca	-	-	-	-	-	-	3	-	-
33	Çöplüce	-	-	-	-	-	-	3	-	-
34	Karğulu nd. Karğulu	-	-	-	-	-	-	3	-	-
35	Reşad Vıranı	-	-	-	-	-	-	3	-	-
36	Kubbecik	-	-	-	-	-	-	4	-	-
37	Kurd Vıranı	-	-	-	-	-	-	6	-	-
38	Güllüce	-	-	-	Vir	-	-	3	-	-
	TOPLAM	10	3	-	119	13	5	264	34	-

Tablo 10: Çaykadan Nahiyesi

NO	KÖYLER	1518			1530			1566		
		H	M	Mf	H	M	Mf	H	M	Mf
1	Tumeyti (Tumiti)	-	-	-	54	16	4 Pf	44	15	-
2	Uzuniret	-	-	-	16	4	1 imam	15	9	-
3	Seydiahmetlü	-	-	-	24	10	3 Pf-1 İ	Mz	-	-
4	Süklütül (Süklit)	-	-	-	29	6	3 Pf-1 İ	18	2	-
5	Sablu (SAbluca)	-	-	-	Vir	-	-	4	-	-
6	Haldukes (Halidrekes)	-	-	-	4	1	2 Ml	13	6	-
7	Zebini-i ?Ulyâ	-	-	-	6	1	-	13	7	-
8	Yulukhacı	-	-	-	3	-	-	13	-	-
9	Üçkuyu-u ?Ulyâ nd. Taşludepe	-	-	-	Vir	-	-	33	6	-
10	Taban Viranı	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
11	Halid Viranı nd. Kürd Viranı	-	-	-	Vir	-	-	4	-	-
12	Ecel Üyüğü	-	-	-	8	2	1 Pf	4	-	-
13	Kızılali	-	-	-	Vir	-	-	9	-	-
14	?Alâki	-	-	-	5	3	-	18	14	-
15	Karabahşayış	-	-	-	Vir	-	-	16	-	-
16	Çıkrık-ı Sufla	-	-	-	1	-	-	12	2	-
17	Tağılğan ile Yenice	-	-	-	Vir	-	-	7	5	-
18	Kuyucuk nd. Ürik	-	-	-	Vir	-	-	4	-	-
19	Kepirüyük	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
20	Karakend (Karakendi)	-	-	-	3	-	-	7	-	-
21	Söylemezba	-	-	-	8	2	1 Ml-1'a	8	-	-
22	Buğdayüyüğü	-	-	-	Vir	-	-	10	-	-
23	Kılınç Viranı	-	-	-	21	6	-	22	5	-
24	Şeyhlü-yü Küçük	-	-	-	Vir	-	-	10	-	-
25	Şeyhlü-yü Büzürg	-	-	-	Vir	-	-	59	41	-
26	Ağviran (Akviran)	-	-	-	7	2	1 imam	10	6	-
27	Darıcı nd. Calavdar	-	-	-	17	-	-	27	5	-
28	Salur	-	-	-	12	2	-	24	5	-
29	Muzâr (Mizâr)	-	-	-	50	5	1 Sz, 1 Sd, 2 Pf	34	5	-
30	Kurdini	-	-	-	10	1	1 imam	15	4	-
31	Bardık	-	-	-	13	1	-	-	-	-
32	Halaçlu	-	-	-	24	1	3 Pf, 1 â'ma	13	5	-
33	Yaylucak	-	-	-	6	-	1 İ, 1 Pf	15	9	-
34	Örtülü	-	-	-	11	2	1 â'ma	-	-	-
35	Mecdâr	-	-	-	49	5	1 İ, 2 Pf, 1 Ml	40	9	-
36	Arabtul	-	-	-	34	2	3 Pf	41	15	1 Pf
37	Şeyhlüvi	-	-	-	26	1	-	-	-	-
38	Zebini-i Suflâ	-	-	-	10	-	-	20	10	-
39	Saruca	-	-	-	12	1	-	-	-	-
40	Çeragım	-	-	-	7	2	-	9	5	-
41	Çapakçur	-	-	-	14	1	1 Sp, 1 Pf	32	12	-
42	Hıdırhacılı	-	-	-	8	1	1 Ml	10	-	-
43	Sülükli	-	-	-	Vir	-	-	14	1	-
44	Ağabeydun	-	-	-	23	3	1 Sz, 1 Sd	24	5	-
45	İzzedin Bölüğü (Mülki)	-	-	-	9	1	-	17	7	-
46	Madun	-	-	-	38	3	1 İ, 2 Mf, 1 Pf	45	22	-
47	Sofuca	-	-	-	21	2	-	17	8	-

48	Keşhisar	-	-	-	61	18	7 Pf, 1 â'ma	48	3	-
49	Elmalu	-	-	-	Vir	-	-	29	22	-
50	Üçkuyu-u Suflâ	-	-	-	2	1	-	10	2	-
51	Karacurun	-	-	-	15	2	1 imam	23	4	-
52	Koyuncu	-	-	-	2	1	-	10	5	-
53	Boğadışen	-	-	-	Vir	-	-	8	1	-
54	Baldıraçan	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
55	Çinhisar	-	-	-	37	14	1 imam, 1 Pf	45	5	-
56	Kuzkunlu (Kuzgunlu)	-	-	-	Vir	-	-	29	13	-
57	Kıçiburcu	-	-	-	17	1	1	44	9	-
58	Karafuriği	-	-	-	Vir	-	-	25	17	-
59	Çelemlî	-	-	-	Mz	-	-	5	2	-
60	Emânlü (Emenlü)	-	-	-	Vir	-	-	35	13	-
61	Yılanlü (İlanlu)	-	-	-	6	-	-	9	1	-
62	Uzuncakuyu	-	-	-	25	3	1 Sp	37	12	-
63	Yenice	-	-	-	5	-	-	10	2	-
64	Demürçi Viranı	-	-	-	7	1	-	6	3	-
65	Suyucak	-	-	-	5	1	-	-	-	-
66	Til Viranı	-	-	-	15	4	-	17	5	-
67	Süleymanfakih	-	-	-	14	-	-	8	1	-
68	Başbüyük	-	-	-	5	-	-	8	6	-
69	Hancuğaz	-	-	-	Vir	-	-	10	6	-
70	Yassıca	-	-	-	Vir	-	-	11	3	-
71	Damluca	-	-	-	Vir	-	-	9	1	-
72	Yüzkoyunlu (Bozkoyunlu)	-	-	-	Vir	-	-	15	3	-
73	Karapınar	-	-	-	Vir	-	-	15	5	-
74	Tizharab	-	-	-	Vir	-	-	8	2	-
75	Biçer	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
76	Kızıldepe	-	-	-	Vir	-	-	5	2	-
77	Karakaş nd. Karağaç	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
78	Şerif Viranı	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
79	Kurbağalu	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
80	İkiz Viranı	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
81	Eski Viranı	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
82	Güllüce	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
83	Narlu Viranı (Narluca)	-	-	-	Vir	-	-	6	1	-
84	Kalaluca (Kalecik)	-	-	-	Vir	-	-	4	-	-
85	Konak	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
86	Donuz Viranı	-	-	-	Vir	-	-	7	5	-
87	Bozdepe	-	-	-	Vir	-	-	17	2	-
88	Feyyad	-	-	-	5	1	-	Şehir	-	-
89	Ziftil	-	-	-	Vir	-	-	14	3	-
90	Gelurek	-	-	-	Mz	-	-	7	-	-
91	Dibekağıl	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
92	Keydevank	-	-	-	6	1	-	-	-	-
93	Bağcecik	-	-	-	29	-	1 imam	10	3	-
94	Altunkar	-	-	-	4	1	-	-	-	-
95	Çelemlî	-	-	-	Mz	-	1 Zv	7	2	-
96	Yumadepe	-	-	-	5	-	-	-	-	-
97	Çıgırık ı?Ulya	-	-	-	12	-	-	7	2	-
98	Kaşlı	-	-	-	3	-	-	-	-	-
99	Karadibek	-	-	-	Vir	-	-	-	-	-
100	Çerçi (Çerçiler)	-	-	-	Vir	-	-	7	-	-
101	Berhuk?	-	-	-	Mz	-	-	3	4	-

102	Örenlü	-	-	-	-	-	-	22	7	-
103	Böğürtlenlü	-	-	-	-	-	-	10	6	-
104	Geduyik	-	-	-	Vir	-	-	29	7	-
105	Armutlu	-	-	-	Mz	-	-	4	-	-
106	Barartu	-	-	-	-	-	-	4	-	-
107	Uzunahur	-	-	-	-	-	-	5	-	-
108	Süleyman Viranı	-	-	-	-	-	-	3	-	-
109	Kırkpınar	-	-	-	Mz	-	-	7	-	-
110	Sumak	-	-	-	-	-	-	39	5	-
111	Kuzancalu (Kurtcalu)	-	-	-	-	-	-	5	-	-
112	Görkil	-	-	-	-	-	-	6	-	-
113	İskender Kendi	-	-	-	-	-	-	6	4	-
114	Hasudek	-	-	-	-	-	-	53	9	-
115	Bağçeçik	-	-	-	-	-	-	51	21	-
116	?Arab (?İzzet) Mağarası	-	-	-	-	-	-	6	3	-
117	Kamışlu	-	-	-	-	-	-	14	1	-
118	Mağaracık	-	-	-	-	-	-	2	-	-
	TOPLAM	-	-	-	864	134	59	1580	494	1

XVI. Yüzyılda Siverek Sancağındaki iskan yerleri, Siverek şehri ile bağı köyler idi³³⁵. Siverek sancağı köyleri, inanç bakımından biri hariç, tamamı Müslümanların meskun olduğı yerlerdi. Sancaktaki tek Gayrimüslim köy, Siverek (şehir) Nahiyesine bağı olan Güzel köyüdür. 1518’de 145 olan köy sayısı, 1566’da 330’a yükselmesine rağmen Gayrimüslim köy sayısında bir artış olmamıştır³³⁶.

1518’de mevcut köylerin yarıya yakını virandı. Adı geçen tarihte mevcut 145 köyün 69’u nüfussuzdur. Bu tarihte viran köyler için “zemin-i hali” hasılları için de “der tahmin” tabiri kullanılmıştır.

1518’de viran olan köylerin bir kısmı 1530 ve 1566’da şenlenmiş iken bir kısmı da mezralara dönüştürülmüştür. Mesela 1518’de Oşun Nahiyesine bağı Kadıkendi ve Çiğdemli köyleri viran iken, Kadıkendi 1530 ve 1566’da şenlenmiştir. Çiğdemli ise 1530’da mezra 1566’da şenlenmiş görünmektedir³³⁷.

Köyler umumiyetle Türkçe isimler taşımaktadır. Akviran, Tabanlu, Gözbüyük, Yarımcı, Bayoğlan, Konak görmez, Üç kuyu, Söylemez Baba, Döğer, Çepni, Sarucakaş... gibi. Ancak, köy isimlerinin bir kısmı Türkçe olmayıp, Türk

³³⁵ Salih M. Erpolat, **a.g.m.**:76.

³³⁶ **a.g.m.**:77.

³³⁷ Bkz. Siverek Sancağı köyleri tablosu.

fetihinden önce bölgede kurulmuş medeniyetlerin izlerini taşımaktadır. Nusaybin (Nisibin), Mizar, Alaki.... gibi³³⁸.

Bölgede Osmanlı hakimiyetinin tesisinden sonra yapılan 1518 tarihli ilk tahrirde meskün halde 76 köy vardı. 1566 tarihli üçüncü tahrirde bu sayı 327'ye yükselmiştir. Bu 251 köyün Osmanlı idaresi döneminde şenlendiği anlamına gelmektedir. Bu köylerin hangi cemaat'lar tarafından kuruldukları çoğu zaman tespit edilebilmektedir. Mesela, Oşun Nahiyesine bağlı Kepürhisar sakinleri Bozulus'a bağlı Avşar Cemaatinden, Kantara Bozulus'a bağlı Tabanlı Cemaatinden, Beyoğlan Halil Bey'e bağlı Milli cemaatinden Kızılkuyu Bazıki cemaati mensupları tarafından iskan edilmişlerdi. Bunlarla birlikte Balasatlu, Milli, Modanlı, Güvari, Karaulus, Tabanlı, Döğerni, Bazıki, Brazı, Gözi, Memi, Batlu, Pir, Nebi, Lağırlü, Sanlü ve Hariç cemaatlerinin de yaşadıkları köyler vardı.

Köyler umumiyetle küçük olup 10-15 haneden ibaret idi. 1518'de nüfusları 1-9 hane arası olan köy sayısı 17, 10-19 arası olan köy sayısı 27, 20-29 arası olan köy sayısı 11, 30-39 arası olan köy sayısı 7, 40-49 arası olan köy sayısı 2, 50-59 arası olan köy sayısı 2, 60-69 arası olan köy sayısı 4, 70-79 arası olan köy sayısı 2'dir. 1530'da nüfusları 1-9 hane olan köy sayısı 48, 1566'da ise 132'dir. 1530'da nüfusları 10-19 hane olan köy sayısı 52 iken, 1566'da ise 84 köye ulaşmıştır. Bu sayılardan da anlaşıldığına göre köylerin yarısından fazlası 30 hanenin altında bir nüfusa sahiptir. 100 haneyi aşan köy sayısı ise sadece 1566'da 2 olup bunlar da Bucak nahiyesine bağlı Bağçecik ve Günde köyleridir³³⁹.

XVI. yüzyılda Siverek Sancağı'nda yer alan köy ve mezra isimlerinden mahalli özellik taşıyan birim yok denecek kadar azdır. Sadece 1566 da Karaviran nam-ı diğer Harabreş köyünün ikinci ismi olarak geçen Harabreş, mahalli dilde bir mana ifade etmekte olup, o da "Karaviran" anlamına gelmektedir. Bu isim 1518 ve

³³⁸ İsimler için tabloyu inceleyiniz.

³³⁹ Salih M. Erpolat, **a.g.m.**:77.

1530 da ise sadece Karaviran olarak geçmektedir. Bu da mahalli isimlerin bölgedeki geçmişlerinin çok eskilere dayanmadığını göstermektedir³⁴⁰.

XX. Yüzyılın başlarında tutulan Siverek köyleri listesinde yer alan Gır-ı Sor (Kızıltepe) Kanireşik (Karapınar) Bejik (Susuz) gibi isimlerin daha sonra ortaya çıktıkları anlaşılmaktadır. Bazı köylerin ahali dağıldığı halde köy olma özelliği muhafaza edilmiştir. Bu tür köyler dışarıdan insanlar tarafından tasarruf edilmekte idi³⁴¹.

8.5. XVI. Yüzyılda Siverek Sancağı Mezra'aları

Tablo 11: Siverek (Şehir) Nahiyesi

NO	MEZRA'ALAR	1.T	2.T	3.T	Bağlı Olduğu Köy
1	Har Viranı	-	+	-	-
2	Yedikuyu	-	+	+	-
3	Gökçedepe	-	+	-	-
4	Toğanlu	-	+	-	-
5	Sarucakaş	-	+	-	-
6	Öküzyatan	-	+	+	-
7	Balıkçıl	-	-	+	-
8	Geriş	-	-	+	-
9	Kiçiviran	-	-	+	-
10	Sak	-	-	+	-
11	Çiğdemli	-	-	+	-
12	Çemgöz	-	-	+	-
13	Kesikköprü	-	-	+	-
14	Tarhun	-	-	+	-
15	Çardağlı	-	-	+	-
16	Yassıca	-	-	+	-
17	Kazviranı	-	-	+	-
18	Kakurtlu	-	-	+	-
19	Kürd Viranı	-	-	+	-
20	Nuhtimur	-	-	+	-
21	Kadı Viranı	-	-	+	-
22	Kuğlar	K.	K.	+	-
23	Küyi	-	-	+	-
24	Sarıçlı	-	-	+	-

³⁴⁰ Salih M. Erpolat, "XVI. Yüzyılda Diyarbekir Beylerbeyliği'ndeki Yer İsimlerinin Kültür ve Tarih Açısından Taşındığı Değer", Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti, 7-9 Nisan 1999 Bildirileri, Konya, 2000:577-606.

³⁴¹ Salih M. Erpolat, a.g.m.:77-78.

25	Seydimehmed Viranı	-	-	+	-
26	Pamuk Viranı	-	-	+	-
27	Temir	-	-	+	-
28	Karahisar	-	-	+	-
29	İncirlü	-	-	+	-
30	Çikin (Çıkan)	-	-	+	-
31	Sarıgöl	-	-	+	-
32	Mendel	-	-	+	-
33	Kabağağaç	Vir.	Vir.	+	-
34	Yılanlu nd. Böğürtlenlü	-	-	+	-
35	Haşlan	-	-	+	-
36	Güngörmez	-	-	+	-
37	Kırkviran	-	-	+	-
38	Çanakkışlak	-	-	+	-
39	Yoğunoyuk	-	-	+	-
40	Geçütviran	-	-	+	-
41	Kalecük	-	-	+	-
42	Güğercinlik	-	-	+	-
43	Damsa (Daşna)	-	-	+	-
44	Şahnazır nd. Mahmutgördü	-	-	+	-
45	Küçükböceklü	-	-	+	-
46	Küçük Büklük	-	-	+	-
47	Ortaviran	-	-	+	-
48	Hacıtaş	Vir.	+	+	-
1	Tatoğlu	-	+	-	Çetük
2	Anasioğlu	-	+	-	//
3	Batırık	-	+	+	Alıncık
4	Oruç Bey Viranı	-	+	+	Payamluca
5	Döğercik	-	+	-	Tabanviranı
6	Birharap	-	-	+	Payamluca
7	Gökhöyük	-	-	+	//
8	Uzunpınarı	-	-	+	Münut
9	Ozan Viranı	-	-	+	//
10	Tutluca	-	-	+	Gökdepe
11	Yirengiren	-	-	+	Arastul
12	Güllüviran	-	-	+	Buğdayüyüğü
13	Donoğlu	-	-	+	//
14	Yiregiren	-	-	+	//
15	Hacı Bey	-	-	+	Müsayib
16	Dedeveli	-	-	+	//
17	Kalecik	-	-	+	//
18	Ziyaret	-	-	+	//
19	Kaz Viranı	-	-	+	Dündar
20	Kadı Viranı	-	-	+	//

21	Örenlü	-	-	+	Böğüt
22	At Viranı	-	-	+	Karacavıran
23	Mansurcuk	-	-	+	Hacıdail
24	Taybağa	-	-	+	//
25	Mil Öranı	-	-	+	//
26	Hacı Bey Viranı	-	-	+	//
27	Göküyük	-	-	+	Çepni
28	Oruç Viranı	-	-	+	Güzel
29	Karıncakayası	-	-	+	Hotsu
30	Yasa	-	-	+	//
31	Zeğrek	-	-	+	//
32	Örenlupınar	-	-	+	Şekerlice
33	Güllüviran	-	-	+	İkzce-i Sufla
34	Göl Viranı	-	-	+	Yalankoz
35	Duranlıca	-	-	+	Fahru
36	Kırkpınar	-	-	+	Kebeidris
37	Ömer Pınar	-	-	+	//
38	Sib Viranı	-	-	+	Dağdağan
39	Birce (Serçe) Kuyu	-	-	+	Katırkuyu

Tablo 12: Bucak Nahiyesi

NO	MEZRA'ALAR	1.T	2.T	3.T	Bağlı Olduğu Köy
1	Çem	-	-	+	-
2	Yiğitgüzellü	-	-	+	-
3	Gelursek	-	-	+	-
4	Karavani	-	-	+	-
5	Hümmam Viranı	-	-	+	-
6	Beylü	-	-	+	-
7	İlanluca nd. Catek	-	-	+	-
8	Kızılviran	-	-	+	-
9	Koçkalesi nd. Bubu	-	-	+	-
10	Şarkiyurdu	-	-	+	-
11	Pirhacı	-	-	+	-
12	Kilik	-	+	+	-
13	Zasnik	-	-	+	-
1	Şitoğlu	-	+	-	Yalankız
2	Sergeri	-	+	+	//
3	Fakih Viranı	-	+	-	//
4	Kepürkuyu	-	+	-	Cum?akalesi
5	Yakuboluk	-	+	-	//
6	Sürtut (Sınut)	-	+	-	Bağçecik
7	Divan	-	+	+	//
8	Bozca	-	+	+	Bab Viranı

9	Kozağçe	-	+	-	Miyadun
10	Karaburç	-	+	+	Anazo
11	Kırkayak	-	+	+	Hallü
12	Tiloğlu (İnoğlu)	-	+	+	//
13	Karaçaltı (Karaçalğu)	-	+	+	//
14	Beyler	-	+	-	Haydar
15	Piliskuyu	-	+	-	//
16	Karaviran	-	+	+	Deveboynu
17	Küçükköse	-	-	+	Gazo
18	Payamlu	-	-	+	Şücaeddin
19	İsmail	-	-	+	Merkik
20	Kızılviran	-	-	+	Kevgülük
21	Gökçülüğer (Gökçülügez)	-	-	+	//

Tablo 13: İn Nahiyesi

NO	MEZRA'ALAR	1.T	2.T	3.T	Bağlı Olduğu Köy
1	Seksen Viran-ı Diğer	-	+	-	-
2	Çatak Viranı	-	+	-	-
3	Seksen Viranı	-	+	-	-
4	Yeniçeri	-	+	-	-
5	Siyavuş	-	+	+	-
6	Çöplice	-	+	-	-
7	Arab Viranı	-	+	-	-
8	Sa'adedin Budak Meşhed	-	-	+	-
9	Yalankoz	-	-	+	-
10	Harabca	-	-	+	-
11	Sini	-	-	+	-
12	Narluca	-	-	+	-
13	Dağdağan	-	-	+	-
14	Ağçağıl	-	-	+	-
15	Karamani	-	-	+	-
16	Karaboyun	-	-	+	-
17	Karaca?isa	-	-	+	-
18	Bedediği	-	-	+	-
19	Karapalut	-	-	+	-
1	Emiryusuf	-	+	+	Hirhiri
2	Karacaviran	-	+	+	//
3	Şahin Viranı (Sağır Viranı)	-	+	+	//
4	Kalemlık	-	+	-	Nusaybin
5	Yassıca	-	+	+	Turluca
6	Karapınar	-	+	+	//
7	Abdalkaraca (Seydullah Karaçi)	-	+	+	//
8	Kuyucak	-	+	+	Tilken

9	Seksenviranı	-	+	-	//
10	Dölbuldu	-	+	+	Arslanlı
11	Hıdırviranı	-	+	+	//
12	Aygırviranı	-	+	-	//
13	Akmeşhed	-	-	+	Taraklı
14	Basgaç	-	-	+	Tilğani
15	Halid Viranı	-	-	+	İn

Tablo 14: Oşun Nahiyesi

NO	MEZRA'ALAR	1.T	2.T	3.T	Bağlı Olduğu Köy
1	Dikecik	+	-	-	-
2	Gelincik	-	+	-	-
3	Kevgelik	-	+	-	-
4	Fazıl Viranı	-	+	-	-
5	Aslanabad	-	+	+	-
6	Zehirencik	-	+	-	-
7	Mağaracık	-	+	+	-
8	Girir	-	+	-	-
9	Eliz Viranı	-	+	-	-
10	Sapluca	-	+	-	-
11	Kulaatlu	-	+	-	-
12	Yassıca	-	-	+	-
13	Vank	-	-	+	-
14	Kızıl Viran-ı Diğer	-	-	+	-
15	Boğazviran	-	-	+	-
16	Gökçeüyük	-	-	+	-
17	Ağçeviran	-	-	+	-
18	Köpek Viranı	-	-	+	-
19	Kızılkaya	-	-	+	-
20	Karaboyun	-	-	+	-
21	Karaperç	-	-	+	-
22	Mihmat Kuyusu	-	-	+	-
23	Sığır Viranı	-	-	+	-
24	Kızıl Viranı	-	-	+	-
25	Ortaviran	-	-	+	-
26	Bozayı Viranı	-	-	+	-
27	Bilezik	-	-	+	-
28	Gölmağara	-	-	+	-
29	Göl Viranı	-	-	+	-
30	İncirlü	-	-	+	-
31	Koni-i Horusdepesi	-	-	+	-
32	Baclü	-	-	+	-
33	İncirlü	-	-	+	-
34	Ağçeviran	-	-	+	-

35	Narlıca	-	-	+	-
36	Kantara	-	-	+	-
37	Suhtecikler nd. Yurtoğlu	-	-	+	-
1	Kılınç Viranı İni	-	+	-	Konakgörmez
2	Eğribük	-	+	-	Nasreddin
3	Ağçeviran	-	+	-	//
4	Gözi Viranı	-	+	-	//
5	Cidallü?	-	+	-	//
6	Gamir Ömer	-	+	-	//
7	Mağaracık	-	-	+	Oşun
8	Akpınar	-	-	+	//
9	Akpınar-ı Diğer	-	-	+	//
10	Vank	-	-	+	Yassıca
11	Mağaracık	-	-	+	İlyas Viranı
12	Delüceviran nd. Dilenci Viranı	-	-	+	Ağçekend
13	Lağerlü	-	-	+	İkizce Viranı
14	Güllüce	-	-	+	Tilviran
15	Şehir Viranı	-	-	+	İmancık

Tablo 15: Heylun Nahiyesi

NO	MEZRA'ALAR	1.T	2.T	3.T	Bağlı Olduğu Köy
1	Kuru (Koru)	-	+	-	-
2	Salu	-	+	-	-
3	Koru Viranı	-	+	-	-
4	Suluca	-	+	-	-
5	İkizce-i?Ülya	-	+	-	-
6	Kilisecik	-	+	-	-
7	İsrail Viranı	-	+	+	-
8	Ağçeoruç	-	+	+	Ömerhacı
9	Koçkooi	-	+	-	-
10	Ağçegeçüt	-	+	-	-
11	Çitlüy-ü Diğer	-	+	-	-
12	İncürlü	-	+	-	-
13	Sakkarpuz (Karpuz)	-	+	+	Çamurlu
14	Abdul Viranı	-	-	+	-
15	Kulaatlu	-	+	+	-
16	Çınar	-	-	+	-
17	Çınar-ı Diğer	-	-	+	-
18	Karabuğra	-	-	+	-
19	Karacaviran	-	-	+	-
1	Güllüce	-	+	-	Heylun
2	Babakıranı	-	+	-	//

3	Kafirce (Kamircâ)	-	+	+	//
4	Üyük (Gökçetiyük)	-	+	+	Balluca
5	Köpek Viranı	-	-	+	Ömerhacı
6	Bozcalü Saplucası	-	-	+	Parecik

Tablo 16: Çaykadan Nahiyesi

NO	MEZRA'ALAR	1.T	2.T	3.T	Bağlı Olduğu Köy
1	Kepürhisar	-	+	-	-
2	Yalanuzdam	-	+	+	-
3	Kayapınarı	-	+	-	-
4	Harecik	-	+	-	-
5	Zeki	-	+	-	-
6	Oyuklu	-	+	+	-
7	Nohud Viranı	-	+	-	-
8	Direğiyoğun	-	+	-	-
9	Fahri Viranı	-	+	-	-
10	Hancuk	-	-	+	-
11	Güllüce	-	-	+	-
12	Bahri Viranı	-	-	+	-
13	Demürce Viranı	-	-	+	-
14	Şeref Viranı	-	-	+	-
15	Ahmed Viranı	-	-	+	-
16	Tokuryurdu	-	-	+	-
17	Kızılali	-	-	+	-
18	Zeğrek	-	-	+	-
19	Çetükkayası	-	-	+	-
20	Şeyho Viranı	-	-	+	-
21	Keçiviran	-	-	+	-
22	Kuri (Kuru)	-	-	+	-
23	Başkaldırmaz	-	-	+	-
24	Kızılziyaret	-	-	+	-
25	Aranca	-	-	+	-
26	Konak el-meşhûr Kabak	-	-	+	-
27	Taban	-	-	+	-
28	Alt Kalenin Sak Viranı	-	-	+	-
29	Yeregiren	-	-	+	-
30	Güllüviran	-	-	+	-
31	Göni Viranı	-	-	+	-
32	Harlavuk	-	-	+	-
33	Kızılıcık Viranı	-	-	+	-
34	Pir Aliyar Viranı	-	-	+	-
35	Ortaviran	-	-	+	-
36	Çitektaş	-	-	+	-
37	Seydi Ahmed Viranı	-	-	+	-

38	Damluca	-	-	+	-
39	Boğa	-	-	+	-
40	Altunakar	-	-	+	-
41	Kanat Viranı	-	-	+	-
42	Ağçuğaz	-	-	+	-
43	Küçükviran	-	-	+	-
44	Bozdepe	-	-	+	-
45	Kıcır	-	-	+	-
46	Büyük Viranı	-	-	+	-
47	Kasak	-	-	+	-
48	Çerekli	-	-	+	-
49	Kalebahçe	-	-	+	-
50	Atürküten	-	-	+	-
51	Kenger Viranı	-	-	+	-
52	Sulu Kaya	-	-	+	-
53	Depecik	-	-	+	-
54	...? Viranı	-	-	+	-
55	Sakızlık	-	-	+	-
56	Demürce Viranı	-	-	+	-
57	Timur Viranı	-	-	+	-
58	Dabdarca	-	-	+	-
59	Hurağbar	-	-	+	-
60	Resim Viranı	-	-	+	-
61	Beydersib?	-	-	+	-
1	Simaklı	-	+	+	Seydiahmedlü
2	Dibekli	-	+	+	Söylemezbaba
3	Pamuklu	-	+	-	//
4	Armutlu	-	+	-	Batırık
5	Seyrek (Sirek)	-	+	+	Mecdari
6	Güllü	-	+	+	//
7	Baş Viranı	-	+	+	//
8	Orta Viranı	-	+	+	//
9	Kurbağalu	-	+	+	Arabtul
10	Bağcecik	-	+	-	//
11	Kırkpınar	-	+	+	//
12	Bayezid Viranı	-	+	+	//
13	Ot Viranı	-	+	+	//
14	Mehmed Viranı	-	+	-	//
15	Derviş Viranı	-	+	-	Saruca
16	Kırkpınar	-	+	-	Ağabeydun
17	Zegrek	-	+	-	//
18	Halil Kıranı	-	+	-	Keşhisar
19	Delikliüdaş	-	+	-	//
20	Demürce Viranı	-	+	-	Elmalu

21	Çayır Viranı	-	+	-	//
22	Gelincik Viranı	-	+	-	//
23	Çaşur Viranı	-	+	-	Emanlü
24	Suyucak	-	+	-	Suyucak
25	Müslüman Viranı	-	+	-	Süleyman Fakih
26	Baş Viranı	-	+	+	Başbüyük
27	Döğer Viranı	-	+	+	//
28	Örenlü Darilü	-	+	+	//
29	Pamuk Viranı	-	+	+	Yassıca
30	İncir Viranı	-	+	+	//
31	Çukur Viranı	-	+	+	//
32	Sığır (Kıdır) Viranı	-	+	+	Kaydeyik
33	Böğürtlenlü	-	+	+	//
34	Gökçeviran	-	+	+	//
35	Bağçecik	-	+	-	Şeyhlüvi
36	Ağçecik	-	-	+	Halaçlu
37	Göni Viranı	-	-	+	//
38	Karapınar	-	-	+	Cinhisar
39	Kayıklıca	-	-	+	//
40	Başınli	-	-	+	Uzuncakuyu
41	Çelebi	-	-	+	//
42	At Viranı	-	-	+	İzzeddin Mülki
43	Karacaviran	-	-	+	Elmalu
44	Süvar Viranı	-	-	+	//
45	Karpınarı	-	-	+	//
46	Gökpınarı	-	-	+	//
47	Başpınarı	-	-	+	//
48	Güllüce	-	-	+	Bozkoyunlu
49	Akmeşhed	-	-	+	Üçkuyu nd. Taşlıtepe
50	Bekir Viranı	-	-	+	//
51	Güllü Viranı	-	-	+	//
52	Danişmend Viranı	-	-	+	//
53	Çirişlüce	-	-	+	//
54	Monla Yakub	-	-	+	//
55	Kurdini	-	-	+	//
56	Salbanlu	-	-	+	Uzunziyaret
57	Tubuğca?	-	-	+	//
58	Karacaviran	-	-	+	Ecelüyüğü
59	Sincik (Sincuk)	-	-	+	//
60	Keklik Viranı	-	-	+	Karapınar
61	Bit Viranı	-	-	+	//
62	Kalecik	-	-	+	//
63	İkizce	-	-	+	Karakendi
64	Sakca	-	-	+	//
65	Kuyucak	-	-	+	Sumak

66	Sarıfakih	-	-	+	Kuzğulu
67	Durmuş Viranı	-	-	+	//
68	Yarani	-	-	+	//
69	Baldıraçan	-	+	+	//
70	Reşad	-	-	+	Kalecik
71	Kilisecik	-	-	+	Koyuncu
72	Yenice	-	-	+	Dağılğan
73	Karapınar	-	-	+	//
74	Toruntaş	-	-	+	//
75	Kantara	-	-	+	Donuz
76	Ballü	-	-	+	Söylemez
77	İlanlü	-	-	+	Yolukhacı
78	Ziyaret	-	-	+	//
79	Oruçdam	-	-	+	//
80	Gülenlü	-	-	+	//
81	Dörekören	-	-	+	Hasudek
82	Pıtık Viranı	-	-	+	//
83	Hasırcık	-	-	+	//

XVI. Yüzyılda Siverek sancağında mezraa sayıları büyük bir değişkenlik göstermektedir. 1518’de sancak dahilinde 1’i müstakil, 1’i köylerle birlikte 2 mezraa varken 1530’da müstakil mezraa sayısı 91’a yükselmiştir.

1566’da Şehir Nahiyesinde 45’i müstakil, 40’ı köyler ile birlikte toplam 85 mezraa Bucak Nahiyesinde 1530’da 1’i müstakil 16’sı köyler ile birlikte toplam 17 mezraa ve 1566 da 13’ü müstakil 22’si köyler ile 35 mezraa’in Nahiyesinde 1530’da 7’si müstakil 22’si köyler ile birlikte 19 mezraa ve 1566’da 14’ü müstakil 12’si köyler ile birlikte toplam 26 mezraa, Oşun Nahiyesinde 1518’de 1 müstakil, 1530’da 10’u müstakil, 6’sı köyler ile birlikte toplam 15 mezraa ve Çaydakan Nahiyesinde 9’u müstakil, 35’i köyler ile birlikte toplam 44 mezraa ve 1566’da ise 54’ü müstakil 68’i köyler ile birlikte toplam 122 mezraa yer almakta idi.

9. OSMANLI PADIŞAHLARI SİVEREK’TE KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN VE IV. MURAT

Kanuni İrakeyn seferleri sırasında kışı Halep’te geçirmiş 6 Haziran 1549 yılında buradan ayrılarak Amid’e doğru yola çıkmıştır. Yolda sıtma hastalığına yakalanan Padişah, Siverek’e bağlı, suyu ve havası iyi olan Karacadağ yaylasındaki

ormanda hekimlerinin tavsiyesi üzerine 15 gün kalarak³⁴² dinlenmiş ve sıhhat bulmuştur.

Alem içre muteber bir nesne yok devlet gibi,

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi,

Beyiti ile başlayan meşhur gazelini de burada söylemiştir³⁴³.

IV. Murat'ın Bağdat seferi sırasında tutulan menzılnamesinde (Sefer günlüğü) sultan'ın Siverek civarından geçtikten sonra Karacadağ'da konakladığı ve buranın suyunun az fakat benzersiz olduğu ve bu suya "Sultan Pınarı" dendiği belirtilmektedir³⁴⁴. Sultan Pınarı isminin, Kanuni Sultan Süleyman Halep'ten dönerken rahatsızlanması sebebiyle konaklayıp sıhhat bulduğu dönemde verildiği kuvvetle muhtemeldir³⁴⁵.

Kanuni döneminde Osmanlı ordusunun Siverek'e gelişinden bahseden bir kaynak da Solak-zade Tarihidir. Bu eserde Vezir-i Azam Serdar İbrahim Paşanın Siverek'e gelişi şöyle anlatılmaktadır. "...Serdar İbrahim Paşa ilkbaharda Haleb'ten kalkıp aynı yıl Zilhiccesinin ikinci günü Siverek adlı menzile nuzul eyledi. Burada Ahlat, Adilcevaz, Erciş ve Umur kalesi ile birkaç parça kalenin alındığı haberi Serdara vasıl oldu. Bu sevinçli haberler üzerine büyük tüfenk şenlikleri icra olundu..."³⁴⁶.

Serdar İbrahim Paşa Kanuni Sultan Süleyman döneminde İran ve Osmanlı Devleti arasında meydana gelen hudut meseleleri sebebiyle 1533 Eylül sonlarında ordunun başında Haleb'e hareket etmiştir. Serdar İbrahim Paşa bu seferden dönerken Siverek'te konaklamıştır³⁴⁷.

³⁴² Abdülkadir Karahan, **Harran Üniversitesi Bülteni**, S. 4, Kasım 1993:12.

³⁴³ Şevket Beysanoğlu, **Diyarbakır Tarihi**, Ankara, Neyir Matbaası, 1987, C. II:537.

³⁴⁴ Halil Sahillioğlu, **Belgeler**, Ankara, 1993, S. 17, C. XIII:64.

³⁴⁵ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:87.

³⁴⁶ Solak-zade Tarihi, Sadeleştiren: Vahit Çabuk, Kültür Bakanlığı Yay.Ankara,1991:180.

³⁴⁷ Hakkı İ. Uzunçarşılı, **a.g.e.**:350-351.

Padişahın 8 Mayıs 1638’de ordusunun başında Bağdat seferine çıktığı, yol güzergahı üzerinde Siverek’in de bulunduğu “Bağdat seferi Menzilnamesi”nde geçmektedir. Buna göre Sultan Siverek’e bağlı Haçe-göz (Bugünkü Haç-göz), Elmalı, Karacadağ menzillerinden geçmiştir. Menzilnamede Haçe-göz ile alakalı olarak:

“Bazı yerleri taşlıktır, amma vasidir (geniş) Sultan burada iken Erzurum Beylerbeyisi Gürcü Mehmet Paşa Kızılbaşlardan 120 kişinin kellesinin gönderildiği bu köyde ise bir kişinin duhandan (tütün) ötürü siyasetle öldürülmüştür.

Elmalı Köyü ile alakalı:

“Haçe-göz’den bu menzil üç saatlik mesafedür. Taşlıktır, suyu kifayet kadar vardır.”

Karacadağ ile alakalı;

“Elmalıdan dört saatlik mesafedür Yolu pek taşlıktır. Menzil dahi bir yüksek dağın devesindedür. Suyu azdur amma pek bi nazirdür. Sultan Pınarı derler. Menzile varınca yokuştur.”³⁴⁸ şeklinde bilgiler bulunmaktadır.

10. SİVEREK’E BAĞLI KÖYLERDEKİ YER ADLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tarih boyunca sayısız birçok devletler, hatta büyük imparatorluk kuran ve her gittikleri yere medeniyet ve adalet götüren Türkler’in bu çok zengin ve köklü tarihi insanlık kadar eskidir. Anadolu’da meydana çıkarılan eski tarihi buluntularda da Türklüğün bu topraklarda ne denli eski bir tarihi geçmişe sahip olduğu görülmektedir.

Türk boyları, çok eski tarihlerden itibaren Anadolu’ya ayak basıp yerleştikten sonra bu geniş coğrafyada karşılaşmış oldukları yerleşim merkezi, dağı, ova, nehir ve ırmaklara yeni adlar vererek, buralara Türk damgasını vurmuşlardır. Anadolu’da

³⁴⁸ Halil Sahillioğlu, a.g.e.:64.

Türk Tarihinin gerçek durumunu ortaya koyan tarihi belgeler yanında, coğrafi belgeler de oldukça önemlidir. Her hangi bir kavmin, bir boyun nerelere kadar yayıldığı, nerelerde yaşadığı gerçeklerini ancak o kavim veya boyla ilgili coğrafi belgeler olan yer adlarından öğrenebiliriz³⁴⁹.

Yer adı araştırmalarından sadece geçmişe ait bilgiler edinilmekle kalmamakla, dil tarihine, yerleşme tarihine, ülkenin etnik yapısına ilişkin önemli sonuçlar elde edilmektedir³⁵⁰.

Milli kültürümüzün önemli unsurlarından biri olan yer adlarımız, bize atalarımızdan kalan büyük bir kültür mirasıdır. Anadolu yer adları (Toponomastik) açısından oldukça zengin ve çeşitli dil malzemesine sahiptir. Toponimi, yer adlarının anlamını, teşekkülünü, ortaya çıkışını, dağılışı inceleyen bir bilim dalı olarak, dil bilimin önemli bir koludur. Bu gün Türkiye Türkçesinde 40.000 kadar yer adının bulunması Türkçenin bu açıdan ne kadar zengin olduğunu gözler önüne sermektedir³⁵¹.

İnsanlar genellikle yaşadıklarını bölgedeki yer adlarının kökenini araştırarak, niçin o adın verildiğini bilmek ve adıyla yaşadığı toprak arasında bir ilgi bir yakınlık kurmak istemiştir³⁵².

İçişleri Bakanlığı iller idaresi Genel Müdürlüğünün yayınlamış olduğu Köylerimiz 1981 adlı eserde, Şanlıurfa ilinin Siverek ilçesine ait toplam 63 tane yer adı bulunmaktadır³⁵³.

Eski Türkler yeni yerleştikleri yerlere ad koyarken şunları göz önünde bulundurur.

Türk ırkını meydana getiren soy, oymak, veya boylardan hangisine mensup iseler bunun adını yeni yerleştikleri yere ad olarak verme.

³⁴⁹ Nesrin Güllüdağ, **Siverek'e Bağlı Köylerdeki Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme**, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, 2001:195.

³⁵⁰ Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara, 1995:425.

³⁵¹ **a.g.e.**:429.

³⁵² Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:195.

³⁵³ **Köylerimiz 1981**, T.C. İçişleri Bakanlığı İller Dairesi Genel Müdürlüğü, Genel Yayın No: 327, Seri: 3, S. 2, Ankara, 1982:360

Siverek ilçesine bağlı köylerde, bu anlayışla verilmiş adlar şunlardır³⁵⁴:

Kamışlı; Türkmenler’de bir oymak adıdır³⁵⁵. Divan-ı Hümayun mühime defterlerinde kayıtlı bir hükümde de Kamışlı adında bir Türkmen oymağının varlığından bahsedilir³⁵⁶. Kamışlı aynı zamanda Karataş (Adana), Hamur (Ağrı), Sarbuğday (Merzifon), Sungurlu (Çorum), Bismil (Diyarbakır), Gözeli-Sivrice (Elazığ), Karacadağ (Urfa), Niğde, Sakarya, Kars, Kozluk (Siirt)’te de birer yer adıdır³⁵⁷.

Arapoğlu; Türkmenlerde bir boyun adı da Araptır. Ancak bu boyun bildiğimiz Arap kavimleriyle hiçbir ilgisi yoktur³⁵⁸.

Kayalı ve **Kara**, Türkmenlerde birer oymak adıdır. Karahanlı hükümdarlarının çoğunun adında kara lakabı vardır³⁵⁹. Kaynaklar Karahanlı Devleti’nin merkezinin de Kara ordu olarak adlandırıldığını söyler. Ayrıca 552’de ilk Göktürk hükümdarı Bumin Kağan öldükten sonra yerine geçen oğlunun adı da Kara Hakan’dır. Kara adını vermek, adeta eski bir Türk geleneğidir. Siverek yer adlarında da Kara ile başlayan pek çok yer adı mevcuttur. Karabahçe, Karacadağ, Karadibek³⁶⁰.

Türklüğün, en eski boy ve oymak adlarından birisi de Karakeçidir. Osmanlı imparatorluğunun kurucu aşireti olan Karakeçililer Kayı boyuna mensuptur. Kayılar 24 oğuz boyundan biridir³⁶¹. Kayı, sağlam, metin, güçlü, kuvvetli anlamlarına gelir. Kayı boyu oğuzların en büyük boyu olup, Bozoklara tabidir. Doğudan Anadolu’ya gelişen göçlerin önemli nedenlerinden bir tanesi Moğol istilasıdır. Moğolların baskı saldırıları nedeniyle Karakeçililer bağlı buldukları Kayı boyu ile birlikte, Türkistan Horasan Anadolu çizgisinde göç etmişlerdir. Anadolu’nun Türkleşmesinde büyük rol oynayan Karakeçililer yüzyıldan beri varlıklarını hissetmişlerdir. Siverek

³⁵⁴ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:195.

³⁵⁵ Hilmi Göktürk, **Anadolu’nun Dağında Ovasında Türk Mührü**, Erzurum 1974, C. I:91.

³⁵⁶ Necdet Sevinç, “**Gaziantep’te Yer Adları ve Türk Boyları, Türk Aşiretleri, Türk Oymakları**”, Türk Dünyası Araştırmaları, Ekim, 1983:95.

³⁵⁷ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:195.

³⁵⁸ Hilmi Göktürk, **a.g.e.**:92.

³⁵⁹ **a.g.e.**:93.

³⁶⁰ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:196.

³⁶¹ **a.g.m.**:195-196.

Karakeçililerinin varlıkları 15-16 yüzyıldan beri bilinmektedir³⁶². Adana, Diyarbakır, Urfa (Siverek, Akçakale, Hilvan, Suruç) Gaziantep, Eskişehir, Ankara, Siirt, Kırşehir, Balıkesir, Manisa, Bursa, Alaşehir’de yaygın olarak yaşamaktadırlar³⁶³.

Karakeçili boyunun damgası “X” işarettir. Yıllar önce göçebelik yaparlarken ovada bir kuyu görünce kuyunun taşı üzerine, taşı kazımak suretiyle damgalarını vururlardı. Bu o kuyunun artık onlara ait olduğunun alameti idi. Bu alamete, damgaya “Vasim” adını verirler. Bu damga şekli, Yazıcıoğlunun listesine göre Avşar damgasıdır. Reşidüddin’in listesine göre Kızık damgası, Kaşgarlı Mahmut’un listesine göre Kayı damgasıdır. Bu durum Karakeçililerin Oğuz Türklerinden olduğunun bir kanıtıdır³⁶⁴.

Karakeçili adının, nereden geldiği konusundaki görüş şöyledir: Eskişehir (Sultanönü) Kuşatması sırasında karakeçilerin boynuzlarına mumlar bağlayarak gece baskını yapmışlardır. Bu baskın sırasında büyük başarı kazanıldığı için Karakeçililer denmiştir³⁶⁵.

Karakoyun yer adı ise, bir Oğuz boyu olan Karakoyunlularla ilgilidir. Laszlo Rasonyl de Tarihte Türklük adlı eserinde, Karakoyunluların Oğuz Türklüğünün bir parçası olduğunu söyler. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun Türkleşmesinde büyük rol oynayan Karakoyunlular, aynı zamanda Timur ordularına karşı Doğu Anadolu’nun dağlık bölgelerinde yaptıkları başarılı mücadeleleri ile tarihe geçmişlerdir. Büyük bir Cihangir olan Timur’a karşı böyle bir mukavemet gösteren başka bir topluluk çıkmamıştır. Karakoyunlular’a bu adın besledikleri sürülerin renginden dolayı verilmiş olabileceği ileri sürülmektedir. Geniş bozkırlarda ve yaylalarda kabilelerin ayrı renkte hayvanlar beslemeleri hem sürülerin karışmasını

³⁶² İsmail Özçelik, **Karakeçililer**, Türk Kültüründe Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, Şanlıurfa, 3 Haziran 1999:42.

³⁶³ Cevdet Turky, **a.g.e.**:408.

³⁶⁴ Mehmet Eröz, **Doğu Anadolu’da Köy Adları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma**, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S. 58, C. 10:34.

³⁶⁵ Bayram Sakallı, **Karakeçili Aşireti ve Milli Mücadelede Karakeçililer**, Karakeçili III. Uluslararası Kültür Şenliği Bildirileri, Kırıkkale, 20-21 Eylül 1997:16.

önleyebilmiş hem de, daha sonra sahip oldukları sürülerden dolayı bu boylara ad olmuştur. Karakeçililer, Karakoyunlular, Akkoyunlular gibi³⁶⁶.

Siverek'teki Büyükbaba, Hasırlı, Kayalı, Şekerli gibi Türkçe adları Bulgaristan'da da (her ne kadar şu anda Bulgarca karşılıkları ile değiştirilmiş olsa da) birer köy adı olarak geçmektedir³⁶⁷.

Anadolu'da mevcut eski yer adları üzerinde yapılan çalışmalarda Türklüğün bu topraklarda çok eski bir geçmişe sahip olduğunu, doğusuyla, batısıyla, kuzeyi ile güneyi ile yani her yönüyle bir Türk ülkesi olduğunu, bu boy ve oymak adlarında görebiliyoruz. Siverek yer adlarında buna örnek; Kamışlı, Arapoğlu, Karahan, Kayalı, Karakoyun, Karakeçi'dir.

- Yerleştikleri arazinin sahip olduğu özelliğe göre isim verme; Taşlı, Narlıkaya, Taşıkara, Üstüntaş, Avurtepe, Bayırözü, Büyük Tepe, Büyük Oba, Dağbaşı, Konur Tepe, Sarıören, Gürakar, Eğriçay, Büyükgöl, Çaylarbaşı, Altınlı, Hasırlı.
- Kutluluk ifade eden her hangi bir hayvanın adını yer adı olarak verme. Güvercin, Turna.
- Çevredeki yapılarla ilgili adlar. Erkonağı, Uzunziyaret, Sarıören, Çinhisar.
- Göçlerle terk ettikleri eski vatanlarındaki yer adlarından her hangi birisini hatıra olarak yeni yerleştikleri yere ad olarak verme de Türkler de yaygın bir eğilimdir. Altaylı adı da bu şekilde verilmiş olabilir. Çin kaynaklarına göre, Altay Dağları Türklerin bilinen ilk anayurdudur³⁶⁸. Altay: Altaylar ve Uygur bölgesinde birer şehir adı, Ulukışla (Niğde) de bir köy adı olarak görülür³⁶⁹.

³⁶⁶ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:196.

³⁶⁷ Aceroğlu Türker, **Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Klavuzu**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988:103.

³⁶⁸ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:197.

³⁶⁹ Erk Yurtsever, **Asya'daki Türkçe Coğrafi Adlar Derlemesi**, İstanbul, TDAV Yayınları, 1993:75.

Türk boyları, eski kavimlerden kalma köy ve şehir yıkıntıları, harabeler civarına gelip yerleştiklerinde, bu harabelere viran veya ören adını vermişler ve toprağın rengine, çevre şartlarına göre ak, kara, kızıl gibi sıfatlar³⁷⁰ veya buna mensup oldukları aşiret, oymak yada obanın adını eklerlerdi³⁷¹.

Siverek'te şimdiki adı Şekerli olan eski adı Karacaviran ve Sarıören olan isimler bu şekilde verilmiş olabilir.

11. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya gelip yerleşen Türkler bu yerlere yeni adlar verirken eski Anadolu medeniyetlerinden kalmış adlar ya aynen bırakılmış, eski şekliyle kullanılmaya devam edilmiş veya ufak tefek, değişikliklerle Türkçenin söyleyiş biçimine uydurularak veya Arapça, Farsça olanların yerine Türkçe olanlarıyla değiştirilmiştir. Adı değiştirilen bu yerleşim birimlerinin yarısından fazlasının eski adları da Türkçe olduğu halde, günümüz Türkçesine uydurulmaları amacıyla, isim değişikliğine uğramışlardır³⁷².

Siverek'teki bu değişikliklerden bazıları şunlardır:

- **(Kebir Kazani)**³⁷³; Arapça, kebir: büyük, ulu anlamında Büyük Kazanlı olarak değiştirilmiştir.
- **(Başbuk)**; Buk: Türkçe'de akarsu kıyılarında verimli tarla, dönemeç anlamında³⁷⁴ Başbük olarak değiştirilmiştir.
- **(Babviran)**; Bab: Arapça kapı anlamındadır³⁷⁵. Kapıkaya olarak değiştirilmiştir.
- **(Karuk)**; Karık, oğlak anlamındadır³⁷⁶. Turna olarak değiştirilmiştir.

³⁷⁰ Mehmet Eröz, **Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu**, İstanbul, TDAV Yayınları, 1987:171.

³⁷¹ Necdet Sevinç, **a.g.e.**:95.

³⁷² Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:197.

³⁷³ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, 1984:600.

³⁷⁴ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Cilt I:366.

³⁷⁵ Ferit Devellioğlu, **a.g.e.**:75.

³⁷⁶ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:197.

- **(Sımaki);** Sımak, sumak anlamındadır³⁷⁷. Sumaklı olarak değiştirilmiştir.
- **(Areş);** Asma üzüm yaprağı, anlamındadır³⁷⁸. Bayırözü olarak değiştirilmiştir.
- **(Kekreli);** Kerki, keser anlamındadır³⁷⁹. Kargılı olarak değiştirilmiştir.
- **(Büyükhop);** Hop, saban demiri anlamındadır³⁸⁰. Büyük yakıtlı olarak değiştirilmiştir.

Şimdiki adı Kuşlugöl, eski adı, Kevküllük olan yer adında ise Külüg, eski Türk erkek adlarından biridir. Hatta Avar Türklerinde bir başbuğun ismi de Külüg'dür. Kev kelimesi ırmak ağzı anlamına gelir. Ayrıca Kev kelimesinin keklik anlamı da vardır. Kençekler de bu kelimeyi kullanır³⁸¹. Kençekler de zaten eski bir Türk boyudur³⁸².

Türkçe olmayan yer adları değiştirilirken, bazen oldukça eski öz Türkçe olan kelimeler de yok edilmiştir. Siverek yer adlarında birkaç örnek verilirse.

(Büyük Til): Til öztürkçe bir kelimedir. Divan-ü Lügat-it Türk'te düşmandan alınan tutsak anlamına gelir. Büyüktepe olarak değiştirilmiş³⁸³.

(Biliriz)³⁸⁴ Şimdiki adıyla Taşagül; (Uzuncuk)³⁸⁵; Şimdiki adıyla Sabancı; da Biliriz ve Uzuncuk yer adları Türkçe olduğu halde değiştirilmiştir.

³⁷⁷ Tuncer Gülensoy, **Doğu Anadolu Osmanlıcası (Etimolojik Sözlük Denemesi)**, Ankara, 1986:423.

³⁷⁸ Tuncer Gülensoy, **a.g.e.**:46.

³⁷⁹ **a.g.e.**:272.

³⁸⁰ **a.g.e.**:232.

³⁸¹ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:198.

³⁸² A. Bican Ercilasun, "**Tarihten Geleceğe Türk Dili**", Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı, S.15, 1 Mayıs-Haziran 1997:188.

³⁸³ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:198.

³⁸⁴ Tuncer Gülensoy, **Türkçe Yer Adları Klavuzu**, TDK Yayınları, Ankara, 1995:58.

³⁸⁵ **a.g.e.**:62.

اورفا ولايتى		قضا تاجيك عددى : ۳			
سيودرك اقسامى		قضا كوئىرىك عددى : ۲۱۶			
ملاحظه	تاجيك ايسلمى	نومبر	نومبر	قضا ويا تاجيك مر كىزلىرىك	
				قوس مقداىرى	قوس مقداىرى
ملاحظه	تاجيك ايسلمى	نومبر	نومبر	قوس مقداىرى	قوس مقداىرى
	مر كىز تاجيكى	۷۹	۷		Sivèrèque
	بوچاق	۸۷	۰		Boudjak
	قروچى طاع	۶۴	۰		Karadja dague
	قروچى كى	۹۰	۰		kara kèch!

اورفا ولايتى		سيودرك قسامى	
كوى اسملى	لاتين حرفلىبه	كوى اسملى	لاتين حرفلىبه
مر كىز تاجيكى			
		Tchat	چات
		Tchatak	چاتاق
		Tchaluque	چالوك
		Tchamourit	چامورلى
		Tchourantique	چورانتاك
		Tchittilique	چيتتىك
		Tchiat	چىي
		Hadji tchok	حاجى چوك
		Habli	حابلى
		Hadjidj	حاجىچ
		Habtsik	حزى سىك
		Hassan viran	حسن ويران
		Hamam viran	حام ويران كوجى
		Dagdagan	داندان
		Duguer	دوگر
		Doumahilique	دوماھلىك
		Dindar	دندار
		Zémaq	زماق
		Sadeddin	سعدالدين
		Samtoni	سامتونى
		Soussique	سوسىك
		Charabtoni	شارابتونى
		Ahirdja	آخريه
		Arastoi	آراستول
		Achagi ogoun	آخاشى اوغون
		» harabzerk	آخاشى خرابزرك
		» cantara	آخاشى قانتارا
		» modan	آخاشى مودان
		Elréchan	الرشان
		Utch kouyou	اوج قوبو
		Ouzoun plaar	اوزون پلاار
		Ebadrik	بادرىك
		Bey tchéri	بىك چىرى
		Pamoukli	پاموكلى
		Piamili	پياملى تويك قروچالى
		Tel bagdad	تل بغداد
		» Gant	تاقى
		Tuk	توك
		Talique	تولىك
		Tiz harab	تيز خراب
		Djardji	جارجى

³⁸⁶ Köylerimiz, İçişleri Bakanlığı, Ankara, 1928:349-353.

سیودەك قىضاسى		اورفا ولايتى	
كۆي اسملىرى	لاتىن حروفلىرى	كۆي اسملىرى	لاتىن حروفلىرى
بوجاق ناھىيەسى			
Achouan	آخشون	Chéltai	شەتاي
Alhas	آخاس	Chilan	شیلان
Anazo	آنازو	Kara tchali	قاراچاللى
Indjaz	انجاز	Katir konyou	قادر كۆي
Inique	اينيك	Kartéli	قارەلى
Bab vitan	باب ويران	Kara lian	قارەخان
Bagché-maa-suryan	باغچە مەم سۇرەن	Kara koyoun	قارەكۆي
Bahser	بەسەر	Cavalik	قوالىق
Bedir dixmé	بەدىر دىخمە	Courique	قوروك
Béri mani	بەرى مانى	Coulou	قولو
Boudjak yalancozi	بوشاق يالاقوزى	Caïsséri	قەسرى
Bougdjique	بوشىك	Guivour-keni	گۈۋور كۆي
Bourhan	بورھان	Kébendéris	كەبندەرىس
Bit vitan	بىت ويران	Kelchî kiran	كەلى قىران
Bidri	بىدرى	Quértéçh	قەرتەش
Biliriz	بىلىرىز	Qérou	قەرو
Pilis	پىلىس	Guerissor	گۈرىسور
Taquran	تاكوران	Caani réchque	كەنى رەشك
Telaquin	تەلاكىن	Quéiérechque	قەئەشك
Tevirque	تەۋىرەك	Klisseque-maa molia q.	كەلىسەك مەم مەلا كۆي
Djouma caté	جۇمە قەتە	Gueuzlique	گۈۋزلىك
Tchat	چات	Gueuque tépé	گۈۋەك تەپە
Tchatuk	چاتوك	Guguerdjîn	گۈگۈر دىن
Tchanakdji	چاناقچى	Gulli tchem	گۈللى تەم
Djican	دىقان	« Guélan	« گۈەلان
Hadrou	ھادرو	Guher-t-abid	گۈھەر تەبىد
Harsouque	ھارسوك	Quili	قىلى
Harbrèch	ھاربرەش	Mazméuonte	مەزمەۋونتە
« mézréasal	« مەزرىسەسە	Moussib	مۇسىب
Harzou	ھارزو	Ménout	مەنوت
Haitou kende	ھايتو كەندە	Mir hass	مىرھاس
Daragon	داراغون	F-léquidjé	فەلىكۋىدجە
Dévé boyui	دەۋە بويى	Valankoshoudan	ۋالانكوشودان
Dissman	دىسمان	Yogoundja	يۇگۇندجا
		Youkari ogoun	يۇكارى اوقۇن
		« harabzérqu	« ھارەبزەرقۇ
		« Cantarau	« قانتارەۋ
		» Modan	» مودان

³⁸⁷ Köylerimiz, a.g.d.:349-353.

سيودرك قشاسى		اورفا ولايتى	
لائين حرفلىرى	كوى اسملىرى	لائين حرفلىرى	كوى اسملىرى
Nassir viran	ناصروران	Divan	ديوان
Nissibin	نسيبين	Sepet viran	سپتويران
Nikit	نكيد	Sahrique	سهرىك
Heracri	هرىرى	Seugutli	سوكوتلى
Hélilos	ههليلوس	Séranguah	سيرانگاھ
Hop	هوب	Salidjan	ساليجان
Yokari töl	يوقارى تل	Saguir guent	سغويركول
قاراچى ناھىيىسى		Tarakli	طراقلى
Assidje	آسيجه	Arab ysiankozi	عرب يالاغوزى
Achagi zibni	آشاجى زىبى	Fak	فاق
• arai kazani	آشاجى كازانى	Kadique	قادىك
• karadjaviran	آشاجى قراچىويران	Kamichique	كامىشيك
• mbazildjik	آشاجى مازلىق	Kara bourdj	قرا بورج
Agviran	آغويران	kara biyik	قرا بىق
Et h konyou	اوج كوئو	Kachlan	كاشلان
Ozououdjik	اوزوئىق	Calgan	قالگان
Ougourli	اوشورلى	Calemli	قالملى
Isik	ايسىك	Cantara	قانتارا
Bacibak	باشىبىك	Coudjak	كودچاك
Beljique	بىلىك	Ktazo	كازو
Bagdonque	بىدونك	kebis töl	كېبىس تل
Bagdique	بىدلىك	• Guent	كوكول
Bèy ali	بىكالى	Guedné	كده
Bel viran	بىويران	Qutri	كوترى
Boz konyou	بوژكوئو	Kérouz	كەروز
Bayan	بيان	Calochique	كالوشىك
Pir sivèrèque	پىر سىويرىك	Kelle hau	كەللان
Péyamli	پىياملى	Genleque	كولەك
Te hi espe	تەھى اسپ	• viran	كولەك ويران
Tinni-Mankichia	تىنى مەنكىچيا	Koviljal	كولجال
Tchapakdjour	تچاپاكدور	Cusan	كوسان
Djilabder	دىلابدەر	Kenkillique	كوكىلك
Tchatak	تچاتاك	Gun heurnéz	گون كورنەز
Tcharparsou	تچارپارسو	Marpique	مارپىك
		Kezeza	كەزەزە
		Maktele	مكتە
		Miadoun	مىادون

سيوهرك قفناسى		اورفا ولايتى	
لاطين حرفلىرى	كۆي اسملىرى	لاطين حرفلىرى	كۆي اسملىرى
Sofidja	صوفيجە	Altoun aqhour	آلتون آقور
Tibouga	طبوغە	Avour t�p�	آۋورتبە
Arabtoul	عربتول	Erm�li	ارملى
Cajidari	قاجدارى	Emni	امنى
Kara keourou	قارا كۆرى	Otti	اوتتى
Kamichli	كامىشلى	Ouzoun ziar�e	اوزون زيارت
Canar	قانار	Eudrique	يۇدريق
Kaynak	قايناق	B�gique	بېگىق
Kara bagtch�	قارا باغچە	Bagich�djiq�	باغچەجى
Kara pinar	قارا پىنار	Boz	بوز
Kara hassad	قارا ھىساد	Buguritan	بۇگۇرىتان
Ca�chek	قايىشەك	Titli	تېتىلى
Kantara	قانئارە	Toroziq�	توروزىق
Cotein eyoub	قوتەين ايۇب	Toiique	تويىق
Coadjik	قوتىچىك	Djin hissar	جېن ھىسار
Guiaour keuy	گۇياۋر كۆي	Tch�rtchili	تچرتچىلى
Kebir chehli	كەبىر شەخلى	Tch�lm�li	تچەلملى
Kaloaque	كالوئاق	Tch�kriq�	تچەكرىق
Kutchink	كوتچىنك	Hadji Da�l	ھاجى دەل
Gullal�	گۈللە	Hadj Gueuz	ھاجى گۇز
Gulli andari	گۈللە اندارى	Haladj	ھالاج
Cundar	كۇندۇر	Harbi h�liq�	ھارى بىك
Masteumilli	مەستۇمىلى	Harbi hechyan	ھارى ھەشيان
Narindj�	نارىندجە	» dag' achi	» داغ اچى
Nouhoud	نۇھۇد	Daban	دابان
yilanliadjelouque	يىلانلى مەجلىك	Darabi	دارابى
		Damlidja	داملىدجە
		Demui	دەمى
		D�mir�dji	دەمىرىجى
		Dongonz	دوڭغوز
		Zengu�t�le	زىڭگۇتلى
		Zer ova	زور ۋا
		Sertehem	سەرتەھەم
		Seuy�m�z	سەيۇمەز
		Savdjak	ساۋدچاق
		Sigie chehli	سىگىيە شەخلى
		Simaki	سىماكى

³⁹⁰ Köylerimiz, a.g.d.:349-353.

Siverek'te hem Oğuz boylarına ait yer adlarının hem de arı ve öz Türkçe adlar oranı bakımından çok yüksektir. Sadece Divan, Kalemli, Şekerli yer adları Arapça Farsça kökenlidir. Ancak, bunlarda çok kullanılıp dilimize yerleştiği için Türkçeleşmiş kabul edersek, Türkçelik oranı yüzde yüzdür.

Yer adları, Türklerin araziye yakıştırarak ad koyma hususundaki zenginlik ve zevkinin de bir göstergesidir. Yer adları, bir coğrafyanın, nasıl vatan haline dönüştürüldüğünün kanıtıdır³⁹¹. Yer adları konusu tüm ilim dallarını alakadar eden önemli bir konudur. Toprağımızın tapusu olan yer adlarımıza sahip çıkmamız gerekir.

11. OSMANLI DÖNEMİNDE SİVEREK'İN İDARİ YAPISI

Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi esnasında Halep fethedilmiştir. Seferden dönerken Malatya, Urfa, Besni, Ergani, Harput, Divriği, Siverek ve ikinci defa Mardin ile diğer bazı şehir ve kasabalar Osmanlı idaresine geçmiştir³⁹². Bölgenin fethi ile birlikte idari teşkilatlanmaya başlanmış, Siverek "Klasik Sancak" statüsü içerisinde yeni oluşturulan Diyarbekir Eyaletine dahil edilmiştir. Osmanlı Devletinde idare teşkilatın esasını ve temel birimini sancaklar teşkil etmekteydi. Devletin vergi hasılatını belirlemek ve asker temin etmek maksadıyla yaptırılan tahrirlerde idari birim olarak Sancak esas alınmaktaydı³⁹³.

Osmanlılar her bölgenin coğrafi özelliklerine göre farklı teşkilatlanmaya gitmişti. Bu farklılıklardan ötürü bazı sancaklar, değişik statülere bağlanmıştır. Farklı statülerin belirlenmesinde bölgenin fiziki yapısı, aşiretlerin nüfusu ve dağılımı, Osmanlı öncesi idari siyasi ve sosyal durum mühim rol oynamaktaydı³⁹⁴. Osmanlı idaresi bu hususları göz önünde bulundurarak, devletin diğer yerlerine nazaran Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da farklı bir teşkilat uygulamasına gitmek ihtiyacı duydu. Yapılan düzenlemeler sonucunda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da üç tip sancak

³⁹¹ Nesrin Güllüdağ, **a.g.m.**:199.

³⁹² Hakkı İ. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1983, C. VIII:275-276.

³⁹³ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:89.

³⁹⁴ **a.g.e.**:90.

ortaya çıkmıştır. Bunlar klasik Osmanlı Sancakları, Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet sancaklarıdır³⁹⁵.

Osmanlılar bölgeyi hakimiyetleri altına aldıktan sonra Siverek'i Diyarbakır Eyaletine bağlayarak Klasik Osmanlı Sancağı statüsünde değerlendirmişlerdir³⁹⁶.

Klasik Osmanlı Sancakları: Sancak Beyinin merkezden atandığı ve gerektiğinde görevden alındığı bu tip sancaklara herhangi bir ayrıcalık verilmemiştir. Sancak Beyi sancakta hem mülki hem de askeri yetkilere sahip bir konumdadır. Sancak tımar sistemine dahil olup, vergileri yaptırılan tahrirlere göre devletçe toplanır. Bu vergilerin mühim bir kısmı haslara ayrıldıktan sonra geri kalanı tımar ve zeamet sahiplerine taksim edilirdi³⁹⁷.

Klasik Osmanlı Sancakları, genellikle aşiret yapısının kuvvetli olmadığı veya belirli bir aşiretin çoğunlukta olmadığı yerlerde teşkil edilmiştir. Feodal yapının az görüldüğü, şehirleşmenin, yerleşmenin ve ziraatçiliğin hakim olduğu bölgelerde bu sancakların bulunduğu bilinmektedir. Bunların sayıları fazla olmamakla beraber, buldukları yer ve merkezler açısından önem kazanmaktadırlar. Diyarbakır Eyaletinde Amid, Harput, Hasankeyf, Sincar, Nusaybin, Çemişgezek, Siird, Meyyafarikin, Ergani, Habur ve Siverek klasik statüye dahil sancaklardır³⁹⁸.

Siverek, 1517'de Diyarbakır Eyaleti'nin oluşturulması ile birlikte bu eyalete bağlı sancak statüsünü 1807 tarihine kadar sürdürmüştür³⁹⁹. Bu tarihte yine Diyarbakır Eyaletine bağlı olmakla birlikte Maden-i Hümayun Emaneti dahilinde ayrı bir statüye alınmıştır⁴⁰⁰.

³⁹⁵ Mehmet Emin Üner, **a.g.m.**:133.

³⁹⁶ M. Ali Ünal, “**XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Diyarbakır Eyaletine Tabi Sancakların İdari Statüleri**”, C. Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiriler, Ankara, 22-26 Eylül 1986:2211-2220.

³⁹⁷ Mehmet Emin Üner, **a.g.m.**:136.

³⁹⁸ M. Ali Ünal, **Osmanlı Devri Üzerine Makaleler-Araştırmalar**, Isparta, 1999:177.

³⁹⁹ Siverek Sancağı'nın Kanuni Döneminde Harput Eyaleti içerisine alındığı bazı kaynaklar tarafından ifade edilse de XIV, XVII. ve XVIII. Yıllarda Siverek, Diyarbakır Eyalet taksimatı içerisinde yer almaktadır. Bkz. İbrahim Yılmazçelik, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)**, TTK Yayınları, Ankara, 1995.

⁴⁰⁰ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:90.

12. MADEN-İ HÜMAYUN EMANETİ VE SİVEREK

Kelime anlamı olarak padişaha ait madenler anlamına gelen bu tabir yani ma'adin-i Hümayun Keban ve Ergani madenleri ile bunlara tabi maden ve kazalar için özel olarak kullanılmıştır⁴⁰¹.

Keban ve Ergani madenlerinin bulunduğu bölge ile bunlara civar olan diğer Anadolu şehirleri, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran ve Mısır seferleri dönüşlerinde Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Yavuz bu seferlerin akabinde Ergani'ye Laurium Rumlarını iskan etmiş ve böylece burada mevcut bakır madenleri yoğun olarak işlenmeye başlanmıştır⁴⁰².

Siverek Kazası da Ma'adin-i Hümayun'a dahil olan yerlerden biridir. Burasının bağlılığı ile ilgili ilk kayıt 1807 yılında karşımıza çıkmaktadır⁴⁰³. Bu yıllarda bazı kazalar, önceden ait oldukları eyaletin ismi ve maden emaneti ile birlikte neredeyse çifte statü ile anılmaktadır. Mesela ordu için bölgeden zahire temini ile ilgili "Diyarbakir eyaletinde vaki ma'adini hümayun'a merbut..." ifadesi kullanıldığı gibi 1803 yılında Ma'adin-i hümayun'a dahil Çermik, Siverek, Sağman ve Harput'tan Diyarbakır valisi nuzul bedeli tahsil etmiştir⁴⁰⁴.

Ma'adin-i Hümayun'a Emaneti için ihtiyaç duyulan kömür ve kütüğün temin edilmesinde paraya ihtiyaç duyulmaktaydı. Ma'adin-i Hümayun eminlerinin bu faaliyetleri için bazı gelir kalemleri tahsis edilmişti. Bu türden kazalardan alınan vergiler, Ma'adin-i Hümayun eminlerine sermaye olarak kaydedilmekte idi. Bu dönemde Ma'adin-i hümayun kazaları arasında bulunan Siverek kazasından maden hazinesine mal-ı kaddumiye ve bohça baha⁴⁰⁵ kalemlerinden yıllık 5000 kuruşluk bir yükümlülüğü vardı⁴⁰⁶. Diyarbakır Vilayeti Kanununun Der-beyan-ı damga-yı siyah

⁴⁰¹ Fahrettin Tızlak, **Osmanlı Döneminde Keban-Ergani Yöresinde Madencilik (1775-1850)**, TTK Yayınları, Ankara, 1997:19.

⁴⁰² Fahrettin Tızlak, **a.g.e.**:29.

⁴⁰³ **a.g.e.**:30.

⁴⁰⁴ **a.g.e.**:41.

⁴⁰⁵ Bir vergi çeşidi.

⁴⁰⁶ Fahrettin Tızlak, **a.g.e.**:184-185.

ki bac-ı Ergani ve bac-ı Siverek bölümünde bakır ve kalayın yükünden 12 akçe, mürdesengin⁴⁰⁷ yükünden 4 akçe vergi alınacağına dair kayda rastlanılmıştır⁴⁰⁸.

Ma'adin-i Hümayun Emanetine bağlı yerlerin mali açıdan olduğu kadar idari ve askeri yönlerdende bir takım ayrıcalıkları vardı. Bu konuda 1811 yılında Diyarbakır ve Sivas valilelerine gönderilen bir Ferman, Ma'adin-i Hümayun kazalarının statüsü açısından önemlidir. Burada sözü edilen ferman, Ma'adin-i Hümayun'a tabi yerlerden vergi alınmaması ve oraların işlerine karışmaması için daha önceden vaki olan uygunsuz hareketlerinden dolayı, yani bazı maden kazalarından imdad-ı Hazariye alınmasından dolayı yapılan bir şikayet üzerine söz konusu ferman Diyarbakır Beylerbeyine hitaben yollanmıştır⁴⁰⁹.

Tanzimat'ın getirdiği yenilik ve değişiklikler Ma'adin-i hümayun idaresini de etkilemiş, Ma'adin-i hümayun idaresinin 1845'te Harput Eyaleti'nin dahiline alınması ile birlikte başlangıçtan beri bu Emanete bağlı Siverek kazası bu tarihten itibaren sadece Diyarbakır eyaleti dahilinde karşımıza çıkmaktadır. Aynı yıl Siverek "Me'adin-i Hümayun kazaları ve mülhakatının ayrılıb Mutasarrıflık süretiyle başkaca ihale olunması" uygun görüldüğünden özel bir statü kazanmıştır⁴¹⁰.

1845 yılındaki idari değişiklikten sonra 1851 yılında Siverek önemli bir yerleşim merkezi haline gelmiştir⁴¹¹.

13. SİVEREK SANCAĞI VE VİLAYETİ

II. Meşrutiyet Dönemi ile birlikte Siverek'in idari yapısında tekrar değişiklik yapılmış ve Siverek bağımsız bir sancak statüsü kazanmıştır(1908). Cumhuriyetin ilanıyla birlikte oluşturulan idari taksimatta Vilayet statüsüne kavuşturulan Siverek 1926 yılına kadar bu statüsünü korumuştur⁴¹².

⁴⁰⁷ Tabi kurşun oksidi olup sarı toz halinde veya kırmızı sarı pulcuklar şeklindedir. Bkz. Ferit Develioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998:732.

⁴⁰⁸ Fahrettin Tızlak, **a.g.e.**:41.

⁴⁰⁹ **a.g.e.**:42.

⁴¹⁰ **a.g.e.**:42

⁴¹¹ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:93.

⁴¹² **a.g.e.**:97.

Fotoğraf 13: 1961 Siverek Hükümet Konağı Önünde Bir Tören

Siverek'in ilçe yapılmasına sebep olarak Viranşehir den başka ilçesinin kalmamış olması ve Viranşehirin de Urfa'ya bağlanması aynı zamanda il merkezinin (Siverek) vilayet olabilecek bir yapıda görülmemesi, Çermik ilçesi ile aralarında kışın ulaşım zorlukları yaşandığı dolayısıyla ilçe statüsüne düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Genel olarak diğer Vilayetlerin ekonomik sebeplerden dolayı ilçe statüsüne dönüştürdüğü belirtilmektedir⁴¹³.

Fotoğraf 14: 1960 Yılında Hükümet Konağı Önünde Bir Tören

⁴¹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre II, C. XXV:605-607.

1926 yılında ilçe haline getirilen vilayetler arasında yer alan Siverek, bu tarihte yapılan değişiklik görüşmelerinde Siverek'in ilçe yapılması teklifinin de bulunduğu "Teşkilatı Mülkiye Kanunu" nun oylamasında Siverek Milletvekillerinden Halil Fahri Gürmen evet oyu vermiş, diğer Siverek Milletvekilleri Kadri Ahmet ve Mahmut Odabaşı ise oylamaya katılmamıřtır⁴¹⁴.

Fotoğraf 15: Hükümet Konağı Önünde Bir Geçiş Töreni

Böylece Siverek Osmanlı Devletinin hakimiyetine geçtiği 1517 tarihinden bu yana Sancak merkezi, Mutasarrıflık kaza merkezi, Vilayet gibi önemli idari yapılanmalardan sonra 1926 yılından itibaren ilçe statüsüne alınmıřtır⁴¹⁵.

⁴¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre II, C. XXV:622-624.

⁴¹⁵ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:97.

* Kaymakam Derviş Ağa ve oğlu hakkında dersaadete çok sayıda şikayetler yapılmıştır. Bunların büyük bir çoğunluğunu alacak verecek meseleleri oluşturmaktadır.

Fotoğraf 16: 1926’da Siverek Kalesinden Genel Görüntü

Tablo 17: Siverek Mülki Amirleri (1518-2010)

MİLADİ	MÜLKİ AMİR
1518	Şefkat Bey Sancak Beyi
1518	Sancak Beyi Mir Muzaffer oğlu
1527	Ümerayı İzamdan Mir Seyyid Bey
1803-?	Hüseyin Reşit Bey
1852	Boynu Eğri Hüseyin Paşa
1853	Faik Salih Bey
1855	Asakiri Muvazafa Sergerdesi Cafer Bey
1855	Pazarcık Eski Müdürü Mehmet Efendi
1855	Malatya Müdürü Mehmet Hidayet Efendi
1860	Mehmet Sadık
1862	Derviş Ağa*
1869-1871	Mirül Ümera Behram Paşa
1871-1872	Binbaşı Cevri Efendi
1872-1873	Halil Efendi
1873-1874	Said Galib Efendi
1875	Deli Abbas
1874-1875	Emin Efendi
1876	Emin Bey
1879	Osman Bey
1883-1884	Arif Efendi
1884-1885	Mustafa Sezai Efendi (Vekili)
1890-1891	Mehmet Nazif Efendi
1894-1895	Mehmet Nazif Efendi
1896	Halis Efendi
1898-1899	Ali Haydar Efendi

MİLADİ	MÜLKİ AMİR
1899-1900	Hacı Mehmed Efendi (Vekili)
1900-1901	Cemil Efendi (Vekil)
1901-1902	Şükrü Efendi
1903-	Arif Bey (Vekil)
1903-1904	Kemal Bey (Gedelek)
1905	İbrahim Hakkı Efendi
1908	Mutasarrıf Macit Bey
1909	Mutasarrıf Cemal Azmi Bey
1910	Mutasarrıf Şevket Bey (Pirlepe eski kaymakamı)
1920	Mutasarrıf Ali Rıza Bey
1923-1924	Vali Mehmet Hilmi Tukyü Bey
1925	Vali Sabri Bey
1927	Mahmut Selahattin Bey
1933	Haşim İşcan
?	Muammer Kösebay
?	Avni Molu
1955-1957	Hikmet Gülsen
1957	Şükrü Tuncel
1957-1958	Hasan Lüleci
1959-1960	Adnan Kızıldağı
1960-1963	Hüseyin Aydemir
1963-1964	A. Fuat Çapan
1964-1966	Ali Rıza Yaradanakul
1966-1968	Mustafa Gedik
1968-1970	Semih Sansoy
1970-1971	Ünal Özgüdek
1971-1972	Arif Akbulut
1972-1973	Muhsin Akar
1973-1977	Sabri Arıkan
1978	Hasan Kır
1979-1980	Tahsin Çiftçioğlu
1980-1981	Ahmet Özyurt (Kadir Metin J. Yzb. Vekil)
1981-	Oktay Güner (T. Binbaşı)
1981-1983	Mehmet Özden
1984-1985	Yakup Matlaş
1986-1988	Dağıstan Kılıçaslan
1988-1989	Ali Çağlar
1989-1990	Hüseyin Doğan
1990-1992	Kenan Örtten
1992-1993	Mahmut Kılıçdoğan
1993-1995	Celalettin Yüksel
1995-1998	Abdülkadir Karataş
1998-2000	Cüneyt Orhan Toprak
2000-2003	İbrahim Hayrullah Sun

MİLADİ	MÜLKİ AMİR
2003-2004	Halil İbrahim Ertekin
2004-2007	Seddar Yavuz
2007-2009	Kemal Yıldız
2009-2010	Hamza Erkal
2010-06.08.2010	Kemal Yıldız
2010-...	Mahmut Hersanlıoğlu

Hikmet Gülsen
(1955-57)

Adnan Kızıldağlı
(1959-60)

Hüseyin Aydemir
(1960-63)

Semih Sansoy
(1968-70)

Arif Akbulut
(1971-72)

Muhsin Akar
(1972-73)

Oktay Güner
(1981)

Yakup Matlaş
(1984-85)

Dağıstan Kılıçarslan
(1986-88)

Kenan Örten
(1986-88)

Mahmut Kılıçdoğan
(1990-92)

Celalettin Yüksel
(1993-95)

Abdulkadir Karataş
(1995-98)

C. Orhan Toprak
(1998-2000)

İ. Hayrullah Sun
(2000-2003)

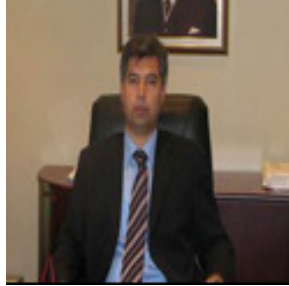
Halil İbrahim Ertekin
(2003-2004)

Seddar Yavuz
(2004-2007)

Kemal Yıldız
(2007-2009)

Hamza Erkal
(2009-2010)

Kemal Yıldız
(2010-06-08-10)

Mahmut Hersanlıoğlu
(2010-...)

Fotoğraf 17: Siverek Mülki Amirleri (1518-2010)

14. TANZİMAT DÖNEMİ

Tanzimat, XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen ıslahat, yenileşme karşılığında kullanılan bir terim olup, 3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlayan dönemi ifade etmektedir. Osmanlı Devleti için yeni ve canlı bir kuvvet oluşturamayan bu devir Avrupa kültür ve uygarlığının Osmanlı ülkesine girmesinin başlangıcı olarak nitelendirilebilir. Tanzimat Dönemi Osmanlı

Devletinde siyasi, sosyal, ekonomik ve idari alanda pek çok yenilikleri beraberinde getirmiştir⁴¹⁶.

Bu yenilikler arasında idari mekanizmada yapılan düzenlemelerden Siverek de doğal olarak etkilenmiştir. 1864 yılında hazırlanan “Vilayet Nizamnamesi” ile birlikte vilayet, liva ve kaza idare meclislerinin oluşturulmuştur. Meclisler, mülki amir, memurlar, ruhani reisler gibi tabii üyeler ile yerli halkı temsilen seçilmiş iki müslüman ve iki gayrimüslim üyeden oluşmaktadır. 1870’te Siverek Meclis-i İdaresinin doğal üyeleri 4 kişi, seçilmiş üyeler ise iki Müslim ve iki gayrimüslim üye olmak üzere toplam 8 kişiden oluşmaktadır. Aynı dönemde Meclis-i Deavi (dava meclisi) de, iki Müslim, bir gayrimüslim üye ve katipden meydana gelmektedir. Buna göre Eyüp Efendi, Abdurahman Ağa ve Abraham Efendi Siverek Meclis-i Deavisi’nin üyeleridir. Bu durum Osmanlı Devletinde ilk defa yerel halk temsilcilerinin de katılımıyla oluşturulan kurullardır.

Vilayet Nizamnamesi, 22 Ocak 1871’de “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi” adıyla değiştirildi ve böylece taşra yönetimi, liva, kaza, nahiye ve köy şeklinde idari birimlere ayrıldı.

Osmanlı İmparatorluğu’nda nahiyeler, eskiden beri kadı naibi (vekili)’nin yönettiği büyük köylerdi. 1871 yılında yapılan düzenlemeler ile nahiyelere yerel yönetim statüsü kazandırılmış ve yerel halktan seçilen bir nahiye müdürünün (genellikle aşiret reislerinden seçilirdi) yönetimine bırakılmıştır. Burada Osmanlıların amacı bölgedeki aşiretleri kontrol altında tutmaktı⁴¹⁷. Bu yeni yapılanma sürecinde bölgedeki merkezi konumuna bağlı olarak bu gün Adıyaman’a bağlı olan Besni, Gerger ve Zor Sancağı’nın Yenişehir Nahiyesi’nin de Siverek’e bağlanmış olduğu görülmektedir.

1877 yılında belediyeler, belediye reisi ve belediye idare meclisinden oluşmaktaydı. Bunlar dört yıllığına seçilir, üyelerin yarısı iki yıl sonunda kura ile değiştirilirdi. Belediye reisi merkezi hükümet tarafından üyeler arasından seçilerek

⁴¹⁶ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:127.

⁴¹⁷ Kenan Yakuboğlu, “Tanzimat Sonrasında Siverek’in Kurumsal ve Toplumsal Modernleşmesi”, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Şanlıurfa, 2002:184.

atanırdı. Seçilen üyeler nüfus büyüklüğüne göre 6-12 kişiden oluşmaktaydı. Meclis reisleri yerel eşraftan seçilirdi. Meclis üyeliğine seçilmek için 25 yaşını geçmiş olmak ve senede en az 50 kuruş vergi veriyor olmak gerekirdi. Osmanlılarda çoğunlukla ticaretle uğraşanlar genellikle gayr-i müslimler olduğundan bazen belediye meclis üyelerinin çoğunluğunu gayr-i müslimler oluşturabiliyordu. Aynı dönemde Siverek'te Belediye Meclisi üyelerine bakıldığında üç gayr-i müslim üyeye karşılık bir müslüman üye görülmektedir⁴¹⁸.

14.1. Siverek'te Telgraf Teşkilatı Kuruluyor...

Tanzimat döneminin Osmanlı devletine getirdiği yeniliklerinden birisi de haberleşme alanında olmuştur. 1854 yılından itibaren Osmanlı Devletinde telgraf hizmete girmiş, Siverek'te 1869 yılında telgraf teşkilatı kurularak bir telgraf müdürü (Tevfik Efendi) ve iki personel istihdam edilmiştir⁴¹⁹.

Bu idari yapılanma beraberinde kurumlarda da yenilikleri getirmiştir. Örneğin 1855 yılında Siverek'te yeni bir hapisane yapılması için projeler yapılmış ve gerekli girişimlerde bulunulmuştur. Yeni hapishanenin yapılması için gönderilen raporda belirtilen gerekçeler Siverek'in o dönemdeki sosyal yapısını ortaya koyması bakımından önemlidir. Söz konusu raporda ağır ve hafif suçluların ayrı ayrı koşullarda hapsedilmesi gerektiği dolayısıyla Siverek'e dört bölümden oluşan bir hapisane yapılmasının uygun olacağı vurgulanmıştır. Bu hapishanenin üç bölümünün mahkumlara ve gözaltına alınanlara kalan bir bölümün ise çalışan gardiyan ve diğer görevlilere ayrılması gerektiği ifade edilmektedir⁴²⁰.

Tanzimat Döneminin getirdiği yenilik ve değişikliklere uyum sürecinde Siverek'in üzerine düşeni hakkıyla yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Bu durum çeşitli kaynaklardaki ifadelerden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu belgelerden birinde "Diyarbakır Vilayeti Umumi Meclisi, Livalardan gelen temsilcilerin katılımıyla 1870 yılı başlarında toplanmıştı. Valinin açılış nutkuyla görüşmeler başladı. Önce geçen

⁴¹⁸ Kenan Yakuboğlu, **a.g.m.**:186.

⁴¹⁹ , Diyarbakır Vilayet Salnameleri, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, No:14 İstanbul, Acar Matbaası, 1999, C. I:69.

⁴²⁰ Kenan Yakuboğlu, **a.g.m.**:187.

yıldan bu yana yapılan işler anlatılmıştı. Buna göre Mardin ve Siverek halkının yol yapımında çok yararlı olduğu, Elazığ halkının ise pek istekli görülmediği ifade ediliyordu...⁴²¹.

14.2. Hamidiye Alayları'nın Kurulması ve Siverek

Sultan II. Abdülhamid,

- a. Merkezi otoriteyi tesis etmek,
- b. Doğu Anadolu'da devletin etkin olabileceği yeni bir sosyo-politik denge kurmak.
- c. Aşiretlerden askeri güç alarak faydalanmak,
- d. Ermenilerin faaliyetlerine engel olmak ve Müslüman halkla Ermeniler arasında güç dengesi tesis etmek,
- e. Rusların saldırısı ve İngiliz politikalarından Doğu Anadolu'yu korumak,
- f. Pan-İslamizm politikasını yürütmek⁴²² gibi sebeplerle 1890 tarihinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun altı ilinde Hamidiye Alayları kurdurmuştu. İlk defa Müşir Zeki Paşa'nın⁴²³ Aşiretlerden askeri alanda faydalanmak düşüncesi ile ortaya çıkan bu fikir, "Rusya'ya karşı bir harpte disiplinli birlikler halinde toplanmış olan aşiretler bize çok hizmet yapabilirler; birliklerde öğrenecekleri itaat hissi de onlar için çok iyi olacaktır". Sözleriyle II. Abdülhamid tarafından da bizzat benimsenerek uygulanmaya konulmuştu.

Hükümet alay kurma hakkını verirken bir takım ölçülere dikkat etmekte idi. Alaylar başlangıçta özellikle itaatkar ve Sünni aşiretlerden seçiliyordu. Fakat

⁴²¹ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, TTK Yayınları, Ankara, 1991:267.

⁴²² Bayram Kodaman, "**Sultan II. Abdülhamit Devri Doğu Anadolu Politikası**", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Seri: IV, S. 21, Ankara, 1987:29-30. Halil Şimşek, **Geçmişten Günümüze Bingöl ve Doğu Anadolu Ayaklanmaları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001:77.

⁴²³ 1835 yılında Kafkasya'da doğmuş, 1859'da ailesiyle Türkiye'ye göç etmiştir. 1864 yılında Harb Okulundan mezun olduktan sonra değişik yerlerde görev yaparak 1888 yılında Erzincan'daki IV. Ordu Komutanlığına atanmıştır. 20 yıl bu görevi yapan Müşir Zeki Paşa Hamidiye Alaylarının kurulmasını Sultan Abdülhamid'e teklif edip kurduran kişidir. Bkz. Halil Şimşek, **a.g.e.**:76.

zamanla çoğu aşiretlerin alay kurmak için sıraya girmeleri sonucu bu ölçülerin dışına çıkmıştır. Alaylar, Nizamnamenin 19. maddesinde de belirtildiği üzere Türkmen, Karakalpak, Kürt ve Arap aşiretlerinden müteşekkildi⁴²⁴. Öncelikle alayların kurulması için iki bölge seçilmiş ve işe bu bölgelerden başlanılmıştır. Bunlardan birincisi, Erzurum-Van arasında Rusya'ya sınır olan yerlerdi. Bu bölgede aşiret alaylarının oluşturulmasına ağırlık verilmesinde Rus tehlikesi önemli rol oynamaktadır. İkinci bölge ise, Urfa-Mardin hattıdır ki, burada da İngiltere'nin politik faaliyetlerine karşı konulmak amacı güdülmüştür. Ayrıca her iki bölgede de Ermeni tedhiş hareketlerinin yoğunluk kazandığı ve merkezi otoritenin yok denecek kadar etkisiz olması bu bölgelerde Hamidiye Alaylarının kurulmasını etkileyen unsurlardandır⁴²⁵.

Alaylarla ilgili ilk nizamnamesi 1891 tarihinde çıkartılmıştır. Buna göre evvela kurulacak alaylar. 4 bölükten az, 6 bölükten fazla olmayacaktır. Her alay, en az 512, en fazla 1152 kişiden meydana gelecektir. Büyük aşiretlere bir veya birden fazla alay, küçük aşiretlere ise birkaç bölük kurma hakkı verilmekteydi. Ancak aşiretlerin kendi başlarına kesinlikle alay kurmaları ve eğitim amacıyla aşiretlerin birleştirilmesi yasaklanmakta, merkezi otoritenin veya ordu kumandanlarının emri ile sadece savaş zamanlarında birleştirilmeleri öngörülmekteydi.

Aşiret ve kabilelerde 17-40 yaş arasındaki bütün erkeklerin nüfus sayımı yapıp bir deftere yazılarak Dahiliye Nezaretine, Hamidiye Umum Komutanlığına ve Merkezi Ordu-i Hümayun'a bildirilecekti. Hamidiye Süvari Alaylarını teşkil edecek erkekler üç kısma ayrılıyordu. 17-20 yaş arası "İtibariyle" 20-32 yaş arası "Nizamiye", 32-40 yaş arası "Redif" sınıflarına dahil olacaklardı. Her alaydan iki çavuş ordu-i hümayun merkezine gönderilerek mektep alayında eğitime tabi tutulacak ve sonra İstanbul'da veya başka bir yerde iki yıl hizmet yaptırılarak, terfiyen alaylara gönderilecekti. Ayrıca her alaydan bir çocuk İstanbul'a gönderilecek ve orada "Süvari Mektebi'nde tahsil gördükten sonra mülazımlık (teğmen) rütbesi ile memleketine ve alayına iade edilecekti.

⁴²⁴ Bayram Kodaman, a.g.e.:34.

⁴²⁵ a.g.e.:38.

Burada özellikle müstakbel aşiret reislerinin ve ileri gelenlerinin devletin okullarında okutularak aşiretlerin yaşayış tarzlarının kültürel, sosyal, politik ve ekonomik yönden değiştirilmesi ve onların faydalı unsurlar haline getirilmesi düşünülmüştür⁴²⁶.

İlk kuruluşta 36 olan Hamidiye Hafif Süvari Alaylarının sayısının 1895 tarihli Salname-i Askeri'ye göre aynı tarihte 56'ya ve 1908'de 65'e yükseldiğini görmekteyiz. Bu alayların 11 tanesi Diyarbakır bölgesinde bulunuyordu. Bunlardan beş tanesi Milli aşireti reisi İbrahim Paşa ve oğullarının komutasında idi. Her alay 1200 süvariden oluşuyordu. Başlarında bir Kaymakam⁴²⁷ (Yarbay) bulunuyordu. Bu kişi o aşiretin ağası idi. Her alayda yine ağanın akrabalarından iki binbaşı ve aşiretin ileri gelenlerinden sekiz teğmen vardı. Alayın bütün atları aşiretin öz malıydı. Bu atlara o alayın damgası vurulurdu. Hamidiye Alayları elbise, hayvan ve eğer takımlarını kendileri tedarik ederlerdi. Tüfek, cephane ve sancak ise devlet tarafından verilirdi. Alayın paşa ve diğer subaylarına hazineden dolgun maaşlar verilirdi⁴²⁸.

Fotoğraf 18: Milli Aşireti Hamidiye Alayları

⁴²⁶ Bayram Kodaman, **a.g.e.**:34-35.

⁴²⁷ Osmanlı ordusunda yarbay rütbesiyle eşdeğer kaymakamlık rütbesi bulunmaktaydı.

⁴²⁸ Ziya Gökalp, **Şaki İbrahim Destanı**, Haz. Şevket Beysanoğlu, MEB Basımevi, İstanbul, 1976:130.

Diyarbakır bölgesindeki toplam 11 Hamidiye Hafif Süvari Alayının 2'si Siverek'te bulunmakta idi. Bunlar:

44. Alay; Siverek'in Karakeçi bucağında Karakeçi aşiretinden Kaymakam Halil Bey idaresinde,

- *Kumandan Kaymakam: Hurşit Bey*
- *Binbaşı: Mehmet Ağa*
- *Katip: Hacı Mehmet Efendi⁴²⁹ idaresinde 4 bölükten oluşmaktaydı.*

46. Alay: Siverek'in Bucak Aşiretlerinden ve Binbaşı Yusuf Ağa idaresinde bulunmaktaydı.

- *Kumandan: İsa Bey*
- *Kolağası: İbrahim Ağa*
- *Alay Katibi: Abdülhalim Efendi⁴³⁰ idaresinde 5 bölükten oluşmaktaydı.*

Ermeni olaylarının giderek artması, büyük devletlerin Osmanlı Devletine, Doğu Anadolu'da derhal ıslahat yapılması isteğiyle muhtıra vermesi üzerine 1897 tarihinde Hamidiye Alayları, Müşir Şakir ve Müşir Zeki Paşa'ların hazırladıkları raporlar istikametinde yeniden düzenlendi. Buna göre bütün alaylar (bu dönemdeki sayısı 57) yedi livaya ayrılarak, komuta kademesi belirli bir düzene sokuldu. Müşir Zeki ve Şakir Paşalar bu yedi livanın merkezlerini, hangi alaylardan meydana geldiklerini ve aşiretlerin isimleri ile birlikte kaçır alay olduklarını gösterir birer pusulayı da raporlarına eklemişlerdi. Bu raporda Siverek aşiretlerinin kurduğu Hamidiye Alaylarının ismine rastlanmamakla beraber Siverek'e bağlı Karakeçililerden iki alayın teşkil edildiği görülmüştür. Buna göre:

⁴²⁹ DVS., C. V:46.

⁴³⁰ DVS.,C. V:47

Merkezi Mardin olan Altıncı Liva'ya bağılı olarak, 45. ve 46. Alaylar Karakeçi Aşiretlerinden oluşmaktadır⁴³¹. 45. alayın binbaşısının Siverek'teki Bucak aşireti reislerinden Osman Ağa olduğı belirtilmektedir⁴³².

Bu alaylar başlangıçta oldukça faydalı hizmetlerde bulundular. Bölgede huzur ve güvenin sağlanmasında, zabıta kuvvetlerine büyük çapta yardımcı oldular. Fakat sonradan doğudaki diğere aşiretleri, şehir ve kasabaları kervanları soymaya başladılar. Yollar kestiler, halkın malına ve canına kıydılar. İl yıllıkları, il tarihleri, hatıratlar ve bazı eserlerin 1897-1908 yılları arasında alayların sebep oldukları olaylardan aşiret kavgalarından, eşraf-ayan tabakası ile aşiretler arasındaki sürtüşmelerden bahsetmeleri yukarıda ileri sürülen görüşü kuvvetlendirmektedir⁴³³.

Aşiret Alay subaylarının şehirlerdeki idare meclislerine aza olmalarını sağlayan bir maddenin nizamnameye konulması şehir eşrafı ile Hamidiye Alayları dolayısıyla aşiretleri karşı karşıya getirmiş ve şehir eşraflarında memnuniyetsizlik oluşmuştur. Böylece şehir ayanının idare meclislerinde etkileri azalmıştır⁴³⁴.

Bununla beraber Siverek'te kurulan Alayların bu olaylarla münasebetlerini gösterir her hangi bir belgeye rastlanmamıştır.

Hamidiye Alaylarının bölgedeki Ermeni yapılanmasını engellediğı aşağıdaki belgeden de anlaşılmaktadır. Şöyle ki: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda yapılan Berlin antlaşmasınının 61. maddesinde Avrupalılar, bölgedeki Ermenilerin güvenliğini Kürtler ve Çerkezlere karşı korunmasını taahhüdünü almışlardı. Bu bölgede bir Ermeni hakimiyeti planlayan Avrupalıların bu girişimleri Hamidiye Alaylarının kurulması ile sonuçsuz kaldı⁴³⁵.

⁴³¹ Bayram Kodaman, **a.g.e.**:55.

⁴³² Ziya Gökalp, **a.g.e.**:7.

⁴³³ Bayram Kodaman, **a.g.e.**:58.

⁴³⁴ **a.g.e.**:47.

⁴³⁵ **a.g.e.**:35.

14.3. Milli Aşireti ve İbrahim Paşa Olayı

Fotoğraf 19: İbrahim Paşa

Siverek'e komşu sancaklardan Viranşehir'de yaşayan Milli Aşireti Diyarbakır bölgesinde kurulan 11 Hamidiye alayından 5'ini oluşturmaktaydı. Bu açıdan bölgede önemli bir üstünlükleri söz konusu idi. Ancak Milli reislerinin Diyarbakır eşrafından bazı kişilerle aralarında geçmişe dayanan anlaşmazlıkları söz konusu idi. Buna sebep Milli aşireti reislerinden Temür Paşa'nın (İbrahim Paşa'nın dedesi) devlete isyanının o tarihlerde Diyarbakır voyvodası bulunan Diyarbakır'lı İbrahim Hafid Paşa tarafından şiddetle bastırılması ve Temür Paşa'nın hazinesine el koyması idi. Dolayısıyla İbrahim Paşa'nın buyruğu ile askerleri, Diyarbakır şehir önlerine kadar saldırıyor, köyleri talan ve yağma ediyorlardı⁴³⁶. Sarayın İbrahim Paşa'yı tutması, Mabeynce korunması sebebiyle devlet kuvvetleri olaylara seyirci kalıyor, yapılan şikayetler hiçbir sonuç vermiyordu. Çünkü Hamidiye Alayları, merkezi

⁴³⁶ Bu konuda Şevket Beysanoğlu'nun ifadelerine göre, mesela "İbrahim Paşa veya karısı Hansa, şehre geldiğinde Hacı Niyazi Bey'in evinde misafir kalır, haraca bağlanan kimselerden paraları tahsil eder, aleyhine konuştuklarını tespit ettiği kimseleri de adamları vasıtasıyla bu eve getirir, çeşitli işkencelere tabi tutar, evin ahırına hapsederdi. Bir keresinde İbrahim Paşa'nın adamları gün ortasında, hükümet konağının karşısında ve valinin gözü önünde, Dicle'nin doğu yakasında bulunan Kırtıbil'daki insanlara ait koyun sürülerini kendi malları imiş gibi alıp götürmüşlerdir". Bkz. Beysanoğlu Şevket, **Diyarbakır Tarihi**, Neyir Matbaası, Ankara, 1987, C. II:741. Olayı Viranşehirli araştırmacı Hasan İdikurt, Viranşehir adlı kitabında Diyarbakırdaki yağma ve talanlardan bahsetmemekte ancak 1905 yılında İbrahim Paşa'ya karşı Diyarbakır'da bir ayaklanma meydana geldiğini ve bunun bastırıldığını belirtmektedir. Olayların başlama sebebini İbrahim Paşa ile Diyarbakırlı Eşref Ağa'nın adamları arasındaki çıkar çatışmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Bkz. Hasan İdikurt, **Geçmişten Günümüze Viranşehir**, Mersin, 1997:71-72.

Erzincan'da bulunan 4. Orduya bağılıydı ve Ordu komutanı Müşir Zeki Paşa'nın onayı alınmadan bunlar hakkında hiçbir işlem ve soruşturma yapılmıyordu. Bu tür olayların artması sonucunda 1905 yılı Temmuz'unda Diyarbakır telgrafnamesini işgal eden halk doğrudan doğruya Sultan II. Abdulhamid ile temas kurup durumu anlattılar. Bu olay bir "selam-ı şahane" ile bir de "soruşturma kurulunun gönderileceği" sözünün verilmesi ve İbrahim Paşa'nın vekaleti oğluna bırakarak Hicaz Demiryolu'nun koruma görevi ile uzaklaştırılması üzerine kapanır.

Ancak bu durum fazla uzun sürmeden iki yıl sonra İbrahim Paşa'ya bağılı hamidiye alay mensupları halk üzerindeki baskılarını tekrar arttırdığı gerekçesiyle Ziya Gökalp ve arkadaşlarının da tahrikiyle harekete geçen bir grup 14 Kasım 1907'de telgrafhaneyi yeniden işgal etti. On bir gün, on bir gece işgal altında kalan telgrafhanede bütün haberleşme durdu. İbrahim Paşa ve adamlarının tenkili için birçok telgraf çekildi. Nihayet İbrahim Paşa'nın Halep'e gönderileceği, gerekli soruşturmanın yaptırılarak suçluların cezalandırılacağı, gasp edilen malların geri verileceği hakkında ferman çıkınca halk dağıldı. Talat Paşa başkanlığında bir soruşturma kurulu gönderilip, İbrahim Paşa'nın Haleb'e gönderilmesine irade çıktı. Soruşturma kurulu olayı yöneten kişilerin de cezalandırılması gereği üzerinde durunca, Padişah hem bunların hem de İbrahim Paşa'nın affı cihetine gitti.

Fotoğraf 20: İbrahim Paşa ve Oğulları

Bir süre sonra II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle, Diyarbakır İttihat ve Terakki Cemiyetinin teşebbüyle İbrahim Paşa ve kuvvetlerinin tekrar tenkili cihetine gidildi.

İbrahim Paşa bu olaylar sırasında Şam'da bulunuyordu. Diyarbakır İttihat ve Terakki Cemiyetinin girişimlerini haber alınca Paşa durumdan ürkerek maiyetindeki 900 kadar süvarisiyle Şam'a Gökmeydanı'ndan Viranşehir'e gelmek üzere harekete geçti. Paşa Urfa ile Viranşehir arasındaki Sometre harebesine gelerek burayı bir süre için karargah olarak kullandı. Oğlu Abdülhamid üç yüz atlı ile burada babasına katıldı.

Bu sırada Deli Hurşit namıyla bilinen bir nizamiye binbaşısı bir tabur piyade ile Mardin'den, Siverek'teki 42. Hamidiye Alayında görevli bulunan İsmail Bey⁴³⁷ de dört yüz mevcutlu bir süvari birliği ile Siverek'ten gelerek Viranşehir'deki kışlaya yerleştiler. İbrahim Paşa bu askeri kuvvetten haberdar olarak kendisi de Viranşehir'e geldi. Taraflar arasında meydana gelen çarpışmada Millilerden 150, nizami askerlerden 18 kişi hayatını kaybetti. Öte yandan Diyarbakır'dan gönüllülerden oluşan iki bin kişilik bir kuvvet ile Ferik Emin Paşa komutasındaki nizami bir kuvvet de Viranşehir'e doğru harekete geçti. Mirliya Hamdi Paşa bir dağ topu ve beş yüz piyade kuvveti ile Maraş'tan, Kaymakam Bidhan Bey de dört yüz süvari ile Halep'ten, Kırım Hanlarına mensup Şahingiray Bey iki yüz süvari ile Urfa'dan, Süvari redif komutanı Hacı İzzet Bey Siverek'ten ve Karakeçili aşireti reisi Kaymakam Halil Bey'in oğlu Dırii Bey bütün aşiretiyle ve Siverek'in bütün ileri gelenleri gönüllü birlikleriyle olay yerine gelmeye başladılar⁴³⁸.

Arabulucu olarak gönderilen Hacı Ömer Ağa da iki yüz çadırıyla askere sığınmak zorunda kaldı. Bu durum Millilerin morallerini bozdu. Milli'ye bağlı bazı aşiretler de ondan ayrıldılar. İbrahim Paşa çarpışmanın bir yarar sağlamayacağını anlayarak Viranşehir'den çıkıp aşiret sancaktarı Hüseyin Kanco'nun bölgesine gitti. Sincar'a gitmek için Hüseyin Kanco'dan yardım isteyerek harekete geçti. İbrahim Paşa oğulları, akrabaları ve kendisini hiç yalnız bırakmayan daima ona bağlı kalan yedi yüz çadırlı Abır oymağı halkıyla birlikte yola çıktı. Bu duruma çok üzülen Milli

⁴³⁷ Eski Milli Savunma Bakanlarından Kazım Paşa'nın babası

⁴³⁸ Şevket Beysanoğlu, **a.g.e.**:744.

İbrahim Paşa, Nusaybin'e 5-6 saat kadar mesafede Kevkeb tepeleri civarındaki Safiye adlı mevkide öldü⁴³⁹.

14.4. Hamidiye Alaylarının Sonu

Bütün olumsuz gelişmelere rağmen, II. Abdülhamid aşiret reisleriyle olan münasebetlerinden onlara somut bir takım menfaatler sağlayarak bunları kendine iyice bağlamıştır. Mesela alaylara mensup aşiretlere silah, cephane vererek onları korumuştur. Diğer taraftan aşiret reislerine paşalık, miralaylık gibi çeşitli rütbelerin verilmesi ile II. Abdülhamid onların gözündeki "hami" padişah veya halife olarak görülmüştür. Aşiret reislerinin çocuklarını da İstanbul'a getirerek onları okutmak ve himaye etmesi, çeşitli memuriyetlere ataması gelecekte de aşiretlerin bağlılığını ve itaatlerini sağlaması açısından isabetli görülebilir. Bu konuda kendisini eleştirenlere II. Abdülhamid şu yanıtı vermiştir. *"Çeşitli rütbeler vererek subay yaptığımız aşiret ağaları yeni durumlarından memnun oldukları gibi, bu vesile ile biraz disiplin öğreneceklerdir. Yine, aşiret ileri gelenlerinin çocuklarını İstanbul'a getirttiğim ve onlara memuriyet verdiğim için eleştirildiğimi biliyorum. Uzun yıllardır pek çok memuriyetlerde Hristiyan Ermenileri kullandık, niçin o zaman eleştirilmedik de kendi dinimizden olanları aynı görevlere atayınca eleştiriliyor..."*⁴⁴⁰.

Gerçekten de o devir şartları göz önüne alınca aşiretlerin tam kontrol altına alınmasından ziyade onları Hamidiye Alayları politikası ile devlet kuvvetleri yanlarına çekmek, devlete desteklerini sağlamak önemli idi. Alaylarla bu amaç temin edilmiş, sonuçta Ermenilerin Doğu Anadolu'da devlet kurmaları engellenmiştir.

II. Meşrutiyetin İlanından sonra kurulan hükümetler Hamidiye Süvari Alaylarını tamamen kaldırmaktansa, yeniden düzene koymayı uygun bulmuştur. Bu maksatla iki komisyon teşkil edilerek birinci komisyonu Trabzonlu Binbaşı Hacı Hamdi Bey başkanlığında Rus hududuna yakın olan aşiretlere, ikinci komisyonu da Fahrettin Altay başkanlığında Güneydoğu'daki aşiretlere yollamıştır. Bu

⁴³⁹ Şevket Beysanoğlu, a.g.e.:745.

⁴⁴⁰ Bayram Kodaman, a.g.e.:59-60.

komisyonlar gittikleri yerlerde adayların kayıt defterlerini kontrol ederek ölenleri çıkartmış ve askerlik yaşı gelenleri ise deftere kaydetmişlerdir.

Ayrıca alayların atları muayene edilmiş ve aşiret ileri gelenlerine yeni rütbelere verilmiştir. Böylece 1910 yılına kadar yeni teşkilatlanma tamamlanmıştır. Bu arada alayların adı Mahmut Şevket Paşa tarafından değiştirilerek “Aşiret Alayları” denilmesi karar altına alınmıştır⁴⁴¹.

Bu dönemde Güneydoğu Anadolu’da aşiretleri teşkilatlandırmak üzere görev yapan Fahrettin Altay anılarında bu alaylarla alakalı şunları söylemektedir; *“Kısa bir zaman sonra beni Doğu’da ve Güney’de teşkil edilen Aşiret Süvari Alaylarının sancakları ve fermanlarını ve subay buyrultularını Padişah adına merasimle teslim etmeye memur ettiler. Trabzon ve Erzurum’a gittim. Hınıs, Varto, Eleşkirt, Karaköse, Tutak, Erciş ve Cizre’den Nusaybin, Mardin, Viranşehir’e kadar bu merasim yapılırken Balkan Savaşı patlak verdi. Viranşehir’e geldiğimde Ordumuzun Çatalca ve Bolayır’a çekildiği ve Rumeli’nin elden çıktığı haberini alınca çok üzülüm. Karakeçi ve Milli aşiretleri Viranşehir’de toplanmış merasim yapılırken, savcı, Karakeçi aşireti reisi Dirii Bey’in mahkum ve kaçak bir eşkıya olduğunu ve tutuklanması lazım geldiğini söylüyor. O ise bir deve kurban etmek isterken ben bırak diyorum. Bir elinde Padişah fermanı, bir elinde sancağı tutmuş, binbaşı üniforması giymiş olarak alayın başında geçit resmi yapıyor...”*⁴⁴².

1912 yılında “Aşiret Nizamnamesi” tekrar düzenlenmiş buna göre Aşiret alayları birleştirilerek “Aşiret Süvari Fırkaları” meydana getirilmiştir. Esasen fazla bir değişiklik olmamakla beraber kadrolara daha fazla nizami subayın tayin edilmesi ve böylece aşiret ileri gelenlerinin alaylarındaki rolünün azaltılması yoluna gidilmiştir⁴⁴³. Bütün bu düzenlemelerle yeni aşiret alaylarının görevleri ve askeri faaliyetleri şöyle tespit edilmiştir.

- Savaş esnasında keşif yapılması

⁴⁴¹ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:136.

⁴⁴² Selçuk Günay, **İhtiyat (Hamidiye) Süvari Alayları**, Türkler, Editör: H. Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. XIII:331.

⁴⁴³ Bayram Kodaman, a.g.e.:62-63.

- Düşman keşif kollarına müşkülât çıkarılması
- İcra edilecek askeri manevrayı düşman nazarından gizlemek
- Düşmanın umumi suretle hakiki hedefler gizlenerek hatalı hareket yapmaya zorlaması ve gizli kuvvetlerle ani darbelere maruz bırakılması⁴⁴⁴.

Üçüncü bir Nizamname ile, Nizamiye ordusu içerisine dahil edilen Aşiret Alayları, ordu merkezlerinin değişmesi ile büyük bir yekun olarak merkezi Erzincan olan III. Orduya bağlı birlikler haline getirilmişti. III. Nizamnameyi takiben daha önce sayıları 64 olan alaylar, 24 adede indirilmiş bulunmaktaydı. Bu tarihte alay sayıları sınırlandırılmış olmakla birlikte Siverek Hamidiye Alayının mevcut olduğu görülmektedir. 1911 yılında Siverek Hamidiye Alayı'nın bağlı olduğu:

Merkezi Mardin olmak üzere,

III. Ordu IV. Aşireti Süvari Tümenine bağlı

- 20. Aşiret Süvari Alayı (Cizre)
- 21. Aşiret Süvari Alayı (Mardin)
- 22. Aşiret Süveri Alayı (Mardin)
- 23. Aşiret Süvari Alayı (Viranşehir)
- 24. Aşiret Süvari Alayı (Siverek)

1913 yılında ise, Aşiret Süvari Alayının “İhtiyat Süvari Alayları” adı altında toplandığını görüyoruz. Esasen 24 Mart 1914 tarihiyle yayınlanan ve son nizamnameye ek olarak yürürlüğe konan kanun maddesine göre İhtiyat Süvari Alaylarının 1914 yılındaki teşkilat ve merkezleri arasında Siverek Hamidiye Alayları şu grupta gösterilmektedir.

⁴⁴⁴ Selçuk Günay, a.g.e.:331.

XI. Kolordu'ya Mensup İhtiyat Viranşehir Süvari Fırkası

- 20. Alay (Cizre)
- 21. Alay (Mardin)
- 22. Alay (Mardin)
- 23. Alay (Viranşehir)
- 24. Alay (Siverek)

I. Dünya Savaşı öncesi bu alaylar ayrı bir süvari kolordusu teşkil edilerek III. Orduya bağlanmıştır⁴⁴⁵.

15. MİLLİ MÜCADELEDE VE URFA'NIN KURTULUŞUNDA SİVEREK'LİLER

Osmanlı'nın yakılan külleri içinde Dünya tarihinin en büyük kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesi Anadolu'da yaşanmıştır. Milli mücadele için bütün bölgelerimiz ve bütün vatan evlatları kanlarını şerefle akıtmışlardır. Bu büyük mücadelede hiç kimse ve bölge önde veya arkada kalmış değildir. Milli Mücadele top yekün, tek yumruk ve tek yürek halinde verilmiş bir kahramanlık destanıdır⁴⁴⁶.

Osmanlılar pek çok dini, ırkı ve dili bir arada tutmasını bilmiş, bütün bu kavimleri barış içinde büyük toplumsal olaylara meydan vermeden yüzyıllarca huzur içinde yaşatmıştır. Özellikle Hıristiyan unsurlara çok geniş hürriyet ortamı sağlamıştır. Patrikhanenin merkezinin İstanbul olması bunun en büyük delilidir. Ermeniler de gerek Anadolu'nun batısında, gerekse doğusunda yüzyıllarca huzur içinde yaşamışlardır. Ancak, zaman gelecek kendilerine "Millet-i Sadıka" denilen Ermeniler başta olmak üzere bu unsurlar batılılar tarafından Osmanlıyı yıkmak ve parçalamak için kullanılacaklardır⁴⁴⁷.

⁴⁴⁵ Selçuk Günay, a.g.e.:332.

⁴⁴⁶ Selim Ak, **Şanlıurfa**, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1988:7.

⁴⁴⁷ Selçuk Günay, a.g.e.:328.

Sınır tanımayan ihtiraslar içerisinde Anadolu'yu emelleri doğrultusunda işgal etmek ve aralarında paylaşmak amacıyla olan Haçlı zihniyetinin, Urfa ve çevresindeki faaliyetleri için sonun başlangıcı olan tarih, 7 Mart 1919'dur. Bu tarihte İngilizler Urfa'yı asayiş korumak bahanesiyle işgal etmişlerdir. Halbuki Diyarbakır'daki 13. Kolordu Kumandanı Ahmet Cevdet'in Harbiye nezaretine çekmiş olduğu şifreli telgrafta asayiş konusunun İngilizlerin iddia ettiği gibi olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Telgrafta; *“İngilizler Urfa Livasını asayiş korumak bahanesi ile işgal etmişlerdir. Ancak zamanımızda Urfada en ufak bir olay olmamışken, İngilizlerin gelmesinden sonra ve özellikle son zamanlarda bu livada asayiş çok bozulmuştur. Eşraf köyelerine gidemiyor... Ayrıca Amerikada Halep, Adana ve Urfada bulunan Ermenilere gelen mektuplarda, Ermenilerin göç etmeleri özendirilerek Amerikaya çağrılar yapılıyor. Bunun da siyasi amaçla yapıldığını zannediyorum... Halep, Adana ve Musul vilayetlerinde vatandaşımız olan Ermenilerin Fransız ve İngiliz birliklerine asker yazıldıkları, güneydeki Ermenilerin bir de buralarda “asayiş yok” propagandasını yaymak için korkutma temasının bilinçli olarak ortaya çıkarıldığı da anlaşıldı.”*⁴⁴⁸.

25 Mart'ta Urfa 1. Süvari Alayının karargahına yerleşen İngilizlerin⁴⁴⁹ baskıları, 1. Süvari Alayı'nı 30 Mart'ta Siverek'e çekilmek zorunda bırakmıştır.

Siverekliilerin Milli Mücadele Dönemi'nde ortaya koydukları ilk başarıyı, bölgeyi işgal altında tutan İngilizlerin namlı yüzbaşısı Woolley'e karşı tutundukları tavrın neticesinde görmek mümkündür. Siverek'e hem halkın fikirlerini öğrenmek, hem de İngiliz emellerine hizmet edebilecek bir taraftar kitlesi toplamak amacıyla gelen Woolley, Siverekliilere hitaben, *“devletine (İngiltere) sadakat gösterilmesi halinde hem medeniyet imkanlarından yararlanma fırsatının doğacağını hem de*

⁴⁴⁸ **“Milli Mücadelede Aşiretlerimiz V”**, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S. 47, Ocak 1989:24-25.

⁴⁴⁹ Urfa'da yaşayan Ermeni ve Süryaniler'in esasen İngiliz işgal kumandanının tavsiyesi üzerine Urfa'da asayişsizlikten ve hayatlarının tehlikede bulunduğu bahisle bir mazbata hazırlanmış ve bunu İngiliz işgal kumandanına vermiştir. Bu mazbata vesilesi ile Mondoras mütarekenamesinin malum maddesine temas edilerek İngilizlerin Urfa'yı işgaline kanuni bir sebep uydurulmuş ve 7 Mart 1919'da Albay Beddy'in kumandasında İngiliz işgal kıtası Urfa'ya girmiştir. Bkz. Hasan Açıanal, **Urfa Kurtuluş Mücadelesi Hatıratı**, Şirkav Yayınları, Ankara, 2001:34.

güvenlik içerisinde bir hayat sürdürülebileceğini”⁴⁵⁰ ifade etmiştir. Ancak belli ki, İngilizlerin Lawrens aracılığı ile Arabistan’da uyguladıkları politikalardan haberdar olan ve bağımsızlıkları için her şeyi göze alan Siverekli Woolley’e manidar yanıtı vermişlerdir.

*“Bayrağımızın Gölgesinden Başka Bir Gölgede Yaşamak İstemeyiz.”*⁴⁵¹.

Yüzbaşı Woolley’i bu şekilde uğurlayan Siverek ileri gelenleri, hemen akabinde Viranşehir’i de bu konuda uyarılmış ve Woolley’in gelmekte olduğunu bildirmişlerdir. Sivereklilerin bu ikazının Viranşehir’de itibar bulduğu ve Woolley’in orada da pek hoş karşılanmadığı kaynaklardan anlaşılmaktadır⁴⁵².

Mütareke ile birlikte başta İstanbul olmak üzere yurdun değişik yerlerinde çeşitli dernekler kurulmuştu. Bunlardan birisi de Kürdistan Teali Cemiyetidir. Başlangıçta cemiyetin kurulması hükümetçe benimsenmiştir. Bölgenin itilaf devletlerince, Ermeniler ve Araplar arasında paylaşırma çabaları yoğunlaşınca, bundan kuşkulanan Tevfik Paşa hükümeti, Kürtlerin de bu yönde çalışmalarını istemiştir. Hükümet böylece ileride Kürtlerle anlaşacağını hesaplayarak bu cemiyetle, Ermeni ve Arapların programlarını baltalamaya amaçlamıştır. Başlangıçta hükümet destekli kurulan bu cemiyet bir siyasal parti olmadığını açıklayarak işe başlamışsa da daha sonraki eylemleri tamamen siyasaldır. 17 Aralık 1918 tarihinde kurulan bu cemiyetin sonradan ayrılıkçı sayılmasını, tüzüğünde açıklanan amacından çok, yaptığı faaliyetlerde ve İngiliz Noel (Nevil) gibi milli birlik ve beraberliği bozma çabasında bulunan yabancılarla giriştiği temaslarda aramak lazımdır. Dernek, Meşrutiyetin siyasal sözlüğüne uygun olarak daha çok “Kürt Kulübü” diye adlandırılmıştır⁴⁵³.

⁴⁵⁰ İsmail Özçelik, **Milli Mücadele’de Güney Cephesi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992:294.

⁴⁵¹ Kerim Fırat, **Urfa Savaşından Yapraklar**, CHP Basımevi, Gaziantep, 1940:17.

⁴⁵² Müslüm Akalın, **Urfa Mücahadesi**, Şurkav Yayınları, Ankara, 1995:8-9.

⁴⁵³ Şevket Beysanoğlu, **a.g.e.**:817-878.

Fotoğraf 21: Ömer Cudi Paşa

Bu kulübün Diyarbakır, Siverek ve çevresinde de İngilizlerin desteği ile bazı girişimleri olmuştur. Bu faaliyetler hakkında, bir örneği Genel Kurmay Başkanlığı'na bir diğer örneği de Mustafa Kemal'e gönderilen istihbarat raporunda önemli bilgiler vardır. Bu raporda kulübün Siverek'teki faaliyetleri de belirtmektedir.

“Şifre

Diyarbakır, 30 Mayıs 1919

Mardin livasındaki seyahatinden sonra Derik'e giden İngiliz Binbaşısı Nevil oradan Diyarbekir'e geleceğini söylemişken Viranşehir'e hareket etmiştir... İngiliz Nevil'in Viranşehir'e gitmesi Milli aşiretinin reisleriyle görüşmek içindir; bundan önce yüksek bilgileriniz olduğu gibi bir kurmay yüzbaşı Halep'ten gelip, Milli aşiretinin reisi Mahmut Bey'le Viranşehir'de görüşmüştü. Bu görüşmeden sonra Mahmut Bey'in kardeşleri güya çöl Arap Aşiretlerinin saldırılarına karşı silah toplamak üzere Siverek, Karaçorun ve Karacadağ'a gittikleri ve bunlardan Siverek'e giden İsmail Bey, Siverek eşrafından bir yüz bulamadığı, Siverek Birinci Alay Kumandanlığından bildirilmiştir...

Fotoğraf 22: Saadettin Uğurlu

Fransızların Urfadaki Faaliyetleri ile ilgili Cudi Paşaya istihbarat sağlamıştır.

Osmaniye’de bulunan Topçu Alayının aldığı bilgiler ise Milli reislerine Diyarbekir, Elazığ Vilayetleriyle Urfa livası verildiği ve buralardan Kürdistan bağımsızlığını ilan ve adı geçen yerlerin İbrahim Paşa oğulları arasında taksim olunacağı ve bunun için yapılacak teşkilata esas olmak üzere Milli reislerinin Siverek Livası içerisinde dolaşıp kendi fikir ve görüşlerine yardımcı olacak ağalar seçip her şahsın kendilerine kayıtsız şartsız itaat ve kesinlikle birer at ve birer silah sağlamaları ve kendileri tarafından çağrıldıklarında hemen katılmaları ve buna karşı gelenlerin ve çağrıldıkları zaman gelmeyenlerin öldürülüp mallarının yağma edileceği ve amaçla Milli Reisi Mahmut Bey’in dörtyüz atlı ile birlikte Osmaniye ve Karacadağ çevresine geldiği ve Diyarbakır Kürt Kulübünün de yönetime el koyarak ortadan kaldırmak istediği halk arasında yayılmıştır...”⁴⁵⁴.

Belgeden, Milli aşiretinin reislerinin ve Kürt Kulübünün Siverek ve çevresinde oluşturmak istedikleri baskı açıkça anlaşılmaktadır. Ancak açık olan bir başka husus da Siverek Alay Kumandanının beyanında da ortaya çıkan, bu faaliyetlerin Siverek’te ve Siverek eşrafı arasında yüz bulmadığıdır.

15.1. Siverek’liler Aşiretleri Barıştırıyor...

İngilizlerin bu türlü faaliyetlerine mukabil, Siverekli ve Siverek eşrafı kavgalı aşiretleri barıştırmak ve Viranşehir dahil olmak üzere bölgedeki tüm aşiretleri İngilizlere karşı birleştirmek üzere harekete geçmişlerdir. Bu plan çerçevesinde öncelikle Siverek’te o dönemde kavgalı bulunan Karakeçi-Milli, Nasanlı-Sinanlı...gibi aşiretler barıştırılmış, ardından bir istihbarat belgesinden de açıkça anlaşıldığı üzere bölge aşiretlerini işgalcilere karşı birleştirmek için Siverek eşrafından Cudi Paşa, Odabaşzade Mahmut Efendi ve Vaiz Hüseyin Efendi Vranşehir’e gitmiştir. Belge şu şekildedir.

⁴⁵⁴ “Milli Mücadelede Aşiretlerimiz II”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S. 41, Mart 1988:25.

Şifre-Tel

Diyarbakir, 8 Nisan 1919

XIII ncü Kolordu Kumandan Vekili Cevdet'den

Harbiye Nezareti Yüce Makamına

“Siverek eşrafından Cudi Paşa, Odabaşı Mahmut Efendi ve din adamlarından (ulemadan) vaiz Hüseyin Efendi Viranşehir’e gelmişler, iki akşam Viranşehir’de kalarak 6 Nisan 1919 tarihinde Milli aşireti Reis Mahmut Beyle birlikte Şemer, Anze ve diğer aşiret reisleriyle görüşmek üzere çöle gitmişlerdir. Bu reislerin seyahatlerinden amaçları:

Aşiretler arasında ayrılık ve anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak, uyum içerisinde bir birlik sağlayarak çöldeki çabalara varıncaya kadar dışarıdan sorulacak bir soruya cevap olarak; “Biz Osmanlı Hükümetinin en sadık bir köleyiz, ülkemizde şimdiye kadar olduğu gibi güvenlik ve asayiş sağlanmıştır. Ve hiçbir surette başka bir hükümet yönetiminde yaşamayız. Sizi de ancak İslam geleneklerimiz gereği misafir olarak kabul edebiliriz” dedirtmektedir⁴⁵⁵.

15.2. Siverek’te İşgal Edilmek İstendi

İngilizlerin, buna benzer keşif hareketlerini bütün Güneydoğu Anadolu’da yapmış oldukları bilinen bir gerçektir. Ancak İngilizlerin Siverek’te nabız yoklamaları neticesinde almış oldukları manidar cevap onları bu hareketlerinden caydırmış ve hatta planlamakta oldukları “Siverek işgalinden” de vazgeçirmiştir⁴⁵⁶. Siverek’in İngilizler tarafından işgal edilmek istendiği ancak buna esaret edemedikleri aşağıdaki istihbarat raporunda da açıkça anlaşılmaktadır.

Şifre-Tel

Diyarbakir, 15 Mayıs 1919

XII ncü Kolordu K. Vekili Ahmet Cevdet’ten

Harbiye Nezaretine

⁴⁵⁵ “Milli Mücadelede Aşiretlerimiz”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S. 37, Mart 1988:25.

⁴⁵⁶ İsmail Özçelik, a.g.e.:294.

“Siverek bölgesine uçak gönderilmemesi için Urfa’daki İngiliz İşgal Kumandanlığına yazılan telgrafa Urfa’daki Elli birinci Alay Kumandanı adına Binbaşı Brus imzasıyla alınan cevapta:

Viranşehir’e giden kurmay yüz-başı Voli’nin Kürt aşiretlerine ziyaretinin amacının, Osmanlı Hükümetine yardımda bulunmak ve adı geçen aşiretler arasında asayiş sağlamaktan ibaret olduğu ve esasta yüzbaşının Kürtlerin ruhi durumlarını bildiği ve gezdiği bölgelerde bütün sivil ve askeri memurlar tarafından kendisine büyük yardımlar yapıldığı takdirde Siverek bölgesine uçak gönderilmeyeceği bildirilmiştir.

Gerçekte adı geçen yüzbaşıya her yerde iyi kabul gösterilmesi, yardımda bulunulması ve korunması için gereken yerlere yazılmıştır.

Kürtlerin psikolojik durumlarını bilir denilen bu şahsın asayişin korunması amacıyla gezdiğinin bildirilmesi dikkati çekicidir...

Binbaşı Brus’a bu konuda gereken cevap yazılmıştır.

Bu sebeple şimdilik uçak gönderilmesinden vazgeçilmiş olacağı bilgi bakımından arz edilir...”⁴⁵⁷.

Fotoğraf 23: İzollu Bozan Ağa, Siverekli Bahri, Şaraptullu Ömer Ağa

15.3. Mustafa Kemal’den Telgraf

İngilizler’in bölge üzerinde hayata geçirmek istedikleri bin bir çeşit bölme planı bütün hızıyla devam ederken, aynı tarihlerde Anadolu için bir kurtuluş ışığı

⁴⁵⁷ “Milli Mücadelede Aşiretlerimiz”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S. 37, Mart 1988:25.

doğmuş, Mustafa Kemal, olağanüstü yetkilerle Samsun'a çıkmıştır. Mustafa Kemal'in Anadolu Hareketinin başına geçmesi ve tüm yurttaki Müdafai Hukuk cemiyetleri kurulması emri Siverek'e de ulaşmıştır.

Siverek eşrafından Cudi Paşa hazretlerine

Müdafaa-i hukuk teşkilatını bir an evvel icrasile neticesinin ve esami listesinin telgrafla işarı rica olunur.

5 teşrinisani 335

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Namına

Mustafa Kemal⁴⁵⁸

15.4. Siverek'te Müdafai Hukuk Cemiyeti Kuruluyor

Mustafa Kemal'in 5 Ekim 1919 tarihli telgrafla Siverek'te bir Müdafai Hukuk Cemiyeti kurulması isteğine hemen yanıt veren Siverek eşrafı, Siverek Müftüsü Yeşilbaş Osman Efendinin evinde bir toplantı yapmıştır. Toplantı neticesinde Siverek Müdafai Hukuk Cemiyeti aşağıdaki gibi teşekkül etmiştir.

Başkan: Cudi Paşa

Üyeler : Odabaşızade Mahmut Efendi (Meclis-i Mebusan Üyesi)

Ramazanoğlu Mehmet Ağa

Re'fet Bey

Karahanlı Şehmus

Molla Şeyh

Şaraptulu Ömer Ağa⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Kerim Fırat, a.g.e.:44.

⁴⁵⁹ a.g.e.:44

Fotoğraf 24: Rüstü Küçükömer, Karahanlı Şeyhmus, Peçi Mustafa

Siverekliiler ve Cudi Paşa başkanlığındaki Siverek Müdafai-i Hukuk Cemiyeti, artık var güçleri ile vatani düşmandan temizleme gayreti içerisine girmişlerdir. Urfa telgrafhanesi Fransızların elinde olduğundan Siverek telgraf hanesi başında bizzat Cudi Paşa Bulunmak kaydıyla Sivas'ta bulunan M. Kemal Paşa ile irtibat kurulmuştur⁴⁶⁰. Urfa'nın işgal altında olması, dikkatleri oraya en yakın, en güvenli ve haberleşmenin en kolay yapılabileceği yere yani Siverek'e çekmiştir. Nitekim bu durum M. Kemal imzalı bir başka tekgrafta açıkça anlaşılmaktadır.

Vesika

6

Sivas

347

Kelime

40

Siverek Müdafai Hukuk Cemiyeti Heyetine

Merkezinize nizamname mucibince merbut bulunan heyet-i idarelerle temasın hüsnü idare ve idamesi ile heyet-i temsiliye tarafından vaki bilcümle işaret ve talimattan bunların haberdar edilmesini son derece lutfu ehemmiyet buyurulması rica olunur.

27 teşrin sami 335

Vüsulu 3 kanunuevvel 335

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti

Temsiliyesi namına

Mustafa Kemal⁴⁶¹

⁴⁶⁰ A. Haluk Çay-Yaşar Kalafat, **Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990:78.

⁴⁶¹ Kerim Fırat, **a.g.e.**:46.

15.5. Mustafa Kemal, Cudi Paşa'ya Soruyor (..neyapacaksınız?)

Mustafa Kemal'in bizzat Heyet-i Temsiliye namına çektiği telgraf üzerine Siverek, Sivas'ta bulunan ve daha sonra Ankara'ya geçecek olan Heyet-i Temsiliye'nin Urfa'daki gelişmeler açısından adeta gözü kulağı olacak, gelişmeleri sıcağı sıcağına Heyet-i Temsiliye'ye bildirmek için büyük gayret göstereceklerdir⁴⁶².

Mustafa Kemal Sivasta iken Siverekte Mudafa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Cudi Paşa ile olan haberleşmelerinden birinde Cudi Paşa'ya:

- *Eğer Fransızlar Urfadan sonra Siverek'e doğru yürüyüşe geçerlerse ne yapacaksınız? Diye sorunca Cudi Paşa cevaben:*

- *Bütün eli silah tutan şehirli ve köylü halkla Siverek-Urfa sınırında Fransızların karşısına çıkacağım ve gerekirse Urfayı işgalleri altında bulunduran Fransızları buradan da atmaya çalışacağım.*

Bu yiğitçe söze çok sevinen Mustafa Kemal Sivas'tan ona sivil çekilmiş bir resmini göndermiştir⁴⁶³.

15.6. Ali Rıza Bey ve Ali Saip Siverek'e Sığınıyorlar...

İngiliz işgal kuvvetleri bölgede fazla tutunamayacaklarını anlayınca Suriye İtilafnamesinin de gereği yerlerini yavaş yavaş Fransızlara terk etmeye başladılar. Fransızların bölgede Ermeni kıtaları oluşturarak onları teşkilatlandırmaları milli iradenin uyanmasına ve daha hızlı örgütlenmesine yol açtığı muhakkaktır.

"İngilizlerin gıdıklayarak öldürme siyaseti" yerini Fransızların baskıcı yönetimine ve Jurnalın prim yaptığı bir döneme bırakmıştır ki, bu jurnallerden ilk nasibini alan kişi Urfa Jandarma Komutanı Ali Rıza Bey'dir. Ermenilerin çıkardığı bir olaydan sorumlu gösterilen Ali Rıza Bey, Fransız baskısına maruz kalmış,

⁴⁶² Müslüm Akalın, *Urfa Mücahadesi*, Şanlıurfa, 1995:52. Müslüm Akalın, *Urfa'nın Kurtuluşu İle İlgili Belgeler*, Şurkav Yayınları, Ankara, 1997:4.

⁴⁶³ Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyân (Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikayesi)*, May Yayınları, İstanbul, 1967:263.

görevden alınmak istenmiştir⁴⁶⁴. Durumun hassasiyeti karşısında Urfa'yı terk etmekten başka çıkar yol bulamayan Ali Rıza Bey, 26 Kasım 1919'da Urfa'dan ayrılarak Siverek'e doğru hareket etmiştir⁴⁶⁵. Ancak Ali Rıza Bey, yolların İşgal kuvvetleri tarafından tutulmuş olduğunu görünce güzergahını değiştirmiş ve Viranşehir'e gitmiştir. Bununla beraber bölgenin en güvenli ve teşkilatlanmış şehrinin Siverek olması, Viranşehir'de bulunan Ali Rıza Bey'in Siverek ile irtibata geçmesinde etken olacaktır. Siverek'e gelme arzusu içerisinde, Siverek Jandarma Komutanı Aziz Bey ile haberleşen Ali Rıza Bey'e Siverek'ten aşağıya aynen aldığımız manidar telgraf iletilmiştir.

Viranşehir'de Ali Rıza Bey'e

Buraya geliniz. Siverek halkı arkanızdadır. 3.12.1919

Siverek Jandarma Komutanı

Aziz RIZKI⁴⁶⁶

Fotoğraf 25: Ramazan Ağa, Sakip Gürmen, Remtelebe

Fransızlar tarafından Ali Rıza Bey'in yakalanması ve teslimi için hemen bir kararname çıkartılmış ve bu durum müeyyidelere bağlanmış olmasına rağmen, Siverekliiler sinelerini Milli Mücadelenin bu kahramanına pervasızca açmıştır. Nitekim bu durum 6 Aralık 1919 tarihli Ali Rıza Bey'in Sivas'ta Temsil Heyetine çektiği bir telgrafta açıkça görülmektedir.

⁴⁶⁴ Müslüm Akalın, a.g.e.:39.

⁴⁶⁵ a.g.e.:47.

⁴⁶⁶ a.g.e.:48.

Heyet-i Temsiliye Başkanlığına

“Numara 174. Durumumun belirlenmesine ve emrin gelişine kadar Siverek’te bulunacağım. Siverek’te pek büyük destek gördüm.”⁴⁶⁷.

15.7. Albay Normand Siverek’e Geliyor!

Bu arada Fransızlar da boş durmuyor. Teslim aldıkları sahalarda siyasi faaliyetlerde bulunmak ve daha geniş alanları işgal edebilmek için aşiretleri ve kasaba merkezlerini ziyaret ederek halkın nabzını ölçmeye, çeşitli vaad ve tehditlerle onları yanlarına almaya çalışıyorlardı. Bölgeye medeniyet getireceklerini, eğer kendileri ile beraber olurlarsa bu medeniyet nimetlerinden faydalanacaklarını, aksi takdirde sonuçlarına katlanacaklarını ilan ediyorlardı. Aşiret reislerine büyük miktarda altın teklifleri yapılıyordu. Ancak aşağıda da görülecektir ki, Fransızlar bütün bu vaad ve tehditlere rağmen vatanlarına yürekten bağlı bölge insanını asla yanlarına alamamışlardır.

Fotoğraf 26: Öğretmen Kerim Fırat

Bu amaçla Fransız albayı Normand. Güneydoğu Anadolu’yu dolaşarak halkın temayüllerini öğrenmeye çalışmıştır⁴⁶⁸. Albay Normand. Urfa’da iken Siverek Müdafa-i Hukuk Cemiyeti başkanı Cudi Paşa’ya bir mektup yazarak,

⁴⁶⁷ Müslüm Akalın, **a.g.e.**:51.

⁴⁶⁸ İsmail Özçelik, **a.g.e.**:296.

“Siverek’e gelmek istediklerini ve orada ileri gelenlerle bir toplantı yapacağını, bu bakımdan iyi karşılanmasını, amacının ülkeyi işgal olmayıp, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin yeniden tesisini sağlamak olduğunu” belirtmiştir⁴⁶⁹.

Siverek Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine

Kemal-ı serbesti ile vaki olan işarınızdan dolayı müteşekkirim. Ancak fikrinizde isabet etmediğinizi söylemekliğime müsaadenizi talep ederim. Gayet merd bir asker olan General Goro beni memleketinizi işgal için değil fakat sizinle teyidi muhadenet için gönderiyor. Harp münasebetile duçarı inkita olan iki memleket arasındaki münasebet-i hasaneyi tesis etmek emelindeyim.

Siverekten esnayı müürurunda cemiyetimize teminatı lazıme de bulunmak üzere beni halı içtimada kabul etmenizi ve ihtiramatı faikamın kabulunu rica ederim.

Kolonel Norman

Vüsulu

12 Kanunu sani 336

13 Kanunu sani 336

Albay Normand’ın bu mektubundan, Siverek’lilerin kendisine daha önce olumsuz bir mektup yazdıkları ve Fransız işgaline karşı olduklarını bildirdikten anlaşılıyor ki, Albay mektubunda “amaçlarının işgal olmadığını” belirtmek zorunda kalmıştır⁴⁷⁰.

15.8. Siverekte Fransız Albay Normand’ın Başına Gelenler

“Biz toprağımızı gavurlara satacak değiliz”

16 Ocak 1920 tarihinde heybeler dolusu altınla Siverek’e gelen Albay Normand, taraftar toplamak ve Ermeni devletinin propagandasını yapmak için Diyarbakır’a kadar gitmek düşüncesinde idi. Odabaşızade Mahmut Efendi’ye misafir olan Albay Normand akşam yemeğinden sonra Diyarbakır’a gideceği fikrini beyan etmiştir. Normand’ın “Fransızların buralara medeniyet getireceklerini, memleketin

⁴⁶⁹ Kerim Fırat, **a.g.e.**:45.

⁴⁷⁰ İsmail Özçelik, **a.g.e.**:296.

istilası için bütün mevcudiyeti ile çalışacaklarına, Fransız idaresini arzu edenlere külli miktarda altın vereceğine” dair sözlerine karşı Siverekliiler şu manidar yanıtı vereceklerdir.

Fotoğraf 27: Cerrah Ağa, Ömer Neban, İbrahim Köran

“Biz toprağımızı gavurlara satacak millet değiliz. Binaenaleyh bundan sonra daha ileri de gidemeyeceksiniz.” Bu şekilde Albaya tokat gibi bir cevap veren Siverekliiler. O’nun buradan öteye gitmesine de engel olmuşlardır.

İlk olarak durumu askeri makamlara bildiren Siverekliiler Normand’ın faaliyetlerinin ve ilerlemesinin kesinlikle engellenmesi gerektiği talimatını alınca, hemen zekice bir planı tatbika geçmişlerdir. Şöyle ki: iri cüsseli 10-15 silahlı olarak Normand’ın bulunduğu odaya gönderilerek kendilerini çevre aşiret reisleri olarak tanıtmışlar. Aşiret reisleri sıfatıyla odaya giren bu kişiler Normand’ı Siverek’ten öteye geçirmeyeceklerini ima etmişlerdir. Daha sonra planın ikinci aşamasına geçilmiş, halk yatsı namazından dağıldıktan hemen sonra şehrin her tarafı silah sesleri ile yankılanmaya başlamıştır. Yoğun silah seslerinden rahatsız olan, oturduğu yerden sık sık kalkıp gezinmeye, tercümanı aracılığı ile ne olduğunu anlamaya çalışan Fransız Albay’ı Normand’a:

- *“Bu havali umumiyetle aşiretlerden müteşekkildir. Güzergahınız olan yollardaki halk geleceğinizi haber almışlar. Biz, onların şehre baskın yapmasından endişe ettiğimizden, şehri müdafaaya hazır olduğumuzu gösterir uyarı atışları yapıyoruz.”* cevabı verilmiştir⁴⁷¹.

⁴⁷¹ Kerim Fırat, a.g.e.:21-24.

Zaten Normand ve beraberindekiler, Siverek'e girerken Siverek halkının, numayışıyle karşılaşmış ve kafileyi çevreleyen kalabalık, gelenlerin aleyhinde gösterilerde bulunmuş, hatta Normand'ın yardımcısı olan Maumy bu olaylar neticesinde biraz tartaklanmış. Dışarıda silah sesleri ile iyice sınırları yıpranan Normand, bu sırada Ermenilerden kendisi ile görüşmeye gelen bir grubu, "bu ortamda siyasal yönden sakıncası olur" düşüncesiyle geri çevirmek zorunda kalmıştır⁴⁷².

Siverek Mutasarrıfı ile Süvari Alay⁴⁷³ kumandanı Binbaşı İsmail Bey'in Normand'a Diyarbakır'a gitmesinin kendisi için tehlikeli olacağını belirtmesi ve kendisine karşı zekice tatbik edilen plan nedeniyle tereddüde düşen Albay Normand ertesi gün geldiği yere, Urfa'ya geri dönmek zorunda kalmıştır. Tatbik edilen plan başarı ile uygulanmış ve Albay Normand'a gerekli gözdağı verilerek Siverek'ten öteye, Diyarbakır'a gitmesi engellenmiştir.

İstanbul'dan Diyarbakır'a giden Piskopos Kendifyan'ın Ermeni Patriği Zaven Efendi'ye gönderdiği mektupta işgal güçlerinin planlarını apaçık görmek mümkündür. Mektupta doğudaki Ermeni faaliyetlerinden bahsedilerek, Adana ve Mersin'de olduğu gibi Diyarbakır'da da cemiyetlerinin bir şubelerini açtıklarını, İngiliz ve Fransız teftiş memurlarının da kilisede tertip ettikleri mitinge katıldıkları ifade edilirken, Fransız Albay Normand'ın Siverek ve çevresindeki faaliyetleri hakkında da bilgiler mevcuttur.

"Kiliside yeri hazırlanan ceneral denilen zatın Miralay Norman olduğu kaviyyen istidlal olunuyor. Çünkü Piskopos, Norman'ın ceneral olduğunu söylemişti. Küçük Yortu, 18 Kanun-ı Sani sene (13)36 tarihine tesadüf eyliyor. Norman da o gün burada bulunabileceklerdi. Norman Mardin'de iken DH'ye Diyarbakır'da bir ay kalamayacağını bildirmişti. Bu ma'lumatlar Norman'ın işgale vesile icadı için geldiği kana'atini tevlid etmiştir..."

⁴⁷² İsmail Özçelik, a.g.e.:297.

⁴⁷³ İngilizlerin baskıları neticesinde 30 Mart'ta Urfa'dan Siverek'e çekilmek zorunda bırakılan I. Süvari Alayı olmalıdır.

Evvelce ahalinin galeyanına rağmen Diyarbakir'e seyahatine müsa'ade edilmiş ve Siverek'e kadar gelmiş iken bu seyahatin mektub mütalasıyla alakadar görülmesi ve ahalinin devamlı galeyanı hasebiyle Norman'a Siverek'den Urfa'ya dönmesi lüzümünü tebliğ ettiğim nezarete arz edilmişdi..."

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere, Diyarbakır'ın işgaline bahane aramak maksadıyla buraya doğru hareket eden Norman'ın, Siverek'te karşılaştığı engelleme ve galeyan, durumu net bir şekilde gözlemlendiği anlaşılan Piskopos Kendifyan'ın, Norman'ın Siverek'ten dönmesi lüzümünü belirten tebliği neticesinde bu niyetinden vazgeçtiği görülmektedir⁴⁷⁴.

Siverekli, 20 Ocak 1920 sabahı Normand'ı geri gönderdiği gün, Urfa'da Fransız baskısına dayanamayan Jandarma kumandanı Ali Saip Ursavaş'a da, tıpkı selefi Ali Rıza Bey'e yaptıkları gibi sinelerini açtılar. Ali Saip, Siverek'e doğru ilerlerken yolda Nordman'la karşılaşır. Ali Saip de, Urfa Jandarma komutanının nereye gittiğini bilmeyen Normand da hayli şaşırılmışlardır. Ancak şaşkınlık uzun sürmemiş Diyarbakır'a doğru harekete geçen Normand'ın. "Siverek halkının gösterdiği tepki üzerine geri dönmeye mecbur kaldığını" Ali Saip, Normand'ın koruyucu subayından öğrenir⁴⁷⁵.

Fotoğraf 28: Siverekli Polis Ziya

⁴⁷⁴ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:149.

⁴⁷⁵ Ali Saip Ursavaş, **Çukurova Acıklı Olayları ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları**, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa, 1984:55-56.

Siverek'lilerin Fransız Albayına karşı tatbik ettikleri plan ve işgale karşı gösterdikleri tepki Fransa'nın Urfa siyasi hakimi Saju tarafından şu sözlerle değerlendirilmiştir.

“Böylece Albay Normand'ın Diyarbakır'a gitme planları suya düşmüş ve tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır.”⁴⁷⁶.

Bu arada 2 Şubat 1920'de Siverek'e ulaşan Ali Saip, bu günü şöyle anlatmaktadır.

“Siverek'e ulaşmakla Cudi Paşa'ya konuk olduk. Cudi Paşa bize çok konuk severlik gösterdi. Gerek kendisi gerekse Mahmut Efendi bize, her türlü ayaklanma ve harekete katılacaklarına, yardım sağlayacaklarına dair söz verdi.”⁴⁷⁷.

Ali Saip Siverek'te, emniyet içerisinde Urfa kurtuluş hareketinin hazırlık ve savaş planlarını buradan gözden geçirerek yönetmiştir. Bu arada Urfa'dan gelen bir takım bilgileri Heyet-i Temsiliye'ye ilettiğini görmekteyiz. Ali Rıza Bey ve daha sonra Ali Saip'in Fransızların baskılarından kurtulmak ve güvenlikleri açısından daha emniyetli olduğu için geldikleri Siverek, Urfa'nın kurtuluşunda komuta merkezi görevini üstlenmiştir.

15.9. Siverek Kuvvetleri Urfaya Hareket Ediyor...

Fransızların baskıları devam ederken, birkaç sarhoş Fransız askerinin Urfa'da kadınlar hamamına girdikleri haberi Siverek'te de duyulmuş ve halk heyecana kapılarak galeyana gelmişti. Şubat ayı başında Siverek Belediye binasında toplanan eşraf ve ileri gelenler, Siverek Kuvay-ı Milliye Birlikleri'nin hazırlanmasını kararlaştırmışlardı. Amaçları Urfalıların yardımına koşmak ve Fransızları şehirden geldikleri yere püskürtmekti.

⁴⁷⁶ İsmail Özçelik, a.g.e.:298.

⁴⁷⁷ Ali Saip Ursavaş, a.g.e.:56.

Hasan İzzettin Dinamo eserinde bu günü şöyle anlatmaktadır.

“O gün havanın soğukluğuna bakmadan bütün Siverek halkı sokaklara dökülmüştü. Ahırlardan çıkarılan güzel arap atlarının tüyleri tumar edilip parlatılıyor. Üzerlerine gümüş kakmalı takım ve eğerler vuruluyordu. Memlekette binmeye elverişli bütün atlar, silah kullanabilir askerlik etmiş her yaştan bütün erkekler köşeden bucaktan çıkardıkları mavzerleriyle atlarının üzerinde belediyenin önüne varıyorlardı. Kaç atlı ve silahlı çıkarılabileceği çabucak hesaplandı, herkesin evinde son hazırlığını yapması Urfaya yürüyüş gününün bildirileceği söylendi. Herkes dağıldı ve hazırlık başladı. Sandıklardan bayramlık süslü giyneklerle bezenmiş muşambalara sarılıp saklanmış tüfekler çıkarılıyor, atların nalları yenileniyor, eğerleri onarılıyordu. Bütün ufak tefek gizli cephanelikler açılıp bellere ve göğüslere çaprızlama takılarak armalara dikkatle fişekler yerleştiriliyordu. Yedek subaylarda cepheden getirdikleri subay giynekleri, tabancaları ve dürbünleri ile atlılara katılmak üzere harıl harıl hazırlanıyorlardı.”⁴⁷⁸.

15.10. Siverek Müftüsü'nün Konuşması

“Yavrularım! bu gün gayret ve namus günüdür”

6 Şubat 1920'de, Siverek Kuvay-ı Milliye birlikleri, tasarlanmış olduğu üzere hükümet meydanında toplandılar. Atlıları meydandaki yerlerini almış, kadın, erkek, çocuk, yaşlı herkes yakınlarını uğurlamaya çıkmıştı. Hükümet meydanı hınca hınc dolmuş, Siverek Müftüsü Osman Efendi hareketten önce Urfa'ya gidecek Kuvay-ı Milliye savaşçılarına ve halka bir konuşma yaparak onları cesaretlendirmiş ve dualarla uğurlamıştı.

Müftü; *“Yavrularım, bugün gayret ve namus günüdür. Düşmanı bulunduğu yerde ölüme mahkum edenler yaşama hakkına malik olurlar. Vatan ve memleket sevgisini taşımayanlarda namus ve iman bulunmaz.”⁴⁷⁹.*

⁴⁷⁸ Hasan İzzettin Dinamo, a.g.e.:249-250.

⁴⁷⁹ Kerim Fırat, a.g.e.:36.

İki kol halinde hazırlanıp yola çıkan Siverek Kuvay-ı Milliye kuvvetlerinin 150'si Mehmet Emin Efendinin ve diğer 150'si de Mehmet Ramazan ve Mehmet Sakıp Efendilerin komutası altında bulunuyordu. Bunlar Cudi Paşa ile Mahmut Bey'i temsil ediyordu⁴⁸⁰.

Bugünkü Siverek ilçe sınırlarında bulunup Şanlıurfa kurtuluş savaşına katılan aşiretler ve gönderdikleri kuvvetler aşağıda belirtilmiştir.

- Bucak aşireti er, Ramazan Ağa oğlu Mehmet Ağa komutasında.
- Milli (Kırvar) oymağının mevcudu 150 kişi olup, Odabaşı Mehmet Emin Efendi komutasında.
- İzollu aşireti 100 er, Zülfikar Ağa ile oğlu Bozan Bey komutasında.
- Şeyhanlı aşireti 100 er, Hacı Ömer Efendi komutasında.
- Karahanlı aşireti gönderdiği er sayısı 30.
- Küçük Ömer'in Rüştü 30 kişi ile.
- Köran aşireti 20 kişi Mustafa Köran ve İbrahim Köran komutasında savaşa katılmışlardır.
- Karakeçeli aşiretinin gönderdiği er sayısı tespit edilememiştir⁴⁸¹.

Şanlıurfa Kurtuluş Savaşında herhangi bir aşirete bağlı olmayıp da savaşa katılan Sivereklilerin de aşağı yukarı 800 kişilik bir kuvvet olduğu sanılmaktadır. Ayrıca Siverek'te 1000 kişilik bir Kuvay-ı Milliye kuvveti yedekte bekletilmiş ve bu bin kişilik yedek kuvvetin görevi ise; Şanlıurfa Kuvay-ı Milliye birlikleri yenilirse ve Fransızlar kuzeye doğru Büyük Ermenistan hayallerini gerçekleştirmek için işgale devam ederlerse, düşmanın bu bölgeden elini kolunu sallayarak rahatça geçmesine engel olmak olarak belirtilmişti⁴⁸².

⁴⁸⁰ İsmail Özçelik, a.g.e.:299.

⁴⁸¹ Selim Ak, a.g.e.:174-175.

⁴⁸² a.g.e.:175.

15.11. Siverek Milli Kuvvetleri Karaköprü'de!

Siverek'ten 6 Şubat 1920 tarihinde harekete geçen milli kuvvetlerimiz Karacurun ve Külünçe köylerindeki konaklarında kendilerine katılan o havali aşiret kuvvetleri ile birlikte Karaköprü mevkiinde Ali Saip'in (Ursavaş) komutasındaki 150 kişi kadar olan Urfa milli kuvvetlerine katıldılar. Siverek milli güçlerinin, Urfa'ya giren 3000 kişilik milis kuvvetleri arasında, 800-850 kişilik bir potansiyele sahip olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Urfa'nın şehir halkından çıkarabildiği gönüllü milis kuvveti ise 600 kişiden ibarettir⁴⁸³. İşgal güçleri (Fransa) 460 nefer ve 10 zabitten oluşmakta, Kumanda kademesinde Urfa Fransız Hakim-i Siyasisi diye imza atan Yüzbaşı Sajou bulunmaktaydı⁴⁸⁴.

Siverek Kuvay-ı Milliye güçlerinin bir kısmı, 8 Şubat gecesini Karaköprü deresini takiben Sırrın yolu ile Harran kapısından bir kısmı da Bey kapısından şehre girdiler. O gece Urfa ileri gelenleri, Siverek milli kuvvetlerini misafir ederek çetin mücadele için dinlenmelerini temin etmişlerdi⁴⁸⁵.

15.12. İlk Ateş ve İlk Şehit...

9 Şubat günü Jandarma deposunda bulunan silah ve cephanenin milis kuvvetlerine taksimatı yapılırken, Urfa hapisanesinde bulunan gençlerin de milis kuvvetlerine kazandırılması amacıyla serbest bırakılmaları üzerine, durumdan haberdar olmayan bir nöbetçinin bu olayı firar zannedip ateş açması ile beraber bir anda her taraftan silah sesleri yükselmeye başladı. Kendilerine ateş edildiğini sanan Fransızlar, şehre muazzam bir ateş yağmuru başlatmış. Fransız ateşine milis kuvvetleri de mukabelede bulununca savaş bir anda patlak vermiştir⁴⁸⁶. Aslında henüz Türk tarafı arasında gerçek manada silah dağıtma işleri bitmemesine rağmen ilk ateşlerle birlikte "vuruldu, düştü" sesleri işitilmiş ve iki tarafın da siperlere yatarak çarpışması başlamıştı. Bu sırada bazı evler Kuvay-ı Milliye tarafından

⁴⁸³ Hasan Açıanal, a.g.e.:68.

⁴⁸⁴ a.g.e.:74.

⁴⁸⁵ Kerim Fırat, a.g.e.:39.

⁴⁸⁶ İsmail Özçelik, a.g.e.:203.

savunma için uygun hale getirilirken yoğun bir kar yağışı da alabildiğine sürmekteydi⁴⁸⁷.

İşte bu hengamede Siverek'ten gelen milis kuvvetleri iki acı haberle sarsıldılar. Bu haberlerden ilki, babasını hapseden Fransızlardan intikam almaya koşan Urfa mebusu Ali Efendinin oğlu. Cudi Paşanın yeğeni, Mehmet Sakıp Efendi'nin pek ateşli ve korkusuz atıldığı ilk hücumda yaralandığı haberi idi⁴⁸⁸. İkincisi de, Siverek'in Karakeçi nahiyesine bağlı Garbi köyünden Hasan oğlu Musa'nın şehit düştüğü haberi idi⁴⁸⁹. Ancak bu durum onların intikam ve kahramanlık duygularını daha çok bilemiş ve diğer kahramanlarla beraber Urfa destanını yazmışlardır.

Böylece daha savaşın ilk gününde Siverek'liler Urfa Kuvay-i Milliyesinin ilk şehidini ve gazisini⁴⁹⁰ vererek vatanları uğruna hiçbir eza ve cefadan geri durmadıklarını ve durmayacaklarını kanlarını dökerek ispatlamış oldular.

15.13. Bediuzzaman Karakolunun Zaptı!

Bu şekilde başlayan Urfa'nın kurtuluş mücadelesinde Siverekliler pek çok yararlılıklar ve kahramanlıklar sergilediler. Burada Bediüzzaman karakolunun zaptında gösterilen yararlılıkları anlatmayı tarih önünde, harekata katılan kahramanlarımıza karşı bir borç olarak görüp konunun detayına inerek:

Urfa'nın işgalinde, Fransızlara, Ermenilerin her türlü asker ve silah yardımında buldukları belgelerle sabit olan bir vakıadır. Ermeni mahallesi ile Fransız kuvvetleri arasında ulaşımın sağlandığı mevki, Bediüzzaman karakoluydu. Düşmanın hayat damarlarından birisini kesme ameliyesi olarak da adlandırabilecek olan bu mevkinin zaptı vazifesi Sivereklilere verilmişti.

Urfa hareketini idare eden Ali Saip, Bediüzzaman karakolunun zaptını hatıralarında şu cümlelerle anlatacaktır.

⁴⁸⁷ İsmail Özçelik, a.g.e.:204.

⁴⁸⁸ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:152.

⁴⁸⁹ Kerim Fırat, a.g.e.:42.

⁴⁹⁰ İsmail Özçelik, a.g.e.:204.

“21-22 Şubat 1920 gecesi Bucak ve İzol aşiretinden ifraz alınan bir kuvvet Ermeni mahallesi ile Fransız mevazii arasında ve merkezi bir vaziyette bulunan Bediüzzaman Karakolunu işgal ederek Ermenilerle Fransızlar arasındaki muvaseleyi kat eyledi...”⁴⁹¹.

Hatıraları ile gerek Urfa kurtuluş mücadelesine gerekse bu mücadelede Siverek'lilerin üstlendiği vazifelere birinci derecede kaynaklık eden Kerim Fırat anılarında Bediüzzaman Karakolunun zaptını şöyle anlatıyor.

“Mahsur Fransız'lara, Ermeniler manen ve maddeten yardım ediyorlardı. Bediüzzaman Karakolu'nun işgalinden evvel Ermeni gönüllüleri bilfiil düşman ileri karakollarında Fransız askerleri gibi hizmet görüyorlardı. Gündüzleri köpeklerle, geceleri de tarafeyn (her iki taraf) arasında muhabere (haberleşme ve ulaşım) vuku'a geliyordu... Ulaşım hattının merkezini teşkil eden Bediüzzaman karakolu idi. Burası işgal ettiğimiz hiçbir yerden semtten görünmüyordu. Buranın zabt ve işgali takarrur etti. Siverek mücahidlerinden Bucak ve İzollu aşireti efradından seçilen güzide bir kuvvet 21-22 Şubat gecesi karanlığında, bulunduğumuz mevkiye başta Bucak kuvvetini idare eden Ramazan Ağa oğlu Mehmet'le, İzollu Aşiretini idare eden Bozan Ağalar müfreze kuvvetleri ile birlikte geldiler. Her iki aşiretten ifraz edilen kuvvetler Bozan ağanın sevk ve idaresine verildi.

Siverek'li Ramazan Ağa oğlu Mehmet Ağa mücahitlere hitaben:

- Arkadaşlar bize verilen vazifeyi ifa etmek borcumuzdur. Ölmek var dönmek yok. Sizi göreyim. Siverek'in ve Siverekliilerin adını yükseltmek aynı derecede borcumuzdur.”

Kar diz boyunu aşmış, soğuk bütün şiddeti ile devam ediyordu. Birden Bozan Ağanın iman dolu sesi avluyu inletti ve titretti. “Allah'a ismarladık, hakkınızı helal edin...” Bu müfreze karlara gömüle gömüle bayır aşağı kayboldu. Artık Bediüzzaman karakolunu işgal dakikaları yaklaşıyordu. Bu tarihi hadise hakkında beni tenvir

⁴⁹¹ Kerim Fırat, a.g.e.:47.

etmek üzere Bozan Ağa ile görüşmek fırsatını da elden kaçırmadım ifadesini aynen yazıyorum;

“Maiyetimdeki kuvvetle yatsı zamanı hareket etmiş idim. Müfrezimin ileri keşif tertibatını ve verilecek emirlerimin ileriye kadar varılması hususunda ihmal etmemiştim. Yanımda 12-13 yaşlarında bir çocuk götürmüştüm. Bu çocuk korku nedir bilmezdi. Karakola yaklaştım. Beraberimde götürdüğüm taşları karakola doğru sapanla atmaya başladım. Bu hareketimin 5-10 defa tekrür etti. Küçük çocuk da cesaret alarak ileriye doğru yürüdü. Artık karakolda kimsenin kalmadığına kanaat getirdim. Arkada kalan kısmı külliye çağırarak karakola girdik. Kırk neferi karakolda bırakarak yirmi neferi Bediüzzaman türbesine götürdüm...

Hızmalı köprüde ayrıca bıraktığım dört nefer, düşmanın karakola doğru geldiğini bana malumat vermişlerdi. Adamlarıma, gelen kuvvetin kendi istikametlerini geçtikten sonra vereceğim işaret üzerine ateş açmalarını bildirmiştim. Bizde sükuneti temini vardı onlarsa bile perva yürüyüş ve ilerlemelerine devam ediyorlardı. Karakola kırk elli metre kalıncaya kadar geldiler. Birden ateş emrini verdim iki ateş arasında kalan düşmanlar kurşun fırtınamızdan sersemleyerek müdafaa etmeyerek firar ettiler. Bir müddet sonra buldukları yere vardık, on kişi ölü verdiklerini, mütebakisinin geri döndüğünü gördüm. Artık bundan sonra gerek karakolda mazgal açmak, gerekse türbenin etrafını taşlarla örmek, gelecek düşman kurşunlarına karşı bina duvarını mukavemetini arttırma tasası güdüyordum.

...Milli kuvvetlerden Bediroğlu Osman, Hasan oğlu Halil, Ömer oğlu Ahmet, Muhacir Arif şehit düşmüşlerdi.”⁴⁹².

Böylece Siverek’liler bu denli önemli mevkinin alınması için kendilerine duyulan güveni boşa çıkartmamış, stratejik açıdan büyük öneme sahip Bediüzzaman karakolunu zapt ile Fransız’ların önemli bir hayat damarını kesmişlerdi.

Siverek’lilerin sadece Bediüzzaman karakolunun zaptı ile sınırlı kalmayan fedakarane ve cansiperane mücadeleleri Küloğlu tepesi ve Mahmut Nedim’in

⁴⁹² Kerim Fırat, a.g.e.:47-50.

konağına yapılan taaruzlarda zirveleşmiş burada gösterilen kahramanlıklarla adeta efsaneleşmiştir.

Siverek Milli Kuvvetleri Urfa Cephesinde bütün varlıklarıyla çarpışırken, cephe gerisindeki Siverekli de boş durmuyor, ellerinden gelen her türlü fedakarlık ve gayreti gösteriyorlardı. Muharebe esnasında vaki olan yararlanmalarda kullanılmak üzere, Siverek eczanelerinde bulunan bütün tedavi malzemeleri Urfa'ya ulaştırılmıştı⁴⁹³.

Cephe hatlarında meydana gelen her türlü değişikliği ve gelişmeyi temsil heyetine bildirmek gibi önemli bir vazifeyi ifa etmenin yanı sıra, cephede savaşan hemşehrilerine destek olacak her türlü girişimde bulunuyorlardı. Nitekim Siverek adliyesinde bulunan iki adet topun Urfa'ya ulaştırılmasında gösterilen duyarlılık, katlanılan fedakarlığın basit bir göstergesidir.

“Ankara Müdafı-i Hukuk Heyeti Temsiliye Riyasetine

Urfa mücahidinin talep ettikleri iki sahra topunun alınmaması azmi milliye iradesine sekte ve teşebbüsati füliyeyi haleldar etmekte bulunduğundan behemehal şu cihetin teminini istirham ve Siverek'de bulunan iki topu zabtına ibtidar olunacağı mahsus bulunduğu maruzdur.”

11 Şubat 336

Siverek Müdafı-i Hukuk Cemiyeti Reisi

Cudi Paşa⁴⁹⁴

Cudi Paşa, Heyeti Temsiliye'ye yukarıdaki telgrafı çektikten sonra Siverek Adliyesinde bulunan silah ve topları (iki adet) Urfa'daki milis kuvvetlere gönderebilmek için, Siverek halkı ile beraber, Nizamiye Alayı karargahı ile Adliye dairesine hücum ederek topları ve silahları müsadere etmiştir. Halkın, omuz ve sırtlarında taşınan top ve cephaneler, çetin kış şartlarında, bin bir müşkilatla ancak beş altı gün içinde Urfa'ya ulaştırılabildiği görülmüştür.

⁴⁹³ Kerim Fırat, a.g.e.:54.

⁴⁹⁴ a.g.e.:55.

Urfa Kuvay-ı Milliyesinin Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye'den yardım talebi üzerine Mustafa Kemal, Mardin'de bulunan 5. Tümen'e müracaat edilmesini tavsiye etmiştir. Ancak 5. Tümen'den yardım için ret cevabının alınmasına mukabil, Siverek'teki 2. Fırkadan, 150 kişilik yardım gönderileceğine dair Urfa'ya metanet aşıl原因 telgraflar çekilmiştir. Telgraflar şu şekildedir.

Siverek'ten Tarık Bey'e

Kuvay-i Muntazama tahriki için teşebbüsten geri durmamakla beraber şimdi burada mevcut ve sabaha kadar ihzar edilecek elli süvari, yüz piyade en güzide olmak üzere ilk kafile olarak inşallah katiyen sevk edilecektir. Ve peyderpey sevki için eşraf-ı mahalliyenin himemat-ı dindaranesile (yerli eşrafın dindar himmetleri ile) muvaffak olunacağını arz ve tevfikat-ı Rabbaniyeyi istirhamla (Allah'tan başarı dileyerek) öbür gün bu nisbetle bir kuvvetin sevk olunacağı muhakkak bulunduğunu ve efkar-ı umumiyyeyi ona göre idare etmek lazım geldiği ve makamı saireye müracaatımızın yarın tekid edileceği maruzdur.

Fotoğraf 29: Sakıp Gürmen

7 Mart 336

Abuzer Ağa

“Dün akşam size yazılan kuvvet bugün hareket etti, daha da edecektir. Muntazam kuvvet ahalinin güzide efradıdır.”

“Burada müfreze hazır durumdadır.Henüz Kolordudan bir cevap alınamamıştır. Beş on şehit, birkaç yaralı vermekle kuvveti maneviyenizi bozmayınız. Yaşamak için ölmek lazımdır. Herhalde bir çaresi düşünüyorlar. Biraz sabır ve metanet lazımdır 7 Mart 1336.”

Bu telgraflar bir gün sonra Urfa Kuvay-ı Milliye İstihbarat Heyeti'nin bir ilanında şu şekilde yer alacaktır.

“Siverek'ten Odabaşızade Lami Efendi kumandasında olarak beş yüz kadar kuvvetin hareket ettiği ve Viranşehir'den tertip olunmuş olan kuvvaya İbrahim Paşazadelerden birisinin kumandası ile hareket edildiği gibi mükemmel ve muntazam kuvve-i milliyenin dahi hemen hareket edeceği Siverek kuvay-ı milliyesinden alınan telgraflardan anlaşılmiştir 8 Mart 1336.”

Cudi Paşadan Urfa Belediye Reisine!

“Ömrümüzün son nefesine kadar Urfayı koruyacağımıza din ve namusumuzla sizi temin ederim”

Fotoğraf 30: İzollu Bozan Ağa İstiklal Madalyası İle

Bu arada cephede ve cephe gerisinde meydana gelen bir başka gelişme daha Siverekliilerin Urfa'nın kurtuluşunda sarf ettiği çabaları anlamamız bakımından önemlidir. Şöyle ki; Urfa semalarında düşmanın keşif uçakları dolaşıyor ve yardımın pek yakında geleceğini onlara müjdeliyorlardı. Albay Norman komutasında techiz edilmiş bir düşman yardım gücünün de trenle Cerablustan Akçakale'ye sevk edildiği

haberi alınmış ve bu yeni işgal kuvvetinin gelmesi fikri halkın korku ve heyecanına neden olmuştur. Düşmana uçak ve teçhiz edilmiş ek kuvvetlerin geleceği haberleri üzerine heyecan ve ümitsizlik doruğa çıkmıştı. Hatta Urfa'dan halkın bir kısmının şehri terk etmeye hazırlandığı günlerde, Siverek'ten Cudi paşa'nın,

Urfa belediye reisi Hacı Mustafa'ya hitaben yollamış olduğu telgraf dikkate şayandır. Telgraf şu şekildedir.

“Urfa Belediye Reisi Hacı Mustafa Efendi'ye

Alessabah buradan kasaba ve kura ahalisi ile Kırvarlı Hüseyin Ağa'nın maiyeti ile kuvve-i kafiye izam kılınacağı (gönderileceği) gibi bundan böyle de her taraftan peyderpey kuvve-i imdadiye gönderileceği taht-ı temine (güven altına) alınmıştır.

Maddi ve manevi kuvveti haiz olan İslam memleketinin bir şirzime-i kalilden ibaret olan yaygarası ile hicrete kıyıamları muvafık-ı insaniyet değildir.(düşmanın azıcık yaygarasından göç etmeye kalkmak insaniyete muvafık değildir).

Ömrümüzde son nefesine kadar Urfa'yı muhafazadan diriğ-i himmet edilmeyeceğini (Urfayı koruyacağımızı) din ve namusumuzla sizi temin ederiz.

Her vakitten ziyade metaneti muhafaza ve ahalinin heyecanına teskine çalışmanızı istirham ederim.”

Müdafa-yi Hukuk Reisi Cudi⁴⁹⁵.

⁴⁹⁵ Açıanal Hasan, a.g.e.:105-106.

مورث اورغ بديريه جي سلسله خط

علاء الصالح بورادہ قصہ و تراجم اعلیٰ فروری ۱۹۱۸ء
سلسلہ قزو کا قلم اہتمام شدہ ہے کہ بوقت پروردگار کے
سید علی محمد امدادی کوئی سلسلہ خط نہ آئے۔
باری و ستوی قزو جا۔ اولاد اسلام سلسلہ خط
پروردگار علیہ السلام اور باقیہ سلسلہ خط
قاریہ سوانہ اشاعت و اسلام سلسلہ خط
صوک قصہ اور قزو سلسلہ خط
ایہ سلسلہ خط دید و نام سلسلہ خط
زبانہ سلسلہ خط و اشاعت سلسلہ خط

استقامت
مورث اورغ
مورث اورغ

Fotoğraf 31: Telgrafın Orjinal Metni (Hasan Açıanal'ın Urfa Kurtuluş Mücadelesi Hatıratı adlı eserinden)

Cephede ve cephe gerisinde şartların gerektirdiği her türlü fedakarlığı yerine getiren Siverekliiler, işgalin sona ermesinden sadece 11 gün önce Fransa'nın Suriye Yüksek Komiserliğine gönderdikleri telgrafda, yukarıdaki telgraftan da daha büyük bir hamiyet perverlik nişanesidir.

Bu telgraf Siverekliilerin sadece cephede değil, medeni tepkilerini dış dünyaya yansıtma ve kamuoyu oluşturmada da başarılı olduklarını göstermiştir. Çünkü Fransızlar yaptıkları propagandalarda halkın kendilerini desteklediğini ve halkın istekleri doğrultusunda bölgeye geldiklerini dünyaya anlatmaya çalışıyorlardı. Bölgeye medeniyet ve teknoloji getirmek istedikleri propagandasını yapıyorlardı. Siverekliiler bu telgrafla Fransızların bu propagandasını yalanlamış oldular. Siverek eşrafının çoğunun imzaladığı telgraf şöyledir:

“Fransa Suriye Yüksek Komiserliğine”

Kırk günden beri Urfa'da bulunan Fransız işgaliyesi ile karşı karşıya bulunmaktayız. Ülkeyi her türlü yabancı işgal ve istilasından kurtarmak düşüncesi ile

silaha sarıldığımız halde burada karşımızda bulunan kuvvetin eski dost bir ulusa mensup olması ve Fransız töresi ve uygarlığının ülkemizde oluşturmuş olduğu bilgi sonucu kendilerine karşı şiddet göstermiyoruz. Dostça olmuş olan boşaltış tekliflerimize karşı kumandan tarafından bir emir olmadıkça, bu yöreyi terk etmeyeceğini bildirmekte ve size başvuruda emir üretme lüzumunu söylemektedir.

İstedığımız, işgalin kaldırılışından ibaret olmasına göre uluslara fikir özgürlüğü bırakma ve artırmaya çalışan uygar Fransa'nın uygar bir kumandanı sıfatıyla istediğimiz konusuyla bir gün önce ülkemizin boşaltılış emrini kumandanına emir etmenizi ve bizi de bilgili eylemenizi boşuna kan dökülmemesini rica eyleriz.

30 Mart 1920

Bucak Aşireti Başkanı

Mehmet Ramazan

Baziki Aşireti Başkanı

Bekir Arus

Şeyhanlı Aşireti Başkanı

Hacı Ömer

Anze Aşireti Başkanı

Milli Aşireti Başkan Vekili

Mehmet Efendi

Badıllı Aşireti Başkan Vekili

Sait

İzollu Aşiretleri Başkanı

Zülfikar

Dögerli Aşireti Başkanı Bekir⁴⁹⁶.

İngiliz işgal kıtasının Albay Beddy'in kumandasında 7 Mart 1919'da Urfa'ya girmesiyle başlayıp daha sonra Suriye İtilaflanesi gereği, bölgenin Fransızlara terk edilmesinden⁴⁹⁷. itibaren devam eden süreçte "Sivereklielerin Rolünü" kaynaklar ışığında izah etmeye çalıştık. O tarihte cephenin ve cephe gerisinin gerektirdiği her türlü fedakarlığı yerine getirerek, Urfa Kurtuluş Savaşı'nın ilk şehidini de veren Sivereklieler, bugün de tarihin bu sayfasına isimlerini, kanlarını ve mallarını fedakarca akıtarak yazmış olmanın haklı gururunu yaşamaktadırlar.

⁴⁹⁶ Ali Saip Ursavaş, a.g.e.:128-129.

⁴⁹⁷ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:158.

15.14. Paris Barış Konferansına Siverek'ten Çekilen Telgraf

Paris Barış Konferansında Osmanlı Hükümeti Ayan Meclisi Üyelerinden Şerif Paşa ve Ermeni Bogos Nubar'ın konferansta sarf ettiği sözlere mukabil Siverekliilerin Osmanlı Mebusan Meclisine ve Paris Barış Konferansına çektikleri telgraf kısaca şu şekildedir.

“...Vatan haini ve din düşmanı şerif adındaki kişinin Bogos Nubar ile işbirliği yaparak, Kürtlerin geleceği hakkında açıklamalarda bulunduğunu duyduk. Oysa ki Kürtlük ve Türklük bir bütündür. Bir birlerinin öz kardeşi ve din kardeşidirler. Her iki toplum için vatan birdir. Tarihi tanık tutarak sayın millet vekillerimize şunu açıklarız ki, Kürtler vatanlarının kurtuluşu uğrunda şimdiye kadar Türkler ile ilk savaş safında kanlarını akıtmışlardır. Bundan böyle de hükümetimizin devamı için aynı şekilde davranacaklardır. Osmanlı ve İslam topluluğundan ayrılmak hiçbir zaman düşünce ve hayalimizden geçmez... Bundan ötürü gerek adı geçen “Şerif” ve gerekse onun isteklerine hizmet edecek herhangi bir “herif”in açıkladığımız kararın dışındaki çabalarını tam bir nefretle red ve kaderimizi, hükümetimize bağladığımız bütün insanlık dünyasına ilan ederiz.”⁴⁹⁸.

15.15. Siverek Mebusu Mehmet Rauf Bey İrade-i Milliye Gazetesinin Müdürlüğünü Yapıyordu

Milli Mücadelenin ilk gazetesi olarak Mustafa Kemal Paşa tarafından Heyet-i Temsiliye adına yayın yapmak üzere kurulan İrade-i Milliye Gazetesi, 14 Eylül 1919'da Sivas'ta çıkmaya başlamıştır. Gazete, Sivas Kongresince alınacak kararları halka duyurmak amacıyla kongreden önce kurulmuştur. Ancak Gazete resmi işlemler yüzünden kongre bittikten üç gün sonra çıkabilmiştir. Sorumlusu Demircioğlu Selahaddin (Ulusalark) adlı bir gençtir. Gazetenin alt başlığında “metalib ve amal-i milliyenin müdafiidir” ibaresi vardır. İlk sayısında çıkış sebebi, milli hareketin halka ve dünyaya duyurulması olarak açıklanmıştır. Başyazılarının çoğu Mustafa Kemal'in dikte ettirdiği yazılardan oluşmaktadır. Önceleri haftada bir, daha sonra haftada iki

⁴⁹⁸ Kemal Öke, **Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992:76.

kez yayınlanan İrade-i Milliye gazetesi Ankara'da Hakimiyet-i Milliye gazetesinin yayınlanmasından sonra işlevini yitirmiş ve 1922 Mart'ının sonunda da kapanmıştır⁴⁹⁹.

Gaztenin Müdürlüğünü Siverek mebusu Mehmet Rauf Efendi yürütmüştür. Mehmet Rauf Bey, hem Siverek'den hem de Diyarbakır'dan mebus seçilerek Diyarbakır'ı tercih eden Kadri Ahmet Bey'in yerine mebus olmuştur. 18 Mayıs 1920 günü yapılan seçimde 48 ikinci seçmenin oyunu alarak mebus seçilmiştir. Rauf Bey başından beri Milli Mücadelenin içerisinde yer almış bir kişidir. Mebus seçildiğinde İrade-i Milliye gazetesinin müdürlüğünü yapıyordu⁵⁰⁰.

15.16. Milli Mücadelede İlginç Olaylar ve Anektodlar

Urfa'da Milli kuvvetlerimizle Fransızlar arasında cereyan eden mücadele bütün şiddeti ile devam ederen Siverek Müdafa-i Hukuk Cemiyeti ile haberleşen Milli kuvvetlerimizin cephaneye ve bilhassa müstahkem konaklara yerleşmiş düşmanın def'i için lüzumlu olan top talebine hemen çareler arayan Siverek Müdafa-i Hukuk Cemiyeti ve kurtuluş savaşına gönül vermiş Siverek halkı ilginç bir girişim ve cesaret örneği sergilemişlerdir.

Öncelikle Siverek Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Cudi Paşa, Heyeti Temsiliye'ye bir telgraf⁵⁰¹ çekecek ardından Siverek Adliyesinde bulunan Silah ve topları (iki adet) Urfa'daki milis kuvvetlere gönderebilmek için, Siverek halkı Nizamiye Alayı karargahı ile Adliye dairesine hücum ederek buradaki topları ve

⁴⁹⁹ Zekai Güner, **Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999:32-33.

⁵⁰⁰ Sadık Sarısamam, “**Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Siverek Mebuslarının Faaliyetleri**”, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Şanlıurfa, 2002:131.

⁵⁰¹ Vesika 14
Ankara Müdafa-i Hukuk Heyeti
Temsiliye riyasetine

Urfa mücahidinin talep ettikleri iki sahra topunun alınmaması azmi milliye iradesi sekte ve teşebbüsü fiiliye yi haleldar etmekte bulunduğundan behemehal şu cihetin teminini istirham ve Siverek'de bulunan iki topu zabtına ibtidar olunacağı mahsus bulunduğu maruzdur.

11 Şubat 336
Siverek Müdafa-i Hukuk
Cemiyeti Reisi
Cudi Paşa

Bkz. Kerim Fırat, **Urfa Kahramanları**, CHP Basımevi, Gaziantep, 1944:50.

silahlar müsadere edeceklerdir. Müsadere edilen top ve cephaneler, halkın omuz ve sırtlarında çetin kış şartlarına aldırmadan Urfa'ya ulaştırılmıştır⁵⁰².

15.17. Meclis-i Mebusan'da Siverek'lilerin Telgrafı Okunuyor...

Urfa'nın kurtuluşu için süren çarpışmalarda Diyarbakır'dan gelen silah ve malzemenin Urfa'ya ulaştırılmasında, haberleşmenin sağlanmasında ve buna benzer işlerin halledilmesinde yardım eden Siverek Müdafa-i Hukuk Cemiyeti, Memleketin genel politikasını da yakından takip etmiş ve bu konuda üzerine düşeni yapmıştır.

Paris'de toplanan konferansta, Ermeni Boğos Nubar ile işbirliği yapan Şerif Paşa, burada Ermeniler ile anlaşmaya varmış ve bir önerge vererek Kürt'lerin Osmanlı devletinden kopmalarını temin edecek siyasi faaliyetlere başlamıştı.

1 Mart 1920 tarihli bir telgrafla Siverekliiler bu fikre karşı olduklarını belirtmişlerdir. Protesto telgrafı, hem Meclisi Mebusan hem de Meclisi Ayan başkanlarına gönderilmiştir. Meclisi Mebusan Başkanı, bir oturum esnasında bu konuda Siverek ve Direk'ten birer telgraf bulunduğunu söyleyince "okunsun" sedaları içinde Siverekliilerin gönderdiği telgraf okunmuştur⁵⁰³. Telgraf şöyledir:

*"Paris'de bulunan Şerif Ali Paşa'nın Kürt ve Ermenilerin ortak bir idare kurmasına Boğos Nubar Paşa ile birlikte çalıştığı duyuluyor. İslam birliği, Osmanlı topluluğu ve Halifelik idaresi dışında herhangi bir idare altında yaşamak bizim için imkansız olup böyle bir iradenin kurulması ve yaşatılması için, seller gibi kan akıtılması, yüz binlerce insanın yok edilmesi, bakımlı yerlerin harabeye çevrilmesi dahi yetmez ve savaş ateşini yakmaktan başka bir işe yaramaz. Şerif Paşa'nın bizler hakkındaki sözlerinin ve anlaşmalarının en ufak bir değerinin bulunmadığını gözlerinizin önüne kor, olayı şiddetle protesto ve nefretle red ederiz."*⁵⁰⁴.

⁵⁰² Kerim Fırat, **a.g.e.** :55.

⁵⁰³ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:160.

⁵⁰⁴ İsmail Özçelik, **a.g.e.**:302-303.

15.18. Hapishane Basılacaktı...

Ali Fuat Efendi'nin Urfa'da ki Fransızlar tarafından tevkif edilmesi Siverek erkanı umumiyesini galeyana getirmişti. Cudi Paşa'nın amcazadesi ve yeğeni Sakip Bey ve Cerrah Ağa, Baydilli aşireti reisi Sait Bey'i hapishaneye göndermiş ve hapishaneden baskın suretiyle çıkarılmasını Ali Efendiye teklif ettirmişlerdir. Bu haber Fransız kumandanı tarafından her nasılsa duyulmuş Siverek erkanı umumiyesinin fevranda olduğu hissinden çekinilerek Ali Fuat Efendi'nin tahliyesi cihetine gidilmiştir⁵⁰⁵.

15.19. Ali Fuat Efendi Hapsediliyor...

Ali Rıza Bey Siverek'te Cudi Paşa'nın evinde günlerce misafir kalmıştı. Kendisine karşı gösterdiği kolaylık ve yardım dolayısıyla Siverekli Ali Fuat Efendi'nin⁵⁰⁶ Fransızlar tarafından tevkif ve hapis edildiğini takdir buyuran muhterem Ali Rıza Bey, bu hizmetine mukabil Siverek jandarma komutanı Aziz Bey'in dairelerinde Cudi Paşa ile oturduğu bir sırada "Ali Fuat Efendi'nin mahbusiyetine ben sebep oldum gidip Fransızlara teslim olacak ve onu tahliye ettirecem" demişti. Cudi Paşa'da:

"Familyamızdan bir Ali'nin hapishanede bulunuşu ailemizi söndürmez. Fakat sizi kaybetmek memleket için bir ziyan olacaktır" mukabelesinde bulunmuştur⁵⁰⁷.

⁵⁰⁵ Kerim Fırat,**a.g.e.**:27.

⁵⁰⁶ "Siverekli Ali Fuat Efendi (Ali Fuat Bucak) 1876 Siverek doğumludur. Urfa Belediye Reisliği yapmış, Mudafa-i Hukuk Cemiyeti azalığından sonra son Osmanlı Meclisi Mebusanında Urfa mebusluğu, Cumhuriyetten sonrada 2. Dönem Urfa milletvekilliği yapmıştır.". Bkz. Müslüm Akalın, **Urfa Mücahedesi**, Şurkav Yayınları, Ankara, 1955:52.

⁵⁰⁷ Fırat Kerim,**a.g.e.**:78.

Tablo 18: Osmanlı-Rus Savaşı, 1. Dünya Savaşı, İstiklal Savaşı, Kore ve Milli Mücadele Sırasında Şehit Olan Siverekliiler⁵⁰⁸

SAVAŞ	CEPHE	LAKAP	BABA ADI	ADI	RÜTBE	D.Y.	Ö.Y.	ÖLÜM YERİ
İstiklal	Garp		Selim	Abba	Er	1315	1921	Kara Hisar Merkez Hastanesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Eyüp	Abdurrahman	Er	1295	1915	Karadağ Harbi 1
İstiklal	Garp	Ramazan	Bekir	Abdurrahman	Er	1308	1921	Kolan Kaya Muharebesi 3
İstiklal	Garp	Osman	Ramazan	Ahmet	Er	1314	1921	Polatlı Harbi
I. Dünya	Çanakkale		Eyüp	Ali	Çavuş	1307	1915	Meydan Harbi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Ahmet	Ali	Er	1295	1915	Azap Muharebesinde
I. Dünya			Hacı Mehmet	Ali	Er	1298	1915	16. fırka Seyyar Hastanesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Mehmet	Ali	Er	1295	1916	11. Koloğlu 4. Seyyar Hastanesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Yusuf	Ali	Er	1299	1914	Meydan Harbi
Kore		Han	-	Ali	Er	1928	1951	1. Tuğ
I. Dünya	Şark (Kafkas)	Hasan Oğullarından	Mehmet	Anf	Er	1300	1916	Meydan Harbi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Hasan	Bayram Ağa	Ysb. Adayı	1303	1916	Karakapan Dağının Çataltepe Mevkiinde
I. Dünya	Irak		Koca Ali	Casım	Er	1302	1916	Felahiye Muharebesi
I. Dünya	Irak		Ahmet	Cemal	Er	1306	1916	Garraf Harbinde
İstiklal	Garp	Hakim Ömer	Salim	Cemal	Er	1315	1921	Basık Tepede
İstiklal	Garp	Hakimömer Oğulları	Selim	Cemal	Er	1315	1921	Haymana Yamktepe
I. Dünya	Çanakkale		Ahmet	Cemil	Er	1306	1918	Eşkiya Müsademesinde
I. Dünya	Şark (Kafkas)	İzola Oğulları	Cuma	Cuma	Er	1290	1914	34. Fırka Sıhhiye Bölüğü
I. Dünya			Mehmet Ali	Ebu Bekir	Er	1290	1914	Altıbulak Muharebesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Abbas	Eyüp	Er	1302	1916	Bitlis Civarında
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Sait	Hacı	Er	1306	1914	Turaviran Muharebesinde
Kore		Eroğlu	-	Hacı	Er	1930	1952	2. Tuğ
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Ali	Halil	Er	1915	1915	Veli Babada
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Mahmut	Halit	Er	1294	1915	34. Fırka Sertababeti
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Mehmet	Hamza	Er	1295	1916	Bahçecikte
İstiklal	Garp		Hasan	Hamza	Er	1309	1921	Polatlı Harbi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Halit	Hasan	Er	1291	1916	Meydan Harbi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Hasan	Hüseyin	Er	1915	1915	33. Fırka Sıhhiye Bölüğünden
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Mehmet	Hüseyin	Er	1306	1915	Meydan Harbi
İstiklal	Garp	Yusuf	İsmail	Hüseyin	Er	1315	1921	Kartal Tepede
İstiklal	Garp		Mustafa	Hüseyin	Er	1315	1921	Bayraklıda

⁵⁰⁸ Şehitlerimiz, T.C. Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998:468-469.

SAVAŞ	CEPHE	LAKAP	BABA ADI	ADI	RÜTBE	D.Y.	Ö.Y.	ÖLÜM YERİ
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Abdurrahman	Hüseyin Osman	Er	1295	1915	Atınlulak Muharebesi
İstiklal	Garp	Bedri	Bedri	İbrahim	Er	1314	1921	Kütahya hastanesi
İstiklal	Garp	Ali	Ahmet	Kemal	Er	1308	1921	Sakarya Muharebesinde
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Eyüp	Koca Ali	Er	1915	1921	34. Fırka Sıhhiye Bölüğü
İstiklal	Garp	Hakim Ömer	Mehmet	Koço	Er	1313	1921	Gündüzbey'de
I. Dünya	Çanakkale		Mehmet Hasan	Mahmut	Er	1305	1915	Hilal-i Ahmerbey oğlu Hastanesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Bekir	Mehmet	Er	1303	1915	Sivas Hariciye Hastanesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Osman	Mehmet	Er	1915	1915	11. Kol Orğu 4. Seyyar Hastanesi
I. Dünya	Romanya		Sinan	Mehmet	Er	1308	1916	Vadeti Muharebesinde
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Koçum	Mehmet	Onbaşı	1309	1915	Uzun Ahmet Tabyasında Çiftlik Muharebesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Zülfikar	Mehmet	Onbaşı	1303	1916	Karakapan Dağında
İstiklal	Garp		Müslim	Mehmet	Er	1311	1921	Haymana Harbinde
İstiklal	Garp	Hüseyin	Ramazan	Mehmet	Er	1308	1921	Toydemir
I. Dünya	Çanakkale		Ramazan	Mehmet Salih	Er	1293	1915	Bahriye Merkez Hastanesi
I. Dünya	Çanakkale		Ali	Mustafa	Er	1310	1915	Ağır Mecruhın Hastanesi
I. Dünya	Çanakkale		Mehmet	Müslim	Er	1294	1915	Ariburnu Muharebesi
I. Dünya	Galicya		Seydi	Müslim	Er	1305	1916	...
I. Dünya	Irak	Hakverdi	Ali	Nebi Çavuş	Çavuş	1308	1917	35. Nolu Bafra Hastanesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Hasan	Osman	Er	1310	1914	Balıklı Muharebesinde
I. Dünya	Irak		İbrahim	Osman	Er	1367	1916	Felahiye Muharebesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Mehmet Ali	Osman	Er	1299	1914	Epece Muharebesinde
İstiklal	Garp	Aziz Oğulları	Ramazan	Osman	Er	1314	1921	Meydan Harbi
Osmanlı-Rus			Süleyman	Osman Ağa	Yüzbaşı	1248	1977	Karsta Karadağ Namlı Tabyada
I. Dünya	Irak		Mahmut	Ramazan	Er	1307	1915	Vadi-i Kellal Muharebesi
İstiklal		Ali Kahya	Mustafa	Ramazan	Çavuş	1308	1922	1. Fırka Sıhhiye Bölüğü
İstiklal			Mahmut	Ramazan	Onbaşı	1315	1921	...
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Ali	Reşit	Er	1301	1915	Meydan Harbi
İç İsyenlar			Çerkez	Safer	Er	1317	1925	Şeh Sait Hareketinde 7
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Ali	Sefer	Er	1309	1914	Bozviran Muharebesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)	Nebi Oğullarından	Hüseyin	Sefer	Er	1310	1916	Şina Tepesi Muharebesinde
İstiklal	Garp	Ayhan	Hasan	Sefer	Er	1311	1921	Sakarya Muharebesinde
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Zülfü	Seno	Er	1915	1915	Veli Babada
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Mehmet	Seyit	Er	1309	1914	Zevin Muharebesinde
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Derviş	Süleyman	Er	1304	1914	Bozviran Muharebesi
I. Dünya	Şark (Kafkas)		Mehmet	Süleyman	Er	1300	1915	Karsım Sırtlarında
Osmanlı-Rus			Mehmet	Süleyman Efendi	Yüzbaşı		1977	Alacadağ Muharebesi

SAVAŞ	CEPHE	LAKAP	BABA ADI	ADI	RÜTBE	D.Y.	Ö.Y.	ÖLÜM YERİ
İstiklal	Garp		Eyüp	Yusuf	-	1315	1921	2. İnönü Harbinde
İstiklal	Garp		Yusuf	Yusuf	Er	1307	1921	Polatlı'da
İstiklal	Garp		Süleyman	Zülgaffer	-	1310	1921	Eskişehir Muharebesi
İstiklal	Garp	Şahin	Şahin	Zülgaffer	Er	1314	1922	Kurtkaya Harbinde
İstiklal	Garp		Süleyman	Zülrahim	Er	1314	1921	Eskişehir Muharebesi

16. SİVEREK'TEN İSTANBUL'DAKİ MECLİSİ MEBUSANA VE ANKARA'DA KURUCU MECLİS İLE T.B.M.M.'NE KATILAN MİLLETVEKİLLERİ

16.1. Osmanlı Meclis-i Mebusanı

16.1.1. Nureddin Efendi

Hakkında fazla bilgi sahibi olmadığımız Siverek mebusu Nureddin Efendi'nin 1910 ve 1912 yıllarında Yemen ahvalinin ıslahı hakkında meclise bir layiha tanzim ettiği ve Mehmed Said adlı bir yazar tarafından “Siverek Mebusu Nureddin Efendiye İkinci Müdafaam” isminde bir eser neşredildiği bilinmektedir.

İstanbul'daki Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Siverek Temsilcileri:

1. Ali Fuat (Bucak) Bey
2. Bekir Sıtkı (Ocak) Bey

16.1.2. Ali Fuat (Bucak) Bey

1292 (1876) da Siverek'te doğdu. Babası Eyüp Efendi, annesi Huriye Hanımdır. İlkokul ve Rüştiye okullarını Siverek'te bitirdi. Siverek mahkemesi üyeliğinde bulundu. 1906'da Urfa Belediye başkanlığına getirildi. 1919'da son Osmanlı Meclisi Mebusan üyeliğine seçildi.

Fotoğraf 32: Ali Fuat (Bucak) Bey

TBMM'nin II. inci dönem seçimlerine katıldı. 21 Temmuz 1923 de yapılan seçimde 330 oy alarak Urfa'dan milletvekili seçildi. 6 Eylül Meclise katıldı. Ordu öğretmenleri Kanununun değiştirilmesine dair kanun teklifi ve iki önergesi vardır. Parlamento sonrasında tarımla uğraşan Ali Fuat Bucak 12.04.1941 de Ankara'da vefat etti⁵⁰⁹.

16.1.3. Bekir Sıtkı (Ocak) Bey

Bekir Sıtkı Bey 1885 yılında Diyarbakırda doğdu. Annesi Fadime Hanım, Babası Nakib-ül-Eşraf⁵¹⁰ Hacı Mesut Efendidir. Babasından ve diğer bazı müderrislerden özel dersler almış, daha sonra medreseye devam etmiş ve 1908'de müderrislik icazeti almıştır. Diyarbakır İl Genel Meclisi'nde Ergani ve Çermik ilçelerini temsilen görev yapmış, meclis ikinci başkanlığına seçilmiştir.

Sıtkı Bey Birinci Dünya Savaşı'nda gösterdiği gayret ve fedakarlıklarından dolayı önce İzmir daha sonra da Edirne paye-i mücerredesi⁵¹¹ ünvanını aldı. Sıtkı Bey'in Mihrab-ül-Vicdan adlı bir tercümesi ile yayınlanmamış olan Eş'ar-ı Nefise ve Muhaverat-ı Zarife adlı bir eseri bulunmaktadır.

Fotoğraf 33: Bekir Sıtkı (Ocak) Bey

Bekir Sıtkı Bey, İstanbul Mebusan Meclisi'nin son dönemi için yapılan seçimde Siverek mebusu seçildi.

11 Nisan 1920 yılında İstanbul'un işgali üzerine Meclis fesh edilmiş ve Bekir Sıtkı Bey, Heyet-i Temsiliye'nin talimatıyla Ankarada kurulan TBMM'ye

⁵⁰⁹ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi (TBMM-II. Dönem)**, TBMM Vakfı Yayınları, No:3, C. III:770.

⁵¹⁰ Hz. Muhammed'in soyundan gelen kişilerin (Seyyid) kayıtlarını tutan görevliler.

⁵¹¹ Bir tür fahri kadılık rütbesi.

katılmıştır. Uzun süren hastalığı nedeniyle meclis çalışmalarına katılamamıştır. Bekir Sıtkı Bey, 11 Ocak 1936 yılında vefat etmiştir⁵¹².

16.2. 23 Nisan 1920’de İlk T.B.M.M’ye Siverek’ten Katılan Mebuslar

- Abdülğani Ensari Efendi
- İhsan (Sağlam) Bey
- Mehmet Rauf Bey
- Mehmet Sırrı (Tayanç) Bey
- Mustafa Lütfü (Azer) Bey
- Bekir Sıtkı (Ocak)

16.2.1. Abdülğani Ensari Efendi

Abdülğani (Ensari) Bey, 1885 yılında Mardin’de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Mardin’de tamamladıktan sonra 23 Mayıs 1906’da Harbiye Mektebi’nin aşiret sınıfına alındı. 1 Temmuz 1909’da süvari teğmeni rütbesiyle orduya katıldı. Milli Mücadele’nin başladığı tarihlerde Siverek’te Jandarma Kumandanı olarak görev yapıyordu. Abdülğani Bey, yörede Milli Mücadele karşıtı faaliyetlerin önlenmesinde etkili oldu.

Fotoğraf 34: Abdülğani Ensari Efendi

⁵¹² Sadık Sarısamam, a.g.e.:129-130.

Abdülğani Bey Birinci Dönem TBMM için yapılan seçimlerde Siverek Mebusluğuna seçildi. 6 Mart 1922 tarihli Başkumandanlık Tezkeresi ile “vezaif-i mühümme-i vataniyeye memur” olarak Musul’a gönderildi⁵¹³.

16.2.2. Ahmet İhsan (Sağlam) Bey

1876’da Trabzon’da doğdu. Harp Okulundan 13 Mart 1893’te piyade teğmen rütbesiyle mezun oldu. Eylül 1909 yılında Diyarbakır Jandarma Taburu Komutanlığı’na tayin edildi. 20 Temmuz 1914 te mebus seçilen İhsan Bey 10 Mayıs 1915’te ordudan emekliye ayrıldı. Mütarekeden sonra İttihat ve Terakki Fırkası yerine kurulan Teceddüt Fırkası’na girerek bu partinin yönetim kuruluna seçildi. Mili Mücadele’nin başlamasıyla Trabzon’a dönerek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nde görev aldı.

Birinci Dönem TBMM seçimlerinde iki yerden birden mebus seçilerek Diyarbakır’ı tercih eden Hamdi Efendi’nin yerine Siverek Mebusu oldu. İkinci Dönem TBMM’ye Ergani’den mebus seçildiği için 11 Ağustos 1923 günü memuriyetten istifa etti. 29 Mart 1949’da İstanbul’da vefat etti⁵¹⁴.

16.2.3. Mustafa Lütfi (Azer)

1878’de Azerbaycan’da doğdu. Çarlık Rusyasına karşı Azerbaycan’ın kurtuluşu için mücadele etmiştir. İstanbula geldikten sonra Eylül 1912’de Ergani İdadisi arapça ve din dersleri öğretmenliğine atandı. Eylül 1917’de Urfa Sanayi Mektebi Müdürlüğü’ne getirildi. Mayıs 1918’de ise Siverek İdadisi’ne müdür olarak atandı.

⁵¹³ Sadık Sarısamam, a.g.e.:128-129.

⁵¹⁴ a.g.e.:130-131.

Fotoğraf 35: Mustafa Lütfi (Azer)

Mustafa Lütfi Bey, Siverek İdadesi müdürü iken Birinci Dönem TBMM'ye Siverek Livası'nı temsilen mebus olarak seçildi. Mecliste aktif olarak çalışan Mustafa Lütfi Bey, Fransızca, Rusça, Arapça, Farsça ve Tatarca biliyordu. Mustafa Lütfi Bey Urfa'da 14 Ağustos 1939'da vefat etmiştir⁵¹⁵.

16.2.4. Mehmet Rauf Bey

Mehmet Rauf Bey, hem Siverek'den hem de Diyarbakır'dan mebus seçilerek Diyarbakır'ı tercih eden Kadri Ahmet Bey'in yerine mebus olmuştur. 18 Mayıs 1920 günü yapılan seçimde mebus seçilmiştir. Rauf Bey başından beri Milli Mücadele'nin içerisinde yer almış bir kişidir. Mebus seçildiğinde İrade-i Milliye gazetesinin müdürlüğünü yapıyordu⁵¹⁶.

16.2.5. Mehmet Sırrı (Tayanç) Bey

1876'da Siverek'te doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Siverek İbtidai Mektebi ve Rüştüyesi'nde tamamladıktan sonra 18 Haziran 1896'da Yenişehir Kaymakamlığı'na memur tayin edilerek devlet hizmetine girdi. 17 Haziran 1900'de Siverek Sandık Emni oldu. 13 Haziran 1909'da Bidayet Mahkemesi üyeliğine seçildi. 29 Ekim 1908'de itibaren iki yıl açıkta kaldıktan sonra Liva İdare Meclisi Katipliği'ne atandı. 13 Nisan 1911'de ek görev alarak Siverek Evkaf Memurluğu'na vekalet etti. 13 Mayıs 1911'de ise asaleten bu göreve tayin edildi. Uzun süre aynı

⁵¹⁵ Sadık Sarısaman, **a.g.e.**:123-124.

⁵¹⁶ **a.g.e.**:131.

görevde kaldı. Ayrıca kabzımallık, sorgu hakimiği ve nahiye müdürlüğü görevlerinde de bulundu.

Mehmet Sırrı Bey Erzurum Kongresi'nden sonra Milli Mücadele'ye katıldı. Birinci Dönem TBMM için yapılan seçimlerde mebus seçildi.

Fotoğraf 36: Mehmet Sırrı (Tayanç) Bey

Mehmet Sırrı Bey Birinci Dönem TBMM sona erdiğinde memleketine döndü. Kısa süre sonra 28 Ağustos 1923'te vefat etti. Sırrı Bey iki evli olup beş çocuk babası idi. Ailesi (Tayanç) soyadını almıştır. Kendisine verilen İstiklal Madalyası vefat etmiş olduğundan dolayı oğluna verilmiştir⁵¹⁷.

16.2.6. Bekir Sıtkı (Ocak) Bey

Öz geçmişi Osmanlı Meclisi Mebusları bölümünde anlatılmıştır.

16.3. 1923'te II. Dönem T.B.M.M'ye Siverek'ten Katılan Mebuslar

- (Ömer) Cudi Paşa
- Halil Fahri (Gürmen) Bey
- Mahmut (Odabaşızade) Bey
- Kadri (Abdulkadir) Ahmet (Kürkçü)

⁵¹⁷ Sadık Sarısamam, a.g.e.:126-127.

16.3.1. Ömer Cudi Paşa

1870'te Siverek'te doğdu. Siverek Ulu cami Mahallesi 229 hanede nüfusa kayıtlıdır. Babası Bucak aşiretinden Hacı Halil Beydir. Siverek Rüştîyesini bitirdi. Siverek Belediye başkanlığında ve Diyarbakır ilinin çeşitli ilçelerinde kaymakam vekillerinde bulundu. Liva idare meclisi üyeliği yaptı. Sivil rütbelerde vezirlik öncesi “Mir'ül-umera” rütbesine sahiptir. Milletvekili seçilinceye kadar kurucularından olduğu Siverek Müdafa-i hukuk Cemiyeti başkanlığını yaptı.

Fotoğraf 37: Ömer Cudi Paşa

TBMM'nin (II. Dönem) 22 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 217 oy alarak Siverek'ten milletvekili seçildi. 12 Ağustos 1923'te Meclise katıldı⁵¹⁸.

16.3.2. Halil Fahri (Gürmen) Bey

1892'de Siverek'te doğdu. İstanbul-Kadıköy Zühtüpaşa mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Babası Osman Hulusi Paşa, annesi Süheyla Hanımdır. 1902 yılında İstanbul'a yerleşti. İdadi (Lise) öğrenimini de orada tamamladı. Adalet Okulunun hukuk bölümüne devam etti. 1914'te yedek subay olarak 4,5 yıl askerliğini yaptı. Askerlikten sonra hukuk öğrenimini tamamladı.

⁵¹⁸ İsmail Öztürk, a.g.e., C. III:724.

Fotoğraf 38: Halil Fahri (Gürmen) Bey

TBMM'nin (II. dönem ara seçimlerine katıldı) 25.12.1924'te yapılan seçimde 194 oy alarak Siverek'ten milletvekili seçildi. 1926 seçimlerinde tekrar Siverek Mebusu olarak meclise girmiştir. 15 Şubat 1968 de İstanbul'da vefat etti. Erenköy Sahray-ı Cedid mezarlığında toprağa verildi⁵¹⁹.

16.3.3. Mahmut (Odabaşızade) Bey

1868'de Siverek'te doğdu. Babası Hacı Mehmet Bey, annesi Fatime Hanımdır. Özel öğrenim gördü. 16 Haziran 1877'den 1894'e kadar Siverek mahkemesi üyeliğinde, 1895'ten 1909'a kadar da Meclis-i idare üyeliğinde bulundu. 1909'dan 1911'e kadar yeniden mahkeme üyeliğini yaptı. 1912 başında Meclis-i idare üyeliğine döndü.

Fotoğraf 39: Mahmut (Odabaşızade) Bey

⁵¹⁹ İsmail Öztürk, a.g.e., C. III:721.

TBMM'nin (II. dönem seçimlerine katıldı) 24 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 222 oy alarak Siverek'ten Milletvekili seçildi⁵²⁰. 1926 yılında yapılan seçimlerde Siverek Mebusu olarak görevine devam etmiştir.

16.3.4. Kadri Ahmet (Kürkçü) Bey

I. Dönem Diyarbakır Millet Vekilliği yapan Kadri Ahmet Bey, (II. dönem seçimlerine Siverek'ten katıldı) 22 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 222 oy alarak Siverek'ten Milletvekili seçildi. 1 Mart 1924'te binbaşılığa yükseltildi. Dahiliye ve Milli Müdafaa komisyonlarında çalıştı. 9 Ocak 1927 de askerlikten emekliye ayrıldı⁵²¹.

Fotoğraf 40: Kadri Ahmet (Kürkçü) Bey

17. SİVEREK BELEDİYESİ

Osmanlı Devletinde 1869 yılında büyük merkezlerde oluşturulan belediye teşkilatları kazalarda 1873-74 yıllarında kurulmaya başlamıştır. Bölgemizdeki ilk belediye teşkilatlanması Diyarbakır livasına bağlı Siverek, Ergani Madeni ve Lice; Mardin livasına bağlı Midyat, Cizre ve Avine kazalarında olmuştur. 1873-74 yılları Diyarbakır Salnamesinde Siverek'te belediye idaresinin kurulduğunu görüyoruz. Belediye teşkilatı ilk kurulan ilçeler arasında Siverek'de görülmektedir. Bundan da anlaşılıyor ki Siverek'te belediyeçilik gerek komşu gerekse kendi konumundaki

⁵²⁰ İsmail Öztürk, a.g.e., C. III:723.

⁵²¹ a.g.e., C. III:722.

şehirlere göre daha erken başlamış ve belediye hizmetleri yönünden pek çok şehri geride bırakmıştır.

Siverek'te belediye hizmetleri ilk dönemlerde Hükümet Konağı ve Mahkeme binalarında ortak olarak verilmekteydi. Çünkü o dönemde kadınların adliye gibi özel bir mekanları bulunmamaktaydı. Dolayısıyla kadınlar hangi binada ikamet ediyorlarsa o bina hükümet konağı, mahkeme binası ve belediye binası olarak da hizmet görmekteydi.

1861 yılında da Siverek kazasında bir hükümet konağının bulunmadığı, muhtemelen Belediye Teşkilatının kurulması ile birlikte Adli ve Belediye işler aynı mekanda yürütülmüştür.

1877 Vilayetler ve Belediyeler Kanunu'na göre belediye organları; Belediye Reisi ve İdare Meclislerinden ibaretti. Kent veya kasabanın nüfus büyüklüğüne göre dört yıl için 6-12 kişilik bir belediye meclisi seçilmekte, üyelerin yarısı iki yılda bir kura ile değiştirilmekteydi. Reis ise bu üyeler arasından hükümet tarafından tayin edilirdi. Uygulamada taşradaki meclislerin reislerinin yerel eşraftan geldiği görülmüştür. Belediye meclisi üyeleri 25 yaşını geçmiş, Osmanlı uyruklu ve senede en az 50 kuruş emlak vergisi veren kimselerden seçilebiliyordu. Bu kural taşra kentlerinde nüfusları azınlıkta olmasına rağmen büyük bir kısmı ticaretle uğraşan gayrimüslimlerin lehine, müslümanların ise aleyhine bir durum yaratıyordu. Nitekim Siverek Belediye Meclisi'nin ilk yıllardaki dağılımına bakıldığında, üç gayrimüslim ve bir müslüman üye olarak görünmektedir⁵²².

Belediye teşkilat kanunu çıktıktan sonra Siverek'te ilk belediye başkanı olarak Çerkozade Halil Ağa'yı görüyoruz. Daha sonra mahkeme azalığı da yapan Genco Çırak belediye başkanı olarak da görev yapmıştır. 1903 yılı Siverek için bir atılım yılı olmuş, bu dönemde resmi daireler için binalar ve konaklar yapılmıştır. Aynı yılda Cudi Paşa belediye başkanlığına getirilmiştir.

⁵²² 1869-1870 Diyarbakır ili Salnamesine göre Siverek Belediye Meclisinin seçilmiş üyeleri Mustafa Ağa, Serkis Ağa, Keysar Ağa ve Artin Ağa olarak belirtilmektedir.

Fotoğraf 41: Eski Siverek Belediye Binasından Bir Görünüş

O zamanki belediye binası eski Buğday Pazarı'nda idi. 1920 yılında Urfa'nın kurtuluşundan önce belediye başkanlığına seçilen M. Emin Odabaşı, belediye binasını Gümrük Hanını taşımıştır.

Urfa'nın işgalinden sonra Siverek'te ilk toplantı, yeni belediye binasının açılışı sırasında yapılmıştır. Karahanlı Şeyhmus Efendi toplananlara bir konuşma yapmıştır. Belediye başkanı M. Emin Odabaşı orada oluşturulan 150 kişilik bir milis kuvvetiyle fiilen Urfa'nın kurtuluşu savaşına katılmıştır. 1920'de belediye başkanları sırasıyla şöyledir⁵²³.

- Rüştü Küçükömer
- Medet Kadir Ağa
- Celilzade Kado (A. Kadir)

⁵²³ Milli Mücadelede Güney Cephesi (İsmail Özçelik) Meclisi Mebusan zbit ceridesi s. 229'da Siverek Belediye başkanları olarak iki isim daha zikredilir. Pariste yapılan konferansta (1920) Ermeni Boğos Nubar ile işbirliği yapan Şerif Paşaya Siverek ileri gelenleri tarafından çekilen protesto telgrafında ve Meclisi Mebusan Başkanlığına çekilen başka bir telgrafta belediye başkanları olarak şu iki isim kayıtlıdır. Belediye başkanı Rıza ve Belediye Reisi Halid olarak geçmektedir.

Bundan sonraki dönemlerde Kaymakamlar tarafından yönetilen Siverek Belediyesi, 1946 yılında yapılan seçimi Bekir Kiraz'ın kazanmasıyla yeni bir döneme geçmiştir. 1950 seçimlerinde Hacı Yılmaz Fettahlıgil belediye başkanlığına seçildi. Bu dönemde belediye (şimdiki belediye sarayının) yerindeki bir binaya taşındı. Daha sonra yeni yapılan hal pazarı üzerindeki binaya taşınmıştır. Çok uzun bir süre (1950-1973) belediye başkanlığı yapan H. Yılmaz Fettahlıgil Siverek'te büyük hizmetler yapmıştır. Tam 23 yıl belediye başkanlığı görevini sürdürerek başkanlık rekorunu elinde bulunduran Fettahlıgil, bu görevini 1973 yılında yapılan seçimlerde A. Kadır Odabaşı'na devrederken Türkiye'nin borcu olmayan hatta dışarıya kredi açabilen tek belediyesi idi. 1977 seçimlerini Suat Karataş kazandı. Ancak Suat Karataş'ın ölümü ile belediye başkanlığını 12 Eylül 1980 ihtilaline kadar Eyüp Seyfioğlu, Halil Hazer ve Ali Ballı (Kanık) vekaleten yürütmüşlerdir. 1980 ihtilalinden sonra Siverek Belediyesi'nin sırasıyla Kaymakam Ahmet Özyurt, Binbaşı Oktay Güner ve daha sonra Kaymakam Mehmet Özden yönetmiştir. 1983 yılında yapılan seçimlerde Şeyhmus Aydın Belediye başkanlığını kazanmıştır. 26 Mart 1989 yılında yapılan seçimlerde A. Kadır Odabaşı tekrar seçildi. Ancak seçildiği gün geçirdiği kalp krizi ile ölünce yerine Dr. Fuat Kılıç belediye başkanlığına vekaleten geçmiştir. 3 Eylül 1989 tarihinde yeniden yapılan seçimleri M. Lami Odabaşı kazanmıştır. M. Lami Odabaşı bu görevini 27 Mart 1994 tarihine kadar sürdürmüştür. Aynı tarihte yapılan seçimlerde Hasan Çelebi belediye başkanı seçilmiştir. 2007'ye kadar bu görevi sürdürmüştür. 2007'den itibaren Ali Murat Bucak göreve geçmiş ve hala bu görevini sürdürmektedir.

Şu anki Siverek Belediye binasının yapımı 1995 yılında tamamlanmış ve belediye bugün hala bu binada hizmet vermektedir.

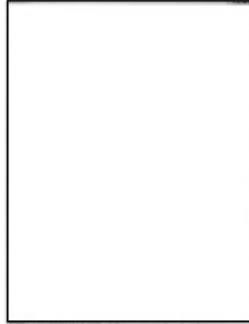
Tablo 19: 1873'ten Günümüze Kadar Siverek Belediye Başkanları

TARİH	BELEDİYE REİSİ
1873-1875	Süleyman Ağa
1875-1879	Halil Ağa (Çerkozade)
1883-1885	Mehmet Nuri Efendi
1890-1891	Mustafa Nuri Efendi
1894-1900	Osman Sakıp Efendi
1900-1902	Mustafa Efendi

1903-1908	Cudi Paşa
1909	Genco Çırak
1920-1926	Odabaşızade M. Emin Efendi
1927-1933	Rüstü Küçükömer
?	Celilzade A. Kadir
?	Medet Kadırağa
1955-1973	H. Yılmaz Fettahlıgil
1973-1977	A. Kadir Odabaşı
1978	Suat Karataş
1979-1980	Eyyüp Seyfioğlu-Halil Hazer-Ali Ballı Kanık (Vekil)
1980-1981	Ahmet Özyurt (Vekil)
1981	Oktay Güner
1981-1983	(Mehmet Özden) Şeymus Aydın
1984-1989	Şeymus Aydın
1989	Fuat Kılıç Vek.
1989-1994	M. Lami Odabaşı
1994-2007	Hasan Çelebi
2007-...	Ali Murat Bucak

Çerkozade Halil Ağa

Genco Çırak

Ömer Cudi Paşa

Mehmet Emin Odabaşı

Rüstü Küçükömer

Medet Kadırağagil

Celilzade Kado

Bekir Kiraz

H. Yılmaz Fettahlıgil

Abdulkadir Odabaşı

Suat Karataş

Şeyhmus Aydın

M. Lami Odabaşı

Hasan Çelebi

Ali Murat Bucak

Fotoğraf 42: Siverek Belediye Başkanları

Fotoğraf 43: Siverek Belediye Binası

Fotoğraf 44: Siverek Valilik Lojmanı (1925)

Fotoğraf 45: 1960 Yılında Hükümet Konağı önünde Daire Amirleri Tören Sırasında

İKİNCİ BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNİN COĞRAFYASI

Siverek Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nde Şanlıurfa iline bağlı bir ilçe merkezidir. Şanlıurfa ilinin alan bakımından en büyük ilçesidir. İlçenin toplam alanı 4314 km²'dir⁵²⁴. Batısında Adıyaman'ın Kahta ilçesi, Kuzeybatısında Adıyaman'ın Gerger ilçesi ile (Atatürk barajı gölü Siverek ile bu iki ilçe arasında doğal bir sınır oluşturur).kuzeyinde Diyarbakır'ın Çermik ve Çüngüş ilçeleri, Doğusunda Diyarbakır, Güneydoğusunda ise kısa bir sınırla Mardin ili ve Viranşehir, Güneybatısında da Hilvan ile komşudur⁵²⁵.

⁵²⁴ Zafer Yuvaç, “**Siverek'te Arazi Kullanımı**”, Lisans Bitirme Ödevi, Dicle Üniversitesi Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Anabilim Dalı, Diyarbakır, 2001:1.

⁵²⁵ Halit İ. Demirezen, “**Siverek İlçe Merkezinin Coğrafi İncelemesi**”, Lisans Bitirme Ödevi, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum, 1999:2.

Harita 1: Siverek'in Coğrafi Konumu

Matematiksel konum olarak $37^{\circ} 45'$ kuzey enlemi ile $39^{\circ} 19'$ doğu boylamlarının kesiştiği noktada yer almaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 801-840 m. arasında değişmektedir. İlçe merkezinin 30 km. doğusunda 1919 m. Yüksekliğinde Karacadağ yer alırken 30 km batısında ise Fırat nehri geçmektedir⁵²⁶.

⁵²⁶ Cuma Benzer, “Siverek İlçesi Monoğrafyası”, Lisans Bitirme Ödevi.

Fotoğraf 46: Şehrin Genel Görüntüsü 1

Fotoğraf 47: Şehrin Genel Görüntüsü 2

1. SİVEREK İLÇESİNİN MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ

İlçe yüzey şekilleri bakımından sade denilebilecek bir görünüme sahiptir⁵²⁷. İlçenin kuzeybatısında Fırat vadisi, kuzey ve kuzeydoğusunda da yükseltisi 1000

⁵²⁷ Halit İ. Demirezen, a.g.t.:2.

m'yi aşan Ziyaret ve Gavur Dağlarıyla, Karacadağ yer alır. Yükseltisi kuzeyden güneye doğudan batıya doğru azalır. İlçe toprakları, dağlık kesimler dışında, hafif dalgalı bir plato görünümündedir. Bu platolar ve vadi düzlükleri Fırat'ın kollarından Zengeçur ve Çem Çayları ile Hamdun Deresi gibi akarsular parçalanmıştır⁵²⁸.

Genel olarak Siverek'te engebeli alanların eğimli yamaçların çok fazla olduğunu söyleyemeyiz. Arazi kuzeyden güneye doğru alçalarak düzlükler halinde Viranşehir ovasına kadar uzanır. Siverek arazi bakımından çok fazla bir çeşitliliğe sahip değildir. Aksine sade bir şekil gösterir. Yörede en çok engebeli alanlar doğudaki Karacadağ ve etekleri ile kuzeydeki Güneydoğu Torosların bulunduğu alanlardır. Arazinin % 25 oranında bir kısmı çok engebeli alan, % 45 ise yarı engebeli alan, % 30 ise düzlük alanlardan oluşmaktadır. Arazinin eğimli olduğu alanlar ise daha çok şehrin kuzeybatı taraflarında fazladır. Eğimin fazla olduğu bu alanlarda tarımsal faaliyetler sınırlı kalmıştır. Şehrin güney ve batı kesimleri ise düzlük ve düze yakın arazi yapısındadır. Şehir merkezi işte bu düz arazi üzerindedir⁵²⁹. İlçe bulunduğu alana göre kenarları yüksek çanak şeklindeki çukur bir yüzey üzerinde kurulmuştur⁵³⁰.

1.1. Dağları

1.1.1. Karacadağ

Sönmüş bir volkanik dağdır. Yörenin en önemli yükselti alanı olup sönmüş bir kalkan tipi, volkan dağıdır⁵³¹. İlçe doğusunda yer alan zirvesi 1957 metreye ulaşan, kuzeydoğuda Dicle Nehrine dayanan, güneyde Ceylanpınar ve batıda Hilvan yakınlarına kadar sokulan, bazalt lavlardan oluşmuş, kuzey-doğu doğrultusunda 120-130 km uzunluğunda 80 km genişliğinde ve toplam 2700 km²'lik bir alan işgal eden Karacadağ kütlesi⁵³² en yüksek tepesi "Kollu Baba" tepesidir (1957 m)⁵³³. Kuzeydoğusunda Dicle Nehrine dayanan, güneyde Ceylanpınar ve batıda Hilvan

⁵²⁸ **Yurt Ansiklopedisi**, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1984:7419.

⁵²⁹ Zafer Yuvaç, **a.g.t.**:2.

⁵³⁰ Halit İ. Demirezen, **a.g.t.**:2.

⁵³¹ Yurt Ansiklopedisi:7419.

⁵³² Zafer Yuvaç, **a.g.t.**:3.

⁵³³ Ramazan Özgültekin, **vd.**:23:7.

yakınlarına kadar sokulan, bazalt lavlardan oluşmuş, kuzey-doğu doğrultusunda 120-130 km uzunluğunda 80 km genişliğinde ve toplam 2700 km²'lik bir alan işgal eden⁵³⁴ Karacadağ volkanik alanı iki aşamada oluşmuştur. İlk aşamada kırıklardan çıkan akışkan bazaltlı lavlar geniş lav platosunun temelini oluşturmuştur. Sonraki aşamada belirli ağızlardan çıkan daha az akışkan bazaltlar volkanik kütleyi yükseltmiştir. Lav platosu üstünde doğu-batı doğrultusunda uzanan birbirine koşut iki kırık (fay) çizgisi vardır⁵³⁵.

Fotoğraf 48: Siverek'ten Karacadağ'ın Görüntüsü

1.2. Akarsular

Siverek'te kayda değer her hangi bir akarsu yoktur. Ancak ilçenin güneyinden geçerek batıda Fırat havzasına ulaşan çay ve derecikler mevcuttur. Bu akarsular kış yağışları ile birlikte akışa geçer ve yazın kurumaya yüz tutmaktadırlar⁵³⁶.

⁵³⁴ Zafer Yuvaç, **a.g.t.**:3.

⁵³⁵ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:7-8.

⁵³⁶ Halit İ. Demirezen, **a.g.t.**:5.

1.2.1. Hacı Hıdır Deresi

Şehrin 4 km, güneyinde, doğudan batıya doğru akan küçük kaynaklarla, yağmur suları, dereciklerden beslenen bu derenin önünde sulamada kullanılmak için Hacı Hıdır barajı yapılmıştır. Hacı Hıdır Çayı daha sonra bazı küçük derelerle birleşerek ilerde Fırat Nehri üzerinde kurulan Atatürk Baraj gölüne akmaktadır.

Fotoğraf 49: Hacı Hıdır Baraj Gölü

1.2.2. Esmer Çayı

Şehrin kuzeyinden, yeraltı kaynaklarının oluşturduğu suların birikimi ve kışın yağmur, sularının toplanması ile büyüyen, şehrin içinde ve kale etrafında, atık suları olarak Şehir Suyu adını alan bu derecik, ilerde Hacı Hıdır Çayı ile birleşip bugünkü Hacı Hıdır Barajı'na karışmaktadır. Esmer Çayı daha önce kalenin etrafında yer almış ve rivayetlere göre kalenin düşman savunmasında hendeklerin doldurulmasında kullanılmıştır. Çevresini sardığı bu kale (Kan Kalesi) dolayısı ile Kan Deresi ismi ile de anılmıştır.

1955-1965 yılları arasında yapılan ıslah çalışmaları neticesinde şehrin ortasında kalan, taşıdığı kirli sularla çeşitli hastalıklara neden olan ve kötü bir görünüme sahip olan Esmer Çayı'nın üzeri Belediye tarafından kapatılmıştır.

Bu gün üzerinden Esmer Çayı ve Cumhuriyet Caddeleri geçen dere beraberinde pek çok küçük kaynak ve atık suları da alarak Hacı Hıdır Baraj gölüne katılmaktadır⁵³⁷.

1.2.3. Zengeçür Çayı

Bu çayın geçmiş olduğu vadi bir hayli uzun olup Karacadağ'dan Fırat nehrine kadar uzanır. En büyük kaynağını Fak Köyü'nden alır. Diğer önemli kaynakları ise Karacadağ'dan alır. Karacadağ'ın kuzeybatı eteklerinde Kargasi, Kakma, Darbi, Karabahça ve Sütınar kaynaklarından beslenir. Gavur tepesinin güneyinde menderesler çizerek batıya yönelir. Burada "Geldik" suyu adını alır⁵³⁸. Üç kuyu köyünden sonra suyu artar. Buradan itibaren Zengeçür Çayı adını alır. Biraz ileride Kamışlık, Güngörmez, Aksun köylerinden geçtikten sonra sağdan Külhan adı verilen Çayı bünyesine alır. Kış ve İlkbahar dönemlerindeki yağışlarla taşar. Karacadağ'daki karların ilkbaharda erimesiyle bu taşmalar daha da artar. Yaz mevsiminde suyu azalır. Zengeçür çayı batıda Kazo köyü yakınında Fırat nehrine kavuşur⁵³⁹.

1.2.4. Çem Çayı

Çem Çayı Karacadağın Covtanik ve Derekıran tepelerinden⁵⁴⁰ kaynağını alır. Daha batıda Siverek topraklarında uzun bir vadi içerisinden akarak Helis köyü civarında Fırat Nehrine dökülür. Beşkardeş, Hamdun ve Bahçecik çaylarıyla beslenir. Çem Çayı Siverek ile Hilvan arasında doğal sınır oluşturur. Çem Çayı, kaynaklarının fazla olması ve beslenme sahasının geniş olması sebebi ile yaz mevsiminde kurumaz. Suyu boldur. Çem Çayı üzerinde 16 km, güneyde Hacı Hıdır

⁵³⁷ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:9.

⁵³⁸ Zafer Yuvaç, a.g.t.:6.

⁵³⁹ Cuma Benzer, a.g.t.:8.

⁵⁴⁰ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:10.

Barajı bulunmaktadır⁵⁴¹. Hacı Kamil Köprüsünden geçerek Hacı Hıdır Barajına ulaşır⁵⁴².

1.2.5. Hamdun Çayı

Kaynağını Mişmişi köyü civarından alır. Cehennem deresini geçtikten sonra Mişmişi köyü civarından geçerek Çem Çayına karışır⁵⁴³.

1.2.6. Beşkardeş Çayı

Çem Çay'ının büyük kollarından biridir⁵⁴⁴. Başlangıç noktası Karacadağ'ın batı eteklerinde Tettil denilen yerde bulunur. Yukarı çığırda Pamuk Çayı adını alır. Siverek'e 8 km, mesafede Hacı Hıdır Çayı adını alır. Fırat'a yakın yerde Çem Çayı'na karışır⁵⁴⁵.

1.2.7. Çak Suyu

Kayık Tepesinde doğan su, Fırat'a dökülür. Çak Suyu Çeltik Suyu olarak da bilinir⁵⁴⁶.

2. TOPRAK ÖZELLİKLERİ

Siverek'te iki türlü toprak vardır. Bunlardan Bazaltik topraklar hemen hemen Siverek arazilerinin tamamını kaplar. Kahverengi Orman toprakları ise sadece Fırat Nehri'nin kenarında ve çevresinde bulunmaktadır⁵⁴⁷.

⁵⁴¹ Zafer Yuvaç, **a.g.t.:**6.

⁵⁴² Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.:**10.

⁵⁴³ Cuma Benzer, **a.g.t.:**9.

⁵⁴⁴ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.:**11.

⁵⁴⁵ Zafer Yuvaç, **a.g.t.:**7.

⁵⁴⁶ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.:**11.

⁵⁴⁷ Zafer Yuvaç, **a.g.t.:**7.

2.1. Bazaltik Topraklar

Bu toprakların özellikleri aynı iklim şartları altında kireç taşı üzerinde teşekkül etmiş olan kahverengi kırmızı kahverengi topraklarla oldukça benzerlik gösterir.

Genellikle orta derin profile sahip olan bazaltik topraklar; killi olup iyi bir profil teşekkülü göstermezler. A. Horizonun yapısı granüllerden blok yapıya kadar değişir. B. horizonu genellikle A. Horizonundan daha ince bünyeli ve blok yapılıdır. Fiziksel özellikleri kalker üzerinde teşekkül etmiş olan topraklardan daha iyi değildir.

Bazaltik topraklar çok kere kireçsizdir. Organik madde muhtevaları oldukça azdır. Değişebilir katyon kapasiteleri orta-yüksekliktedir. Su tutma kapasiteleri yüksek olan bu toprakların diğer fiziksel karakterleri pek iyi olmadığından münbitliği düşüktür. Sulu veya kuru şartlarda meyve bahçesi ve tarla bitkileri yetiştiriciliği yapılabilmektedir⁵⁴⁸.

2.2. Kahverengi Orman Toprakları

İntranozal toprakların kalsimorfik grubuna dahil olması sebebiyle karakteristik özelliği yüksek derecede kireç muhtevasına sahip ana madde üzerinde gelişmesidir. Bulunduğu bölgelerin zonal topraklarına nazaran çok zayıf gelişmiş horizonlara sahiptir. Mineral, madde ile iyice karışmış durumdadır. Renk kahverengidir. Bu topraklar Siverek'in daha çok güneybatısında yer alır⁵⁴⁹.

3. SİVEREK'LE İLGİLİ ÖZET BİLGİLERİ

Siverek'in Yüzölçümü	: 4314 Km ²
Toplam Nüfusu	: 224.102
Merkez Nüfusu	: 126.820
Köy Nüfusu	: 97.282

⁵⁴⁸ Cuma Benzer, a.g.t.:10.

⁵⁴⁹ Zafer Yuvaç, a.g.t.:12.

Rakımı	: 802.m
Belediye Sayısı	: 3
Köy Sayısı	: 118
Mezra Sayısı	: 348

3.1. Siverek'in Çevre İl ve İlçelere Uzaklığı

Siverek-Ş.Urfa	: 96 Km.
Siverek-Diyarbakır	: 94 Km.
Siverek-Hilvan	: 34 Km.
Siverek-Çermik	: 60 Km.
Siverek-Viranşehir	: 86 Km.

Ayrıca Siverek'ten Adıyaman'a Atatürk Baraj Gölü üzerinden feribotla geçilerek Kahta üzerinden varılır. Siverek'e en yakın demiryolu Diyarbakır'da bulunmaktadır. En yakın hava yolu ise Diyarbakır ve Şanlıurfa'dadır.

Tablo 20: Siverek'in Köyleri

KÖYÜN ADI	ESKİ ASI	NAHİYESİ
Altaylı	Dindar	Merkez
Alagün	Mügabi	Karakeçi
Altınlı	Dehebi	Karakeçi
Altınahır	Altunağur	Şekerli
Anacak	Tırbıhespi	Şekerli
Altınpınar	Tapıyar	Karakeçi
Aşağıalınca	Aşağızıbini	Karakeçi
Aşağı Karacaören	Aşağı karacaveran	Karakeçi
Aşağı Karabahçe	Aşağıkarabahçe	Karacadağ
Ayrancı	Hümedi	Karakeçi
Aşlıca	Buğdıkan	Karakeçi
Avurtepe	Avurtepe	Karacadağ
Azıklı	Nuseybin	Çaylarbaşı
Bakmaç	Ğıjdari	Şekerli
Bakırcı		
Başbuk	Başbuk	Karakeçi
Bayırözü	Areş	Dağbaşı

KÖYÜN ADI	ESKİ ASI	NAHİYESİ
Begdeş	Fak	Beydeş (Bucak)
Beyçeri	Beyçeri	Çaylarbaşı
Böğürtlen	Boğlan	Karacadağ
Börümcek	Maktele	Beydeş (Bucak)
Büyük Göl	Büyük Göl	Beydeş (Bucak)
Büyükkazanlı	Büyükkazani	Şekerli
Büyükyakıtlı	Büyükhop	Dağbaşı
Büyüktepe	Büyüktıl	Dağbaşı
Büyükoba	Anazon	Çaylarbaşı
Cinhisar	Cinhisar	Karacadağ
Canpolat	Zok	Karakeçi
Çağdaş	Göliendari	Şekerli
Çağa	Goliya çemko	Merkez
Çanakçı	Çanakçı	Çaylarbaşı
Çatlı	Hacıdal	Karacadağ
Çavuşlu	Kerteşu	Karacadağ
Çaylarbaşı	Herheri	Çaylarbaşı
Çeltik	Çeltik	Çaylarbaşı
Çiftçiabaşı	Horrik	Karakeçi
Çubuklu	Siirt	Karakeçi
Darıcalı	Arapoğlu	Karakeçi
Divan	Divan	Beydeş (Bucak)
Doğukent	Doğukent	Karacadağ
Dağbaşı	Karahan	Dağbaşı
Deliktaş	Deliktaş	Şekerli
Ediz	Kilisek	Merkez
Eğriçay	Büyükşeyhli	Karacadağ
Ergen	Ğerzino	Beydeş (Bucak)
Erkonağı	Taboğe	Karacadağ
Eskihan	Eskihan	Karacadağ
Ertem	Küfri	Beydeş (Bucak)
Gazi	Gazi	Karacadağ
Gedik	Gedik	Karacadağ
Gerçek	Tılbağdat	Merkez
Gözelek	Gözelek	Merkez
Gözeli	Revşanlı	Karakeçi
Gülpınar	Gülpınar	Karacadağ
Gürakar	Hırbıhestiyan	Karacadağ
D. Güvercin	Göğercin	Dağbaşı
K. Güvercin	Göğercin	Karacadağ
Güzelpınar	Alıdırnas	Karakeçi
Hasırlı	Kamişek	Beydeş (Bucak)
İleri	Küçükşeyhli	Karacadağ
Kalemli	Kalemli	Çaylarbaşı

KÖYÜN ADI	ESKİ ASI	NAHİYESİ
Kalınağaç	Karoğın	Beydeş (Bucak)
Kamışlı	Kamışlı	Karacadağ
Karabahçe	Karabahçe	Karacadağ
Karadibek	Karadibek	Karakeçi
Kargılı	Kekreli	Çaylarbaşı
Karacadağ	Kaynak	Karacadağ
Karakeçi	Mızar	Karakeçi
Karakoyun	Karakoyun	Merkez
Kapıkaya	Babveran	Dağbaşı
Karpuzcu	Müsep	Merkez
Kavalık	Kevalğ	Çaylarbaşı
Kayalı	Hadro	Beydeş (Bucak)
Keçiburnu	Keçiburç	Şekerli
Keçikıran	Keçikıran	Karacadağ
Kesmekaya	Badrik	Bağbaşı
Keş	Keş	Karakeçi
Kıvançlı	Koliübeydilla	Karakeçi
Konurtepe	Giresor	Merkez
Kuşlugöl	Kevkivik	Beydeş (Bucak)
Küçükgöl	Küçükgöl	Dağbaşı
Narlıkaya	Katine	Beydeş (Bucak)
Nohut	Nohut	Karakeçi
Ortanca	Gırbelik	Karakeçi
P. Oyman	Payamlı	Şekerli
Oyuktaş	Ziyaret Mağara	Karakeçi
Önder	Taşlı	Çaylarbaşı
Pamuklu	Pambolğ	Şekerli
Peynirci	Peynirci	Merkez
Sabancı	Uzuncuk	Şekerli
Salur	Salur	Şekerli
Sarıören	Hırbezer	Şekerli
Savcak	Savcak	Karacadağ
Sarıdam	Sorı	Karakeçi
Soydan	Derbi	Karacadağ
Söylemez	Söylemez	Karacadağ
Sumaklı	Sımaki	Karacadağ
Şekerli	Karacaveran	Şekerli
Tanrıverdi	Celapdır	Karakeçi
Taşagıl	Bileriz	Çaylarbaşı
Taşlı	Taşlı	Şekerli
Taşıkara	Bitveren	Beydeş (Bucak)
Tavukçu	Sahrık	Dağbaşı
Turna	Keruk	Karakeçi
Uzun Ziyaret	Uzun ziyaret	Karacadağ

KÖYÜN ADI	ESKİ ASI	NAHİYESİ
Üçkuyu	Üçkuyu	Şekerli
Üstüntaş	Üstüntaş	Merkez
Yoğunca	Yoğunca	Merkez
Yücelen	Yücelen	Merkez
Zincirliçay	Zincirliçay	Karacadağ

3.2. Büyük Yerleşim Yerlerinden Bazıları

- Kapıkaya Beldesi
- Gürakar Beldesi
- Karakeçi Nahiyesi
- Çaylarbaşı Beldesi
- Bucak Beldesi
- Şekerli Beldesi
- Dağbaşı Beldesi

3.2.1. Kapıkaya Beldesi

Siverek'te 25 Km uzaklıkta olup 538 Hane 4386 nüfusa sahiptir. 1999 yılında belediyelik oldu. Dağbaşı (Karahan) nahiyesine bağlı olup Babveran, Aşağı Beşyamaç, Yukarı Beşyamaç, Yeditaş, Bahser isimlerinde 5 mahalleden meydana gelmiştir. Birleştirilmiş 8 yıllık ilköğretim okulu vardır. Çok eski bir yerleşim yeri olmakla beraber bu yörede herhangi bir kazı veya araştırma yapılmamıştır. Geçmiş dönemlerde ilme, eğitim ve öğretime çok önem vermesi nedeniyle bu beldeden bir çok dallarda bilim adamı, din alimleri ve yöneticiler yetişmiştir. Eski ismi ise tahrir defterlerinde Babviran olarak geçmektedir.

3.2.2. Gürakar Beldesi

Siverek'e 47 km uzaklıktadır. 1999 yılında belediyelik olmuş ve 4 mahallesi bulunmaktadır. Bu mahallerin isimleri; 1. Gürakar mahallesi, 2. Sofice mahallesi, 3.

Demirci mahallesi ve 4. Kıyıcık mahallelerinden oluşmaktadır. Karacadağ bağlı olup birleştirilmiş 8 yıllık ilköğretim okulu vardır.

3.2.3. Karakeçi Nahiyesi

Siverek'in güneyinde, Siverek-Viraşehir asfalt yolunun 35 inci km'sindedir. 12.966 toplam nüfusa sahip olup 8 yıllık ilköğretim okulu, PTT şubesi ve sağlık ocağı bulunmaktadır. Eski adı Mızar'dır. Siverek'in büyük nahiyelerinden olup Karakeçi'de Siverek'in il olması durumunda ilçe adaylarındandır.

Günümüzde Karakeçi nahiyesi bağlı 22 muhtarlık, 64 mezra bulunmaktadır.

Osmanlı Devletinin kurucularından Kayı boyundan olan Karakeçili'lerin Anadolu'ya yerleşmeleri döneminde ilk yerleştikleri yerlerden biri Siverek'in Karakeçi bölgesinde, halen aynı aşirete bağlı insanlar yaşamaktadır. Zamanla Karakeçi bölgesinden Siverek dışındaki bölgelere ve çevre köylere göç edip yerleşerek yayılmışlardır.

3.2.4. Karacadağ Nahiyesi

Nüfus yoğunluğu en fazla olan bu nahiyeye 26.672 toplam nüfusa sahiptir. 28 muhtarlığı ve 89 mezrası olan nahiyeye Siverek'in doğusundadır.

3.2.5. Çaylarbaşı Nahiyesi

Siverek'in batısında olup, 11.102 nüfusa sahip ve Siverek'ten 30 km uzaklıktadır. 8 yıllık ilköğretim okulu ve sağlık ocağı mevcuttur. Yolu asfalt olup eski adı Herheri'dir. Günümüzde, Çaylarbaşı nahiyesine 13 muhtarlık, 27 mezra bağlıdır.

1518 yıllarına ait tahrir defterlerindeki bilgilere göre "İN" nahiyesi olarak geçmektedir. (Nahiyenin 1815'de 17'si meskun, 7'si viran olmak üzere 24 köyü vardır. 1526'da 35, köy ve 20 tane de mezra kayıtlı görülmektedir).

3.2.6. Bucak Nahiyesi

Siverek'in batısında bulunan nahiyenin 11.733 toplam nüfusu, 12 muhtarlığı ve bu muhtarlıklara bağlı 47 mezra bulunmaktadır.

3.2.7. Şekerli Nahiyesi

Siverek'in güneyinde olup 8.996 nüfusa sahiptir. Siverek'e 25 km uzaklıktadır. Okulu ve sağlık ocağı vardır. Eski adı Karacaviran'dır. Nahiyeye bağlı 18 muhtarlık, 47 mezra bulunmaktadır.

3.2.8. Dağbaşı Nahiyesi

5.137 toplam nüfusa sahip olan Dağbaşı Nahiyesinin 10 köyü ve bu köylere bağlı 14 mezrası bulunmaktadır.

3.2.9. Karakoyun Köyü

Merkez ilçeye bağlı Siverek'in 12 km güney batısında olup 166 hane, 1295 nüfusa sahiptir. 8 yıllık ilköğretim okulu ve sağlık ocağı bulunmaktadır. Eski Şanlıurfa yolu üzerinde olması nedeniyle yolu asfalttır. İlçeye merkeze bağlı en büyük köylerindedir. Keşkül isimli el yazma belgede Karakoyun köyünden şöyle bahsedilir; "Karakoyunlular Siverek'ten çekilirken, Siverek'e pek teşne kalmadıklarından bir müddet Siverek'in cenubu garbisinde iki saat mesafede vaki Karakoyun karyesinde ikamet etmekte bulduklarından, hala namlarına nisbetle mezkur karye, "Karakoyun" namıyla yad olunmaktadır."

3.2.10. Karabahçe Köyü

139 hane, 1355 nüfusa sahiptir. Siverek'in doğusunda eski Siverek, Diyarbakır yolu üzerindedir. Siverek'ten 46 km uzaklıkta olup, 8 yıllık ilköğretim okulu ve sağlık ocağı bulunmaktadır. Eski adı da yine Karabahçe olarak geçmektedir. Karacadağın eteklerinde olduğu için çok temiz ve sağlıklı havası bulunmaktadır. Bir yeraltı su ambarı olarak bilinen Karacadağ, yeraltı kaynak sularıyla çevre köylerinin olduğu gibi Karabahçe ve Siverek'in de içme sularının büyük bir bölümünü karşılamaktadır.

Karacadağ nahiyesine bağlı olan Karabahçe Siverek'in en buyk kylerindedir.
Siverek'in il olması halinde ilçe olmaya aday bir köydür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNDE EĞİTİM

Diyarbakır Salnemelerini incelediğimizde Siverek kazasında karşımıza üç eğitim kurumu çıkmaktadır. Bunlar; Rüşdiye mektepleri (ilkokul), Mekteb-i Rüşdi-i Mülki (ortaokula denk gelip, üç yıl ilkokul, üç yıl ortaokul olmak üzere toplam altı yıl eğitim ve öğretim verirdi. Okulun genel amacı nitelikli eleman yetiştirmektedir. Özellikle bir meslek sahibi edindirmeyi amaçlamıştır.) ve mekteb-i Rüşdiler (ortaokul) dir. Mekteb-i Rüşdilerin, mekteb-i Rüşdi-i Mülkilerden farkı, her hangi bir mesleki kaygı taşımadan öğrenci yetiştirmektir. Bu iki eğitim kurumunu günümüze uyarlısak, Mekteb-i Rüşdi-i Mülki meslek liselerimize denk gelir. Mekteb-i Rüşdiler ise klasik orta öğretim kurumları gibi düşünebiliriz⁵⁵⁰. Bunların dışında Siverek Kazasında Mekteb-i İphidai, Mekteb-i Sıbyan ve Medrese bulunmaktadır⁵⁵¹.

Yukarıda bahsettiğimiz eğitim kurumlarını ayrı ayrı ele alırsak:

1. SİBYAN MEKTEBLERİ

Sıbyan mekteplerinin kuruluşu İslam'ın ilk yıllarına kadar uzanır. İslam dininin yayılmaya başladığı yıllarda okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça azdır. Mektebler başta yazı okulları olarak ortaya çıkmış, sonraları ise Kuran ve dinin öğretildiği yerler olmuştur.

Sabi denilen beş-altı yaşlarındaki kız ve erkek çocukları okutmak amacıyla açılmış olan ilköğretim kurumlarına Osmanlı Devletinde “Sıbyan Mektebi” denilmiştir. Bu okullara mekteb, mekâtib, küttab, taş mekteb, mahalle mektebi gibi isimler de verilmiştir.

⁵⁵⁰ Fatih Yılmaz, “Diyarbakır Salnamelerine Göre Siverek’te Eğitim Kurumları (1869-1905)”, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Siverek,2003:291.

⁵⁵¹ DVS.,Cilt V:304.

Anne ve babaların çocuklarına ayet ve hadiselerle desteklenen dini inanç ve şartları öğretme isteği sıbyan mekteblerinin yaygınlaşmasında etkili olmuştur⁵⁵².

Sıbyan mektepleri çocuklara Kur-an okutmak, namaz kılma usullerini, namazda okunacak ayetleri ve duaları öğretmek ve biraz da yazı yazdırmak gibi üç amaçla kurulmuştur⁵⁵³.

Ferdi eğitimin (eğitim) hakim olduğu bu okullarda genellikle şu dersler okutulurdu. Elifba, Kuran, İlmihal, Tecvid, Türkçe Ahlak Rısâleleri, Türkçe ve Hat⁵⁵⁴.

Kız ve erkek çocukların ayrı ayrı devam ettikleri sıbyan mektepleri olduğu gibi, beraber ettikleri mektepler de vardı.

Sıbyan mektepleri, Osmanlı Devleti'nde başlangıçta din eğitimi içerikli mektepler iken Tanzimat'tan sonra programlarına dünya hayatı ile ilgili dersler de konularak ibtidaî mekteplere dönüşmüş ve Cumhuriyet Dönemi ilköğretimin temelini oluşturmuştur⁵⁵⁵.

1869 Maârif Nizamnamesi ile sıbyan Mekteplerinde okutulacak dersler; Elifba, Kuran-ı Kerim, Tecvid, Allaha ait Risaleler ilmihal, yazı talimi, fenn-î hesap, Tarih-i Osman-î, Coğrafya ve malumat-ı nafıa olarak belirlenmiştir. Böylece dini ve dünyavi bilgiler arasında denge kurulmuş ve sıbyan mekteplerinin programları şekillenmeye başlamıştır⁵⁵⁶.

Nizamname ile genel öğretimin ilk basamağı olarak kabul edilen bu okulların her mahalle ve köyde en az bir tane açılması, kız-erkek, Müslim-Gayri Müslim olarak ayrı ayrı açılmak üzere dört yıllık okullar şeklinde düzenlenmesi

⁵⁵² Hatip Yıldız, “**Diyabekir Vilayeti’nde Eğitim (1870-1920)**”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum, 2007:2.

⁵⁵³ Yücel Gelişli, “**Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü**”, Türkler Ansiklopedisi, Ankara, C. 15:36.

⁵⁵⁴ Hatip Yıldız, **a.g.t.**:4.

⁵⁵⁵ **a.g.t.**:5.

⁵⁵⁶ **a.g.t.**:20-21.

kararlaştırılmış ve kızlar için 6-10, erkekler için 7-11 yaşları arasında devam mecburiyeti getirilmiřtir⁵⁵⁷.

Tablo 21: Siverek Kazası'nda Yıllara Göre Sıbyan ve İbtidai Mekteb Sayısı

1873		1874		1875		1901		1903		1905	
SB	İB	SB	İB	SB	İB	SB	İB	SB	İB	SB	İB
5	-	5	-	5	-	6	3	6	3	6	3

İlköğretim alanındaki okullaşma oranı 1901'den itibaren yaygınlık kazanmıřtır⁵⁵⁸.

Tablo 22: 1876-1903 Yılları Arasında Siverek Kazasında Açılan İbtidai ve Sıbyan Mektepleri⁵⁵⁹:

Mektebin Derecesi	Mektebin Yeri	Açılış Tarihi
Sıbyan	Cami-i Kebir Bitişiği	1894
Sıbyan	Cami-i Kebir Mahallesi	-----
Sıbyan	Cami-i Kebir Mahallesi	-----
Sıbyan	Cami-i Kebir Mahallesi	-----
Sıbyan	Hasan Çelebi Mahallesi	-----
Sıbyan	Hasan Çelebi Mahallesi	-----
Sıbyan	Çeri Başı Mahallesi	-----
Sıbyan	Çeri Başı Mahallesi	-----
Sıbyan	Çeri Başı Mahallesi	-----
Sıbyan	Çeri Başı Mahallesi	-----
Sıbyan	Hacı Niyazi Mahallesi	-----
Sıbyan	Gülabi Mahallesi	1894
Sıbyan	Kışla Mahallesi	1894
Sıbyan	Kışla Mahallesi	1894
Sıbyan	Kışla Mahallesi	1894
Sıbyan	Kışla Mahallesi	1894
Sıbyan	Gülabi Mahallesi	1894
Sıbyan	Gülabi Mahallesi	-----
Sıbyan	Gülabi Mahallesi	-----
Sıbyan	Sulu Cami Mahallesi	-----
Hamidiye İbtidaisi	Yenişehir	1897
Hamidiye İbtidaisi	Hazro Nahiyesi	1897
Hamidiye İbtidaisi	Hoşın Nahiyesi	1897
Hamidiye İbtidaisi	Haracadağ Nahiyesi	1897

⁵⁵⁷ Yücel Gelişli, a.g.m.:36-41.

⁵⁵⁸ Hatip Yıldız, a.g.t.:99.

⁵⁵⁹ a.g.t.:100.

1876-1903 yılları arasında Siverek'te 20 Sıbyan mektebi, 4 Hamidiye ibtidaiisi açılmıştır. Bu oranlar I. Abdülhamit'in temel eğitime ve halkın cehaletten kurtulmasına verdiği önemi açıkça göstermektedir. Devlet içinde bulunduğu bütün siyasi ve ekonomik sıkıntılara rağmen en ücra köşelerine kadar eğitim imkanları götürülmüştür.

Tablo 23: 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılında Siverek Sancağında Bulunan Umumi İbtidaî Mektepleri ile Muallim ve Talebelerinin Kazalara Göre Dağılımı⁵⁶⁰:

	Bağlı Kazalar	Mekâtib			Muallimin		Bütün İbtidai Talebesi		Zorunlu Eğitim Yaşına Gelen Çocuklar		Mektebe Devam Etmeyen Çocuklar		İhtiyaç Duyulan Mekteb Sayısı	
		E	K	To.	E	K	E	K	E	K	E	K		
Siverek Sancağı	Siverek	1	1	2	2	-	147	26	1502	1490	1355	1464	56	
	Mülhakatı	2	-	2	2	-	19	-	1644	1622	1625	1622	408	
	Çermik	2	-	2	2	-	42	-	1644	1622	1625	1622	64	
	Mülhakatı	1	-	1	1	-	11	-	1080	802	1069	802	100	
	Viranşehir	3	1	4	4	1	77	38	270	188	193	150	7	
	Mülhakatı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	210
	Snç. Top.	9	2	11	11	1	296	64	6240	5724	5867	5660	845	

Tabloda görüldüğü gibi, 1913-1914 ders yılında Siverek Sancağında 11 ibtidaî mektebi, 12 ibtidaî Muallimi, 360 ibtidaî talebesi, 11.964 okul çağında ve 11527 okula devam etmeyen çocuk bulunmaktadır.

Kız ibtidaîleri ile buna bağlı kız talebe ve Muallimlerinin sayısı erkek ibtidaîlerine nazaran oldukça düşüktür. Örneğin, mektebe devam eden erkeklerin sayısı 294 iken kız sayısı sadece 64'tür. Zorunlu eğitim yaşına gelen 5724 kız çocuğunun yalnız 64'ü okula devam etmektedir. Yine tablodaki verilere bakıldığında sözü edilen ders yılında bütün sancağın zorunlu ve temel eğitim ihtiyacının karşılanması için 845 ibtidaî mektebinin tesis ve açılışına ihtiyaç vardır.

⁵⁶⁰ Hatip Yıldız, a.g.t.:103-104.

2. SİVEREK KAZASINA BAĞLI NAHİYELERDE AÇILAN İBTİDAÎ MEKTEPLER

2.1. Bucak Hamidiye İbtidaî Mektebi

Siverek kazasına bağlı Bucak nahiyesinde inşâ edilmiş olup açılış tarihi bilinmemektedir. 1901-1903 yılları arasında muallimi Hasan Efendi'dir⁵⁶¹.

2.2. Hoşin Hamidiye İbtidaî Mektebi

Siverek kazasına bağlı Hoşin nahiyesinde R. 1313 (1879-1998) yılında inşâ edilmiş olup, 1901 yılında mekteb muallimi Aziz Efendi⁵⁶², 1903 yılında ise Mehmed Efendi'dir⁵⁶³. Mektebin 1912 yılı hasat vaktinde yeniden inşası için yerli halktan 1515 kuruş para toplanmış ve ahalinin bu Maarif perverliği takdire şayan görülerek gazete aracılığı ile ilan edilmiştir⁵⁶⁴.

2.3. Hazro İbtidaî Mektebi

Siverek kazasına bağlı Hazro köyünde R. 1313 (1897-1898) yılında inşâ edilmiştir. Zamanla yıkılmaya yüz tutmuş olan mektebin, 1912 yılı hasat vaktinde yeniden inşası için yerli halktan 400 kuruş para toplanmış ve ahalinin bu Maârif perverliği takdire şayan görülerek gazete aracılığıyla ilan edilmiştir⁵⁶⁵.

2.4. Karacadağ Hamidiye İbtidaî Mektebi

Siverek kazasına bağlı Karacadağ Nahiyesi'nde R. 1313 (1897-1898) yılında inşâ edilmiş olup⁵⁶⁶, 1901 yılında mekteb muallimi Mehmed Efendi ve 1903 yılında Halil Efendi'dir⁵⁶⁷.

⁵⁶¹ DVS.,C.V:150.

⁵⁶² DVS., C.V:150.

⁵⁶³ DVS., C.V:261.

⁵⁶⁴ Hatip Yıldız, a.g.t.:111.

⁵⁶⁵ a.g.t.:113.

⁵⁶⁶ a.g.t.:112.

⁵⁶⁷ DVS., C.V:262.

2.5. Yenişehir Hamidiye İbtidaî Mektebi

Siverek kazasına bağlı Yenişehir nahiyesinde R. 1313 (1897-1898) yılında inşâ edilmiş olup 1901 ile 1905 yılları arasında muallimi Hüseyin Efendi'dir⁵⁶⁸.

2.6. Siverek İkinci Erkek İbtidaî Mektebi

Mektebin tesis ve inşâsı için, 1915 (R. 1331) yılı Diyarbakır fevkalade bütçesine 25.000 kuruş tahsisat konulmuştur. Ancak Diyarbakır Vilayeti'nin 1915 senesi zarfında gerçekleştirilen icraatını beyan eden raporda; I. Dünya Savaşı dolayısıyla amele tedarik edilemediğinden inşâata başlanamadığı ifade edilmekle ise de, sözü edilen mektebin daha sonraki yıllarda inşâ edildiği tespit edilmektedir.

Mektebin boş muallimi Said Efendi, 1919 yılında askerde olduğu için ona vekaleten Bitlis Alemdar İbtidaî Mektebi Baş muallimi Şevket Efendi görevlendirildi. Şevket Efendi mülteci memur olup, 1919 yılı umumi imtihanı sonuçlanıncaya kadar, Bitlis Vilayeti hesabına almakla olduğu maaşla bu görevi ifa etti.

Fakat 1919 Martından itibaren maaşını alamadığı için Maarif Müdürlüğüne müracaat ederek birikmiş olan ücretinin ödenmesini istedi.

Ancak Mâliye Nezareti'nden gönderilen 12 Nisan 1919 (1335) tarihli telgrafla, daha önce memleketleri istilaya uğradığı için mülteci memur sıfatını alan kişilere verilen "mülteci memurin-i hususiye maaşı" 1919 Martından itibaren kaldırıldığından dolayı, bu maaşın Şevket Efendi'ye ödenmesi Mâliye Nezareti'nce uygun görülmedi. Fakat söz konusu maaşın, Diyarbakır Vilayet Bütçesinin "Mekâtib-i ibtidaiye Maaşatı" tertibinden karşılanması gerektiği ifade edildi (11 Ekim 1919/11 Teşrini evvel 135).

⁵⁶⁸ DVS., C.V:262.

3. SİVEREK RÜŞDİYE MEKTEBİ

Osmanlı Devleti'nin temel eğitim kurumları olan medereseler ve onların altında eğitim veren sıbyan mektepleri, XVII. Yüzyıla kadar devletin her alanında ihtiyaç duyduğu ehliyetli kişileri yetiştirmişlerdir. Ancak bu dönemde savaşlarda alınan yenilgiler, Avrupa tarzında yeni askeri okulların açılmasına neden olmuştur. Fakat sıbyan mektepleri ile sözü edilen askeri okullar arasında eğitim düzeyi bakımından büyük bir uçurum vardı. Sıbyan mekteplerinde yenileşme yapmak, onların öğretim düzeyini yükseltmeye teşebbüs etmek medreselilerin tepkisine neden olabilirdi. Bu nedenle, sıbyan mektepleri ile askeri okullar arasında yer alan ve “rüşdiye” denilen yeni bir okulun kurulması daha kolay görülmüştür⁵⁶⁹.

1869 yılında ilan edilen Maârif-i Umumiye Nizamnamesi, Maârifin her kademesine yenilik getirdiği gibi, rüşdiyelerin eğitim ve öğretimi ile yeniden yapılandırılması ve ülke genelinde açılacak yerlerin özelliklerini de belirlemiştir.

Rüşdiye okullarının eğitim öğretim süresi 4 yıl olarak kabul edilmiş ve bu sırada okutulacak dersler şöyle belirlenmiştir: din, osmanlıca, dil bilgisi, imla ve yazı, yeni usul üzerine arapça ve farsça, defter tutma, hesap ilmi (matematik), hatt dersi, mebadi-i hendese (geometrinin başlangıcı), umumi tarih ve osmanlı tarihi, coğrafya, jimnastik, okulun bulunduğu yerde kullanılan mahalli dil ve fransızca (dördüncü senede isteğe bağlı) dır.

Bu dersler günlere bölünerek okutulacaktır. Bölgelerin özelliklerine göre programda, yazılan dersler ancak Maârif Nezareti ve Meclis-i Kebir-i Maarif'in kabulü ile değiştirilebilir.

Rüşdiyelerde okuyup sınavları başaranlar sınavsız olarak idadilere alınacaktır. Sınavları başaramayanlar isterlerse bir yıl daha okulda kalabilirler⁵⁷⁰.

Rüşdiye Mektepleri hakkında genel bilgi verdikten sonra Siverek Rüşdiye Mektebine değinecek olursak:

⁵⁶⁹ Hatip Yıldız, a.g.t.:23.

⁵⁷⁰ Muammer Demirel, “Türk Eğitimin Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri”, Türkler Ansiklopedisi, Ankara, 2002, C.15:51-53.

Diyarbakır sancağına bağlı Siverek kasabası merkezinde inşa edilmiş olup, açılış tarihi muhtemelen 1870'dir. Çünkü, bu tarihte Hacı Eyyüp Efendi'nin buraya muallim olarak tayin edildiği görülmektedir. 1900 yılında, Vali Halid Bey'in teşviki ile hamiyetli kişilerden toplanan yardımlar ve bizzat onunda katkıda bulunmasıyla mektep tamir edilmiştir.

Mekteb muallimlerince hazırlanan 1901 yılı hülasa cedvelinde; mekteb maârifinin ilerlemesinin, kasabada açılan ibtidaî mekteplerinin yetiştirecekleri talebelere bağlı olduğu ifade edilmiştir.

Mektebin, 1900-1901 (1316-1317) ders yılı sonu umumi imtihanının icra edildiği tespit edilmiştir.

Siverek Rüşdiye Mektebi talebeleri için İstanbul'dan istenen kitap ve risaleler 22 Aralık 1873 (2 Zilkade 1290) tarihinde deniz yoluyla Samsun'a ve oradan da Diyarbakır'a gönderilmiştir⁵⁷¹.

Tablo 24: Siverek Rüşdiye Mektebi Personel ve Talebe Sayısı⁵⁷²

YIL	BAŞ MUALLİM	İKİNCİ MUALLİM	HAT MUALLİMİ	BEVVAB	TALEBE ADEDİ
1870 ⁵⁷³	----	Hacı Eyyüb Ef.	----	----	20
1871 ⁵⁷⁴	----	Hacı Eyyüb Ef.	----	----	20
1872 ⁵⁷⁵	----	Hacı Eyyüb Ef.	----	----	----
1873 ⁵⁷⁶	----	Hacı Eyyüb Ef.	----	----	----
1874 ⁵⁷⁷	----	Zühtü Efendi	----	----	----
1875 ⁵⁷⁸	----	Zühtü Efendi	----	----	34
1876 ⁵⁷⁹	----	İbrahim Lebib Efendi	----	----	85
1880 ⁵⁸⁰	Abdülkerim Ef.	----	----	----	44
1881 ⁵⁸¹	Abdülkerim Ef.	----	----	----	45

⁵⁷¹ Hatip Yıldız, a.g.t.:150.

⁵⁷² a.g.t.:151.

⁵⁷³ DVS., C. I:130.

⁵⁷⁴ DVS., C. I:196.

⁵⁷⁵ Hatip Yıldız, a.g.t.:151.

⁵⁷⁶ DVS., C. I:343.

⁵⁷⁷ Hatip Yıldız, a.g.t.:151.

⁵⁷⁸ a.g.t. :152

⁵⁷⁹ DVS., C. II:330.

⁵⁸⁰ Hatip Yıldız, a.g.t.:151.

⁵⁸¹ a.g.t. :152

YIL	BAŞ MUALLİM	İKİNCİ MUALLİM	HAT MUALLİMİ	BEVVAB	TALEBE ADEDİ
1882 ⁵⁸²	----	----	----	----	50
1883 ⁵⁸³	Abdülkerim Ef.	Yusuf Sami Ef.	----	----	70
1884 ⁵⁸⁴	Abdülkerim Ef.	Yusuf Ziya Ef.	----	----	70
1885 ⁵⁸⁵	----	----	----	----	65
1886 ⁵⁸⁶	----	----	----	----	55
1887 ⁵⁸⁷	----	----	----	----	50
1890 ⁵⁸⁸	Abdülkerim Ef.	Yusuf Sami Ef.	----	Mehmed Ef.	55
1894 ⁵⁸⁹	----	Yusuf Sami Ef.	----	Mehmed Ef.	55
1898 ⁵⁹⁰	Mehmed Said Ef.	Yusuf Sami Ef.	Mehmed Nuri Efendi	Mehmed Ef.	60
1899 ⁵⁹¹	Mehmed Said Ef.	Yusuf Sami Ef.	Mehmed Nuri Efendi	Mehmed Ef.	60
1900 ⁵⁹²	Mehmed Said Ef.	Yusuf Sami Ef.	Emin Ef./ Mehmed Nuri Ef.	Mehmed Ef.	60
1901 ⁵⁹³	Mehmed Said Ef.	Yusuf Sami Ef.	Mehmed Nuri Efendi	Mehmed Ef.	60
1903 ⁵⁹⁴	Mehmed Said Ef.	Yusuf Sami Ef.	Tahrirat Kâtibi Seyfettin Efendi	Mehmed Ef.	60
1905 ⁵⁹⁵	Mehmed Said Efendi	Yusuf Sami Ef.	Tahrirat Kâtibi Seyfettin Efendi	Mehmed Ef.	85

3.1. Siverek Kız Rüşdiye Mektebi

Siverek kazasında tesis edilmiş olup açılış tarihi bilinmemektedir. Ancak, rüşdiye mektebinin 1909-1910 (R. 1325-1326) ders yılı umumi imtihanın tamamlandığı ve ödül dağıtım töreninin gayet parlak bir surette icra edildiği tespit edilmektedir.

⁵⁸² a.g.t.:151.

⁵⁸³ DVS., C. III:242.

⁵⁸⁴ DVS., C. III:341.

⁵⁸⁵ Hatip Yıldız, a.g.t.:151.

⁵⁸⁶ a.g.t. :152

⁵⁸⁷ a.g.t. :153

⁵⁸⁸ DVS., C. IV:41.

⁵⁸⁹ DVS., C. IV:128.

⁵⁹⁰ Hatip Yıldız, a.g.t.:151.

⁵⁹¹ DVS., C. IV:332.

⁵⁹² DVS., C. V:54.

⁵⁹³ DVS., C. V:150.

⁵⁹⁴ DVS., C. V:261.

⁵⁹⁵ DVS., C. V:368.

4. SİVEREK İDADİ MEKTEBİ (GAZİPAŞA İLKÖĞRETİM OKULU)

Fotoğraf 50: Gazi Paşa İ.Ö.O. Restore Edilmeden Önceki ve Restore Edildikten Sonraki Hali

“İdadi” adlı okullar, yüksek askeri okullara öğrenci hazırlayan ön sınıflar olarak ilk defa 1845 yılında açılmıştır. “İdadi” adı gerçek hüviyetini 1869 Maârif-i Umumiye Nizamnamesi’nde buldu. Bu yönetmeliğe göre, Müslüman olan ve olmayan Osmanlı vatandaşlarını birbirleri ile kaynaştırmak ve ortak bir kültür içinde yetiştirmek düşüncesi ile sancak merkezlerinde rüşdiye çıkışlı öğrencileri sultanilere hazırlamak için üç yıllık idadiler kurulacaktır⁵⁹⁶.

Diyarbakır merkez sancağına bağlı Siverek kazasında yer alan mektebin açılış tarihi 1910 (R. 1326)’dur. Mekteb, 1917-1918 (R. 1333-1334) yılı kayıtlarında beş senelik idadiler grubunda yer almaktadır.

1911 yılı Temmuzunda mektebin tarih ve coğrafya muallimi olan Mustafa Efendi’nin dershanede talebeyi zapt edemediği, Diyarbakır Maârif Müdürlüğü tarafından gönderilen 24 Temmuz 1923 (11 Temmuz 1328) tarihli yazıdan anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Mustafa Efendi’nin öncelikle gerekli şekilde uyarılması ve bu sırada münhal olan Ergani Madeni idadîsi tarih ve coğrafya muallimliğine 600 kuruş maaşla naklen tayin edilmesi kararlaştırıldı. Bu kararnamenin uygulanmasına Tedrisat-ı Tâliye (orta öğretim) Müdüriyeti’nin memur olduğu belirtildi.

⁵⁹⁶ Mustafa Ergün, “Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme”, Yeni Türkiye, Sayı: 32, 2000:746.

Tablo 25: Siverek idadî Mektebi 1913-1914 (R 1329-1330) Ders Yılı Memur, Muallim ve Müstahdem Mevcudu⁵⁹⁷

İdare ve Tedris Heyeti Statüsü					Muallimlerin Yaşları					İdare ve Tedris Heyetinin Maaşları			
Heyet-i İdare	Heyet-i Tedrisiye	Müstahdem-i Saire	Hademe	Yekun	20-25	25-30	30-40	40-50	50-60	500 kuruştan düşük	500-100	1000-1500	1500-2000
3	7	-	2	12	2	1	5	1	-	3	6	1	-

Tabloda görüldüğü gibi, mektebin 1913-1914 ders yılındaki idare, muallim ve hademe kadrosu 12 kişidir. Muallimlerin yaş ortalaması 35; maaşları ise 500 ile 1500 kuruş arasında değişmektedir.

Tablo 26: 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılında Siverek İdadî Mektebi Kadrosunda Bulunan Muallimlerin Menşe'leri⁵⁹⁸

Dârülfünûn Ulum-ı Şer'iyye Şubesinden	Dârülfünûn Ulum-ı Edebiye Şubesinden	Dârülfünûn Ulum-ı Tabiiyat Şubesinden	Eczacı Mektebinden	Dârülmuaallimin-i Âliyeden	Dârülmuaallimin-i Rüşdiyeden	Dârülmuaallimin-i İbtidaiyeden	Mekâtib-i Sultaniye ve İdadiyeden	Mekâtib-i Rüşdiyeden	Mekâtib-i Mecaz	Mekâtib-i Huhusiyyeden	Hususi Tahsil Gören	Mekâtib-i Sairenden	Yekun
-	1	-	-	1	-	-	3	-	2	-	-	2	9

Tabloda görüldüğü gibi, 1913-1914 ders yılında mektebin muallim sayısı 9 olup, bunların üçü sultani ve idadi mekteplerinden, diğerleri ise her biri farklı yüksek okullardan mezundur.

⁵⁹⁷ Hatip Yıldız, a.g.t.:188.

⁵⁹⁸ a.g.t.:189.

Tablo 27: Siverek idadî Mektebi'nde 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılında Okutulan Derslere Göre Muallim Mevcudu⁵⁹⁹

Sünuf-ı İbtidaiye Dersleri Muallimleri	Ulum-ı Diniye, Arabi, Farisi Muallimi	Türkçe Kitabet Muallimi	Riyaziyat, Malumat-ı Ticariye ve Usuli Defteri	Ulum-ı Tabiiyye, Dürus-ı Eşya, Ziraat	Tarih ve Coğrafya Muallimi	Fransızca	Malumat-ı Medeniye, Ahlakiye ve Hukukiye	Resim-Resim Hattı Muallimi
-	1	1	1	1	1	1	1	1
Hüsni Hat Muallimi	Çına (Musiki) Muallimi	Terbiye-i Bedeniye Muallimi	Yekun		1328-29 Senesindeki Muallimin		Her İki Senenin Farkı	
1	-	-	9		9		-	

Tabloda görüldüğü gibi 1912-1913 (R. 1328-29) ile 1913-1914 (R. 1329-30) ders yıllarında mektebde toplam 9 branş muallimi görev yapmaktadır. Mektebde okutulan Musiki ve Beden Eğitimi dışındaki diğer derslerin muallimleri mevcuttur.

Tablo 28: Siverek idadî Mektebi 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılı Talebe Mevcudu⁶⁰⁰

Ders Yılı İçinde Kaydedilen Talebe				Yekun	1328-29 Senesinde Kaydedilen Talebe	Her İki Senenin Farkı	Ders Yılı İçinde Mektebi Terk Edenler						
Müslim	Rum	Ermeni	Musevi				Müslim	Rum	Ermeni	Musevi	Yekun	Senesinde Kaydedilen	Her İki Senenin Farkı
36	-	-	-	36	41	5	36	-	-	-	36	19	17
Mektebi Terk Etme Sebepleri													
Hastalık				Vefat		İhrac		Nakil		Diğer Sebepler			
4				-		2		18		12			

Tabloda görüldüğü gibi, 1912-1913 (R. 1328-29) ders yılında mektebe kaydedilen talebe sayısı 41, mektebi terk eden 19 iken; 1913-1914 ders yılında mektebe kayıt yaptıran 36, mektebi terk eden de 36 kişidir. Sözü edilen ders yılında mektebe yeni kaydedilen talebelerin tamamı Müslüman ve gündüzlü olup, on sekizi nakil, ikisi ihrac, dördü hastalık ve on ikisi diğer nedenlerden dolayı mektebi terk etmiştir.

⁵⁹⁹ Hatip Yıldız, a.g.t.:189.

⁶⁰⁰ a.g.t.:190.

Tablo 29: Siverek İdadi Mektebi 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılı Umumi İmtihan Sonuçları⁶⁰¹

Şehadetname Alanlar				Yekun	19328-29 Senesinde Şehadetname Alanlar	Her İki Senenin Farkı	Terfi-i Sınıf Edenler				Yekun	19328-29 Senesinde Şehadetname Alanlar	Her İki Senenin Farkı
Müslim	Rum	Ermeni	Musevi				Müslim	Rum	Ermeni	Musevi			
6	-	-	-	6	10	4	87	-	-	-	87	78	9

Terfi-i Sınıf Edemeyenler				Yekun	1328-29 Senesinde İbka Edilenler	Her İki Senenin Farkı	Talebe Pederlerinin Sıfat ve Sanatı									
Müslim	Rum	Ermeni	Musevi				Ulemadan	Sınıf-1	Ruhaniyeden	Me'murinden	Fen	Mesleğinden	Tüccardan	Sanatkarandan	Zira'dan	Sınıf-1
27	-	-	-	27	44	17	4	-	5	-	10	-	62	39	120	-

Tabloda görüldüğü gibi, 1912-1913 ders yılı sonunda bir üst sınıfa geçen talebe sayısı 78, Şehadetname alan 10 ve sınıfını geçemeyen 44 kişi olduğu halde; 1913-1914 ders yılı sonunda bir üst sınıfa geçen talebe sayısı 87, Şehadetname alan 6 ve sınıfını geçemeyen 27 kişidir.

Yine tablodaki istatistiklerden anlaşıldığına göre, mektebe devam eden talebelerin sayısı 120 olup, bunlardan 62'sinin ailesi ziraatçı; geriye kalanların aileleri ise genellikle ulema, tüccar, memur gibi meslek gruplarındandır.

⁶⁰¹ Hatip Yıldız, a.g.t.:190.

Tablo 30: Siverek İdadi Mektebi 1913-1914 (R. 1329-1330) Ders Yılı Tahsisatı⁶⁰²

Yıllık Tahsisat		Toplam	1328-29 Ders Yılı Tahsisatı	Her İki Senenin Farkı	Mektek Binasının Kıymeti	Yıllık Kira Bedeli	Açılış Tarihi
Maaş	Masraf						
87.600	8.252	95.852	89.252	6.600	-	6.000	R. 1326

Tabloda görüldüğü gibi, mektebin 1912-1913 ders yılı tahsisatı 89.252 kuruş iken, 1913-1914 yılında 95.852 kuruşa çıkmıştır. Bu tahsisatın 87.600 kuruşu maaş, 8.252 kuruşu ise masraftır. Mekteb binası kiralık olup, yıllık kira bedeli 6000 kuruştur.

1926 yılında Siverek ilçeye dönüştürüldükten sonra, lise kapatılmış olup, okul Gazipaşa ilkokulu olarak hizmete devam etmiştir. 1967 yılında aynı bahçede yapılan, yeni ek bina 2 katlı ve 10 derslik olarak hizmete girerek bu güne kadar devam etmiştir. 1997/1998 eğitim ve öğretim yılında 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmesi nedeniyle okulun adı Gazipaşa İlköğretim Okulu olarak değiştirilmiştir.

Tablo 31: Kuruluşundan Günümüze Kadar Öğrenci Sayısı ve Bunların Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Eğitim Öğretim Yılı	Kız	Erkek	Toplam
1910-1926 arası	-----	-----	-----
1926-1927	0	126	126
1927-1928	0	110	110
1928-1929	6	163	169
1929-1930	16	98	114
1930-1931	4	115	117
1931-1932	11	98	109
1932-1933	9	114	123
1933-1934	30	114	144
1934-1935	35	157	192

⁶⁰² Hatip Yıldız, a.g.t.:191.

* 1910-1926 yıllarına ait sınıf geçme defterleri kayıp olduğundan dolayı o yıllar arasındaki toplam öğrenci sayısı ve bunların cinsiyetlere göre dağılımı tespit edilememiştir. Okula ait en eski 2 defter olmak beraber Osmanlıca'dır. 1926-27/1927-28 "Seney-i Devriyesi İmtihan Umumi Cetveli" olarak geçmektedir. Okulun yıllara göre öğrenci sayılarının tespiti ve bunun cinsiyetlere göre dağılımını belirlemek için okul arşivinde, "İmtihan Umumi Cetveli" ve "Sınıf Geçme Defterleri" tek tek incelenmiştir.

Eğitim Öğretim Yılı	Kız	Erkek	Toplam
1935-1936	53	156	209
1936-1937	55	139	194
1937-1938	65	166	231
1938-1939	52	184	236
1939-1940	38	190	228
1940-1941	39	196	235
1941-1942	38	201	239
1942-1943	44	220	264
1943-1944	41	210	251
1944-1945	70	80	150
1945-1946	51	196	247
1946-1947	30	170	200
1947-1948	20	190	210
1948-1949	30	210	240
1949-1950	39	216	255
1950-1951	33	243	276
1951-1952	37	161	198
1952-1953	42	154	196
1953-1954	65	196	261
1954-1955	67	199	266
1955-1956	60	211	271
1956-1957	62	216	278
1957-1958	60	220	280
1958-1959	63	216	279
1959-1960	62	221	283
1960-1961	61	220	281
1961-1962	62	224	286
1962-1963	69	220	289
1963-1964	65	228	293
1964-1965	78	231	309
1965-1966	106	240	346
1966-1967	153	237	390
1967-1968	117	238	355
1968-1969	132	266	398
1969-1970	132	248	380
1970-1971	120	255	375
1971-1972	107	233	340
1972-1973	119	226	345
1973-1974	128	230	358
1974-1975	125	240	365
1975-1976	134	245	379
1976-1977	135	249	384
1977-1978	147	251	398
1978-1979	160	260	420

Eğitim Öğretim Yılı	Kız	Erkek	Toplam
1979-1980	187	273	460
1980-1981	231	289	520
1981-1982	231	323	554
1982-1983	223	349	572
1983-1984	238	368	606
1984-1985	302	446	748
1985-1986	321	426	747
1986-1987	345	444	789
1987-1988	329	398	727
1988-1989	321	400	721
1989-1990	352	407	759
1990-1991	349	440	789
1991-1992	376	439	815
1992-1993	383	460	843
1993-1994	382	459	841
1994-1995	373	464	837
1995-1996	375	448	823
1996-1997	388	459	847
1997-1998	394	418	812
1998-1999	452	512	964
1999-2000	532	562	1094
2000-2001	635	643	1278
2001-2002	655	710	1365
2002-2003	656	746	1405
2003-2004	891	778	1669
2004-2005	790	935	1725
2005-2006	711	871	1582
2006-2007	754	884	1638
2007-2008	804	931	1735
2008-2009	834	960	1794
2009-2010	947	1048	1995

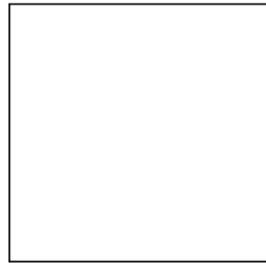
Tabloda görüldüğü gibi, 1926-1927 ve 1927-28 yıllarında okulda kız öğrenci bulunmamaktadır. Ayrıca bu yıllara ait Toplam öğrenci ve erkek öğrenci sayısında bir değişiklik olmamıştır. 1944-45 yıllarında (II. Cihan harbinin cereyan ettiği bu yıllarda) Kız öğrenci sayısında bir önceki yıla göre %50'nin üzerinde bir artış görülürken, Erkek öğrenci sayısında yaklaşık olarak üç katı kadar bir azalma gözlenmiştir. Bununla birlikte toplam öğrenci sayısında da azalma görülmüştür.

Kız-erkek öğrenci sayısının birbirine en yakın olduğu yıllar 1944-45 ve 2000-2001 yıllarıdır.

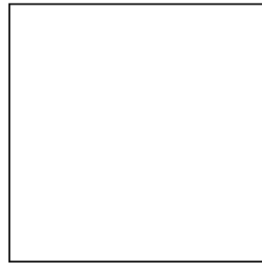
1926-2010 yılına kadar okul mevcudunda düzenli bir artış görülmesi de genel olarak toplam öğrenci sayısında bir artış yaşanmıştır. 84 yıllık süre zarfında toplam öğrenci sayısında 1869 kişilik bir artışın görülmesi bize okulun giderek büyüdüğünü göstermektedir. 2009-2010 eğitim öğretim yılında okulda toplam 1995 öğrenci eğitim-öğretim görmektedir.

4.1. Gazipaşa İ.Ö.O. İdareciler

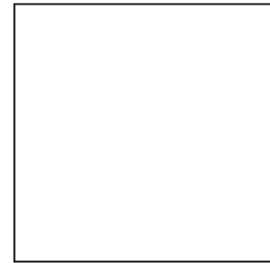
1910-1927	?
1928	Fikri?
1930-1937	N. Zühtü?
1938-1939	Çelik?
1940-1951	Saadettin Onur
1951-1958	Sabri Çemen
1958-1959	Selahattin Akıntürk
1959-1961	Ferit Eren
1963-1979	Selahattin Akıntürk
1979-1980	M. Nuri Gelişken
1980-1981	A. Celil Durak
1981-2006	Hacı Ahmet Öncül
2006-2007	İsmail Başbüyük
2007-2010	Hasan Ağırağaç
2010-.....	Mehmet Kerece

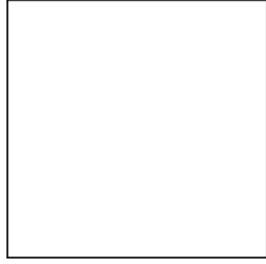
?
1910-1927

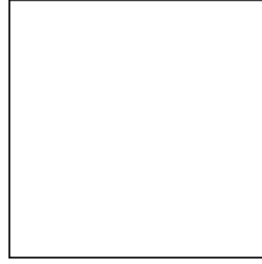
Fikri
1928-?

N. Zühtü?
1930-1937

Çelik?
1938-1939

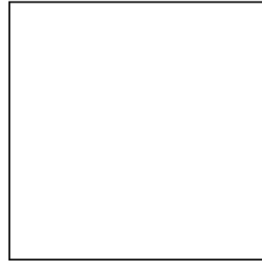
Saadettin Onur
1940-1951

Sabri Çemen
1951-1958

Selahattin Akıntürk
1958-1959

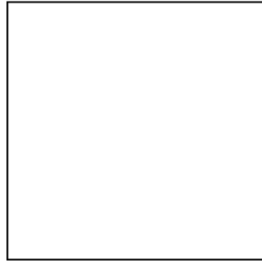
Ferit Eren
1959-1961

Selahattin Akıntürk
1963-1979

M. Nuri Gelişken
1979-1980

A. Celil Durak
1980-1981

Hacı Ahmet Öncül
1981-2006

İsmail Başbüyük
2006-2007

Hasan Ağırağaç
2007-2010

Mehmet Kerece
2010-.....

Fotoğraf 51: Gazipaşa İ.Ö.O. İdarecileri

5. AZINLIK OKULLARI

1873 ve 1874'te Siverek'te 3 azınlık mektebi mevcuttu⁶⁰³. 1901 ile 1905 yılları arasında Siverek'te 4 azınlık mektebi vardır.

5.1. Siverek Protestan Mektebi

Siverek kasabasında hangi tarihte açıldığı bilinmeyen bu mektep, Amerikan idaresinde idi, Hatta mektep muallimlerinin maaşları da Antep'teki Amerikalı mesul müdür tarafından karşılanmaktaydı.

Tablo 32: Diyarbakır Vilayetine Bağlı Olan Siverek Kazasında Maarif Meclisi ve Bu Mecliste Görevlendirilen Kişilerin İsimleri

1883 ⁶⁰⁴	1884 ⁶⁰⁵	1890 ⁶⁰⁶
Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Osman, Halil Abdülkdir, Keşiş David Efendiler	Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Osman, Halil Abdülkdir, Keşiş David Efendiler	Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Odabaşızade, Mahmud, Osman ve Şevket Efendiler
1894 ⁶⁰⁷	1898 ⁶⁰⁸	1899 ⁶⁰⁹
Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Odabaşızade, Mahmud, Nedim, Osman ve Şevket Efendiler	Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Odabaşızade, Mahmud, Nedim, Osman ve Şevket Efendiler	Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Odabaşızade, Mahmud, Nedim, Osman ve Şevket Efendiler
1900 ⁶¹⁰	1901 ⁶¹¹	
Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Odabaşızade,	Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Odabaşızade,	

⁶⁰³ Hatip Yıldız, a.g.t.:241-243.

⁶⁰⁴ DVS., C. III:242.

⁶⁰⁵ DVS., C. III:341.

⁶⁰⁶ DVS., C. IV:40.

⁶⁰⁷ DVS., C. IV:127.

⁶⁰⁸ DVS., C. IV:239.

⁶⁰⁹ DVS., C. IV:331.

⁶¹⁰ DVS., C. V:54.

⁶¹¹ DVS., C. V:54.

Mahmud, Nedim, Osman ve Şevket Efendiler	Mahmud, Nedim, Osman ve Şevket Efendiler
1903 ⁶¹²	1905 ⁶¹³
Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Odabaşızade, Mahmud, Nedim, Muallim-i Evvel Hacı Said ve Şevket Efendiler	Reis: Müftü Zülfükar Zühtü Efendi Azalar: Odabaşızade, Mahmud, Nedim, Muallim-i Evvel Hacı Said ve Şevket Efendiler

Tabloya bakıldığında maarif meclisi Siverek'te ilk kez 1883 yılında kurulmuştur. Yine tabloya bakıldığında bu meclislerin varlığı düzenli olarak devam ettirilmiştir.

Maarif meclisleri bir başkan ve farklı sayıdaki azalardan oluşmakta; meclis başkanlığını ise genellikle naib ve müftüler yapmaktaydı. Meclis üyeleri de çoğunlukla ibtidaî ve rüşdî muallimleri, kâtibler, sandık emini, idare azası, mahkeme azası, icra memuru, tahrirat müdürü, imam, belediye reisi ve ahalinin ileri gelenlerinden oluşmaktaydı.

Tabloda dikkati çeken diğer önemli bir husus ise, maârif meclisi azalarının ilk iki yılın dışında tamamen Müslümanlardan oluşmasıdır⁶¹⁴.

Diyarbakır'a bağlı her sancak ve kazada birer Maârif Meclisi olduğundan bunların bünyesinde birer Maârif Müfettişinin olması tabii idi. Vilayet salnameleri incelendiğinde bu müfettişlerin ekserisi, mekâtib-i ibtidaîye ve rüşdiye müfettişi durumundadırlar. Diyarbakır vilayetine bağlı olan Siverek sancağında ilk olarak 1908 ile 1909 yıllarında "Mekâtab-i ibtidaîye Müfettişi"ne rastlanmaktadır. Siverek'te Ahmet Hamdi Efendi Mekâtab-i ibtidaîye müfettişi olarak görevlendirilmiştir⁶¹⁵.

⁶¹² DVS., C. V:260.

⁶¹³ DVS., C. V:367.

⁶¹⁴ Hatip Yıldız, a.g.t.:84.

⁶¹⁵ a.g.t.:86.

Söz konusu müfettişlerin ne zamana kadar devam ettiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1912 yılı Mayısında, Siverek Kazasında “Mekâtab-i ibtidaîye Müfettişliğinin mevcut olduğu görülmektedir⁶¹⁶.

6. TÜRKÖZÜ İLKÖĞRETİM OKULU TARİHÇESİ

1913 yılında Maarif Müdürü Muhyeddin Bey zamanında 2 katlı bir projeye göre kız mektebi olarak inşa edilmesi gereken okul binası tek katlı olarak yaptırılmış; birinci cihan savaşının çıkması nedeniyle ikinci katı yapılamamıştır. Okulun ilk adı “İnas Mektebi”dir. Öğrenimi bir süre sürdürmüş ve bu süre içinde ihtiyaçlarını kale boğazındaki 10 dükkanın kirası ile karşılamıştır.

Fotoğraf 52: Türközü İlkokulu (Vahap Alhas arşivi) 1937

Tevhidi Tedrisat kanunu gereğince kız mektebi olmaktan çıkarak Farukiye binasının da ilavesiyle Türközü İlkokulu adını almıştır. 1946 yılında dükkanlar ve Farukiye Binası satılmış, bu nedenle sınıfların bir kısmı kiralık evlerde öğrenimini sürdürmüştür. 1947’de okul müdürü Abuzer Turgut’un teşebbüsü ile kültür sevenlerin bağışta bulunduğu 10.000 kar ve 3.000 köşe taşı ile ikinci ek bina yaptırılmış ve temin edilen bir miktar arsa da okul bahçesine eklenmiştir. En son

⁶¹⁶ Hatip Yıldız, a.g.t.:87.

1964'te Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bugünkü tek katlı ve altı derslik bina yaptırılmış, eski bina bahçe haline getirilmiştir. 1990 yılında okul ihtiyaca cevap veremediğinden bahçede iki katlı, 8 derslik ek bina yaptırmıştır. 1997 yılında ilköğretimin 8 yıla çıkartılmasıyla okulun adı Türközü İlköğretim Okulu olarak değiştirilmiştir. 2009 yılında okul ihtiyaca cevap veremediğinden altı derslik olan bina yıkılıp bahçede 20 derslik yeni bir bina yapıldı⁶¹⁷.

Fotoğraf 53: Siverek Türközü İlkokulu Öğrencileri (1934)

Fotoğraf 54: Siverek Türközü İlkokulu Öğrencileri (1936)

⁶¹⁷ Türközü İlköğretim Okulu Arşivi.

Fotoğraf 55: Türközü İlköğretim Okulu İdarecileri⁶¹⁸

⁶¹⁸ Öğretmen sicil defterleri, Türközü İlköğretim Okulu Arşivi.

Tablo 33: Türközü İ.Ö.O.'da Yıllara Göre Öğrenci Sayısı ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Eğitim Öğretim Yılı	Kız	Erkek	Toplam
1913-1943*	-----	-----	-----
1944-1945	11	185	196
1945-1946	22	248	270
1946-1947	24	261	285
1947-1948	30	270	300
1948-1949	36	284	320
1949-1950	19	153	172
1950-1951	28	150	178
1951-1952	36	160	196
1952-1953	40	177	217
1953-1954	80	280	360
1954-1955	87	347	434
1955-1956	92	417	509
1956-1957	95	425	520
1957-1958	100	430	530
1958-1959	106	440	546
1959-1960	136	421	557
1960-1961	173	447	620
1961-1962	200	447	647
1962-1963	184	447	631
1963-1964	184	408	592
1964-1965	200	415	615
1965-1966	201	421	622
1966-1967	226	406	632
1967-1968	237	394	631
1968-1969	256	436	692
1969-1970	269	411	680
1970-1971	289	430	719
1971-1972	317	457	774
1972-1973	361	509	870
1973-1974	381	517	898
1974-1975	-----	-----	-----
1975-1976	-----	-----	-----
1976-1977	276	410	686
1977-1978	354	511	865
1978-1979	345	460	805
1979-1980	285	397	682
1980-1981	294	401	695
1981-1982	341	449	790
1982-1983	365	495	860

Eğitim Öğretim Yılı	Kız	Erkek	Toplam
1983-1984	287	476	763
1984-1985	412	475	887
1985-1986	321	344	665
1986-1987	313	352	665
1987-1988	319	313	632
1988-1989	347	368	715
1989-1990	340	365	705
1990-1991	364	412	776
1991-1992	412	454	866
1992-1993	392	442	834
1993-1994	398	431	829
1994-1995	392	457	849
1995-1996	381	459	840
1996-1997	411	478	889
1997-1998	279	299	578
1998-1999	264	310	574
1999-2000	558	601	1159
2000-2001	506	568	1074
2001-2002	484	517	1001
2002-2003	495	558	1053
2003-2004	528	510	1038
2004-2005	505	538	1043
2005-2006	489	515	1004
2006-2007	472	469	941
2007-2008	510	554	1064
2008-2009	507	565	1072
2009-2010	593	557	1150

Tabloda görüldüğü gibi 1913-1943 yılları arasındaki toplam öğrenci sayısı ve bunların cinsiyete göre dağılımları tespit edilememiştir. Bunun nedeni okul arşivinde o yıllara ait sınıf geçme defterleri kayıp olduğundan bu verilere ulaşılamamıştır. Bu durum 1974-1976 yılları arasındaki öğrenci sayılarını tespit etmemde de bir engel teşkil etmiştir.

Tabloya baktığımızda genel olarak okul mevcudunda ve kız öğrenci sayılarında geçmişten günümüze doğru bir artış kaydedilmiştir. En fazla öğrenci sayısı 1999-2000 yılındadır.

7. ŞAİR İBRAHİM İLKÖĞRETİM OKULU TARİHÇESİ

Şehir planına göre, şehrin batı tarafında Şair İbrahim Rafet mahallesindedir. Mahallenin adı iki kere değişmiştir. Mahallenin ilk adı Kışla Mahallesi'dir. Mahalleye bu ismi verilmesinin sebebi okul binasının şu anda kurulu olduğu yerde tahminen 80 yıl önce askeri kışlaların bulunmasındandır. Zamanla askeri birliğin ilçeyi terk etmesiyle, kışla harap olmuş ve yeri geniş bir çevresiyle kısmen mezarlık kısmen de şehrin çöplüğü haline gelmiş. Sonra mahallenin adı resmi olarak Hayriye Mahallesi olarak isimlendirilmiş. 1990'lardan sonra da mahallenin adı Şair İbrahim Rafet Mahallesi olarak değiştirilmiştir.

Okul binasının yeri 1948 yılına kadar çöplük olarak kullanılmıştır. 1948-1949 yılında okul yeri olarak tespit edilmiştir. 1949-1950 tarihinde ihalesi yapılarak, Marsal planı yardımıyla yapımına devam edilmiştir. 1950-1951 ders yılında inşaat bitirilmediğinden ancak 1951-1952 yılında iki şube "1-A ve 1- B" birinci sınıfla YENİ OKUL adıyla 79 erkek öğrenciyle Eğitim-Öğretim başlamıştır. Öğrenci kaydına bakıldığında kız öğrencilerin hiç olmadığı görülmektedir. Bu durum çevrenin o dönemdeki kız çocuklarına bakışı hakkında bize bilgi vermektedir. Kız çocuklarının okula gönderilmeyişi uzun süre devam etmiştir. 1969-1970 yılında 150 öğrenci kayıt yapmış olup bunlardan sadece 33 tanesi kız öğrencidir. Çevrenin kız çocuklarını okula göndermeyişinin bir nedeni de okula uzun zaman boyunca bayan öğretmenin atanmayışdır. 1955-1956 yılında 23 kişilik bir beşinci sınıf bitirme sınavlarına girerek ilk mezunlarını vermiştir.

Fotoğraf 56: Siverek Şair İbrahim Rafet İlköğretim Okulu

Okul binasının inşaatı sırasında binanın mahalleye göre konumu incelendiğinde; batı, kuzey ve güneyinde ev yoktu. Mahalle tabiriyle sadece okul binası küllük üzerine kurulmuş. Zamanla köylerden şehre yapılan göçlerle okul civarında evler yapılmış ve bugün okul binası şehrin merkezi konumuna gelmiş.

1951-1952 yılından beri eğitim öğretime devam etmekte olan yeni okul çevresine ışık yapmaya devam etmekle beraber 1969-1970 eğitim öğretim yılında mevcudu 600 öğrenciyi bulmuştur. 600 öğrencinin ancak 80 tanesi kız öğrenciydi. O dönemde okul beş derslik vardı ve okulda ikili eğitim yapıldığı için 10 şube vardı. Bu dönemde derslik sıkıntısı başlamış. Okulun güneyinde İsmetpaşa İlkokulu yapılarak sıkıntı aşılmıştır.

Binanın yeni yapılışından dolayı çevrenin verdiği Yeni Okul adı bir müddet söylenmiş ve durum 1957 yılına kadar devam etmiştir. O dönemde okulun adının değiştirilmesi için çaba harcanmış İsim aranırken Siverek'te yetişmiş önemli şahsiyetlerin isimlerinin canlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla o sıralarda Kore Savaşı'nda yararlılık gösteren Siverekli Ali İlhan ismi verilmek istenmiş ancak bu

şahsın geçmişi araştırıldığında uygun olmadığı anlaşılmış ve okula verilecek ismin ilimle özdeşleşmiş olması istenmiştir. 1960 yılına kadar uygun bir isim bulunamamış ve Yeni Okul adı kullanılmıştır. 1960 tarihinde Siverek'te yetişmiş bir şair olan İbrahim Rafet ismi teklif edilerek kabul edilmiştir. 1960-1961 yılında okulun adı “Şair İbrahim Rafet İlkokulu” olarak değiştirilmiştir.

Şair İbrahim Rafet Altinkalem 1874 yılında doğmuş 4 Şubat 1938 yılında vefat etmiştir. 64 yıl yaşayan şair, çeşitli memuriyetlerde bulunmuş, hazır cevap bir şahsiyetti.

Şair İbrahim Rafet İlköğretim Okulu 2007 senesinde yeni binasına taşınmıştır. 2009-2010 eğitim öğretim yılında 717'si kız, 824'ü erkek olmak üzere toplamda 1541 öğrencisi vardır. Okulda 23 branş öğretmeni 35 sınıf öğretmeni 4 tane ana sınıfı öğretmeni 2 idareci mevcuttur.

Okulda 2 bilgisayar laboratuvarı, 1 fen ve teknoloji laboratuvarı, 1 kütüphane, 1 çok amaçlı salon bulunmaktadır⁶¹⁹.

Tablo 34: Şair İbrahim Rafet İ.Ö.O. Yıllara Göre Öğrenci Sayıları ve Bunların Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Eğitim Öğretim Yılı	Kız	Erkek	Toplam
1951-1991*	-----	-----	-----
1992-1993	40	73	113
1993-1994	405	514	919
1994-1995	298	430	728
1995-1996	438	506	944
1996-1997	421	488	909
1997-1998	455	494	949
1998-1999	469	537	1006
1999-2000	525	599	1124
2000-2001	546	696	1242
2001-2002	548	647	1195
2002-2003	481	614	1095
2003-2004	507	630	1137
2004-2005	566	649	1215

⁶¹⁹ http://okulweb.meb.gov.tr/63/09/68286/index_dosyalar/tanitim.htm (2010).

* Okul arşivinde 1951'den 1991'e kadar olan dönemi kapsayan sınıf geçme defterleri kayıp olduğundan dolayı o yıllara ait öğrenci sayıları tespit edilememiştir.

2005-2006	584	742	1326
2006-2007	666	822	1488
2007-2008	629	817	1446
2008-2009	619	837	1456
2009-2010	717	824	1541

Şair İbrahim Rafet İdareciler

- Abdülkadir Yarmaç
- Ramazan Tüysüz
- M. Hacı Lale
- Sedat Bulunmaz
- Mehmet Lütfü Balkır
- Mehmet Kerece
- Eyüp Sabri Bilgen

8. KAZIM KARABEKİR İLKÖĞRETİM OKULU TARİHÇESİ

Okulun ilk adı Devrim İlkokulu olup, daha sonra bakanlık genelgesi ile adı Kazım Karabekir İlköğretim Okulu olarak değiştirilmiştir.

Okul 1949 yılında Hürriyet Caddesi üzerinde açılmıştır. Daha sonra okulun fiziki şartları elvermediğinden aynı cadde üzerinde şimdiki yerinde inşa edilip eğitim-öğretime başlanmıştır.

Okul 6 Derslik, 12 sınıf olarak, 1963 yılında yapılmış ve daha sonra 1 derslik Ana sınıfı olarak 2 derslik daha ilave edilmiş olup, 7 derslik 14 sınıf olarak eğitim-öğretime devam etmektedir⁶²⁰.

⁶²⁰ <http://okulweb.meb.gov.tr/63/09/682845/?pn=okul.htm> (2010).

Tablo 35: Kazım Karabekir İ.Ö.O. Yıllara Göre Öğrenci Sayısı ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Eğitim Öğretim Yılı	Kız	Erkek	Toplam
1949-1991	-----	-----	-----
1992-1993	177	170	347
1993-1994	138	266	404
1994-1995	146	177	323
1995-1996	-----	-----	-----
1996-1997	-----	-----	-----
1997-1998	159	238	397
1998-1999	194	243	437
1999-2000	181	253	434
2000-2001	33	427	460
2001-2002	209	326	535
2002-2003	179	293	472
2003-2004	176	282	458
2004-2005	160	235	395
2005-2006	146	180	326
2006-2007	146	174	320
2007-2008	151	181	332
2008-2009	155	166	321
2009-2010	200	170	370

Tabloya bakıldığında 1949'dan 1991'e kadar ve yine 1995'ten 1997'e kadar okul arşivinde bulunması gereken sınıf geçme defterleri kayıp olduğundan bu yıllara ait öğrenci sayısı ve bunların cinsiyetlere dağılımı tespit edilememiştir.

Tespit edilen yıllarda öğrenci sayılarına baktığımızda kız ve erkek öğrenci sayılarının birbirine en yakın olduğu yıl 1992-1993 eğitim öğretim yılıdır. Yine tabloda dikkat çekici bir diğer husus da 2000-2001 eğitim öğretim yılındaki kız öğrenci sayısındaki büyük düşüştür. Genel olarak toplam öğrenci sayısında geçmişten günümüze doğru büyük bir artış ve düşüş olmamıştır. Bunun nedeni okulun fiziki olarak çok küçük olması ve derslik sayısının düşük olmasıdır. Okul 2008 yılındaki teftiş sonucunda fiziki şartların yetersizliğinden dolayı yıkılması ve yerine yeni bir binanın yapılması kararı verilmiştir. Ancak okul yapımı ile ilgili herhangi bir çalışma başlatılmamıştır.

Mehmet KORKMAZ
1966

Kazım GÖKÇEN
1968

Mehmet GENGEÇ
1970

A. Kadir YARMAÇ
1979

Turan KORKMAZ
1980

Bayram SELİŞTER
1991

Hacı FIRAT
2004

Turgut ALAŞHAN
2009

Fotoğraf 57: Kazım Karabekir İlköğretim Okulu İdareciler

**9. 2009-2010 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILINDA SİVEREK'E
OKULLAR ÖĞRENCİ SAYILARI VE CİNSİYETLERE
DAĞILIMI⁶²¹**

Tablo 36: Köy İlköğretim Okulları

Okulun Adı	Erkek	Kız	Toplam
Ağlıcık İlköğretim Okulu	25	20	45
Akcaken İlköğretim Okulu	11	15	26
Akyurt İlköğretim Okulu	67	80	147
Alacık İlköğretim Okulu	8	12	20
Alagün İlköğretim Okulu	26	27	53
Alan İlköğretim Okulu	36	41	77
Alayurt İlköğretim Okulu	23	21	44
Altaylı İlköğretim Okulu	95	87	182
Altınahır İlköğretim Okulu	12	15	27
Altınlı İlköğretim Okulu	16	15	31
Anacık İlköğretim Okulu	26	15	41
Aşağı Alınca İlköğretim Okulu	15	12	27
Aşağı Beşyamaç İlköğretim Okulu	55	43	98
Aşağı Karabahçe İlköğretim Okulu	45	57	102
Aşağı Karacaören İlköğretim Okulu	13	10	23
Atmaca İlköğretim Okulu	12	17	29
Avukat Mehmet Sinan İzol İlköğretim Okulu	15	13	28
Avunduk İlköğretim Okulu	30	28	58
Bağlık İlköğretim Okulu	39	48	87
Bahçe İlköğretim Okulu	21	22	43
Bakaç İlköğretim Okulu	9	9	18
Bakanak İlköğretim Okulu	6	6	12
Bakı İlköğretim Okulu	20	28	48
Bakırcı İlköğretim Okulu	7	8	15
Bakmaç İlköğretim Okulu	26	31	57
Başekin İlköğretim Okulu	17	12	29
Benek İlköğretim Okulu	49	56	105
Beşyamaç İlköğretim Okulu	79	63	142
Beyçeri İlköğretim Okulu	22	14	36
Böğürtlen İlköğretim Okulu	87	89	176
Bozkuyu İlköğretim Okulu	27	38	65
Büyükgöl İlköğretim Okulu	27	27	54
Büyükkoba İlköğretim Okulu	11	8	19
Büyük Kozanlı İlköğretim Okulu	40	24	64

⁶²¹ Siverek Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi

Okulun Adı	Erkek	Kız	Toplam
Büyük Yakıtlı İlköğretim Okulu	20	14	34
Çağdaş İlköğretim Okulu	35	26	61
Çepni İlköğretim Okulu	20	21	41
Çiftçibaşı İlköğretim Okulu	35	34	69
Cinhisar İlköğretim Okulu	17	27	44
Cumakale İlköğretim Okulu	7	9	16
Çağa İlköğretim Okulu	28	33	61
Çağdaş Yaşam Hasan Orhan Yaygılı İlköğretim Okulu	151	155	306
Çanakçı İlköğretim Okulu	14	16	30
Çat İlköğretim Okulu	34	27	61
Çavuşlu İlköğretim Okulu	35	35	70
Çevirme İlköğretim Okulu	103	88	191
Çubuklu İlköğretim Okulu	42	31	73
Çukurca İlköğretim Okulu	27	40	67
Çukuryanı İlköğretim Okulu	10	9	19
Dağbaşı Güvercin İlköğretim Okulu	27	31	58
Dağbaşı İlköğretim Okulu	4	6	10
Dalkaya İlköğretim Okulu	66	71	137
Dardoğan İlköğretim Okulu	18	10	28
Darıcalı İlköğretim Okulu	12	19	31
Değirmenoluk İlköğretim Okulu	27	26	53
Deliktaş İlköğretim Okulu	4	6	10
Demirci İlköğretim Okulu	56	51	107
Destek İlköğretim Okulu	61	56	117
Divan İlköğretim Okulu	12	12	24
Dibekdüzü İlköğretim Okulu	1	3	4
Dilekli İlköğretim Okulu	46	42	88
Direkli İlköğretim Okulu	31	56	87
Dönemeç İlköğretim Okulu	49	46	95
Duydum İlköğretim Okulu	37	47	84
Ediz İlköğretim Okulu	9	8	17
Ekili İlköğretim Okulu	89	71	160
Ergen İlköğretim Okulu	35	36	71
Ericek İlköğretim Okulu	36	47	83
Ertem İlköğretim Okulu	70	58	128
Eskihan İlköğretim Okulu	81	69	150
Faydalı İlköğretim Okulu	65	67	132
Gazi İlköğretim Okulu	101	98	199
Gecek İlköğretim Okulu	9	9	18
Gedik İlköğretim Okulu	61	69	130
Gözelek İlköğretim Okulu	7	11	18
Güngörmez İlköğretim Okulu	17	7	24
Güldoruğu İlköğretim Okulu	35	26	61
Gülüce İlköğretim Okulu	64	47	111

Okulun Adı	Erkek	Kız	Toplam
Güenalır İlköğretim Okulu	29	50	79
Güvenli İlköğretim Okulu	28	33	61
Hallac İlköğretim Okulu	18	20	38
Hamamören İlköğretim Okulu	47	53	100
Hanharaba İlköğretim Okulu	36	51	87
Hasanören İlköğretim Okulu	11	9	20
Hasırlı İlköğretim Okulu	23	24	47
Hatundere İlköğretim Okulu	24	19	43
İleri İlköğretim Okulu	95	102	197
İnanlı İlköğretim Okulu	14	14	28
Kalfalar İlköğretim Okulu	66	62	128
Kalınağaç İlköğretim Okulu	85	92	177
Kamışlı İlköğretim Okulu	29	26	55
Karabıyık İlköğretim Okulu	24	30	54
Karadibek İlköğretim Okulu	86	74	160
Karasu İlköğretim Okulu	16	14	30
Karataşlı İlköğretim Okulu	22	22	44
Karkalı İlköğretim Okulu	6	8	14
Karkaşı İlköğretim Okulu	130	127	257
Kartal İlköğretim Okulu	38	26	64
Katırkuyu İlköğretim Okulu	32	50	82
Kayalık İlköğretim Okulu	9	13	22
Kayalı İlköğretim Okulu	21	21	42
Kaynakbaşı İlköğretim Okulu	31	40	71
Kayseri İlköğretim Okulu	66	47	113
Keçiburnu İlköğretim Okulu	41	49	90
Keş İlköğretim Okulu	13	11	24
Kemekaya İlköğretim Okulu	57	40	97
Kısıksu İlköğretim Okulu	34	26	60
Kıvançlı İlköğretim Okulu	10	6	16
Koçyiğit İlköğretim Okulu	11	9	20
Konak İlköğretim Okulu	8	4	12
Koçköprü İlköğretim Okulu	6	1	7
Köksür İlköğretim Okulu	46	43	89
Karacadağ İlköğretim Okulu	14	25	39
Kulaksız İlköğretim Okulu	24	34	58
Küftepe İlköğretim Okulu	129	165	294
Kuytuca İlköğretim Okulu	25	29	54
Küçük Çatlı İlköğretim Okulu	12	20	32
Küçüktepe İlköğretim Okulu	45	45	90
Mezra Köyü İlköğretim Okulu	1	32	63
Musa Mangal İlköğretim Okulu	36	24	60
Nohut Karacadağ İlköğretim Okulu	27	24	51
Nohut Karakeçi İlköğretim Okulu	33	24	57

Okulun Adı	Erkek	Kız	Toplam
Oluklu İlköğretim Okulu	44	29	73
Örgülü İlköğretim Okulu	102	101	203
Ortanca İlköğretim Okulu	12	21	33
Ortataşlı İlköğretim Okulu	27	23	50
Otlu İlköğretim Okulu	11	14	25
Özenpınar İlköğretim Okulu	16	14	30
Peynirci İlköğretim Okulu	13	8	21
Revşanlı İlköğretim Okulu	32	26	58
Sabancı İlköğretim Okulu	15	11	26
Sarıdam Köyü İlköğretim Okulu	9	9	18
Sarıkaya İlköğretim Okulu	84	85	169
Sarıören İlköğretim Okulu	106	114	220
Savucak İlköğretim Okulu	56	61	117
Sislice İlköğretim Okulu	87	89	176
Siverek İlköğretim Okulu	26	22	48
Sofice İlköğretim Okulu	28	29	57
Söğütlü İlköğretim Okulu	12	6	18
Söylemez İlköğretim Okulu	22	10	32
Sumaklı İlköğretim Okulu	24	14	38
Şeyhcafer İlköğretim Okulu	32	29	61
Tanrıverdi İlköğretim Okulu	10	16	26
Taşagıl İlköğretim Okulu	40	24	64
Taşdibek İlköğretim Okulu	50	53	103
Turna İlköğretim Okulu	65	63	128
Tutumlu İlköğretim Okulu	18	25	43
Uzunpınar İlköğretim Okulu	22	45	67
Üçkuyu Karacadağ İlköğretim Okulu	51	54	105
Ülkülü İlköğretim Okulu	36	30	66
Yağızlar İlköğretim Okulu	39	35	74
Yalankoz İlköğretim Okulu	21	26	47
Yığınot İlköğretim Okulu	16	19	35
Yoğunca İlköğretim Okulu	58	61	119
Yoğurtça İlköğretim Okulu	49	69	118
Yukarı Karahan İlköğretim Okulu	8	4	12
Yukarı Taşlı İlköğretim Okulu	9	7	16
Yumrutepe İlköğretim Okulu	51	58	109
Yücelen İlköğretim Okulu	94	79	173

Tabloya baktığımızda Toplam 159 Köy ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullar içinde toplam öğrenci sayısı 11.410 dur. Kız öğrenci sayısı 5702, Erkek öğrenci sayısı ise 5708'dir. Bu sayılara baktığımızda toplam kız ve erkek öğrenci oranları birbirine oldukça yakındır. Yine tabloya bakıldığında köy ilköğretim okulları içinde toplam öğrenci sayısı 4 olan Dibek düzü ilköğretim okulu en düşük öğrenci

sayısı olan okuldur. Yine tablo incelendiğinde öğrenci sayısı 306 olan Çağdaş Yaşam Hasan Orhan Yaygılı İlköğretim okulu en fazla öğrencisi olan okuldur.

Tablo 37: Taşıma Merkezli İlköğretim Okulları

Okulun Adı	Erkek	Kız	Toplam
Azikli İlköğretim Okulu	171	195	366
Başbük İlköğretim Okulu	219	206	425
Bayırözü İlköğretim Okulu	247	249	496
Beğdeş İlköğretim Okulu	203	202	405
Büyük Tepe İlköğretim Okulu	126	144	270
Çaylarbaşı İlköğretim Okulu	242	267	509
Çıkrık Raif Mumcu İlköğretim Okulu	529	402	931
Eğriçay İlköğretim Okulu	477	337	814
Ekinci İlköğretim Okulu	190	114	304
Erkonağı İlköğretim Okulu	369	264	633
Gürakar İlköğretim Okulu	459	333	792
Kapıkaya İlköğretim Okulu	374	329	703
Karabahçe İlköğretim Okulu	592	399	991
Karacadağ İlköğretim Okulu	511	395	906
Karakeçi İlköğretim Okulu	562	460	1022
Karakoyun İlköğretim Okulu	177	150	327
Karpuzcu İlköğretim Okulu	285	238	523
Konurtepe İlköğretim Okulu	93	104	197
Narlıkaya İlköğretim Okulu	356	289	645
Şehit Piyade Er Mahmut Elçi İlköğretim Okulu	233	190	423
Şekerli İlköğretim Okulu	532	394	926
Taşıkara İlköğretim Okulu	222	213	435
Uzunziyaret İlköğretim Okulu	444	321	765
Üstüntaş İlköğretim Okulu	338	296	634
Yeditaş İlköğretim Okulu	322	260	582

Tabloya bakıldığında Taşıma merkezi ilköğretim okulları toplamı 25 olmakla beraber toplam öğrenci sayısı 15024 tür. Kız öğrenci sayısı 6751 Erkek öğrenci sayısı ise 8273 dür.

Taşıma merkezi ilköğretim okulları içinde en fazla öğrenci sayısı 1022 öğrenci ile Karakeçi İlköğretim okuludur.

Tablo 38: Merkez İlköğretim Okulları

Okulun Adı	Erkek	Kız	Toplam
Atatürk İlköğretim Okulu	528	509	1037
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	715	614	1329
Dumlupınar İlköğretim Okulu	494	463	957
Gazipaşa İlköğretim Okulu	1209	1031	2240
Gülabibey İlköğretim Okulu	951	829	1780
Halit Gülpınar İlköğretim Okulu	387	369	755
İsmet Paşa İlköğretim Okulu	939	908	1847
Kazım Karabekir İlköğretim Okulu	185	150	335
Mareşal Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu	609	574	1183
Mehmetçik İlköğretim Okulu	688	688	1376
Mimar Sinan İlköğretim Okulu	842	758	1600
Şair İbrahim Rafet İlköğretim Okulu	818	715	1533
Selçuk İlköğretim Okulu	748	697	1445
Selimpınar İlköğretim Okulu	293	281	574
Siverek Hüsnü M. Özyeğin İlköğretim Okulu	660	525	1185
Siverek İlköğretim Okulu	227	201	428
Şehit Öğr. Metin Gençdal İlköğretim Okulu	753	624	1377
Şirinkuyu İlköğretim Okulu	711	565	1276
Türküzü İlköğretim Okulu	598	524	1122
Vakıf İlköğretim Okulu	756	686	1442
Vali Mehmet Erdoğan Cebeci İlköğretim Okulu	883	754	1637
Yavuz Selim İlköğretim Okulu	777	699	1476
75. Yıl Yatılı İlköğretim Bölge Okulu	317	142	459

Tabloya bakıldığında 23 merkez ilköğretim okulu bulunmaktadır. Toplam öğrenci sayısı 28.393'tür. Erkek öğrenci sayısı 15088, kız öğrenci sayısı ise 13305'tir.

Tablo 39: Orta Öğretim Okulları

Okulun Adı	Erkek	Kız	Toplam
İmam Hatip Lisesi	199	139	338
Kız Teknik ve Meslek Lisesi	6	866	872
Mustafa Kemal Lisesi	908	361	1269
Siverek Anadolu Lisesi	209	184	393
Siverek Anadolu Öğretmen Lisesi	60	60	120
Siverek Lisesi	870	654	1524
Siverek Sağlık Meslek Lisesi	33	72	105
Siverek Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	901	2	903
Siverek Türk Telekom Lisesi	737	455	1192

Tabloya bakıldığında ilçede 9 orta öğretim okulu mevcuttur. Toplam öğrenci sayısı 6716'dır. Bunların 3923'ü erkek öğrenci, 2799'ü kız öğrencidir.

İLÇE BAZINDA ANAOKULLARI

<u>Okulun Adı</u>	<u>Toplam Öğrenci Sayısı</u>
Müzeyyen Bucak Anaokulu	45
Siverek Anaokulu	121
Zübeyde Hanım Anaokulu	132
Genel Toplam	298

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİVEREK HALKEVİ

1. HALKEVLERİNİN DOĞUŞU VE İDEOLOJİK YAPISI

Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra iktisadi ve sosyal gelişmesini sağlamış modern Türkiye'nin kurulmasında CHP kurucu parti olarak rol almıştır. CHP'nin eğitim politikası 1927'de toplanan Parti Genel Kongresi'nde belirlenmiş. Bu kongrede Atatürk tarafından hazırlanmış olan eğitim ilkeleri kabul edilmiştir. Eğitimin Laik ve Tevhid-i Tedrisat (eğitim öğretim birliği) esaslarına dayanması temel alınmıştır. Eğitimde amaç, toplumun çağdaş değerlerini yükseltecek, ekonomik gücünü artıracak vatandaşlar yetiştirmek olarak belirlenmiştir⁶²².

1930'larda Halkevleri bu görevi üstlenmek üzere kurulmuşlardır. Halkevleri, sınıfsız katı, tek bir kütle oluşturabilmek için vatandaşları bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, ülkeye bağlı bir biçimde örgütlenmeyi hedef almıştır. Kültür, ülkü ve amaç birliğini güçlendirerek toplumsallaşmayı sağlamak; milli benliği oluşturan, ulusal ruhu biçimlendiren, ulusal kimliği güçlendiren kültür öğelerini ortaya çıkarıp geliştirmek; köylü ile kentli, cahil ile aydın arasındaki ilişkileri düzenleyici çalışmalar yapacaktır. CHP'nin ilkelerini, bu ilkelerin ülkede nasıl uygulandığını halka anlatacaktır⁶²³. Bu ilkeleri halka anlatabilmek için gerekli kurum olarak Halkevleri düşünülmüş ve kurulmuştur. Halkevleri, 1911'den beri bahsedilen amaca yönelik olarak faaliyet gösteren, ancak cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte girilen

⁶²² Sinan Ergen, “Türkiye’de Halkevleri ve Elazığ Örneği”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Elazığ, 2007:11.

⁶²³ Kaya Hürü, “Halkevleri’nin Etkinlikleri İçinde Fotoğrafın Kullanımı ve Yeri (1932-1951)”, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fotoğraf Ana Sanat Dalı Fotoğraf Programı, İstanbul, 2004:3.

atımlara ayak uyduramadığı düşünölen Türk Ocaklarının kapatılarak Halkevlerine dönüştürölmeleriyle kurulmuştur⁶²⁴.

2. SİVEREK HALKEVİNİN KURULUŞU

Fotoğraf 58: Siverek Halkevi

Siverek Halkevi 23 Şubat 1936'da açılmıştır. O zaman binasızlık yüzünden yalnız D.T. Edebiyat, Ar, Gösterit kolları açılmıştır. Bir yıl sonra binanın temeli atılmış ve Köycölük kolu da o zaman teşkil edilmiştir. 1938'de Siverek Halkevi'nin Sosyal Yardım ve Kitapsaray kolları dahi teşkil edilerek yeni binada faaliyet sahası bir kat daha artmıştır. Açık olmayan diğer kollar da açılarak Siverek Halkevi'nin bütün kolları faaliyet göstermiştir. Ayrıca Siverek Halkevi açılış yılında Halkevi'nin bahçe kısmında bir spor alanı, çocuklar için oyun yeri ve bir de aile bahçesi tesisi için çalışmalar başlatılmıştır⁶²⁵.

Siverek Halkevi'nin açılışı "Siverek Halkevi Yayını"nda şu şekilde geçmektedir:

"Gözbebeğimiz, ölmez Atamızın dehasının doğurduğu kutsal bir müessesenin, Halkevlerinin, birçok yerlerde açıldığını, bu evlerin kucakladığı muhitlerdeki yurtsal, kültürel, ekonomik ödevlerle oraları nasıl yükselttikleri gazete sütunlarında ve gezilerinde gören Siverek gençleri bu nimetten uzak kaldıklarına gizli gizli içlerini çekiyorlardı. 1936 yılında Siverek'te de Halkevi açılması

⁶²⁴ Sinan Ergen, a.g.t.:12.

⁶²⁵ Siverek Halkevi Dergisi (1938-1939), CHP Siverek Halkevi Yayını, Sayı 2:28.

buyurduğu Siverekliileri sonsuz sevinç içinde bıraktı. 1936 yılının 23 Şubatında Siverek Halkevi açılış töreni yapıldığı gün bütün bir kaza halkının adeta bir sel gibi Halkevi'ne doğru aktığını seyredenler hala hayret etmektedirler. O gün bir arkadaşın Halkevleri Cumhuriyet ilhamlarının kaynağıdır cümlesini coşkun hislerle Halkevi etrafına halkalanan sevinçten çılgın halkın alkışları takip etmiştir. Siverek Halkevi hala ve tufani sesin kamçılamasından aldığı emniyetli hızla yürüyor ve mütemadiyen yükseliyor.”⁶²⁶.

Siverek Halkevi Edebiyat kolu bütün bayram ve törenlerde irat ettiği söylevlerle, muhtelif mevzular üzerinde verdiği konferanslarla;

Ar kolu, milli ve yerli saz ve türkülerle verdiği ehemmiyeti mahsusa ile;

Gösterit kolu: hemen her ayda bir iki defa temsil ettiği piyeslerle, bu üç sene içinde kapalı ve saklı birçok kapasiteleri meydana çıkarmıştır.

İlk hamlede açılan bu üç kolu evinin çalışmasını kâfi görmeyen Siverek evcileri 1937 yılında Köycülük Şubesini ve 1938'de⁶²⁷ Kitapsaray ve Sosyal Yardım Şubelerini muntazam bir şekilde açmaya muvaffak olmuş ve mesaisini bu suretle genişletmiştir. 7 nahiyeye seyahat yapan Siverek Halkevi bir taraftan çok samimi konuşmaları ile köylüleri tenvir ve irşat etmiş bir taraftan da hastalarını muayene ve ilaçlarını temin etmiştir⁶²⁸.

Fotoğraf 59: Siverek Halkevinin ilk Açılışı Olan 23 Şubat 1936'da Açılış Törenine İştirak Edenlerden Bir Grup

⁶²⁶ Siverek Halkevi Dergisi:25.

⁶²⁷ a.g.d.: 25.

⁶²⁸ a.g.d.:26.

Fotoğraf 60: Açılış Töreninden Başka Bir Poz

2.1. Ar Kolu

Ar kolu aynı zamanda Güzel Sanatlar Kolu anlamına da gelmektedir. Bu kol, güzel sanatlara halkın sevgisini artırmak ve insan topluluklarının millet vasfına yeterlilik kazanabilmeleri için, bütün dünyayı alakadar edecek milli bir sanata sahip olmaları şartını göz önünde bulundurarak faaliyet göstermiştir⁶²⁹.

Ar komitesi, yurdun cidden ihtiyaç duyduğu güzel sanat duygu ve düşüncesini olgunlaştırma ve bunların batı sanat tekniğine göre gelişimine, elindeki maddi vasıtaların derecesine göre çalışmakta ve halka güzel sanat zevkini aşılamaktadır⁶³⁰.

Kulak ve göz insanın önemli noktaları olmakla birlikte, bunların doğrudan hitap edilebilecek uluslararası geçerliliği olan kavramlar; resim, musiki, mimari ve heykeltıraşıktır⁶³¹. Güzel sanatların, insanı rahatlatan, huzur veren ışıklarını halka sunmak isteyen Siverek Halkevinde Ar Kolu kurulmuştur⁶³².

⁶²⁹ Sinan Ergen, **a.g.t.**:63.

⁶³⁰ **a.g.t.**:39.

⁶³¹ Kaya Hürü, **a.g.t.**:23.

⁶³² **Siverek Halkevi Dergisi**:32.

Fotoğraf 61: Siverek Halkevinin Bando Grubu

Siverek Ar Kolu; belediyenin 24 kişilik bandosunu idaresine almış, bu gruba milli ve yerli birçok makamlar öğreterek tören ve bayramlarda halkın bu husustaki ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır. Halkın bandoya, bando hava ve makamlarına alışkın ve yakınlığı o kadar çoğalmıştır ki bando takımı hususi düğünler için bile yana yakıla aranmaktadır⁶³³.

Siverek Ar Kolu'nun bütün elemanları yerli olmak üzere bir de ince saz heyeti kurulmuştur.

Keman, cümbüş, bağlama, darbuka gibi muhtelif saz ve koşma söyleyen, tek çıkan, gazel okuyanları dahil bu heyete karıştırarak oldukça olgunlaştırmıştır. Eski usul türkü ve gazellere bu Kol'da yer verilmektedir⁶³⁴.

Fotoğraf 62: Siverek Halkevi Ar Kolu Saz ve Cümbüş takımı

⁶³³ Siverek Halkevi Dergisi:25-32.

⁶³⁴ a.g.d.:32.

İstanbul, Diyarbakır, Urfa, Harput hava ve ağızlarına ehemmiyet verildiği için halk bu takıma pek büyük sevinçlerle iştirak etmiştir.

Siverek Halkevi'nde yapıla gelen aile toplantılarında, müsamere gecelerinde bayram ve törenlerde Ar Kolu'nun bu iki takımı şan ve şenlik vermektedir⁶³⁵.

Fotoğraf 63: 11 Nisan 1938'de Urfa Kurtuluş Bayramına İştirak Eden Siverek Halkevi Bandosu, Urfa'da

Ar şubesi müzik kolunun en başta gelen görevlerinden biri halk arasında özellikle köylerde ve oymaklarda söylenen halk türkülerini, notaları ve sözleri ile halk oyunlarını saptardı⁶³⁶.

Bu şubeler il ve ilçelerdeki devrim bayram ve şenliklerine, Halkevi telkin ve kaynaştırma toplantılarına renk ve ses getirmesini başaran şubelerdir⁶³⁷.

Siverek Halkevi Bando takımı 1939'da kurulup 1950'ye kadar faaliyet göstermiştir.

Öğretmen bulunduğu taktirde bir saz kursu ile biçki ve nakış kursu açmak Siverek Ar Kolu'nun projelerindedir.

⁶³⁵ Siverek Halkevi Dergisi:32.

⁶³⁶ Sinan Ergen, a.g.t.:38.

⁶³⁷ a.g.t.:40.

Fotoğraf 64: Siverek Halkevinde Kurs Alan Gençler

2.2. Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu

Bu şubenin en büyük ödevi, Büyük Önder Atatürk'ün yüce himayelerinde ve ondan aldığı ilham ile çalışan Türk Tarih Kurumu'nun incelediği, derinleştirdiği, yaydığı ve her gün yeni belgelerle isabeti beliren tarih tezimize, her üyesinin candan çalışması ile elden geldiği kadar, yeni bir yayıcı, yeni bir malzeme ve delil toplayıcı daha katabilmektir⁶³⁸. Akla geldikçe tekrarlanan bir malumat gibi değil her zaman akılda kalan, her an kalpte yeri olan bir iman gibi, milletimizin eksikliğini, büyüklüğünü tanımak ve tanıtmaktır⁶³⁹.

Siverek Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu, Atatürk rejimini yaymak ve parti umdelerini halkın ruhunda şuurlandırmak amacı ile gerek milli bayram ve törenlerde gerekse muhtelif vesilelerle Siverek halkına 1939 yılı içerisinde 34 konferans verilmiştir.

⁶³⁸ Kaya Hürü, a.g.t.:18.

⁶³⁹ a.g.t.:19.

Fotoğraf 65: İhtifal Günü saat 14:30'da Büst Önünde Siverek Halkevi D.T. Edebiyat Kolu Başkanı Hamit Özdemir Söylevini Verirken

Bu konferanslar Siverek halkı üzerinde iyi intibalar bırakmış ve gün geçtikçe dinleyicilerin sayısı artmıştır.

Eski bir kasaba olan Siverek'in tarihi durumu incelenmeye başlanmış ve muhtelif membalardan elde edilen tarihi vesika tespit ve tasnif edilmiştir.

Siverek Halk adetleri, anane, şiir, mani ve masalları da derlenmeye başlanmıştır.

Duygularımdan parçalar adında bir şiir kitabı ve Halkevi'nin çalışmalarını gösteren bir mecmua çıkarmıştır⁶⁴⁰.

Memleket gençliğinin yükselmesi gayesi ile 1936 yaz tatilinde biri yabancı dil ve diğeri de riyazi* derslerine ait olmak üzere Siverek Halkevi'nde Edebiyat kolu bakımı altında iki kurs açılmıştır.

Bu kurslara kırktan fazla genç iştirak etmiş ve kurs 2,5 ay devam etmiştir⁶⁴¹.

⁶⁴⁰ Siverek Halkevi Dergisi:32.

* Riyazi: Matematik, geometri gibi bilimlerle ilgili olan. Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, C. II:1863.

⁶⁴¹ Siverek Halkevi Dergisi:26.

Fotoğraf 66: 26 Eylül 1938 Dil Bayramına İştirak Edenlerden Bir Grup

2.3. Gösterit Kolu

Siverek Halkevi yayınında Gösterit Kolu'na bakış açısı şu şekilde dile getirilmektedir: *“Tüm halkevlerinde olduğu gibi Siverek Halkevi'nde bu kolun bir şube halinde bulunmasının derin ve ince bir düşünüş eseri olduğu hakikatini söylemek gerek. Medeniyetçe geri bilhassa kültürü tekamül etmeyen yerlerde bu şubenin yaptığı rolü diyebiliriz ki hiçbir şey yapamaz.”*⁶⁴².

Siverek Halkevi yayınında da belirtildiği gibi okumak, konferans, ince sanatlar, edebiyat, şiir hatıra gelen ve gelmeyen hiçbir teessüs gösterit kadar kolektif ve süratli iş göremez. Tarihi bir vakayı yüzlerce insana anlatmak güçtür. Şiir, edebiyat ne kadar halk şiiri dahi olsa aciz ve noksan içinde bunalır, okumak ve okutmak ise yıllar işidir.

Fotoğraf 67: 28/7/1937 Günü Akşamı Siverek Halkevi Gösterit Kolunun Temsil Ettiği (Hırsız) Komedi

⁶⁴² Siverek Halkevi Dergisi:34.

Halbuki iyi bir gösterit heyeti temsil edeceği piyesi tarihi parçayı canlandırır ve izleyicileri o devirde yaşatır. Bu durum Siverek Halkevi dergisinde şöyle örneklenmektedir: “Düşmana son kurşununu atıp hücumu kalkan tesirli bir piyes temsilinde aktörlerden evvel halkın gözyaşı döktüğü çok görülen hallerdendir. Şu halde Tiyatro çok kuvvetli ve kıymetli bir dildir. Görenler, tecrübe edenler, bu işle uğraşanlar halkı toplamak ve bir arada tutup aynı mesajı almalarını sağlamak için tiyatrodan istifade ederler.”⁶⁴³.

Fotoğraf 68: Gösterit Kolunun 4/2/1939 Günü Akşamı Temsil Ettiği “Deliler hekimi” Komedisinden Bir Poz

Siverek Halkevi Gösterit Kolu ilk senesi olan 1936 yılında:

- Köyün Namusu
- Himmetin Oğlu
- Mavi Yıldırım
- Kızıl Çağlayan
- Ana

gibi beş piyes temsil etmiş ve aşağı yukarı erkek kadın beş yüzden fazla izleyici bulmuştur.

⁶⁴³ Siverek Halkevi Dergisi:34.

Halkın bu temaşaya olan meyil ve rağbeti göz önüne alınarak 1937 yılında:

- Kozan Oğlu
- Hoşgörü
- Köy Muallimi
- Yaşayn Ölü
- şeriye Mahkemesi
- Ana
- Mahcuplar
- Yurdum İçin

adlı sekiz piyes sahneye konulmuş ve her birine geçen seneye nazaran çok izleyici toplamıştır⁶⁴⁴.

Siverek Halkevinin kuruluşunun üçüncü yılında (1939):

- Çakır Ali
- Derse Çalışıyoruz
- Yurdum İçin
- Atatürk Köyünde Uçak Günü
- İsimsiz Facia
- Gönüllerin Türküsü
- Göklerin Fethi
- Köprü Altında
- İstiklal
- Gömdüğüm O Cihan

⁶⁴⁴ Siverek Halkevi Dergisi:35.

- Ateşli Bir Delikanlı

piyeslerini temsil etmişlerdir. Temsil edilen bu piyesler sayesinde toplanan yüzlerce halka konferanslar vermek imkanı bulunmuştur.

Fotoğraf 69: 30/3/1938 Günü Akşamı Gösterit Kolu Tarafından Temsil Edilen “Yurdum İçin” Piyesinden Bir Poz

Gösteritler halkın haz ve temayüllerini meydana koyan çok değerli bir vasıtaadır. Ana ve İstiklal piyeslerinin birkaç defa tekerrürü Siverek halkının İstiklal Savaşına, yurdun istiklaline ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermektedir⁶⁴⁵.

Fotoğraf 70: 28/9/1938 Günü Akşamı Siverek Halkevi Gösterit Kolunun Temsil Ettiği “Şeriye Mahkemesi” Komedisinden Bir Poz

⁶⁴⁵ Siverek Halkevi Dergisi:36.

Fotoğraf 71: Gösterit Kolunun 12/12/1938 Akşamı Temsil Ettiği “Gömdüğüm O Cihan” Piyesinden Bir Sahne

Siverek Halkevi yayınında Gösterit Kolu'nun sergilediği oyunlara ilişkin başarısı şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Yurdun istiklal ve istikbalini temine matuf mesaiyi bu yolda çalışmak için nasıl fedakarlık yapılma lazım geldiğini bu piyeslerin halka anlatabildiği lisanı fezahat kadar hiçbir hatibin, hiçbir sazın, hiçbir sözün hatta hiçbir şiir kadar etkili olacağına inanmıyoruz.

Evimizin Gösterit kolunun temin ettiği muvaffakiyetler göğsümüzü kabartacak kadar kıymetli ve zengindir. Gençlerin bilhassa bu kola verdikleri ehemmiyet evimiz Gösterit şubesinin önümüzdeki dördüncü yılında daha çok değerli ve daha fazla bir yüz aklığı ile sona ereceğine şüphe edilemez.”⁶⁴⁶

2.4. Sosyal Yardım Kolu

Sosyal yardım kolları Türk Milleti'nin en büyük özelliği olan muhtaçlara dil ve millet farkı gözetmeksizin yardım elini uzatma özelliğinin teşkilatı ve en yararlı şekilde geliştirilmesine çalışmıştır. Muhtaçlara yardım etmek, dispanserler veya gezici doktorlarla hastaların yardımına koşmak, okullardaki çalışkan ve fakir çocukları koruyarak ihtiyaçlarını sağlamak, işsizlere iş bulmak, halkın sağlık bilgisini

⁶⁴⁶ Siverek Halkevi Dergisi:36.

artırmak için konferans, kitap, broşür, levha ve memlekette sosyal yardım fikrini yaymak bu kolun belli başlı amaçları arasındadır⁶⁴⁷.

Sosyal yardım çalışmalarının en önemlileri, poliklinikler açarak hastalara parasız bakmak, yardıma muhtaç öğrencilerin, barınma, harçlık, giyecek, araç, gereç vb. sorunlarını çözmek, işsizleri iş sahibi yapmak, hayır dernekleriyle işbirliğine girmek olmuştur⁶⁴⁸.

Siverek Halkevi Sosyal Yardım Kolu 24/8/1938 gününde açılmış, bu açılış ile birlikte memleketin sıhhi durumunu hemen göz önüne alarak faaliyete başlamıştır⁶⁴⁹.

Fotoğraf 72: Başkan Dr. Kemal Tolun'un Hasta Muayenesinden

Kol başkanı Hekim Yusuf Ünsal, Halkevi başkanı Dr. Kemal Tolun evde haftanın Perşembe ve Cumartesi günlerini muayene günü kabul ederek faaliyete başlamış kısa bir süre içinde 104 hasta muayene edilerek reçeteleri verilmiş 20'ye yakın fakir kimselere Siverek Halkevi'nin aracılığı ile belediye eczanesinden ilaçlar parasız olarak verilmiştir.

Bu kol özellikle köy gezilerinde değerli faaliyetler göstererek hastaları muayene, köylülere parasız kinin, göz ilacı, çocuklara şeker, oyuncak gibi hediyeler götürmüştür.

⁶⁴⁷ Sinan Ergen, a.g.t.:43.

⁶⁴⁸ a.g.t.:44.

⁶⁴⁹ Siverek Halkevi Dergisi:38.

Fotoğraf 73: Siverek Halkevi Başkanı Dr. Kemal Tolun Köyde Bir Hastayı Muayene Ederken

Bütçenin darlığı dolayısıyla fazla yardımda bulunamayan Siverek Sosyal Yardım Kolu 1939 yılında evde bir ecza dolabı icap edecek muayene aletlerinin tedarikini programına dahil etmiştir.

Fotoğraf 74: Diş Doktoru Hasan Tekin Hastaların Dişlerini Muayene Ederken

Siverek halkını baş gösterecek hastalıklara karşı tedbirli olmaları için Halkevinde sıhhi konferanslar verilmiş ve bunun haricinde gereken sıhhi yardım yapılmıştır⁶⁵⁰.

⁶⁵⁰ Siverek Halkevi Dergisi:38.

2.5. Kitapsaray ve Yayın Şubesi

Her Halkevi'nde bir kütüphane ve okuma odasının bulunması, Halkevi'nin ilk şartlarından sayılır. Halkevi'nin bulunduğu yörede başka kütüphane varsa bunlarla işbirliği yapılması, Halkevi dışındaki farklı yerlerde ve yakın köylerde de okuma odaları açılması, seyyar kütüphaneler düzenlenmesi, bu kolun görevleri arasındadır. Ayrıca kahvelerde sahiplerinin onayıyla okuma günleri düzenlenir ve güzel okuma yeteneğine sahip bir yurttaşına uygun görülen eserler sesle okutularak halka dinletilir.

1939 yılında Halkevleri başına 1133 Kitap, 5454 okuyucu düşmektedir⁶⁵¹.

Halkevlerine alınan kitaplar Devlet dairelerinden, Dil ve Tarih Topluluklarından, CHP Genel Sekreterliğinden, Vatandaş bağışları ve satın alma yolu ile sağlanmaktaydı. Vatandaşlardan gelen kitaplar temel kriterlere uyup uymadığının kontrolü için Halkevi başkanlarınca incelenirdi. Koşulları yerine getiremeyenler CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilirdi⁶⁵².

Tüzükler, Halkevleri kütüphanelerinde bulunabilecek kitap türlerini katı bir şekilde düzenliyordu. Tüm dini yayınlar Türk devriminin ideolojisi karşıtı kitaplar, Türklerin ulusal çıkarlarına ve bilime aykırı görüşler veya yabancı rejim ve ideolojileri anlatan kitaplar kütüphanelerde bulunmuyor, gençlere kötü alışkanlıklar öğreten kitaplar bulundurma yasaktı⁶⁵³.

Siverek Halkevleri yayınında Kütüphane ve Yayın Kolu'nun kuruluş amacından şöyle bahsetmektedir:

“Ebedi şefimiz, Türk'ün esaret zincirini parçalamak için hazırladığı Türk ordusunu modern silahlarla, techiz ederken, diğer taraftan da içimizdeki taassup ve cehaleti yıkmak için öz evlatlarını ilim ve irfanla süslemek çarelerini düşünmüştür.

⁶⁵¹ Siverek Halkevi Dergisi:38.

⁶⁵² Sinan Ergen, a.g.t.:45.

⁶⁵³ a.g.t.:47.

Onun içindir ki; Partinin en kıymetli eserlerinden birisi olan Halkevlerinde Kitapsaray şubelerini kurdu.

İşte Atamızın yüksek rejim ve prensiplerine dayanarak 18 bin nüfuslu Siverek halkının okuma ihtiyacını temin maksadı ile evimiz Kitapsaray Şubesi 14/8/1938 tarihinde açılış şerefine nail olmuştur.”⁶⁵⁴.

Fotoğraf 75: Siverek Halkevinin Okuma Odasının Açılması

Kütüphaneleri en çok kullanan öğrencilerdir. Böylece Halkevleri, vatandaşları daha çok öğrencilik yıllarında onlara uygun ders çalışma ortamları sağlayarak kendisine çekmiştir. Birçok şehir ve köy kütüphaneyi Halkevi ile tanımış, gazete ve dergi okumak için bile olsa halk kütüphanelerden yararlanmış ve okuma alışkanlığı edinmiştir. Devrime karşı olan yayınların ve farklı ideolojilere ait kitapların bulunmaması yeterince bilinçli olmayan halkı öncelikle ülkede var olan sistem ve bu sistemin ideolojisi hakkında bilgilendirmek ve farklı yönelimlere karşı sistemi korumak amacını taşımaktadır⁶⁵⁵.

Gece gündüz açık bulundurulmuş Kitapsaray kolunun okuma salonunda birçok kitaplar, risale, mecmua ve gazeteler bulundurularak Siverek halkının bu ihtiyacını

⁶⁵⁴ Siverek Halkevi Dergisi:40.

⁶⁵⁵ Sinan Ergen, a.g.t.:47.

karşılamiştir. Okuma salonuna kitap bağışlamak için halkta adeta boy ölçülmeye heves uyandırılmıştır.

Siverek Halkevi 1938 yılında çıkardığı “Duygularımdan parçalar” adlı şiir kitabına karşı büyük bir rağbet gösterilmiştir. Ayrıca Siverek Halkevi Siverek’te bir fotoğrafçı bile bulunmamasına rağmen Siverekliilerin Halkevinin kuruluşundan sonra Siverek’i diğer Halkevlerine tanıtmaya isteğini göz ardı edememiş ve Siverek’i tanıtan bir broşür bastırma çabasına girmiştir⁶⁵⁶.

2.6. Köycülük Kolu

Köycülük Kolu’nun asıl görevi; köylerin toplumsal, sıhhi, ruhsal gelişmelerine ve köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve birlik duygularının güçlenmesine çalışmaktadır⁶⁵⁷.

Halkevlerinin temel amacı olan kitlelerin devrim ilkeleri uyarınca eğitimi Köycülük Kolu sayesinde gerek düşünüşte gerekse yaşayışta modernleşme çabalarının en yavaş yürüdüğü kırsal kesim insanına ulaşmayı hedeflemektedir. Ayrıca halk ile aydın arasındaki uçurumu kapatmak, aydınlara halkın öz değerlerini yani ulusal kültürü tanıtırken halka da uygarlığı ve cumhuriyet rejiminin ilkelerini aşılama yönündeki ikili hedef bu kolun çalışmalarında belirleyici olmuştur⁶⁵⁸.

Siverek Halkevi’nin Köycülük Kolu 1937 yılında kurulmuştur.

Siverek Halkevi Köycülük Kolu amacını şu şekilde belirtmiştir:

*“Düne kadar bütün haklarından mahrum ve her hususta ihmal edilmiş köylüye Cumhuriyet idaresinin verdiği kıymet ehemmiyet aşıkardır. Köylünün dertlerini dinlemek, ihtiyaçlarını gidermek, onları refah ve saadete kavuşturmak için gündün güne yeni tedbir ve vasıtalar aranmaktadır.”*⁶⁵⁹.

⁶⁵⁶ Siverek Halkevi Dergisi:40.

⁶⁵⁷ Sinan Ergen, a.g.t.:47.

⁶⁵⁸ a.g.t.:48.

⁶⁵⁹ Siverek Halkevi Dergisi:41.

Fotoğraf 76: Siverek Halkevi Köycülük Kolu 15/7/1938 Karacadağ Nahiyesi Köy Gezisine Çıkarken Halkevi Önünde

Köye yönelik organizasyon faaliyetlerinde en çok kullanılan yöntem yüz yüze iletişim ve toplum önderlerinden yararlanmadır. Dolayısıyla Köycülük Kolu'nun etkinlikleri tam anlamıyla bir halkla ilişkiler çabasıdır⁶⁶⁰.

Siverek Halkevi Köycülük Kolu köy gezilerinde köy halkını rejim ve inkılap yolunda aydınlatmak amacını taşımaktadır.

Fotoğraf 77: Karacadağ Nahiyesi Büyük Şeyhli Köyünde Halkevliiler Köylülerle Çadır Altında

⁶⁶⁰ Kaya Hürü, a.g.t.:15.

Siverek köycülük kolunun yaptığı gezilerde köylüye parasız kinin, göz ilacı ve çocuklara oyuncak gibi birçok hediyeler dağıtılmış ve beraber götürülen doktorlar hastalar parasız muayene edilip gereken tedavi uygulanmıştır⁶⁶¹.

Fotoğraf 78: 6/8/1938’de Dağbaşı Nahiyesine Yapılan Bir Gezide Halkevliler Köylüler Arasında

Köycülük Kolu gittikleri köylerin suyu ve okuluyla meşgul olurlar. Köylünün şehirdeki işlerine aracılık ederler. Devlet dairelerindeki işlerini takip ederler. Kısacası, talimatnamenin çizdiği programa göre köy kalkınması, köylü ile kentli arasındaki bağlılığın artması, temiz ve zengin Türk köyünün yaratılması ülküsü Halkevlerinin bu koluna düşen en önemli ödevidir⁶⁶².

Fotoğraf 79: 20/8/1938’de Bucak Nahiyesine Yapılan Bir Gezide Halkevliler Köylüler Arasında

⁶⁶¹ Siverek Halkevi Dergisi:41.

⁶⁶² Sinan Ergen, a.g.t.:49.

Fotoğraf 80: Köycülük Kolunun 23/7/1938'de Çaylarbaşı Nahiyesine Yaptığı Bir Gezide Köylüler Tarafından Karşılandıktan Sonra

Siverek Köycülük kolu açılış gününden beri yaya ve atlı köy gezileri tertip etmiş, köylüyü kendi evinde kendi içtimai durum ve geçimi içinde görmüş ve görüşmüştür.

Fotoğraf 81: Siverek Halkevi Köycülük Kolunun Atlı Gezilerinden Biri

Siverek Halkevi yayınında yer alan bazı fotoğraflar Halkevinin Siverek'te sporla uğraştığını göstermektedir.

Bazı ilçelerde Spor Kolu ayrı kurulmakta ve şu amaçlara hizmet etmektedir; spordan milli karakteri kökleştirmeye, milli bünyeyi sağlamlaştırmaya, memlekete sıhhatli, ahlaklı ve mert insanlar yetiştirmeye yarayan bir araç olarak yararlanarak

ilkeler doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır. Milli sporlarımızın canlanmasına çalışmak mahalli şartlar ve imkanlardan faydalanarak sporun her çeşidini gençler arasında yaymak, yarışmalar düzenlemek bu kolun çalışma programını oluşturur ancak Siverek Halkevi'nde Spor Kolu bağımsız bir kol olarak kurulmasa da aynı amaçlar doğrultusunda yarışmalar düzenlendiği görülmektedir.

Fotoğraf 82: Siverek İdman Birliği Futbol Takımı

Fotoğraf 83: 23/10/1938'de Siverek Halk Evi Tarafından Tertip Edilen At Koşusunda Süratla Birinci Gelen Yıldırım Adlı Yerli Bir Aygır

3. SİVEREK HALKEVİNİN TOPLUM HAYATINA KATKILARI

Halkevi faaliyetleriyle toplumda önemli bir kültürel etki meydana gelmiştir. Atatürk bu durumu “*Partimizin Halkevleri ile bütün yurttaşlara kucakını açması vatanda sosyal ve kültürel devrim yaptı*”⁶⁶³ şeklinde ifade ediyordu.

Halkevi halkın toplanarak devlet sorunlarını konuşabilecekleri bir mekan olmuştur⁶⁶⁴. Siverek Halkevi de halkın yeteneklerini bireysel boyutta geliştiriyor ve topluma yararlı olması sağlanıyordu. Açılan kurslar bunun en belirgin göstergesi olmuştur. Siverek Halkevi’nde düzenlenen spor faaliyetleri; at yarışları, kurulan futbol takımı ve Köycülük Kolu’nun kurduğu avcı amatörler yapılan faaliyetlere canlılık kazandırmıştır.

Fotoğraf 84: Siverek Halkevi Köycülük Kolu Amatör Avcılardan

Köy öğretmenleri Halkevi’nin doğal üyeleri sayılıyor ve aktif olarak kültürel hizmette bulunuyorlardı⁶⁶⁵. Siverek Halkevi kendi yayınından da anlaşıldığı üzere oldukça aktif çalışmıştır. Köycülük Kolu köy-kent arasında iletişimin sürekli olmasında aracılık etmiştir. Sağlık hizmetleri verilmiştir. Gösterit Kolu birçok piyes hazırlayarak halkın bilinçlenmesinde ve sosyal etkinliklere katılmasında katkıda bulunmuştur.

⁶⁶³ Sinan Ergen, a.g.t.:50.

⁶⁶⁴ a.g.t.:51.

⁶⁶⁵ a.g.t.:52.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNİN KÜLTÜREL YAPISI

1. KÜLTÜREL YAPISI

1.1. Kültür ve Kültürel Yapı Tanımlamaları

Birçok tanımı olan Kültür kelimesi, esasında Latince bir kelime olup toprağı işlemek⁶⁶⁶ ve tarıma hazır hale getirmek anlamına gelmektedir⁶⁶⁷. Kültür kelimesi birçok sosyal bilimci tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kültüre dair yapılan tanımlamalardan bazıları şu şekildedir:

Atatürk'ün kültüre dair tanımlamaları şu şekildedir:

“Bir insan cemiyetinin, devlet hayatında, fikri hayatında, yani ilimde, içtimaiyetinde ve güzel sanatlarda, iktisadi hayatta yani ziraatta, kara, deniz ve hava münakalatında* yapabildiğı şeylerin muhassalasıdır*.

Tylor'a göre Kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşmuş karmaşık bütündür⁶⁶⁸.

⁶⁶⁶ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2000:15.

⁶⁶⁷ Ahmet Arıttürk, “**Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı**”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Niğde, 2007:78.

***münakalatında** Ulaştırma nakil işleri, Arif Hikmet Par, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlük, Serhat Yayınları, İstanbul, 1997:78.

* **muhassala** Kısaca, özetle, sonuç olarak, Arif Hikmet Par, a.g.e.:274.

⁶⁶⁸ Sulhi Dönmezer, **Toplumbilim**, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul, 1994:99.

Kültürü medeniyetten ayırarak “hars” diye niteleyen Ziya Gökalp ise kültürü şu şekilde tanımlar. Kültür, dini, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür⁶⁶⁹.

Kültür bir toplumun yaşamak ve çevresini düzenlemek için oluşturduğu ve eğitim yolu ile eski kuşaklardan aldığı her şeydir⁶⁷⁰.

Kültür, toplumun taşıdığı ve getirdiği sosyal mirasın bir bütünü olup geçmiş kuşakların çabalarının ve tecrübelerinin bir ürünü olarak karşımıza çıkar ve halen yaşayan insanların tecrübelerine göre değişir ve zenginleşir. Geleneklerle varlığını sürdüren kültür⁶⁷¹ toplumları birbirinden ayıran özelliklerden en önemli olanıdır⁶⁷².

İnsanoğlu, hayatta bazı değer inanç ve sosyal ilişkileri öğrenerek toplumsal bir varlık haline gelir. Buna göre bir insanın dilini, inançlarını, kişisel ve sosyal davranışlarını, çocuk yetiştirmesini, bilgi kurallarını, manevi değerlerini ve hatta ölümden sonraki yaşantısını da belirli bir kültür kalıbı içerisinde öğrenmektedir⁶⁷³.

Siverek ilçesi bulunduğu coğrafi konum itibarıyla hem Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği bir noktada, hem de önemli geçiş yollarının bulunduğu bir kavşakta yer almaktadır. İlk çağlardan bu yana Ticaret yollarının geçtiği güzergahta bulunan Siverek bu sebeple birçok medeniyetin daha sonra ise çok sayıda konar-göçer taifenin uğrak yeri olmuştur.

Türkmen, Zaza ve Kürt gibi farklı etnisiteleri bir arada barındıran Siverek'teki sosyal yapıdaki bu farklılığı kültürel yapıya da yansımıştır. Ancak geçen süre zarfında ilçede ortak bir kültür oluşmuş durumdadır.

Gerek maddi gerek manevi kültür öğeleri bakımından oldukça zengin bir görünüme sahip olan Siverek'in bu özelliğe sahip olmasında dış etkiye açık bir konumda olması temel etkindir.

⁶⁶⁹ İhsan Erkul-Yılmaz Ürfe, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1988:150.

⁶⁷⁰ Selman Erdem, **Sosyoloji**, Yüksel Yayınları, Ankara, 1973:161.

⁶⁷¹ Sulhi Dönmezer, **a.g.e.**:100.

⁶⁷² Selman Erdem, **a.g.e.**:161.

⁶⁷³ Enver Özkalp, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1997:71.

İlçenin kültürel yapısından söz etmeden önce kültürün tamamlayıcısı niteliğinde olan bazı tanımlamalara yer vermekle fayda olacağına inanıyoruz.

Âdet kelimesi ile çoğu zaman aynı manada kullanılan örf, adetlerin, doğru veya yanlış ölçütleri konularak yaptırım gücü kazanmasına denir.

Âdet, toplum tarafından alışılmış ve yaygın olarak uygulanan davranış şekilleridir. Adetler, sosyal bakımdan kabul görmüş ve yerleşmiş hareket tarzları olup insanlar farkında olmadan adetlere uyarlar.

Örf ve adetler sosyal ilişkileri düzenleyen normlardır. Örfsiz adetsiz bir toplum düşünülemez gibi örf ve adetlerin de sosyal ve kültürel yapı içerisindeki yaptırımı da oldukça güçlüdür⁶⁷⁴.

Folklor bir topluluğun geleneklerinde yer etmiş olan pratik bilgiler, atasözleri, şarkılar, efsaneler, türküler, masallar, mitoslar ve inançların bütününe birden verilen addır⁶⁷⁵.

Gelenek bir topluluk içerisinde, geçmişten miras kalması dolayısıyla, saygın tutulup kuşaktan kuşağa aktarılan, alışkanlık, bilgi, töre, davranış, anane gibi sözlü ve yazılı kültürel kalıntılardır.

Geleneklerin toplumsal yaşamın düzenlenmesi ve denetlenmesi bakımından etkili bir yaptırımı vardır. Özellikle aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal konularda geleneklerin yaptırımı kendisini daha fazla hissettirir⁶⁷⁶.

Görenek, örf, adet ve geleneğe göre yaptırım gücü daha zayıf olan ancak günlük yaşantımızın gerekli gördüğü ilişkilerin kolaylaşmasında belirleyici rol oynayan toplumsal bir normdur⁶⁷⁷.

⁶⁷⁴ Mustafa Erkal, **Sosyoloji (Toplumbilim)**, Der Yayınları, İstanbul, 1995:130.

⁶⁷⁵ Nurettin Albayrak, **Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, L&M Yayınları, İstanbul, 2004:177.

⁶⁷⁶ Mehmet Ali Yılmaz, “**Aladağ Halk Kültürü Araştırması**”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana, 2005:12.

⁶⁷⁷ Mehmet Ali Yılmaz, **a.g.t.**:13.

Bu bölümde, kültürel yapı bağlamında, Siverek ilçesinin beslenme ve mutfak kültürü, çocuk oyunları, el sanatları, yöresel kıyafetler, halk oyunları ve halk edebiyatından söz edeceğiz.

2. BESLENME VE MUTFAK KÜLTÜRÜ

2.1. Siverek İlçesinde Beslenme ve Mutfak Kültürü

2.1.1. Mahalli Yemekler

Halk biliminin inceleme alanlarından biri de beslenme ve mutfak kültürüdür. İnsanoğlunun ürettiği her şey kültürdür. Bu bakımdan yediklerimiz de maddi kültürün bir ürünü olduğu için yiyecek ve yemeklerin sosyo-kültürel bir anlamı vardır⁶⁷⁸.

Yemeklerin üretimi ve hazırlanması; kültürün ögesi olan gelenekler, sevmek, sevmemek, inançlar, tabular ve boş inançlarla bağlantılıdır. Bu yüzden kültürel ve toplumsal ortamlar ile insanların yemek yeme alışkanlıkları arasında sıkı bir bağ vardır⁶⁷⁹.

Yemek kültürünün bir başka özelliği ise iklim şartlarının mutfak kültürüne etkisidir. Ülkemizde özellikle karasal iklimin hakim olduğu bölgelerde, bilhassa kırsal kesimde, gerek kış aylarındaki ürün çeşitliliğinin zayıf olması gerekse kış şartlarının ulaşım imkanları üzerindeki olumsuz etkisi ile kış için yemek hazırlığı yapılmaktadır⁶⁸⁰.

Bu bölümde, Siverek ilçesinde mahalli yemeklerin yanı sıra kışa hazırlık için yapılan yemek çeşitlerinden söz edeceğiz.

⁶⁷⁸ Mahmut Tezcan, **Türk Yemek Antropolojisi Yazıları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000:5.

⁶⁷⁹ a.g.e.:1.

⁶⁸⁰ Baysal Ayşe, **Beslenme Kültürümüz**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000:29.

2.1.1.1. Etli Sıkma (Ekşili)

Bir kabın içine yağsız çiğköftelik et, tuz, bir miktar biber ve domates salçası, biraz reyhan ve pul biber eklenip iyice yoğrulur. Yoğurduğumuz malzemeyi küçük parçalar halinde bilye büyüklüğünde yuvarlayıp bir tepsiye konur. Genişçe bir tavaya koyduğumuz zeytinyağına yuvarladığımız sıkmaları çok hafif kızartıyoruz. Kızartma işlemi bittikten sonra başka bir tencereye az miktarda yağ domates ve biber salçasını kavurup üzerine su ekliyoruz. Kaynayan suya hafif kızarttığımız sıkmaları koyup pişiriyoruz. Yemek kaynarken içine 2-3 limon suyunu sıkıp ilave ediyoruz⁶⁸¹.

2.1.1.2. Patlıcan Ekşisi

Bir kabın içerisine 7-8 tane patlıcanı küp küp doğrayıp bir tutam tuz ekleyip üzerine kadar su doldurup beklemeye alıyoruz. Aynı bir kabın içerisine 3 tane yeşilbiber ve sarımsak doğruyoruz. Aynı bir kabın içerisine yöreye özgü tane sumak koyup su ekleyip bekletiyoruz. Bir tabağın içerisine küp şeklinde domates doğruyoruz. Genişçe bir tencereye zeytinyağı veya sadeyağ ekleyip küp şeklinde doğranmış eti kızartıyoruz. Sonra domates ve biber salçasını ilave ediyoruz. Son olarak doğradığımız domatesleri de ekleyip pişiriyoruz. Bir taraftan da tuzlu suda beklettiğimiz doğranmış patlıcanları süzuyoruz. Patlıcanları tencereye ilave ediyoruz. Sonra biber, sarımsağı ve sumak'ı ince bir elekten geçirip suyunu tencereye ekliyoruz. Patlıcanlar pişene kadar orta ateşte yemeği kaynatıyoruz.

Bu yemek Siverek'te sembolik bir yemektir. Genelde düğün yemeklerinde veya büyük davetlerde, barışma yemeklerinde mutlaka yapılan bir yemektir. Burada bu yemeğe "tırşık" adı verilir. Halk arasında özellikle dargın olanlara "size bir tırşık yapalım da barıştıralım" cümlesi çokça kullanılır⁶⁸².

2.1.1.3. Sulu Tepik

İnce bulgur, bir avuç irmik, tuz, biber salçası, pul biber, kıyma, yumurtayı karıştırıp iyice yoğuruyoruz. Malzemedden küçük parçalar halinde alıp yuvarlıyoruz

⁶⁸¹ Zekiye Özağaçhanlı, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸² Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

sonra hafifçe bastırıp şekil veriyoruz. Bir tavaya bir miktar sıvı yağ koyup yaptığımız tepikleri hafif kızartıyoruz. Genişçe bir tencerede de biraz sadeyağ domates ve biber salçasını kavurup sıcak su ekliyoruz. Kaynayan suya tepikleri koyup pişiyoruz⁶⁸³.

Fotoğraf 85: Sulu Tepik

2.1.1.4. Beli Bağlı (Kazan Kebabı)

Bir tepsiye kıyma, tuz, ince doğranmış soğan pul biber, az miktarda yeni bahar ekleyip iyice yoğuruyoruz. Yoğurduğumuz malzemeyi yan bir şekilde yarılmış patlıcanların arasına dolduruyoruz. İsteğe göre dolmalık biber ve domatesin de içi oyulup bu malzemeden doldurulabilir. Patlıcanları hafif derin bir tencereye diziyoruz üzerine küp şeklinde doğranmış domates çok hafif “sadeyağ” ekleyip kısık ateşte pişiriyoruz⁶⁸⁴.

⁶⁸³ Müzeyyen Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶⁸⁴ Sakine Şenocak, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 86: Beli Bağlı (Kazan Kebabı)

2.1.1.5. Bamya (Koruk Ekşisi)

Bir tencerede küp küp doğranmış et iyice kavrulur. İçersine salça, tuz eklenir. Sıcak su daha sonra bamyalar eklenir. Yemeğe esas lezzetini veren “Koruk suyu” yada “Koruk Kuru” bir miktar konur ve pişirilir⁶⁸⁵.

2.1.1.6. Keşkek

Geniş ve derin bir tencerede kemikli et “sadeyağ” da kavrulur sonra tuz, biber ve domates salçası eklenir. Salça kavrulduktan sonra küp şeklinde doğranmış domatesler eklenir. Domatesler iyice piştikten sonra yıkanan “döğme” eklenir. Üzerine de sıcak su eklenir ve pişirilir⁶⁸⁶.

⁶⁸⁵ Bedriye Tüysüz, **Halebi Köyü**, 1945 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸⁶ Kudret Gülel, **Cuma Kale Köyü**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 87: Keşkek

2.1.1.7. Melğuta

Derin bir tencereye döğme yıkanıp üzerine sıcak su eklenerek biraz pişirilir. Bir tavada ince kıyılmış soğan “sadeyağ” da kızartılır. Tuz salça eklenir. Kızartılan sos tencereye boşaltılır. İçine biraz da öğütülmemiş mercimek eklenir ve pişirilir⁶⁸⁷.

Fotoğraf 88: Melğuta

2.1.1.8. Danuk (Hedik)

Akşamdan ıslatılan nohutlar bir tencerede biraz pişirilir. Sonra “döğme” yıkanıp eklenir. İnce kıyılmış soğan, tuz ve salça “sadeyağ” da kavrulur. Hazırlanan

⁶⁸⁷ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

sos tencereye boşaltılır. Bu yemeğe özgü yörede yetiştirilen ve kurutulmuş bir bitki sosa eklenir. Yemek normal ateşte pişirilir⁶⁸⁸.

2.1.1.9. Ğıllorik Eksisi

Genelde kışın yapılan bir yemek olup, hububat ve yazın kış için kurutulmuş sebzelerden yapılır.

2 su bardağı döğme, bir su bardağı “Lobık” (böğrölce), 2 su bardağı sındırık (öğütölmüş ince bulgurun daha da incesi), yeteri miktarda küp şeker büyüklüğünde doğranmış ve kurutulmuş patlıcan, sumak, sadeyağ, pul biber, biber ve domates salçası.

İki saat önce sındırık su ile ıslatılarak bir kabın içinde yumuşamaya bırakılır. Daha sonra kuru patlıcanlar suda haşlatılıp süzölür. Yumuşayan sındırık iyice yoğrulur ve fındık büyüklüğünde yuvarlanıp bir kaba boşaltılır. Ayrı bir kapta ise Lobık ve döğme haşlanarak hazırlanır. En son sumak bir kapta suya koyularak bekletilir. Tüm bunlar bittikten sonra bir tencereye hepsi boşaltılarak biraz kaynatılır ve başka bir tavada sadeyağ, pul biber, biber ve domates salçası ve yeteri kadar tuz atılarak kızartılır. Kaynamış yemeğın üzerine dökölür. Bir kaynama daha getirilerek ateşten indirilir⁶⁸⁹.

2.1.1.10. Sirav (Sarımsaklı Sulu Yumurta)

Bir tavaya sadeyağ koyduktan sonra bir kabın içinde çırpıtığımız yumurta ve bir miktar tuzu yağda kızartıyoruz. Bir tencerede ıslattığımız sumak’ın suyunu süzölüp içine biraz sarımsak doğruyoruz. Bir taşım kaynattıktan sonra yumurtaları da tencereye ilave edip bir iki taşım kaynatıyoruz⁶⁹⁰.

⁶⁸⁸ Asya Yetik, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸⁹ Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹⁰ Güler Ordu, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.1.1.11. Güveçte Kuru Fasulye

Bir kabın içinde küçük doğranmış kuzu eti, biber ve domates salçası, pulbiber, tuz, doğranmış sarımsak, zeytinyağı, 3 tane kırmızıbiberi doğrayıp harmanlıyoruz. Harmanladığımız malzemeyi büyük bir güvece boşaltıyoruz. 7-8 tane arpacık soğan temizleyip güvece ekliyoruz. Başka bir kabın içersine akşamdan ıslattığımız fasulyelere süzüp ekliyoruz. 6-7 tane domatesin kabuklarını soyup çok büyük doğrayıp fasulyeyi koyduğumuz kaba ekliyoruz. Bir miktar tuz, salça, pulbiber ekleyerek fasulyeyi de harmanlıyoruz. Fasulyeleri de güvece ekliyoruz. Üzerine 2 kaşık “sadeyağ” ekleyip üzerini kaplayacak kadar su ekleyip fırına gönderiyoruz⁶⁹¹.

Fotoğraf 89: Güveçte Kuru Fasulye

2.1.1.12. Elma Ekşisi

Yeşil elmalar soyulup ince bir şekilde dilimlenir. Bir tencerede salça, yağ ve tuz kavrulup elmalar içine bırakılır. Bir kapta hazırlanan sumak suyu tencereye boşaltılıp kaynatılır⁶⁹².

⁶⁹¹ Sefer Dağlık, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶⁹² Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.1.1.13. Yoğurt Çorbası (Lebeni)

Tencerede kaynayan suya bir miktar döğme yıkayıp ekliyoruz. İyice pişen döğme suyunu çektikten sonra ocaktan alıp soğumaya bırakıyoruz. Soğuyan döğmenin üzerine yoğurt ekleyip karıştırıyoruz⁶⁹³.

Fotoğraf 90: Yoğurt Çorbası (Lebeni)

2.1.1.14. Mercimekli Köfte

Bir tencereye ince kıydığımız soğanları yağda kavuruyoruz daha sonra üzerine kaynar su ekleyip bir miktar mercimeği yıkayıp ekliyoruz. 2 tane patatesi soyup ekliyoruz. İyice piştikten sonra ince bulguru bir kaptaki malzemeyi ekleyip karıştırıyoruz. Soğuduktan sonra pul biber, tuz ve bir miktar biber salçası, doğranmış maydanoz ve yeşil soğanı ekleyip iyice karıştırıyoruz. Karıştırdıktan sonra elimizde sıkım yapıp servis ediyoruz⁶⁹⁴.

⁶⁹³ Ayşe Kanmaz, **Konurtepe Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁶⁹⁴ Mülkiye Aran, **Deliktaş Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Fotoğraf 91: Mercimekli Köfte

2.1.1.15. Bademli Pilav

Karacadağ pirincini geniş bir kabın içinde üzerine 2 yemek kaşığı tuz döküp kaynar su ekleyip 5 dakika bekletiyoruz. Bir tavada sadeyağı kızartıp süzdüğümüz Karacadağ pirincini ekleyip biraz kızartıyoruz. Pirinç miktarının üç katı kadar kaynar su ekleyip pişiriyoruz. Pişen pilavı demlemeye bırakıyoruz. Küçük bir tencereye biraz su, bademleri ve karbonat koyup biraz kaynatıyoruz. Ocaktan aldığımız bademleri suyla yıkayıp kabuklarını soyuyoruz. Bir tavada bademleri hafif yağda kızartıyoruz. Ayrı bir tavada da kıyma kızartıp bademlerle karıştırıp biraz da ikisini birlikte kızartıyoruz. Dinlenen pilavı tabağa koyup üzerine kızarttığımız badem ve kıymayı döküyoruz⁶⁹⁵.

2.1.1.16. Çiğköfte

Bir leğenin içersine biber salçası, tuz, pulbiber, dövülmüş sarımsak, ince kıyılmış kuru soğan bir süre yoğrulur. İçine ince bulgur eklenerek bir süre yoğrulur. Yoğurma işlemi devam ederken ara ara çok az soğuk su alınır. Bulgur orta sertliğe gelince daha önce çekilmiş olan çiğköftelik ete bir miktar tuz ve baharat konur. Et bulgura katılıp bulgur yumuşayana kadar yoğurma işlemine devam edilir. En sonunda ince kıyılmış maydanoz ve yeşil soğan alınıp yoğrulur. Daha sonra

⁶⁹⁵ Sultan Baksi, **Ediz Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

çiğköfte bir tarafta toplanıp çok az su dökülerek leğende bir defa çevrilir ve tabaklara servis yapılır⁶⁹⁶.

Fotoğraf 92: Çiğ Köftenin Hazırlanma Aşaması

Fotoğraf 93: Çiğ Köftenin Yoğurulması

⁶⁹⁶ Emine Arslan, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.1.1.17. Yumurtalı Köfte

Genellikle yaz mevsiminde yapılır. İnce kıyılmış kuru soğan, biber ve domates salçası, pul biber, sarımsak karıştırılır. İçersine ince bulgur eklenir ve bulgur yumuşayana kadar yoğrulur. Zaman zaman su alınır. Bulgur yumuşayınca bir tavaya sadeyağ konarak çırpılmış yumurtalar kızartılır. Bu arada ince doğranmış maydanoz ve yeşil soğan eklenip biraz daha yoğrulur. Bir miktar baharat da eklenir. Pişen yumurtalar ocaktan alınıp ilk başta yağı köftenin üzerine gezdirilir. En sonunda da yumurta eklenir ve Harmanlanır Yumurtalı köfte servise hazırdır⁶⁹⁷.

Fotoğraf 94: Yumurtalı Köfte

2.1.1.18. Tepsi Kebabı

Bir kabın içersine kıyma, baharat, pul biber, tuz, az sarımsak konarak harmanlanır. Orta kalınlıkta patlıcanlar 3-4 parçaya bölünür. Bir tepsiye bir dilim patlıcan bir miktar harmanlanmış kıyma sırayla dizilir. Üzerine dilimlenmiş domates serilir. Son olarak da sıvı yağ gezdirilir fırına gönderilir⁶⁹⁸.

⁶⁹⁷ Ayser Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹⁸ Cuma Yolaçan, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

Fotoğraf 95: Tepsi Kebabı

2.1.1.19. Siverek Tavası

Bir tepsiye kıyma çeşitli baharatlarla, pul biber, tuz az miktarda biber salçasıyla harmanlanır. Tepsinin en altına yayılır. Üzerine sarımsak ve biber doğranır. En üst katına ise domates doğranıp serilir ve sadeyağ dökülerek fırına yollanır. Yanında ise patlıcan közlenir yenir⁶⁹⁹.

Fotoğraf 96: Siverek Tavası

⁶⁹⁹ Nesrin Karacabey, **Deliktaş Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

2.1.1.20. Şekerli Pide

Taze peynir mevsiminde yapılır. Taze peynir doğranıp yoğrulur. Bir tepsinin kenarına konur bir tabağa da toz şeker konup fırına gönderilir. Fırında hazırlanan ve çok ince olan pide hamurunun üzerine peynir yayılır ve onun üzerine toz şeker dökülerek pişirilir⁷⁰⁰.

2.1.1.21. Peynirli Pide

Taze peynir, tuz, pul biber, 1 yumurta, doğranmış maydanoz ve yeşil soğan iyice yoğrulur ve fırına yollanır⁷⁰¹.

Fotoğraf 97: Peynirli Pide

2.1.1.22. İçli Köfte (Etili ve Susamlı)

Kıyma, ince doğranmış soğan yağda kızartılır. İç malzeme kızardıktan sonra çeşitli baharatlar, pul biber ve tuz ile harmanlanır. En son ince doğranmış maydanoz eklenip karıştırılır. Bir tepside “sındırık” ılık suyla yumuşatılıp bir saat kadar bekletilir. Daha sonra iyice yoğrulur. Hamurundan birer tutam alınıp açılır ve iç malzemesi konularak kapatılır. Hazırlanan köfteler bir tencerede kaynar suda

⁷⁰⁰ Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁰¹ Sultan Karar, **Bayrözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

haşlanır. İsteğe göre haşlanmış veya yumurtaya bulayarak yağda kızartılıp servis yapılır. Susamlı ise iç malzemesine kıyma yerine döğölmüş susam konur⁷⁰².

Fotoğraf 98: İçli Köfte (Etlı ve Susamlı)

2.1.1.23. Salçalı Pilav

Tencereye kıyma, tuz sadeyağ, konarak kızartılır. Daha sonra baharat, pul biber, biber salçası kızartılır. Küp doğranmış domatesler eklenip iyice pişirilir. Karacadağ Pirinci yıkanıp sosun içine eklenir ve bir süre o sosda kızartılır. Üzerine kaynar su ilave ederek pişirilip demlenmeye bırakılır⁷⁰³.

2.1.1.24. Pırpırım (Semizotu)

Pırpırım otu doğranır. Bir tencereye biraz su ve tuz eklenerek haşlanır. Haşlanan pırpırım süzölerek soğumaya alınır. İyice soğuduktan sonra üzerine yoğurt dökölerek cacığı yapılır⁷⁰⁴.

2.1.1.25. Güveç

Kuşbaşı doğranmış ete, biber salçası, pul biber, baharat, sarımsak eklenip karıştırılır. Güvecin en dibine terbiyelenmiş et dizilir. Üzerine biber doğranır. En üst

⁷⁰² Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷⁰³ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁰⁴ Ziyet Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

kısma kabukları soyulmuş domatesler küp şeklinde doğranır, içine 2 kaşık sadeyağ eklenir. 2 patlıcan her iki tarafından soyularak küp şeklinde doğranır ve kapağı kapatılarak fırına gönderilir⁷⁰⁵.

2.1.1.26. Ağbandır

Ağbandır doğrayıp suda haşlanır. Haşlandıktan sonra süzgece koyup soğumaya bırakılır. İyice soğuduktan sonra yoğurt, tuz ve biraz sarımsak eklenip cacığı yapılır.

Ağbandır haşlanıp bir tavada yağ ince doğranmış soğanlar kızartılır. Ağbandır da eklenip karıştırılır. İçine tuz, pul biber konup karıştırılır. Son olarak da bir kapta çırpığımız yumurtaları ekleyip pişiriyoruz⁷⁰⁶.

2.1.1.27. Kenger Yemekleri

Kenger yörede yetişen ve yemeği bolca yapılan bir yabani bitki türüdür. Özellikle Karacadağ tarafında ve çevre köylerde yetişmektedir. İlk bakıldığında, toprağın üzerinde kalan kısım dikenli olmakla beraber bıçak veya her hangi bir alet yardımıyla toprağın içinden çıkarılan beyaz ince uzun bir bitkidir. İlkbaharda yetişen bu bitki türünden birçok yemek çeşidi yapıldığı gibi sakızı da yapılmakta ve kasaplar çarşısında halk arasında “Kenger sakızı” diye bilinmektedir.

Fotoğraf 99: Kenger

⁷⁰⁵ Sedriye Özer, **Ayrancı Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁰⁶ Saliha Yetik, **Beğdeş Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

2.1.1.27.a. Kenger Eksisi

Derin bir tencereye sadeyağ kuşbaşı doğranmış et biraz kızartılır. İçine domates ve biber salçası eklenerek temizlenen kengerler tencereye boşaltılıp karıştırılır. İçine sumak suyu, tuz eklenip pişirilir⁷⁰⁷.

2.1.1.27.b. Kenger Kızartması

Temizlenmiş kengerler ortadan ikiye bölünür. Bir tavaya yağ bırakılıp bir taraftan da bir tencereye su ve tuz eklenerek kengerler biraz haşlanır. Süzülen kengerleri yumurtaya bulayıp kızgın yağa konur ve kızartılır⁷⁰⁸.

Fotoğraf 100: Kenger Kızartması

2.1.1.27.c. Kenger Sotesi (Salçası)

Bir tencerede kaynayan suya temizlenen kengerleri iki parçaya ayırıp koyuyoruz. İçine bir tutam tuz ekliyoruz. Haşlanan kengerleri bir süzgeçte süzmeye bırakıyoruz.

⁷⁰⁷ Gazal Ağırmatlıoğlu, **Konutepe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁰⁸ Hediye Başaranoğlu, **Kayalı Köyü**, 1958 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ayrı bir tavaya “sadeyağ” ince doğranmış kuru soğanı kızartıp, pul biber, biber salçası ekliyoruz. Son olarak da Kengerleri ekleyip karıştırıyoruz. Bir iki defa çevirdikten sonra servise hazır hale gelir⁷⁰⁹.

2.1.1.27.d. Yoğurtlu Kenger (Borani)

Tencerede kaynayan suya bir tutam tuz atıp Kengerlerimizi ekliyoruz. Haşlanan kengerler süzölmeye ve soğumaya bırakırız.İyice soğuduktan sonra yoğurt, tuz ve sarımsak ekleyip çatal yardımıyla eziyoruz. Hazırlanan Borani’yi bir tabağa ekleyip üzerine kırmızı pul biber serpiyoruz⁷¹⁰.

2.1.1.25.e. Kengerli Bulgur Pilav

Kengerleri temizleyip haşlıyoruz. Bir tencereye sadeyağ koyup bulguru kavuruyoruz. Sonra ev yapımı şehriye’yi ekliyoruz. Onu da karıştırdıktan sonra su ve tuz ekliyoruz. Pilavın pişmesine yakın haşladığımız kengerleri ilave ediyoruz ve pilavı demlemeye bırakıyoruz⁷¹¹.

2.1.1.27.f. Kelle Kenger

Bir tencereye kaynayan suyun içine akşamdan ıslattığımız nohutları ve döğmeyi yıkayıp bırakıyoruz. Başka bir tavada ince doğradığımız soğanları sadeyağda kızartıyoruz. Domates ve biber salçası, tuz ekliyoruz. Döğme ve nohutların pişmesine yakın temizlediğimiz kengerleri ve sosu ilave ediyoruz. Bir süre daha kaynattıktan sonra servise hazır hale gelir⁷¹².

2.1.1.28. Yarpuz Ekşisi

Tencerede kaynayan suya börölce ve döğme yıkanıp kaynatılır. Başka bir tavada,doğradığımız soğanları sadeyağda kavuruyoruz. Börölce ve soğan piştikten sonra kızarttığımız soğanın içine biber, domates salçası ve tuz koyup kızartıyoruz.

⁷⁰⁹ Nedret Kargın, **Peynirci Köyü**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷¹⁰ Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷¹¹ Ziyet Özmodanlı, **Altaylı Köyü**, 1976 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷¹² Emine Görüş, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Hazırladığımız sosu tencereye boşaltıyoruz. Bir taraftan da ayıklanıp temizlediğimiz yarpuz otunu orta büyüklükte doğrayıp tencereye boşaltıyoruz ve on dakika daha kaynatıp servise hazır hale getiriyoruz⁷¹³.

2.1.1.29. Kaburgalı Kurutulmuş Patlıcan, Biber Dolması

Kış için yapılan hazırlıklardan biri de biber ve patlıcanın içini oyarak iplere geçirip kurutmaktır. Bu kurutmalarından kışın dolma yapılır.

Tencerede kaynayan suya kurutulmuş patlıcanlar bırakılarak haşlanır. Patlıcanlar süzülmeğe alındıktan sonra aynı işlem biberler için de yapılır. Aynı ayrı haşlanmasının sebebi pişme sürelerinin farklı olmasıdır. Haşlanan kurutulmuşlar normal sıcaklıktaki suda bekletilir. (10 dak) Bir taraftan da iç malzemesi hazırlanır. Kuşbaşı etler daha da küçük parçalara ayrılır. Bir tepsiye doğradığımız eti, biber-domates salçası, pul biber, reyhan (kurutulmuş), 3-4 kuru soğan doğranır, tuz, baharat, sade yağ, küçük doğranmış az miktarda kuyruk yağı, biraz da zeytin yağı, 2 domates küp şeklinde doğranır. Bu karışım iyice yoğrulduktan sonra yıkanıp iyice süzölmüş Karacadağ pirinci eklenir. Harmanlandıktan sonra biber ve patlıcanlar doldurulur. Tencereye bir kat biber bir kat patlıcanlar dizilir. en üste de tencerenin üzeri kaburgayla kaplanır ve dolma taşı yerleştirilir. Bir kahve fincanının yarısı kadar nar ekşisi tencerenin üzerine gezdirilir. Bir kapta ıslattığımız sumak suyunu süzöüp ateşe alıyoruz. Orta ateşte pişirilir⁷¹⁴.

Fotoğraf 101: Kaburgalı Kurutulmuş Patlıcan, Biber Dolması

⁷¹³ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷¹⁴ İmhan Parlak, **Kavalık Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.1.1.30. Bostana

Bir kabın içersine soyduğumuz domates ve salatalıkları çok ince doğruyoruz. Küçük bir soğan, bir tutam maydanoz da doğradıktan sonra içine pul biber, tuz, zeytinyağı ve Siverek narlarından özel olarak yapılmış bolca nar ekşisi döküyoruz. İçine 2-3 küçük parça buz da atarak servis edilir. Bostana sulu, nar ekşisi bir salata çeşididir. Genellikle et yemeklerinin yanına servis yapılır⁷¹⁵.

2.1.1.31. Sögülme

Yazın yapılan bir yemek türüdür. Kalın patlıcanlar fırına közlenmeye gönderilir. Közlenen patlıcanlar soyulur ve doğranır. İçine biraz yağ, tuz ve sarımsak eklenir ve ocakta bir süre daha pişirilir. bu arada üzerine dökmek için kıyma, tuz, baharatla kızartılır. Diğer taraftan pişen patlıcanlar tabağa konarak baharatlarla kızartılan kıyma üzerine dökülür. İstenirse domatesten ve baharattan oluşan sos hazırlanıp üzerine dökülür. Veya patlıcanlar aynı şekilde pişirilir içine bir tabakta çırpılmış yumurta eklenir ve pişirilir. Yani sögülme kıymalı, domates soslu veya yumurtalı bir şekilde hazırlanabilir⁷¹⁶.

Fotoğraf 102: Sögülme

⁷¹⁵ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷¹⁶ Müzeyyen Altıntaş, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.1.2. Mahalli Tatlılar

2.1.2.1. Hoşaf

Kurutulmuş üzüm, kayısı, vişne suda kaynatılıp haşlandıktan sonra içerisine bir miktar şeker atılır ve bir süre daha kaynatılır. Hoşaf soğuduktan sonra yemeklerin yanında içilir⁷¹⁷.

2.1.2.2. Pekmezli, Yumurtalı Bastık

Bir kabın içine Bastık küçük parçalara elle ayırırız. Tavanın içinde tereyağı eritiriz. Ayırdığımız bastıkları süzgeçle çeşmenin önünde bir saniye tutuyoruz. Kızaran yağın içine çırdığımız yumurtaları döküp pişiriyoruz. Yumurtalar pişince bastığı ekleyip karıştırıyoruz. Son olarak da üzerine pekmez gezdiriyoruz⁷¹⁸.

2.1.2.3. Taze Peynir Helvası

Genellikle ilkbaharda yapılan bir tatlıdır. Bir tavaya sadeyağ koyup eritiyoruz. Bir miktar un ekleyip kısık ateşte unu iyice kavuruyoruz. Un kavrulurken bir kaptaki şerbet hazırlıyoruz. 2 su bardağı toz şeker 3 su bardağı suyu 2 damla limonu kaynamaya bırakıyoruz. Un iyice kavulduktan sonra çatal yardımıyla ezdiğimiz taze peyniri ekleyip karıştırıyoruz. Peynir ile unu biraz pişiriyoruz. Peynir içinde eriyip sünmeye başlayınca hazırladığımız şerbeti ilave edip karıştırıyoruz. Helvayı ocaktan alıp 5 dakika dinlenmeye bırakıyoruz. İsteğe göre ceviz veya fıstıklı servis edilir⁷¹⁹.

2.1.2.4. Şolık (Şıllık Tatlısı)

1 yumurta, 1 kabartma tozu, 1 su bardağı süt, 2 su bardağı unu iyice çırdıyoruz. Bir tavanın altına yağ sürüp ateşe koyuyoruz. Çırdığımız malzemeyi 1 kepçe tavaya döküyoruz. Biraz bekleyip pişen tarafını çeviriyoruz. Hazırladığımız

⁷¹⁷ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷¹⁸ Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷¹⁹ Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

yuvarlak krep gibi olan hamurların üzerine pekmez sürüp ceviz döküyoruz. İstedığımız sayıda yapıp üst üste koyup bıçakla kesiyoruz⁷²⁰.

Fotoğraf 103: Şalık (Şılık Tatlısı)

2.1.2.5. Zıngıl

Yumurta, kabartma tozu, un, süt bir kabin içinde çırpılır. Çırpılan bu hamur katılığı orta olmalı. Şerbeti için 3 su bardağı toz şeker 4 su bardağı su birkaç damla limon sıkılıp ocağa bırakılır. Bu tatlı için özel yapılmış tavanın içersine sıvı yağ dökülür. Kızaran yağın içine, tavanın her bölmesine bir kaşık hamur konur. Kızaran ve kabaran lokmalar bir tepsiye konur. Üzerine şerbeti dökülür ve on dakika dinlendirilir⁷²¹.

Fotoğraf 104: Zıngıl

⁷²⁰ Havva Özen, **Divan Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷²¹ Ayşe Başaran, **Çağa Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.1.3. Kışa Hazırlık

2.1.3.1. Bastık

Bastık bir tatlı türüdür. İlçenin çevre köylerindeki bağlarda yöreye özgü yetiştirilen ve bastık yapımında kullanılan “şire üzüm” sonbaharda toplanır ve ilçede bastık, sucuk ve Kesme (Kırma) yapılır. Aileler bastığı hem kendileri tüketmek hem de pazarlamak için yapmaktalar.

İlk önce “şire üzümler” toplanır ve bir çuvala konup, bazalt taşlarından yapılmış ve su gideğini olan bir “curn” içinde çuvaldaki üzümler tepelenir. Suyu süzülür ve büyük kazanlara koyulup kaynatılır.

Fotoğraf 105: Bastık'ın Kaynatılması

Tepelemeden önce üzümün içerisine beyaz toprak atılması şarttır. Üzümün suyu bir süre kaynadıktan sonra elde edilen şerbet başka kaplara aktarılıp toprağın dibe çökmesi için arındırılır. Topraktan arındırılan kısım tekrar kazanlara konur ve kaynatılır. İçerisine Nişta (Nişasta), un ve süt ile hazırlanan karışım kaynamakta olan şerbetin içine eklenir (isteğe bağlı içine susam atılır). Bulamaç istenilen kıvama gelinceye kadar devamlı karıştırılır. Piştikten sonra kazanlardan alınır ve geniş teştlere (bakır leğenlere) konur. Tahtadan yapılmış karıştırıcılarla birkaç saat

boyunca beyazlaşması için çırpılır. Daha sonra 1 metrelik hazırlanmış beyaz bezlerin üzerine tahta malalarla ince bir şekilde sürülür. Birkaç gün kuruması beklenir. Kuruyan bastığın arka tarafı yani bez kısmına elimizle çok hafif su damlatıp biraz bekletilir. Ucundan tutulup bastık bütün halinde bezlerden ayrılır. Ayrılan bastık katlanıp kalıp şekline getirilip kışın yenmek üzere üstü kapalı bir kapta muhafaza edilir⁷²².

Fotoğraf 106: Bastık'ın Kurutulması

2.1.3.2. Cevizli Sucuk

Cevizler kırılır içi çıkarılır. Çıkartılan ceviz içi ıslatılıp iğneyle iplere dizilir. Cevizler ipe dizildikten sonra özel yapılmış tahta askılara ipler yerleştirilir. Her askı 3 sıra ceviz alacak şekilde ayarlanır. Bastıktan ayrılan bulamacın içine cevizler birkaç kez batırılıp çıkarılır. Daha sonra asılıp güneşte kurutulur⁷²³.

⁷²² Zehra Özgeyik, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷²³ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fotoğraf 107: Cevizli Sucuk

2.1.3.3. Çalma

Çalma da aynen sucuk gibi yapılır. Sucuktan farkı; Bulamaç daha çok çırpılır ve daha beyaz olması sağlanır. Cevizlerin bulamaca batırılma işlemi bittikten sonra biraz kurutulmuş sucuklar nişastaya batırılır. Böylelikle daha beyaz ve yumuşak olur⁷²⁴.

2.1.3.4. Kesme (Kırma)

Bastık yapımında olduğu gibi toplanan “şira üzümü” tepelenirken içerisine beyaz toprak konur. Elde edilen şerbet durulduktan sonra bir saat kadar kaynatılır. Daha sonra içerisine gerektiği kadar nişta (nişasta) eklenerek karıştırılır. Birkaç saat daha kaynatılarak kazandan alınıp tepsilere dökülür. Bu şekilde bir gece bekledikten sonra tepside küçük kareler halinde dilimlenen kesme, bezlerin üzerine serilip üç dört gün süreyle güneşte kurutulur⁷²⁵.

⁷²⁴ Safiye Bayram, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷²⁵ Medine Yüksekaya, **Siverek Merkez**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fotoğraf 108: Kesme (Kırma)

2.1.3.5. Bulgur

Bulgur kış için hazırlanan gıdalar arasındadır. Siverek'te halk kendi bulgurunu kendisi yapar. Bunun için tarlasından kaldırdığı veya satın aldığı buğdayı yıkayıp temizler ve büyük bir kazanda iyice haşlanana kadar kaynatır. Daha sonra haşlanan bu buğday, temiz bir zemin üzerine serilip güneşte kurutulur. Kuruduktan sonra içindeki yabancı bitki tohumları ayıklanan buğday, değirmende pilavlık ve köftelik olarak çektirilir. Kadınlar buğdayı çektirdikten sonra hafif rüzgarlı bir günde bulgurun kepeğini savurup birkaç gün daha kurutur⁷²⁶.

Fotoğraf 109: Bulgurun Kaynatılması

⁷²⁶ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

2.1.3.6. Dolmalık Kuru Sebzeler

Kış mevsiminde sofralardaki çeşitliliği artırmak, eskiden ulaşım güçlüğü nedeniyle patlıcan, biber gibi sebzelere ulaşmanın güçlüğü ve tabii ki geçmişten gelen damak tadı alışkanlığı nedeniyle Siverek'te sonbaharda alınan patlıcan ve biberlerin içi oyulur. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra sebzeler bir iğne yardımıyla iplere dizilip kuruması için güneş gören bir yere asılır. Dolmalık kuru sebzeleri doldurup yemeğini yapmak için önceden sıcak suda biraz haşlamak gerekir⁷²⁷.

Fotoğraf 110: Dolmalık Kuru Sebzeler

2.1.3.7. Kırmızı Pul Biber

Bahçeden toplanan veya satın alınan kırmızı biberler temizlenip ayıklandıktan sonra temiz bir zeminde güneş gören yere serilir. Biberler iyice kuruyana kadar, kırılacak kıvama gelince makinelerde veya bir bez torbanın içine konup tahta tokmak yardımıyla ufaltılır. İçine bir kahve fincanı kadar zeytinyağı kavrulup soğutulduktan

⁷²⁷ Ayser Yağır, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

sonra bırakılır. Güneşte bir gün daha havalandırılıp muhafaza edilmek üzere kaldırılır⁷²⁸.

2.1.3.8. Çiğköftelik Biber (İsot)

Kırmızı biberler temizlenip ayıklandıktan sonra iki üç gün güneşte kurutulur. Daha sonra büyük şeffaf poşetlere konup uç kısımları hava almaması için katlanıp mandallarla tutturulur. Bu işlem yardımıyla biberin terletilip kararması sağlanır. Biber iyice karardıktan sonra poşetlerden boşaltılıp bir gün güneşte bekletilip ufaltma işlemi yapılır⁷²⁹.

2.1.3.9. Biber Salçası

Kırmızı biberler yıkanıp temizlenir. Ayıklanan biberler büyük makinelerde çekildikten sonra büyük tepsilere boşaltılır ve tuz eklenir. Güneşte katılaşmaya bırakılan salça her gün günde iki defa kaşık yardımıyla karıştırılır. Katılaşan salça muhafaza edilecek kaplara konup kaldırılır⁷³⁰.

Fotoğraf 111: Biber Salçasının Hazırlanışı

⁷²⁸ Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷²⁹ Sultan Yıldız, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷³⁰ Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.1.3.10. Domates Salçası

Domatesler yıkanıp dört beş parçaya bölünür. Büyük kazanlara doldurulup tuzla harmanlanarak iki gün güneşe bırakılır. Domatesler iyice yumuşayınca küçük bir hortumun yardımıyla domatesler karıştırılmadan içindeki berrak suyun boşaltılması sağlanır. Bu işlem bitince, büyük süzgeç sonrada ince süzgeçten geçirilip biraz daha tuz eklenip tepsilere boşaltılır. Güneşe bırakılan domates suyunun katılaşması beklenir⁷³¹.

Fotoğraf 112: Domates Salçasının Güneşte Kurutulması

2.1.3.11. Tel Şehriye

Un, sadeyağ, tuz ve biraz su karıştırılıp yoğrulur. Hamur iyice yoğrulduktan sonra bir saat dinlenmeye bırakılır. Daha sonra hamur küçük parçalar halinde makineye bırakılır. Makinenin süzgecinden uzun çubuklar halinde çıkan hamur büyük bez örtülerin üzerine serilir. Birkaç saat kurutulmaya bırakılır. Kuruduktan sonra bunun için özel yapılmış dönmeli sobanın altına ateş yakıldıktan sonra şehriyeler sobaya doldurulur ve kapağı hamurla kapatılır. Şehriyeler ateşte kavrulur.

⁷³¹ Zehra Korkmaz, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Kavrulan şehriye iri pilavlık bulgura karıştırılır. Yapılan bulgur pilavı bu şehriye ile lezzetlendirilir⁷³².

Fotoğraf 113: Tel Şehriyenin Hazırlanışı

2.1.3.12. Yaprak Basması

Mayıs ayında yapraklar kadınlar tarafından bağlardan toplanır. Toplanan yapraklar desteler haline getirilip leğenlere konarak üzerine kaynatılmış sıcak su dökülür. Bir saat kadar sıcak suda bekletilir. Sonra süzgeçlere konup soğutulmaya bırakılır. Soğuyan yapraklar bidonlara koyulup üzerine tuzlu su ilave ederek kapların ağzı kapatılıp muhafaza edilir⁷³³.

2.1.3.13. Pekmez

Olgunlaşan üzümler toplanır ve bir çuvala koyulup curn (bazalt taşından yapılmış gideri olan küçük havuzcuk)da tepelenir. Tepelenmeden önce çuvalın içersine çarpı toprağı denilen beyaz topraktan atılır. Bu toprağın atılmasından maksat, şerbetin ekşisini almaktır. Üzümden çıkan su süzülüp kazanlara koyulup kaynatılır. Kaynama esnasında şerbetin üzerinde oluşan köpük kepçelerle sürekli

⁷³² Zeynep Üçkardeş, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷³³ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

alınıp ayrı bir kaba konur. Bir saat kaynadıktan sonra, elde edilen şerbet başka kaplara aktarılıp toprağın dibe çökmesi için yarım saat bekletilir ve toprağından arındırılır. Topraktan arındırılan kısım tekrar kazanlara konup 3-4 saat boyunca kaynatılır ve bu şekilde pekmez yapılmış olur. Veya ikinci kez kaynatılmaya gerek kalmadan ilk kaynamanın ardından, arındırılıp bir hafta süre ile güneşte bekletilir. Elde edilen pekmeze ise “güneş pekmezi” denir⁷³⁴.

Fotoğraf 114: Pekmezin Hazırlanışı

2.1.3.14. Yufka Ekmek

Yufka ekmek sadece kışın yapılmaz fakat kış hazırlıklarının yapıldığı sonbaharda, dayanıklı olduğu ve kışın yapılması, hava şartlarından dolayı zor olduğunda çok yapılır. Büyük bir leğenin içine un, su, tuz konarak iyice yoğrulup hamur haline getirilir. Hamur biraz dinlendirildikten sonra yumruk büyüklüğünde parçalar alınıp yuvarlanır. Yuvarlanan hamurlar oklava yardımıyla yuvarlak ve ince bir şekilde açılır. Açılan ekmek sacın üzerinde pişmeye bırakılır. Ekmeğin altı üstlü pişirilmesini sağlamak için uzun yassı şiş yardımıyla çevrilip pişirilir. Pişen ekmekler büyük bir seni (tepsi) üstünde dizilir. Kısa sürede sertleşen ekmek bir bez parçasına

⁷³⁴ Saadet Gülel, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

konarak her yerine su damlatılıp üzeri örtülüp 10 dakika beklenir. Yumuşayan ekmekler katlanıp yemeye hazır hale gelir⁷³⁵.

Fotoğraf 115: Yufka Ekmeğinin Yapılışı

2.1.3.15. Turşu

Türk mutfak kültürünün bir parçası olan Turşu, bir taraftan kış sofralarında katık olurken diğer taraftan da yemek yiyenlerin iştahını açar. Turşu yapımı da Siverek'te kış hazırlıkları içersine girer. Turşu yapımı oldukça kolay bir gıdadır. Önceden alınıp ayıklanan ve temizlenen salatalık, olgunlaşmamış domates, acur, hıttı, lahana yaprağı, havuç, küçük biber gibi sebzelerden yapılır. Ailenin tüketebileceği miktara göre küçük kavanozlarda yapılacağı gibi büyük bidonlarda da yapılabilir. Kaplara doldurulan sebzelerin üzerine su, sirke, tuz, limon, sarımsak ile hazırlanan turşu suyu dökülür ve ağzı kapatılır. Sebzeler turşu kıvamına gelene kadar kabın ağzı açılmaz⁷³⁶.

⁷³⁵ Leyla Demir, **Yücelen Köyü**, 1967 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷³⁶ Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

2.1.3.16. Nar Ekşisi

Siverek Narları ile meşhur Ketine (Narlıkaya) köyü ve çevresinde yetişen narlar sonbaharda toplanır. Narlar ortadan ikiye ayrılır. Kadınlar önlerine aldıkları leğenlere sopalar yardımıyla çırparak nar tanelerini kabuklarından ayırır. Kabuklarından ayrılan narlar file torbalara doldurularak temiz bir naylon üzerinde tepelemek vasıtasıyla suları çıkartılıp kazanlara veya kovalara doldurulur. Bu sular süzüklerle süzülür ateş yakılacak yerdeki kömürlere konur. İyice kaynatılır. İlk kaynarda köpük oluşup taşabilir bu yüzden dikkat etmek gerekir. Köpükler kepçeyle toplanıp dökülür. Ateş biraz kısık olup uzun süre kaynatılır. Bal kıvamına yakın yoğunlukta ocaktan indirilip soğumaya bırakılır⁷³⁷.

2.1.3.17. Siverek Peyniri (Peynirin Kışa Hazırlanması)

Siverek ve çevre köylerinde yapılan peynirler yöre halkının peynir ihtiyacını karşılamakla birlikte ufak çapta olsa da ticareti yapılmaktadır. Peynir yapma ve “Peynir basma” Siverek’te yapılan kış hazırlıklarından biridir. Yörenin özellikle “Keçi peyniri” oldukça lezzetli ve meşhurdur. Bölge halkı tarafından ilkbaharda yapılan peynir yuvarlak taze ve yumuşaktır. Bu peynirler iki şekilde kış için hazırlanıp saklanılmakta; Peynirler dilimlenir. Her dilimin iki tarafı tuza batırılır. İstenilen büyüklükteki bidon veya çevrede yaygın olarak kullanan peynir tenekelerinin içine şeffaf poşet yerleştirilir. Tuza batırılan peynir dilimleri tenekeye yerleştirilir. Bir gece tuzda bekletilir. Ertesi gün tuzlu su hazırlanıp eklenir. Aynı gün tuzlu su eklenirse peynir dağılır. Hazırlanan peynirlerin kapakları kapatılıp lehimlenir ve kışa kadar soğuk hava depolarında muhafaza edilir. Bu şekilde hazırlanan peynire “Salamura Peynir” denir.

⁷³⁷ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fotoğraf 116: Peynirin Mayalandıktan Sonra Dinlenmeye Alınması

Bir diğere peynir hazırlama şekli ise; peynir yine dilimlenir. Bir leğene dilimler yerleştirilir. Üzerini kaplayacak kadar kaynar su eklenir ve 3 dakika bir tepsi kapatılarak beklenir. Suyun büyük bir kısmı dökülür. Dilimler leğenden alınıp iki elin arasında bastırılır. Peynir dilimleri ince olur. Pres şeklinde basılan dilimlerin altı ve üstü tuzlanmış tenekelere yerleştirilir. Bir gün bekletildikten sonra üzerine tuzlu su eklenip kapağı kapatılıp lehimlenir. Bu peynirlerde kışa kadar soğuk hava depolarında muhafaza edilir. Bu şekilde yapılan peynire ise “Kaynatılmış Peynir” denir. Karacadağ tarafındaki köylerde ise “Örgü Peyniri” yapılır⁷³⁸.

Fotoğraf 117: Peynirin Dilimlenmesi

⁷³⁸ Zekiye Özağaçanlı, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 118: Peynirin Tuzlanması

3. HALK SANATLARI VE ZANAATLARI

3.1. Kadın El Sanatları

Siverek ilçesinde bundan yaklaşık olarak on beş yıl öncesine kadar kullanım amaçlı yapılırdı. Ancak bu faaliyetler günümüzde turizm ve ekonomik amaçlı yapılmaktadır. Bunun için ilçede halı kursları açılmıştır. Daha önceki yıllarda “Sümer Bank” halı yapım atölyesi mevcuttu.

İlçede “Karakeçi” kilimleri oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Şu anda Halk Eğitim Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde turizm amaçlı yapılan “Karakeçi” kilimleri oldukça ilgi görmekte ve ilçe dışına pazarlanmaktadır. Her desenin ve her rengin farklı bir anlamı olan bu kilimler dokuma tezgahlarında genç kızlar tarafından büyük bir sabırla dokunmaktadır.

İlçenin ihtiyacını karşılayan ve geleneksel yöntemlerle dokunan ve halk arasında “çaput yolluk” denen ve bezlerden yapılan yolluklar şu anda yapılmamaktadır⁷³⁹.

⁷³⁹ Rahime Özer, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

3.1.1. İşleme ve Örme

Kadınların kullanım amaçlı ve çeyizlik yaptıkları bu el sanatları, halk arasında dantel, oya ve nakış olarak adlandırılmaktadır. Dantel, örülmesi için özel imal edilmiş ve farklı kalınlıklarda beyaz dantel ipliği ve tığ adı verilen ucu hafif bükük ince metal bir çubuk yardımı ile örülür. Bunun için kadınlar çevrelerinden edindikleri dantel modellerini, bazı ev eşyalarının üzerine kılıf şeklinde örebildikleri gibi mobilya ve beyaz eşyalarının üzerine süs olsun diye örüp kullanmaktadır. Bundan yirmi yıl önce genç bir kızın çeyizinde “Gelin Tacı” denilen özel işlenmiş yatak örtüsü ve “Kaneviçe” olmadan o çeyiz tamamlanmamış demektir.

Fotoğraf 119: Kadın El Sanatları: Keçe Yelek, Teşi İle Yün Eğirme, Duvar Süsü

Bir diğer örgü ismi ise “Oyadır”. Oya, örülebilmesi için imal edilen renkli naylon ipliklerle yan ürün olarak pul ve boncukların kullanıldığı ve yine tığ yardımı ile örülen bir el sanatıdır. Oya, kadınların başlarını örtmek için aldıkları yazmaların kenarlarına geçirmek için örülmektedir. İşleme sanatının en güzel örneklerinden biri olan Nakış, farklı şekillerde ve farklı kullanım amacı ile yapılan bir el sanatıdır. Nakış yapılabilmesi için akfil denilen beyaz kumaş, kaneviçe, farklı renklerde nakış iplikleri ve iğnenin olması şarttır. Nakış, yorgan, yastık, karyola örtüsü ve karyola eteği gibi eşyaların kenarlarını süslemek için farklı modeller kullanılarak

yapılmaktadır. Bunların dışında ilçede kadınlar duvar süsü olarak kullanmak amacıyla yaptıkları el sanatları da mevcuttur⁷⁴⁰.

Fotoğraf 120: Oya İşi

3.2. Erkek El Sanatları

Siverek ilçesinde erkeklerin yapmış olduğu zanaatlardan en önemlisi “Keçedir” Bunun yanında eskiden tahta ve demirden yapılan beşik, çul, kilim, tokaç, taş ustalığı (Taş Yontuculuğu), çuhacılık, şalvar, dibek, kafes*, sandık gibi eşya ve aletler yöredeki el sanatları ve halkın imal ettiği eşyalar arasındadır⁷⁴¹.

⁷⁴⁰ Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

* “**Kafes**” evlenmek üzere olan genç kızın çeyizinde mutlaka olurdu. Ön tarafı iki küçük pencere şeklinde camdan oluşan üstü kapaklı ve kilitlenebilen ve kadınların yazmalarını veya başka özel eşyalarını içinde muhafaza ettiği 70-80 cm uzunluğunda bir nevi küçük sandık.

⁷⁴¹ Sıtkı Yeniay, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

Fotoğraf 121: Taş İşlemeciliği

Fotoğraf 122: Çuhacılık ve Demir Dövme

3.3. Siverek'te ve Çevresinde Kilimcilik ve Keçecilik

3.3.1. Keçecilik

İplik haline getirilmemiş ve dokunmamış yün veya keçi kılının ıslatılarak dövülmesi suretiyle yapılan kaba (2-3 cm) kumaş türüdür. Kumaş ve tekstilin ilk denemesi de denilebilir. İlk defa nerede yapıldığı ve nasıl ortaya çıktığı ile ilgili değişik görüşler ileri sürülmüştür. Arkeolojik kazılarda ele geçen bazı keçe parçalarının M.Ö. VIII yüzyıla tarihlenmesi düşünülürse insanların kullandığı ilk kumaş ve sergi türünün keçe olduğu söylenebilir. Özellikle hayvancılıkla uğraşan göçebe toplulukların keçeyi çeşitli şekillerde kullandığı tarihi belgelerde kayıtlıdır. Çadırların yapımında ve içinin döşenmesinde sergi ve yatak olarak kullanılmıştır. Çobanların kepenek adını verdikleri giysi, seccade, yolluk, binek hayvanlarının semerlerinde, külah çizme ve daha değişik amaçlarla kullanılmıştır. Günümüzde hala sergi, yolluk ve değişik amaçlarla evlerde, özellikle odalarda halıların altında sıcak ve soğuktan korunmak amacıyla, sağlığa da elverişli olması nedeniyle kullanılmaktadır. Son zamanlarda hediyelik eşyaların yapımında kullanılmaya başlanmıştır.

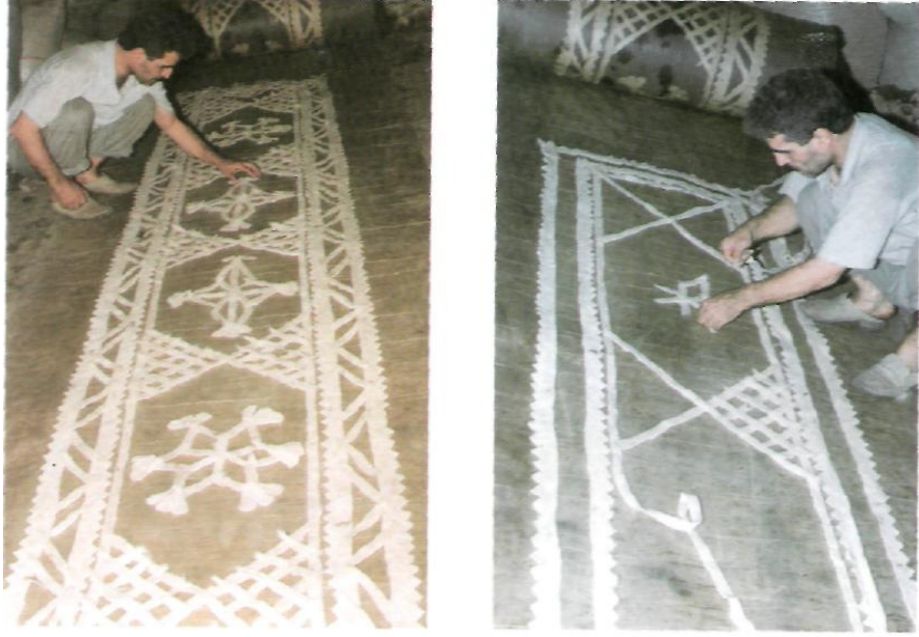
Fotoğraf 123: Yün Eğirme, Keçe Yapımına Hazırlık

Özellikle kuzu yünlerinden ve Keçi kılından yapılır. En güzel keçe birkaç aylık sulak olmayan yerlerde yetişen kuzu yünlerinden yapılanıdır. Siyah ve renkli yünler nakış işinde, beyaz yünler keçenin alt ve üst yüzeylerinde, kirli yünler orta tabakada kaybolacak şekilde kullanılır. Bu yünler dut yaprağından yapılan yay'a takılan kiriş'e, hallaç tarafından "annep" ağacından yapılmış tokmağın vurulmasıyla kabartılır. Kabartılan yünler yere serilen "kahke bezi"nin üzerine, keçeci yabası, yada "sepki" denilen parmaklı aletle eşit seviyede serpiştirilir. "Basta"dan (Nakış yapımında kullanılan boyalı ham keçe) kesilen "fitle"ler (bastadan kesilmiş düz yada kenarları zigzaglı şeritler) dizilerek nakış ve motifler oluşturulur. Boşluklara "boya" tabir edilen kabartılmış renkli yünler yerleştirilir. Üzerine keçenin üst yüzeyini oluşturacak kabartılmış yün "sepki" ile eşit aralıkta serpiştirilir. Bunun üzerine kirli renkli yünler, en üste ise keçenin tabanını oluşturacak yünler serilir⁷⁴².

Fotoğraf 124: Keçenin Dokunması

⁷⁴² Hasan Şirin, **Siverek Mezunu**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Fotoğraf 125: Keçenin Motiflerinin İşlenmesi

Fotoğraf 126: Keçenin Renkli Motiflerle Bezenmesi

Keçede sadece motifler boya ile renklendirilir. Yünlerin asıl renkleri olan beyaz, kahverengi ve siyah renkler, keçe yapımında ana renkler olarak kullanılır⁷⁴³.

3.3.1.1. Keçenin Yapılışı

Keçe yapımı temelde aynı olmakla beraber yöresel ayrıntılarda farklılıklar vardır. Siverek'te keçenin yapımında, önce yünler kırıışli yayda tokmakla dövülerek kabartılır. Daha sonra yere serilen keçe bezinin üzerine dizilecek motiflerin bezin üzerinde tutunması için su serpiştirilerek renkli motifler dizilir. motif dizimi bittikten sonra kabartılan yünler, keçeci yabası denilen parmaklı aletle motiflerin dizildiği keçe bezinin üzerine eşit seviyede serpiştirilir. Daha sonra yine yaba ile serpiştirilen kabarık yünlere hafifçe üstten ve yanlardan baskı yapılarak şekillendirilir. Daha sonra iki metre uzunluğundaki dik bir ağaç direğe baştan başlayarak, rulo yapılarak sarılır. Keçe bezinin üzerindeki kabarık yünlerin direğe sarımı bittikten sonra her iki ucu kendir sicimle uygun bir şekilde bağlanır⁷⁴⁴.

Keçeciliğin dışarıda bakanlar için en zevkli keçeciler için ise en zor safhası başlamıştır. Keçenin büyüklüğüne göre iki veya beş kişi tarafından ayak tabanlarıyla yuvarlanarak vurulur. Keçeciler tempolu hareketler eşliğinde ritmik sesler ve haykırışlarla bir ileri bir geri vurarak iyice döverler. Bazen de karşılıklı olarak türkü ve hoyratlar söylerler. Dışarıdan bakanlar bunları uzak doğu sporları yapan kişiler olarak algılar. Keçeye vururken çıkarılan sesler, terli ve bele kadar açık vücutları, ritmik ses ve hareketler gerçekten seyredilmeye değer bir manzaradır. Tabi bunu keçeciler açısından da düşünmek gerek. Saatlerce sadece alın terlerini değil, bütün vücutlarının terini keçeğe dökerek bir ürünü ortaya çıkartmaktadırlar. Zaten keçenin efsanesinde de ter ve gözyaşı vardır⁷⁴⁵.

Ayakta vurma işinden sonra rulo yerde açılır. Kenarları “pavant”lanır. Dağınık ve saçaklı kenarları düzlemek amacıyla katlanır. Keçe üzerine su dökülerek tekrar ağaç direğe sarılır. Birinci tepme işleminin iki katı sürede ikinci kere ayakta tepilir. Bu işlemden sonra “ham” keçe elde edilmiştir. Sıra bu ham keçenin

⁷⁴³ Şeyhmus Akdağ, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

⁷⁴⁴ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

⁷⁴⁵ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

pişirilmesine gelmiştir. Bu işlem keçeci hamamı denen hamamlardaki taş sekiler üzerinde yapılır. Siverek'te Yeraltı Hamamı'nda keçe dövülürdü. Hamamda keçe dövme işine pişirme denir. Hamamda keçeler kucaklanıp göğüsle dövülür. Bu dövme esnasında keçecilerin vücut teri, basınç, sıcak su, ısı, nem ve hamamın sıcaklığı yün lifleri girift bir şekilde birbirine kenetlenir ve iyice yapışır. Hamamdaki bu pişirme işlemi beş saat kadar sürer. Bu safha keçeciliğin en zor ve herkesin dayanamayacağı tarafıdır⁷⁴⁶.

Hamamdan çıkarılan keçe kenarları tekrar düzlenerek direğe yeniden sarılır. “Direk başı” denilen ve yarım saat kadar süren son tepme işlemi yapılır. Keçe artık hazır hale gelmiştir. Keçe bundan sonra açılarak kurumaya bırakılır⁷⁴⁷.

Geçmişte, yünlerin kirişte tokmakla savrulması (Kabartılması) ayakla vurarak sıkıştırılması, hamamda göğüsle dövülerek pişirilmesi ve buna benzer diğer işlemler günümüzde artık makinelerle yapılmaktadır.

Siverek'te keçecilik mesleğini devam ettiren az sayıda esnaf kalmıştır. Son derece ağır emek ve işçilik isteyen bu sanatın son ustaları da gitse her halde keçeler antika eser diye satılacaktır. Çeşitli renk, desen ve büyüklükte yapılan keçeler halen birçok evde kullanılmaktadır.

Siverek'te keçeler genellikle tam boy, orta boy, namazlık boy ebatlarında yapılır⁷⁴⁸.

3.3.2. Karakeçi Kilimleri

Karakeçi kilimi Anadolu'da, havsız kirkitli el dokuması olarak da bilinir. Tarihsel gelişimi açısından, konar-göçer hayat süren insanların kullanım eşyası olarak da bilinmektedir.

⁷⁴⁶ Hüseyin Öztuncer, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁷⁴⁷ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁷⁴⁸ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

Fotoğraf 127: Karakeçi Kilimlerinden Örnekler

Genellikle geometrik motifler kullanılmaktadır. Dokumacılık sanatı olarak “Palas” ismi verilen çizgili ve çizgilerin arasında “çin” denilen motiflerin bulunduğu kilimler dikkat çeker. Bu kilimlerde araç olarak, yer tezgahı ve kirkit kullanılmış, gereç olarak ise, atkı ve çözgüde yün elyafından “tevsî” ile eğilerek hazırlanan iplikler kullanılmıştır. Kilim ve cicim tekniği ile de dokunmuştur. Kilim iplerinin boyası ağaç kökünden yapılmaktadır⁷⁴⁹. Geometrik bezeme yaygın olarak kullanılmaktadır. Kilimlerde bordür kullanılmakta, bordürlerle zemin aralarında zencir denilen bir desen bulunmaktadır. Atkı ve çözgülerde yün olan ve özellikle yünün doğal renkleri olan beyaz, siyah, bej ve gri renkler, bezeme işinde de kırmızı, yeşil, turuncu renklerle boyanan iplikler kullanılmıştır⁷⁵⁰.

⁷⁴⁹ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁷⁵⁰ Faik Türkgezer, “**Siverek Karakeçi Kilimleri**”, Siverek Kaymakamlık Yayınları, No: 3, Şanlıurfa, 2003:5-6.

Fotoğraf 128: Karakeçi Kilimi ve Süs Eşyaları Örnekleri

3.3.2.1. Dokuma Teknikleri

Karakeçi kilimi genellikle yer tezgahlarında dokunmaktadır. Desen daha önceden dokunmuş bir kilime bakarak dokuma yapılır. Dokuma, çözgü iplerinin

atkılar tarafından tamamen örtüldüğü dokuma çeşididir. İlikli kilim tekniği kullanılmaktadır.

Fotoğraf 129: Kilim Dokuma Tezgahı

3.3.2.2. Karakeçi Kilimlerinde Kullanılan Malzemeler

Tezgah: Yer tezgahı, günümüz koşullarında germe tezgah ve düz tezgah da denilmektedir.

Kirkit: İnce ağızlı veya normal ağızlı kirkit kullanılmaktadır.

Makas: Gereksiz iplerin kesimi için kullanılmaktadır.

Çözü: Kullanılan çözü %100 yündür.

Yün: Desen ipli olarak da bilinmektedir. Kullanılan iplik %100 yün ve kök boyadır.

Renkler: Kullanılan renkler kırmızı, beyaz, siyah, bej, yeşil, turuncu, kahverengi, sarı, mavi, lacivert vs. renklerin tezat kullanılmasıyla motifler hareketlendirilmiştir⁷⁵¹.

4. YÖRESEL KIYAFETLER

4.1. Siverek İlçesinde Yöresel Kıyafetler

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana gerek insan olmanın gerekse toplum içerisinde yaşamının bir zorunluluğu olarak giyinmektedir. Hem ahlaki gerekçeler hem de iklim şartları insanın giyinmesini zorunlu kılmaktadır. İnsanoğlu giyinirken yaşadığı coğrafi ortam, inanç, gelenek ve görenekler, eğitim seviyesi ve yaş grubu gibi birçok etkiye bağlı olarak kıyafetlerine şekil vermiştir. Bu etkiler, başlı başına kültürel bir ortam oluşturduğu için kıyafetler de kültürel doku içerisinde yöresel nitelik kazanmıştır.

Ancak moda denilen kültürel ve ekonomik faktörler de giyim-kuşam üzerinde büyük bir etki bırakmış hatta öyle ki geleneksel kıyafet anlayışı günümüzde günlük kullanım içerisinde büyük ölçüde zayıflamıştır.

Yöresel kıyafet adından da anlaşılacağı üzere yöreye özgü yani bir yörenin coğrafi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak ortaya çıkan giyim-kuşam şeklidir. Yöresel kıyafet kullanımı büyük ölçüde azaltılmıştır. Artık otantik olarak görülen bu kıyafetler daha çok halk oyunlarında o yörenin folklorunu ve kültürünü net bir şekilde ortaya koymak için kullanılmaktadır⁷⁵².

Siverek'te giyim kuşam genç nesil arasında her ne kadar azalsa da yine de yöresel giysiler ağırlık kazanmaktadır. Kadınlar yöresel giysiler açısından büyük farklılık göstermektedir. Kadınlar çarşaf (lacivert), Ağbani, leçek, entari, tuman (şalvar), yemeni ve çeşitli giysiler giymektedirler.

⁷⁵¹ Faik Türkgezer, a.g.e.:6.

⁷⁵² Cebrail Göksü, "Adıyaman İli Gölbaşı İlçesinin Tarihi, Sosyo-Ekonomik, Kültürel Yapısı", Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2008:340.

Erkekler ise; çefiye, kırk düğme Halep yeleği ve şalvar çeşitli giysiler kullanmaktadır.

4.1.1. Yöresel Kadın Kıyafetleri

4.1.1.1. Başa Giyilenler

Turuncu renkli puşu (Ağbeni) başa bağlanır. Onun üzerine siyah çit, onun üzerine ise kırmızı desenli oyalı (Hibri), veya leçek bağlanır. Daha önceki yıllarda gümüş başlık yada altına sağ şakaktan başlamak üzere sol şakağa kadar yarım ve tam altınlar dizilerek takılırdı. Altınlar yoksa onun yerine yuvarlak sarı takılar takılırdı⁷⁵³.

Fotoğraf 130: Başa Giyilen Yöresel Örtüler

⁷⁵³ Emine Çobanoğlu, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 131: Başa Giyilen Yöresel Örtüler ve Takılar

4.1.1.2. Sırta Giyilenler

İç gömlek beyaz desenli, hakim yaka fistan (entari) çeşitli renklerde, altta şalvar (tuman) genelde desensiz ve tek renk olur.(koyu pembe, sarı, turuncu veya bordo olur). Fistanın üzerine de ipek peştamal bağlanır. Bele ise elle dokunmuş, kırmızı siyah renk ağırlıklı 5 cm. eninde, en az 2 metre uzunluğunda uçları püsküllü olan ve bele en az iki defa sarılan “keji” denilen kemer sarılır. Bütün bunların üzerine ise parlayan sarı renkli desenlerle süslenmiş kolsuz veya yarım kollu yelek giyilir⁷⁵⁴.

Fotoğraf 132: Sırta Giyilen Örtüler

⁷⁵⁴ Fatime Candan, **Yücelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

4.1.1.3. Ayağa Giyilenler

Beyaz çorap ve postal (renkli yemeni) giyilir⁷⁵⁵.

4.1.1.4. Aksesuarlar

Fotoğraf 133: Başa Takılan Aksesuarlar

Siverek'te çoğunlukla altın ve gümüşten yapılan takılar yaygın olarak kullanılmaktadır. Eskiden takılar çoğunlukla yerel sanatkarlar tarafından işlenirdi. Altın ve gümüş takıların yanı sıra, boncuktan yapılan takıları da kullanılmaktadır. Yörede kullanılan bazı takılar şunlardır:

TAÇ: Başa takılır. Özel günlerde genç kızlar, Düğünlerde de gelinler altın veya gümüşten yapılmış taçlar takarlar. Taçlar tel işlemeli olup etrafına gümüş veya altın ziynetlerle süslenerek de kullanılır.

⁷⁵⁵ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 134: Başa Takılan Taç Örneği

ALINLIK: Alından yukarıya takılır. Başa takılan leçeğin üzerine iğnelenerek kullanılır. Altından veya gümüşten olanları vardır. Altından yapılanları altın bir zincire ortada en büyük bir Cumhuriyet altını olmak üzere, sağında ve solunda ikişer yarımlik altınlar, onların sağ ve solunda ise yine daha küçük olan ikişer çeyrek altınlar takılarak meydana gelen takı, alının üst kısmına takılır. İnce gümüş işlemlerle işlenmiş ve yine ortası geniş yanlara doğru inceleşen ve şakaktan şakağa kadar olanları da vardır.

Fotoğraf 135: Başa Takılan Alınlık Örneği

REŞME: Başa takılan ve sadece sağ ve sol şakaklarda, genellikle altından üç kor olup birinci kor üç altından, ikinci kor iki altından üçüncü kor ise tek altından meydana gelir. Sadece sağ ve sol şakaklara tülbentin üzerine takılır. Onun üzerine de altına sarılan çit bağlanır, şakaklardan aşağıya doğru sarkar⁷⁵⁶.

BİLEZİK: Telkari süslemeli ve menteşeli (tahta bilezik) olan tipleri yanında uç kısımları yılanbaşı şeklinde, kalın yuvarlak gümüşten olanları da vardır. Siverek'te genellikle gelin olacak kızlar için akitma denilen enli bilezikler takılır.

HIZMA: Buruna takılan bir takı olup, altın ve gümüşten yapılan çeşitleri vardır. Bazıları sade bir yuvarlak şekildedir. Bazıları ise bu yuvarlak şekle bir küçük parça daha takılarak saçaklandırılarak kullanılır.

HALHAL: Bilezik şeklinde ayak bileklerine takılır. Bu takı bayanlar tarafından kullanıldığı gibi çocuklara da takılmaktadır. Ayağa takılan bir bileziğin çevresi, habbe denilen nohut iriliğindeki içi boş gümüş topların küçük bir halka ile bileziğe takılan, içerisine konulmuş sert cisimler kişi yürüdüğünde sesler çıkarmasını sağlar. Ayrıca bu bileziğe küçük parçalar da takılarak saçaklandırılıp, seslerin daha zengin çıkmasını sağlar.

SAÇ İĞNESİ: Saç korunun alt kısmına takılır. Bu takılar altından olabildiği gibi, gümüş veya değerli bir madenden de olabilir.

SAÇ KORU: Arkadan başın üzerine takılarak omuzlara kadar sarkan bu takı, saç görünümünü veren siyah ipekten yapılmıştır⁷⁵⁷.

ENSELİK: Başın arkasına sağlı sollu olarak korunun üzerine takılır ve enseye doğru sarkar. Dört sıra halinde saçaklı, madeni bir takıdır.

⁷⁵⁶ Sultan Karakeçili, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁵⁷ Havva Fıratoğlu, **Deliktaş Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

MAŞALLAH: Alına takılır. Üzerinde “Maşallah” yazılı, altın veya gümüşten yapılmış, etrafı düz veya saçaklı, yuvarlak, üçgen veya kare şeklindeki plaka halindedir. Ya saça takılır, yada çocuklarda kullanılacaksa omuza takılır⁷⁵⁸.

TEPELİK: Başa takılır. Genelde gümüşten yapılır. Altından yapılanına nadiren rastlanır. En büyük özelliği alına sarkan bölümün ortasına mavi renkte Firuze veya benzeri kıymetli mavi taşlar takılı olup sağ ve sol bölümlerine zincir ve çeşitli desenli parçalarla alın bölümü zenginleştirilmiş, sağ ve sol şakaklarda üstten geniş, alta doğru üçgen şeklinde daralan süslemelerle beraber sağ şakaktan sol şakağa ve ön taraftan arka tarafa gümüş zincirlerle birbirine bağlanarak, iki uç, başın arka tarafında birleştirilmiş şekliyle meydana gelmiştir. Tepelik özel günlerde kullanılır. Günümüzde pek kullanılmamaktadır.

GERDANLIK: Bir zincir üzerinde büyük ve küçük altınların sıralanmasından meydana gelmiş çeşitleri olduğu gibi, haplı, salkımlı ve akik taşlı çeşitleri de vardır⁷⁵⁹.

TASMA (BEĞNİK): Bir, iki, üç veya dört sıralı olarak dizilmiş değişik desenli zincirlerin sıralanmasından meydana gelmiş ve boğaza takılan bir takıdır.⁷⁶⁰ Anadolu'nun bazı yörelerinde “Gıdıklık” da denilmektedir.

KÜPE: Birçok çeşitleri olmakla beraber, Hilal şeklinde ve alt kısımları saçaklı modelleri yaygındır. Ayrıca uzun yıllar sonra tek erkek çocukları olan aileler, bu tek erkek çocuklarının özellikle sağ kulaklarına özel erkek çocuk küpeleri olarak U harfi şeklindeki küpeleri takarlardı⁷⁶¹.

HAMAYLI: Üzerinde ayet yada duaların yazılı olduğu levhalar şeklinde veya ayetlerin yazılı olduğu kağıtları muhafaza eden bu takıların silindir, üçgen veya dikdörtgen biçimli olanlarının yanında, çok ince sigara tabakası şeklinde kapaklı olanları da vardır. Boyuna takılan bu takı, koltuk altından bele doğru veya boyuna

⁷⁵⁸ Arap Yüksekayla, **Siverek Merkez**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁵⁹ Güleser İzol, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁶⁰ Şükran Tüysüz, **Halim Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁶¹ Yaşar Odabaşı, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

takılıp göğse doğru sarkanları da kullanılmaktadır. Bu takıların muhafazaları, altından, gümüşten veya değerli boncuklardan işlenmiş şekildedir⁷⁶².

Fotoğraf 136: Siverek'te Ele ve Boyuna Takılan Takılardan Örnekler

GÖĞÜSLÜK: Yuvarlak şekilde, biraz bonbeli ve telkari süslemelidir. Alt kısımları yarım ay şeklinde saçaklı olan göğüslükler ortalarındaki bir iğneyle sağlı sollu olarak elbiselere tutturulur⁷⁶³.

KEMER: Siverek ve yöresinde kullanılan kemer takılar, altından veya daha çok gümüşten ve çok ince el işlemleriyle işlenmiş renkli boncuklardan yapılır. Altın ve gümüş olanları, kişinin kendi zevkine uygun olarak, bir kemerin üzerine düzenli bir şekilde sıralayıp sabitleştirdiği altın ve gümüşlerden yapılabilirdi. Renkli ve değerli boncuklardan yapılanlarında çeşitli kilim, geometrik ve hayvan resimli desenlerle yapıp bu desenlere uygun tokalarla süsleyerek kullanılmaktadır⁷⁶⁴.

FRENK BAĞI: Boyuna takılan altından yapılmış yaklaşık bir metre boyunda enli bir takıdır, alt kısmında ve çevresinde büyük zinetlerle birlikte kullanılır⁷⁶⁵.

⁷⁶² İmhan Korkmaz, **Erkonağı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁶³ Hatice Yılmaz, **Konurtepe Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁶⁴ Sabiha Davudan, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁶⁵ Cemile Pamukçu, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

4.1.2. Erkek Giysileri

4.1.2.1. Başı Giyilenler

Siyah beyaz desenli ve uçları hafif püsküllü çefiye (Puşu).

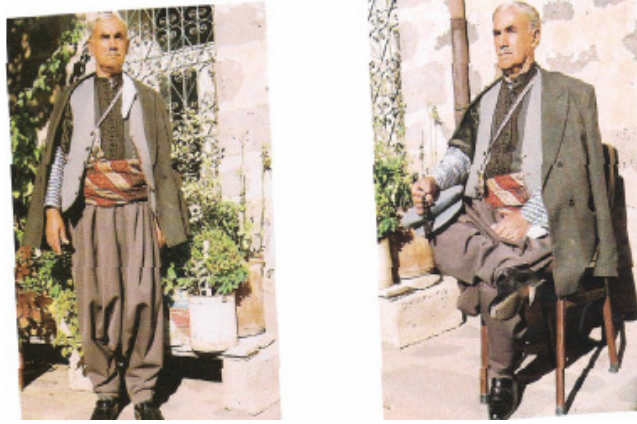
Fotoğraf 137: Erkek Giyiminde Başa Takılan Aksesuar Örnekleri

4.1.2.2. Sırta Giyilenler

Turuncu veya koyu sarı veya beyaz renkli yarım kol düğmesiz ve hakim yaka ipek gömlek giyilir. Gabardin Halep şalvarı (gri,siyah veya kahverengi), onun üzerine Halep kuşağı bele sarılır. En üstte ise kırk düğme Halep Yeleği giyilir.

Fotoğraf 138: Halk Oyunları Erkek Kıyafeti

Fotoğraf 139: Siverek'in Yöresel Giysilerinden Bir Örnek

4.1.2.3. Ayağa Giyilenler

Beyaz çorap ve arkası çekecekli postal (yemeni) genelde siyah giyilir.

4.1.2.4. Aksesuar

Yeleğe takılan gümüş saat zinciri, kuşağa takılan kırmızı ve sarı iki adet ipek mendil, biri kuşağın sağ tarafına takılır, diğeri sol tarafına takılır⁷⁶⁶.

5. YÖRESEL OYUNLAR

5.1. Siverek Halk Oyunları

Gırani: İşlerin en yoğunu olduğu bir mevsimde uyuya kalan Dillo tekmelenerek uyandırılır. Tatlı uykusundan fırlayan genç, acele hareketler ve paniği andıran davranışlarla koşuşur. Endişe ve panik içerisinde olan Dillo'yu yatıştırmak için kız bir ileri bir geri ve ağır hareketler yapar. Uyandırmak için tekme atan genç kız, bu hareketlere gülerek, sevdiği adamdan vakur hareketlerle geriler. Oyun, bu yavaş hareketlerin bir sergilenmesidir. Oyunun ağır hareketlerle oynanması nedeniyle adını da, anlamı (ağır) olan Gırani sözcüğünden almıştır⁷⁶⁷.

⁷⁶⁶ Ramazan Yolaçan, **Ayrancı Köyü**, 1942 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷⁶⁷ Makbule Baylan, **Beğdeş Köyü**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 140: Halk Oyunları Bayan Kıyafeti

5.1.1. Duzo (Düz Ayak)

Oyun genelde davul veya zilli def eşliğinde icra edilir. Bir ayak (sol ayak) sabit diğeri (sağ ayak) ise ileri geri hareket ettirilerek oynanır. Oyun grubunun baş tarafı kuyruk tarafına göre daha hareketli ve ileri geri mesafesi daha fazladır.

Oyuncular sürekli sağa doğru ilerlediği için her zaman sağ ayak önce kaldırılıp hafif sağ yana doğru indirildikten sonra sol ayak da sabit bir şekilde sağ ayak yanına getirilir. Bununla beraber oyuncuların oyunun ritmik hareketleriyle uyumlu omuz hareketleri de oyuna ayrıca güzellik katmaktadır. Oyun böyle devam ederken, oyuncuların eğilip öne çıkması ve sağ ayaklarının topuklarıyla öne vurup geri çıkması da oyunda sergilenen en güzel figürlerden biridir. Oyunda en önemli figürlerden biri de, halay başının ve halayın son oyuncusunun ortaya çıkarak, ayak figürleri ve ellerindeki çifte mendillerle karşılıklı solo yaparak oyuna renk katmalarıdır. Bunlara zaman zaman davulcu da, hem davuluyla hem de ayak hareketleriyle katılarak oyuna ayrı bir zenginlik kazandırır⁷⁶⁸.

⁷⁶⁸ Şükran Küçükömer, **Peynirci Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 141: Siverrek Halk Oyunları Ekibi-Duzo

5.1.2. Lorke

Tüm bölgede olduğu gibi, Siverrek'te de en yaygın oynanan oyundur. Başlangıç figürlerinde üç adım yürüme ve ayak sallamalı olan oyun arada çok daha hareketli ve dik olarak oynanır. Bu oyunda el ve omuzlar daha sıkı ve yukarı doğru sıçramalar, sevinçten zıplayan insanların davranışlarını yansıtırlar. Dik halayda da ayak yere vurularak ileri ve geri gitme şeklinde oynanır. Yine ileri gidilirken eğilme, geri dönüşlerde doğrulma hareketleri yapılır. Bu oyun sırasında da halaybaşı (Peşik) bazen gruptan koparak bazen kopmadan ferdi hareketli figürler sergiler. Ferdi oyunun bitiminde tekrar ekiple birlikte lorke oyununa devam eder⁷⁶⁹.

5.1.3. Nurè Halayı

Çoğu zaman lorke ile ardışık olarak oynanır.

5.1.4. Çepik

Çevredeki illerden farklı olarak grup tarafından icra edilmez. Halaybaşı ile yanındaki, kimi zaman da başka bir ikili tarafından karşılıklı, avuç içleri kuvvetli ve

⁷⁶⁹ Gül Akdağ, **Siverrek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

hızlı olarak biri birlerine çarparak, bazen de bu ikili oyuncu çarpma esnasında avuçlarını parmaklarını biri birlerine geçirerek oyuna daha güzel bir canlılık kazandırır. Bu figürler bir tür döğüş hareketlerini andırır. Bir genç kıızı elde etmek, yada bir şeyi ele geçirmek için iki kişinin mücadelesini yansıtır. Oyuncular bu oyun sırasında çeşitli artistik figürlerle birbirlerine hünerlerini göstererek, birbirlerini korkutmuş gibi hareketler yaparlar. Oturarak birbirleriyle el çarpıp uzaklaşmaları sonra bu hareketi tekrarlamaları iki koçun çarpışmasını andırmaktadır.

Her iki oyuncu ellerindeki mendilleri, dövüş aracı olarak da kullanırlar. Eldeki bu mendiller el çarpma esnasında kuşak arasına konur. El çarpmalar bazen ayakta, bazen de sıçramalar ve çökmeler esnasında yere diz çökülerek yapılır. Bütün bu figürlerin sergilenmesi sırasında, oyuncular en güzel hünerlerini ortaya koyarlar⁷⁷⁰.

5.1.5. Delilo

Az da olsa oynanan bu oyun, ne Elazığ'daki kadar hareketli, ne de Diyarbakır'daki kadar yavaştır.

5.1.6. Dellocan

Dik halay türünde oynanan hareketli bir oyundur.

5.1.7. Çifte Telli

Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi, Siverek'te de saz ve cümbüş başta olmak üzere, davul zurna eşliğinde oynanır. Çoğu zaman karşılıklı iki kişi tarafından oynanmakla beraber, düzensiz çiftler tarafından da oynanır. Kadın eğlencelerinde daha sıkça görülür⁷⁷¹.

⁷⁷⁰ Havva Yıldız, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷⁷¹ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

5.1.8. Tek Ayak

İleri atılan tek ayaktan adımı alır. İleri atılan bir adım onu izleyen vuruşla geri çekildikten sonra sıçranarak yaylanır. Düzenli halay oyunlarından biridir. Kollar kenetlenerek oynandığından, ferdi hareketlerden çok, grup hareketleri dikkati çeker. Birlik beraberlik içerisinde iş yapma, yada sevinmeyi yansıtır.

5.1.9. İki Ayak

Bu oyunun tek ayaktan farkı, bir vuruşluk müzik ve bir adımlık oyun fazlalığıdır. Oyun, ekin kaldırmanın sevincini yansıtır.

5.1.10. Üç Ayak

Bölgeden, farklı bir şekilde oynanan oyun, yerinde sıçramalarla ve sıçramaları takip eden, önce sol topuk, sonra sağ topuk, tekrar sol topuğun bir adım öne vurulmasıyla oynanan oyun, hareketli ve seyirlik bir oyundur.

Oyuncular, hareketleriyle sanki birbirlerinden ayrılacaklarmış gibi izlenim verirler. Sevdikleriyle anlaşamayan gençler gibi birbirlerine nazlanarak, küsüp ayrılır gibi yaparlar. Ancak eller ve kolların kenetli olması ayrılmalarına izin vermez.

Fotoğraf 142: Siverek Halk Oyunları Ekibi-Üç Ayak

Bu sırada oyuncuların başı (peşink) ve sondaki oyuncu (poçık), elleri bırakmadan biraz daha ortaya çıkarak karşı karşıya gelip birbirleriyle konuşur gibi göz göze bakarlar ve diğer oyunculara nasihat verir gibi figürlerle, küsen oyuncuları barıştırmaya çalışırlar. Bunu başararak mutlu bir şekilde yeniden oyuna katılıp küskünlüğü kaldırmışlık edası içerisinde mutlu bir şekilde oyuna devam ederler⁷⁷².

Fotoğraf 143: Siverek Halk Oyunları Ekibi Nure Halayı

5.1.11. Köçek

Eski Siverek düğünlerinde oynanırdı. Günümüzde pek oynanmamaktadır. Oyuna köçek, oyuncuya ise köçekçe denir. Erkekler ilgi çekici kadın elbiseleri giyerek, yada hamam peştemalleri sararak, başlarını da süslü örtülerle, sadece gözleri görünür şekilde örterek oynarlar. Çok kıvrak ve hareketli şekilde erkekler tarafından icra edilen bu oyun, bir veya iki kişi tarafından karşılıklı oynanır. Ayaklarına yumuşak naylon kadın ayakkabıları, bazen de süslü takunyalar giyerler. Takunyalar yere değdikçe oynayan oyuncunun maharetine göre ritmik ve çok güzel sesler çıkar. Ellerine ziller takarlar. Siverek'te eski düğün alayları, yürüyerek gelin almaya giderlerdi. Bu yürüyüş sırasında, geniş meydanlarda duran düğün alayı, büyük bir halka oluşturarak sazlar veya davul zurna eşliğinde halay çekerken köçekçeler ortada

⁷⁷² Nadire Dervişoğlu, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

oyunlardı. Genelde oynadıkları oyunlar, çiftetelli, divane ve köçek oyunu yanı sıra doğaçlama diyebileceğimiz hüneler göstererek oyunu daha da zenginleştirirdi⁷⁷³.

Köçekçelerin oyunu sırasında, seyirciler tarafından üzerlerinde para gezdirilir, bu paralar çalgıcılara verilir. Köçekçelerin kendilerini kadın elbiseleriyle kamufle etmeleri merak konusu olurdu. Ve bunların kim oldukları hakkında tahminler yürütülür, iddialara girilirdi.

5.1.12. Gelberi

Yörede pek çok oynanan Gelberi adlı oyun, Duzo halayının “Gelberi yar Gel beri” türküsüyle oynanmasıdır. Aynı oyun “Oy oy oy Eminem” türküsüyle de oynanmaktadır⁷⁷⁴.

5.2. Seyirlik Oyunlar

Düğünlerde kadınlar arasında değişik kıyafetler giyilerek oynanan “Hem yaza geldim” oyunu, bir tür müzikaldir. Damat, kaynana, gelin ve cadı rollerindeki tipler, çeşitli makyaj ve kostümlerle canlandırılır. Sonra diyaloglar aynı adı taşıyan ezgi ayağı ile söylenir. Zaman zaman çalgıcı da bunlara eşlik eder.

Günümüzde unutilan veya unutulmak üzere olan birçok seyirlik oyundan, Pıçak oyunu, karşılıklı iki oyuncu tarafından oynanır. Yöresel giysilerini giyen oyuncuların ellerinde bulunan bıçakları müzik eşliğinde ritmik hareketlerle bir sağa bir sola sallamaları ve bazen de müzik durarak oyuncular Siverek’e ait çeşitli maniler ve taşlamalarla karşılıklı atışmalar sırasında seyirciler duygulanır, bazen de kahkahalarla oyuna canlılık katarlar.

⁷⁷³ Asiye Avcı, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁷⁴ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 144: Şeyhmus Özlahlan, Abbas Kalaner (1960)

5.3. Siverek'te Çocuk Oyunları

Fotoğraf 145: Oyun Oynayan Bir Grup Çocuk

Her dönemin, yaşın ve çağın kendine göre oyun çeşitleri vardır. Çocuk oyunları insanın toplumsallaşmasında ve topluma adapte olmasında en önemli görevi yerine getiren sosyal faaliyetlerdir. Kendiliğinden, doğal mecrasında oluşmuşlardır. Bu oyunlar zamanın biriktirdiği tecrübeler ile yaşamın ciddi sayılan olaylarını, çocuk ruhunun kirsiz, kinsiz ve temiz aynasında renklendirilerek sembolize edilmesini anlatırlar. Büyüklerin kaygı ve korkuları ile adeta alay eder çocuklar. Yaşamın insanı ezecek, karamsarlığa itecek olaylarının aslında bir oyundan ibaret olduğunu ve

yaşamın cilveleri olduğunu çocuk oyunlarında görmek mümkün. Çocuklar tarafından bu oyunlarda savaşlar, ayrılıklar, kin ve düşmanlıklar, sevinç ve üzüntüler, kötülükler ve iyiler, tabiat olayları, ölümler vesaireler sembolize edilerek hayata ümit ve neşe ile bakılması belki de bilmeden büyüklere öğretiliyor. “Bakın sizin o kadar ciddiye aldığınız olaylar o kadar da abartılacak problemler değildir. Bunlar sizi üzmesin. Hayatta keyfinize bakın. Olaylardan korkmayın. Olaylarla dalganızı geçin.” diyorlar farkında olmadan.

Fotoğraf 146: Siverek Sokaklarında Oyun Oynayan Bir Grup Çocuk

Siverek’te oynanan çocuk oyunlarının çoğunda, oyuna önce başlama kuralı şöyledir: Oyuncular haydi başlayalım dedikleri anda peşingem (birinciyem), dukem (ikinciyem), kankır (Sona kalan zaten Kankır (Sonuncu) olur). Diye bağırırlar. İlk önce Peşing diyen oyuncu birinci olur. Duk diyen ikinci, Kankır diyen de sonuncu olur.

Ayrıca iki kişi veya takım arasında oyuna önce kimin başlayacağını tespit etmek için bir başka yol: küçük bir yassı taş alınır. Bir tarafı tükürükle ıslatılır diğer tarafı kuru kalır. Biri taşı elinde saklayarak tutup diğer oyuncuya sorar:

-Yaş mı kuru mu?

Oyuncu yaş veya kuru der. Taş havaya atılarak oyuna başlama sırası beklenir.

Oyun arasında yorulan veya bir mazereti olan oyuncu şahadet parmağını ağzına alarak ıslatır ve “elim yaş” derse oyundan çıkabilir, “elim kuru daş” deyinceye kadar oyuna alınmaz.

Oyunu kazanan kişi zafer çığılığı atarak ikinci oyuna başlama hakkını aldığını duyururken karşı tarafı kızdırmaya çalışarak “el bende kıllık sende” diye bağırır. Bunlar tüm oyunların genel kuralları olarak herkes tarafından bilinir. Oyunlarda ebe kandırılabilir. Ebe yanlışlık veya hata yaptığı zaman diğer çocuk “çanak çömlek patladı” derse ebeşiği devam eder.

5.3.1. Sere Sale (Yılbaşı)

Bu oyun yılbaşı gecelerinde, yaşı büyükçe çocuklar veya gençler arasında oynanır. Belli bir oyuncu sayısı yoktur. En az 9-10 kişi bir araya gelerek bu gecede dolaşırlar. Gençler yılbaşı gecesini bir araya gelerek, aralarından birine gelin, diğerine damat elbisesi giydirilir. Toplu halde kendi mahallelerindeki evleri ziyaret ederler. Gittikleri evlerin kapısında gelin ile damat başta olmak üzere karşılıklı oynarlar ve hep birlikte;

“Serè Salè Bıne Malè

Pir Kurbana Serè Kalè”

Diye tempo tutarak bağırırlar. Ev sahibi kapıyı açıncaya kadar birkaç defa bu sözler tekrarlanır. Ev sahibinin kapıya geldiğini gören gelin bayılıp yere yığılır.

Ev sahibi

-Ne istiyorsunuz? diye sorar.

Damat, yerde yatan geline sorar;

-Gelin senin canın ne istiyor?

Gelin, günün şartlarına göre, kuru yemişlerden, cevizli sucuk, bastık, kesme ceviz, kuru üzüm yada para veya başka şeyler ister. Gelinle damadın istekleri biraz direnmeden sonra yerine getirilir. Bu arada çeşitli oyunlar oynanır. Ev sahibi istenenleri getirince gelin ayılmış gibi yaparak yerden kalkar ve başka kapıya giderek gece boyunca aynı oyunu tekrar ederler. Toplanan eşya ve yiyecekleri bir yerde toplanarak beraber eğlenerek yerler⁷⁷⁵.

5.3.2. Cıgız Oyunu

İki kişi arasında oynanır. Her oyuncunun elinde 20-25 cm uzunluğunda birer büyük mih (çivi) veya ucu sivri demir bulunur.

Bu oyun genelde mihın batması için yerin nemli olduğu mevsimde oynanır. İlk oyuncu elindeki mihı hızla yere saplar. İkinci oyuncu da demirini yere saplar. İlk oyuncu ikinci defa mihını diğer oyuncunun sapladığı yerin çok yakınına vurur. Her vuruşta bir evvelki sapladığı yer ile daire oluşturacak şekilde çizgi oluşturmaya çalışır. Hatta diğer oyuncunun hareket alanını daraltmak ve yok etmek için rakibinin sapladığı demirinin hemen bitişiğine saplamaya çalışır ki diğer oyuncu daire çizme alanı bulamasın. Böylece iki oyuncu demirlerini yere saplaya saplaya bir evvelki noktaya daire oluşturacak şekilde yerde çizgiler çizerler. Hangi oyuncu diğer oyuncunun ilk vuruş yerinin etrafını daire şeklinde çizgi ile kapatırsa bir puan alarak oyunu kazanmış olur. Oyun yeniden başlar⁷⁷⁶.

5.3.3. Arpa Çarpa (But But Bu Kadar)

Oyuncu sayısı 5 ile 10 kişi arasında değişir. Çocuklardan birisi başoyuncu olarak seçilir. Diğerleri başoyuncunun etrafında halka şeklinde yer alırlar. Oyuncu başının elinde, ucu düğümlü büyük bir mendil veya atkı olur. Mendilin düğümlü ucunu elinde tutar. Oyuncu başı, kafasında tasarladığı her hangi bir hayvanın şeklini elleriyle çeşitli işaretler yaparak tarif etmeye çalışır. İlk önce gövdeden başlar.

-”Ik Ik Uklıcan” veya “But But Bu kadar”

⁷⁷⁵ Kamile Yeniköy, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁷⁶ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Ayakları buklican, (veya “Bu kadar”)
- Kafası buklican,
- Kanatları buklican,
- Ağzı buklican,
- Kolları buklican,
- Gözleri buklican,
- Kulakları buklican,

Böylece sözcükler ve işaretlerle soracağı hayvanın her yerini tarif eder. Baştaki oyuncudan başlayarak mendilin düğümlü olmayan kısmını oyuncunun eline verir ve

Bu hayvanın adı nedir?

Diye sorar. Eğer birinci oyuncu bilmezse mendilin ucunu ikinci oyuncunun eline verir. O da bilmezse üçüncü oyuncuya geçer. Sıra ile bütün oyunculardan sorar. Hiç biri bilmezse yine başa gelir. Doğru cevap verildiği anda mendili bırakarak, bağirmaya başlar “Arpa çarpa, arpa çarpa, arpa çarpa” der ve cevabı bilen çocuk düğümlü mendil ile önüne geleni vurmaya başlar. Onlar da kaçırlar. Oyuncu başı Arpa çarpa demeye devam eder. Bu arada oyuncu başı birden Buğda (y), Buğda (y), Buğda (y) diye bağırır. Bunun üzerine elinde mendil olan çocuğun hızla koşup oyuncu başına elini değdirmesi gerekir. Çünkü biraz önce kaçışan oyuncular “buğday” sözcüğünü duyar duymaz elinde mendil olan oyuncuyu yakalayıp oyun gereği vurmaya çalışırlar. Mendilli ebe oyuncu, başoyuncuya dokununca kurtulur.

Diğer oyuncular ebeyi, başoyuncuya elini değdirmeden yakalarsa iyice hırpalırlar. Bu arada elinde mendil olan çocuk dayaktan kurtulmak için elbiselerinin yırtılması pahasına var gücü ile kurtulmaya çalışır. Mendilli oyuncu yetişip elini başoyuncuya dokundurunca başoyuncu tekrar “Arpa çarpa, Arpa çarpa, Arpa çarpa, diye bağırınca mendilli oyuncu tekrar diğer oyunculara saldırıya geçer ve diğer oyuncular kaçışıp düğümlü mendilin darbelerini yememeğe çalışır. Böylece başoyuncunun birkaç defa “Arpa çarpa, Arpa çarpa, Buğda (y), Buğda (y), bağirtıları

devam eder ve ebe oyuncu, diğer oyuncular tarafından yakalanıp etkisiz hale getirildikten sonra oyuncubaşı oyunu yeniden başlatır.

5.3.4. Gog

6-7 kişi tarafından oynanır. Her oyuncunun, ortalama 1 metre boyunda baş tarafı biraz yuvarlak olan bir sopası bulunur. Oyunun asıl malzemesi olan ve oyuna adını veren, büyük baş hayvanların diz, omuz veya kol eklemlerindeki yumurtadan biraz büyük yuvarlak kemiklerinden meydana getirilen ve adına GOG denilen kemik parçasıdır. Bu yuvarlak kemik parçasının yerini bazen sert bir top veya bezden yapılan küçük toplar alırsa da bunlar dayanıklı olmazlar. Devamlı kuvvetli sopa darbelerine maruz kaldıklarından çabuk kırılırlar. Belli bir noktada 15 cm. çapında bir çukur kazılır. Oyuncular kendi aralarında iki gruba ayrılırlar. Takımlardan biri aralarında sopalarıyla paslaşarak Gog'u çukura atmaya çalışırken diğer takım ise, Gog'u yine sopalarıyla paslaşarak çukurdan uzaklaştırmaya çalışırlar. Oyunun kuralları vardır. Gog'u çukura götürmeye çalışan oyunculardan biri Gog sopasının kontrolünderken, diğer grup oyunculardan biri sopasıyla veya eliyle Gog'a dokunursa, o oyuncu oyun dışı kalır. Oyuncular, Gog'u çukura koymayı başarırlarsa oyunu kazanmış olurlar. Yine oyunda belli bir alan sınırı olur, diğer oyuncular, Gog'u o sınırın dışına çıkarmayı başarabilirlerse oyunu onlar kazanmış olur⁷⁷⁷.

5.3.5. Kortıka Kale (Tol-Çelik)

Bu oyun en az 4 kişi arasında oynanır. Her oyuncunun elinde ucu sivriltilmiş ortalama 1 metre uzunluğunda birer çubuk bulunur. Bir de, birer tane "Tol" veya "Çelik" denilen bir karış boyunda başka bir çubuk parçası bulunur. Oyuncular oyun alanında ortalama 3-4 metre aralıklarla yerlerini alırlar. Oyunculardan biri "Tol" denen küçük çubuğu birinci oyuncuya yüksekten atar. Oyuncu kendisine atılan tol'ı elindeki çubukla havada vurarak alabildiğine uzağa atmaya çalışır. Tol'ı atan çocuk diğer oyuncu tarafından uzağa fırlatılan tol'ını almaya koşar. Bu arada diğer oyuncular hızlı bir şekilde tol'ı getirmeye giden oyuncunun yerini ellerindeki ucu sivri çubukla çukur kazmaya başlarlar. Tol'ı getiren oyuncu gelinceye kadar kazmaya

⁷⁷⁷ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

devam ederler. Oyuncu gelince diğer oyuncular yakalanmadan herkes yerine geçer. Eğer bir oyuncu yerine geçmeden ebe oyuncuya yakalanırsa bu defa o kişi ebe olur ve tekrar uzağa atılan Tol'ı getirmeye giderken bu defa onun yeri kazılır. Oyuncular bittiğinde çukuru çok büyük olan oyuncu oyunu kaybetmiş olur. Oyunu kaybeden oyuncunun çukuru çok büyümüşse çukura oturturlar. Çukuru fazla büyük değilse, bir ayağını kendi çukurunun içine koyar. Diğer çocuklar üzerine toprak doldurup basarlar. Böylece cezası verilmiş olur ve oyun yeniden başlar⁷⁷⁸.

5.3.6. Ancuro Dendik Huro

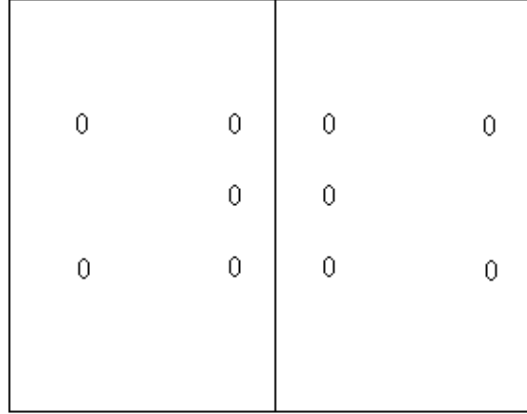
Beşer kişilik iki grup arasında oynanır. Ortalama voleybol sahası genişliğindeki oyun alanı ortasından bir çizgi çekilerek ikiye bölünür. Oyuncular alanın kendilerine ayrılan bölümlerinde yerlerini alırlar. Oyunun kurallarını iyi bilen bir hakem seçilir. Her gruptan üçer kişi orta çizgiye paralel olarak dizilir. Diğer iki oyuncu ise, öndeki üç oyuncunun biraz aralıkla gerisinde dururlar. Grupların öne yerleştirdikleri öndeki üç oyuncularının kuvvetli, çevik, nefeslerini uzun zaman tutabilen ve dayanıklı kişilerden seçilmesi gerekir. Oyun derin nefes ve güç denemesi şeklinde geçer. Arkadaki iki oyuncu ise, öndeki üç oyuncuya güç takviyesi de bulunacaklar.

Gruplar arasında oyuna başlamak için kura çekilir. Oyunu başlatan gruptan bir oyuncu derin derin nefes aldıktan sonra ona çizgiyi geçerek yüksek sesle “Ancuro dendik Huro” tekerlemesini nefes almadan tekrarlar. Karşı tarafa meydan okurcasına kabarak ve kollarını iki yana açarak rakip oyuncular arasında dolanır. Bu arada rakip oyuncular tekerlemeyi nefes almadan söyleyen çocuğun etrafında ona yakalanmadan dolanırlar. Tekerlemeyi çağıran oyuncu rakip sahada el vurduğu kişiler oyun dışı olur. Diğerleri bir taraftan kendisine yakalanmamak diğer taraftan nefesi tükendiği anda onu çabucak yakalamak için çok yakınında dolanırlar. Nefesi tükendiği anda rakip tarafın oyun alanından hızla kaçmaya çalışır. Çünkü bu arada kendi oyun alanına varmadan nefes alırsa yanar, (oyun dışı kalır). Yakalandığı anda kendisi ve rakip oyuncular arasında kıran kırana bir kurtulma mücadelesi yaşanır.

⁷⁷⁸ Hasan Akgül, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

kaçma
kaçma”

Şayet hiçbir oyuncuyu oyun dışı bırakmadan nefesi azalır ve kendi sahasına yakalanmadan dönebilirse aynı grubun başka bir oyuncusu onun yerini alarak karşıya saldırıya geçer.

Şekil 1: Ancuro Dendik Huro Oyun Sahasının Şekli ve Oyuncuların Dizilişi

Bu saldırı sırasında oyuncu, nefes alır ya da kendi çizgisine yetişmeden nefesi tükenirse, oyuncu yanar ve saldırı sırası karşı tarafa geçer.

Oyun 3 set halinde oynanır. İki seti kazanan oyunun galibi sayılır. Bu oyunda saldırıyan oyuncu tarafından sesli olarak tekrarlanan tekerlemeler, sadece

- “Ancuro dendik Huro” değildir.

Bu tekerlemelerin en önemlilerinden biri ise: - Damaçam dolu saçma ben geliyem sen kaçma”dır. Diğerleri ise:

“Ancur duğum nadim te dıdım jına apète
Külawo gur ket nawo
Petèğö dendik reğö
Zebeşö dendik reşşö
Lengeri lınga heri

Devrèşim Te Di Kellèşim.” gibi bir çok tekerlemeler söylenmektedir⁷⁷⁹.

5.3.7. Birre

Oyun, yedişer kişiden oluşan iki grup arasında oynanır. Her grubun içinden, oyunu çok iyi bilen, hızlı koşan ve becerikli bir oyuncu, grup başkanı seçilir. Oyuncuların rahat koşabilmeleri için ortalama 80 x 100 m. genişliğinde bir çim sahasının olması lazım. Bu sahanın tam ortasında 1,5 m. çapında oyuncuların “KOM” diye isimlendirdiği bir daire çizilir.

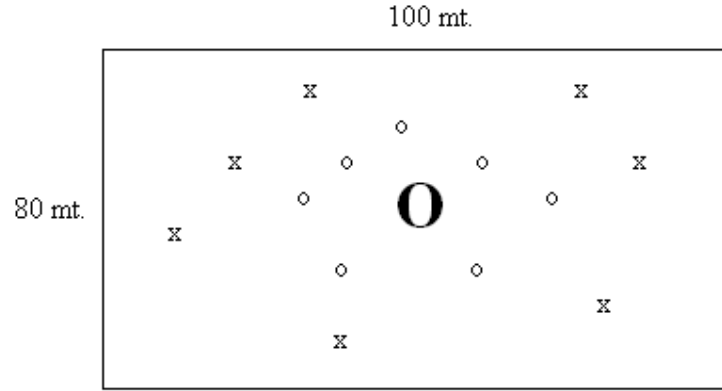
Oyun dört set halinde oynanır. Gruplar berabere kaldıklarında beşinci set’e geçilir. Oyunu çok iyi bilen becerikli ve akıllı bir hakem seçilir. Hakem tarafsız değilse oyuncular arasında istenmeyen tatsızlıklar çıkabilir. Tek hakem yetmediğinde bir ya da iki yardımcı hakem tayin edilebilir. Grupların yerlerini hakem kura ile tayin eder. Oyunculardan bir grup ortadaki dairenin hemen etrafında, daireyi arkalarına alacak ve yüzlerini dışa dönük şekilde yerlerini alırlar. İkinci grup ise 4-5 metre aralıkla birinci grubun etrafında, yüzleri onlara dönük olarak dizilirler. Hakemin işaretiyle oyun başlar. Oyun şu şekilde oynanır:

Dış taraftaki oyuncular daireye (Kom) sırtı dönük olarak duran gruptan birine yakalanmadan kom'un (Dairenin) içine girebilirlerse oyunu kazanırlar. İçeri girme çabalan sırasında daireyi koruyanlardan biri tarafından ellenen oyuncu, yanarak oyundan çıkar. Birinci grubun görevi beş dakika içinde kimsenin daireye girmesine engel olmaktır. Beş dakika içinde daireye diğer gruptan giren olmazsa oyunu kazanmış olurlar. Beş dakika ara ile diğer setlere başlanır. Dört setten üçünü kazanan grup, dördüncü seti oynamaya gerek görülmeden galip ilan edilir ve set biter.

Bu oyun genelde mahalle grupları arasında oynanır. Grupların yedek oyuncularını olur, gerektiğinde oyuncular değiştirilebilir⁷⁸⁰.

⁷⁷⁹ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁸⁰ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Şekil 2: Birre Oyun Sahası ve Oyuncuların Dizilişi

5.3.8. Hamam Puşo

Siverek'te genel olarak on yaş altındaki çocuklar arasında, on veya daha fazla kişi tarafından oynanan bir oyundur.

Üç dört avuç topraktan meydana gelen bir kümeceğin etrafında toplanan çocuklar, ağızlarına aldıkları suyu hızlı bir şekilde toprak kümesinin üzerine püskürtürler. Bir taraftan da elleriyle toprak kümesini sıkıştırırlar. Birkaç defa ağızlarına aldıkları su ile sıkıştırdıkları toprak kümesi sertleşir. İnce dal parçalarıyla herkes kendi tarafındaki kısma delik açarak, suyla çamurlaşmış katı kabuğun altındaki kuru toprağı dikkatlice boşaltır. Sonra kubbe haline gelmiş toprak kümesinin üst bölümünün tam ortasında bir delik daha açılır. Bundan sonra her çocuk kendi önünde açtığı deliğin önünde topraktan küçük bir havuz yapar ve kubbenin en üst deliğinden azar azar su bırakılır. Su hangi çocuğun havuzuna daha fazla akar ve daha erken doldurursa o çocuk oyunu kazanmış olur⁷⁸¹.

5.3.9. Gülle

Bu oyun. hem büyükler arasında, hem de çocuklar arasında 9-10 metre uzunluğundaki düzgün bir zemin üzerinde 4-5 kişi arasında oynanır.

⁷⁸¹ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Oyun, gülle denilen, düzgün, yuvarlak çakmak taştan, camdan veya nadir de olsa demirden yapılmış bilyelerle oynanır. Gençler gülleleri genelde kendi elleriyle, sağlam çakmak taşlarından özene bezene yaparlar. Yumruk büyüklüğünde çakmaktaşı denilen kristal ve mermerimsi bir kaya parçasını günlerce zeytinyağında demlendirerek, başka bir çakmaktaşı parçasıyla vura vura yuvarlatmaya çalışırlar. Gençler yaptıkları gülleleri nasıl yaptıklarını, çakmaktaşını nereden getirdiklerini ve ne kadar emek verdiklerini, sıfır cam kağıdı (zımpara) ile nasıl parlattıklarını anlata anlata bitiremezler. Bu güllelerin özel ustaları vardır. Meşhurdurlar. Onların ellerinden çıkan güllelerin ayrı bir değeri vardır.

Yaşı biraz daha küçük çocuklar ise, daha basit kabataslak taştan yaptıkları veya hazır aldıkları küçük cam güllelerle oynarlar. Büyükler yere para dikerler. Küçükler ise genelde elbise düğmeleriyle cam parçaları veya gazoz kapaklarını yere dikip, bunları güllelerle vurarak oynarlar.

Gülleyi atış şekilleri vardır. 1. Yerden vurma. Şahadet parmağını orta parmağın üstüne getirilerek yerden yere nişan alınır. 2. Havadan vurma. Avuç içine alınan bilye orta parmağın kıvrımında başparmak ile havadan yere nişan alınır. 3. Elle atma. Avuç içine alınan bilye parmakla nişan almadan avuç içi ile yerdeki hedefe atılır.

Düğmelerin büyüklüklerine göre değerleri vardır. Padesü düğmeleri onluk, ceket düğmeleri beşlik, kol düğmeleri ise birlik düğmedir. Oyuna, başta da bahsettiğimiz gibi oyuncular arasında, çabuk davranarak yüksek sesle Peşing birinci, Duk ikinci, Kankır diyen ise üçüncü olur. Bundan sonrakiler oyunda en son sırayı alırlar.

Oyuna kimin önce başlayacağını başka yolları da vardır. Para, düğme veya bir tarafı kuru diğer tarafı yaş olan yassı ve küçük bir taş havaya atılıp kura çekilerek de oyuna başlanır. Oyun alanına 1,5 veya 2 metre aralıklarla, para, düğme, gazoz kapağı veya cam parçaları dikey olarak konur. Her oyuncunun bir “tek” dikme hakkı vardır. Yere dikey olarak konan ve “tek” diye isimlendirilen hedeflere, ellerindeki güllelerle, yerde belirlenmiş bir noktadan nişan alarak vurmaya çalışırlar. Bu hedefleri vuran

oyuncu vurduğu cismi kazanmış olur. Vuramazsa sıra ikinci oyuncuya geçer, o da vuramazsa üçüncü ve diğer oyunculara sıra gelir. Oyuncu iyi nişancı ise, “Tek” ve diğer oyuncuların güllerinden birini birlikte vurabilir. Bu nedenle sıra kendisine geldiğinde hem “teki” hem de gülleyi vurabilmesi için, “tek ile gülle Tewlehew” (Tek ile gülleyi birlikte vuracağım) dedikten sonra nişan aldığı tek'i ve gülleyi vurursa hem teki alır, hem de vurduğu güllenin sahibi oyun dışı kalır. Eğer “Tek ile Gülle Tewlehew” demeden hem “teki”, hem de gülleyi vurursa, oyuncu “tek”ı alır ama vurduğu güllenin sahibi oyun dışı kalmaz. Tüm tek'ler yani hedefler vurulduktan sonra oyun yeniden başlar. Oyunda kaç oyuncu varsa, yere o kadar tek (hedef) dikilir. Oyunun sonunda her oyuncunun kazandığı tekler sayılır en çok tek kazanan oyuncu birinci olur. Oyunun belli bir süresi yoktur oyuncular yoruluncaya kadar devam eder.⁷⁸²

5.3.10. Deleme

Deleme, Siverek'te “topaç”a verilen isimdir. Deleme ile oynanan değişik oyun çeşitleri vardır. 1-1,5 metre çapında bir dairenin içerisinde kınap denilen kalın iple döndürülen delemeleri, yine aynı kınapla deleme dönerken, yerden yine kınap ile (İple) alıp avuçlarında zıplatarak döndürebilen ikinci deleme atışı yapma hakkını kazanır. Yerde dönen delemenin dönüşünü kesmeden avucuna alıp çeviremeyen kişi yenilmiş sayılır ve delemesini çizilen dairenin ortasına bırakır. Diğer oyuncular delemelerini çevirirken, dairenin ortasındaki cezalı delemeleri hedef alarak cezalı oyuncunun delemesini dövmeye başlarlar. Yerdeki deleme dairenin dışına fırlar yahut kırılırsa o zaman oyuncu yeniden oyuna katılma hakkını elde etmiş olur.

⁷⁸² Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

Fotoğraf 147: Sokakta Deleme Oynayan Çocuklar

Siverek'te delemeyi gösteri şeklinde oynayan çocukları seyre doyum olmaz. Çünkü burada adeta şov yaparcasına yerde dönen topaç defalarca hızını kesmeden iple havalandırılır. İpin üstünde defalarca aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya, oradan avuca, sonra tekrar yerde çevirerek dakikalarca zevkli bir gösteri sunarlar. Bütün bu hareketler yapılırken delemenin hızı kesilmez, aksine artar. Maharet kimin delemeyi daha çok oyunda tuttuğu ile ölçülür⁷⁸³.

5.3.11. Lahti-Koza

4 ve daha çok oyuncu arasında oynanır. Belh bir uzaklığa “koza” denen yumurta büyüklüğünde yuvarlak bir taş konur. Her övüncünün özenle seçtiği 10-15 cm çapında yassı yuvarlak ve rahatlıkla atılabilen “lahd” denilen bir taşı olur.

Oyuna başlamak sırasını belirlemek için yaklaşık beş metre mesafede çizilen oyuna başlama çizgisinden bütün oyuncular lahdlerini kozaya atarlar. Herkes lahdini fırlattıktan sonra ölçüm yapılır. Koza taşına yakınlık derecesine göre sıralama yapılır. Kozaya yakın olanlar sırayla 1.2.3'ncü olacak şekilde oyuna başlarlar. Taşı (lahdi) kozaya en uzak olan kişi ebe seçilerek kozanın başına geçer. Koza biraz yüksekçe bir tümsekte olan taşın üzerine konur. Oyuncular sırayla kozayı hedefleyerek lahdlerini fırlatırlar. Birinci sıradaki kişi kozayı isabet ettiremezse bekler. İkinci kişi atışını

⁷⁸³ Hüseyin Öztuncer, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

yapar. İsbet yoksa o da bekler. Bu arada ebe lahdlerin, sahipleri tarafından kaçırılmasını engellemek için tetikte bekler. Oyunculardan birisi kozaya lahtını isabet ettirdiği zaman, ebe kozayı almaya koşar. Kozaya ne kadar uzağa fırlatılırsa oyuncuların işi o derece kolaylaşır. Çünkü ebe kozayı almaya koşarken daha önce isabet ettiremeyen oyuncular el çabukluğu ile lahdlerini ebeye yakalanmadan alarak başlama çizgisine ulaşarak kurtulurlar. Kurtulamayacağını anlayan kişi ayağını lahdinin üzerine koyarsa kaçmak için bir fırsatını buluncaya kadar öylece beklemek zorundadır. Bu arada ayağı ile lahdi bir seferde havalandırıp alabilen kişi de kurtulmuş sayılır. Serbestçe başlama çizgisine gider. Tutturamazsa, ebeye yakalanmadan tekrar ayağını lahdinin üzerine koyarak bekler. Oyun bu şekilde devam eder. Ebe lahdini almaya gelen birisini yakalayınca eli ile dokundu mu yakalamış sayılır kadar değişmez. Oyun çizgisinin dışında ellenen kişi ebe olur⁷⁸⁴.

Fotoğraf 148: Lahdi Koza Oynayan Çocuklar

5.3.12. Dello (Beş Taş)

Daha çok ev ortamında kızlar tarafından oynanır. Nadir de olsa küçük erkek çocukların da oynadığı olur. Pürüzsüz ve hafif yuvarlak, fındıktan biraz büyük beş adet taş ile oynanır. Oyuna başlama kurasından sonra taşları avucuna alan kişi bunları fazla dağıtmadan birbirlerine yakın gelecek şekilde hafifçe yere savurur. İlk oyuncu

⁷⁸⁴ Hasan Akgül, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

yerdeki beş taştan en uygun olanını eline alır. Hafifçe havaya fırlatarak taş havada iken yerdeki taşlardan birini alır. Bu şekilde yerdeki dört tane taşı avucuna alır. Taş havada iken yerdeki taşlar alınmalıdır. Birinci tur bu şekilde tamamlanır. Avuca alınan taşlar tekrar yere atılır. Yine yerden en uygun olan taş alınır ve taş havaya fırlatılırken bu sefer yerden ikişer tane taş alınır. Taşların kolaylıkla ikişer ikişer alınabilmesi için arada tek taş havaya atılarak yere düşmeden yerdeki taşlar birbirine yakınlaştırılır ve yerleri kolaylıkla alınabilecek şekilde düzeltilir. Havaya her taş fırlatmada yerden iki tane taş alınarak bu tur da tamamlanır. Üçüncü turda taşlar üçer üçer alınır. Daha sonra taşların dördü bir seferde alınır. Elindeki beş taşı yere koymak için yine bir taşı havaya atarken onları yere koyar. Bu arada taşı yere düşürürse ikinci sefer oyuna başladığı zaman baştan değil, kaldığı yerden oyuna devam eder.

Dört taşı da birden alabilen oyuncu tüm taşları uygun şekilde tekrar dağıtır. Sonra başparmak ile işaret parmağını köprü yaparak yine bir taşı havaya fırlatma esnasında önce birer birer, sonra ikişer ikişer, üçer üçer ve sonunda dördünü bir seferde parmak köprüsünden havadaki taşı yere düşürmeden geçirebilen oyuncu son olarak beş adet taşı iki avucuna alarak havaya fırlatıp ellerinin tersi ile onları yakalamaya çalışır. Ellerin tersiyle tuttuğu taşları tekrar havaya atarak iki avucuna birleştirerek içine alır. İşte bu son hamlede kaç tane taş yakalamışsa oyuncunun aldığı puan belirlenmiş olur. Oyun bu şekilde devam eder. Taşlar bir dahaki oyuna kadar özenle saklanır.⁷⁸⁵

5.3.13. Bezirgan Başı

10 -12 kişi arasında oynanır. Üç aşamalı bir oyundur. Birinci aşamada takım kaptanları belirlenir. İkinci aşamada oyuncuların takımlara dengeli dağılımlarını sağlamak için seçmeler yapılır. Oyunun en neşeli aşaması bu kısımdır. Üçüncü aşamada takımlar belirlendiğinden, oyuncular başta oyuncu başları olmak üzere birbirlerinin bellerinden tutarak takım kaptanları el ele vererek takım halinde birbirlerini, çekerler.

⁷⁸⁵ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Birinci aşama: Kaptanlar kendiliğinden veya istekliler kura ile seçilirler. Kaptanlar seçildikten sonra bir köşede gizlice diğer çocukların duymayacakları şekilde sadece her ikisinin bileceği birer şifre isim seçerler. Bu şifreleri kaptanlardan başka kimse bilmeyecek.

İkinci aşamada: Oyuncuların takımlara dağılmaları için yapılır. Oyunun son kısmı güç denemesi olduğundan güçlülerin bir tarafta toplanmasını engellemek için yapılır. Kaptanlar ellerini kavuşturarak çocukların altından geçebileceği kadar bir köprü oluştururlar, oyuncular iki kaptanın ellerinin altından geçmek için sıraya girerler. Kendisine sıra gelen çocuk şu tekerlemeyi makamla söylerler.

- Bezirgan başı, bezirgan başı
- Aç kapıyı
- Bölük başıyam
- Girim içeri

Köprüyü kuran grup başkanları ise şu tekerlemeyi yine makamla söylerler.

- Vallahi açmam
- Billahi açmam
- Bölükten korkmam
- İçeri almam

Kaptanlar bu tekerlemeyi söylerken kollarını sağa sola ritmik bir şekilde hareket ettirirler. Bu arada sırası gelen oyuncu köprüünün altından karşı tarafa geçer. Son oyuncuya kadar tüm oyuncular bu şekilde geçerler. Son oyuncuya sıra gelince, o da aynı tekerlemeyi söyler ancak oyuncu başları:

- Valiah açarım
- Billah açarım
- Eğer geçmesen
- Alır kaçarım

Deyip son oyuncuyu kollarının arasına alarak hapsederler ve yüksek bir sesle oyuncuya belirledikleri şifreleri sorarak hangisini seçmek istediğini sorarlar.

- Sen yıldız mı istisen, yoksa ay mı?

Oyuncu, yıldız derse şifresi yıldız olan kaptanın takımına dolayısıyla onun arkasında dizilir. Ay isterem derse, ay şifresini seçen kaptanın arkasına geçer. Seçmeler sıradaki tüm oyuncular bitinceye kadar devam eder. Bu şekilde takımlar belli olur.

Üçüncü aşama: Oyuncular zaten kaptanlarının arkasında sırayla dizilmişler. Bu aşamada her gruptaki oyuncuları birbirlerinin ellerinden sıkı sıkı tutunurlar. Karşı karşıya gelmiş takımlar başta kaptanları olduğu halde kuvvet denemesine başlayacaklar. Kaptanlar birbirlerine ellerini uzatıp var güçleri ve arkalarındaki oyuncuların da desteklemesiyle birbirlerini çekerler. Hangi grup diğer grubu yere yıkar veya kendi çizgisine çekerse, oyunu kazanmış olur⁷⁸⁶.

5.3.14. Kelankusi

Yağışların olduğu ve yağmura ihtiyaç duyulan mevsimlerde gençler veya çocuklar tarafından yağmurların yağması içi, oyunla karışık bir çeşit yağmur duasıdır. Katılanların sayısı sınırsızdır. İki metrelik bir sopaya, artı şeklinde bir metrelik başka bir sopa bağlanır ve bu sopaya kadın veya erkek elbisesi giydirilir. Çocuklar bu kuklayı ellerinde taşınarak kapı kapı dolaşırlar. Önüne geldikleri kapılan çalarak aşağıdaki tekerlemeyi hep bir ağızdan makamlı bir şekilde tekrarlarlar:

“Kelan kusi geldi geldi kapıya
Ne ister
Allah'tan rahmet ister
Keçkuli kurban ister
Yek Ali Yek Ömer
Ser Doşega peğamber
Amin”

Ev sahibi kapıya gelinceye kadar bu tekerlemeler devam eder. Ev sahibi kapıya gelince elinde bir tas veya kova suyu damın üzerinden ya da kapıda kuklanın

⁷⁸⁶ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

üzerine döker ve çocuklara çeşitli yiyecekler verir. Çocuklar bu defa başka bir kapıya giderler ve topladıkları yiyecekleri hep birlikte yerler⁷⁸⁷.

5.3.15. GoşteK

Geniş ve düz bir sahanın içinde oynanır. Oyun keçi kılından yapılmış 3-4 metre uzunluğunda kalınca bir şeritle oynanır. Oyuncular arasından biri çok zayıf diğeri güçlü iki kişi seçilir. Zayıf olan oyuncunun adı, et anlamında “goşt”, diğerkuvvetli oyuncu da onun sahibi ve koruyucusu olur. Oyunda bir canlıya (burada goşteK sözcüğü et anlamıyla canlıyı anlatmaktadır. Saldıran yırtıcı hayvanlar ve onu korumaya çalışan sahibi temsil edilmek istenir.

Keçi kılından yapılan kalınca bir şerit goşteK adı verilen çocuğun ayağına bağlanır. Sahibi düğümlü ucu elinde tutar.

GoşteK denilen çocuk sahanın ortasında oturtulur. Goştegin sahibi ise şeridin düğümlü olan ucunu elinde tutarak goştegin etrafında dolanır. Goştegi diğeroyuncuların saldırılarından korumaya çalışır. Goştege saldırınlarkababaların bir leşe saldırdığı gibi yaklaştıklarında çimdik atarlar. Adeta vücudundan et koparı yormuş gibi hareketler yaparlar. Canını acıtmaya çalışırlar. Goştegin sahibi elindeki ucu düğümlü şeritle goşteki korumaya çalışır. İpin ucu düğümlü olduğu için kime isabet ederse vücudunda morarma olur. Dışardan saldırınlarkem kendilerini korurlar, hem de goşteK'e çimdik atamaya uğraşırlar. Her çimdik atıklarında: “Oh be ne güzel et”, diye seslenirler. Oyuncular bir taraftan goşteke saldırırlar, bir taraftan da kendilerini darbelerden korurlarken goştekin sahibini yakalamaya çalışırlar. Çünkü o daha önce onların canını çok acıtmıştır. GoşteK sahibi ipi onların elinden kurtarmaya çalışır. Bu arada ipi birbirlerinin elinden çektikleri zaman goşteK yerde sürüklenir. Bu çok tehlikeli bir durumdur. İp goştekin ayağına bağlı olduğu için sakatlanma ihtimali bile vardır. Fakat goşteK hızlı davranır ipi hemen ayağından çözerse kurtulur. Saldıran

⁷⁸⁷ Fikriye Önder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

oyuncular ipi alırlarsa iple goştek sahibini iyice döverler. Goştek sahibi kurtulursa kaçar⁷⁸⁸.

5.3.16. Kırım

Yaz mevsiminde akşamları 7-8 kişi ile oynanır. Bir kişi kale olarak belirlenen duvar ya da herhangi bir direk önünde durur. Bu kişinin görevi oyuncuların kale olarak belirlenen bu yere yaklaşmalarını engellemektir. Diğer çocuklar kaleye saldırırken onları yakalayarak saf dışı eder. Oyun bu şekilde devam eder.

Oyun alanına sınır çizilebilir. Bu durumda oyun çabuk biter. Ancak kaçan oyuncuların alanına sınır konulmadığı durumlarda oyun gecenin yansına kadar kovalamaca şeklinde devam edebilir. Artık iki kişi arasında uzak sokaklara iş uzadığından diğer oyuncular da dağılırlar⁷⁸⁹.

5.3.17. Koç Kaçakçı

Bu oyun 4 ile 7'şer kişilik gruplar halinde oynanır. Grupları belirlemek için önce bir hakem seçilir. Hakem oyuncuların kollarını uzattırarak parmaklarından omuz hizalarına kadar karışla ölçer. Karışlan sayarken, birinci karışta Kolçı, ikinci karışta Kaçakçı der, üçüncüde yine kolçi diyerek oyuncunun omuzuna kadar devam eder ve karışlar kolçıda biterse o oyuncu kolçi grubuna gider, kaçakçıda biterse kaçakçı grubuna dahil olur. Böylelikle “Kolçı ve Kaçakçı” diye iki grup belirlenmiş olur. Oyun gereği kaçakçılar, kaçıp saklanırlar. Kolçılar da kaçakçıları arayıp bulurlar. Kolçılar, arayıp buldukları kaçakçılara ellerini vurmaları gerekmektedir. El vurulmayan oyuncu oyun dışı olmaz. Kolçılar, bütün kaçakçılara el vurup onları oyun dışı bırakıncaya kadar oyun devam eder⁷⁹⁰.

⁷⁸⁸ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁸⁹ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁹⁰ Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

6. HALK EDEBİYATI

6.1. Türkü

Halk edebiyatının en zengin alanlarında olan halkın sözlü geleneğinden doğan ürünlerdir. İnsanların duygu ve düşünceleri ile dünyayı algılayış şekillerini bir ezgiye koşulmuş olarak ortaya koyan türkülerin içeriği ve biçimi yöreden yöreye farklılık gösterebilmektedir. Düzenleyicisi belli olmayan türkülerin yanı sıra söyleyeni belli olan türküler de vardır.

İnsanlar, ilgi alanlarına giren ve duygularını etkileyen her olay için türkü söylemişlerdir. Acı, nefret, sevinç, aşk ve tutku gibi birçok duyguyu barındıran türkülerin konusu, sevgi, ayrılık, ölüm, kıtlık ve deprem gibi kişisel ve toplumsal konular üzerinde ağırlık kazanmıştır⁷⁹¹.

Her yörenin kendine özgü türküleri vardır. Siverek ilçesinde⁷⁹² yöreye özgü türküler mevcuttur. Her türkünün kendine has hikayesi mevcuttur. Bu hikayeler yirmi yılı aşkın süre önce Ramazan Özgültekin tarafından ses kasetlerine alınan kayıtlar bir araya getirilerek derlenmiştir. Ayrıca bu türkülerin çoğu Türk Halk müziği Repertuarı TRT müzik Dairesi Yayınlarına girmektedir. Bu türkülere örnek verirsek:

6.1.1. Siverek Yaş Üzüümü

Diyarbakır'ın “Arpa orağa geldi” türküsünün bir başka versiyonu olan” Siverek Yaş Üzüümü” türküsünün konusu “sevda”dır. Yörede meşhur olan üzüm ve, sevgiliye kavuşma sembolü haline getirilmiştir. Sanatçı Siverek'in yörede meşhur olan yaş üzümünü kendi sevdası ile özdeşleştirip bir türkü haline getirmiştir. Türkülerimizde sevgili yoluna canlar erir, gözyaşları dökülür.

Ali Zeyno'yu deliler gibi sever, tırnağının taşa değmesini istemez. Ama hayat bu, herkes geçim derdinde, kırsal alanda tüm aile fertleri çalışmak zorunda. Ailesi de

⁷⁹¹ Suat Batur, **Açıklamalı Örneklî Halk Edebiyatı**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1998:46.

⁷⁹² a.g.e.:46.

Zeyno'yu tarlaya, bağa, ekin biçmeye göndermektedir. Ali dokunmaya kıyamadığı Zeyno'sunun bağ ve tarla yollarında nazik ellerinin ve ayaklarının incinmesine dayanamayarak üzüntüsünü dizilere döker.

SİVEREK YAŞ ÜZÜMÜ⁷⁹³

Siverek yaş üzümü oy oy oy oy
Bağlayın sağ gözümü oy oy seabim
Dediler yarin gelmiş oy oy oy oy
Açın bağlı gözümü oy oy seabim

Arpalar karakılçık oy oy oy oy
Dama çıkma baş açık oy oy seabim
Eğer beni sevisen oy oy oy oy
Al bohçanı yola çık oy oy seabim

Arpalar dize kadar oy oy oy oy
Yarım gel bize kadar oy oy seabim
Sana çorap öreyim oy oy oy oy
Topuktan dize kadar oy oy seabim

6.1.2. Cemil

Siverek'in meşhur türkülerinden biri de "Cemil" isimli türküdür. Bu türkünün günümüze kadar gelen öyküsü şöyledir.

Siverek'te Fatma isimli bir genç kız, yakışıklılığıyla nam salmış ve genç kızların yüreğini yakan Cemil'e sevdalanır. Ancak Cemil'in bundan haberi yoktur. Zamanla Fatma'nın Cemil'e olan sevdası dillerde dolaşmaya başlar. Fatma bu sevda yüzünden günden güne erir. Sonunda bu haber Cemil'in kulağına gider ve bir gün Fatma ile karşılaşır. Karşısında güzeller güzeli bir kız görür. Cemil de Fatma'ya sevdalanır. Aileleri evlenmelerine engeller çıkarır. Sevda acısına dayanamayan

⁷⁹³TRT Müzik Dairesi Yayınları, THM Repertuarı, No: 1843.

Cemil hastalanır. O dönemin ileri gelenleri araya girip, Fatma ile Cemil'i evlendirirler. Cemil'in sevdası öylesine alevlenmiştir ki, yüreğindeki kor sönmez ve ince hastalığa (verem) yakalanır. Bir müddet sonra dünyadan ve Fatma'sından ayrılır, Fatma'nın dünyası kararır, Cemil'ini kaybetmiştir. Cemil'e ağıtlar yakar, türkülerle çağırır.

Fatma daha sonraki hayatında birbirini seven gençlerin düğünlerinde hem onları sevindirmek hem de Cemil'i yad etmek için def çalar, maniler söylerdi. Çoğu zaman söylediği manilere müzik uyarlayarak çeşitli türküler meydana getirirdi. Bundan sonra halk arasında "Tefçi Fatma" diye anılmaya başlar. Tefçi Fatma'nın söylediği bu türkülerin çoğu unutulup gitmiştir. Ancak kendi sevdası olan "Cemil" türküsünü her düğünde ve her zaman söylediği için bu türkü halka mal olup günümüze kadar gelmiştir.

CEMİL

Kaynak: Tefçi Fatma

Kormışkanda bir kuş var Cemil	Anan öle Cemil
Kanadında gümüş var Cemil	Baban öle Cemil
Alo gitti gelmedi Cemil	Yetim kalasan Cemil, Cemil
Elbet bunda bir iş var Cemil	Benim olasan Cemil, Cemil
Bavuş yolu incedir Cemil	Anan öle Cemil
Ne karanlık gecedir Cemil	Baban öle Cemil
Yastık kurbanın olam Cemil	Yetim kalasan Cemil, Cemil
Yar yatışı nicedir Cemil	Benim olasan Cemil, Cemil
Mahreke urdım Cemil	Anan öle Cemilû
Kağ gıdağ Eyvanat'a Cemil	Baban öle Cemil
Genç ömrümü çürüttüm Cemil	Yetim kalasan Cemil, Cemil
Yalavız yata yata Cemil	Benim olasan Cemil, Cemil

6.1.3. Bir Cigara İç Oğlan

Dillerden düşmeyen türkülerimizden birisi de “Bakkal Mahmud’un Kızı”dır. Bu türküde Siverek’e ait yer adları, yörenin şivesi ve deyimleri bulunduğu için başka yörelere mal edilmesi mümkün olmamıştır.

Siverek’in meşhur mevkilerinden biri “Hacı Pınar düzü”nde dükkanı olan Bakkal Mahmud’un güzel mi güzel bir kızı vardır. Olayın yaşandığı dönemde Siverek’te bulunan Süvari alayında askerlik görevini yapan bir genç Hacı Pınarındaki Bakkal Mahmud’un dükkanının önünden geçerken, babasına yardım için dükkanda bulunan kızı görünce yerinde mıhlınır kalır. Gözü kızdan başka bir şey görmez. Kız da bunun farkına varır. Asker bundan sonra sık sık alış veriş bahanesi ile dükkana uğrar. Artık her gün bir bahane ile oradan gelir gider. İki genç birbirlerine vurmuşlardır. Gençlerin tavırları komşularında dikkatini çeker. Kızın babası da işin farkına varır. Asker, kızı babasından ister. Ancak bu yabancı gence verecek kızı yoktur. Babası vermez. Kız derdini türküye döker ve oğlana “Şimdi söyleyeceklerimi duyunca üzülmemesi için” “Bir cigara (sigara) iç oğlan” iç ki, üzüntün biraz azalsın “Gel kapıdan geç oğlan” “Beni sehen (sana) vermezler” boşuna uğraşma beni sana vermezler. Bu sevdaya dayanamazsın, erimeni ve yıkılmanı istemiyorum. “Bu sevdadan geç oğlan” diye sevdiğinin kendisinden umudunu kesmesini ister. Oğlan ise, içindeki sevda ateşini “Hacı pınarın düzü-Felek ayırdı bizi” deyip kızı vermeyen anne-babayı Felek’e benzeterek sitemini dile getirir. “Bakkal Mahmud’un Kızı-Yaktı yandırdı bizi” dizeleriyle, bu sevda ateşinin yüreğini yakıp kavurduğunu dile getirir. Kız ise, oğlanın kendisine de sitem ettiğini zannederek “Oğlan seni seviyem-kimselere demiyem” diyerek oğlana sevdalı olduğunu belirtir. “Anam babam vermiyor da-Onlara edemiyem” sözleriyle, istemeyenin kendisi olmadığını, anasının-babasının vermediğini ve onlara da gücünün yetmediğini anlatmaya çalışmaktadır.

Nihayet babasının kızı vermeyeceğini anlayınca kızla anlaşarak kaçmaya karar verirler. Sözleştikleri bir gece kızı atına attığı gibi kaçıır ve kendi memleketine götürür. Araya yıllar girer. Çoluk çocuk derken barışırlar. Daha sonra Urfa’nın Ceylanpınar ilçesine yerleşirler. Hayatlarının sonuna kadar burada yaşarlar.

6.1.4. Evlerinin Önü Yoldur Yolaktır⁷⁹⁴

Bu türkü, Siverek'ten Mehmet Çelikkat ve Faruk Uğurlu tarafından derlenip notalanmıştır.

Kaynak: Mehmet Çelikkat-Faruk Uğurlu

Makam: Uşşak

Derleyen: Mehmet Özbek

Evlerinin önü yoldur yolaktır
Başımıza gelen dektir dolaptır
Ellerin huriyse benim melektir
Ben yarime neler neler alayım

Ben yarime neler neler alayım
Ben yarime ipek mendil alayım
Darılmışsa gidip hatrın sorayım
Ayrılığa yoktur benim dayağım

Evlerinin önü kahve dibeği
Dibeğe vurdukça oynar yüreği
Ne sen gelin oldun ne ben güveği
Ben yarime neler neler alayım

Ben yarime neler neler alayım
Ben yarime ipek mendil alayım
Darılmışsa gidip hatrın sorayım
Ayrılığa yoktur benim dayağım

Evlerinin önü bulgur sokuşu
Yel estikçe gelir yarin kokusu
Yarım küçük kendi cilve kutusu
Ben yarime neler neler alayım

Ben yarime neler neler alayım
Ben yarime ipek mendil alayım
Darılmışsa gidip hatrını sorayım
Ayrılığa yoktur benim dayağım

⁷⁹⁴ TRT Müzik Dairesi Yayınları, THM Repertuarı, No: 2188.

6.1.5. Meryemmi⁷⁹⁵

Altınının ufağıyam
Siverek uşağıyam
Nerde bir güzel görsem
Ben onun aşığıyam

Elma dalda dal yerde
Bülbül ötmez her yerde
Felek bizi ayırdı
Her birimiz bir yerde

Siverek iki yoldur
Biri sağbiri soldur
Sağına kurban olam
Yarın gittiği yoldur

Meryemè Meryemè
Çaw reşşè Meryemè
Meryemè Meryemè
Çaw reşşè Meryemè
Meryemè Meryemè
Çaw reşşè Meryemè
Meryemè Meryemè
Çaw reşşè Meryemè
Meryemè Meryemè
Çaw reşşè Meryemè
Meryemè Meryemè
Çaw reşşè Meryemè

6.1.6. Güllü Gider Bostana⁷⁹⁶

Güllü gider bostana
Gül doldurur fistana hey
Korkarım yağmur yağar
Mavi çarşaf ıslana hey

Elindeki nar mıdır
Koynundaki yar mıdır hey
Doğru söyle güzelim
Benden başka var mıdır hey

Elindeki nar ise
Koynundaki yar ise hey
Gençliğime doymiyim
Senden başka var ise hey

Aman gülüm yar gülüm
Doldur bade ver gülüm
Sensin bu dağın gülü hey
Heey gülü gülü hey
Aman gülüm yar gülüm
Doldur bade ver gülüm
Sensin bu dağın gülü hey
Heey gülü gülü hey
Aman gülüm yar gülüm
Doldur bade ver gülüm
Sensin bu dağın gülü hey
Heey gülü gülü hey

⁷⁹⁵ Mahmut Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar.

⁷⁹⁶ Ramazan özgültekin vd.**a.g.e.**:205.

6.1.7. Elma Yanım (Uzun Hava)

Bu uzun hava, halk arasında ‘‘Taşçı Koçali olarak tanınan merhum Koçali Alur tarafından söz, müzik ve derlemesi yapılarak plağa okunmuştur.

Elma yanım Elma yanım
Kibar kızarmış elma yanım yar yar
Oğul nasıl yatayım toprağa yar yar
Vala bu dünyadan murad almadan yar yar
Hain elinden yar yar
Güle damlar güle damlar
Kibar gül soyudur güle damlar
Oğul yanağı gül dudağı bal yar
Vala ne biter güle damlar
Hain elinden yar yar yar yar

6.1.8. Siverek Asmasıyam

Kaynak: Abdurahman Kepekçi

Makam: Uşşak

Derleyen: İbrahim Tatlıses

Siverek asmaşıyam	Lè gidè ğeydoke
Sümerin basmasıyam	Şirinè şemamokè
Ane doktor getitme	Bejnate zırawè
O yarın hastasıyam	Mina şıtlè tü'ükè
Bu kala ne kaladır	Lè gidè ğeydoke
Etrafı kerbeladır	Şirinè şemamokè
Ölüm Allah'ın emri	Bejnate zırawè
Ayrılık ne beladır	Mina şıtlè tü'ükè

6.1.9. Çubuğu Asma Yarım

Çubuğu asma yarım	Elde fincana kurban
Anadan yosma yarım	Kolda mercana kurban
Bilsen yine huyundan	Alem mala maliktir
Selamın kesme yarım	Bende bir cana kurban
Aman dayanamam	Aman dayanamam

Sabah oldu uyan yar	Gidin bulutlar gidin
Beni dertli koyan yar	O yare haber edin
Ellerin gözü için	O yar uykuda ise
Göze olam diken yar	Uykusun haram edin
Aman dayanamam	Aman dayanamam

6.1.10. Evlerinde Makine

Kaynak: Mehmet Öcal

	Evlerinde Makine
Yavrum	Kalk gidelim hakime
	Beni baştan çıkaran
Aman	Siverekli Sakine
Aman	Bir o yandan bir bu yandan
Yavrum	Zülûf gerdan yaylasından

	Değirmen üstü çiçek
Yavrum	Orak getirin biçek
	Beni baştan çıkaran
Aman	Siverekli gül çiçek
Aman	Bir o yandan bir bu yandan
Yavrum	Zülûf gerdan yaylasından

Çarşaf sarmış lacivert
Yavrum Bir oğlan sevmiş çok mert
Siverek'ten yar seven
Aman Alır başına bin dert
Aman Bir o yandan bir bu yandan
Yavrum Zülûf gerdan yaylasından

6.1.11. Siyah Saçlar Yan Olur (Sevim)

Kaynak: Abdurrahman Kepekçi

Makam: Uşşak

Derleyen: Halil Kendirli

Siyah saçlar yan olur
Görenler hayran olur
Sevim senin yüzünden
Kavga değil kan olur

Sevim sevim yıkılsın evin
Eller kınalı sevim
Gözler sürmeli sevim
Anasının bir tanesi
Sevim sevim yıkılsız evin

Deniz dalgasız olmaz
Gençliğ sevdasız olmaz
Siverek'ten yar sevenin
Başı belasız olmaz

Sevim sevim yıkılsın evin
Eller kınalı sevim
Gözler sürmeli sevim
Anasının bir tanesi
Sevim sevim yıkılsız evin

6.1.12. Siyah Zülfün Tellerine

Kaynak: Sakıp Çepik

Makam: Hicaz

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

Siyah Zülfün tellerine

Muhabetin yellerine

Kurban olam dillerine

Canım yar Ruhum yar Hayranım yar

Yar senin kaşın senin gözün kapkara

Kapkara gönlüm yara

Daha gençken benim yaşım

Bak ağardı saçım başım

İnci gibi senin dişin

Canım yar ruhum yar hayranım yar

Yar senin kaşın yar senin gözün kapkara

Kapkara gönlün yara

6.1.13. Sürme Çekmiş Gözlerine

Kaynak: Ayşe Şan

Makam: Uşşak

Derleyen: Nuri Sesigüzel

Sürme çekmiş gözlerine

İnandım yar sözlerine

Mail oldum sözlerine

Ah lè Cemo Vah lè Cemo

Ez Kurbana bejna temo

Vah lè Cemo lè lè Cemo Lè lè lè Cemo

Sil gözünden sürmeleri

Çöz gögsünden düğmeleri
Göreyim gül sineleri
Ah lè Cemo Vah lè Cemo
Ez Kurbanda bejna temo
Vah lè Cemo lè lè Cemo Lè lè lè Cemo

Altın takam gerdanına
Seni sarayım canıma
Koşa koşa gel yanıma
Ah lè Cemo Vah lè Cemo
Ez Kurbanda bejna temo
Vah lè Cemo lè lè Cemo Lè lè lè Cemo

6.1.14. Bu Pınar Eşme Pınar

Kimden Alındığı: Sadun Çelik

Derleyen: Mehmet Özbek

Bu pınar eşme pınar
Yaramı deşme pınar
Yar yanına gelende
Su ver konuşma pınar
 Vay bana hele hele bana
 Bende kurbanam sana
Bu gece buralıyam
Ne bahtı karalıyam
El beni aşık sanar
Yürekten yaralıyam
 Nakarat
Bu gece uymamışam
Ser yere koymamışam
Yastık kurbanın olam

Ben ona doymamışam
Vay bana hele hele bana
Bende kurbanam sana

6.2. Mani

Anonim halk edebiyatının en yaygın ürünlerinden biri de manilerdir. Daha çok dört mısradan oluşan maniler 7 veya 8'li hece ölçüsü ile yazılan manzumelerdir. Köy kasaba ve şehirlerde özellikle kadınlar tarafından irticalen oluşturulan manilerin konuları, aşk, sevgi, ayrılık, ölüm, evlenme, güzellik ve çirkinlik gibi konular üzerine ağırlık kazanmıştır⁷⁹⁷. Bütün yörelerimizde olduğu gibi Siverek ilçesinde söylenen manilerin konuları da aynı doğrultudadır. Bunun yanında Siverek manilerinde hakim konular “Siverek kızları” sevda, kavuşma özlemi Siverek gibi konulardır. Siverek'te söylenen manilerden bazıları şunlardır;

Mani benim ezberim	Siverektir ocaktır
Kan ağlıyor gözlerim	Gülü kucak kucaktır
Ben oyarın yolını	Sivereğin kızları
Ölene dek beklerim ⁷⁹⁸	Tapılacak ocaktır ⁷⁹⁹
Siverek evrileydi	Sivereğin uşağı
Çark gibi çevrileydi	Gevşek bağlar kuşağı
İçinde gezenim yok	Şaka maka dinlemez
Dibinden devrileydi ⁸⁰⁰	Çeker yağlı bıçağı ⁸⁰¹

⁷⁹⁷ Şükrü Elçin, **Türkiye Türkçesinde Maniler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990:7.

⁷⁹⁸ Zekiye Özağaçhanlı, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁹⁹ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸⁰⁰ Müzeyyen Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸⁰¹ Sakine Şenocak, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Çıbıgım ark içinde
Dolanır çark içinde
O boyun abdalıyam
Gezer Siverek içinde⁸⁰²

Siverek'te at gezer
Üstünde yiğit gezer
Sivereğin kızları
Biri birından güzel⁸⁰⁴

Sivereği ögerler
Damda sokı döğerler
Sivereğin kızları
Öldürmezler severler⁸⁰⁶

Siverek'tir sarayım
Seni kımden sorayım
Mektuban teşekkürler
Mah cemalın göreyim⁸⁰⁸

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez behen yetmez
Sivereğin kızları
Taksisiz gelin gitmez⁸¹⁰

Çıbıgım yok uzadım
Yar yolını gözledim
Siverek'te eşin yok
Seni kime benzedim⁸⁰³

Çıbıgımın uzını
Gazel almış gözünü
Ölmeseydim göreydim
Bi da yarın yüzünü⁸⁰⁵

Siverek iki yoldır
Biri sağ biri soldır
Soluna canım kurban
Yarın geldiği yoldır⁸⁰⁷

Ataş koydum kürege
Mühür urdım direğe
Acep o gün olur mı
Yar gele Sivereğe⁸⁰⁹

Aman güzel gemici
Nerden aldın pırırncı
Sivereg'in içinde
Benim yarım birinci⁸¹¹

⁸⁰² Bedriye Tüysüz, **Halebi Köyü**, 1945 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁰³ Kudret Gülel, **Cuma Kale Köyü**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁰⁴ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁰⁵ Asya Yetik, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁰⁶ Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁰⁷ Güler Ordu, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁰⁸ Sefer Dağlık, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁸⁰⁹ Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸¹⁰ Ayşe Kanmaz, **Konurtepe Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸¹¹ Mülkiye Aran, **Deliktaş Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Mınarada ezan var	Çarşıdan aldım narı
Has bahçada gezen var	Makinenin kolları
Sivereğin içinde	Sivereğin içinde
Üreğimi ezen var ⁸¹²	Beğendim nazlı yarım ⁸¹³
Sivereğin kızları	Siverek yollarında
Yamandır anaları	Gül açar bağlarında
Başlıksız kız vermezler	Allah canımı alsın
Alıpta kaçırılmalı ⁸¹⁴	O yarım kollarında ⁸¹⁵
Çadır kurdum düzlere	Tepsiye serdim küncü
Diken oldum gözlere	Gerdana serdim incı
İşte bağ ben gıdiyem	Öyle bir yar sevdimki
Siverek kalsın sızlere ⁸¹⁶	Siverek'te birinci ⁸¹⁷
Siverekte yağ dolu	Hürriyet caddesinde
Etrafı karla dolu	Kitabı var elinde
Doktor behen ne yapsın	Benim sevdiğim güzel
Yüregim efkar dolu ⁸¹⁸	Siverek lisesinde ⁸¹⁹
Siverek kalasıyam	Kala kalaya bakar
Buranın alasıyam	Kaladan kanlar akar
Nerde bir güzel görsem	Delikanlı durırken
Ben onun hestesiyeim ⁸²⁰	İhtiyara kım bakar ⁸²¹

⁸¹² Sultan Baksi, **Ediz Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸¹³ Emine Arslan, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸¹⁴ Ayser Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸¹⁵ Cuma Yolaçan, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

⁸¹⁶ Nesrin Karacabey, **Deliktaş Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸¹⁷ Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸¹⁸ Sultan Karar, **Bayrözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸¹⁹ Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸²⁰ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸²¹ Ziyinet Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Kaladan indim bu gün
Elimde altın güğüm
Ana beni tez ever
İstemem düğün müğün⁸²²

Oğlan adın aloştır
Fesın püskülü hoştır
Her gün gel buradan savış
Koy desınler berduştır⁸²⁴

Oğlan adın Ayıbtır
Sırma aba giyiptır
Akraba arasında
Başlık almak ayıptır⁸²⁶

Çarşıdan aldım mışmış
Göynüm aboya düşmüş
Abo benim aşkımdan
Bir aydır uyumamış⁸²⁸

Kız adın Fatma güzel
Kaşların çatma güzel
Açta koynuna girim
Yalavuz yatma güzel⁸³⁰

Kaladan iner kaprağ
Ağzında yeşil yağrağ
Gel sarılağ çift yatağ
Sonumuz kara toprağ⁸²³

Oğlan adın Alıdır
Boyın rehan dalıdır
Her gün gel savış buradan
Koy desınler yarıdır⁸²⁵

Oğlan adın Mustafa
Canım gül koynun sefa
Evvel böyle değıldın
Şımdı oldın be vefa⁸²⁷

Bu gün hava serındır
Fatma abla gelındır
Ağlama Fatma abla
Emin abe senındır⁸²⁹

Deniz kumsız olır mı
İbrığ susız olır mı
Kınamayın analar
Gençler yarsız olır mı⁸³¹

⁸²² Sedriye Özer, **Ayrancı Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸²³ Saliha Yetik, **Beğdeş Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸²⁴ Gazal Ağırmatlıoğlu, **Konutepe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸²⁵ Hediye Başaranoğlu, **Kayalı Köyü**, 1958 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸²⁶ Nedret Kargın, **Peynirci Köyü**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸²⁷ Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸²⁸ Ziyet Özmodanlı, **Altaylı Köyü**, 1976 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸²⁹ Emine Görüş, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸³⁰ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸³¹ İmhan Parlak, **Kavalık Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Karşıda karaçiler
Oturmuş fal açiler
Dediler yarın gelmiş
Gönlümü hoş ediler⁸³²

Güvercin perçindedir
Hırhalı kızındadır
Sağ olsun kellok mehle
Güzelim içindedir⁸³⁴

Demlikte çay oldu yar
Anan duysa yandın yar
Kapıdan giremedim
Geniştı oldu dar⁸³⁶

Mor menekşe morlanır
Yar kahvede dolanır
Hasa peşkir belinde
Çaylar ile dolanır⁸³⁸

Kapıda durma oğlan
Bıyığın burma oğlan
Beni sehen vermiler
Boş hayal kurma oğlan⁸⁴⁰

Güvercin havadadır
El urma yuvadadır
Allah mırazım versın
Ellerim duadadır⁸³³

Kormışkanda bir kuş var
Kanadında gümüş var
Aloş gıttı gelmedi
Elbet bunda bir iş var⁸³⁵

İncırım incir tutar
Satım zincir tutar
Gel de sarılağ yatağ
Yüreğim sancı tutar⁸³⁷

Karşıda kara koyun
Tutun kafese koyun
Ben bu dertten ölürsem
Adım garip koyun⁸³⁹

Teyşt dibinde deleme
Kaşlar benzi keleme
Ben seni gizli sevdim
Sen duyardın aleme⁸⁴¹

⁸³² Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸³³ Havva Özen, **Divan Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸³⁴ Ayşe Başaran, **Çağa Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸³⁵ Zehra Özgeyik, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸³⁶ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸³⁷ Safiye Bayram, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸³⁸ Medine Yüksekaya, **Siverek Merkez**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸³⁹ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸⁴⁰ Ayser Yağır, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸⁴¹ Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Kavanoz dolı reçel
Bu günler gelır geçer
Yüzüm arsızdır güler
İçimden neler geçer⁸⁴²

Leymun yere muhladım
Gittim geldim koğladım
Yarın bir çift lafım
Can evimde sağladım⁸⁴⁴

Kalk gıdağ böylesine
Geripte mehlesine
Orda bir ğerip ölmüş
Hadı gıdağ yasına⁸⁴⁶

Ben bir küçük fenerem
Yana yana dönerem
Geç buldım tez kaybettim
Hala ona yanarım⁸⁴⁸

Mezerım derın edın
Su serpin serin edın
Dünyada olamadım
Ahrette gelın edın⁸⁵⁰

İsot serdim havlıya
Ahım yara kamlıya
Yar üstine yar sevmiş
Muraz menil almıya⁸⁴³

Ben bir hebbe biberem
Ortanızda dilberem
Yarım yüzım eğme
Musafirem giderem⁸⁴⁵

Terzının makinesi
Çık çık eder iğnesi
Ben sevdim eller aldı
Hayrını görmiyesi⁸⁴⁷

Yar başan nece dönım
El yatsın gece dönım
Gavur dinından dönmi
Ben sehen nasıl dönım⁸⁴⁹

Ataş koydım mankala
Kuşlar kondı çankala
Sen orada ben burada
Bende nasıl can kala⁸⁵¹

⁸⁴² Sultan Yıldız, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁴³ Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁴⁴ Zehra Korkmaz, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁴⁵ Zeynep Üçkardeş, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁴⁶ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸⁴⁷ Saadet Gülel, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁴⁸ Leyla Demir, **Yücelen Köyü**, 1967 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁴⁹ Rahime Özer, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸⁵⁰ Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸⁵¹ Sıtkı Yeniay, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

Ne yaman estın felek
Umıdım kestım felek
Eller sarmış yarını
Behen ne kastın felek⁸⁵²

Örümcek özlerine
Kım gördü gözlerinen
Ben yarımından vazgeçmem
El alemin sözünen⁸⁵⁴

Küp dibinde unım var
Allah'tan umıdım var
Seni behen verseler
Koç babaya mumım var⁸⁵⁶

Kızım naçar ağlama
Gündüz geçer ağlama
Bu kapıyı kapatan
Bir gün açar ağlama⁸⁵⁸

Mavı taksı boyandı
Kapımıza dayandı
Dün gece kaçacaktım
Zalım abım uyandı⁸⁶⁰

Eğıl çınarım eğıl
Bu çınar benim degıl
Yar üstüne yar sevmış
Serçe parmağım değıl⁸⁵³

Bohça barın üstinde
Ayva narın üstinde
Dünyadaki şarkılar
Hepsı yarın üstüne⁸⁵⁵

Odamın camı kırık
Geziyem boynu kırık
Hiç kimseler görmesın
Benım gıbı ayrılık⁸⁵⁷

Sarı kavun dilım
Tutamadım dilımı
Hasret beni yandıri
Allah bıli halımı⁸⁵⁹

Hacı pınarın düzü
Zaptıye sardı bızı
İki komşu bir hoca
Kıysın nikahımızı⁸⁶¹

⁸⁵² Emine Çobanoğlu, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁸⁵³ Fatime Candan, **Yücelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁸⁵⁴ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁸⁵⁵ Sultan Karakeçili, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁸⁵⁶ Havva Fıratoğlu, **Deliktaş Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁸⁵⁷ Arap Yüksekayla, **Siverek Merkez**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁸⁵⁸ Güleser İzol, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁸⁵⁹ Şükran Tüysüz, **Halim Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁸⁶⁰ Yaşar Odabaşı, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸⁶¹ İmhan Korkmaz, **Erkonağı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

Eyvana serdım keçe
Nice bu ömrüm geçe
Acep o gün olur mı
Elin elime geçe⁸⁶²

Mendilim benek, benek
Ortası çarğu felek
Emmi oğlu dururken
El oğlu neye gerek⁸⁶⁴

Mendilim turalıdır
Sevgilim buralıdır
Geçme kapım öğünden
Yüreğim yaralıdır⁸⁶⁶

Merdivanım kırk ayak
Kırkına bastım dayak
Paşadan emir gelmiş
Kızlara koca yasak⁸⁶⁸

Karanfil onar açtı
Saksılara dolaştı
Sen benımsın ben senin
Falcı bize fal açtı⁸⁷⁰

Bu gece uymamışam
Baş yere koymamışam
Geçti kızlar kervanı
Vallahi duymamışam⁸⁶³

Mendilim benek, benek
Ortasında kelebek
Yazın beraber idik
Kışın ayırdı felek⁸⁶⁵

Mendilim arlı morlu
Bir yar sevdim çok zorlu
Utandım yar demeye
Çağırdım orta boylu⁸⁶⁷

Merdivanım kırk ayak
Kırkına bastım ayak
Oğlan dedi gel kaçak
Kız dedi babam uyak⁸⁶⁹

Karanfil deste gıder
Kokusu yare gıder
Seni gören yiğitler
Evine heste gıder⁸⁷¹

⁸⁶² Hatice Yılmaz, **Konurtepe Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁶³ Sabiha Davudan, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁶⁴ Cemile Pamukçu, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁶⁵ Makbule Baylan, **Beğdeş Köyü**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁶⁶ Şükran Küçükömer, **Peynirci Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁶⁷ Gül Akdağ, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁶⁸ Havva Yıldız, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸⁶⁹ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷⁰ Nadire Dervişoğlu, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷¹ Asiye Avcı, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Karafilin buharı
Dalları baş yukarı
Gittim yarı sormağa
Demedi gel yukarı⁸⁷²

Karanfil koydım tasa
El vurdum basa basa
Benim yarım çok güzel
Birezim boydan kısa⁸⁷⁴

Kaşların karalıptır
Gül benzın sararıptır
İki miskal aklım var
Onu da yar akıptır⁸⁷⁶

Kaşlarının karası
Yüreğimin yarası
Niye böyle uzadı
Mektubının arası⁸⁷⁸

Kaşın niye yay değil
Tenin niye kar değil
Senin gibi dilberin
Niye akli tam değil⁸⁸⁰

Karafil oylum oylum
Yarı koynıma koyın
Ben bu dertten ölürsem
Adımı dertli koyın⁸⁷³

Kaşların dağlar beni
Aşkın ataşlar beni
Bu sene gerip oldım
Her gören taşlar beni⁸⁷⁵

Kaşların karaymışsanû
Çok canlar yakarmışsan
Anan muhabetinden
Heç nasip almamışsan⁸⁷⁷

Uzun uzun kamışlar
Kamışı boyamışlar
Yazık güle değil mi
Çalıya dolamışlar⁸⁷⁹

Kavak uzanır gıder
Dalı uzanır gıder
Öpüş vermeyen kızlar
Mabal kazanır gıder⁸⁸¹

⁸⁷² Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷³ Kamile Yeniköy, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷⁴ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷⁵ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷⁶ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷⁷ Fikriye Önder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷⁸ Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷⁹ İmhan Parlak, **Kavalık Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸⁰ Nesrin Kamışlı, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸¹ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ben bir uzun kamaşam
Kapına yaslanmışam
İster al, ister alma
Alnına yazılmışam⁸⁸²

Kazanlarda aş pişer
Kaynanaya iş düşer
Oğlan evine maşallah
Kız evine daş düşer⁸⁸⁴

Bızım evin direği
Kaynanamın yüreği
Ne karşımda durisen
Abdesthane küreği⁸⁸⁶

Kapı önü buz gıbı
Kaynanam domuz gıbı
Çatla patla kaynana
Gezecağam kız gıbı⁸⁸⁸

Gül koydum bardağına
Denizin ortasına
Kaynana kurban olsun
Gelinin dirnağına⁸⁹⁰

Su akar bende bılır
Kız gıder fendı bılır
Ben yarın kölesiyem
Satarsa gendı bılır⁸⁸³

Su akar olğın olğın
Üç güzel behen vurgın
İkısı şöyle dursın
Bırısı boyuma uyğın⁸⁸⁵

Köprünün altı kazık
Ölmüş kaynanam yazık
Kaynanama acımam
Bir top bezime yazık⁸⁸⁷

Kazanda kelle bışer
Kaynana gene şişer
Onca şişme kaynana
Sehen bir gemig düşer⁸⁸⁹

Pacaya koydum fincan
Fincana koydım mercan
Kaynanamın adını
Koydım kuyrıklı sıçan⁸⁹¹

⁸⁸² Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸³ Ceylan Yılmaz, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸⁴ Sultan Güney, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸⁵ Mürvet Avcı, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸⁸⁶ Suzan Gerger, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸⁷ Esmâ Geyik, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸⁸ Bediye Tüysüz, **Halebi Köyü**, 1945 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸⁹ Verdek Yıldırım, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹⁰ Münevver Laleoğlu, **Siverek Merkez**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹¹ Neclan Eyliyên, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Bahçalarda bal kabak
Açılır tabak, tabak
Sen şeker ol ben kaymak
Gel yiy ağ barmak, barmak⁸⁹²

Bahçalarda kestane
Dökülür tane, tane
Şimdiki kızlar ucuzdur
Gel alah beş on tane⁸⁹⁴

Dama çıkmış el eder
Küpeler gel gel eder
İtin köpeğin oğlu
Her yerde henek eder⁸⁹⁶

Kalmışam ben kalmışam
Kız ben sehen kalmışam
Seni alırım diye
Evde bekar kalmışam⁸⁹⁸

Kız enikten bağ behen
Bağta bir göz at behen
Derdinden ben eridim
Birez insaf et behen⁹⁰⁰

Boğça barsızdır güler
Ayva arsızdır güler
İçerim kan ağlı
Yüzün arsızdır güler⁸⁹³

Bahçaya girdi kuzu
Kolıma girdi sızı
Anasını ararken
Koynuma girdi kızı⁸⁹⁵

Dam dama dolaşıktır
Sahan dolı kaşıktır
Komşu kızın tenbele
Bızım oğlan aşıktır⁸⁹⁷

Oy nolaydı nolaydı
O kız benim olaydı
Vallah ben çok seviyem
Kollarım dolanaydı⁸⁹⁹

Dama urdım kazmayı
Al başından yazmayı
Ben dün aklıma koydım
Sana mektup yazmayı⁹⁰¹

⁸⁹² Havvanur Gergez, **Siverek Merkez**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹³ Sedirye Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹⁴ Güleser Yaman, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹⁵ Nezahat Satmaz, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹⁶ Ayser Yeşildağ, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹⁷ Gönül Baran, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹⁸ Nalan Gelener, **Çağa Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁹⁹ Aysel Dümbüllü, **Bayırözü Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰⁰ Münevver İrdem, **Deliktaş Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰¹ Sultan Talmaç, **Karabahçe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Esmer çayından geçtim
Kapıya bağıtım geçtim
Nazlı gülün elinden
Bi tas savığ su içtim⁹⁰²

Hak hak hak kapı
Hak kapı sağlam yapı
O yar kapıya çıkmış
Ayağında kapkapı⁹⁰⁴

O yar behen yar behen
Bu canım kurban sehen
Evvel bele degıldın
Ecep ne oldı sehen⁹⁰⁶

Penceresı perdelı
Kulakları küpelı
Gönlüme atas düştü
Senı görelı⁹⁰⁸

Kız gidiyor çeşmeye
Eda işve etmeye
Sevdiğın görır görmez
Başlar cilve etmeye⁹¹⁰

Bağda üzım olaydım
Sepetlere dolaydım
O yar hemama gıtmış
Pêştamalı olaydım⁹⁰³

Giymiş kabadın şalı
Şalvarı Heleb malı
Kırk düğmelı yelegın
Altında Acem şalı⁹⁰⁵

Oğlan oğlan yar oğlan
Yar oğlan canan oğlan
Düşmanlar benı isti
Behen sehib çık oğlan⁹⁰⁷

Develer katar katar
Sevdiğım tahtta yatar
Öyle bir sevdiğım var
O uyanır ay batar⁹⁰⁹

Elmaları soydular
Ortasını oydılar
Benım sevdiğım kıza
Yüz binlerı saydılar⁹¹¹

⁹⁰² Bedirye Yaşartı, **Çağa Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰³ Yaşar Akççek, **Gözelek Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰⁴ Gülay Yüksekaya, **Beğdeş Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰⁵ Nuran Kalak, **Altaylı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰⁶ Kısmet Varan, **Konurtepe Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰⁷ Songül Dolaş, **Kavalık Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰⁸ Koçer Özbadem, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁰⁹ Meyrem Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹¹⁰ Muhterem Savaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹¹¹ Ayten Aslan, **Bayrözü Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Elinde su bardağı
Al al olmuş yanağı
Her yeri güzel ama
İlla kiraz dudağı⁹¹²

Dabañam dolu saçma
Ben geliyem sen kaçma
Ben seni çok seviyem
Kaçma sevdiğim kaçma⁹¹³

Esmer çayı ağıyor
Yarım damdan bağıyor
Öyle bir yar sevmişem
Bakışı can yağıyor⁹¹⁴

Kız damdan ne bağısen
Yüregimi yağısen
Gönlüm yandı eridi
Derde derman olmisen⁹¹⁵

6.3. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri, halkın uzun denemelere dayanan yargıları sonucu dile getirdikleri, bilgece düşünce ve öğütlerdir. Söyleyeni belli olmayan Atasözleri aynı zaman da içinden çıktığı toplumun duygu, düşünce, yaşam biçimi, inanış, gelenek ve göreneklerinin bir aynası gibidir⁹¹⁶. Deyimler de Atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir. Halkın ifade zenginliğinin ürünüdür.

Siverek ve çevresinde yaygın olarak söylenen Atasözleri ve deyimler şunlardır:

- Aç karına tanbura çalınmaz⁹¹⁷.
- Açma ağzını açmiyim ağzımı⁹¹⁸.
- Adamın arkasında konuşma baba yığıtsen önünde konış⁹¹⁹.
- Ad alinin nam velinin⁹²⁰.
- Adam gırferi olmuş⁹²¹.

⁹¹² Aynur Dağı, **Karabañçe Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁹¹³ Nuran Ortakaya, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁹¹⁴ Fahriye Gümüştaş, **Siverek Merkez**, 1959 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁹¹⁵ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**, s. 209.

⁹¹⁶ Suat Batur, **a.g.e.**, : 603.

⁹¹⁷ Zekiye Özağaçhanlı, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁹¹⁸ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁹¹⁹ Müzeyyen Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁹²⁰ Sakine Şenocak, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

⁹²¹ Bedriye Tüysüz, **Halebi Köyü**, 1945 Doğumlu, Okuryazar Değıl, Ev Hanımı.

- Adamın birisinin sakalı yanıyormuş söndürmeye çalışı, adamın biri de “Dur sözdürme gelip cığaramı yandıram” demiş⁹²².
- Ağanın malı gidi gızmkarın canı gidi⁹²³.
- Ağır taş yerinde kalır⁹²⁴.
- Ağrımiyan başa çaput sarısan⁹²⁵.
- Akrabanın akrabaya ettiğini akreb etmez⁹²⁶.
- Asil at gendine kırbaç urdurmaz⁹²⁷.
- Avrat, erkeği hem aziz, hem de rezil eder⁹²⁸.
- Az olsun has olsun⁹²⁹.
- Baba evlada bir bağ veri, evlat babaya bir salkım üzüm veremi⁹³⁰.
- Başkasının eşegine binmağnan bu yol bitmez⁹³¹.
- Başkasının tazısıyla ava gidilmez⁹³².
- Belaş katran baldan tatlıdır⁹³³.
- Belaş mezel görse içine girer⁹³⁴.
- Beni kuru çulın üstünde bırağı⁹³⁵.
- Bil beni bılım seni⁹³⁶.
- Bırağ gönüldeki gönülde kalsın⁹³⁷.
- Bız bize heyran bız bize kurban⁹³⁸.
- Bir Golık (Buzağı) bir nahırı bozar⁹³⁹.

⁹²² Kudret Gülel, **Cuma Kale Köyü**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹²³ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹²⁴ Asya Yetik, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹²⁵ Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹²⁶ Güler Ordu, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹²⁷ Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹²⁸ Mülkiye Aran, **Deliktaş Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁹²⁹ Ayşe Kanmaz, **Konurtepe Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹³⁰ Sultan Baksi, **Ediz Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹³¹ Emine Arslan, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹³² Ayser Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹³³ Nesrin Karacabey, **Deliktaş Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁹³⁴ Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹³⁵ Sultan Karar, **Bayrözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹³⁶ Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹³⁷ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹³⁸ Ziyet Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹³⁹ Sedriye Özer, **Ayrancı Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Binin yarısı beş yüzdür oda ne sende var ne bende⁹⁴⁰.
- Bin ölç bir biç⁹⁴¹.
- Boynını bıçağa suri⁹⁴².
- Cehennem vaviğine (çakalına) benzisen⁹⁴³.
- Cillo keto millo (paçavradır) boynuma düşmüş⁹⁴⁴.
- Çağala mağala herkes evine dağala⁹⁴⁵.
- Çalma elin kapısını parmakla, sonra çalarlar kapını tokmakla⁹⁴⁶.
- Çağ acıma, acınacağı hale gelürsen⁹⁴⁷.
- Davılın sesi uzağdan hoş geli⁹⁴⁸.
- Dilsizler dilli etmeyin⁹⁴⁹.
- Disen belki ekmeğin önünde bağlamışsan⁹⁵⁰.
- Dolan dolan mala ğalan⁹⁵¹.
- Düştü öldü (o iş bitti). (ketu mır)⁹⁵²
- Erkek kızarsa bi kile duz yer⁹⁵³.
- Ekmek hıdırın su bedırın, yiyin için kudırın⁹⁵⁴.
- Ella (h) kımına diş verir nohit vermez, kımınede nohit verir. Diş vermez⁹⁵⁵.
- Ellah heç bi işi mümkunsuz yapmamış⁹⁵⁶.
- Ellah, karı dağına göre yağdırır⁹⁵⁷.

⁹⁴⁰ Saliha Yetik, **Beğdeş Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁴¹ Gazal Ağırmatlıoğlu, **Konutepe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁴² Hediye Başaranoğlu, **Kayalı Köyü**, 1958 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁴³ Nedret Kargin, **Peynirci Köyü**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁴⁴ Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁴⁵ Ziyet Özmodanlı, **Altaylı Köyü**, 1976 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁴⁶ Emine Görüş, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁴⁷ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁴⁸ İmhan Parlak, **Kavalık Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁴⁹ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁹⁵⁰ Müzeyyen Altıntaş, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁵¹ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁵² Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁵³ Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁵⁴ Havva Özen, **Divan Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁵⁵ Ayşe Başaran, **Çağa Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁵⁶ Zehra Özgeyik, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁵⁷ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- Ellah bili kım kafirdır⁹⁵⁸.
- Erkek evin direğidir, kadın evin yüreğidir⁹⁵⁹.
- Eşeğe edemi palıga (semer) gidi⁹⁶⁰.
- Gece hırsız gibi gelisen⁹⁶¹.
- Geç geldi tez alıştı⁹⁶².
- Gelin kağıt evi yığtı⁹⁶³.
- Gelının dili yoğ, kaynananın imanı yoğ⁹⁶⁴.
- Girmediğin yüreğe oturamazsan⁹⁶⁵.
- Habbeden kubbe çıkarmak⁹⁶⁶.
- Hain hoflı (korkak) olur⁹⁶⁷.
- Ha dedım ha demedım⁹⁶⁸.
- Hemama giren terler⁹⁶⁹.
- Hemamcının şahidi külhancıdır⁹⁷⁰.
- Herkes bir işin levendıdır⁹⁷¹.
- Her şeyin çerçisıdır⁹⁷².
- Her şey bir şeydir ama cahil hiçbir şeydir⁹⁷³.
- Heşşaş heşşaş gel beni döğ⁹⁷⁴.
- Herkes külü gendi ocağına çeki⁹⁷⁵.
- İki yağası bi araya gemli⁹⁷⁶.

⁹⁵⁸ Safiye Bayram, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
⁹⁵⁹ Medine Yüksekkaya, **Siverek Merkez**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
⁹⁶⁰ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
⁹⁶¹ Ayser Yağır, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
⁹⁶² Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
⁹⁶³ Sultan Yıldız, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
⁹⁶⁴ Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
⁹⁶⁵ Zehra Korkmaz, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
⁹⁶⁶ Zeynep Üçkardeş, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
⁹⁶⁷ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
⁹⁶⁸ Saadet Gülel, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
⁹⁶⁹ Leyla Demir, **Yücelen Köyü**, 1967 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
⁹⁷⁰ Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
⁹⁷¹ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
⁹⁷² Rahime Özer, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
⁹⁷³ Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
⁹⁷⁴ Fatime Candan, **Yücelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
⁹⁷⁵ Emine Çobanoğlu, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
⁹⁷⁶ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- İyısı bızı bulmi, kötüsü bızden vazgeçmi⁹⁷⁷.
- Kaburğası kalındır⁹⁷⁸.
- Kapıdan kovisan pacadan (pencereden) geli, pacadan kovisan locından (bacadan) geli⁹⁷⁹.
- Karaçı kızı hatun olmaz, olsa da karnı doymaz⁹⁸⁰.
- Kaz kaz ile, baz baz ile kor (kör) tavığ kor horoz ile⁹⁸¹.
- Küçüğü kağar büyüğe bağar⁹⁸².
- Kımın tavığına kış demişem⁹⁸³.
- Kızım sehen diyem gelinim sen anla⁹⁸⁴.
- Kül senın başına⁹⁸⁵.
- Layık olmayandan, Ella (h) önce aklı sonra malı alır⁹⁸⁶.
- Ne edersen kendine edersen⁹⁸⁷.
- O ekmeği yi, ekmek onı yi⁹⁸⁸.
- Oldı kat kat olmadı ac yatı⁹⁸⁹.
- Oldınan öldüye çare yok⁹⁹⁰.
- Sağırları kulaklı etmeyın⁹⁹¹.
- Sen ağa ben ağa kim inekleri sağa⁹⁹².
- Sen doğru ol egrı belasını bulur⁹⁹³.
- Sen o kadar havarbaşarsan⁹⁹⁴.

⁹⁷⁷ Sultan Karakeçili, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁷⁸ Havva Fıratoğlu, **Deliktaş Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁷⁹ Arap Yüksekayla, **Siverek Merkez**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸⁰ Güleser İzol, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸¹ Şükran Tüysüz, **Halim Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸² Yaşar Odabaşı, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁸³ İmhan Korkmaz, **Erkonağı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸⁴ Hatice Yılmaz, **Konurtepe Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸⁵ Sabiha Davudan, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸⁶ Cemile Pamukçu, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸⁷ Makbule Baylan, **Beğdeş Köyü**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸⁸ Şükran Küçükömer, **Peynirci Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁸⁹ Gül Akdağ, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁹⁰ Havva Yıldız, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁹⁹¹ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁹² Nadire Dervişoğlu, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁹³ Asiye Avcı, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁹⁴ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Senin ekmeğin dizın üstündedir⁹⁹⁵.
- Senin yükünün olmadığı eşeği sürme⁹⁹⁶.
- Uydu nefse girdi hapse⁹⁹⁷.
- Yere tükiriyem kurımadan gelesen⁹⁹⁸.
- Yılan deliğini bili⁹⁹⁹.
- Yüzünü noğüt suyunan yıđamış¹⁰⁰⁰.
- Zırrope gıby adamsan¹⁰⁰¹.

6.4. İlençler (Beddualar)

Günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olan beddualar, halk bilimine konu olmuş önemli unsurlardan biridir. İlençler diye de tabir edilen beddualar, insanların birbirlerine karşı olan öfkelerini yansıtan cümlelerdir. İlençlerin halk bilimine konu olmasını sağlayan özelliği, sade ve anlaşılır bir şekilde duyguları ortaya koyan cümlelerden oluşmasıdır. Bu sade edebi unsuru ortaya koyan beddualar örneklerinden Siverek'te söylenenleri şunlardır:

- Anan öğine uzanasan¹⁰⁰².
- Başın yesın¹⁰⁰³.
- Boynın altında kala¹⁰⁰⁴.
- Ciğerın ağzından gele¹⁰⁰⁵.
- Dölbendın onların başına olsun¹⁰⁰⁶.
- Ekmek atlı, sen yaya olasan¹⁰⁰⁷.

⁹⁹⁵ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁹⁶ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁹⁷ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁹⁸ Fikriye Önder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁹⁹ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁰⁰ Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁰¹ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁰⁰² Zekiye Özağaçanlı, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁰³ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁰⁰⁴ Bedriye Tüysüz, **Halebi Köyü**, 1945 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁰⁵ Güler Ordu, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁰⁶ Emine Arslan, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁰⁷ Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Ekmek tavşan ola sen tazı olasan¹⁰⁰⁸.
- Ellah (h) belan vere¹⁰⁰⁹.
- Evin yığıla¹⁰¹⁰.
- Gorında dik otıra¹⁰¹¹.
- Gözın çığa¹⁰¹².
- İki ayağın bi papuca gire¹⁰¹³.
- İki gözün avucına döküle¹⁰¹⁴.
- İki yağası bir araya gelmiye¹⁰¹⁵.
- Kafıl kedaya gelesen¹⁰¹⁶.
- Kapılara yazılmayasan¹⁰¹⁷.
- Kapılarda kalasan (bekar kızlara)¹⁰¹⁸.
- Kızıl kurt düşe sehen¹⁰¹⁹.
- Korrol¹⁰²⁰.
- Mıraz görmiyesen¹⁰²¹.
- O boyda kalasan¹⁰²².
- Paranı ekşı nara veresen¹⁰²³.
- Sen kürçümi olasan¹⁰²⁴.
- Sen senden Ğer görmiyesen¹⁰²⁵.
- Sen seni kaşımaya tırnak bulmiyasan¹⁰²⁶.

¹⁰⁰⁸ Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
¹⁰⁰⁹ Sedriye Özer, **Ayrancı Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰¹⁰ Nedret Kargın, **Peynirci Köyü**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
¹⁰¹¹ Emine Görüş, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰¹² Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰¹³ Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
¹⁰¹⁴ Zehra Özgeyik, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
¹⁰¹⁵ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
¹⁰¹⁶ Sultan Yıldız, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰¹⁷ Zehra Korkmaz, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰¹⁸ Zeynep Üçkardeş, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰¹⁹ Leyla Demir, **Yücelen Köyü**, 1967 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰²⁰ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
¹⁰²¹ Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
¹⁰²² Emine Çobanoğlu, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰²³ Havva Fıratoğlu, **Deliktaş Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰²⁴ Güleser İzol, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰²⁵ Yaşar Odabaşı, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
¹⁰²⁶ Hatice Yılmaz, **Konurtepe Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Soyına kır düşe¹⁰²⁷.
- Tettırhani olasan¹⁰²⁸.
- Tofan sehen deđe¹⁰²⁹.
- Tafana gelesen¹⁰³⁰.
- Tok yediğın bayram günü ola¹⁰³¹.
- Töremiyesen¹⁰³².
- Yere giresen¹⁰³³.
- Yere gir¹⁰³⁴.

6.5. Dualar

- Ella (h) insanları senden koriya¹⁰³⁵.
- Anan baban rehmet¹⁰³⁶.
- Ayağlarına sađlık¹⁰³⁷.
- Ellah (h) birın bin ede¹⁰³⁸.
- Ellah (h) evladın bađıřliya¹⁰³⁹.
- Ellah (h) gene sabır vere¹⁰⁴⁰.
- Ellah (h) insanı star ede¹⁰⁴¹.
- Ellah (h) mirazın vere¹⁰⁴².
- Ellah (h) senı sıtar ede¹⁰⁴³.
- Ellah (h) yazı yaz, kış kış etsın¹⁰⁴⁴.

¹⁰²⁷ Makbule Baylan, **Beğdeş Köyü**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰²⁸ Gül Akdağ, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰²⁹ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³⁰ Asiye Avcı, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³¹ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³² Hacer şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³³ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³⁴ Cemile Pamukçu, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³⁵ Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³⁶ Fikriye Önder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³⁷ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³⁸ Nadire Dervişoğlu, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰³⁹ Havva Yıldız, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
¹⁰⁴⁰ şükran Küçükömer, **Peynirci Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰⁴¹ Sabiha Davudan, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰⁴² İmhan Korkmaz, **Erkonağı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰⁴³ şükran Tüysüz, **Halim Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁰⁴⁴ Arap Yüksekayla, **Siverek Merkez**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Allah ziyade ede¹⁰⁴⁵.
- Ellerin dert görmesin¹⁰⁴⁶.
- Evin şen ola¹⁰⁴⁷.
- Evin yığılmiya¹⁰⁴⁸.
- Gorına nur yağa¹⁰⁴⁹.
- Ölmüşen rahmet¹⁰⁵⁰.
- Tırnağın daşa değmiye¹⁰⁵¹.
- Tuttuğın altın ola¹⁰⁵².

7. BİLİM VE SANAT ADAMLARI

7.1. Siverek’li Şairler

7.1.1. Şair İbrahim Rafet

Şair İbrahim Rafet, 1875 yılında Siverek’te doğmuştur. Kadirzade ailesinden Abdurrahman Behçet Efendi’nin oğludur.

Siverek Fevziye medresesinde okuyan İbrahim Rafet, o zamanın müftüsü Zülfükar Efendi’den ve Hacı Yusuf Sami Efendi’den ders almıştır. Burada Arapça ve Farsça derslerinin dışında müspet ilimleri de okumuştur. İbrahim Rafet şiirlerinde “RAFET” mahlasını kullanıyordu. Peygamberimizin mevlidi şerifini de yazmıştır. Tüm şiirlerinin toplandığı iki ciltlik divanı mevcut olup basımı yapılmamıştır.

1342 (1926) yılında bir çok aşiret reisleriyle beraber Konya’ya sürgün edildi. O dönemde Atatürk’e hitaben yazıp gönderdiği bir şiir üzerine, sürgünü kaldırılan şair İbrahim Rafet, Konya’da memurluğa atandı. Burada 18 ay kaldıktan sonra

¹⁰⁴⁵ Sultan Karakeçili, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁴⁶ Fatime Candan, **Yücelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁴⁷ Rahime Özer, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰⁴⁸ Saadet Gülel, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁴⁹ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰⁵⁰ Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁵¹ Medine Yüksekaya, **Siverek Merkez**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰⁵² Safiye Bayram, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Siverek'e döndü. Geri kalan ömrünü Siverek'te geçirdi ve 4 Şubat 1938 yılında vefat etti. Siverek'te defnedildi.

Şiirlerinden örnekler:

Yad eyle o demler ki sefilhane gezerim.

Çar köşe-i otağı garibane gezerim.

Etmışti gönül hayli zaman yurdunu gaip.

Ben de o garip elde hazinene gezerim.

Her veçhile kurtulmadan ümidi kesince.

Çal patlasın her yerde sefilhane gezerim.

Dehr ateşini zehrile söndürmek için.

İstimli dimağım la rindane gezerim.

7.1.2. Hacı Yusuf Sami Efendi

Hacı Yusuf Sami Efendi, Kadirzade ailesinden Müftü Eyüp Efendi'nin oğlu olup 1846 yılında doğmuştur.

Arapça ve Farsça dersleri ile birlikte Tarih, Edebiyat, Coğrafya, Hesap, Hendese, Hayvanat, Nebahat ve İlm-i nücum derslerini almıştır. Şiir dalında ve Hat sanatında da büyük başarılar sağlayan Yusuf Sami Efendi, uzun bir süre müderrislik yapmıştır. Siverek'te başta Ulu Cami ve Gülabi Bey camileri olmal üzere bir çok camideki hat örnekleri kendisine aittir. Bu yazılar günümüze kadar ulaşmıştır. Kendi el yazısıyla yazmış olduğu kitaplardan bu gün elimizde mevcut olanlar şunlardır:

1. Mevlüd'i şerif
2. Künuzün-niem
3. Hilye-i Saadet
4. El Kasidetün-Necatiye

Yusuf Sami Efendi'nin halen Ulu camide kendi hattıyla yazmış olduğu ve kendisine ait olan Hilye'i şerif kasidesi şöyledir.

Ne devlettir bu devlet kim bize lütfu inayettir.
A'tayı bi nihayet Lihye-i paki saadettir.
Zamanı fırsatı elden bırakma gel ziyaret kıl
Niyaz et halisane çün ziyaretgahi ümmettir
Selat ile selam et kubbe-i hadraya arz eyle
Edibane ziyaret eyle yahu vakit fırsattır.
Resuli müctebanın yadigarıdır riayet kıl
Buna ta'zimu tavkir eylemek Sami itaatır.

7.1.3. Bican (Ahmet)

Siverek'te doğmuş ümmi bir halk şairidir. Keçeci olarak 1902 yılında Urfa'ya gelmiş ve altı yıl burada kalmıştır. 1910 yılında vefat eden Ahmet Bican'ın mezarı Siverek'tedir.

Şiirlerinden bir örnek:

Haramizadeler durdu nişane
Bak nasıl kıydılar şu perişane
Müessir kurşunlar erince cane
Doldurdu efganı çölü yabanı
Ne yatarsın uyan ey kaddi ar'ar
Seni vuran kimdir kim o derbeder
Rehberdir zatına Cenab-ı Haydar
Dünyevi uhrevi yüksektir şanı
Hazık tabip keşfetmedi yarayı
Kime arz edeyim bu macerayı
Maktul diye takdir eden tuğrayı
Hamemdir eyleyen zarı nihanı
Şahadet şerbetin şu genç yaşında
Nuş ettin mi anı mevtin çağında
Bağban olduğun dostun bağında
Kokladın mı sümbül ile reyhanı

7.1.4. Şahab

1889 yılında Siverek'te doğdu. Ailesi Kadirzadelerden olup Harranda sağlık memurluğu yapmıştır. 1932 yılında gittiği Diyarbakır'da tedavi gördüğü hastalıktan kurtulmayarak vefat etmiştir. Mezarı Diyarbakır Mardin Kapı mezarlığındadır.

Şiirlerinden bir kıta:

Ne dinsizsin a zalim meclisinde bir safa yoktur.
Vücudum yandı ser ta ser bana dar'üş-şifa yoktur.
Bütün haban içinde sen gibi hiç bi-vefa yoktur.
Bilirdim bi-vefasın zerrece sende vefa yoktur.
Lebi harmanı gösterdin beni anınla kandırdın

7.1.5. Prof. Dr. Abdülkadir Karahan

Hacı Zülfükar Karahan'ın oğlu Abdülkadir Karahan, Türkiye'nin Eski Türk Edebiyatçılarının önde gelenlerindedir. 1913 yılında Siverek'te doğmuştur. İlk tahsilini Siverek'te yaptıktan sonra 1934 yılında İzmir Muallim mektebinin orta kısmını bitirdi. 1934-35'te İzmir'de öğretmenlik yaptı. Daha sonra İzmir Lisesini bitirdi.

1939 yılında İstanbul Üniversitesi Türk dili ve Edebiyat Fakültesi ve Yüksek Öğretmen Okulunu bitirdi. 1939-1942 yılları arasında Samsun Lisesinde, 1942-1947 yılları arasında da İzmir İnönü ve Atatürk Lisesinde Edebiyat Öğretmenliği yaptı. 1945 yılında Doktor, 1952'de Eski Türk Edebiyatı Doçenti oldu. Daha sonra Eski Türk Edebiyatı Profesörlüğüne yükseldi.

27 Mayıs 1960 İhtilalinde Üniversitelerden uzaklaştırılan 147'ler arasında o da vardı. Daha sonra kürsüsüne döndü. 1983'te emekli oldu. Uluslararası kongrelerde 70'i aşkın tebliğ sundu. Şiirle edebiyata giren ve bir de şiir kitabı çıkaran Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Eski Türk Edebiyatını konu alan araştırma ve incelemeleriyle bilindir.

Eserlerinden Bazıları: 1- Güneşin Doğduğu Yurt (Şiirler-1934) 2- Fuzuli Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti (1949) 3- Nabi (1953)) 4- Nef'i (1954) 5- Fatih Şair Avni ((1956) 6- Fuzuli'nin üç dilde şiirleri.

Şiirlerinden bir örnek:

Gün ufukta belirdi sular parlıyor bakın.
Şimdi Dicle ruhuma parmaklarımdan yakın.
O da ışık içinde koşuyor ileriye.
Yeryüzü bir uçmağı andırıyor doğuda.
Altından saçlarını güneş yıkıyor suda.
Güneşi yudum yudum içen ırmak sarhoştur.
Gök kutlular gibidir bu doğuşa yakından.
Dağlar dönmüşe benzer heybetten bir akından.
Bilseniz gün doğuşu Dicle'de ah ne hoştur.¹⁰⁵³

7.1.6. Prof. Dr. İhsan Sezal

1947 yılında Siverek doğdu. İlk ve orta öğrenimini Siverek ve Diyarbakır'da bitirdi. 1965 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesinde başladığı üniversite öğrenimini gittiği İngiltere'de tamamladı. Lisans ve yüksek lisansını Manchester ve Bath Üniversitelerinde yaptı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde doktarasını yaptı. 1988 yılında Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Müsteşarlığına getirildi. Müsteşarlığın yanı sıra dört yıl (1987-1991) YÖK üyeliği yaptı. UNESCO Milli komisyonu yönetim kurulu üyesi ve Başkan yardımcılığını da yapan Prof. Dr. İhsan Sezal, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı iken, 1995 yılında Başkent Üniversitesi "Sosyal Bilimler Enstitüsü"nü kurmak görevini üstlendi (1995).

Basılmış Kitaplardan Bazıları:

1. Alaca Dünya (Şiir 1969,1996).

¹⁰⁵³ Ahmet S. Kaya, **Urfa Şairleri**, Ş.Urfa Belediyesi yay., Şanlıurfa, 1998:37.

2. Sosyoloji Yazıları (1983,1991,1995).
3. Sabır ve Gül (Şiir 1989).
4. Hangi Gökyüzü (Şiir 1995).

Anlar¹⁰⁵⁴

Hasretini vatanını	İçin için kavruıldum
Gurbette kalan anlar	Sılanın özlemi ile
Kıymetini güneşin	Bu adamın derdiyle
Siste boğulan anlar	Tutuşmuş yalan anlar
Öpmek kara toprağı	Durmuş zaman akıyor
İçmek ak pınarlardan	Günler yıl kadar uzun
Susadım öz yurduma	Geceler kum tanesi
Susuzluk çeken anlar	Çölleri aşan anlar

Gözlerim buğı buğı
Kafam dumanlıdır hep
Öz sevgi ateşinde
Aşk pişen anlar

7.1.7. Mehmet Ragıp Karcı

1945 yılında Siverek'te doğdu. İlk ve orta tahsilini Siverek'te yaptı. Erzincan'da askeri liseyi bitirdi. Dil ve Tarih-Coğrafyada Farsça eğitimini tamamladı. Çeşitli devlet dairelerinde görev yaptı. TRT'de pek çok belgesel programı yapmıştır. Yayınlanmış şiir kitapları vardır. "bir başkasının kitabı" ve "yeni bir sevda süleymanı" kitapları ile tanınmıştır.

¹⁰⁵⁴ İhsan Sezal, **Alaca Dünya**, Esra Sanay Yayınları, Konya, 1996:23.

Çocukları Aramak

Göğe en yakın bir ıslaklıkla inerken toprak.
Hani o anda bir ağız kavgasıdır başlar.
Çocuğun bir kar büyüğü gibi gidişini görürken
ana
Beşikte dağılan bir dumandır.
Dokuz ayın dinmez sancıları.

Ve ölüm işte o anda.
Gerinip gerinip de
Yağınca taş sessizliğini üstüne.
Eğilip eğilip de
Bir kadın saçının düştüğü yerde aramalı
çocukları.

7.1.8. Zübeyir Yetik

1941 Yılında Siverek'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Siverek'te tamamladı. İstanbul Üniversitesinde İşletme Fakültesi ile İktisadi ve Ticari Bilimler fakültesini bitirdi. Çeşitli gazete ve dergilerde şiirleri yayınlanan Zübeyir Yetik bir süre N. Fazıl Kısakürek ile beraber çalışmıştır.

Beni

Büyük büyük odalar yuttu beni.
Eşyalar, eşyalar avuttu beni.
Hiçbir zaman böyle olmayacaktım.
Tatlı tatlı sözler uyuttu beni.
Büyük büyük odalar yuttu beni.
Sattılar sattılar beni bir pula.
Reva mıdır, yapılınsın bu bir kula?..
İnsanlar insanlar korkuttu beni.
Çevirerek paçavralaşmış çula.

Sattılar sattılar beni bir pula.
Hiçbir zaman böyle olmayacaktım.
Manayla hemhal, maddeden uzaktım.
Heyhat, ya şimdiki bu hal ne ola.
Ruhum eşyada kaybolmuş, bir baktım.
Hiçbir zaman böyle olmayacaktım!..

(1964)

7.1.9. Meral Dalaman

1950'de Siverek'te doğdu. Yazı hayatına şiirle başladı. Öğretmenlik ve çeşitli yayım evlerinde yazı işleri müdürlüğü yaptı. İlköğretim okulları için yardımcı ders kitapları hazırladı. Yayınlanmış şiir kitaplarından bazıları: “Deli Fırat”, “Dolu Dizgin Nereye?” “Dudaklarında ismin olacak” ve “Dünya Çocuklarına”.

Şiirlerinden bir örnek:

Ben bir Öğretmenim

Uzat bana ellerini yavrum!
Ben bir öğretmenim.
Öyle ürkek ürkek
Bakma bana yavrum.
Ben! Seninle benim

Acımız, acım oldu.
Neşeniz, tenessümüm
Hep beraber uygarlığa.
İnan bana yavrum.
Anayım sana, öylesine şefkatli.
Babayım sana, öylesine güçlü.
Arkadaşım, kardeşim.
Seninle mutlu.
Seninle mutlu.

Sen bu yurdun yarını, geleceği.
Mimar dediler bana, verdiler seni.
Seni, sen yapmak için and içtim.
Uğruna feda ettim.
Gündüzümü, gecemi¹⁰⁵⁵.

7.1.10. A. Hicri İzgören

1950 yılında Siverek'te doğdu. Yüksek öğrenimini Diyarbakır Eğitim Enstitüsü (Sosyal Bilimler)'nde tamamladı. 1980 yılından beri yurt içi ve yurt dışında çeşitli yayın organlarında şiirleri yayınlanmaktadır. Yayımlanmış şiir kitapları şunlardır. "Acıyla Diri", "Sessizliğin Sağanağı", "Verilmiş Sözdür".

Şiirlerinden bir örnek:

36. Enlem¹⁰⁵⁶

Bütün acıları gözlerinde damıttım.
Zaman koyaklarda rehindir artık.
Erteledim kederi.

Bir yanım yağmura saplı bir yanımda kar.
Unuttum nerde yiter nerde doğar gün.
Eriyip dağılıyor bıraktığım gölgeler.
Ağıtlarda bekletirim, şimdi yeniden.
Oysa kaç kez koparıp urganımı.
Şarkılarla geçmişim bu geçitlerden.

Ayak izleri silinmiş burada tarihin.
Yıldızlar anadan doğma kördür.
Birer uçurumdur çocuk gözleri.

¹⁰⁵⁵ Meral Dalaman, **Deli Fırat Dolu Dizgin Nereye?**, Cemre Yayınları, İstanbul, 1995:61.

¹⁰⁵⁶ Hicri A. İzgören, **Bedeli Ödenmiştir**, Yazıt Yayınları, Ankara, 1992:20.

7.1.11. Ali Fuat Fırat

Ali Fuat Fırat, Siverek'in yetiştirdiği bağı yanık bir şairdir. Siverek'ten ayrı kaldığı yıllarda, hasta yatağında Siverek hasretiyle yanıp tutuşurken, hayalinde canlandırdığı memleketini ustalıkla mısralara dökmüştür.

SİVEREK'TEN NE HABER

Karakıştan karagözden, karakaştan ne haner?
Karakoyun, Karakeçi, Karacurun, Karaçölden ne haber?
Karabahçe, Karacadağ, Karahandan ne haber?
Uzun yıllar hasret kaldık, Karabahtlı Siverek'ten ne haber?
Ağbanki, Kızılbanki, Serpene Kıran üzümünden ne haber?
Bağbancının laav laav'ından, şivanımın billurundan ne haber?
Helalin (o)dan!..Delalin (o)dan..kaybolmuş eşeğinden ne haber?
Kormişkan'dan, Geberşek'ten, "haveri mast"dan ne haber?
Sırtlarında çırpı, kırş, bağdan gelen mettelere ne haber?
Kelmeş'lerden virenayış, dik'ler verdayış etti diyen kunrut'lardan ne haber?
Kırık sağlam yumurtalardan ve kırlardan ne haber?
Zırto beg'den, peyuxas'lardan, kaçkınlardan, tülkü oğlundan ne haber?
Sivink'lerden, loğdur'lardan, locın'lardan, çortın'lardan ne haber?
Halahey' den, Hımhıme'den, Bemal'lardan, ah lımıne'den ne haber?
Hillotırşık, kibekulor, herse, keşkek, meftune'den ne haber?
Mavi çarşaf, halıç potin, çalma, çecelek, oya, toplu, gerdanlıktan ne haber?
Kalo, kalè, gülo, kinnè, Velato ile Veyşano'dan ne haber?
Mertçubuktan, üçadımndan, ancurodan ne haber?
Ayvanat'tan, Hacıhıdır'dan, Çemè çam'dan, Esmer Çay'dan ne haber?
Kinnè, heco, bızırem, lakè, Fate, bibilerden ne haber?
Pıheri'den, küçe, kuncık, zertzembe'den ne haber?
Hachacık'den, Deluce'den, Şam Tavuğu'ndan ne haber?
Kımitlar'dan, badya, legen, kildanlık'dan ne haber?
Siverek'ten mığıl yiyen insanlardan ne haber?
Kimberik, yarpuz, rışvat, nançuk, pırpırım'dan ne haber?

Hava cıva, mumya, “kani davul tozu”, zencefilden ne haber?

Nane gılgıl, nıkılereş, ince ağrı, şepılordan ne haber?

Hanek seven, dalyaz olan Nebi Keya’dan ne haber?

Kako-keko-halo-apo emmilerden ne haber?

Kurmancino, bajarino, dımılino, arabino, gelino’dan ne haber?

Bizim için cennet olan Sivereğin külligından ne haber?

Elimizden gasb edilmiş VİLAYETLİK hakkından ne haber?

Ali Fuat Fırat

Şiirde Geçen Kelimeler ve Açıklamalar

KARACURUN	: Hilvan
AĞBANKİ	: Beyaz bir üzüm çeşidi
KIZILBANKİ	: Kırmızı üzüm çeşidi
SERPENE	: Asmanın dallarının altına verilen destek çubuk.
LAV LAV	: Annelerin erkek çocuklarını çağırırken kullandıkları nida. Ayrıca bağbancular, bağa girenleri bu nida ile çağırırlar.
ŞIWAN	: Çoban
BİLLUR	: Kaval
HELALİNO-DELALİNO	: Sokaklarda veya yüksek yerlerde kaybolan eşyaları kaybolduğunu ilan eden tellal nidaları
KORMIŞKAN	: Bahar aylarında Siverek ve kırsalında baharın gelişini kutlama şenliklerine verilen isim. Kormişkan kutlamaları türkülere de konu olmuştur.
GEBERŞEK	: ?

HAVERI-MAST	: Yoğurda gelin!.. Damlarda çocukların yoğurt ve sebze vs. gibi malların yerini ve satışlarını duyurma nidası.
KIRŞ	: Yakacak olarak kullanılan yabani çalı çırpı.
METTè	: Hala ve yaşlı kadınlar.
KELMİŞ	: Küçük sivrisinekler
VİRANAYİŞ	: Kaşıntı
DİK	: Horoz
VERDAYİŞ	: Horoz döğüşü
KUNRUT	: Kıçı yırtık ve yamalı çocuklar
ZIRTO BEG	: Gerçekte fazla zengin ve varlıklı olmadığı halde oturduğu yerde kimseye çay ve yemek parası verilmeyen, güzel giyinen, ceketinin kollarını takmadan sırtında taşıyan, topuğu kırık sivri uçlu iskarpin ve kırık düğmeli yelek, acem kuşağı altında tabancası veya kaması ile çevresine cana satan, fakir ama mert kabadayılara Siverek'te verilen isim. Bunlar oturdukları kahvenin bütün çaylarını üstlendikleri halde verecek paraları olmadığı için kahvecilerle ve lokantacılarla araları devamlı açıktır.
PEYUXAS	: Kelime olarak çıplak ayaklı ancak şehirli yan kesici ve vurucular için kullanılır.
KAÇKIN	: Mahkum
TÜLKÜ-OĞLU	: Kurnaz anlamında
SİVİNK	: Toprak damlı evlerdeki saçaklar

LOĞ	:Toprak damları kışın sıkıştırmak için kullanılan taş silindir.
LOCUN	: Toprak damların üzerindeki mutfak bacaları.
ÇORTUN	: Toprak damlardaki yağmur oluğu.
HALA HEYY	: Düğünlerde ve halk oyunlarında kullanılan sevinç naraları.
HIM HIMME	: Türkü ismi, Türkü nakaratlarındaki nida.
BE'MAL	: Türkü ismi, Türkü nakaratlarındaki nida.
AH LIMMIN	: Türkü ismi, Türkü nakaratlarındaki nida.
HILLO TIRŞIK	: Ekşili sulu yemek
KIBE KILOR	: İşkembe yemeği
HERSE	: Bir yemek türü
KEŞKEK	: Bir yemek türü
MEFTUNE	: Patlıcan ekşisi yemeği
HALIÇ POTIN	: Giyime meraklı insanların giydiği boğazlı ayakkabı.
ÇALMA ÇELELK	: Bir giyim eşyası.
OYA	: Başa örtülen tülebentlerin etrafına yapılan nakış.
KALO	: Yaşlı hanımların beylerine hitap şekli.
GÜLO	: Gülüm manasında erkeğin hanımına hitabı.
KINNè	: Kısa boylum, erkeğin hanımına hitabı.
VELATO	: Siverek'te halk arasında çok sevilen bir kişi.
WEYŞAN	: Aç olan anlamında Siverek'te tanınmış bir kişi.
MERT ÇUBUK-ÜÇ ADIM	: Siverek'te özellikle yetişkinlerin sokaklarda
ANCURO	mevhanlarda oynadıkları oyunlara verilen ad.

AYVANAT-HACI HINDIR

: Siverek'teki semt ve dere isimleri

ÇEMME ÇAM-ESMER ÇAYI

HECO-FATE-BİBİ	: Hatice, Fatime, hala.
PIHERİ	: Kilerde bir bölüm
KÜÇÇE	: Sokak
KUNCUK	: Köşenin iç tarafı.
ZERZEMBE	: Bodrum
HECHECIK	: Kırlangıç
DELLUCE	: Atmaca
ŞAM TAVUĞU	: Hindi
KIMIT	: Banyo havluları
BADYA	: Kadınların hamama giderken beraberlerinde götürdükleri su kabı.
KİLDANLIK	: Kadınların hamama yıkanmak için, içinde kil götürdükleri kab.
MIĞIL	: Çekememezlik
NANE GILGIL	: Darı ekmeği
NIKILE REŞ	: Tavuk karası hastalığı.
İNCE ARĞI	: Veren hastalığı.
ŞAPLOR	: Alerji
HENEK	: Şaka
NEBİ KAYA	: Siverek'te şakaları ile tanınan bir şahıs.
KAKO	: Samimi arkadaşların birbirine hitab şekli.
KEKO	: Abi, kardeş.

HALO	: Dayı
APO	: Amca
EMME	: Hala
KÜRMANCİNO	: Ey Kürtler
BAJARİNO	: Ey şehirliler
DİMLİNO	: Ey Zazalar
ARABİNO	: Ey Araplar
GELİNO	: Ey topluluk
KİNBERİK	: Yenilen yabancı bir ot ismi
YARPUZ	: Yabancı nane
RIŞVAT	: Yabancı tere otu
NANÇUK	: Yenilen yabancı bir ot
PIRPİRİM	: Semiz otu.

ALTINCI BÖLÜM

SİVEREK İLÇESİNDE ÖRF ADET VE İNANIŞLAR

1. DOĞUM İLE İLGİLİ ÖRF ADET VE İNANIŞLAR

1.1. Doğum

İnsan hayatının en önemli geçiş dönemlerinden ilki olan “doğum” kendi içerisinde birçok psikolojik ve sosyolojik olayı barındırmaktadır. Bu ruhsal etkiler, öncelikle bebeğin sahibi olan anne ve baba ile diğer yakın akrabalarını etkilemekle birlikte genişleyen bir çerçeve içerisinde birçok yaklaşım ve inancı da beraberinde getirmektedir¹⁰⁵⁷. Türk toplumunda bu etki henüz gençlerin evlenmesi ile kendini göstermektedir.

Soyun devamlılığını sağlamak ve ailede ocağı tütürecek bir neslin varlığı, insanlar için çoğu zaman bir gurur ve sevinç kaynağı olmuştur. Özellikle kırsal kesimdeki aileler, nüfuslarının kalabalık olması ile o yokluluk içerisinde kendilerini güçlü ve dayanıklı hissederken diğer taraftan da evlat sahibi olmanın vermiş olduğu toplumsal saygınlık, çocuk sahibi olma isteğini güdüleyen sosyolojik etkilerin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra, evlat sahibi olma isteğinin insan fitratındaki yeri ve geleceğe güvenle bakma hususunda kadın ve erkeğin kendisinden duyduğu güvenden de söz edilebilir¹⁰⁵⁸.

Sözünü ettiğimiz bu genel yargı, Türk halkının doğum olayına bakışını ortaya koymaktadır. Aynı bakış açısı, kırsal yerleşmenin hakim olduğu Siverek ilçesinde de kendisini farklı inanış ve uygulamalarla göstermektedir.

Bu bölümde, Siverek ilçesinde doğum ile ilgili adet, gelenek ve görenekleri ile doğum olayının içerisinde barındırılan birçok inanış ve kaçınmadan söz edeceğiz.

¹⁰⁵⁷ Sedat Veysi Örnek, **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000:131.

¹⁰⁵⁸ a.g.e.:131-132.

1.1.1. Doğum Öncesi İnanış Kaçınma ve Uygulamalar

1.1.1.1. Kısırlığı Giderme ve Gebe Kalma

Doğum öncesi ile ilgili ilk aşama kadının hamile kalmasıdır. Kadının hem eşi ve akrabalarına karşı hem de toplumsal çevre içerisinde saygınlık kazanmasında çocuk doğurması büyük bir etkiye sahiptir. Geleneksel kesimde kısır kadın, çevresi tarafından dışlanırken diğer taraftan da eşinin gözüne giremeyen ve annelik zevkini tadamayan kadın büyük bir eziklik duyar¹⁰⁵⁹.

Bunun için evlendikten bir müddet sonra çocuk olacağını gösteren fizyolojik belirtiler kendisinde baş göstermeyen kadın kuşku duymaya başlar. Bu süre uzadıkça da kadının kısır olma kuşkusu ve korkusu onu, bu kusurdan kurtulmak için çeşitli çareler aramaya zorlar¹⁰⁶⁰.

Siverek'te de kısırlığın giderilmesi için kadınların aldığı tedbirler üç grupta değerlendirilebilir.

1.1.1.1.a. Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar

Ülkemizde birçok yerleşim yerinde insanlar dilek ve temennilerinin gerçekleşmesi için yatır denilen ve mübarek olduğuna inanılan kimselerin mezarlarını ziyaret ederler. Buralarda kurbanlar kesip dualar eden insanlar ayrıca ziyaret olarak tanımadıkları bu yerlere çaput bağlama, para atma gibi inanışlarla isteklerinin gerçekleşeceğine inanırlar. Siverek ilçesinde de birçok temenniye içlerinde barındırarak gidilen ziyaret yerleri, birçok dileğin gerçekleşmesi için olduğu gibi kısırlığın çözümünde duaya başvuran kadınların uğrak yeri olan “Koç Ali Baba” türbesi Halk söyleyişiyle (Koşbaba)'dır¹⁰⁶¹.

Bununla birlikte çocuğu olmayan kadınlar Mardin çevresinde bulunan “Sultan Şehmus” adlı ziyarete giderler. Oradaki incir ağacındaki incirlerin çocuğu

¹⁰⁵⁹ Nesrin Baraz, **Halkbilimine Genel Bakış**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1998:42.

¹⁰⁶⁰ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folklorü: İnanışlar, Töre ve Töreler, Oyunlar**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1994:143-144.

¹⁰⁶¹ Müzeyyen Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

olmayanlar için bir şifa kaynağı olarak görülmektedir. Bu gidişten sonra hamile kalan, kişi adak için tekrar gider. Erkek çocuk olursa “Şeyhmus” kız çocuğu olursa “Sultan” ismi takılır¹⁰⁶².

Kısırlık tedavisinin inanca dayalı dinsel nitelik taşıyan bir başka boyutu da ilçede kısır kadınların “Ocak” diye tabir edilen yerlere gitmeleridir. Buna göre dua, üfürük ve afsunla birçok derde çare olduğuna inanılan kimselerin evine giden kadın hem çocuğunun olması için üzerine dua okutur hem de muska alır¹⁰⁶³. Siverek merkezde “ocak” diye tabir edilen evler olan inanç oldukça yaygındır.

1.1.1.1.b. Halk Hekimliğinde Aranan Çareler

İlaç sektörünün henüz sözünün dahi edilmediği zamanlarda, halk hekimliği ve yan alanı diyebileceğimiz “kocakarı” ilaçları ile insanlar tedavi olmakta idiler. Halk hekimliği, bilinen tıbbi müdahalelerden farklı olarak belirli hastalıkların tedavisinde faydası olduğu düşünülen yöntemler ile bu işin erbabı olmuş kimselerin eliyle yapılan bir tedavi yöntemidir. Günümüzde halk hekimliği ve bitkisel tedavi yöntemleri azımsanmayacak derecede varlığını korumaktadır. Hatta günümüzün natürel eczaneleri diyebileceğimiz aktarlarda da baharattan başka birçok hastalığın tedavisinde etkili olduğu bilinen bitkiler satışa sunulmaktadır.

Halk hekimliği kısırlığın tedavisinde insanların başvurduğu yöntemlerden birisidir. Bunun için Siverek ilçesindeki bazı köylerde kısır kadınlar, halk hekimliği kapsamında birçok tedavi yöntemine başvurmaktadır. Bu tedavi yöntemleri ve alınan önlemler şu şekildedir:

- Bir kazanın içersine maydanoz, saman ve süt konarak bir süre kaynatılır. Kaynar su bir leğene konarak çocuğu olmayan kadın bu karışımın buharına oturtulur¹⁰⁶⁴.

¹⁰⁶² Bedriye Tüysüz, **Halebi Köyü**, 1945 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁶³ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁶⁴ Sakine Şenocak, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Eskiden uygulanan bir yöntemdir. Sumak ekşisi, menengiç dalı fıstık dalı bir kazanda kaynatılıp leğene boşaltılır. Çocuğu olmayan kadın buharında oturur¹⁰⁶⁵.

1.1.1.1.c. Tıbbi Önlemler

Birçok kırsal kesimde olduğu gibi Siverek ilçesinde de kısırlıkla ilgili en genel yargı, bu problemin daha çok kadınlarda aranmasıdır. Bu yüzden çocuk olmadığı zaman tedavi arayışına ilk girişen kadın olur. Çoğu zaman ise erkek için kısırlık teşhisi ve tedavisi onur zedeleyici bir olay olarak dahi algılanabilmektedir. Siverek'te de eğer kadın kısır ise ve tedavi yöntemleri sonuç vermiyorsa, erkek kadını boşayabilir. Yahut ikinci bir eş alabilir. Fakat kısırlık erkekte ise erkek bunu genellikle kadına baskı yaparak bastırma yolunu seçebilir¹⁰⁶⁶.

Günümüzde, kısırlık özellikle kadınlar için büyük ölçüde sorun olmaktan çıkmıştır. Nitekim uygulanan Tüp bebek yöntemleri ile bugün birçok kadın çocuk sahibi olabilmektedir. Bu yöntemin belirli bir ekonomik gücü gerektiriyor olması kırsal kesimde bir çare olarak uygulanmasını zorlaştırır da günümüzde gelişen ilaç tedavileri ve cerrahi müdahaleler ile de çocuk sahibi olunabilmektedir.

1.1.1.2. Aşerme

Hamile kadının en sıkıntılı dönemlerinden birisi aşerme dönemidir. “Aşerme” deyimini esasında “aş yerme” deyiminin zamanla yuvarlanarak halk dilinde uygun bir şekilde ifade edilmiş halidir. Buna göre, belirli bir dönem yemeklerden ve yemek kokusundan tiksinen kadın, diğer taraftan da hangi şart ve ortamda olursa olsun canının istediğini yeme ihtiyacı duyar. Aşerme dönemi ile ilgili en önemli yaklaşım, bu dönemde bazı kaçınma ve inanışlara bağlı olarak gıda tüketimine dikkat ediliyor olmasıdır. Hamile kadının yahut çevresinin, doğacak çocuğun cinsiyeti, fiziksel ve

¹⁰⁶⁵ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁰⁶⁶ Asya Yetik, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

kişisel özelliklerine varana dek içinde buldukları beklenti hali, aşerme dönemi ile ilgili birçok kaçınma ve inanışın doğmasına neden olmuştur¹⁰⁶⁷.

Siverek ilçesinde de aşerme dönemi ile ilgili bazı tespit, inanış ve kaçınmalar söz konusudur. Buna göre, kadının hamile kaldıktan kırk gün sonra aşermeye başlayacağı ve anne karnındaki bebek 3 ile 5 aylık olduğunda aşermenin sona ereceğine inanılmaktadır¹⁰⁶⁸.

Aşeren kadının canı ne isterse, çocuğa yarar sağlayacağı düşüncesi ile istediği şey temin edilir ve anne adayına yedirilmeye çalışılır. Çünkü bu isteklerin anneden değil çocuktan kaynaklandığı düşüncesi hakimdir¹⁰⁶⁹. Ayrıca annenin canı bir şeyi çok istediği zaman yenmezse “yemesen çocuk şaşı olur”.deyimi kullanılarak yemesinde ısrar edilir¹⁰⁷⁰.

1.1.1.3. Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları

Türk toplumunda anne olacak kadın, gebe, hamile, yüklü gibi tanımlamalarda betimlenmektedir. Bu dönem hem hamile kadın hem de yakın çevresi bakımından oldukça kritik bir devredir. Gebe kadın karnındaki bebeğin zarar görmemesi için kendisine çok dikkat eder. Bu dikkat ve temkin, yalnızca anne adayı tarafından değil eşi ve yakın çevresinde de kendisini hissettirir.

Hamilelik döneminde iyi beslenmesi gereken kadına, bebeğe zarar gelir düşüncesi ile ağır işler de yaptırılmaz. Bu ve buna benzer tedbirler dışında kaynağı psikolojik olan inanç ve kaçınmalar da hem hamilelik dönemindeki kadının hem de yakın çevresinin bilinçaltında sakladıkları kaygılarının bir sonucu olarak ortaya çıkar.

Bu inanış ve kaçınmalara, özellikle geleneksel yapısı bozulmamış toplumlarda daha fazla rastlanılmaktadır. Siverek ilçesinde de gebe kadının birçok

¹⁰⁶⁷ Sedat Veysi Örnek, **a.g.e.**:134.

¹⁰⁶⁸ Güler Ordu, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁶⁹ Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁷⁰ Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

noktada kendisine dikkat etmesinin yanı sıra sözünü ettiğimiz inanış ve kaçınmalar konusunda da duyarlılık sahibi oldukları görülmektedir.

Buna gör, Siverek ilçesinde gebe kadınların hamilelik dönemine yönelik inanış ve kaçınmaları şu şekildedir.

- Hamilelik döneminde kadın bebeğin cinsiyetini, erkek ise, saklı tutar. Bunun nedeni nazardan korkup bebeğe zarar geleceği düşüncesidir¹⁰⁷¹.
- Hamile kadın mezar ziyaretine gitmez özellikle “yatır” denilen yerlerin mezar ziyaretleri sonucunda çocuğun cildinde “nişan” denilen bir leke veya “ben” oluşacağına inanılır¹⁰⁷².
- Hamile kadının diş çektirmesi iyi değildir¹⁰⁷³.
- Hamile kadının gecenin geç bir saatle banyo yapması doğru değildir¹⁰⁷⁴.

1.1.1.4. Çocuğun Cinsiyeti

Anne ve Baba adayı ile yakın akrabaların en çok merak ettikleri husus, doğacak çocuğun cinsiyetidir. Ancak buna rağmen özellikle kırsal kesimde ilk doğacak çocuğun erkek olması temennisi oldukça yaygındır. Düğün günü gelen misafirlerin içinde erkek çocuğu olan kişinin çocuğunu gelinin kucağına oturtması bu temenninin yansımasıdır.

Erkek çocuk sahibi olma arzusunun temelinde yatan sebep ise soyun devamlılığını sağlamaktır. Eskiden hamile kadının fiziksel özellikleri, hamilelik dönemindeki beslenme şekli ve başka bazı yöntemlerle çocuğun cinsiyeti hakkında tahminde bulunurken, günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte gebeliğin üçüncü ayından itibaren çocuğun cinsiyeti öğrenilebilmektedir. Siverek ilçesinde de ultrason, çocuğun cinsiyetini öğrenmek için başvurulan en yaygın yöntemlerden biridir. Fakat

¹⁰⁷¹ Mülkiye Aran, **Deliktaş Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁰⁷² Sultan Baksi, **Ediz Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁷³ Ayser Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁷⁴ Ayşe Kanmaz, **Konurtepe Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

daha çok eskiden uygulanan ve inanılan ancak hala hatırdaki kalan cinsiyet tahmin etme ile ilgili inanışlar ise şunlardır.

- Hamile kadının karnı sivri olursa doğacak bebek kız yuvarlak olursa erkek olacağına inanılır¹⁰⁷⁵.
- Hamile kadın ekşi aşerirse doğacak bebeğin cinsiyeti kız, tatlı aşerirse bebeğin erkek olduğuna inanılır¹⁰⁷⁶.
- Hamile kadının güzelleşmişse doğacak çocuğun kız olacağına inanılır¹⁰⁷⁷.

1.2. Doğum ve Anne Bakımı

Ortalama hamilelik süresi olan dokuz ay sonunda, anne karnındaki bebeğin biyolojik bazı süreçlerden sonra anne karnından dış dünyaya çıkması olayın doğum olarak tanımlayabiliriz. Ancak bu basit tanım içerisinde anne adayını için oldukça zor anları barındırır. Bunun yanı sıra bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelebilmesi için de annenin doğum yapmasına yardımcı olacak kişinin çok dikkatli olması gerekmektedir. Bu yüzden Siverek ilçesinde de doğum bu konuda belirli bir deyimle sahip olan ve kırsal kesimde “ebe” olarak tanımlanan, kişisel yada hastanede yaptırılmaktadır.

Günümüzde hastanelerde yapılan doğum oranı evde gerçekleşen doğum oranlarından daha fazladır. Fakat doğum evde yapılacak ise köyde bu konuda tecrübeli olduğu bilinen yaşlı kadınlar ve bu kişiler annenin doğum yapmasına yardımcı olurlar¹⁰⁷⁸.

Bebek dünyaya geldiği anda bir hafta boyunca göbeğinin üzerine toz halindeki kahve dökülür. Bunun sebebi çabuk kuruyup düşmesini sağlamaktır¹⁰⁷⁹. Kendiliğinden düşen göbek bebeğin akıbeti konusunda etkili olacağı inancına bağlı

¹⁰⁷⁵ Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁷⁶ Emine Arslan, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁷⁷ Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰⁷⁸ Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁷⁹ Nesrin Kamışlı, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

olarak rastgele bir yere atılmaz. Buna göre, ilerde çocuğun evine bağlı olması için evin bahçesine, yada okusun adam olsun diye okulun bahçesine, yada çocuğun ilerde hangi meslek erbabı olması isteniyorsa aile için örnek olan kişinin arkasından atılır¹⁰⁸⁰. Siverek'te, çok gezip dolaşan insanlar için “Göbeği sokağa atılmış” deyimini kullanılır¹⁰⁸¹.

Doğumdan sonra bebeğe önceden hazırlanmış kıyafetleri giydirilir ve bebek kundaklanır. Eskiden üç aylık olana kadar kundaklanırken günümüzde en fazla yirmi gün kundakta tutulmaktadır¹⁰⁸².

Doğum gerçekleştikten sonra orada bulunanlardan birisi bebeğin babasına aile büyüklerine müjdeli haberi verir. Doğan erkek çocuğu ise sevinçle haberi alan kişiler müjdeyi iletene bahşış verirler¹⁰⁸³.

Doğumdan sonra bebeğin olduğu kadar annenin bakımı da oldukça önemlidir. Doğum yapan kadının kırk gün boyunca sağlığına çok dikkat edilir. Kırk gün içinde ölen kadının cennetlik olduğuna inanılır¹⁰⁸⁴.

Loğusalık döneminde anneye iyi geldiğine inanılan bazı yemekler yapılır. Bunların başında, sadeyağ, un ve şekerden yapılan “bulamaç” yine un sadeyağ, yuzdan yapılan “cacurun” denilen yemektir. Bu iki yemek bir hafta boyunca yapılır¹⁰⁸⁵. Ayrıca loğusa kadına bol tatlı yemesi tavsiye edilir¹⁰⁸⁶.

1.3. Doğum Sonrası

1.3.1. Bebeğin Tuzlanması ve Bakımı

Bebek dünyaya geldikten sonra ailede oluşan temel düşünce çocuğun her türlü hastalıktan ve çocuğa zararı dokunabilecek her türlü gizil güçten onu korumaktır. Çocuğun sağlıklı bir yaşam sürmesi için geleneksel yöntemler bir tedbir

¹⁰⁸⁰ Sultan Karar, **Bayırözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁸¹ Nesrin Karacabey, **Deliktaş Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁰⁸² Nedret Kargın, **Peynirci Köyü**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰⁸³ Saliha Yetik, **Begdeş Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰⁸⁴ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁸⁵ Sedriye Özer, **Ayrancı Köyü**, 1947 Doğumlu Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁸⁶ Gazal Ağırmatlıoğlu, **Konurtepe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

niteliğinde olup eskiden daha çok uygulanan bu yöntemler günümüzde de zaman zaman uygulanmaktadır. Siverek ilçesinde doğumdan sonra bebeğin ileride sağlıklı ve güçlü olması için alınan tedbirler şunlardır:

- Bebek doğduktan sonra iki yada üç gün sonra tuzlanır Tuzlama işi, Suyun içine tuz karıştırılır. Bebeğin gözleri hariç her yerine sürülür. Bir gün çocuk böyle kalır. Bebeğin tuzlanmasındaki maksat bebeğin, vücudunda oluşabilecek muhtemel pişiklere engel olmaktır¹⁰⁸⁷.
- Bebeğin her bir gözüne birer damla limon suyu konur. Bundaki amaç gözün çapaklanması ve mikrop kapmasını engellemektir¹⁰⁸⁸.
- Çocuğa kırkı çıkana kadar rezene çayı gün içerisinde içilir. Bu çayın çocuğa uyku verdiği ve çocukta oluşabilecek ağrıları giderdiği düşünülür¹⁰⁸⁹.
- Bebeğin gözleri güzel olsun diye gözlerine toz sürme çekilir¹⁰⁹⁰.
- Bebeğin bağırsakları temizlensin diye doğduğu ilk iki gün su ve şeker kaynatılıp soğutulup içirilir¹⁰⁹¹. Bu şerbetin ayrıca sarılığa karşı koruyucu olduğu düşünülmektedir¹⁰⁹².

1.3.2. Bebeğe İsim Koyma

Dünyadaki bütün eşyalarda olduğu gibi insanın da bir isme sahip olması gerektiği kanısı temelinde dinsel ve sosyolojik birçok düşünceyi barındırır.

Kişinin ismi, ona kimlik kazandıran ilk soyut nesnedir. Topluluk içerisinde ayırt edilmesi ve tanınıp bilinmesi için çocuğa konulan isim, henüz sosyal bir kimlik kazanmamış olan bebeğe ailesi tarafından kazandırılan ilk kültürel değerdir.

¹⁰⁸⁷ Ziyet Özmodanlı, **Altaylı Köyü**, 1976 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰⁸⁸ Hediye Başaranoğlu, **Kayalı Köyü**, 1958 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁸⁹ Ziyet Altuntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹⁰ Aliye Çiftçi, **Karabağçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹¹ Emine Görüş, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹² Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Konulacak ismi seçecek kişilerden neden o ismin seçildiğine ve adını konuluş şekline kadar geçen süreç içerisindeki inanış ve kaçınımlar bağlamında değerlendirildiğinde, bu yaklaşım güç kazanmaktadır. Çünkü Siverek ilçesinde eskiden, günümüzde daha nadir görülmekle birlikte, çocuğa konulacak ismin belirlenmesinde en etkili kişilerin büyük anne ve büyük baba oldukları bilinmektedir¹⁰⁹³.

Aileden ölmüş bir yakının¹⁰⁹⁴ aile büyüklerinden birinin veya dini faktörden ötürü İslam büyüklerinin isimleri¹⁰⁹⁵ yada Kur'an-ı Kerim'de geçen bir ismin tercihi çocuğa ad koyma konusunda eskiden takip edilen yolların en yaygın olanlarıydı. Günümüzde konan isimler daha çok popüler isimler arasından belirlenmektedir¹⁰⁹⁶.

Siverek ilçesinde çocuğun isim koyma töreni oldukça sadedir. Dini inanış gereği ortalama üç gün en fazla işi bazen dini bilgisi yerinde olan bir başka kişide yapılabilir¹⁰⁹⁷. İsim koyacak kişi öncelikle abdest alır ve bebeğin bir kulağına ezan diğer kulağına da kamet okuduktan sonra üç defa “senin ismin olsun!” diye söyler¹⁰⁹⁸. Bazı aileler de çocuğa aile büyüklerinden birinin ismi konulduğunda göbek adı takılır. Göbek adı olarak “Nur” olarak yaygın takılan bir isimdir¹⁰⁹⁹.

1.3.3. “Bebeği Görme” Ziyareti

Doğumdan sonra akraba ve komşular çeşitli hediyelerle anne ve bebeği görmeye gelirler. İlçede bu ziyarete “Bebeğin yanına gitme”, “Bebeği görme” denir. Bu ziyaretin amacı ailenin sevincine ortak olma ve getirilen hediyelerle küçük de

¹⁰⁹³ İmhan Parlak, **Kavalık Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹⁴ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹⁵ Müzeyyen Altıntaş, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹⁶ Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹⁷ Havva Özen, **Divan Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹⁸ Ayşe Başaran, **Çağa Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹⁹ Safiye Bayram, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

olsa aileye yardımda bulunmaktır¹¹⁰⁰. Ayrıca bu ziyaret anneye verilen değer bir göstergesi olarak algılanmakta bu yüzden büyük önem taşımaktadır¹¹⁰¹.

Bebeği görme'ye giden yakın akrabalar bebek kız ise altın küpe erkek ise cumhuriyet veya çeyrek altın takarlar. Bunun dışında bebeğe ve anneye kıyafet veya varsa bebeğin eksik eşyaları tamamlanır¹¹⁰².

1.3.4. Bebeği Nazardan Koruma

Nazar dilimize Arapça'dan girmiş bir kelimedir. Kelime anlamı "bakmak" olan nazar¹¹⁰³, bakmanın niyetine ve sonucuna göre özellikle İslam ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede aynı bağlamda değerlendirilmektedir¹¹⁰⁴.

Nazar, insanların kıskançlık ve çekememezlik duygularının negatif bir güç olarak bakışlar yolu ile karşı tarafa verdiği çıkıcı etki olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra bir kişiye yahut eşyaya duyulan aşırı sevgi de nazara sebep olan etmenlerden sayılır. Hz. Muhammed'in "Nazar insanı mezara, deveyi kazana koyar". Hadis-i Şerif'i Türk toplumunda ve İslam ülkelerinde nazarın etkisinin bu denli benimsenmiş olmasında belirleyici faktörlerin başında gelmektedir. Yeni doğmuş bebeklerin ve çocukların henüz temiz, güçsüz ve zayıf olmaları, onların çok çabuk nazardan etkileneceği inancını kuvvetlendirdiği için bebeğe nazar değmesin diye doğumdan itibaren önlemler alınmaktadır¹¹⁰⁵.

Siverek ilçesinde nazardan korunma konusunda alınan tedbirleri incelediğimizde bu önlemlerin bir kısmı İslam inancı ile bağlantılı yaklaşımlar olmakla birlikte birçoğu da eski Şaman inancının kalıntılarıdır. İlçe genelinde, yeni doğmuş bebeği ve çocukları nazardan korumak için yapılan kaçınımlar ve inanışlar şu şekildedir:

¹¹⁰⁰ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁰¹ Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁰² Aliye Çiftçi, **Karabağçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁰³ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**:103.

¹¹⁰⁴ Sedat Veysi Örnek, **a.g.e.**:167.

¹¹⁰⁵ **a.g.e.**:167-169.

- Bebeğin alınına sac karası, kazan karası bunlar yoksa is sürülür¹¹⁰⁶.
- Bir miktar tuz alınıp dualar okunarak çocuğun üzerinde çevrilir. Bu tuz ateşe atılır. Yetişkinler için de kullanılan bu yöntemle kişinin nazardan kurtulacağına inanılır¹¹⁰⁷.
- Çocuğun sağ omzuna muska takılır. Muskanın içine üzerlik tohumu da konulabilir¹¹⁰⁸.
- Beyaz parlak olan “Şep” denilen zamanla eriyen bir taş takılır¹¹⁰⁹.
- Çocuğa “Kendil ağacı” denilen yabancı bitkinin dalı oyularak en üst kısmına birdelik açılır bir çengelle sağ omzuna yada bir kolye gibi boyna takılır. Bu tahta parçası bazı evlerin girişine de takılarak “kötü nefesten korur” bizi denilir¹¹¹⁰.
- “Mazi” denilen bilye büyüklüğünde üzerinde top top girinti çıkıntı olan bitki bebeğin omzuna takılarak nazardan korunacağına inanılır¹¹¹¹.
- Bebeğin üzerine nazar boncuğu takılır¹¹¹².
- Bir kaşığın içine bir parça “kurşun” konularak ateşte eritilir. Bebek ve annenin üzerine bir örtü atılır. Bir kabın içine su koyup anne ile bebeğin başının üzerinde tutulur. Eriyen kurşun suya dökülür. Bu işlem üç defa yapılır. Böylelikle kem gözlerden korunmuş olur¹¹¹³.
- Bebeğin bulunduğu odada üzerlik tohumu yakılır. Dualar eşliğinde çıkan duman odada gezdirilir¹¹¹⁴.

¹¹⁰⁶ Emine Arslan, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁰⁷ Sultan Karar, **Bayırözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁰⁸ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁰⁹ Mülkiye Aran, **Deliktaş Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹¹¹⁰ Ayser Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹¹¹ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹¹¹² Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹¹³ Medine Yüksekaya, **Siverek Merkez**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹¹⁴ Zehra Özgeyik, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

1.3.5. Loğusalık ve Kırk Basması

Halk dilinde loğusa olarak ifade edilen “loğusa” yeni doğum yapmış kadına denir¹¹¹⁵. Loğusalık dönemi halk arasında kırk günlük bir süreyi kapsar ki bu dönem hakkında bir çok inanış ve kaçınma söz konusudur.

Loğusalığın kırk güne kadar yayılmış olmasının temel nedeni ise İslam fikhına göre nifas yani doğum kanı denilen kanamanın kırk güne kadar devam edebileceği görüşüdür. İslam dininin loğusalık dönemi hakkındaki hükümleri daha çok fithi konular üzerinde ağırlık kazanmıştır¹¹¹⁶.

Loğusalık döneminin halk nezninde değerlendirilmesi “kırk basması” gibi tanımlamalar üzerine yoğunluk kazanmıştır. Kadına ve bebeğe sataşan bu tehlikeli perinin varlığından bahsedilip, bazen insan görünümüne girse de ayakları ters olduğuna inanıldığından lohusalı kadına gece dikkat etmesi tembihlenir¹¹¹⁷.

Siverek ilçesinde loğusa kadınlara “kırklı kadın” denilmektedir¹¹¹⁸. Kırk basması hem bir olay hem de bir varlık daha çok peri olarak kabul edilir. Fatime Kıyam kırk basmasını şu şekilde anlatır: “Daha çok uyurken veya geceleyin kırk basması olur. Dağınık saçları, karanlıktan yüzünü tam seçemedim. Bağırarak istedim ama bir türlü sesim çıkmadı. Kendimi felçli gibi hissettim. Kolumu ve bedenimi hareket ettiremiyordum. Yastığımın kenarında çengelli iğne vardı. Ondan korkmuş olacak ki bana yanaşmadı. Sabah kalktığımda dudağım uçuklamış ve iki gün sütüm yoktu.”¹¹¹⁹.

Kırk basması annede gerçekleşebileceği gibi bebekte de olabileceği ve bu yüzden hem anne hem de bebeğin zarar görmemesi için alınan önlemler ile bu konuda inanışlar şu şekildedir:

¹¹¹⁵ Ayser Yağır, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹¹⁶ Sultan Yıldız, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹¹⁷ Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹¹⁸ Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹¹⁹ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Kırkı çıkmamış kadın asla yalnız bırakılmaz. Yanında mutlaka kendisinden yaşça büyük biri kalır. Gece de yalnız bırakılmaz. Oda zifiri karanlık olmamalı¹¹²⁰.
- Eskiden kırkı çıkmamış kadın kırk gün evden dışarı çıkmazdı¹¹²¹.
- Bebeğin ve annenin yastığının altına ekmek bırakılır¹¹²².
- Doğum yapan kadını ve bebeği cinlerden korumak için kadının yastığına büyük bir iğne iliştilir. Bebeğin yastığına da çengelli iğne takılır¹¹²³. Doğum yapan kadının yemek yiyeceği tabağın içine büyük iğne konur. Bunun sebebi ise kadını gizli güçlerden korumaktır¹¹²⁴.
- Bebeğin yastığına dua ve kuran konur¹¹²⁵.
- Yeni doğum yapmış kadının yatağının etrafına ip çevrilirdi. Böylece anne ve bebeğin kırk basmasından korunacağına inanılır¹¹²⁶.
- Eğer iki kırklı kadın aynı ortamda bulunmuşsa üzerlerinde taşıdıkları iğne veya çengelli iğnelerini değiştirirlerdi. Aksi takdirde bebeklerden birinin öleceği yada aklını yitireceğine inanılırdı¹¹²⁷. Fakat bugün bu inanç etkisini yitirmiş durumdadır. Çünkü hastanede yapılan doğumlar, bir odanın içinde birden fazla kırklı kadının bir arada bulunması bunun kanıtıdır.
- Kırklı bebeğin odasına çiğ et getirmek iyi değildir¹¹²⁸.
- Bebeğin odasına yeni alınmış bir şey getirildiğinde bebek yüksekte tutulur ve o eşyanın üzerinde üç defa geçirilir¹¹²⁹.

¹¹²⁰ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹²¹ Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹²² Ceylan Yılmaz, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹²³ Sultan Güney, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹²⁴ Mürvet Avcı, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹¹²⁵ Suzan Gerger, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹²⁶ Esmâ Geyik, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹²⁷ Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹²⁸ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹²⁹ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Kırklı bir kadınla karşılaştığında “Senin kırkın sana benim kırkım bana” der¹¹³⁰.
- Bebeğin kırkı çıkmadan odasına beşik konmaz. Eğer konacak olursa bebek dışarı çıkarılır öyle getirilir. Yoksa bebeğe kırk basması olacağına inanılırdı¹¹³¹. Bebek beşiğe konacakken üç defa yatağa yatırılıp kaldırılır¹¹³².

1.3.6. Kırk Çıkarma

Doğumdan sonra kırk günün dolmasına “kırk çıkarma” denir. Kırk günü dolmuş anne ve çocuk için “kırk çıkarma” işleminin yapılması gerekir¹¹³³. Kırk çıkarma işlemini aileden veya komşulardan yaşça büyük birinin yapması doğru bulunur¹¹³⁴. Kırk çıkarma’dan sonra anne ve bebeğin birçok tehlikeden kurtulmuş olacağına inanılırdı ve bundan sonra anne daha rahat hareket eder. Bunun için Siverek ilçesinde kırk çıkarma şu şekilde yapılır:

Fotoğraf 149: İçinde Ayetler Olan Kırk Çıkarma Tası

- İlk önce su hazırlanır. Bebek yıkanmak üzere hazırlanır. Yıkama işi özel “kırk tası” ile yapılır. Küçük sarı bir tas olan kırk tası ortasında

¹¹³⁰ Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹³¹ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹¹³² Ziyet Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹³³ Esmâ Geyik, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹³⁴ Suzan Gerger, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

bir çıkıntı olup o çıkıntının etrafında kırk tane küçük çengel şeklinde sallanan şeyler olur¹¹³⁵. Kırk çıkaran kişi üç defa ellerini suya batırır¹¹³⁶. “Cinlerin ve canavarların kırk çıksın bizim çocuğun da kırk çıksın” denir¹¹³⁷. Çocuk yıkanır. Çocuğun yıkandığı su toprağa dökülür. Çocuk yıkandıktan sonra anne “kırk tası” ile banyo yapar¹¹³⁸.

- Kırk çıkarma kırk gün dolmadan yapılırsa o çocuğun “aklının yarım” yada çok “yaramaz” olacağına inanılır¹¹³⁹.
- Kırk çıkarma yapılırken suyun içerisine altın atılır¹¹⁴⁰.

1.3.7. Sütü Gelmeyen Loğusa Kadın İçin Yapılanlar

Anne sütü yeni doğan bebeğin temel gıda maddesidir. Bebeğin sağlıklı gelişimi bağışıklık sisteminin güçlenmesi için anne sütüne ihtiyacı vardır. Bebeğin her türlü sorumluluğunu taşıyan anne için bebeğin beslenmesi çok önemlidir. Loğusalık döneminde yeterince sütü olmayan anne çeşitli çarelere başvurur. Anne sütünün çoğalması, annenin yeterli ve sağlıklı beslenmesi ile emzirme tekniklerini bilmesine bağlıdır. Bebek bakımı konusunda yeterli eğitime sahip olmayan kırsal kesimdeki kadınlar, özellikle eskiden, anne sütünün çoğalması için çeşitli inanışlarla bağlantılı yöntemlere başvurmuşlardır. Bu inanışlar ve yöntemler şu şekildedir:

- Sütü gelmeyen anne “süt boncuğu” denilen beyaz bir boncuk takar¹¹⁴¹.

¹¹³⁵ Ceylan Yılmaz, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹³⁶ Mürvet Avcı, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹¹³⁷ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹³⁸ Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹³⁹ Zehra Korkmaz, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁴⁰ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁴¹ Zeynep Üçkardeş, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Bolca tatlı şeyler yedirilir¹¹⁴². Elma su kurutulmuş erik kaynatılır. Komposto şeklinde hazırlanan meyve karışımından anneye yedirilir¹¹⁴³.
- Dualar okutulur¹¹⁴⁴.
- Siverek dışında, bavuş denilen yerde, halk arasında “süt kuyusu” denilen ve ziyaret olarak tabir edilen yere gidilir. Nohut haşlanıp kuyunun üzerinde çocuklara dağıtılır. Böylelikle anne sütünün artacağına inanır¹¹⁴⁵.

1.3.8. Diş Hediği

Bebeğin gelişim süresinde biyolojik anlamında kritik olarak değerlendirilen dönemlerden biri de bebeğin dişlerini çıkarmaya başladığı dönemdir. Bebeğin ilk dişini çıkarması sevinçle karşılanır ve bir törenle kutlanır. Siverek’te “diş hediği” denilen bu törende buğday ve nohut kaynatılıp çocuğun başından aşağıya dökülür¹¹⁴⁶.

“Diş hediği” yapılacağı gün yakın akrabalar ve komşular çağrılır¹¹⁴⁷. Buğday ve nohut haşlanır. Soğuduktan sonra içine şeker, kuru üzüm, leblebi karıştırılır. Bir örtü serilir ve çocuk o örtünün üzerinde oturtulur¹¹⁴⁸. Diş çıkaran çocuğun etrafında yedi kız çocuğu oturtulur ve hepsinin başından aşağıya dökülür. Bir tepsiyeye makas, bıçak, altın, kağıt, tarak gibi bazı meslekleri temsil eden araçlar konur ve çocuğun önüne konan tepside çocuk hangi nesneyi alırsa ona göre ileride o mesleği tercih edeceğine inanılır¹¹⁴⁹. Makası alırsa terzi, tarağı alırsa kuaför, olacağına inanılır. Diş hediği yapılmasında çocuğun diğer dişlerini daha rahat çıkarması,

¹¹⁴² Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁴³ Ayser Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁴⁴ Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁴⁵ Sultan Karar, **Bayırözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁴⁶ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁴⁷ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁴⁸ Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁴⁹ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

dişlerinin daha sağlam olması ve çocuğun rızkını artırma gibi temennilerde bulunmak için yapılır¹¹⁵⁰. Giden komşu ve akrabalar hediyeler alırlar¹¹⁵¹.

Bebeğin üst dişini çıkarması daha iyi, alt dişini çıkarması bir kişinin ölümüne delalet eder diye inanılır¹¹⁵². Bunu engellemek için bebek iki metre yükseklikten aşağı atılır. Çocuğu tutan biri olur. Bunun kötülükleri def edeceğine inanılır¹¹⁵³.

1.3.9. Çocuğa Yönelik Bazı Geleneksel Tedavi Yöntemleri ve İnanışlar

Doğan bebeğin, doğduğu günden yada sonradan olan hastalıklarının tedavi edilmesi için geleneksel tedavi yöntemleri çok yaygın uygulanır. Bu geleneksel tedavi yöntemleri şu şekildedir:

- Çocuk su ile afsunlanır. Çeşitli dualar okunarak suya iğne¹¹⁵⁴, para¹¹⁵⁵ atılarak dualar okunup çocuk o suyla yıkanır. Böylelikle hastalıktan arınacağına inanılır¹¹⁵⁶.
- Sacın siyahı sürülür¹¹⁵⁷.
- Ay ışığında kara bir örtüyle çocuğun başı ve gözü bağlanır ve bir süre bekletilir. Hastalıktan bebeğin bu şekilde korunacağına inanılır¹¹⁵⁸.
- Sirkeyle ateşi düşürürler¹¹⁵⁹.
- Ateşi olan çocuğa soğan sürülür¹¹⁶⁰.

¹¹⁵⁰ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁵¹ Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁵² Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁵³ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹¹⁵⁴ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁵⁵ Ayser Yağır, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁵⁶ Ziyet Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁵⁷ Suzan Gerger, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁵⁸ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁵⁹ Saadet Gülel, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁶⁰ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- “Hıyar çemberi” denilen bitki ezilip anne sütüyle karıştırılıp, çocuğun karnı ağrımaması diye içirilir¹¹⁶¹.
- “Avze” denilen bitki anne sütünde eritilip içirilir. Bağışıklık sistemi güçlensin diye¹¹⁶².
- Çocuğun sancısını kesmek için “Anason” kaynatılıp içirilir¹¹⁶³.
- Her doğan bebeği ölen aileler, doğan çocuğun saçını yedi yaşına kadar kesmez. Çocuk yedi yaşına geldiği zaman, aile adadığı bir kurban ile çocuğun saçını keser¹¹⁶⁴.
- Çocuk her ay ateşlenip hastalanıyorsa. Buna “ay düşmesi” denir ve çocuk dua okuyan bir yere götürülür. Üzerine dua okunur, soğan koklatılır. Okutulmuş su içirilir¹¹⁶⁵. Bunun için çocuğa yörede hala uygulanan ve “ceviz bağlama” denilen bir muska yapılır. Bu muska bir ceviz alınıp dualarla okutulup bir derinin içine konur ve çocuğun ya omzuna takılır yada yastığının altına konur. Böylelikle çocuk periyodik ateş basması ve hastalıktan korunur¹¹⁶⁶.
- Korkan çocuk alınına ince bir çizgi halinde jilet sürülür, akan kan göz kapaklarına sürülür. Böylelikle çocuğun korkusunun alındığına inanılır¹¹⁶⁷.
- Boş beşiğin sallanması iyi değildir¹¹⁶⁸.
- Sarılık olan bebeğin üzerine sarı bir tülbent atılır. Sarı boncuk takılır ve şekerli su yapıp içirilir¹¹⁶⁹.

¹¹⁶¹ Leyla Demir, **Yücelen Köyü**, 1967 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁶² Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹⁶³ Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹¹⁶⁴ Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁶⁵ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁶⁶ Aliye Çiftçi, **Karabağçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁶⁷ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁶⁸ Sıtkı Yeniay, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

¹¹⁶⁹ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

Bu gelenekler hala geçerliliğini korumaktadır. Günümüzde hastalanan çocuk doktora götürülse bile bu inançlar hala etkisini korumakta ve devam etmektedir.

1.4. Çocuğu Sünnet Ettirme

1.4.1. Sünnet

Sünnet geleneğinin Türk toplumundaki yeri büyük ölçüde dini inanışlarda ilgilidir. Sünnet olmamış kimsenin İslam topluluğu içerisinde yer almayor olması diğer bazı dini hükümler için de bağlayıcılık arz etmektedir. Özellikle kırsal yerleşmelerde sünnet olgusu dinselikle birlikte gelenekselleşmiş bir adet haline geldiği için sünnet yaşı geçmiş çocuklar toplum içerisinde büyük bir eziklik duymaktadır. Bunun için Türk toplumunda aileler çocukları henüz küçük yaşta iken onları sünnet ettirmektedirler¹¹⁷⁰.

Bu bölümde Siverek'te sünnet geleneği ile birlikte sünnet çocuğunun yaşı sünnet töreni, kirvelik olgusu sünnet işlemi ne değineceğiz.

1.4.2. Sünnet Çocuğunun Yaşı ve Sünnet Zamanı

Sünnet yaşı ve zamanı kesin bir sınırı olmamakla beraber sünnet olmamış çocukların arkadaşları içerisinde eziklik duyması, çocuğun üreme organındaki bazı rahatsızlıklar ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel durumu gibi etmenler çocuğun sünnet yaşını etkilemektedir.

Siverek'te de aynı sebeplere dayanılarak çocukların sünnet ettirilme zamanı belirlenmektedir. Bunun için eskiden çocuğun sünnet uzvuna zarar gelebileceği kaygısı ile çocuklar 6-9 aylıkken¹¹⁷¹, eğer çocuğun idrar yollarında bir sorun varsa ve çocuk idrara çıkamıyorsa doğduğu ilk hafta içinde sünnet edilirdi¹¹⁷². Günümüzde

¹¹⁷⁰ Sedat Veysi Örnek, **a.g.e.**:173-174.

¹¹⁷¹ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁷² Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

sünnet yaşı biraz daha büyüyüp çocuk okula başlamadan¹¹⁷³ en geç 11 yaşına kadar sünnet ettirilir¹¹⁷⁴.

1.4.3. Kirvenin Belirlenmesi ve Kirvelik

Kirvelik geçmişini tarihin derinliklerinden, kuvvetini de dinlerden alarak, canlılığını hala sürdüren sosyal bir olaydır¹¹⁷⁵.

Kirvelik Hıristiyanlar hariç diğer semavi dinler tarafından yapılması istenen sünnet (hitan) işleminin cemiyete akseden sosyal yönünü belirtir. Kirveliği kısaca şöyle tarif edebiliriz. “Erkek çocukların sünnet merasimi giderlerinin ve diğer gerekli işleri, başka bir aileden, birisinin (Kirve olacak kimsenin) yüklenmesi ve bu vesile ile iki aile arasında nisbi bir akrabalığın meydana gelmesi olayıdır¹¹⁷⁶.

Siverek ve çevresinde olanca canlılığı ile ayakta duran kirvelik müessesesi, aile ve akrabalık bağlarının kuvvetlenmesi, sosyal ve ekonomik canlılığın artması açısından pek çok görevi ifa etmektedir. Halkın nazarında çok önemli bir yeri olan kirvelik Siverek’te şöyle uygulanmaktadır; aile, sünnet edilecek çocukları için, kendi aileleri ile yakın akraba olmayan ama dostlukları olan veya kirvelik vasıtasıyla dost olmak istediği bir kişi bulur ve ona teklifte bulunur. Kirvelik teklifi bir şeref sayıldığından genellikle red edilmez. Kirvelik teklifi alan bir kimsenin başlıca iki görevi vardır¹¹⁷⁷.

Birincisi: Sünnet düğününün ve sünnet olacak çocuğun masraflarını, karşılar. Aile fertlerine ve eğer sünnet düğünü köyde yapılıyorsa duruma göre bütün davetli ve hatta köylülere çeşitli hediyeler verir ve sünnet olan çocuğun bütün kıyafetlerini alır¹¹⁷⁸.

¹¹⁷³ Şeyhmus Akdağ, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

¹¹⁷⁴ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁷⁵ Hüseyin Öztuncer, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁷⁶ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

¹¹⁷⁷ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁷⁸ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

İkincisi: Çocuk sünnet ettirilirken onu kucağında veya bir yastığın üstüne oturttarak çocuğun kollarını ve bacaklarını tutar, sünnetçiye yardım eder. Akşam da bekleme¹¹⁷⁹ denilen merasimi gerçekleştirir.

Kirvelik törenlerinde gerek kirvenin yaptığı masraflar, gerekse çocuğun babasının yaptığı masraflar karşılıklıdır. Kirvenin yaptığı masraf ve aldığı hediyeler kadar, çocuk tarafı da kendisine o nispette hediyeler alır. Birisinin yaptığı harcamalar diğerinden fazla olursa ayıp karşılanabilir ve az masraf yapan taraf ezilmiş olacağından bunların birbirine eşit veya yakın olmasına dikkat edilir¹¹⁸⁰.

Kirveler arasında yapay ama sağlam bir akrabalık meydana gelir. Pek çok kan davası ve barışmalar bununla sağlanır. İki aile arasında meydana gelebilecek sürtüşmelere bununla önlenmiş olur¹¹⁸¹. Siverek'te kirvelik müessesesi o kadar kuvvetlidir ki, kirveler birbirlerinden kız alıp vermezler ve bu uzun yıllar devam eder¹¹⁸². Ayrıca önemli bir gelenek, sünnet veya evlilik düğünlerinde, birbirlerine düşman olan iki aile davet etme mecburiyeti doğarsa, düğün sahibi her iki aileye ayrı ayrı zamanlarda çağırır ve ayrı odalarda ağırlar. Her iki hasıma da ayrı sofralar kurar ve ayrı ikramlarda bulunarak ayrı zamanlarda uğurlar. Zaten her iki aile de, hasımlarının düğün evinde olduklarını bildiklerinden o evde her hangi bir sorun çıkaramazlar¹¹⁸³.

1.4.4. Tören yada Düğün Hazırlığı

Sünnet için kirve ayarlandıktan sonra yapılan diğer iş tarihin belirlenip akrabalara bildirilmesidir¹¹⁸⁴. Bunun için sünnetten bir hafta önce davetiye dağıtılmakla birlikte ailenin büyüklerine elbiselik, havlu, çorap gibi hediyeler gönderilirdi¹¹⁸⁵.

¹¹⁷⁹ Hüseyin Öztuncer, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁸⁰ Şeymus Akdağ, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

¹¹⁸¹ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁸² Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

¹¹⁸³ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁸⁴ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁸⁵ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Sünnet düğünü eskiden üç gün sürerken bugün bir gün içerisinde yapılmaktadır. Sünnet düğünü mevlit bir gün de yapılır diğer gün de çocuk sünnet ettirilirdi¹¹⁸⁶. Yada öğlen mevlüt yapıp ikindiye doğru sünnet yapılırdı¹¹⁸⁷. Sünnet düğünü evlilik töreni içinde de yapılabilir. Aileler düğün töreninde varsa ailede sünnet edilmemiş çocuk bu düğün töreni içinde sünnet ettirildi. Bu gelenek halen sürdürülmektedir¹¹⁸⁸.

Sünnetten bir gün önce kirve ile eşi sünnet olacak çocuğu alıp alış-verişe götürürler. Bu alış-verişte çocuğun anne babası da bulunabilir. Kirve çocuğun sünnet kıyafeti ile birlikte bütün ihtiyaçlarını alır. Sünnetten bir gün önce çocuğun ellerine kına yakılır¹¹⁸⁹.

Sünnet kıyafeti çocuğun rahat edebilmesi için bir etek veya elbiseden oluşuyordu. Bugün ise hazır olan kıyafet pantolon gömlek üzerinde maşallah yazan pelerin ve başlıktan oluşmaktadır¹¹⁹⁰.

Diğer bir hazırlık ise misafirlere ikram edilecek yiyeceklerin hazırlanması, sünnetçinin ayarlanması, günümüzde doktorlar tarafından yapılsa da genellikle sünnetçi tarafından yapılır¹¹⁹¹. Eğer sünnet düğün şeklinde yapılacaksa müzikçiler ayarlanır mevlütlü ise hoca ayarlanır¹¹⁹².

1.4.5. Sünnet

Sünnet günü kirve sabah erken sünnet olacak çocuğun evine gelir. Akrabalarla birlikte bir kısım kadınlar yemek işleriyle uğraşırlar. Diğer bir kısım da çocuğun odasını ve yatağını hazırlarlar. Çocuğun odası balon ve süslerle çocuğun korku ve kaygısını almak ve dikkat dağıtmak üzere süslenir. Çocukla da gün boyu kirve ilgilenir. Çocuğu rahatlatmaya çalışır¹¹⁹³.

¹¹⁸⁶ Hüseyin Öztüncer, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁸⁷ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁸⁸ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁸⁹ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

¹¹⁹⁰ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁹¹ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁹² Hasan Akgül, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹¹⁹³ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

Konuklar ve akrabalar sünnet evinde toplanmaları ile birlikte sünnet düğünü başlar. Çalgılı veya davullu ise eğlence ile başlanır¹¹⁹⁴. Mevlütlü ise konuklar Kur'an-ı Kerim ve ilahiler dinlerler. Mevlüt bittikten sonra yemek verilir. Yemekten sonra çocuk araba konvoyuyla geziye çıkarılır. Böylelikle çocuğun korkusu unutturulmaya çalışılır¹¹⁹⁵.

Gezi bittikten sonra kirve çocuğun sünnet edilmesi için sünnetçiyi veya doktoru odaya alır. Bu arada odada yakın akrabalar çocuğun anne babası da odada bulunur. Sünnet başladığı gibi çocuğun dikkatini dağıtmak için ağzına lokum ve çikolata konur. Sevdiği oyuncaklar yatağına konur¹¹⁹⁶. Bir taraftan da sünnet uzvu kesilmeden önce ve kesilene kadar “Allahu Ekber, Allahu Ekber!” diyerek tekbir getirirler¹¹⁹⁷.

Sünnet yapıp sünnet yeri sarıldıktan sonra kirve çocuğu kucağına alıp yatağına yatırır. Bundan sonra takı takma işi başlar. Önce kirve sonra anne baba daha sonra diğer akrabalar altın veya para takarlar¹¹⁹⁸.

Kirve o gün akşama kadar çocuğun yanında kalır. Kirve sünnet bitse de her gün çocuk iyileşene kadar çocuğu ziyaret eder. Üçüncü gün kirve tatlı yaptırıp çocuğa ve aileye hediyeler alıp tekrar ziyarete gelir. Bu hediyelerin içinde elbiselik kumaş olması adettendir¹¹⁹⁹. Çocuk iyileştikten sonra bu defa kirve ziyaretine gidilir. Bir takım hediyeler alınır. Karşılıklı olarak alınan hediyelerin denk olmasına dikkat edilir. Elbiselik kumaş kirveye giden hediyeler arasında mutlaka olur¹²⁰⁰.

Sünnetten sonra çocuğun bakımı çok önemlidir. Çocuğun mikrop kapmaması için çocuğa büyük özen gösterirler.

¹¹⁹⁴ Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁹⁵ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹¹⁹⁶ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁹⁷ Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁹⁸ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁹⁹ Şeyhmus Akdağ, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

¹²⁰⁰ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Çocuğun çabuk iyileşmesi için her gün düzenli olarak sünnetçi gelip pansuman yapar¹²⁰¹.

2. EVLENME VE DÜĞÜN İLE İLGİLİ ADET VE İNANIŞLAR

2.1. Evlenme

Erkek ve kadının aile kurmak amacıyla nikahla birleşmesi olarak tanımlanan evlilik hayatın en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Bu geçiş dönemindeki ilişkiler bütünü kanun, din ve töre gibi yaptırımlarıyla ortaya çıkan toplumdan bağımsız hareket edemez.

Evlenecek kimseler için sosyalleşme süreci içerisinde önemli bir aşama kabul edilen evlilik aynı zamanda yeni akrabalık bağlarının kurulması ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel alış-verişlerin ortaya çıkması bakımından önem arz etmektedir¹²⁰².

Evrensel bir karakter taşıyan evlilik¹²⁰³, toplumun temelini oluşturan en küçük toplumsal birim¹²⁰⁴ olmasına rağmen en önemli sosyal kurum olan aileyi¹²⁰⁵ oluşturmanın ilk basamağıdır. Bu bakımdan toplumun çekirdeğini ve özünü oluşturan, eğitim, ekonomi ve ahlak gibi diğer kurumların da kaynağı olan, bu yüzden toplumsal yapının kurucu öğeleri arasında sayılan aile¹²⁰⁶ birliğinin üzerinde kurulduğu evlilik bütün bu sebeplere dayanarak evrensellik kazanmıştır.

¹²⁰¹ Hasan Akgül, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹²⁰² Cebrail Göksü, “**Adıyaman İli Gölbaşı İlçesinin Tarihi, Sosyo-Ekonomik, Kültürel Yapısı**”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2008:464.

¹²⁰³ Sedat Veysi Örnek, **a.g.e.**:185.

¹²⁰⁴ Nezahat Seçkin, Ülker Kayhan, “**Aile Yapısı**”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1995:2.

¹²⁰⁵ Selman Erdem, “**Sosyoloji**”, Yüksel Yayınları, Ankara, 1973:98.

¹²⁰⁶ Özer Ozankaya, “**Toplum Bilim**”, Cem Yayınları, İstanbul, 1999:175.

Siverek ilçesinde çok zengin bir tablo ortaya koyan evlilik konusunu incelerken evlenme biçimlerinden, Evlilik çağında evlenme aşamalarından, Başlık parası, evlilik sonrası gelenek ve göreneklere kadar birçok noktaya değineceğiz.

2.1.1. Evlenme Biçimleri

Toplumların kültür anlayışı çerçevesinde, tarihsel boyutundan, ekonomik yapısına, yerleşim düzeninden, üretim ilişkisine varana dek birçok sebep, o toplumun evlenme biçimleri üzerinde etkiye sahiptir. Evlenme biçimleri aynı zamanda toplumun gelenek ve göreneklerine bağlılığını da ortaya koymaktadır¹²⁰⁷.

Gelenekselliğini koruyan toplumlarda görücü usulü evlilikler görülürken kültürel değişmeye bağlı olarak geleneksel yapı bozulmuş toplumlarda özellikle şehirleşme ile birlikte gençlerin tanışıp anlaşarak karar verdikleri evlenme biçimleri yaygınlaşmaktadır¹²⁰⁸.

Siverek ilçesinde evlenme biçimlerini değerlendirdiğimiz zaman, Berdel Düğünleri, görücü usulü ile yapılan evlilikler ve bunun yanı sıra tanışıp görüşme şeklinde yapılan evliliklerin de ağırlık kazandığı görülmektedir.

2.1.1.1. Berdel Düğünleri

Berdel karşılıklı olarak iki kızın aileler arasında gelin olmasıdır. Yani iki ailenin karşılıklı olarak kızlarını birbirlerine gelin olarak değiştirmesidir. Örneğin bir evden gelin alan bir ailenin o eve kendi kızını gelin olarak vermesidir¹²⁰⁹.

Berdel'in çeşitli şekilleri vardır. Berdel evlilikleri şu şekilde yapılır:

- En çok rastlanan şekli: İki delikanlının her biri evlendiği kıza karşılık onun erkek kardeşine kız kardeşini vermesidir. Bunlar her biri diğerinin kız kardeşi ile evlenerek birbirlerine hem enişte, hem de kayınbirader olurlar. Akrabalık bağlarını güçlendirme isteği de bu

¹²⁰⁷ Sedat Veysi Örnek, **a.g.e.**:185.

¹²⁰⁸ Cebrail Göksu, **a.g.t.**:465.

¹²⁰⁹ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

şekilde evlilikte rol oynar. Kişiler böylece çifte akrabalık tesis ederler¹²¹⁰. Kırsal ve kan davalarının çok olduğu alanlarda akrabalık bağlarının kuvvetli olmasına öteden beri dikkat edilmiştir. Bu şekilde aile bağları güçlendirilerek başlık parasından da kurtulmuş olurlar¹²¹¹.

- Eşraftan ailelerin veya iki büyük aşiretin kızlarını birbirlerine vererek akrabalık tesis etme istekleridir. Böylece kızlarını kendilerine sosyal mevkice denk olan bir aileye verdikleri gibi, yine kendilerine denk olan bir aileden gelin almış olacaktırlar. Aynı zamanda birbirlerine düşmanlık yapma ihtimallerini de azaltmış olurlar¹²¹².
- İkinci defa evlenmek isteyen erkek kardeş veya baba, hatta hatırlı amca, karşı taraftan bir kız almak istediklerinde, kumaya veya yaşı geçkin birine kız vermek istemediğinden bunun çıkış yolu kendilerinin yetişkin ve genellikle güzel bir kızlarını bedel olarak vermeleridir. Çünkü kendi kızlarına karşılık genç ve daha güzel bir gelin alabilen karşı taraf buna razı olabilir¹²¹³.
- Hanımı ölmüş ve yetişkin kızı olanların başvurduğu bir yoldur. Böylece çocuklarına bakabilecek biriyle evlenmesi kolaylaşacaktır. Ayrıca başlık parasından da kurtulacaktır¹²¹⁴.
- Kız kaçırma olaylarından sonra da zoraki bedel evlenmelerine rastlanmaktadır. Kız kaçırılarda tarafların barışmalarında berdele başvurulmaktadır. Kaçırılan kızın bazen küçük (12-13) yaşlarında hatta daha küçük yaşta da olsa erkek kardeşi, büyük kardeşi, (evli de olabilirler), hatta bazen kızın babası karşı taraftan kızlarına bedel bir gelin isterler. İşte bu evliliklerde çok hazin ve dramatik insanlık ve aile faciaları yaşanmaktadır¹²¹⁵.

¹²¹⁰ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²¹¹ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²¹² Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²¹³ Emine Görüş, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²¹⁴ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

¹²¹⁵ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Berdelin son bir şekli de maalesef günümüzde artık uygulamalarına rastlanmıyorsa da, yakın geçmişte bizzat şahid olduğumuz “kan bedeli” evliliğidir. Bir tarafın ölü vermesi sonucu meydana gelen kan davasının sona ermesi karşılığında öldüren taraf, ölenin yakınlarına (ağabey, kardeş, amca, gibi) kızlarını kan karşılığı gelin olarak vermektedirler¹²¹⁶. Buna berdel denmese de kan bedeli olarak uygulanmıştır. Kan bedeli olarak maktulun yakın akrabalarından birine gelin olarak giden o kadının yıllarca gelin gittiği ailenin hemen bütün fertlerinden düşman tarafın kızı olarak gördüğü hakaretler insanın yüreğini sızlatmaktadır¹²¹⁷.

Berdel evliliği yapan taraflar eşit şekilde ve müteakabiliyet yani karşılıklık ilkesine uygun düğünler yaparlar. Mesela; alınan çeyiz, altınlar, takılar ve yapılacak masraflar birbirine eşit yada aynı olmalıdır. Düğünler aynı gün yapılır. Hatta gelinler aynı saatte evden çıkarılırlar. İşi tatlı inada bindiren bazı evliliklerde daha fazla ayrıntıya dikkat edilir. Mesela iki ayrı köyden berdel gelinler gidecekse gelinlerin iki köyün yolunun tam ortasında karşılaşmaları gibi daha çok kadınların ve gençlerin dikkat ettiği ayrıntılara bile girerler¹²¹⁸. Aynı köylerden yapılan berdelerde, iki köy yolunun tam ortasına herkes kendi gelinini getirir. İki köye eşit mesafedeki bu alanda önce düğün yapılarak çeşitli oyunlar oynanır. Daha sonra burada gelinler berdel yapılır¹²¹⁹. Siverek’te şehir merkezinde değişimler Hacıdır mevkiinde yapılmaktadır. Buluşma yerine her iki tarafın aynı saate gelmesine özellikle çok dikkat edilir. Düğünün yedinci gününde gelinler karşılıklı olarak baba evine giderler. Eğer gelinlerin değiştirildiği alanda takılar takılmamışsa (berdelerde bazen bu alanda takılar takılır). Baba evine giden gelinlere kendi akrabaları takıları orada takarlar. Ayrıca her iki kızın babaları birbirlerine genellikle birer tabancayı ğelat (düğün hediyesi) olarak verirler¹²²⁰.

¹²¹⁶ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²¹⁷ Koçali Kıyam, **Siverek Merkez**, 1931 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹²¹⁸ Hasan Akgül, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹²¹⁹ Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²²⁰ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

İlerleyen yıllarda berdel gelinlerden birinin evinde meydana gelen bir tatsızlık maalesef diğer tarafa hemen yansımakta daha doğrusu yansıtılmaktadır. Bunlardan biri taraf eşi ile anlaşmadığı ve küçük bir aile sorunu yüzünden kazara darıldıkları, yada olayın büyümesi sonucu iki aile birbirlerine düşman olabilmektedir¹²²¹.

2.1.2. Evlilik Çağı-Yaşı

Evlilik yaşı ve zamanı, özellikle kırsal kesimde kız ve erkeğin ergenlik çağına girmesi ile gelmiş demektir¹²²². Fakat bu fizyolojik olgunluk, evlenme yaşını başlı başına etkileyen bir unsur değildir. Ekonomik ve sosyal sebepler de buluşma ile beraber evlilik zamanını etkileyen diğer faktörler arasındadır¹²²³.

Evlilik çağının Siverek ilçesindeki seyrine baktığımızda, zamanla evlilik yaşının büyümüş olduğu görülmektedir.

Eskiden evlilik yaşı erkekler için 17-18 iken, bayanlar için daha aşağı bir yaş 15-16 iken günümüzde erkekler için 25-29 yaşları arası, bayanlar için ise 20-23 yaş arasında değişmektedir¹²²⁴.

Evlilik yaşının artması okul yaşantıları ve eğitim seviyesinin yükselmesi, sosyo-ekonomik ve kültürel değişimin yanı sıra bayanlar için daha ileriki yıllarda yapılan evliliğin toplum tarafından “kınama” şeklinde bir yaptırıma maruz kalmaması etkili olmuştur¹²²⁵.

Evlilik çağına gelmiş gençler, ya ailelerinin girişimleri yada kendilerinin tanışıp görüşerek seçtikleri biri ile evlenmeye karar verirler¹²²⁶. Siverek’te eskiden özellikle kırsal kesimde evlilik çağına geldiği halde ailelerin her hangi bir girişimde bulunmadığını gören gençler, bu taleplerini sembolik yöntemlerle ifade ederler.

¹²²¹ Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²²² Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²²³ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²²⁴ Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.

¹²²⁵ Ayser Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²²⁶ Sultan Karar, **Bayırözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Kızlar bunu mutfakta, mutfağı toparlarken fazla gürültü yaparlar. Erkekler ise saçına ve başına fazla özen göstererek bunu ifade etmeye çalışırlardı¹²²⁷.

2.1.3. Kısmet Açma

Dilimize Arapçadan girmiş olan “kısmet” kelimesi kader, talih, baht, nasip, şans anlamına gelmektedir. İnsan hayatında önemli bir geçiş dönemlerinden biri olan evlilik, toplumumuzda kader anlayışı ile birebir ilintili görüldüğünde insanların evlenebilmeleri için kısmetlerinin açılması gerektiği inancı da yaygındır¹²²⁸. Toplumumuzda uzun süre evlenemeyen kızların kısmetlerinin açılmadığı düşüncesi ile bir takım inanışlar çerçevesinde uygulanan davranış kalıpları vardır. Siverek’te özellikle kırsal alanlarda bu davranışların sürdüğünü gördük.

Buna göre Siverek ilçesinde kızların kısmetlerini açmak için uygulanan davranışlar şunlardır:

- Belli bir yaşa gelmiş, evlilik yaşı ilerlemiş kız yörede ocak denilen yere götürülür. Burada kız için muska yazılır¹²²⁹.
- Gelinin ayakkabısının altına bekar kızların isimleri yazılır. Düğünden sonra kimin ismi silinirse onun kısmetinin açılacağına inanılır¹²³⁰.
- Yeni nişanlanmış kızın eşyaları bekar kızın başının üzerinde dolaştırılır¹²³¹.
- Söz kesiminde takılan yüzüklere bağlı olan kurdeleden küçük bir parça alan kızın kısmetinin açılacağına inanılır¹²³².
- İnsanlar görüp beğensin diye kız düğünlere götürülür¹²³³.

¹²²⁷ Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²²⁸ Cebrail Göksu, **a.g.t.:**467-468.

¹²²⁹ Gazal Ağırmatlıoğlu, **Konurtepe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²³⁰ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²³¹ Ziyet Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²³² Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²³³ Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- Önceleri kız görmeye hamama gidilirdi. Orda beğenilen kız istenirdi. Bu yüzden kısmeti açılsın diye kız hamama götürülürdü¹²³⁴.
- Kına gecesinde kına tepsisini bekar kızların kısmetleri açılsın diye gelinin başının üzerinde gezdirmesi istenirdi¹²³⁵.

2.2. Evlilik öncesi Aşamalar

2.2.1. Kız Beğenme-Kız Görme

Görücü usulü evliliklerde “Kız Görme” adeti evliliğin ilk aşamasıdır. Bunun için oğullarını evlendirmek isteyen aileler, öncelikle akrabalarından, komşularından ve yakın çevrelerinden kız aramaya çıkarlar¹²³⁶. Beğendikleri kıza dünür olmadan önce, kızın terbiyeli, becerikli ve evine bağlı olup olmadığını, ailesinin ise namuslu ve soylu olup olmadığını araştırırlar. Araştırmalarından sonra ailenin de kendisine uyduğunu gören aile kıza dünür gitmeye karar verir¹²³⁷. Bunun yanında bir diğer “kız görme” biçimi ise evlilik çağı gelen erkek uzaktan veya her hangi bir ortamda görüp beğendiği kıızı ailesine söyler¹²³⁸. Başka bir şekli ise, askerden gelen genci beğenen ve evlilik çağında kızları olan akrabalar genci yemeğe çağırırlar. Bu kız ailesinin erkek ailesine böyle bir şey olursa sıcak bakılacağı mesajı verilmiş olur¹²³⁹.

Damat adayının ailesi de kız ve kızın ailesi hakkında gerekli soruşturmayı yaptıktan sonra gönülleri razı olursa kıızı istemeye karar verir¹²⁴⁰. Kız görme gencin girişimi ile yapılıyor görünse de ailesinin de kızdan ve ailesinden memnun olması koşulu ile, bu tür evlilikler geleneksel bir yapı gösterir¹²⁴¹.

¹²³⁴ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²³⁵ Havva Özen, **Divan Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²³⁶ Ayşe Başaran, **Çağa Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²³⁷ Ayser Yağır, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²³⁸ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²³⁹ Medine Yüksekaya, **Siverek Merkez**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²⁴⁰ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²⁴¹ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

2.2.2. Elçi Gönderme ve Ağız Yoklama

Arabuluculuk, uzlaştırıcılık yapan kişi olan elçi¹²⁴², dünür gitmeye karar veren erkek tarafından kız tarafı ile iletişim anlaşma yapmak amacıyla komşularında yada akrabalarından sözü dinlenen kişidir¹²⁴³.

Elçi gönderme iki türlü olur. Birincisi; kız ailesini tanıyan ve kendisine uygun gören erkek tarafı elçiyi kızın ailesine göndererek “kızınıza talibiz eğer siz de uygun görürseniz gelmek istiyoruz” denir¹²⁴⁴. Yada erkeğin annesi elçi ile birlikte bir bahane bulup kızın evine oturmaya gider. Kızın annesine sizinle “akraba olmak istiyoruz” yada daha farklı bir şekilde kızın annesinin ağız yoklanır¹²⁴⁵.

Ağız yoklama sonucunda araştırmadan sonra kızın babası akrabalarından müsaade alırsa kızın annesi olumlu bir tavır gösterirse “...Hayırlısı, bakalım kızın babasıyla bir konuşalım der” deyip kız tarafı düşünmek için erkek tarafından bir süre ister¹²⁴⁶.

Geçen süre zarfında baba ve kız olumlu bir yanıt alırsa damat adayı ve ailesi araştırılır. Özellikle damat adayının içki, kumar vb. alışkanlıklarının olup olmadığı araştırılır¹²⁴⁷. Araştırmadan sonra kızın babası akrabalarından müsaade alırsa kızını vermeye karar verir¹²⁴⁸. Akrabalara danışma adeti günümüzde rıza almak, gönül hoşluğu olsa da eskiden daha farklı bir gerekçesi vardı. Buna göre kızın babası bekar oğlu olan bütün akrabalarına danışır. Akrabalardan birisi kızına talip olacak olursa gelen görüncülere kararlarının olumsuz olduğu bildirilirdi¹²⁴⁹.

¹²⁴² Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁴³ Suzan Gerger, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁴⁴ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁴⁵ Hasan Akgül, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹²⁴⁶ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁴⁷ Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁴⁸ Koçali Kıyam, **Siverek Merkez**, 1931 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹²⁴⁹ Safiye Bayram, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Akrabaların da oluru alındıktan sonra kızın verilmesi kesinleşince kızın annesi elçiye “erkek tarafının gelmesi uygundur” der. Elçi erkek tarafına durumu bildirir¹²⁵⁰.

2.2.3. Kız İsteme

Kızı görme ve ağız yoklamadan sonra damat adayı hariç, annesi babası ve bazı yakın akrabaları kızını istemeye gider. Eskiden erkek evi kızını istemeye gittiklerinde elbiselik kumaş alırlardı. Günümüzde ise tatlı alınır¹²⁵¹.

Eskiden damat ve kız tarafının yanında mutlaka büyük anne veya büyük baba bulunmalıydı¹²⁵².

Kız isteme olayı şu şekilde olur:

- Dünürçüler kız evine geldiklerinde kapıda karşılanırlar. Ve kız evi tarafından evin başköşesine oturtulurlar. Hal hatır sormadan sonra gelin adayı misafirlere kahve ikram eder ve kız bir daha bu odaya girmez¹²⁵³.
- Kahveler içildikten sonra erkek tarafının bir büyüğü kızın babasına “Allah’ın emri Peygamber’in kavli ile kızınıza siz de uygun görürseniz talibiz” der¹²⁵⁴.
- Kızın babası “Hayırlısı olsun kararımız olumludur” diye cevap verir¹²⁵⁵.
- Bazı köylerde erkek tarafı olur cevabını aldıktan sonra yanında getirdikleri yüzük veya bileziği gelin adayına takarlar¹²⁵⁶.

¹²⁵⁰ Sultan Yıldız, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²⁵¹ Zehra Korkmaz, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁵² Keziban Dğlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁵³ Zeynep Üçkardeş, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁵⁴ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁵⁵ Leyla Demir, **Yücelen Köyü**, 1967 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁵⁶ Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- Söz kesme de denilen bu ziyaretle erkek tarafı bu durumu şirinlik, şerbetle herkese duyurmaya hazırlanır¹²⁵⁷.
- Şirinlik, şerbet yada bir diğer deyişle nişan tarihi belirler¹²⁵⁸.
- Kız ailesinin erkek tarafından kızına istediği altın ve başka istekleri konuşulur¹²⁵⁹.
- Kalın veya Başlık Parası belirlenir¹²⁶⁰.

2.2.4. “Biçiye Gitme”

Biçiye gitme kız verildikten sonra yapılan bir davetin ismidir. Kız verildikten bir ay sonra, kız tarafı erkek tarafını yemeğe çağırırlardı¹²⁶¹. Erkek tarafı herkese elbiselik kumaş alırdı. Elbiselikler bir bohçaya konurdu. Yemekler yendikten sonra bohça ortaya konurdu¹²⁶². Geline verilecek elbiselik kumaşın kenarından kesilirdi. Buna “Biçiye gelindi” denirdi¹²⁶³. Şu an biçiye gitme adeti pek kalmadı. Bunun yerine nişana hazırlık olarak gelin ve ailesi alınıp nişan alış-verişine gidilir ve geline giysiler alınır¹²⁶⁴.

2.2.5. Başlık Parası (Kalın)

Başlık parası damat adayının babasının, kızın babasına vermiş olduğu nakit paradır. Başlık parasının alınmasında, ekonomik nedenler olduğu gibi sosyolojik etmenler de vardır¹²⁶⁵. Kalın çok eski bir Türk geleneği olup İslamiyet öncesi Türk toplulukları arasında da yaygın olarak uygulanan adetlerden biriydi. Eski Türklerde kalın, kız ailesine verilen bir aile malı olup kalını verilen gelin ailenin eşit üyesi

¹²⁵⁷ Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁵⁸ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁵⁹ Fatime Candan, **Yücelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁶⁰ Sultan Karakeçili, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁶¹ Havva Fıratoğlu, **Deliktaş Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁶² Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁶³ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁶⁴ Arap Yüksekayala, **Siverek Merkez**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁶⁵ Ramazan Yolaçan, **Ayrancı Köyü**, 1942 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

sayılırdı. Babanın sağ iken oğullarını evlendirebilmesi için verdiği bu pay, at, deve, altın ve para cinsinden olurdu.

G.J. Ramsted'e göre "kalın" kelimesine ilk kez Suci Kitabesi'nde rastlanılmıştır. Bundan sonra 5. ve 6 yüzyılda Uygurların kalın miktarını nasıl ödedikleri Çin kaynaklarında anlatılmaktadır. İbn Fazlan da Oğuzlar da kalın geleneğinin varlığından söz etmektedir. Ayrıca Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserinde ve Dede Korkut Kitabında da kalın geleneği anlatılmıştır¹²⁶⁶.

Siverek'te kalın ve kalın miktarı kız istendikten sonra kız tarafının vereceği liste beklenir. Bu listede kalın miktarı yazılır¹²⁶⁷. Kalın nişana gidildiğinde veya nişandan önce verilir¹²⁶⁸. İstenilen kalın miktarı fazla gelirse erkek tarafı kız babasının sözünü kıramayacağı birini oraya koyar ve miktarı düşürülmeye çalışır¹²⁶⁹. Kalınla birlikte gelinin amcasına erkek tarafının ödeyeceği "Çelat" denilen hediye veya bir miktar para da listede yazılır¹²⁷⁰.

Kalın, diğer adıyla başlık parası yörede önemini hala korumakta. Alınan bu para, kız tarafının maddi durumu kötüyse kızın çeyizi için harcanmakta. Bir nevi evlenecek çift için yardım görevini görse¹²⁷¹ de bu parayı evlenecek çift için harcamayan aileler bulunmakta. Kalın için bu yönüyle maddi yetersizlikten alınıyordu¹²⁷². Bunun yanında başlık parasına soyluluğun bir göstergesi olarak bakılıyor.

Kız tarafı başlığın fazla olmasını kendine bir övgü saygınlık olarak görür¹²⁷³. Yörede özellikle köylerde çok yüklü başlık parası istenmektedir¹²⁷⁴.

¹²⁶⁶ Mahmut Tezcan, **Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği (Kültürel Antropolojik Yaklaşım)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998:14.

¹²⁶⁷ Makbule Baylan, **Beğdeş Köyü**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁶⁸ Koçali Kıyam, **Siverek Merkez**, 1931 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹²⁶⁹ Şifeka Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁷⁰ Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁷¹ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁷² Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁷³ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁷⁴ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.2.6. Nişan

Söz kesildikten kısa bir süre sonra nişan yapılır. Buna göre erkek tarafı o gecede konu komşudan, yakın dost ve akrabalarla kız evine gider¹²⁷⁵.

Eskiden bir torba (çuval) şekere duvar halısı sarılır, kız tarafının nişana istediği altınlar halının üzerine takılırdı. Şerbet yapılırdı. Büyük kazanların içine limonata yapılır ve buna Şerbet denirdi¹²⁷⁶. Törene önce erkekler bir hoca eşliğinde giderdi. Hoca ayet ve hadis-i şerif okuyarak evlilik ve aile ilgili kısa bir konuşma yapardı. Sonra fatiha okunur davetliler her iki tarafa hayır dualarında bulunur¹²⁷⁷. Damat şerbete katılmışsa yüzüğü erkekler tarafından takılır. Erkekler kahve ve şerbeti içtikten sonra dağılırlar¹²⁷⁸ ve kadınların töreni başlar. Damat şerbete katılmamışsa Fatihanın okunmasından sonra damadın babası ve kardeşlerinden birisi kalkar kız babası ve diğer cemaatle tokalaşarak töreni bitirirler¹²⁷⁹. Damadın şerbete katılıp katılmaması yer yer farklılık göstermektedir. Bunun yanında kadınlar ve erkekler genellikle ayrı ayrı tören yaparlar¹²⁸⁰.

Erkekler törenin bitimiyle dağılırlar ve kadınlar gelir. Başlık parası kızın annesinin oturduğu minderin altına bırakılır¹²⁸¹. Yüzük takma işi damadın akrabalarından yaşlı bir kimse tarafından yapılır¹²⁸². Günümüzde nişanda yüzükler takılacağı zaman kadınlara haber verilir. Karşılıklı dünürler ve damatla birlikte gelirler. Yüzüğü yaşça büyük olan biri takar ve ardından kız tarafının damattan istediği altınlar takılır ve erkekler dağılır kadınlar ise eğlenmeye devam ederler¹²⁸³.

Şerbet gecesinde davetlilerden bazı samimi kişiler verilen bu şerbetin bardaklarını fırsat bulurlarsa saklarlar ve evden çıkarken beraber götürürler. Kap kacak ve bardakların bir kısmı komşulardan emanet edildiği için cemaat dağıldıktan

¹²⁷⁵ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

¹²⁷⁶ Saadet Gülel, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁷⁷ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁷⁸ Sultan Karar, **Bayırözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁷⁹ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁸⁰ Bediye Tüysüz, **Halebi Köyü**, 1945 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁸¹ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁸² Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁸³ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

sonra hemen fark edilir ve ertesi gün bardağı götüren kişi hemen kız evine haber verir. Bardağı geri vermesi için kız tarafının o kişiye bir hediye vermesi gerekir¹²⁸⁴.

2.2.7. Nişanlılık Dönemi

Nişanlılık Dönemi nişan yapıldıktan itibaren düğüne kadar olan süreçtir¹²⁸⁵. Nişanlılık Döneminin ne kadar olacağı konusunda kesin bir kural yoktur. Akraba ise bu süreç uzun olabilmekte ama damat tarafı yabancı ise nişanlılık sürecinin uzun olmamasına dikkat edilir¹²⁸⁶.

- Kız tarafı nişanlılık döneminin süresine karışmaz. Sadece çok uzamasını istemez¹²⁸⁷.
- İki bayram arasında nişan yapılmaz uğursuzluk getirir¹²⁸⁸.
- Damadın kız evine tek başına ve sık sık ziyarete gitmesi ayıp karşılanır¹²⁸⁹.
- Nişanlılık döneminde dini bayramlardan birine denk gelirse bayramda erkek tarafı kız evine gider aile fertlerine ve geline hediyeler alınır¹²⁹⁰.

2.3. Düğün Öncesi Hazırlık

Siverek'te nişanlılık dönemi uzun sürmemekle beraber, nişanlılık döneminin bitmesi ile¹²⁹¹ aileler bir araya gelerek düğün tarihine karar verirler. Bu karar ile Düğün hazırlıklarına başlanır¹²⁹².

Düğün hazırlıklarından en önemlisi evlenecek çiftlerin ev eşyalarının hazırlanmasıdır. Bunun için kız tarafı talep ettiği eşyaları bir liste halinde erkek evine

¹²⁸⁴ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁸⁵ Nesrin Kamışlı, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁸⁶ Gazal Ağırmatlıoğlu, **Konurtepe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁸⁷ Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹²⁸⁸ Sultan Baksı, **Ediz Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁸⁹ Müzeyyen Altıntaş, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁹⁰ Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹²⁹¹ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁹² Suzan Gerger, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

sunar¹²⁹³. Eşya alımında kız evi mutfak eşyaları, yatak, yorgan, yastık, el işi çeyiz hazırlarken, erkek tarafı da beyaz eşya, mobilya gibi büyük eşyaları alır¹²⁹⁴.

2.3.1. “Endekçi” Görevlendirme

Daha çok Siverek’te eski düğün geleneklerinden biride Endekçilerdir. Oğlan tarafı kendi mahallesinde bulunan endekçi denilen hafızası kuvvetli, hareketli, gücü kuvveti yerinde, çevrede sevilip sayılan bir kadını görevlendirirler. Omuzlarına süslü bir heybe atarak, düğüne davet edilecek ailelerin isim ve adreslerini alan kadın, bu aileleri tek tek dolaşır¹²⁹⁵. Endekçiye düğün sahibi tarafından davet edileceklere verilmek üzere ğelat denilen çeşitli düğün hediyeleri verilir.(kıymetli kumaş, elbise, duvar halıları vs. olabilir). Davet edilen kişiler de Endekçiye daveti kabul ettikleri anlamına gelen çeşitli hediyeler verirler¹²⁹⁶. Endekçiler kollarına renkli çit dediğimiz başörtüleri bağlarlar. Her davet edilen kişi veya aile endekçinin koluna birer renkli çit bağlar. Sonuçta çitler sayılır ve kaç kişinin davet edildiği anlaşılır¹²⁹⁷. Endekçiler hafızası çok kuvvetli kadınlardan seçilirdi. Hangi çitin hangi aile tarafından bağlandığını tek tek ev sahibine anlatırlar. Kadının koluna çoğu zaman 40-50 tane çit bağlandığı olur¹²⁹⁸.

Daha büyük düğünlerde endekçinin her iki kolu çitlerle dolar. Kadının heybesine bulgur, pirinç, mercimek gibi kuru zahire konduğu da olur. Bu arada endekçinin kollarına bağlanan renk renk çitler herkese gösterilir, davetlilerin çokluğu ile iftihar edilirdi. Bu tablo düğünlerin canlı detaylarından biri olarak, günümüzde davetiye kartları yerine hatıralarda kalmıştır¹²⁹⁹.

¹²⁹³ Mürvet Avcı, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹²⁹⁴ Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²⁹⁵ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²⁹⁶ Sakine Şenocak, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁹⁷ Asya Yetik, **Aşağı Karabağçe Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁹⁸ Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁹⁹ Aliye Çiftçi, **Karabağçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.3.2. Sağdıçın Belirlenmesi

“Sağdıç” (Şoşban) düğün esnesında damada kılavuz eden kimseye denir¹³⁰⁰. Damat kendisine yakın evli bir arkadaşını “Sağdıç”(Şoşban) olarak seçer. Sağdıç bütün düğün boyunca damada arkadaşlık eder¹³⁰¹. Aynı zamanda düğündeki aksaklıkları gidermeye yardımcı olur. Sağdıç adayının evli olması şarttır¹³⁰². Sağdıç belirlendikten sonra bu teklifi sağdıca sunulur. Hediye olarak gömlek, havlu, çorap ve hanımına elbiselik götürmek adettendir¹³⁰³. Sağdıç damat evinin bir nevi akrabası konumundadır¹³⁰⁴. Düğün günü damadın berbere götürülmesinde sağdıç sorumlu iken, gelin ile birlikte kuaföre gitmek de sağdıç hanımının görevleri arasındadır. Sağdıç ve eşi gün boyu geline ve damada destek olurlar¹³⁰⁵.

2.3.3. Çeyiz Görme

Düğün hazırlıkları içinde çeyiz serme evlenecek olan çifte yardım olanağı sağlayan adetlerden biridir¹³⁰⁶. Çeyiz serme düğünden yaklaşık bir hafta önce yapılır. Gelinin hazır olan çeyizi bir odada serilir. Akraba ve komşu kadınlar, daha çok mutfak eşyası türünde hediyelerle gelinin çeyizine katkıda bulunmak ve ayrıca çeyize bakmaya gelirler¹³⁰⁷.

2.3.4. Çeyiz Düzme (Serme)

Kız tarafı çeyiz görme işi bittikten sonra, çeyizi taşınabilecek şekilde hazırlayıp düğüne en az bir hafta kala erkek tarafı gelinin eşyalarını almaya gelir¹³⁰⁸.

¹³⁰⁰ Hediye Başaranoğlu, **Kayalı Köyü**, 1958 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁰¹ Nedret Kargın, **Peynirci Köyü**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁰² Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁰³ Emine Görüş, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁰⁴ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁰⁵ Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁰⁶ Ayşe Başaran, **Çağa Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁰⁷ Zehra Özgeyik, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁰⁸ Sultan Yıldız, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Gelin eşinin ailesiyle kalacaksa eşyaları oraya, ayrı ev tutulmuşsa ayrı eve götürülüp yerleştirilir. Buna “çeyiz düzme” denir¹³⁰⁹. Çeyiz düzmeye gelin adayı gitmez. Gelinin arkadaşları, ablaları, yengeleri, amca ve dayı kızları gider¹³¹⁰. Eşyalar erkek tarafının gönderdiği arabaya yüklenip gelinin oturduğu eve götürülür. Erkek ve kız tarafının aldığı eşyalar hep birlikte yerleştirilir¹³¹¹.

Fotoğraf 150: Çeyiz Serme

2.4. Kına Gecesi İçin Yapılan Hazırlıklar ve Kına Gecesi

Kına çok eski zamanlardan beri kullanılan bir bitkidir. Latince *Lawsonia inermis* anlamına gelen Lytraceae, yani kınagiller familyasından çalimsı bir bitkinin yapraklarının öğütülmesi ile elde edilen kına, Kuzeydoğu Afrika Kökenli bir bitki olup Kuzey Afrika, Hindistan ve Sri Lanka da yaygın bir biçimde yetiştirilmektedir¹³¹².

Kına insanların duygularını yansıtan önemli sembollerden biridir. İnsan hayatında önemli geçiş evrelerinde kınaya farklı anlamlar yüklenmektedir. Bu yüzden kınanın Türk gelenek göreneklerinde farklı bir yeri vardır¹³¹³.

¹³⁰⁹ Saadet Gülel, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³¹⁰ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³¹¹ Emine Başkan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹³¹² Fatime Candan, **Yücelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³¹³ Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Siverek ilçesinde düğün, asker uğurlama, sünnet ve cenaze gibi törenlerde kınaya farklı anlamlar yüklenerek kullanılır¹³¹⁴. Konumuz olan düğünlerde kınanın kullanımı sevinci sembolize etmektedir. Düğünden bir gün önce kız evinde “kına gecesi”¹³¹⁵ yapılır. Bu bölümde Siverek ilçesinde kına gecesi ile ilgili eskiden uygulanmış ve günümüzde hala uygulanmakta olan adetlere değineceğiz.

2.4.1. Sini Çıkarma

Sini çıkarma daha çok eskiden uygulanan kına gecesine yapılan hazırlıktır¹³¹⁶. Bu adete göre kına gecesinden bir veya iki gün önce kırmızı şallar süslenmiş bir sini hazırlanır. Sininin içersine kına mumlar konur. Bir siniye de gelinin kına gecesinde giyeceği elbise¹³¹⁷, kırmızı örtü, eldiven kurdele bir bohçaya sarılı olarak konur¹³¹⁸. Erkek tarafından seçilen birkaç kişi bu seniyi kız evine yürüyerek götürür. Zılgıt’lar eşliğinde gidilirdi¹³¹⁹. Sini çıkarma denilen bu adet şu anda pek yapılmamakta kına ve gelinin giyeceği elbiseler bohçayla kız evine günümüzde arabayla götürülmektedir¹³²⁰.

2.4.2. Kına Gecesi

Siverek ilçesinde düğünler cumartesi, pazar ve perşembe günleri yapılmaktadır¹³²¹. Daha çok pazar günleri yapılır. Bu yüzden kına gecesi de düğünden bir gün önce cumartesi akşamları yapılır¹³²². Eskiden düğünler üç gün sürerdi, bazı yerlerde bir haftada sürebilmekteydi. Kına Gecesi düğün ne kadar sürerse sürsün cumartesi akşamları yapılır¹³²³.

¹³¹⁴ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³¹⁵ Sultan Karakeçili, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³¹⁶ Arap Yüksekayla, **Siverek Merkez**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³¹⁷ Havva Fıratoğlu, **Deliktaş Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³¹⁸ Makbule Baylan, **Beğdeş Köyü**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³¹⁹ Münevver Laleoğlu, **Siverek Merkez**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³²⁰ Verdek Yıldırım, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³²¹ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³²² Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³²³ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 151: Gelinin Eline Kına Yakılması

Kına gecesi için hazırlıklar Cumartesi sabah erkenden başlar. Gelecek misafirlere ikram için kız ve erkek evi yardımlaşır. Gelinin kına gecesi giyeceği elbise ve erkek evinde yoğrulmuş kına seçilen birkaç kişi ile kız evine götürülür. Gelinin giyeceği elbisede kırmızı renklerin hakim olmasına dikkat edilir¹³²⁴. Ancak günümüzde Siverek'te kına gecesinde geline gelinlik giydirilmektedir¹³²⁵.

Kınacılar kız evine zılgıtlarla girmektedir. Damat dahil erkekler kına gecesine katılmazlar. Kına gecesi kadınlar tarafından ve kadınlar için yapılan bir törendir¹³²⁶. Misafirlerin gelmesi ile eskiden kadınlar “Sini” veya “Tepsi” çalarak türküler ve maniler eşliğinde eğlenirlerdi. Günümüzde ise davul, orkestra veya teyp çalınarak eğlenilmektedir¹³²⁷.

Kadınların söyledikleri manilerden bazıları şunlardır:

¹³²⁴ Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³²⁵ Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³²⁶ Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³²⁷ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ayvana serdim keçe
Yarım yüzünde peçe
Yarın benim düğünüm
Gel de bu günüm geçe¹³²⁸

Ay doğar eyvan için
Alçacık seyran için
Mevlam.....kızımı yaratmış
Gencecik.....oğlumuz için¹³²⁹

Bunun sonrasında kına gecesinde yaşananlar ve kına gecesi ile ilgili örf ve adetler şu şekildedir:

- Damat bu geceye katılmaz¹³³⁰.
- Gelinin baba evindeki son gecesi olduğundan mutluluğun yanında yer yer hüznün yaşanır ve gelin oyuna kalkmaz¹³³¹.
- Erkek tarafının yoğurup hazırladığı kına bir tepsi içinde ve yuvarlak toprak haline getirilir¹³³². Her kınanın üzerine bir mum dikilir ve mumlar yakılır. Tepsi odaya getirilirken ışıklar söndürülür¹³³³.
- Genç kızlar tepsiyi alıp türkü ve maniler eşliğinde gelinin etrafında dönerler. Tepsi elden ele gezdirilir¹³³⁴. Bu işlemi bekar kızlar yapar kısmetinin bu şekilde açılacağına inanılır¹³³⁵.
- Türküler söylenirken kız evini büyük bir hüznün kaplar ve gelin ile gelinin yakınları ağlamaya başlar¹³³⁶.

¹³²⁸ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³²⁹ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³⁰ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³³¹ Ziyet Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³² Sultan Güney, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³³ Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³⁴ Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³⁵ Münevver Laleoğlu, **Siverek Merkez**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³⁶ Verdek Yıldırım, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Siverek'te söylenen kına türkülerinden bazıları şu şekildedir:

Kınayı getir aney.

Parmağın batır aney.

Bu gece misafirem.

Koynunda yatır aney.

Kız anası kız anası

Hani bunun öz anası.

Çağırın gelsin öz anası¹³³⁷.

Çakmak çakmağa geldiğ.

Kına yakmağa geldiğ.

..... Teyze ağlama.

Kızın almağa geldiğ.

Hala hala heey.....¹³³⁸

- Kına yakan kişinin eşinden ayrılmamış ve eşiyle çok iyi anlaşılan birinin olması gerekir¹³³⁹.
- Kına yakılacakken gelin avucunu açmak istemez. Gelinin kaynanası çağrılır, gelinin avucuna altın koyar. Böylelikle gelin avucunu açar¹³⁴⁰.
- Gelinin önce sağ eline sonra sol eline kına yakılır¹³⁴¹.
- Kına yakılırken herkes güzel temennilerde bulunur¹³⁴².
- Kına yakma işlemi sona erdikten sonra konuklar için küçük paketlerde hazırlanmış kınalar dağıtılır ve biraz daha eğlendikten sonra erkek evi kız evinden ayrılır¹³⁴³.

¹³³⁷ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³⁸ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³⁹ Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁴⁰ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁴¹ Sultan Karar, **Bayırözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁴² Koçali Kıyam, **Siverek Merkez**, 1931 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹³⁴³ Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fotoğraf 152: Eskiden Kına Gecesinde Giyilen Bindallı

2.5. Düğün

Siverek ilçesinde düğünler çalgılı, davullu zurnalı olabileceği gibi mevlitli de olabilmektedir¹³⁴⁴. Ailelerin ekonomik durumlarına ve ilçe merkezine uzaklığına göre düğünler evlerin yakınındaki boş arazide buna “meydan düğünü” denir¹³⁴⁵ ya da düğün salonunda yapıldığı görülmektedir. Düğün için daha çok, yaz mevsimi seçilmektedir¹³⁴⁶. Erkek evi için gelinin getirileceği gün düğün sayılırdı. Eskiden damat, arkadaşları ile birlikte evlerinin bahçesinde berberin gelmesini beklerdi. Berber damadı tıraş ettikten sonra arkadaşları davul zurna eşliğinde damadın kıyafetlerini giydirirler ve konukların yanına gidip halay çekerlerdi¹³⁴⁷.

Kız evinde ise gelinin arkadaşları gelini hazırlarlar¹³⁴⁸. Günümüzde gelinin hazırlanması kuaförde olmaktadır. Sabah erkenden sağdıçın eşi, gelinin kız kardeşi ve damat tarafından biri gelini alıp kuaföre götürürler. Gelin hazırlandıktan sonra

¹³⁴⁴ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunlu, Ev Hanımı.

¹³⁴⁵ Sultan Karar, **Bayırözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁴⁶ Fatime Candan, **Yücelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁴⁷ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁴⁸ Hasan Akgül, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

baba evine götürülür¹³⁴⁹. Bu arada gelinin yakın akrabaları, komşuları kız evinde toplanarak gelinin uğurlanmasında orda olurlar. Damat tarafı ise akrabalarla gelini almaya giderler¹³⁵⁰.

2.5.1. Gelin Alma

Siverek'te gelin almaya gidişten, damadın evine getirilişine kadar geçen süreçte uygulanan birçok adet vardır. Bu başlık altında Siverek'te gelin almaya gidiş ve bununla ilgili adetleri bugün ile geçmişi kıyaslamaya çalışacağız.

2.5.1.1. Gelin Almaya Gidiş

Siverek'te düğün başlayıp konukların düğün salonunda yada düğün yapılacak alanda toplanmasından hemen sonra damat başta olmak üzere erkek tarafının akraba ve yakınları önceden süslenilen gelin arabası ve beraberindeki konvoy eşliğinde kız evine gidilir¹³⁵¹.

Eskiden motorlu taşıtların kullanılmadığı dönemlerde, gelin at üzerinde getirilirdi. Gelin almaya gidilmeden önce at süslenilirdi. İşlemeli şallar, püskül ve renkli saten kumaşlarla süslenilirdi¹³⁵².

2.5.1.2. Yol Kesme

Farklı uygulanmış şekilleri olmakla beraber bazı yörelerde “toprak bastı parası” olarak geçen bu adet Siverek'te “yol kesme” adeti olarak uygulanmaktadır¹³⁵³. Düğün konvoyu geçerken çoğunu çocukların oluşturduğu kişiler karşıdan gelen araçları durdururlar. Düğün sahibi bu olaya daha önce hazırlıklı olduğu için zarfın içine koyduğu paraları çocuklara dağıtır¹³⁵⁴. Bu adet Siverek'te daha çok köyden

¹³⁴⁹ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁵⁰ Suzan Gerger, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁵¹ Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁵² Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.ü

¹³⁵³ Sultan Karar, **Bayırözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁵⁴ Verdek Yıldırım, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

merkeze gelin götürüleceği zaman yakın köyler veya o köydeki çocuklar tarafından uygulanmaktadır¹³⁵⁵.

2.5.1.3. Kuşak Bağlama ve Surük

Gelinin baba evinden çıkmasından hemen önce uygulanan adetlerden biri de “Kuşak Bağlama” geleneğidir¹³⁵⁶. Gelin ailesiyle vedalaşp helalleştikten sonra büyüklerinin elini öpen gelinin beline kuşağı bekar erkek kardeşi yoksa babası¹³⁵⁷ da bağlayabilir. Kuşak bağlama işlemi üç defa yapılıp bozulur en sonuncusu açılmaz.

Gelin kuşağı genç kızlıktan kadınlığa geçişin bir simgesidir¹³⁵⁸.

Siverek’te kuşak bağlamanın hemen arkasından gelen en önemli adetlerden biri de gelinin başına örtülen kırmızı tüldür. Yörede buna “surük” denir¹³⁵⁹. Gelin baba evinden kırmızı kuşak ve “surük” ile çıkması adettir. Allı şanlı kızını gelin etme manasını taşımaktadır¹³⁶⁰. Baba evinde takılan surük damat tarafından açılır ancak günümüzde düğünlerin salonda olması bunu pek mümkün kılmamakta. Buna rağmen gelin baba evinden mutlaka surük ve kırmızı kemerle çıkar¹³⁶¹.

Gelin evden çıkarken annesi, tarafından çorabının içine para konmaktadır. Bunun anlamı “rızkı bu evden çıksın ve baba evine bir daha dönmesin” demektir¹³⁶².

2.5.1.4. Kapı Yolu (Kapı Parası)

Siverek ilçesinde gelin alma ile ilgili eskiden daha yaygın olan günümüzde de devam eden adetlerden biri de “Kapı Yolu” dur. Gelini almak için kız evine giden erkek tarafını kapıda gelinin kardeşlerinden birisi karşılar. Kapıyı kitler ve açmak istemez. Erkek tarafı bahşış verdiğinde kapı açılır¹³⁶³.

¹³⁵⁵ Ceylan Yılmaz, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁵⁶ Aysır Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁵⁷ Kamile Yeniköy, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁵⁸ Saliha Yetik, **Beğdeş Köyü**, 1967 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁵⁹ Gazal Ağırmatlıoğlu, **Konurtepe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁶⁰ İmhan Parlak, **Kavalık Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁶¹ Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁶² Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹³⁶³ Kamile Yeniköy, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.5.1.5. Sandık Yolu (Sandık Parası)

Düğün günü gelini almaya giden damat tarafı o gün gelinle birlikte sandığını da götürür. Sandığı almak isteyen erkek tarafı, kız evinde sandığın üzerinde kız tarafından olan bir kadını oturur vaziyette görürler. Sandığın üzerine oturan kişi “Sandık ağır kalkmıyor, damadı çağırın” der ve sandığın götürülmesine izin vermez¹³⁶⁴. Damat da sandık yolu yada “sandık parası” adı verilen bahşişi verir ve kız evinden sandığı alır¹³⁶⁵.

2.5.2. Gelinin Damat Evine Girerken Yaptığı Sembolik Hareketler

Baba evinden alınan gelin damat evinden içeri girmeden yaptığı adetler:

- Gelin tam içeri girmeden kapıda durdurularak damdan üzerine şeker, leblebi, ceviz, kuru üzüm, fındık, fıstık, mercimek, buğday, bozuk paradan oluşan karışım gelinin başına zılgıtlar eşliğinde dökülür. Bu karışımın anlamı gelinin tatlı dilli, muhabbetli ve bereketi beraberinde getirmesinin temsili olarak dökülür¹³⁶⁶.
- Gelinin eline içinde su dolu olan bir testi veya sürahi verilerek kırması istenir. Cam kırmanın oluşacak her hangi bir kaza ve belayı engellemek, yada oluşacak bir aksiliği engellemek ve dökülen su ile sonunun güzel olacağına inanılır. Cam kırılması ve su dökülmesi yörede “sonu aydınlıktır” deyimiyile karşılanır¹³⁶⁷.
- Gelinin eline bir nar verilir ve verilen nar kapının üst girişine vurması istenir. Kapının üst kemer taşına çarpan nar parçalanıp dağılır. Nar bereketin simgesi olarak algılanır¹³⁶⁸.

¹³⁶⁴ Koçali Kıyam, **Siverek Merkez**, 1931 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

¹³⁶⁵ Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁶⁶ Esmâ Geyik, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁶⁷ Sakine Şenocak, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁶⁸ Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- Gelinin eline bir yumurta verilir ve o yumurtanın kırılması istenir¹³⁶⁹.

Tüm bunlar bittikten sonra Kuran-ı Kerim kapının üst kısmında tutulup gelinin altından içeri geçirilir¹³⁷⁰.

2.5.3. Düğün

Gelinin damat evine getirilmesinden konukların dağılmasına kadar geçen süreçte bir takım adetler uygulanır:

Fotoğraf 153: Düğünde Takı Takma

- Erkek evi aşçılar yada komşuların yardımıyla büyük kazanlarda yemekler pişirilir. Bademli etli pilav her yemeğin yanında mutlaka olur. Bademli pilav daha çok kutlama yemeklerinde yapılır. Fakat günümüzde düğün süresinin kısıtlı olması ve salonda olması yemek ikram etme imkanını kısıtlamıştır. Bunun yerine konuklara pasta ikram edilir¹³⁷¹.
- Yemekten sonra davetlilere “mırra” (acı kahve) ikram yapılır. Kırsal kesimde olan düğünlerde yapılır¹³⁷².

¹³⁶⁹ Aliye Çiftçi, **Karabağçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁷⁰ Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁷¹ Havva Özen, **Divan Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁷² Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Eğlence bittikten sonra sıra geline ve damada takı takmaya gelir. Kız tarafı geline, erkek tarafı damada takar. Eskiden takı takanların isimleri ve ne taktıkları anons edilirdi¹³⁷³.
- Siverek'te hala önemini koruyan ve yaygın olan bir adet var ki gelin kaynana ile birlikte aynı evde yaşar. Günümüzde gençler ekonomik güçlerine göre ayrı bir ev açarlar. Ancak yinede gelin bir hafta gündüz damadın baba evinde durması adettir¹³⁷⁴.
- Eskiden düğün bittikten sonra kız tarafından bir kadın erkek evinde kalırdı. Bunun nedeni yörede çok önem verilen ve esas düğünün olduğunun bir sembolü olan “Çarşaf Gösterme” adetiydi. Gerdek gecesi de olan bu gelenek kırsal kesimde hala önemini koruyan ve beraberinde birçok sıkıntıyı getiren nasırlaşmış bir yaradır. Kız tarafından olan kadın gelinin çarşaf göstermesini beklerdi. Bu beklemede erkek tarafından da bir kişi olurdu¹³⁷⁵.

2.5.4. Nikah ve Yüz Görümlüğü

Düğün bittikten sonra damat evi tarafından çağrılan imam, resmi nikahları önceden kıyılan çiftin dini nikahlarını kıyar. Damat evi nikahı kıyan ve şahitlere hediyeler verir¹³⁷⁶.

Gerdek gecesinde damadın gelinin duvağını açmadan önce geline bir takım hediyeler vermesi adettendir¹³⁷⁷.

Buna göre, nikah kıyılıp damadın gelinin yüzünü açabilmesi için geline “Yüz Görümlüğü” takması gerekir. Yüz görümlüğü olarak daha çok altın takı tercih edilir¹³⁷⁸.

¹³⁷³ Makbule Baylan, **Beğdeş Köyü**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁷⁴ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁷⁵ Havva Fıratoğlu, **Deliktaş Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁷⁶ Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁷⁷ Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁷⁸ Asya Yetik, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.5.5. Gelinlik Etme

Siverek ilçesinde önceleri daha yaygın olan bugün ise köylerde görülen evin büyüklerine karşı “Gelinlik Etme” adeti; kaynana, kayınbaba ve diğer aile büyüklerinin yanında saygısızlık etmemek amacıyla sofraya oturmamak, çok sessiz konuşmak ve onlarla karşılıklı konuşmamak gibi davranışları sergilemektir¹³⁷⁹.

2.5.6. Zeyin’e Gitme (Zeye Gitme)

Siverek ilçesinde düğünden sonra en önemli geleneklerden biri de, gelinin düğünden en az bir hafta veya on beş gün sonra babasının evine misafir olarak gitmesine halk arasında “Zeyine Gitme” denir¹³⁸⁰. Gelin babasının evinde birkaç gün kaldıktan sonra eve gideceği gün damat, gelinin ailesi tarafından davet edilir. Yemekten sonra damada kayın validesi ve kayın babası tarafından hediyeler verilir ve uğurlanır¹³⁸¹. Bu olaydan sonra artık damat kayın babasının evine serbest gidebilir¹³⁸².

2.5.7. Cuma’ya Gitme

Gelin, zeyinden döndükten sonraki haftadan itibaren her hafta cuma günleri annesinin evine gider. “Buna Cuma’ya Gitme” denir¹³⁸³. Siverek’te yaygın olan bir adettir. Her hafta cuma günleri evli olan kızlar baba evinde bir araya gelirler¹³⁸⁴.

3. ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF ADET VE İNANIŞLAR

İnsan hayatının sona ermesi olan ölüm, doğum ve evlenme gibi önemli bir geçiştir. Ölüm olayının üzerine oturtulan inanış, adet, tören, taziye gibi davranış kalıpları; ölecek kişinin öte dünyaya gidişini kolaylaştırma, ölüm sonrası alınması

¹³⁷⁹ Sultan Karakeçili, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁸⁰ Verdek Yıldırım, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁸¹ Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁸² Münevver Laleoğlu, **Siverek Merkez**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁸³ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁸⁴ İmhan Parlak, **Kavalık Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

gereken tedbirler, toplumsal dayanışma ve ölen kişinin kabir aleminde huzurunu sağlamaya yönelik pratiklerden oluşup hemen hemen bütün toplumlarda aynı çerçevede içerisinde gerçekleştirilmektedir¹³⁸⁵.

Siverek ilçesinde de halkın benimsediği davranış kalıpları ile dini inanışların birleşmesi sonucunda ortaya çıkan sonuç, oldukça zengin bir ölüm geleneğini ortaya koymaktadır.

3.1. Ölüm Öncesi Hazırlıklar

Siverek ilçesinde ölüm öncesi dönem, daha çok hastalık ve benzeri ölümü yaklaşan kişi etrafında şekillenir. Bunlar:

- Hastalık vb. nedenlerle ölümü yaklaşan kişinin evine ziyaretler hastalığı duyulduğu andan başlar. Hastalığı artmışsa ölecek olan hastayı sağ iken görüp helalleşmek ve aileye bu kötü anında destek olma amacını taşımaktadır. Hasta ziyaretine gelenler süt ve süt ürünleri, kolonya götürürler¹³⁸⁶.
- Her gün gelen akrabalar hastanın moralini yüksek tutmaya çalışırlar. Bu yüzden hastanın yanında değil de başka bir odada Kuran-ı Kerim okurlar¹³⁸⁷.
- Öleceğini bilen hasta, zembek suyu, hacdan kefen ve koku siparişi yapar¹³⁸⁸.

3.2. Ölecek Bir Hasta İçin Alınacak İlk Tedbirler

Ölecek hasta için alınacak ilk tedbirler, komşular, akrabalar ev halkı tarafından gerçekleştirilir.

¹³⁸⁵ Sedat Veysi Örnek, a.g.e.:207.

¹³⁸⁶ Adalet Ünsal, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹³⁸⁷ Neclan Eyliyien, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁸⁸ Havva Kıran, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Ölecek hastanın başında dini inanışlar gereği, ruhu rahatlasın diye Kuran-ı Kerim okunur¹³⁸⁹. Can çekmeye başladığı andan itibaren sesli olarak Yasin Süresi okunur¹³⁹⁰ ve yakınları hastanın ağzına su vermeye çalışır. Eğer hasta su içemeyecek durumda olsa dahi bir pamuk yardımıyla ağzına su damlatılır. Su verilmesinde ki amaç dini inanışlarla bağlantılıdır. Ölecek olan kişinin, o esnada büyük bir susuzluk duyduğuna inanılır. Şeytanın, kişinin ruhunu imansız olarak teslim etmesi için hayali bir su ile kandırıp imanını satın almasına engel olmak amacıyla ölecek kişiye su verilmesi gerektiğine inanılır¹³⁹¹.

3.3. Ölümünden Sonra Yapılan İşlemler

Bu işlemler ölen kişinin öte dünyaya gönderilişine ön hazırlık niteliğinde olup bunların temelinde ölüye olan saygı, dinsel gelenek ve hijyenik kaygılar yer almaktadır. Siverek'te bu işlemler büyük bir yardımlaşma ve dayanışma içerisinde şu şekilde yapılır:

- Ölen kişinin ailesi büyük bir üzüntü içinde oldukları için yapılacak olan bütün işler yakın komşular ve akrabalar tarafından yapılır¹³⁹².
- Hasta ruhunu teslim ettikten sonra yakınları ölen kişiyi düz bir yere uzatırlar. Giysileri makasla kesilerek çıkarılır¹³⁹³. Bundaki amaç ölen kişiyi incitmeme düşüncesidir¹³⁹⁴.
- Ölen kişinin önce gözleri sonra da ağzı açık kalmasın diye beyaz bir tülbentle bağlanır¹³⁹⁵.
- Kollar namaz kılar pozisyona getirilerek eller ve ayak parmakları bağlanır¹³⁹⁶.

¹³⁸⁹ Sedirye Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹⁰ Havvanur Gergez, **Siverek Merkez**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹¹ Ayser Yeşildağ, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹² Güleser Yaman, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹³ Nezahat Satmaz, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹⁴ Gönül Baran, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹⁵ Nalan Gelener, **Çağa Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹⁶ Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Cenaze şişmesin diye üzerine bıçak veya başka bir metal parçası konur ve üzerine çarşaf örtülür¹³⁹⁷.
- Evin bahçesinde veya avlusunda ateş yakılır ve büyük bir kazanda su ısıtılır¹³⁹⁸.

3.3.1. Ölüm Olayının Duyurulması

Ölüm olayının duyurulması genel olarak, komşular tarafından camilerde Sela verdirerek, belediye, muhtarlık hoparlöründen veya telefonla haber verilir.

Siverek'te genel olarak camilerde sela verdirilerek ölüm olayı duyurulur. Uzakta bulunan akrabalar telefonla haberdar edilir¹³⁹⁹.

3.3.2. Ölünün Yıkanması, Kefenlenmesi

Cenazenin defin işleminden önce yıkanması ve kefenlenmesi dinsel hazırlıklar içindedir. Ancak bu dinsel hazırlığın içinde geleneksel yaklaşımlarda barınmaktadır¹⁴⁰⁰.

- Siverek'te ölü defnedilmeden önce, uzaktan gelecek olan akrabaları onu dünya gözü ile son defa görmeleri için, cenaze bir müddet bekletilir¹⁴⁰¹.
- Cenaze sahipleri ağıtlar yakarken, diğer yakınlar evi taziye için hazırlarlar. Bu hazırlıklar içinde odalar boşaltılıp halı ve yastıklar dizilir¹⁴⁰². Erkekler de mezar kazma ölüm haberinin anons edilmesi işleriyle uğraşırlar¹⁴⁰³.

¹³⁹⁷ Aysel Dümbüllü, **Bayırözü Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹⁸ Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁹⁹ Müzeyyen Gelener, **Kayalı Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰⁰ Münevver İrdem, **Deliktaş Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰¹ Sultan Talmaç, **Karabahçe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰² Bedirye Yaşartı, **Çağa Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰³ Yaşar Akçiçek, **Gözelek Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Su ısıdıktan sonra cenaze tenesirin üzerine uzatılır dört bir yanına perdeler çekilir ve orada yıkanır. Yıkama işlemini imam yapar. Ölen bayan ise cenaze yıkamayı bilen bir bayan yapar¹⁴⁰⁴. Siverek'te bu işi yapan bayan hocalar bulunmaktadır¹⁴⁰⁵. Cenazeyi yıkayanın yanında mutlaka birinci derece yakınları da olur ve yıkamaya yardım ederler. Yıkama işi çok sevap olduğu için komşulardan da yardım eden olabilmektedir¹⁴⁰⁶. Bazı yerlerde yedi cenaze yıkayanın bütün günahlarının af olunacağına inanıldığı için yıkamaya birçok kişi yardım etmek ister¹⁴⁰⁷.
- Cenaze yıkandıktan sonra kurumadan önce üzerine zem zem suyu, serpilir. Bayansa ölen kişi saçlarına kına serpilir¹⁴⁰⁸.
- Ölen kişinin evlatlarından birinin yıkamaya yardım etmesi çok sevaptır¹⁴⁰⁹.
- Cenaze yıkanırken bir taraftan da yakınları mevtanın öldüğü yatak ve giysileri eğer makaslanmamışsa hemen onları yıkar¹⁴¹⁰.
- Yıkama işi bittikten sonra cenaze kefenlenir. Bunun için kefen biçilir ve cenazeye giydirilir. Kefenden artan parça, kefenin içine konulmaktadır¹⁴¹¹.
- Cenaze yıkandıktan sonra kadınsa evdeki bir elbiseliği tabutunun üzerine atılır ve camide birisine verilir. Yine kadınsa ölen tabutunun üzerine yazma konur¹⁴¹².

Cenaze kefenlendikten sonra tekbirlerle tabutun içine yerleştirilir. Eskiden gece defin işi pek yapılmazdı. Ölen kişiye o gece “evinin misafiri” olarak bakılır ve

¹⁴⁰⁴ Gülay Yüksekaya, **Beğdeş Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰⁵ Fikriye Önder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰⁶ Nuran Kalak, **Altaylı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰⁷ Kismet Varan, **Konurtepe Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰⁸ Songül Dolaş, **Kavalık Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁰⁹ Koçer Özbadem, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴¹⁰ Meyrem Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴¹¹ Muhterem Savaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁴¹² Ayten Aslan, **Bayırözü Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

tabutu evin başköşesine konarak sabaha kadar Kuran-ı Kerim okunurdu¹⁴¹³. Ama günümüzde gece ölmüşse genelde kefenlendikten sonra morga götürülür¹⁴¹⁴.

Tabuta yerleştirilen cenaze, cenaze namazı kılınmak üzere sağ omuza alınarak camiye götürülür. Tabutu taşıyanlar hem yardımlaşmak hem de sevap kazanmak için camiye kadar yer değiştirirler¹⁴¹⁵. Bütün herkes tabutun arkasından yürür. Önde yürümeye hoş bakılmaz¹⁴¹⁶.

Camiye getirilen cenaze musalla taşının üzerine konur. İmam cenaze namazını kıldırdıktan sonra “Nasıl Bilirdiniz bu er (hatun) kişiyi? Diye sorar. Orada bulunan cemaat de “iyi bilirdik” diye cevap verir. Sonra imam ölen kişiyi herkesin helal etmesini ister ve cenaze namazını da kıldıktan sonra kabristana götürülür¹⁴¹⁷.

3.3.3. Mezarlık ve Cenazenin Defni

Cenaze namazı kılındıktan sonra tabut aynı şekilde omuzlara alınır ve dualar eşliğinde kabristana götürülür. “Cenaze Allah’ın bir emanetidir. Tez zamanda toprağa vermek gerekir. İncancından dolayı cenaze bekletilmeden kabristana götürülür. Daha önce hazırlanan mezara doğru giderken¹⁴¹⁸ kabristanın girişinde bütün mevtalara selam verilir ve ruhlarına fatiha okunur¹⁴¹⁹.

Tabut indirildiğinde imam Yasin Suresini okumaya başlar. Cenazeyi kabra oğulları indirirler¹⁴²⁰. Mevta mezara sağ kolunun üzerine kibleye dönük bir şekilde incitmeden yatırılır. İlk toprağı evlatları atar. Daha sonra oradaki herkes küreği alıp toprak atarlar¹⁴²¹.

¹⁴¹³ Aynur Dağlı, **Karabahçe Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴¹⁴ Nuran Ortakaya, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴¹⁵ Fahriye Gümüştaş, **Siverek Merkez**, 1959 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴¹⁶ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴¹⁷ Tuba Aslan, **Bayırözü Köyü**, 1958 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴¹⁸ Müzeyyen Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴¹⁹ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴²⁰ Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁴²¹ Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Eskiden cenaze gece defnedilmezdi. “Eskiden Toprak Mühürlendi Diyerek” bunun sakıncalı olduğuna dikkat çekerlerdi¹⁴²². Eskiden defnedildikten sonra ilk gece mezarı başında yakınları bulunurdu, ancak şimdi sorguya çekileceği için yalnız bırakılması gerektiği düşünülerek defin işleminden sonra fatiha okunup herkes dağılır¹⁴²³.

3.3.4. Taziye (Yas)

Taziye, yakını ölen kimseye teselli vermek, onların acısını paylaşmak ve güç vermedir¹⁴²⁴.

Fotoğraf 154: Taziyede Mırra İkrarı

Taziyeler, cenazenin defnedildiği andan itibaren başlar¹⁴²⁵. Cenaze evinin en büyüğü önde bekler diğer akrabalar da yanında bekleyerek taziyeleri kabul eder¹⁴²⁶. Taziye (başsağlığı) için:

- Başınız sağ olsun.
- Allah başka acı vermesin.

¹⁴²² Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴²³ Kamile Yeniköy, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴²⁴ Aysel Dümbüllü, **Bayırözü Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴²⁵ Nezahat Satmaz, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴²⁶ Sedirye Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Allah sabır versin.
- Mekanı cennet olsun.
- Allah tağsiratını affetsin.
- Toprağı bol olsun.
- Allah gençlerin acısını göstermesin¹⁴²⁷.

gibi sözler teselli için söylenir. Cenazenin defnedildiği gün başlayan taziye üç gün sürer. Cenazenin ilk günü gelmeyen kişi dost sayılmaz¹⁴²⁸. Dost ve tanıdıkların yoğun olarak gelişi üç gün sürse de akrabalar ve yakınların cenaze evine gidış gelişleri kırk gün sürer. Özellikle akrabalar cenaze evini kırk gün boyunca boş bırakmazlar. Cenaze sahipleri ve akrabalar üç gün boyunca traş olmaz, saçlarını taramaz, banyo yapmaz ve elbiselerini değıştirmezler. Bu onların taziyeli olduklarını gösterir¹⁴²⁹. Eskiden cenaze evinde kırk gün boyunca banyo yapılmaz elbiseler değıştirilmezdi¹⁴³⁰. Cenaze evine yakın olanlar ailedekilerin üstlerini değıştirmeleri, traş olmaları için berber getirirler ayrıca cenaze sahipleri iş göremez durumda oldukları için ev işlerini yaparlar¹⁴³¹.

Cenaze evinin yemekleri üç gün boyunca öğlen ve akşam yapılır. Bu işi eş, dost, akrabalar yaptığı gibi cenaze evi de yapar. Yemekler genelde erkekler tarafından yaptırılır. Genel olarak yapılan yemekler lahmacun, tava, kebaptr¹⁴³².

Taziye için kadınlar ve erkekler için ayrı evler açılır. Bu evlerin aynı sokakta olmamasına dikkat edilir. Siverek'te erkekler için yakın dönemde yapılmış taziye evleri bulunmaktadır. Erkekler taziyeleri orda kabul ederler¹⁴³³.

¹⁴²⁷ Güleser Yaman, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁴²⁸ Sultan Talmaç, **Karabahçe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁴²⁹ Fikriye Önder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁴³⁰ Koçer Özbadem, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁴³¹ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁴³² Münevver İrdem, **Deliktaş Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
¹⁴³³ Yaşar Akçiçek, **Gözelek Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

3.3.5. Belirli Günler ve Ölü Yemeği

Ölen kişi için kadınlar evinde üç gün boyunca Kuran-ı Kerim okunur. Üçüncüsü gün mevlit okutulur. Kırk Yasin indirilir. Gelen herkes Kuran okumayı biliyorsa eşlik eder. “La ilahe İllallah” diye tesbihat çekilir¹⁴³⁴. Taziyenin uygulaması ve özel günler diğer bazı inanışlar ve uygulamalar şu şekildedir:

- Birinci gün eve gelen kadın hoca gün boyu Kuran okur. Dualar eder. Yasin okur. Okunan her Yasin ve tesbihat sonucunda bir tane nohut kenara konur. Üç gün boyunca okunan nohutlar üçüncü gün suya konur ve Kabir ziyareti’ne kadar bekletilir¹⁴³⁵.
- Üçüncü gün mevlit okutulur. Mevlit’i kadınlar ve erkekler ayrı ayrı ve yemekli okuturlar. Mevlitten sonra yemek verilir. Giden kişiler bir kişi kapıda uğurlarken akşamdan hazırlanan ve içinde çörek, şeker ve helva bulunan poşedi verip uğurlamak adettir¹⁴³⁶.
- Üçüncü gün mutlaka helva yapılır. Helva “kazma sesi” denen bir inanış için yapılır. Eğer helva yapılmazsa ölen kişinin kulağında sürekli kazma sesi olacağına ve bundan çok rahatsızlık duyduğuna inanılır. Helva yapımıyla bu sesin kesildiğine inanılır¹⁴³⁷.
- Belli günlerden en önemlisi kırkıncı gündür. Cesedin etinin kemiğinden ayrılışı “kırkıncı güne” isabet ettiğinden mevtanın rahatlaması amacıyla cenaze evinde mevlit okutulur. Kırkıncı gün okunan mevlite yakınlar ve akrabalar gelir ve mevlit yemekli olur. Ölen kişi için Kuran-ı Kerim okunur. Dualar edilir. İlahiler söylenir. Mevlitten sonra kadınlara çörek, şeker ve bisküvi dağıtılır. Gülsuyu ellerine dökülür¹⁴³⁸.

¹⁴³⁴ Songül Dolaş, **Kavalık Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴³⁵ Koçer Özbadem, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴³⁶ Gönül Baran, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴³⁷ Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴³⁸ Havvanur Gergez, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Cesedin etinin çürümeye başladığı “elli ikinci gece” olarak adlandırılan bu gecede mevlit okutulur. Dualar ve Kuran-ı Kerim okunur. Ayrıca bu güne ait olan dua mutlaka mezarın başında okunması gerekir. Bu yüzden akşamüstü hoca eşliğinde herkes mezarlığa gider¹⁴³⁹.

Bunlardan Başka:

- Elli ikinci gece'ye kadar cenaze evinde televizyon izlenmez¹⁴⁴⁰.
- Cenaze evinde üç gün boyunca yasin okunur¹⁴⁴¹.
- Cenaze sahibi televizyonu açmadan akrabalar da açamazdı. Bu daha çok eskiden yapılan bir davranıştı. Eskiden cenaze evinin bir yılı dolmadan yakın akrabalar, komşular düğün yapmazlardı. Yapılsa bile Zılgıt olmadan sessizce mevlitli düğün olurdu¹⁴⁴².
- İlk üç gün mezar ziyaretine gidilmez. Dördüncü gün akşamüstü cenaze evi mezar ziyaretine gider ve mezarın üzerine okunan nohutlar ekilir ve sulanır. Hoca mezar başında Yasin okur¹⁴⁴³.
- Cenaze evden çıkarıldıktan hemen sonra en son giydiği ayakkabılar kapının önüne koyulur ve ihtiyacı olan birisi alır¹⁴⁴⁴.
- Üçüncü gün geçtikten sonra ölen kişinin giysileri ihtiyacı olan kimselere dağıtılır¹⁴⁴⁵.
- Ölen kişinin hemen arkasından bir hafta içerisinde “iskat” denilen, ölen kişinin doğumundan ölümüne kadar geçen süre hesaplanır bu

¹⁴³⁹ Bedirye Yaşartı, **Çağa Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁴⁰ Kismet Varan, **Konurtepe Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁴¹ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁴² Neclan Eyliyen, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴⁴³ Havva Kıran, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴⁴⁴ Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁴⁴⁵ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

para fakir olan kimselere dağıtılır. İskat zorunlu olmayan bir dini vecibedir ancak Siverek'te mutlaka hesaplanır¹⁴⁴⁶.

- Bir kişi öldüğü gibi camiye götürülene kadar komşular evde bidonlarda veya büyük kaplardaki suları dökerler. Bunun nedeni, Azrail'in kılıcını yedi evde yıkadığına inanılır¹⁴⁴⁷.
- Mezarın üzerinde çiçek ve özellikle okunmuş nohut dikilmesi çok önemlidir. Bunlar yeşillenip rüzgarın değmesiyle ölen kişinin günahlarının döküleceğine inanılır¹⁴⁴⁸.

3.3.6. Mezar Ziyaretleri

Mezar ziyaretleri üçüncü günden itibaren yapılır. Elli ikinci güne kadar her gün devam eder¹⁴⁴⁹. Ondan sonra her Perşembe akşama doğru yapılır. Ölen kişinin ruhunun ayakta durup evdekilerin gelişini bekler¹⁴⁵⁰. Mezar ziyaretinde Kuran, Yasin suresi okunur. Mezarlar sulanır. Mezarların başında gül, çam ağacı, asma ağacı dikilir. Ziyaret sonunda oradaki çocuklara şeker bisküvi dağıtılır. Bayramlarda mezar ziyareti mutlaka yapılır¹⁴⁵¹. Ölen kişinin mezarının başında akrabalarını beklediğine inanıldığı için bayramda kabir ziyaretleri çok önemlidir¹⁴⁵². Kabir ziyaretinde sesli ağlanmaz. Yoksa ölen kişi rahatsız edilmiş olur¹⁴⁵³. Her Perşembe kabir ziyaretine gidilmeden önce ölen kişinin ve diğer ölenlerin hayrına yemek dağıtılır¹⁴⁵⁴.

¹⁴⁴⁶ Neclan Eyliyen, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴⁴⁷ Havva Kıran, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴⁴⁸ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁴⁹ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁵⁰ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁵¹ Adalet Ünsal, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴⁵² Mürvet Avcı, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴⁵³ Esmâ Geyik, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁵⁴ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

4. ASKER UĞURLAMA VE KARŞILAMA

4.1. Asker Uğurlama ve Asker Karşılama İle İlgili Adetler

Türklerin çok eski zamanlardan beri askeri bir karakter taşıdığı bilinmektedir.¹⁴⁵⁵ Geçmişten gelen bu yapı, Türk toplumunun askerliğe kutsal bir görev olarak bakmasına neden olmuştur. Bu önem zaman içerisinde askere uğurlama ve karşılamada farklı adet, örf, geleneklerin oluşmasına zemin oluşturmuştur. Toplumumuzda askere gitme önemli bir aşamadır. Askere gidenin orda olgunlaşacağı düşünülmektedir. Askerliğini yapan kişi hayatının en önemli aşamalarından geçmiş sayılır. Ülkemizde askerlik yaşı yirmidir.

Fotoğraf 155: Eski Askeri Kıyafetle Cerrah Özağaç ve Arkadaşı (1946)

Siverek'te de Askerliğe çok önemli bir olgu olarak bakılmakta. Askerden gelen genç artık evlenebilir.¹⁴⁵⁶ Bu düşünce askerliğin çok önemli bir aşama olarak görüldüğünün kanıtıdır. Askere giden gencin ailesi için bu durum Siverek'te bir

¹⁴⁵⁵ Mehmet Niyazi, "Türk Devlet Felsefesi", Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001, s. 108.

¹⁴⁵⁶ Bedirye Yaşartı, Çağa Köyü, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

gurur kaynağı¹⁴⁵⁷ olmakla birlikte içinde; özlem, çocuğunun artık büyümüş olması, evlilik yaşına gelmiş olarak bakılması farklı anlamlar yüklemiştir¹⁴⁵⁸.

Siverek'te askere gidecek olan genç akrabaları ve yakınları tarafından gitmeden yemeğe davet edilir. Bu davette gencin sevdiği yemekler yapılır¹⁴⁵⁹.

Askere gideceği hafta anne ve baba son hazırlıklarını yaparlar. Kıyafet, iç çamaşırı ve temizlik malzemeleri hazırlanır. Ayrıca o hafta içerisinde aile yakınları asker adayının evine giderler. Asker adayına havlu, iç çamaşır gibi hediyeler götürürler¹⁴⁶⁰.

Gencin evinde geçireceği son gece, bütün aile bir arada oturur geç saatlere kadar sohbet edilir. Çiğköfteler yoğrulur¹⁴⁶¹. Yatma vaktinde gencin annesi serçe parmağına “Vatan uğruna kurban olmayı” temsil eden kınayı yakar. Kına sürme adeti geçmişte daha yaygınken günümüzde nadir olarak uygulanmaktadır¹⁴⁶².

Gideceği gün erkenden kalkan genç bütün akrabalarını ve yakınlarını tekrar ziyaret edip vedalaşır ve helallik ister¹⁴⁶³. Aile büyükleri tarafından gence gönüllerin koştığı kadar harçlık verirler. Yolculuk zamanı geldiğinde ailesi arkadaşları ve akrabaları genci yolculamak için arabaya bineceği yere kadar eşlik ederler. Arkadaşları gence moral vermek için “En büyük Asker bizim Asker!” diye tezahüratlarda bulunurlar ve halay çekerler. Gitme vakti gelince genç, anne ve babasının elini öpüp vedalaşır¹⁴⁶⁴. Bu duygulu anlar yaşanırken gencin arkasından çabuk ve sağlıklı gelsin diye su dökülür¹⁴⁶⁵.

Askerliği süresince izne gelen genç bütün akrabalarınca yemeğe davet edilir. Askerlik bitip geri geldiğinde ailesi sağ salim geldiği için kurban keser ve

¹⁴⁵⁷ Müzeyyen Gelener, **Kayalı Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁵⁸ Fikriye Önder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁵⁹ Songül Dolaş, **Kavalık Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁶⁰ Güleser Yaman, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁶¹ Koçer Özbadem, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁶² Nezahat Satmaz, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁶³ Ayten Aslan, **Bayırözü Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁶⁴ Muhterem Savaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁴⁶⁵ Aynur Dağlı, **Karabahçe Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

akrabalarını yemeğe çağırır¹⁴⁶⁶. Bununla birlikte yakın akrabalar asker evine “göz aydın” ziyaretine giderler. Daha sonra genci herkes sırayla yemeğe alır¹⁴⁶⁷.

5. BAYRAM KUTLAMALARI İLE İLGİLİ ADETLER

Bayramlar birlik ve beraberliğin yaşandığı önemli günlerdir. Ülkemizde bayramlar milli bayramlar ve Dini bayramlar olarak ikiye ayrılır. Milli bayramlar yakın tarihimizde yaşadığımız önemli günlerin anılıp kutlanmasıdır. Dini Bayramlar ise İslam dini inancı ile bağlantılıdır.

5.1. Dini Bayramlar

İslam inancında Müslümanların Kutlaması gereken iki önemli bayram vardır. Bunlardan ilki Ramazan ayı sonunda üç gün boyunca kutlanan Ramazan Bayramı, diğeri ise Zilhicce ayının onuncu günü dört gün boyunca kutlanan Kurban Bayramı’dır.

Siverek’te dini bayramlar için hazırlıklar on gün önceden başlar. Evler temizlenir. Çocuklara bayramlıklar alınır. Bayramda konuklara ikram edilecek yemek ve içeceklerin hazırlığı yapılır¹⁴⁶⁸.

Bayramda ikram edilecek yemeğin hazırlığı bir gün önceden yapılır. Yemek büyük kazanlarda pişirilir. Yemekte genellikle, sıkma, patlıcan ekşisi, fasulye, kavurma, yemeklerinden biri, yanında bademli pilav, ayran hazırlanır¹⁴⁶⁹.

Yemek ikramından sonra bir gün önceden bir kaşık yoğurtla terbiyelenmiş limonata servis edilir. Ondan sonra da bayramın sembolü olan şeker, lokum ikramı

¹⁴⁶⁶ Sultan Talmaç, **Karabahçe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁶⁷ Nuran Ortakaya, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁶⁸ Fahriye Gümüştaş, **Siverek Merkez**, 1959 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁴⁶⁹ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

yapılır. Ancak günümüzde limonata yapımı kalmamıştır bunun yerine hazır olan içecekler ikram edilir¹⁴⁷⁰.

Bayram sabahı çok erken kalkılır. Evin erkekleri bayram namazını kılmak üzere camiye oradan kabristana giderler. Bu arada bayanlar kahvaltı hazırlarlar. Kabristan ziyaretinden sonra aile büyüğünün bütün akrabaları evine kahvaltıya getirmesi adettendir. Herkes geldikten sonra küçükler büyüklerin ellerini öper bayramlaşırlar. Bütün akrabalar aile içinde en büyük olanın evinde otururlar. İkinci gün arkadaş ve dostlara bayram ziyaretinde bulunurlar¹⁴⁷¹.

5.2. Milli Bayramlar

Milli Bayramlarımızdan olan, Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Gençlik ve Spor Bayramı için hazırlıklar okullar bünyesinde öğretmen ve öğrenciler işbirliği ile yapılır. Bayramdan bir önce sınıflar ve okullar süslenir.

Siverek'te merkezde bulunan Şehir Statında okulların ortak katılımı ile hazırlanan etkinlikler sunulur. Bu törene devlet erkanından kişilerin yanı sıra belediye başkanı garnizon komutanı ve halk da katılır. Stadtaki tören bittikten sonra okullarda da ayrıca tören yapılır¹⁴⁷².

6. HALK İNANIŞLARI

İnsanoğlu yüzyıllardır birçok şeye inanma ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç çoğu zaman inandığı şeyin doğruluğunu sorgulamasının dahi önüne geçmiştir. Öyle ki insanoğlu gördüğü, duyduğu ve yetiştiği halk kültürünün içerisinde, inandığı birçok şeye sıkı sıkıya sarılmıştır. Günümüzde halk arasında yaşayan adet ve inanışların pek çoğunun İslamiyet öncesi inanç sisteminin kalıntıları olduğunu görmekteyiz.

¹⁴⁷⁰ Aysel Dümbüllü, **Bayırözü Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁷¹ Nalan Gelener, **Çağa Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁷² Sultan Talmaç, **Karabahçe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 156: Evi Nazardan Korumak İçin Kurumuş Ottan Yapılan El İşi

Fotoğraf 157: Nazardan Korunmak İçin Kurşun Dökme

Türkler İslamiyet öncesinde birbirinden farklı olan Şamanizm, Totemizm, Animizm ve Budim gibi bu tür inanışları “Batıl” olarak değerlendirse de insanlar bu eski inançlarıyla İslamiyet’i harmanlayarak bir halk kültürü oluşturmayı başarmışlar¹⁴⁷³.

¹⁴⁷³ Cebrail Göksu, a.g.t.:535.

Fotoğraf 158: Evi Nazardan Korumak İçin Tahtadan Oyulan El İşi

Siverek ilçesinde bu bağlamda inançlarını ele alırsak bir takım batıl inançlar ortaya çıkmaktadır. Bunlara değinirsek:

- Merdivenin altından geçilmez uğursuzluk getirir¹⁴⁷⁴.
- Yerde uzanan bebeğin üzerinden geçilmez boyu kısa kalır. Şayet geçilmişse üç defa geçilerek boyunun kısa olması engellenir¹⁴⁷⁵.
- Gök gürültüsü duyulduğu zaman salavat getirilir¹⁴⁷⁶.
- Gece aynaya bakmak iyi değildir¹⁴⁷⁷.
- Cuma gecesi tırnak kesilmez¹⁴⁷⁸.
- Gece sakız çiğnenmez. Ölü eti çiğnemiş oluruz¹⁴⁷⁹.

¹⁴⁷⁴ Yaşar Akçiçek, **Gözelek Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁷⁵ Nuran Kalak, **Altaylı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁷⁶ Ayser Yeşildağ, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁷⁷ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁷⁸ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁷⁹ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

- Gece bir evden başka bir eve ateş götürülmez¹⁴⁸⁰.
- Baykuş felaket habercisidir. Eğer bir evin civarına baykuş konarsa o evden birinin öleceğine inanılır¹⁴⁸¹.
- Kara kedi uğursuzdur¹⁴⁸².
- Evde köpek beslenirse o eve melekler girmez¹⁴⁸³.
- Köpek sadıktır. Kedi nankördür¹⁴⁸⁴.
- Gece kedilerin miyavlaması fazla ise o evde kavga olacağına inanılır¹⁴⁸⁵.
- Sebepsiz yere köpekler uluyorsa birinin öleceğine inanılır¹⁴⁸⁶.
- Çok gülmek üzüntü getirir¹⁴⁸⁷.
- Çocuğun aynaya bakması iyi değildir¹⁴⁸⁸.
- Çayın çöpü bardağın üzerine çıkarsa misafir geleceğine inanılır¹⁴⁸⁹.
- Terlik veya ayakkabının ters dönmesi iyi değildir¹⁴⁹⁰.
- Çocuğun saçları dik çıkarsa asabi olacağına inanılır¹⁴⁹¹.
- Eşlerin arasını düzeltmek için muska yapılır¹⁴⁹².
- Kötü rüyayı suyu akıtıp çeşmenin önünde anlatmak gerekir¹⁴⁹³.
- Isık çalınan yere şeytan gelir¹⁴⁹⁴.

¹⁴⁸⁰ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁸¹ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁸² Gönül Baran, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁸³ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁸⁴ Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁸⁵ Zehra Özgeyik, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁴⁸⁶ Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁸⁷ Arap Yüksekayala, **Siverek Merkez**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁸⁸ Fatime Candan, **Yücelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁸⁹ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹⁴⁹⁰ Aynur Dağlı, **Karabahçe Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁹¹ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁹² Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁹³ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁹⁴ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Kapı eşiğinde oturulmaz¹⁴⁹⁵.
- Gece korkan çocuğun yastığının altına muska konur¹⁴⁹⁶.
- Saçını ortalık yere atana baş ağrısı musallat olur¹⁴⁹⁷.
- Sağ gözün seğrimesi iyidir, hayırlı bir iş olacağına delalet eder, sol gözün seğrimesi iyi değildir¹⁴⁹⁸.
- Birinin gözü gelincik çıkarmışsa amcasının oğluyla evlilik yapan kadın saçını o kişinin gözüne sürerse iyileşeceğine inanılır¹⁴⁹⁹.
- Siğil çıkararak birinin siğillerine kuzu böbreği sürülüp dua okunur ve o böbrek toprağın altına gömülürse çürüdüğünde iyileşeceğine inanılır¹⁵⁰⁰.
- Güvercinin yumurtasını biri kırarsa o evden birinin öleceğine inanılır¹⁵⁰¹.
- Çocuğu ölmüş bir anne gece dikiş dikerse o iğnenin çocuğun gözüne batacağına inanılır¹⁵⁰².
- Her Perşembe akşamı ölümlerin sevabına evden yemek çıkarılır. Yoksa ölümlerin çok üzüleceğine ve beddua okuyacaklarına inanılır¹⁵⁰³.
- Gece geç saatte banyo yapılmaz¹⁵⁰⁴.
- Akşamdan sabaha kalan bulaşığı şeytanın yalayacağına inanılır¹⁵⁰⁵.
- Muska etkisini kaybettirmek için soğan kabuğu yakılır¹⁵⁰⁶.

¹⁴⁹⁵ Sultan Talmaç, **Karabahçe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁹⁶ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁹⁷ Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁹⁸ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁹⁹ Nalan Gelener, **Çağa Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁰⁰ Müzeyyen Gelener, **Kayalı Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁰¹ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁰² Nuran Kalak, **Altaylı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁰³ Bedirye Yaşartı, **Çağa Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁰⁴ Yaşar Akçiçek, **Gözelek Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁰⁵ Neclan Eyliyen, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁵⁰⁶ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Ziyaretlerde (Yatırların olduğu yerde) mum yakılırsa dileklerinin kabul olacağına inanılır¹⁵⁰⁷.
- Ayağı ağrıyan veya şişen kişi tuzlu hamur yoğurup bir gece bekletilirse iyileşeceğine inanılır¹⁵⁰⁸.

7. SİVEREK'TE HALK HEKİMLİĞİ

Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Siverek'te de halk arasında ilaç olarak kullanılan çeşitli bitkiler vardır. Bunlardan Siverek'te mahalli isimleri ile bilinenler şunlardır.

KARDİ (Kâri): Karacadağ-Kejan bölgesi ve Şeyhli'de taşlık alanlarda yetişen Kardi bitkisi mayıs aylarında toplanır. Bu bitki toplandıktan sonra acılığının giderilmesi için ayrıntıla kaynatılarak ilk suyu dökülür. Tekrar kaynatılan, küçük küçük doğranır, sonra güneşte kurutulur, pirinçle yapılan çorbası (sumak da ilave edilebilir) karın ağrısı, ishal ve barsak ağrısında kullanılır¹⁵⁰⁹.

KASIMOTU: Söylemez köyü mıntıkasında yetişen bu bitki kurutulup ufaldıldıktan sonra (hap haline getirilebilir) tek başına veya papatya-Meyremhort ile beraber de kullanılabilir. Genellikle halk arasında mide-barsak hastalıkları için spazm çözücü olarak kullanılır. Şeker hastalığına da faydalı olduğu söylenmektedir¹⁵¹⁰.

MERYEMHORT (Tâlik, Mayo, Mirra): Güney ve Doğu Anadolu bölgesinde yetişen bu bitki hemen hemen her yerde değişik şekillerde kullanılmaktadır. Siverek'te çok yaygın olarak kullanılan bu bitki halk arasında kaynatılarak hap haline getirilip kullanılmaktadır. Hem bitki hem de hapları yapılan meryemhort, kıraç topraklarda ve meralarda yetişmektedir. Yaprakları ve çiçekleri kaynatılarak, bitki pekmezi elde edildikten sonra güneşte kurutulur ve katılaşıncaya

¹⁵⁰⁷ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁰⁸ Havva Kıran, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁵⁰⁹ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵¹⁰ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

kadar bekletilir. Daha sonra yutulacak kadar küçük küçük parçalarından hapları elde edilir. Bölgede her türlü iç sancılara ve hazımsızlığa karşı spazm çözücü olarak kullanılmaktadır. İshal kesici olarak da kullanılmaktadır¹⁵¹¹.

NARGÜLÜ: Nara benzeyen yabani bir ağaçtan elde edilen çiçekleri kaynatılarak çayı elde edilip ishal durdurucu olarak kullanılmaktadır¹⁵¹².

CİRTATAN (Petişok, eşek hıyarı): Sulu alanlarda, dere kenarlarında, harabe yerlerde, bostanlarda yetişen bu bitkinin meyveleri bölgede sarılığa karşı kullanılmaktadır. Ayrıca üst solunum yollarını açmak için burun deliğine sıkılan bitki bazen alerjiye de sebep olmaktadır¹⁵¹³.

HURNUK (Gurnik): Bitki üzerinde dikenleri tam olarak kuruduktan sonra toplanır. Bitkisiyle beraberce kaynatılarak içilir. Bölgede kalp ve damar hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır¹⁵¹⁴.

İRO (Hatmi çiçeği): Her yerde yetişen bitkinin pembemsi olan çiçekleri özellikle kan durdurmada kullanılmaktadır. Çiçek kurutulduktan sonra toz haline getirilerek enfiye olarak buruna çekilmektedir. Kanayan bölgelere tozları bastırılmak suretiyle kullanılmaktadır. Tohumları iltihaplı yaralarda apse açıcı olarak kullanılır. Beyaz çiçekler öksürükte kullanılmaktadır¹⁵¹⁵.

MEŞE PALAMUTU: Palamut meyvesi kurutularak havanda dövülür toz haline gelen palamut suyla veya küçük çocuklara mama ile verilmektedir. Çocuklarda ishal durdurmak için kullanılmaktadır¹⁵¹⁶.

MAZI: Toplanan mazılar kurutularak diş eti hastalıklarında kullanılır¹⁵¹⁷.

¹⁵¹¹ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵¹² Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵¹³ Sedirye Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵¹⁴ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵¹⁵ Nalan Gelener, **Çağa Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵¹⁶ Fikriye Önder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵¹⁷ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

8. YATIRLAR VE ZİYARET YERLERİ

8.1. Cerrah Baba Türbesi

Siverek ilçe merkezindeki bu türbenin inşa tarihi bilinmemektedir. Düzgün kesilmiş bazalt taşlarından kare planlı olarak inşa edilmiş olan türbe, dört paye üzerine oturan bir kubbe ile örtülüdür. Payeler kemerlerle birbirine bağlanmış, kemer araları bazalt taşlarla örülmüştür. Türbeye giriş güney cephedeki yuvarlak kemerli kapıdan olmaktadır. Kubbenin altında doğu-batı yönünde Cerrah Baba'nın mezarı yer almaktadır¹⁵¹⁸.

Cerrah Baba ve yine Siverek'te türbesi bulunan Koç Ali Baba'nın 639'da bölgenin fethine gelen İslam ordularının komutanı İyaz bin Ganem'in yanında savaşan Cabir el-Ensar'ın çocukları olduğu, Siverek'i fetheden İyaz bin Ganem'in Koç Ali'yi vali, onun kardeşi Cerrah'ı da imam olarak Siverek'e tayin ettiği halk arasında anlatılmaktadır.

Yine her iki kardeşle ilgili olarak halk arasında şöyle bir olay anlatılmaktadır:

*“Bir gün Cabir Peygamberimizi yemeğe davet eder ve evdeki kuzuyu keser. Kuzunun kesildiğini gören küçük oğlu Cerrah, babasının kuzuyu nasıl kestiğini kardeşi Ali'ye tarif edeyim derken Ali'yi keserek öldürmüş olur. Korkusundan kaçarken damdan düşen Cerrah boynu kırılarak ölür. Bunu duyan Peygamberimiz her iki çocuğun cesedini yanına getirterek mesheder ve çocuklar dirilir.”*¹⁵¹⁹.

¹⁵¹⁸ Ramazan Özgültekin, Ekrem Akman, Hüseyin Demirbağ, “**Dünden Buguna Siverek**”, Konya, 1997:71

¹⁵¹⁹ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 159: Cerrah Paşa Türbesi

8.2. Kafur Dede Ziyareti

Siverek İlçesi, Arastul (Bakanak) Köyü'nün 3 km. kuzeyindedir. İnşa tarihi bilinmemektedir. Uzun kenarı kuzey-güney yönünde, dikdörtgen planlı, moloz taşlardan yapılmış, üzeri sıvanarak badana edilmiş, direkler üzerine düz damlı bir odanın batı kesiminde Kafur Dede'nin mezarı bulunmaktadır. Odaya giriş kuzey cephenin doğu kesimindeki kapıdan olmaktadır. Mezar bölümü bir duvarla odanın doğu bölümünden ayrılmıştır. Dikdörtgen planlı odanın kuzey cephesi, antik kalıntılardan devrilmiş yuvarlak iki sütuna oturan, direkler üzerine düz damlı üç gözlü revaklıdır¹⁵²⁰.

¹⁵²⁰ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:42.

Fotoğraf 160: Kafur Dede Türbesi

8.3. Kemal Hoca Türbesi

Siverek İlçe Merkezi, Hasan Çelebi Mahallesi, Karaçöl Caddesi, Yavuzselim İlköğretim Okulu karşısındaki bu türbenin içersinde yatan zat Kemal Hoca'nın vefat tarihi olan 1874 yılında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Düzgün kesilmiş bazalt taşlarından kare planlı olarak inşa edilmiş türbenin üzeri sekizgen kasnaklı bir kubbe ile örtülüdür. Türbeye giriş güney cephedeki kapıdan olmaktadır. Kubbenin altında, doğu-batı yönünde Kemal Hoca adlı zatın mezarı yer almaktadır. Araştırmacı Sadık Albayrak "Son Devir Osmanlı Uleması" adlı eserinde Kemal Hoca hakkında şu bilgileri vermektedir.

"Kemal Hoca Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Babasının adı Şeyh Süleyman'dır. Şeyh Süleyman: Molla Mustafa, Kemal Hoca, Molla Hüseyin ve Kâtip Molla adlarındaki dört oğlu ile birlikte 1810 yılında Siverek'e yerleşmiştir. Siverek'e geldikleri zaman Kemal Hoca Delikanlılık çağındaydı. Kemal Hoca ilim tahsili için Diyarbakır'a gitmiştir. Diyarbakır'da tasavvuf ehli olan bir Müderristen ders almıştır. Zeki, dürüst, çalışkanlığı hocasının

iltifatına mazhar olmasına vesile olmuştur. Diyarbakır'da tahsilini bitirdikten sonra Siverek'e geri dönmüştür.

Fotoğraf 161: Kemal Hoca Türbesi

Kemal Hoca Siverek'te Sulu Cami'de (Hüseyin Çeribaşı Camii) imamlık yapmıştır. Bu görevinin yanısıra Feyziye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Şu anda Tülükler Kahvesi'nin bulunduğu yerde o zamanlar bir tekke bulunuyordu. Kemal Hoca'nın bu tekkeye gidip, orada yapılan zikirlerle ve sohbetlere katıldığından bahsedilmektedir.

Kemal Hoca H.1290 (M. 1874) yılında Siverek'te vefat etmiştir¹⁵²¹. Mezarı şu anda Yavuz Selim İlköğretim Okulu'nun karşısında bulunmaktadır. Mezarı türbe haline getirilmiştir. Bu türbe halk tarafından ziyaret edilir. Halk Kemal Hoca'nın bir Veli ve keramet sahibi olduğuna inanmaktadır. Halk tarafından birçok kerameti görülmüştür.”

¹⁵²¹ Sadık Albayrak, **Son Devir Osmanlı Uleması**, İstanbul, 1980:541.

8.4. Koç Ali Baba Türbesi

Siverek ilçe merkezindedir. Sivri kemerlerle birbirine bağlanmış dört bazalt sütun üzerine oturan sekizgen kasnaklı bir kubbe ile örtülü olan türbenin içerisinde Koç Ali Baba'nın mezarı bulunmaktadır.

“Keşköl” adlı elyazması eserde: Koç Ali Baba türbesinin Siverek kasabasının Havuz Bahçe mevkiindeki mezarlıkta kargir bir yapı olduğu, ancak bu alanın Maarife verilmesi nedeniyle bu türbenin içerisindeki tahta tabutlarda yatan Koç Ali Baba'nın, hanımının, oğlunun ve kölesinin naaşlarının naklinin yapıldığı sırada Koç Ali Baba'nın cesedinin mumyasız olduğu halde çürümediği, sol memesi altındaki yaranın ve kölesinin kesik başlı oluşunun bunların şehit edildiklerine işaret sayıldığı ifade edilmektedir.

Fotoğraf 162: Koç Ali Baba Türbesi

Abdülcelilzade Zühtü Efendi, bu durum karşısında olayın vilayete bildirildiğini ve Ankara'dan alman emirle 1927 tarihinde Urfa Valisi Fuat Bey, Genel Müfettiş Tali Bey, Siverek Hükümet Tabii Dr. Kamil Bey ve Sağlık Müdürü tarafından yapılan incelemede de “cesetlerin çürümediğinin tespit edildiğini, durumun tekrar Ankara'ya

bildirildiğini ve Ankara'dan mezarların olduğu şekilde korunması emrini aldıklarını” belirtmektedir¹⁵²².

9. SİVEREK’TE DÖVME (DEK) GELENEĞİ

İlk topluluklardan bu yana süslemenin temelinde çeşitli nedenler olmakla birlikte bunların başında dini inançlar gelir. Ayrıca kişinin toplumsal yerini belirleme, cinsel bakımdan bedenin belli yerlerini çekici kılma arzusu süslemede rol oynamaktadır.

Kimi zaman süslenme bedensel acılarla sonuçlanmaktadır. Bu bedensel acıyı gerektiren biçimlerden birisi de dövmedir. Dövme, dövme yaptıranın bir süre acıya katlanmasını gerektirmektedir.

Dövmenin ilk örneklerine M.Ö. II. Bin yılda Mısır mumyalarından rastlanmıştır. Esasen dövmenin bilinen tarihten daha eskiye gittiği kesindir¹⁵²³.

Dövme için uygulanan işlemlerin hepsi estetik, büyüsel ve toplumsal statü bakımından önem taşıyan, sahibini zararlı, büyüsel etkilerden koruyan mistik sembollerini canlandıran, aşiret, kabile işaretlerini taşıyan, kişinin toplum içindeki yerini belirleyen önemli işlemlere sahiptir¹⁵²⁴.

Dövmenin kötü ruhlardan, cinlerden, perilerden, kötü bakışlardan, birçok hastalıktan koruduğuna ve bunlara karşı bir çeşit bağışıklık sağladığına inanıldığı gibi dövme kişinin büyüsel ve sırlı bir güce sahip olduğuna da inanılır¹⁵²⁵.

Dövme: Dek kelimesi karşılanmaktadır. Arapça olan bu ifadenin eş anlamlısı da veşm kelimesidir.

¹⁵²² Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:335-336.

¹⁵²³ Rahmi Yaran, “**Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**”, Diyanet İşleri Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, C. 9:521.

¹⁵²⁴ Sedat Veysi Örnek, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, 3. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995:187-188.

¹⁵²⁵ Orhan Hançerlioğlu, **Dövme**, Dünya İnançları Sözlüğü, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000:122.

Dövme yaptıran erkeklere Medkuk, bayanlara medkuke denmektedir.

Dövme yapmakta kullanılan malzemeler: El-Merare denilen safra yani öd, Sirac denilen idare lambasından elde edilen is; Halib Ümmül-bint denilen kız çocuğu annesi sütünden oluşmaktadır.

Dövme yapma zamanı: Merbaiye denilen baharın ilk başlangıç zamanıdır.

Dövme yapmakta kullanılan araçlar: Dövme, İbre denilen birbirine iple bağlanmış bir veya birden fazla dikiş iğneleri ile yapılmaktadır¹⁵²⁶.

Dövme yapılış aşamaları şöyledir: Siracdan elde edilen is ile kız çocuğu emziren annenin sütü, öd sıvısı bir kabın içersinde karıştırılır. Bu karışım bir müddet bekletilir. Dövme yaptıranın istediği yere Dekkak/Dövme yapan tarafından yapılır¹⁵²⁷. Dövme özellikle kıştan bahara doğru tatlı soğukların başladığı zaman yapılır¹⁵²⁸.

Dövme yaptıрма yaşı ergenlik sonrası tercih edilmelidir. Çünkü ergenlik sonrası vücutta meydana gelen değişimin neticesinde yapılan dövmeler bozulmakta ve şekil değiştirmektedir. Yapılan çok küçük bir motif olsa bile büyür ve şekli bozulur. Özellikle bayanlar süs için yaptıklarından bu hususa dikkat ederler¹⁵²⁹.

Dövme yapma yeri cinsiyete göre değişmektedir. Erkekler daha çok ellerine, burun, çene ve elmacık kemikleri üzerine birer nokta şeklinde yaparlar¹⁵³⁰.

Şakaklara dövme yapımı daha çok Kürtler arasında yaygındır¹⁵³¹.

İsme'l Bikar denilen burun ucu, çenenin ucu ve şakak kemikleri hizası üzerinde nohut tanesi büyüklüğünde nokta şeklinde yapılmaktadır. Bu bekarlık

¹⁵²⁶ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵²⁷ Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵²⁸ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵²⁹ Gülsüm Çokzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵³⁰ Nuran Kalak, **Altaylı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵³¹ Nihal Kadioğlu, "Anadolu'nun Bazı Yörelerinde Dövme Adeti ve Bu Adetin Çağdaş Yaşamdaki Yeri", I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu, Bildiriler I, Kültür Yayınları, Ankara:222.

işareti anlamına gelmektedir. Erkekler cesaretin, kahramanlığın bir sembolik olarak yapılır. Bekarların dövmesidir¹⁵³².

Dövme yapmak için elde edilen karışım dövme yapılacak bölgeye uygulanır. İğnenin aynı ritimle vuruşları sonucunda dövme yapılan bölgede yaralar meydana gelir. Bir süre sonra meydana gelen yaralar iyileşir. Yaralar iyileştikten sonra dövme yapılmış bölge yeşil mavi karışımı bir renk olarak kendini gösterir. Dövme yapılmış bu alanda ortaya çıkan yeşil mavi karışımı renk asla solmaz. Bu renk yıllarca özelliğini muhafaza eder ve asla çıkmaz¹⁵³³.

Dövmenin süresi yapılan dövmeyle bağlıdır. Eğer çok büyük veya fazla sayıda motif yapılacaksa doğal olarak yapma zamanı da fazla sürmektedir. Beş on dakika sürdüğü gibi günlerce sürenler de vardır. Dövmenin süresini azaltan veya artıran faktörlerden biri de iğnelerin sayılarının fazlalılığıdır. Çünkü iğne sayısı fazlalaştıkça iğnenin vuruş alanı da fazlalaşmaktadır¹⁵³⁴.

Dövmenin yapımı esnasında dövme yaptıran kimse acı hisseder. Bu acı dayanılmayacak bir acı değildir. Özellikle iğnenin dövme yapılacak yerlere belirli ritimler halinde vuruşundan dolayı bir süre sonra acı hissedilmez hale gelmektedir¹⁵³⁵.

İğnenin vurulduğu yerlerden çok az miktarda kan çıkar. Kan çıkmasından sonra dövme malzemesi olarak hazırlanan karışım tamamen deriye karışır. İğne ile vurularak motif yapılan nokta önce kızarır ve bir süre sonra şişer. Yine aynı yer yara haline gelir. Meydana gelen bu yara, dövmenin büyüklüğüne göre erken yada geç iyileşir¹⁵³⁶.

Dövme için yapılan motiflere gelince daha çok geçmişten miras kalan motifler devam ettirilmektedir. Motiflerin tercihi, yapana bırakıldığı gibi yaptırana da bırakılmaktadır. Dövmenin en orijinal yanlarından birisi de bu motiflerdir.

¹⁵³² Nihal Kadioğlu, **a.g.m.**:227.

¹⁵³³ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵³⁴ Münevver İrdem, **Deliktaş Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵³⁵ Ayten Aslan, **Bayırözü Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵³⁶ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Birbirinden farklı birçok motiften oluşan bu şekiller anlamını yaptırınlar bilmesede de ilgi çekicidir¹⁵³⁷.

Dövme bayanlar arasında yaygın olduğu için dövme yapmayı da bayanlar bilmekte ve yapmaktadırlar. Hemen her Arap köyünde dövme yapacak bir dekkake/dövmeci bulunmaktadır. Bunlar kendi köylerinde yaptıkları gibi herhangi bir köye gezmeye gittiklerinde gittikleri köylerdeki kadınlarda kendilerine dövme yaptırmaktadırlar¹⁵³⁸.

Bunların dışında bir meslek olarak dövmeyi Karaçiler yapmaktadır. Karaçiler, gezgin olarak yaşayan bir topluluktur. Karaçilerin yaptığı dövmeler hem canlı hem de motifler açık, net ve çeşitli olmaktadır¹⁵³⁹.

Fotoğraf 163: Ellerine Dövme Motifi Yapan Kadın

¹⁵³⁷ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵³⁸ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵³⁹ Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Bu aşamalardan sonra yapılan dövme katiyen çıkmaz veya kaybolmaz. Dövmeyi yaptıran kişi yapılan motifleri ölüncüye kadar beraberinde taşımaktadır¹⁵⁴⁰.

Dövme yapmanın belirleyici göstergelerinin en başında geleni cinsiyet ayrımıdır. Dövme yapılış biçimi, gayesi itibariyle erkek ve kadın arasındaki farklılığı belirgin olarak ortaya çıkarmaktadır. Esas itibariyle yapılan dövme ile cinsler arasındaki farklılıklar belirgin hale gelirken cinslerin kendilerine özgü davranışlarını da belirlemekte hatta zorlamakta ve dayatmaktadır¹⁵⁴¹.

Dövmenin yapılışının hareket noktası süslenmedir. Cinsiyet gözetilmeksizin dövme yaptıran herkes dövmeyi süs için yaptırdığını söylemektedir. Genel olarak bayanlar öncelikle güzel görünmek, evleneceği kişinin kendisini güzel görmesi gayesiyle dövme yaptırmaktadır. Dövmeyi bu amaçla yaptıran bayanların bu beklentilerine karşılık, eskiden erkekler de dövme yaptıran bayanları güzel görmekteydiler¹⁵⁴².

Fotoğraf 164: Ellerine Farklı Dövme Motifi Yapan Kadın

¹⁵⁴⁰ Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

¹⁵⁴¹ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁴² Koçali Kıyam, **Siverek Merkez**, 1931 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.

Dövme süs aracı olarak kullanılan takılar gibi eller, bilekler, ayak bilekleri, ayak diz kapaklarına kadar, yüz ve gerdana yaptırılmaktadır. Adeta bu bölgelere yaptırılan dövmeler yine ziynet eşyası olarak kullanılan takılar kabul edilmektedir¹⁵⁴³.

Fotoğraf 165: Eline Zeytin Dalı Motifi İşleyen Kadın

Dövme yaptıracak gençlere aileleri, dövme yapmalarına izin vermemekte ve onlara karşı çıkmaktaydılar. Özellikle genç kızlar annelerine haber verirken babalarından kesinlikle habersiz yaparlardı. Çünkü babalarının izin vermeyeceğini hatta kızacağıını bildikleri için haber vermekten kaçınırlardı. Babalar da “eğer bizim haberimiz olsaydı kesinlikle müsaade etmezdik” demektedirler. Babalar çocuklarının dövme yaptırmalarına izin vermemelerinin gerekçelerini dövme yaptırırken duyulan acıdır¹⁵⁴⁴.

Bunlara ek olarak ergenlik yaşı civarında yapılan dövme dövmeyi yaptıran gençler arasında hem ergenliğin bir göstergesi hem de delikanlılığın ifadesi olarak bir

¹⁵⁴³ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁴⁴ Gönül Baran, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

tabaka atladığı yeni bir tabakaya katılmasının işareti olarak algılanabilir. Diğer bir bakış açısıyla ise evlenmeye hazır olduğunun işaretiydi¹⁵⁴⁵.

Siverek ilçesinde dövme yapan ve yaptıran kişilerle yaptığım görüşmelerde, Dövme yaptıranlar bunu kendi gençliklerinde canları sıkıldığı, gelenek olduğu gençler arasında çok yaygın olduğu ve tabii ki güzel görünmek için yaptıklarını söylemektedirler. Dövme yapma işlemini kendi aralarında yapıp öğrenmektedirler. Kadınlar dövme babalarından gizli olarak yaptıklarını söylemektedirler. Gençlerle konuştuğum zaman dövme işine sıcak bakmamaktalar ve dinimizde yasak olduğunu söylemektedirler.

10. SİVEREK’TE MİMARİ

10.1. Geleneksel Siverek Evleri

Güneydoğu Anadolu Evleri grubunda yer alan Siverek Evleri'nin biçimlenmesinde iklimin, geniş aile düzeninin, dini inanışların ve sosyal yaşamın büyük etkileri görülür. Karacadağ'ın volkanik bazalt taşlarının bölgede yoğun olarak bulunması Diyarbakır mimarisinde olduğu gibi Siverek mimarisinde de bu taşın hakim malzeme olarak kullanılmasına neden olmuştur. Bazalt taşın düz olan cinsi “erkek bazalt” olarak adlandırılmakta ve genellikle duvarlarda ve avludaki havuzlarda kullanılmaktadır. Gözenekli olan ve “dişi taş” olarak adlandırılan bazalt cinsi ise yazın sulandığı zaman gözeneklerinde su tutması ve bu nedenle eve serinlik vermesi nedeniyle avlu ve eyvan döşemelerinde kullanılmaktadır.

Evlere girişin sağlandığı sokak kapılan üzerinde iri kabara çivilerle süslemeler yapılmış tahta ve sac kaplamalı tahta kapılar olmak üzere başlıca iki malzemeden yapılmıştır. Duvar yüzeyinde yuvarlak kemerli kapılar yanında, eyvan kemerini andırır geniş bir kemer içersinde ikinci bir kemerin yer aldığı kapı örneklerine de rastlamak mümkündür. Hemen hemen tüm evlerin sokak kapılarının alınlıklarında

¹⁵⁴⁵ Songül Dolaş, **Kavalık Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Diyarbakır evlerinde olduğu gibi bazalt konsollar üzerine oturan saçaklara yer verilmiştir. Hacc'a giden şahısların sokak kapıları üzerindeki bu konsolların altına Hac ile ilgili hadis-i şerif Arapça olarak yazılmıştır. Sokak kapıları genellikle avlunun içinin direkt olarak görülmemesini sağlamak amacıyla “sokak arası” denilen -L- şeklinde bir bölümle avluya açılmaktadır. Sokak kapısının yanındaki duvar içersinde açılan yuvaya yerleştirilen ve “Zorturma” adı verilen bir kalasın kapı arkasına çekilmesiyle kapı emniyeti sağlanmıştır. Bu emniyet kalasına Urfa'da “Zoğnak” denilmektedir¹⁵⁴⁶.

Siverek evleri “Havş” denilen geniş bir aluyu çevreleyen yazlık ve kışlık mekanlardan oluşmuştur. Avluların ortasında yer alan çiçeklikte başta asma olmak üzere çeşitli meyve ağaçları yer almaktadır. Kuyular ve üzümün ezilerek şıra yapılmasında kullanılan “Curn”lar avluların başlıca öğeleridir¹⁵⁴⁷.

Yazları çok sıcak, kışları da o denli soğuk geçen Siverek'teki evlerin yazlık bölümlerinin vazgeçilmez öğesi “Eyvan” denilen bölmelerdir. Avlunun güneyinde, cephesi kuzeye yönlendirilmiş olan ve yazın güneş görmeyen eyvanların sağında ve solunda yer alan odalar ile bu odaların gerisindeki mekanlar evin yazlık bölümünü oluşturmaktadır. Bazı evlerde eyvanların üzerinde yer alan katın ön cephesine yuvarlak sütunlara oturan üç-dört söz kemerli revaklar yapılmıştır¹⁵⁴⁸. Avlunun kuzeyinde yer alan ve cephesi güney yönlendirilmiş odalar ise kışın bol güneş aldığından kışlık olarak kullanılmaktadır. Yazlık ve kışlık odaların serisinde “Mahsen” denilen kiler odalarına yer verilmiştir¹⁵⁴⁹. Bazı evlerin ağaç direkleri üzerine düz damlı yarım bodrumları yazın serin olduğundan “zerzembe” (kiler) olarak kullanılmaktadır.

Mutfak genellikle avlunun güney tarafındadır. Mutfak bacasının toprak dam üzerindeki kısmına “Locun” denilmektedir.

¹⁵⁴⁶ Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹⁵⁴⁷ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁴⁸ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁴⁹ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Tuvaletin oturma odalarından uzak, sokak kapısının hemen yanına yapılmasına özen gösterilmiştir¹⁵⁵⁰.

Siverek Evleri, “Kantarma” denilen beşik veya çapraz tonozlar üzerine serilen toprak damlı, ya da “Mertek” tabir edilen kavak direkler üzerine atılan taze kamışlar ve bunların üzerine serilen toprağın örttüğü düz damlıdır. Damların düz yapılmasında en büyük iki etkenden biri, yaz geceleri “Taht” denen kerevetlerde yatabilme, diğeri ise salça, biber, bulgur vb. kışlık zahirenin kurutulabilme ihtiyacıdır. Damların üzerinde, kış aylarında toprağı sıkıştırmaya yarayan bazalt “Loğ”lar yer almaktadır¹⁵⁵¹.

Siverek evlerinde oda duvarları “Çelpek” denilen killi beyaz bir toprakla badanalanmış, duvarlarda yer alan dolap ve “Paça” denilen kapaksız nişlerin çevrelerine, altın yıldızlı ve çeşitli renklerde zengin süslemeli alçı kabartmalar yapılmıştır¹⁵⁵².

Siverek mimarisinde “Küççe” denilen sokakların dar ve yüksek tutulmasında iklimin büyük etkisi olmuş, böylece hemen hemen günün her saatinde sokaklarda gölgelik kesimler elde edilmiştir. Sokak dinarlarının yüksek ve penceresiz yapılmasının diğeri nedeninden biri İslam’daki aile mahremiyeti, diğeri ise dıştan gelecek tehlikelere karşı güvenlik sağlamak olmalıdır. Bazı evlerin bazalt konsollar üzerine oturan sokağa taşkın köşk odaları sokağa güzel bir görünüm kazandırmıştır.

Avluyu çevreleyen tüm mekanların dama yakın kısımlarına bazalt konsollar üzerine oturan ve “Sivink” olarak adlandırılan saçaklar aynı zamanda birer plastik süsleme unsuru olarak düşünülmüştür. Saçakların altlarındaki bordürlere, eyvan ve odaların avluya bakan keme derindeki bazalt taşlara almaşık olarak alçı sıvanmış ve siyah-beyaz taş süsleme etkisi yaratılmıştır. Evlerin avluya bakan cephelerindeki oda pencerelerinin üzerinde, yuvarlak, yonca ve damla biçimli küçük havalandırma pencerelerine yer verilmiş, bu pencereler ve esas oda pencerelerinin önüne soğuk demir işçiliğinin ürünü zengin süslemeli demir kafesler yerleştirilmiştir. Süsleme

¹⁵⁵⁰ Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁵¹ Sultan Talmaç, **Karabahçe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵⁵² Yaşar Akçiçek, **Gözelek Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

unsuru olarak odalarda alçı ve renkli kalem işi süslemelere bolca yer verilmiş, bazı evlerin oda duvarları Siverekli ünlü hattat Yusuf Sami Efendi'nin yazılan ile süslenmiştir¹⁵⁵³.

Siverek Evlerinden bazıları şunlardır:

10.1.1. Bayram Aydemir Evi

Siverek İlçe Merkezi, Hasan Çelebi Mahallesi, Suat Karataş Caddesi, 27 numaradadır. XIX. Yüzyıl sonlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Dikdörtgen bir avlunun doğu, batı ve güney kenarlarındaki mekanlardan oluşan -U- planlı bir yapıdır. Avlunun doğu ve güney kenarları iki katlı, batı kenarı tek katlıdır. Avlunun güney kenarında zeminde bir oda, bunun üzerinde ortada bir sütuna oturan iki kemerli bir revak ve revakın güney gerisinde ve doğusunda birer oda yer alır. Zemindeki oda tonoz örtülü, birinci kattaki revak ve odalar ağaç direkler üzerine düz toprak damlıdır.

Avlunun doğu kenarında, zeminde tonoz örtülü bir oda, bunun üzerinde direkler üzerine düz damlı ikinci bir kat yer alır.

Avlunun batı kenarı tek katlı olup, burada mutfak, kiler ve kapı aralığında tuvalet yer almaktadır.

Yapıda inşaat malzemesi olarak düzgün kesilmiş bazalt taş kullanılmıştır.

¹⁵⁵³ Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 166: Bayram Aydemir Evi

10.1.2. Bekir Sami Karahanlı Evi

Siverek İlçe Merkezi, Hasan Çelebi Mahallesi'ndedir. XIX. yüzyıl sonunda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Düzgün kesilmiş bazalt taşlardan inşa edilmiş olan eve doğudaki sokaktan, konsollar üzerine oturan sundurmalı sokak kapısından girilir. Dehliz şeklindeki girişten sonra avluya çıkılır. Avlunun doğu kenarı iki katlı olup, zemin katta kapı aralığı, tuvalet ve bir oda bulunur. Giriş dehlizinin kuzey kenarından bir merdivenle taş konsollar üzerine oturan birinci kat gezeneğine çıkılır. Gezeneğin gerisinde yer almakta olan iki odadan kuzeyde olanın kapısı sonradan örülerek iptal edilmiştir. Bu kattaki odalar ağaç direkler üzerine düz toprak damla örtülüdür.

Avlunun güneyinde cephesi kuzeye yönlendirilmiş yazlık bir eyvan ve yanlarında birer oda yer alır. Eyvan ve odalar ağaç direkler üzerine düz toprak damla örtülüdür.

Fotoğraf 167: Bekir Sami Karahan Evi

Avlunun batı kenarının güney kesiminde cephesi doğuya yönlendirilmiş kiler ve mutfak bulunur.

Avlunun güney batı kesiminde kuyu ve çiçeklik yer almaktadır.

10.1.3. Cemil Akkan Evi

Siverek İlçe Merkezi, Hasan Çelebi Mahallesi, 42. Sokak 7 numaradadır. XIX. Yüz yıl sonunda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Avlunun doğu kenarı boyunca uzayan iki katlı bir yapıdır. Zemin katta, güneyde uzun bir dehliz şeklinde kapı aralığı ve bunun hemen yanından birinci kata çıkan taş merdivenler yer alır. Kapı aralığının kuzeyine bitişik mutfak, banyo ve kiler yer almaktadır.

Birinci katta; ortada bir kapı ile girilen hol ve iki yanında birer oda yer almaktadır. Hol, kuzeydeki sokağa taşkın cumbalı köşk şeklindedir. Ağaç direkler üzerine düz toprak damla örtülü birinci katın güneye bakan cephesi konsollar üzerine oturan saçaklıdır.

Düzgün kesilmiş bazalt taşından inşa edilmiş olan evin güney cephesinde yanlarda yuvarlak, ortada damla formlu üç adet havalandırma penceresi yer almaktadır.

Fotoğraf 168: Cemil Akkan Evi

10.1.4. Fettahlar Evi

Siverek ilçe merkezi, Camii Kebir Mahallesi, 19. Sokak, 10 numaradadır. XIX. Yüzyıl sonlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Büyük bir avlunun güneyinde, kuzeyinde ve batısındaki mekanlardan oluşmuş büyük bir evdir. Avlunun güneyinde, cephesi kuzeye yönlendirilmiş -U- şeklinde bir bölüm yer alır. Bu bölümün zemin katında, avlunun güney kenarı boyunca büyük bir odunluk ve depo bulunmaktadır. Bu bölüm ortadan 3 gözlü kemerle ikiye ayrılmıştır. Odunluk ve deponun üzerinde iki sütunla kemerli üç göze ayrılmış bir revak ve bunun doğu, güney ve batısında odalar yer almaktadır. Güneydeki oda, doğu batı yönünde uzayan dikdörtgen biçimli bir salon şeklindedir. Revakın batısındaki odada zengin alçı süslemeler ve oda kapısının içeriye bakan kemeri üzerinde lacivert zemine beyaz renkle yazılmış bir dua yer almaktadır.

Avlunun batı kısmında girişi ayrı olan ahır bölümü bulunmaktadır.

Avlunun kuzeyinde, cephesi güneye yönlendirilmiş iki katlı bir bölüm bulunur. Her iki kat ortada bir kapı ile girilen bir hol ve yanlarındaki odalardan oluşan bir plana sahiptir. Birinci kata, zemin kapısının iki yanından merdivenle

çıkılmaktadır. Avlunun kuzeyindeki iki katlı bu bölümün batısında ahşap direkle örtülü geniş kapı koridoru bulunmaktadır.

Fotoğraf 169: Fethahlar Evi

Evdeki Kitabeler:

Avlunun güneyindeki 1. kat revakının batısındaki oda kapısı üzerindeki kitabe:

“İlahi bu makamın sahibi daim said olsun

Girib cennet sarayına cehennemden be'id olsun”

10.1.5. Hakkı Bucak Evi

Siverek İlçe Merkezi, Hasan Çelebi Mahallesi, 20. Sokak 10 numaradadır. XIX. Yüzyıl sonlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Avlunun kuzey doğusundaki kapı aralığından girilen Hakkı Bucak Evi dikdörtgen bir avlunun güney ve doğu kesiminde -L- planlı bir yapıdır. Avlunun güney kesiminde, cephesi kuzeye yönlendirilmiş iki katlı yazlık bölüm yer alır. Bu bölüm, önde iki sütuna oturan üç gözlü kemerli iki katlı revak ve gerisinde -U- şeklinde odalarla teşkilatlandırılmıştır. Üst kattaki revak kemerleri siyah-beyaz taşlarla almalı bir biçimde örülmüştür. Her

iki katta revakın batı gözü örülerek iptal edilmiş, ikinci kattaki göze ulaşan betonarme bir merdiven yapılmıştır.

Avlunun doğusunda, ortada bir kapıdan girilen giriş holü ve iki yanında birer oda yer alır. Bu odaların gerisinde banyo, tuvalet ve küçük odalar bulunmaktadır.

Fotoğraf 170: Hakkı Bucak Evi

Avlunun batı ve kuzey kesimi beton yapılarla orijinalliğini kaybetmiştir.

Yapıda inşaat malzemesi olarak düzgün kesilmiş bazalt taşı kullanılmış olup, bu malzeme güneydeki zemin kat revakında ve doğudaki odaların cephelerinde beton siva ile sıvanarak gizlenmiştir.

Evdeki tüm mekanlar ağaç direkler üzerine düz toprak damla örtülüdür.

10.1.6. Hasan Gülel Evi

Siverek İlçe Merkezi, Camii Kebir Mahallesi, 19. Sokak 9 numarada, Fettahlar Evi'nin kuzeyine bitişiktir. XVIII. yüzyıl da inşa edildiği tahmin edilmektedir. Siverek'teki sivil mimari örneklerinin en güzellerindedir. Güneybatı köşedeki sokak kapısından girilen ev geniş bir kare avluyu çevreleyen mekanlardan oluşmuştur. Avlunun doğusunda, zemin katta yarım bodrum halinde kiler odaları ve bunların üzerinde cephesi batıya yönlendirilmiş, ortadaki bir kapıdan girilen holün

sağında ve solunda odalar yer almaktadır. Oda pencerelerinin dilimli kemerleri ve kemerlerin üzerindeki şerit alçı sıva ile almaşık sıvanmıştır.

Avlunun güney-doğu köşesinde, cephesi kuzeye yönlendirilmiş yazlık eyvan yer alır. Bir basamakla çıkılan eyvanın iki yanı sekilidir. Eyvanın güney duvarı ortasındaki niş içersinde bir Artuklu geleneği olan. Diyarbakır ve Mardin yapılarında görülen selsebilin bulunduğu ve buradan akan suyun eyvanın ortasındaki şadırvana geldiği söylenmektedir. Ancak günümüzde selsebil ve şadırvan iptal edilmiştir. Eyvanın batısında uzayan duvar Fattanlar Evi'ne aittir.

Fotoğraf 171: Hasan Gülel Evi

Avlunun kuzey kenarında önde üç sütuna oturan üç gözlü kemerli bir revak bulunur. Bu revakın batıdan ikinci gözünün arkasında bir eyvan ve iki yanında odalar yer almaktadır. Revak kemerleri ve gerisindeki odaların duvarları siyah-beyaz taşların almaşık sıralanması ile örülmüştür. Avlunun batısı mutfak, banyo ve bir oda planındadır.

Yapıdaki tüm örtüler ağaç direkler üzerine düz toprak damdır.

Bugün bu yapı maalesef yıkılmış yerine beton evler dikilmiştir. Yakın geçmişte Siverek'teki bu evler koruma altına alındıysa da Hasan Gülel evi koruma altına alınmadan önce satılmış ve yerine bina dikilmiştir.

10.1.7. Hasan Oral Evi

Siverek İlçe Merkezi, Camii Kebir Mahallesi, 19. Sokak. 9 numaradadır. XIX. Yüzyıl sonlarında inşa edilmiştir. Batı cephenin kuzey kenarından, eyvan şeklinde taç kapıdan girilen geniş avlunun güney kenarında, doğu ve batıya doğru kanatları bulunan -U- planlı bir evdir. Güneyde yer alan ve cephesi kuzeye yönlendirilmiş iki katlı bölümün alt katında kiler ve odunluk gibi mekanlar, bunun üzerinde ortada bir sütuna oturan iki göz kemerli bir revak. revakın gerisinde, sağında ve solunda odalar yer alır. Sağdaki odanın batıdaki sokağa bakan cephesi ağaç konsollar üzerine oturan sokağa taşkın cumbalıdır. Avlunun batısında iki oda bulunmaktadır.

Fotoğraf 172: Hasan Oral Evi

Yapıda inşaat malzemesi olarak düzgün kesilmiş bazalt taşı kullanılmış, odalar ağaç direkler üzerine düz toprak damla örtülmüştür.

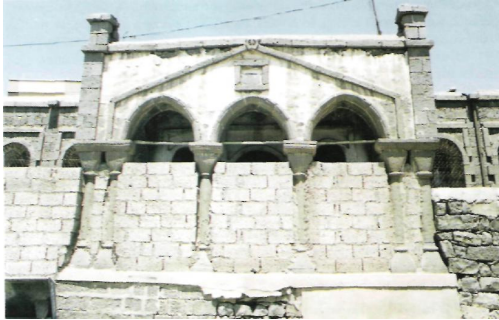
10.1.8. Köranlar Konağı

Siverek ilçe merkezi, Abdülkadir Odabaşı Caddesi üzerindedir. XIX. Yüzyıl sonlarında inşa edilmiştir. Uzun kenarı doğu batı yönünde, dikdörtgen planlı konak tamamen düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. Konağa, güney cepheden öne taşkın önde üç gözlü, yanlarda birer gözlü kemerli bölümden girilir.

Bu bölümün caddeye gelen ön cephesindeki kemer aralıkları örülerek iptal edilmiştir.

Yarım bodrum üzerine bir katlı olan Köranlar Konağı plan bakımından Siverek Eski Hükümet Konağı ile Siverek İdadisi (Gazipaşa Okulu) planına büyük ölçüde benzemektedir. Güney cephedeki öne taşkın, revaklı bölümden birinci katın kuzey-güney yönündeki dikdörtgen salonuna geçilir. Salonun sağında ve solunda simetrik biçimde dikdörtgen odalar yer almaktadır. Salonun sağ tarafında yer alan bir kapıdan bodrum kattaki kömürlüğe, oradan da bahçeye çıkılmaktadır.

Konaktaki tüm mekanların üzeri ağaç direkler üzerine düz toprak damla örtülüdür. Dış cephelerdeki yuvarlak kemerli pencerelerin kenarları üst üste konulmuş bir uzun, bir kısa bazalt taşlarla dekoratif bir görünüme kavuşmuştur. Bu pencerelere, soğuk demir işçiliğinin ürünü zengin süslemeli demir kafesler yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 173: Köranlar Konağı

Konak bahçesinin kuzey kesiminde, kiler ve mutfak, bunların batısında ambarlar ve hizmetçi odalarının bulunduğu üçüncü bir avlu yer almaktadır. Avlunun batısında, ortada bir eyvan ve yanlarında odalardan oluşan misafirhane bölümü bulunur. Bu bölümün avlu kapısı ayrıdır. Eyvan ve odalar ağaç direkler üzerine düz toprak damla örtülüdür.

Bu yapıyı Yahudi usta olan “Usta Yahni”nin yaptığı söylenmektedir. Bugün bu ev koruma altına alınmıştır.

Konağın güney cephesinin doğu kesimindeki bahçe kapısı, yuvarlak kemerli ve üzeri 5 adet bazalt konsola oturan saçaklıdır. Ahşap kapı kanatları orijinal olup Siverek bahçe kapıları, sokak kapıları hakkında fikir vermesi bakımında önem taşımaktadır.

10.1.9. Mevlütoğulları Evi

Hasan Çelebi Mahallesi, 43. Sokak. 54 numaradadır. Avlunun güney-doğusundaki oda kapısı alınlığındaki altı kollu yıldız motifinin üzerindeki H.1299 (1882) tarihi evin inşa tarihini vermektedir.

Geniş kare avlunun doğu, batı ve güney kenarlarında yer alan mekanlardan oluşmuş -U- planlı bir yapıdır. Avlunun güneyinde dikdörtgen planlı bir oda ve bunun altında ağaç direkler üzerine düz damlı kiler yer almaktadır. Kilere iniş bu odanın içersindeki merdivenle olmaktadır. Avlunun kuzey doğu köşesindeki bir kapıdan girilen koridorun solunda dikdörtgen planlı iç içe iki oda, sağında yine dikdörtgen planlı bir oda yer almaktadır. Avlunun batı kenarında cephesi doğuya yönlendirilmiş iki eyvan ve üzerinde odalar yer almaktadır. Kuzeydeki eyvanın içersinde sokak kapısı aralığı ve tuvalet, güneydeki eyvanın içersinde ise mutfak ve banyo yer alır.

Düzgün kesilmiş bazalt taşından inşa edilmiş olan evin tüm mekanları ağaç direkler üzerine düz damla örtülüdür.

10.1.10. Terziler Evi

Siverek ilçe merkezi, Hasan Çelebi Mahallesi, 42. Sokak. No 10. numaradadır. Düzgün kesilmiş bazalt taşlardan iki katlı olarak inşa edilmiş olup Siverek'in en güzel evlerindedir. İkinci katın doğusundaki ara kata çıkan kapının üzerindeki pencere vitrayında yer alan H.1328 - 1330 (M. 1901-1903) tarihi evin inşa tarihini vermektedir. Terzilerin oğlu Osman Efendi tarafından Ermeni yapı ustası

Pollo Nişanyan'a yaptırıldığı söylenilmektedir. Geleneksel avlulu Siverek evleri ile Siverek Konak tipi mimarisinin karışımından oluşan bir mimari özelliğe sahiptir. İki katlı evin ortasında şadırvanlı kare bir avlu ve her iki katta avluyu çevreleyen odalardan oluşmuştur.

Eve batı cephedeki yuvarlak kemerli sokak kapısından girilir. Zemin katta kare avlunun ortasında bir şadırvan, avlunun kuzeyinde ve güneyinde ikişer oda yer alır. Şadırvan suyunun eskiden Hasan Çelebi Camii'nden geldiği söylenmektedir. Avlunun güney doğu köşesinden bir koridorla güneydeki bahçeye çıkılır. Yine avlunun güney doğu köşesinde yer alan ikinci bir kapı birinci kata çıkan merdivenlere ulaşmaktadır. Birinci kat zemin katın planındadır. Zemin kattan farklı olarak avlunun doğu kesiminde ortadan çıkılan ahşap merdiven sağa sola ayrılarak birer küçük odaya açılmaktadır. Ayrıca avlunun batı tarafında sokağa taşkın 5 köşeli bir cumba yer almaktadır. Birinci katın kuzey batısındaki odanın doğu duvarında alçı üzerine renkli kalem işi süslemeli mihrap şeklinde bir iniş bulunmaktadır. Birinci kat odalarının önünü çepeçevre balkon şeklinde gezenek çevirmekte ve bu gezenek zemin kattaki avluyu görmektedir. Ancak, son yıllarda avlunun üzeri zemin kat hizasından kapatılmış, böylece açık avlu iptal edilerek birinci katın salonu şekline dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 174: Terziler Evi İçten Görünüşü

Fotoğraf 175: Terziler Evi Dıştan Görünüşü

Evdeki tüm örtüler ağaç direkler üzerine düz dam şeklindedir. Evdeki tüm pencerelerin soğuk demir işçilikli kafeslerinin Ermeni ustalar Serkis ve Mirton tarafından yaptırıldığı söylenilmektedir.

10.1.11. Timurlar Evi

Siverek ilçe merkezi, Camii Kebir Mahallesi, Ulu Cami batısında, cadde üzerindedir. XIX. Yüzyıl sonlarında inşa edilmiştir. Düzgün kesilmiş bazalt taşlardan inşa edilmiş olan bu tarihi evin avlusunun kuzey kesiminde yer alan bölümü yol açımı sırasında yıktırılmış olup, avlunun doğu ve güney kesimindeki bölümler ayakta. Avlunun batı kesiminde ise güneydeki birinci kata çıkan merdiven yer almaktadır.

Avlunun güney kesiminde, zemin katta cephesi kuzeye yönlendirilmiş eyvan işlevi gören, ortada bir sütuna oturan iki göz kemerli bir revak, gerisinde ve yanlarında odalar yer almaktadır. Revakın doğu ve batısındaki odaların altında mahzen kısmı bulunmaktadır. Eyvanın üzerini örten ahşap tavan renkli kalem işi süslemelidir. Yazlık

olarak kullanılan bu bölümün üzerinde pencereleri kuzeye bakan odalar yer almaktadır.

Avlunun doğusunda tek katlı bir oda bulunmaktadır. Yapıdaki tüm örtüler ağaç direkler üzerine düz damlıdır.

Fotoğraf 176: Timurlar Evi

10.2. Hamamlar

10.2.1. Abdalağa Hamamı

Siverek ilçe merkezi Cumhuriyet Meydanı'ndadır. Kitabesi olmadığından ve herhangi bir kaynakta hakkında bilgi bulunmadığından inşa tarihi tespit edilememiştir. Kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı Abdalağa Hamamı düzgün kesilmiş bazalt taşlarından inşa edilmiş olup kubbe ve tonoz örtüleri tuğladandır. Soğukluk, ılıkılık, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan hamam klasik Osmanlı hamamları planında inşa edilmiştir.

Soğukluk Bölümü (Soyunma Yeri):

Bazalt taştan sekizgen kasnak üzerine oturan, aydınlık fenerli büyük bir tuğla kubbe ile örtülü olan, kare planlı soğukluk bölümüne doğu cephedeki beton saçaklı bir

kapıdan girilmektedir. Esas kapının güney cephede olduğu ve bu kapının örülerek önüne dükkanlar yapıldığı, doğu cephedeki kapının sonradan açıldığı yaşlılar tarafından söylenilmektedir.

İç kısımda yapılan tadilatlarla soğukluğun orijinal şekli bozulmuş, orta kısmına fıskiyeli, basit beton bir havuz yapılmıştır.

Fotoğraf 177: Abdalağa Hamamı (1960)

Ilıklık Bölümü:

Soğukluğun güneyindeki bir kapıyla geçilen ılıkık bölümü doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı olup üzeri beşik tonozla örtülüdür. Ilıklık bölümünün ve kuzeyindeki sıcaklık bölümünün doğu kesimleri günümüzde yıkık vaziyette olup üzerlerine bir sıra dükkan inşa edilmiştir.

Sıcaklık Bölümü:

Ilıklığın kuzey duvarı ortasındaki bir kapıdan geçilen sıcaklık bölümü, ortada büyük bir kubbe, dört köşede daha küçük kubbelerle örtülü köşe hücreleri ve bu hücreler arasındaki beşik tonozlu 4 eyvandan oluşmuştur. Ortadaki büyük kubbe, kuzey ve doğudaki eyvan ile kuzey-doğu ve güney-doğu köşelerindeki hücrelerin kubbeleri tamamen yıkılarak üzerlerine dükkanlar inşa edilmiştir. Sıcaklığın geri kalan bölümleri harap bir şekilde günümüze ulaşmıştır.

Külhan Bölümü:

Sıcaklığın kuzeyine bitişik olduğu söylenen külhan bölümü tamamen yıkılmış olup üzerine bugün Halk Bankası olarak kullanılmakta olan betonarme bina inşa edilmiştir.

Fotoğraf 178: Abdalağa Hamamı (2002)

1970’li yıllardan beri harap bir şekilde olan Abdalağa Hamamı. Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 9.4.1982 gün A-3342 sayılı kararı ile korunması gerekli eski eser olarak tescil edilmiş, ancak gün geçtikçe daha da harap olan bu tarihi hamamın korunması için herhangi bir önlem alınmamıştır¹⁵⁵⁴.

10.2.2. Cıncıklı Hamam

Siverek ilçe merkezinde bulunan bu hamamın kitabesi olmadığından ve herhangi bir kaynaktan hakkında bilgi bulunmadığından inşa tarihi tespit edilememiştir.

Duvarları düzgün kesilmiş bazalt taştan, kubbe ve tonozları tuğladan inşa edilmiş olan Cıncıklı Hamam içerden sıvanarak inşaat malzemesi tamamen

¹⁵⁵⁴ Urfa Müzesi Müdürlüğü, Anıt Tescil Fişi.

gizlenmiştir. Soğukluk, ılıkılık ve Sıcaklık bölümlerinden oluşan hamam bu özelliği ile klasik Osmanlı hamamları planındadır.

Soğukluk Bölümü:

Doğu cepheden beşik tonozlu bir bölümden girilen kare mekanlı soğukluğun üzeri, aydınlık fenerli ve tromplu büyük bir kubbe ile örtülüdür. Kare mekanın çevresinde iki katlı soyunma camekanları sıralanmıştır. Doğu cephedeki orijinal giriş günümüzde örülerek iptal edilmiş, ılıkılığın batı duvarına açılan bir kapıdan hamama giriş verilmiştir.

ılıkılık Bölümü:

Soyunma yerinin kuzey batı köşeden girilen ılıkılık bölümü dikdörtgen planlı olup, kuzey güney yönünde sıralanmış iki kubbe ile örtülüdür. Kubbeler yanlarda duvarlara, ortada bir kemere oturmaktadır. Batı duvarına sonradan açılan bir kapı ile ılıkılık bölümü esas fonksiyonunu yitirmiş ve hamamın giriş bölümü haline gelmiştir. ılıkılığın güney kesimindeki beşik tonozlu küçük eyvanın içersinde hamamın tuvaletleri bulunmakta iken kapının açılması ile bu tuvaletler de iptal edilmiştir.

Sıcaklık Bölümü:

Soğukluk ve ılıkılık bölümünün güneyindeki sıcaklık bölümü, ortada büyük bir kubbe, dört köşede daha küçük kubbelerle örtülü köşe hücreleri ve bu hücreler arasındaki beşik tonozlu 4 eyvandan oluşmuştur. Güneydeki eyvanın arkasında su haznesi bulunmaktadır.

10.2.3. Yeraltı Hamamı

Siverek kalesinin kuzey eteğinde, yeraltında bulunan Yeraltı Hamamı'nın Romalılar zamanına ait olduğu ve kalede oturan hükümdar ailesinin bir tünelle inerek hamamı kullandığı belirtilmektedir. Sözü edilen tünel günümüzde yoktur.

Mimari özellikleri ve soğukluk, ılıkılık, sıcaklık bölümleriyle Siverek ilçesindeki Osmanlı dönemine ait diğer iki hamama benzemesi dikkate alınarak Yeraltı Hamamı'nın Osmanlı dönemine ait olduğunu söylemek mümkündür.

Yeraltı Hamamı, soğukluk, ılıkılık ve sıcaklık bölümlerinden oluşan klasik Osmanlı Hamamları planındadır.

Soğukluk Bölümü:

Uzun kenarı kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı ve boydan boya beşik tonozla örtülü soğukluk bölümüne giriş kuzey cephedeki kapıdan inen merdivenlerle olmaktadır. Ancak günümüzde soğukluk, uzun kenarlarına sağlı sollu yıkanma hücreleri yapılarak sıcaklık bölümü ile birlikte yıkanma yeri olarak kullanılmaya başlanılmış ve üzerine betonarme inşa edilen yeni bölüme soğukluk (soyunma yeri) fonksiyonu verilmiştir.

Soğukluğa inen merdivenin sol tarafında kurna olarak kullanılan 60 cm. yüksekliğinde, 44 cm. genişliğinde ve 30 cm. kalınlığında Geç Assur dönemine ait çift boğa kabartmalı kalker taşından bir kaide bulunmaktadır.

Ilıklık Bölümü:

Soğukluğun batı duvarından bir kapı ile girilen ve kuzey güney yönünde uzun bir beşik tonozla örtülü olan ılıkılık bölümü sıcaklıktan tam tecrit edilmemiş, orta kısmı adete bir eyvan gibi sıcaklığa açılmıştır.

Fotoğraf 179: Yeraltı Hamamı

Sıcaklık Bölümü:

Ilıklığın eyvan fonksiyonu gören orta kısmından girilen sıcaklık bölümü, ortada büyük bir kubbe, kuzey-batı ve kuzey doğu köşelerinde daha küçük kubbeli köşe hücreleri, biri köşe hücrelerinin arasında, diğer ikisi orta kubbenin kuzeyinde ve güneyinde olmak üzere üç eyvanlı bir plana sahiptir. Siverek'teki diğer Osmanlı hamamlarında görülen dördüncü eyvan doğudaki ılıkla birleşmiş durumdadır.

Hamamın üzerine ve çevresine son yıllarda inşa edilen betonarme binalar zaten yeraltında olan bu tarihi yapıyı daha da gizlemiştir¹⁵⁵⁵.

¹⁵⁵⁵ Fikri Kulakoğlu, “Şanlıurfa M.Ö. I. Bin Yıl Merkezleri Yüzey Araştırması”, 18. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 22-26 Mayıs 2000, İzmir, Cilt 2:59.

10.3. eşmeler-Pınarlar

10.3.1. Hacı Pınar (Hacı Ömer eşmesi)

Siverek İlçe Merkezi, Hacı Ömer Mahallesiindedir. Doğu cephedeki birinci kat kemerinin üzerindeki kitabede günümüz alfabesi ile yazılı ‘‘Hacı Ömer eşmesi 1933’’ ibaresinden çeşmenin 1933 tarihinde yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Çeşmenin batısındaki H.1263/M. 1847 tarihli Hacı Ömer Camii'ni yaptıran Hacı Ömer Efendi ile bir ilgisi bulunmayan eşme, caminin inşasından 86 yıl sonra mahalleye su sağlamak amacıyla Belediye tarafından yaptırılmış, adını da Hacı Ömer Efendi'den almıştır. Düzgün kesilmiş bazalt taşlarından iki katlı anıt biçiminde inşa edilmiş olan kare planlı çeşmenin, üzeri açık zemin katı, köşelerde dört bazalt sütun üzerine oturan dört kemerlidir. Zemin katın ortasında kare prizma şeklinde, beyaz fayans kaplamalı, üzeri piramit çatılı betonarme su deposu yer almaktadır. Dört sütun üzerine oturan piramidal bir külahla örtülü olan birinci kat zemin katın tekrarı durumundadır. Birinci katın doğu cephesi kemeri üzerinde kitabe yer almaktadır.

Fotoğraf 180: Hacı Pınar eşmesi

Usta yane adında bir yapı ustası tarafından yapılan çeşme, bakımsızlıktan harap bir duruma gelmiş. 1985 yılında Siverek Belediyesi tarafından onarılarak halkın hizmetine sunulmuştur¹⁵⁵⁶.

10.3.2. Serap Çeşmesi (İniye Serebi)

Siverek İlçe Merkezi, kalenin kuzeyinde Gerger Caddesi üzerindedir. Kitabesi bulunmadığından ve herhangi bir belgede yapılışı ile ilgili bilgi bulunmadığından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak Osmanlı dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir.

Gerger caddesinin kuzey kenarında ve cadde kotundan 3 m. Aşağıda, bazalt taşlardan yapılmış, doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı eyvan şeklindedir. Cephesi kuzeye bakan eyvanın üzerine doğu batı yönünde aralıklarla dört kemer atılmış, kemer araları kuzey-güney yönünde bazalt lentolarla kapatılmıştır.

Çeşme eyvanının güney duvarında iki niş bulunmakta ve duvarın zemine yakın ortasından nereden geldiği bilinmeyen kaynak suyu sürekli akmaktadır. Bazı kaynaklarda suyun, kalenin altından taş kanallarla geldiği kayıtlıdır¹⁵⁵⁷.

Fotoğraf 181: İniye Serebi (Serap Çeşmesi)

¹⁵⁵⁶ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:42-75.

¹⁵⁵⁷ a.g.e.:79.

10.4. Köprüler

10.4.1. Selim Pınarı Köprüsü

Siverek-Diyarbakır eski yolunun 5. km.'sindeki Selim Pınarı mevkiindedir. Kitabesi bulunmadığından ve herhangi bir belgede yapılışı ile ilgili bilgi bulunmadığından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak Osmanlı dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir.

Selim Pınarı deresi üzerinde yer aldığından bu adla adlandırılan köprü. Siverek-Diyarbakır karayolunun eski güzergahı üzerinde, ilçe merkezine 5 km. mesafededir. Kırk metre uzunluğunda. 4 m. eninde olan köprü düzgün kesilmiş bazalt taşlardan sivri kemerli dört gözlü olarak inşa edilmiştir. Kuzey kesimdeki üç göz birbirine eşit mesafededir. Güney kesimdeki dördüncü göz bu üç gözden biraz uzaktadır. Kuzey kesim kısmen yıkık durumdadır. Batı cephede, her kemerin arasına, payeleri dolduracak biçimde yarım yuvarlak gövdeli, üzerleri yarım konik selyaranlar yapılmıştır.

Fotoğraf 182: Selim Pınarı Köprüsü

Köprü'nün üzeri, kırık bazalt taşların ham toprağa gömülmesi ile döşenmiştir. Ancak bu orijinal döşeme yer yer tahrip olmuş bir durumdadır.

10.5. Hanlar

10.5.1. Cudi Paşa Hanı

Siverek İlçe Merkezi, Eski Hükümet Konağı karşısındadır. Hanı inşa ettiren Cudi Paşa'nın 1903 yılında Belediye Reisliği yaptığı dikkate alındığında hanın da aynı tarihte yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Büyük bir kare avluyu çevrelediği bilinen binanın günümüzde sadece kuzey cephedeki iki katlı bölümü ayakta. Kuzey cepheden, önde iki sütuna oturan tonoz örtülü eyvandan girilerek üç tonozlu bir dehlizden sonra hanın avlusuna çıkılmaktadır. Giriş eyvanının sağında ve solunda beşik-çapraz tonoz karışımı örtülü dörder dükkan yer almaktadır. Bu dükkanların arka taraflarında simetrik olarak ön yüzleri güneğe (hanın avlusuna) bakan dükkanlar yer alır. Zemin katta işyeri olarak kullanılan bu bölümün üzerindeki birinci katta hanın düz dam örtülü konaklama odaları bulunmaktadır. Bu odaların doğu, batı ve kuzey cephelerinde yer alan dikdörtgen pencerelerin üzerlerinde yüksek kabartma üçgen alınlıklar yer almaktadır.

Hanın avlu kısmındaki dükkânlar Siverek Sebze Hali, kuzey cephesindeki dükkânlar ise çeşitli amaçlı iş yeri olarak kullanılmaktadır¹⁵⁵⁸.

Fotoğraf 183: Cudi Paşa Hanı

¹⁵⁵⁸ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:22.

10.5.2. Gümrük Hanı

Siverek ilçe merkezindeki bu hanın kitabesi bulunmadığından ve herhangi bir kaynakta inşası ile ilgili bilgi ve belgeye rastlanılmadığından yapılış tarihi bilinmemektedir. Ancak XVIII. Yüzyıl Osmanlı eseri olduğu tahmin edilmektedir.

Düzgün kesilmiş bazalt taşlarından inşa edilmiş olan Gümrük Hanı, kare bir avlu etrafını çevreleyen dükkanlardan oluşmuştur. Avlunun batı kenarı ve girişteki güney kenarı iki katlı olup doğu kuzey kenarları tek katlıdır. Hana giriş, güney cephenin batı kesimindeki kapıdan avlunun batısında yer alan revaklara olmaktadır. Avluyu çevreleyen zemin kattaki dükkanların doğu, batı ve kuzey yönde olanlarının önlerinde payeler üzerine oturan revaklar bulunmaktadır. Revaklar ve gerilerinde yer alan dükkanları çapraz tonozlarla örtülüdür.

Avlunun güneyindeki giriş cephesinin doğu kesimi düz duvar olup. batı kesiminin üzerinde bir kat bulunmaktadır. Avlunun güney-doğusundan bazalt taş merdivenlerle çıkılan bu kattaki iki odanın önünde ortada bir payeye oturan yuvarlak kemerli iki gözlü bir revak bulunmaktadır. Orijinalinde direkler üzerine düz damlı olan bu oda ve revakın üzerin son zamanlarda düz beton damla örtülmüştür.

Fotoğraf 184: Gümrük Hanı

Avlunun batısındaki dükkanların üzerinde yer alan birinci katta yer alan odaların önlerinde bazalt üç sütuna oturan kemerlerin oluşturduğu dört gözlü bir revak bulunmaktadır. Bu kattaki oda ve revaklar direkler üzerine düz damla örtülüdür. Avlunun kuzey kesimindeki odalardan batıda olanlarının üzerindeki betonarme odalar orijinal olmayıp sonradan yapılmıştır.

Gümrük Hanı bir zamanlar Belediye Binası olarak kullanılmıştır. Hanın zemin katındaki dükkanlar günümüzde başta keçeciler olmak üzere kahvehane ve çeşitli esnaf grupları tarafından işyeri olarak kullanılmaktadır. Hanın ikinci katındaki dükkanlar ise boş ve metruk bir durumdadır.

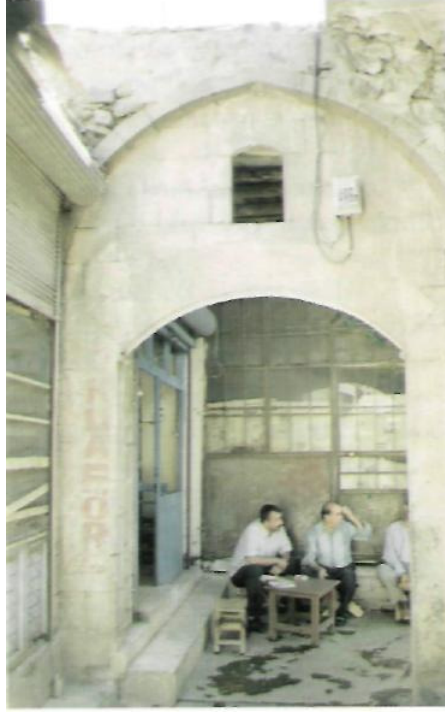
Gümrük Hanı. 1920 yılında Belediye Başkanı M. Emin Odabaşı döneminde Belediye binasına dönüştürülmüş, binanın açılışı sırasında Karahanlı Şeyhmus Efendi toplananlara bir konuşma yapmış ve orada oluşturulan 150 kişilik bir milis kuvveti ile Urfa Kurtuluş Savaşı'na katılma kararı alınmıştır¹⁵⁵⁹.

10.5.3. Hacı Yusuf Hanı

İlçe merkezinde yer alan bu hanın kitabesi bulunmadığından ve herhangi bir kaynakta inşası ile ilgili bilgi belgeye rastlanılmadığından yapılış tarihi bilinmemektedir. XIX. yüzyıl Osmanlı eseri olduğu tahmin edilmektedir.

Uzun kenarı kuzey-güney yönünde dikdörtgen bir avlunun dört yönüne sıralanmış tek katlı, direkler üzerine düz dam örtülü dükkanlardan oluşmaktadır. Bu dükkanların bazıları son yıllarda bozularak betonarmeye dönüştürülmüştür. Hanın biri Güney, diğeri batı cephede olmak üzere düzgün kesilmiş kalker taşından yapılmış iki kapısı bulunmaktadır. Güney cephedeki kapı, sağında solunda dükkanların yer aldığı direk örtülü bir dehlizden sonra avluya açılmaktadır.

¹⁵⁵⁹ Ramazan Özgültekin vd., a.g.e.:22-77.

Fotoğraf 185: Hacı Yusuf Hanı

Handa inşaat malzemesi olarak düzgün kesilmiş kalker ve bazalt taşlar kullanılmıştır¹⁵⁶⁰.

10.6. Kaleler

10.6.1. Siverek Kalesi

İçerisinde Asur dönemine kadar inen yerleşmeleri barındıran yüksek bir höyük üzerine Roma ve Bizans dönemlerinde (M.S. III.-V. yüzyıllar) inşa edilmiştir. Bizans İmparatoru II. Konstantin tarafından yenilenmiştir.

Şehrin ortasındaki 30-35 m. yüksekliğindeki bir höyük üzerine kurulmuş olan Siverek Kalesi'nin çevresi yaklaşık 1250 m. uzunluğundadır. Daire formu kalenin doğu yönü batıya doğru biraz basık durumdadır. Yükseklikleri 15 m'yi bulan 8 adet burcu ve doğu yönünde bir gözetleme kulesi bulunan kalenin surları 6-7 m.

¹⁵⁶⁰ Ramazan Özgültekin vd., **a.g.e.**:78.

yüksekliktedir. Surlarının aşağısında yer alan destekleme ve koruma duvarlarının yer yer bazı kalıntıları günümüze kadar ulaşmıştır.

Kale surlarının kuzey, batı ve güneyde olanlarının bazı bölümleri yıkık bir durumda günümüze ulaşmıştır. Kuzey-doğudan başlayıp doğuya doğru uzayan ve güney çevresinde devam edip güney-batı köşeye kadar olan bölüm 150-200 m. genişlikte, ana topraktan başlayıp kale surlarının temel hizalarına kadar yükselen toprak ve taş yığınlarıyla çevrelenmiştir. Doğu bölümün etekleri ise ana zeminden yukarıya doğru yükselen bazalt taşlarla örülü şevle desteklenmiştir.

Batı yöndeki surların diğer cephelerdekilere nazaran daha sağlam bir durumda günümüze ulaşmış olmasını, bu cephenin daha çok tehlikeye maruz kaldığını ve bu nedenle güçlendirildiğini akla getirmektedir.

Bazı kaynaklarda kale: Kmaba, Ardüzatil (Aslanlı Kale), Kan Kalesi, Sibabarka, Sevaverak. Purfuzzi ve Marina adlarıyla geçmektedir.

Ünlü tarihçi Batlamyus Siverek Kalesi hakkında şunları kaydetmektedir. *“Konttopolis (Siverek) Kalesi Assur medeniyetinden kalan büyük kesme taşlarla inşa edilmiştir. Romalılar hazır buldukları malzeme ile yükselttikleri sur ve burçları Mezopotamya'nın en müstahkem kalesi haline getirmişlerdir. Fakat Şapur I.'in kuvvetleri karşında şehir yanarak kül olmuş ve tüm halkı kılıçtan geçirilmiştir.”*

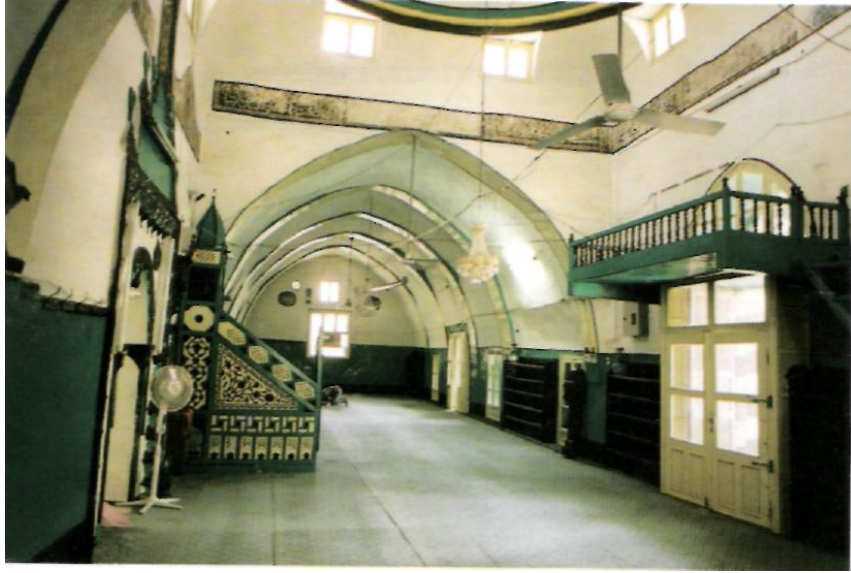
10.7. Camiler

10.7.1. Gülabibey Camii

Siverek Müsellimi (Osmanlı İmparatorluğunda vilayet teşkilleri yapılıncaya kadar eyalet bölümlerinde vali adına iş gören kimse) Gülabibey tarafından yaptırılmıştır. Bu zat, görev yaptığı Halep ve Erzincan'da da aynı adla camiler yaptırmıştır. Siverek'in Hasan Çelebi Camii ve Gülabibey Camii ve Kasım Paşa Camii gibi mebani-i hayriyye o zamanlar Siverek müsellimliklerinde bulunan zevatın hayratı olarak yaptırılmıştır.

Son cemaat yerinden harime geçilen iki kapıdan sağda olanının üzerindeki H. 1121/M. 1709 tarihli kitabe camideki en eski tarihli kitabe olup eyvanın inşası ile ilgilidir. Caminin inşası bu tarihten daha eskiye ait olmalıdır¹⁵⁶¹.

H.1125 (M. 1713) tarihli bir tevcih belgesinde caminin “Vakf-ı Camii Gülabi” adında bir vakfının olduğu, vakıfta dört kişinin çalıştığı, vakfın günlük 9, yıllık 3240 akçe giderinin olduğu. H.1266 (M. 1850) tarihli bir mazbatada ise gider miktarının değişmediği görülmektedir¹⁵⁶².

Fotoğraf 186: Gülabibey Camii

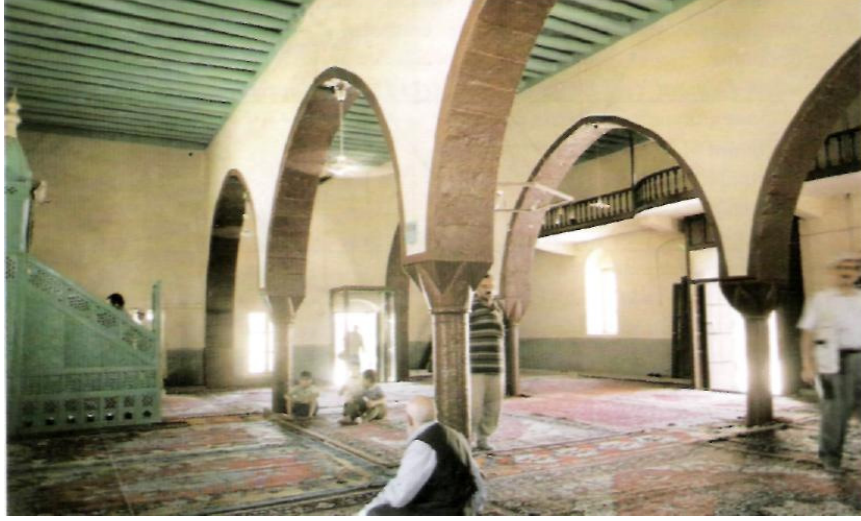
10.7.2. Hacı Ömer Camii

1847 yılında yapılan ve planı hakkında elimizde bilgi bulunmayan Hacı Ömer Camii. 1957 yılında Camileri Onarma Demeği tarafından onarıldığı sırada yüzde kırk oranında büyütülüp 1 m. yükseltilerek bu günkü şeklini almıştır.

¹⁵⁶¹ Fehmi Gür, “Siverek Camileri”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Bitirme Tezi, Van, 1998:17-19.

¹⁵⁶² Alpay Bizbirlik, “XVI. Yüzyılın Sonlarında Siverek Sancağı ve Vakıfları”, Tarihte Siverek Sempozyum Bildirileri, Şanlıurfa, 2002:99.

Kibleye dikey, kareye yakın dikdörtgen planlı cami mihraba paralel üç sahnıdır. Sahnınlar, ortada ikişer bazalt sütuna oturan, iki sıra halindeki üçer kemerle birbirinden ayrılmıştır. Her sahnın üzeri kuzey güney yönünde yerleştirilmiş ahşap direklerle düz damlı olarak örtülmüştür. Düzgün bazalt taşları kullanılmıştır.

Fotoğraf 187: Hacı Ömer Camii

Pencereleri, soğuk demir işçiliğinin ürünü, kafes süslemelidir¹⁵⁶³.

Siverekli araştırmacı-yazar Ramazan Özgültekin Hacı Ömer Caminin yapılışı ile ilgili olarak halk arasında şöyle bir hikâyenin anlatıldığını söylemektedir:

Çiftçilikle uğraşan Ömer ibni Nebi'nin ekinlerini o yıl çok iyi gelmesi üzerine eline iyi bir para geçmiştir. Bir gün hanımın “Hanım paraları getir de sayalım” demiş. Hacı Ömer Efendi bir taraftan paraları sayarken, diğer taraftan ağlıyormuş. Hanımı, “Hacı Efendi niye ağlıyorsun, mahsûlümüz iyi gelir getirdi. Eğer sattığına üzülüyorsan satmasaydın” demiş. Hacı Ömer hanımına: “Hanım ben buğdayı sattığım için değil, bu parayı veren Allah'ın ahirette benden nereye harcadığıma dair hesap sorduğunda ne cevap vereceğime ağlıyorum” demiş.

¹⁵⁶³ Fehmi Gür, a.g.t.:100.

Aradan günler geçmiş. Hacı Ömer Efendi'nin evi Caminin bugünkü yerinin yakınında imiş. Bir gün evine giderken bazı kişilerin araziyi ölçüp biçtiklerini görmüş ve onlara ne yaptıklarını sormuş. Adamlar: "Hacı Efendi biz buraya bir cami yapmayı düşünüyoruz" demişler. Bunun üzerine Hacı Ömer: "Buralarda cami yoktur, çok iyi olur. Ancak kim yaptırıyor, kim yardım ediyor" diye sorar. Adamların "Halktan hayırseverlerin yardımı ile yapacağız" demesi üzerine Hacı Ömer: Bu güne kadar hayırseverlerden topladığınız paraları harcayın, eksileni ben karşılayacağım, ancak inşaatın takibini ben yapamam, siz yaparsınız" demiş ve camiyi o yılki mahsûlün gelirinden yaptırmış".

10.7.3. Haliliye Camii

Son cemaat yerinden harime geçen iki kapıdan batıda olanının üzerinde yer alan ve caminin tamamlandığını belirten iki satırlık kitabede ebced hesabı ile düşürülen H.1281/M. 1864 tarihi ve son cemaat yeri mihrabı üzerindeki aynalı tarzdaki "Muhammed" yazısının altında ve bunun aşağısındaki gülce kabartması üzerindeki H. 1281 tarihi caminin inşa tarihini vermektedir. Halk arasında caminin Çerkozadelerden Hacı Halil Ağa tarafından yaptırıldığı söylenilmektedir.

Cami, ilk yapıldığı yıllarda "Yeni Cami" olarak isimlendirilmiş, daha sonra Hacı Halil Ağa'nın adına izafeten Haliliye Camii olarak adlandırılmıştır. Caminin ilk şeklinin küçük olduğu, direkler üzerine düz toprak damla örtülü olduğu, son cemaat yerinin üç gözlü kemerli olduğu söylenmektedir. 1956-57 yıllarında "Camiler İmar Cemiyeti" tarafından yapılan onarım sırasında cami genişletilmiş, direk örtülü düz dam kaldırılarak beton dam yapılmış ve üç gözlü son cemaat yeri beş gözlü şekle getirilmiştir¹⁵⁶⁴.

¹⁵⁶⁴ Fehmi Gür, a.g.t.:101.

Fotoğraf 188: Haliliye Camii

10.7.4. Hamidiye Camii

Son cemaat yeri cephesinde, bazalt taşlar arasına yerleştirilmiş beyaz kalker taşı üzerine yazılı "1894 M." yazısı caminin miladi inşa tarihini vermektedir.

Hami deve Camii'nin Sultan Abdülhamid Han döneminde Osmanlı ordusu içersinde kumlan "Hamidiye Alayları" paşalarından Viranşehir Milli Aşireti Reisi İbrahim Paşa'nın vekillerinden Molla Halil tarafından yaptırıldığı söylenilmektedir. Ancak Osmanlı Padişahı Abdülhamid Han zamanında yapıldığından "Hamidiye Camii" olarak adlandırılmıştır.

1894 yılında Molla Halil tarafından direkler üzerine düz toprak damla örtülü olarak inşa edilen cami. H.1336 (M. 1916) yılında Hacı Bekir Karahan'ın masrafları üstlenmesi. Vaiz Hacı Hüsevin Efendi'nin gayretleri ile Ahmet Kuran Usta tarafından 6 çapraz tonozla örtülü bu günkü şekline getirilmiştir¹⁵⁶⁵.

¹⁵⁶⁵ Fehmi Gür, a.g.t.:101-103.

Fotoğraf 189: Hamidiye Camii

Cami duvarının batısında (avluda) Tillo evliyelerinden Fakirullah hazretlerinin torunlarından Şeyh Lütfü Efendi'nin 1956 tarihli türbesi bulunmaktadır. Bu türbeden dolayı halk arasında camiye “Şeyh Lütfü Efendi Camisi”de denilmektedir¹⁵⁶⁶.

10.7.5. Hasan Çelebi Camii

Son cemaat verinden harime geçiş veren iki kapı üzerindeki kitabelere göre cami H. 1259/M. 1843 tarihinde tamamlanmıştır. Cami avlusunun kuzeyinde yer alan üç gözlü revaklı abdest alma yeri H.1310/1892 - H.1312/M. 1894 tarihlerinde yaptırılmıştır.

Cami avlusunun kuzeyindeki üç gözlü revaklı abdest alma yerinde Terzizade Mustafa, Abdülhadizade Mahmut ve Rahime Hatun tarafından yaptırılmıştır¹⁵⁶⁷. İbaresini almaktadır.

¹⁵⁶⁶ Ramazan Özgültekin, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Yazar.

¹⁵⁶⁷ Mahmut Karakaş, **Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler**, Dal Yayınları, Ankara, 2001:393.

Fotoğraf 190: Hasan Çelebi Camii

10.7.6. Karakeçi Camii

Üzerindeki “Maşallah” yazısının altında yer alan “1317” tarihi hicri olup miladi 1899 tarihine tekabül etmekte ve caminin inşa tarihini göstermektedir. Tüm duvarlarda ikişer olmak üzere camide toplam sekiz pencere bulunmaktadır. Pencereler, diğer Siverek camilerinde olduğu gibi soğuk demir işçiliğinin ürünü işlemeli demir kafeslidir¹⁵⁶⁸.

Fotoğraf 191: Karakeçi Camii

¹⁵⁶⁸ Mahmut Karakaş, a.g.e.:388.

10.7.7. Sulu Camii (Hüseyin Çeribaşı Camii)

Kalenin kuzey-doğusunda "Sulu Cami" namıyla yad olunan caminin Nizip Savaşı sırasında Siverek Ordugahı kumandanı "Çeribaşı Hüseyin" tarafından yapıldığını ve bu nedenle "Hüseyin Çeribaşı Camisi" de denilmektedir. Nizip Savaşı'nın H.1255/M.1839'da cereyan ettiği dikkate alındığında caminin de bu tarihlerde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Son cemaat yerinden camiye geçilen üç kapı üzerindeki ve girişteki sahnın kemerlerinin müezzin mahfiline yakın kısmındaki Siverekli Şair ve Hattat Sami Efendi tarafından yazılmış kitabelerde, yıkılmaya yüz tutmuş ve küçük caminin H.1307, 1308/M.1890, 1891 tarihlerinde Osman Ağa tarafından temelden yenilendiği son cemaat yeri cephesindeki kitabede eyvanın (son cemaat yeri) H.1308 (M. 1891) tarihinde Ömerzade Süleyman tarafından yaptırıldığı yazılıdır¹⁵⁶⁹.

Fotoğraf 192: Sulu Camii (Hüseyin Çeribaşı Camii)

¹⁵⁶⁹ Mahmut Karakaş, **a.g.e.**:394.

Cami avlusunun batı kısmında, yeraltındaki bir su kaynağı camiye "Sulu Cami" adının verilmesine neden olmuştur. Cami avlusunda ayrıca, bazalt bir sütun üzerindeki yine bazalt dikdörtgen bir tablaya monte edilmiş güneş saati bulunmaktadır¹⁵⁷⁰.

10.7.8. Ulu Camii

Ulu Cami'nin kiliseden bozularak H.982/M.1574 tarihinde Artukoğulları Devletinin atası Firavus'un oğlu Karaarslan'ın oğlu Muhammed'in oğlu Hamdullah tarafından yaptırılmış olup bununla ilgili kitabeler minarenin doğusundaki sokak tarafında yer almaktadır.

Minarenin doğu cephesinde yer alan iki kitabeden beyaz kalker taşına yazılmış üstte olanında "Tarih sene 982 (M. 1574)", altta bazalt taşma şerit halinde yazılmış olanında "*Hamdullah bini Muhammed bini Karaarslan bini Firavus*" yazılıdır. Ancak yazı karakterlerine bakarak bu iki kitabenin birbirinin devamı olmadığı, ayrı dönemlere ait olduğu anlaşılmaktadır. Zaten Artukoğulları XII.-XIII. yüzyıllarda hüküm sürmüş bir Türk Devletidir. Oysa üstteki H.982 tarihli kitabe Artukoğullarından çok sonraları bir tarihte hüküm sürmüş olan Osmanlı dönemine aittir¹⁵⁷¹.

Kanaatimize göre Artukoğulları döneminde inşa edilen caminin minaresi 1574 tarihinde yenilenmiş ve Artukoğulları dönemine ait kitabenin bir parçası minarenin doğu cephesindeki bugünkü yerine yerleştirilmiştir. Ayrıca minarenin son cemaat yerine bakan batı kapısı üzerindeki ayrı bir kitabede de minarenin H.982/M.1574 senesinde yaptırıldığı yazılıdır.

Caminin son cemaat yeri revakları ise Şair Zeki'nin yazdığı kitabesine göre H.1306/M. 1888-89 tarihinde yaptırılmıştır.

Bu duruma göre. XII. Yüzyılda Artukoğulları döneminde inşa edilen camiye, Osmanlı döneminde (1574) minare, 1888 tarihinde de son cemaat yeri eklenmiştir¹⁵⁷².

¹⁵⁷⁰ Ramazan Özgültekin, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Yazar.

¹⁵⁷¹ Fehmi Gür, **a.g.t.**:32.

¹⁵⁷² Mahmut Karakaş, **a.g.e.**:396.

Fotoğraf 193: Ulu Camii

11. SİVEREK'TE BASIN

11.1. İrfan Gazetesi

Yaptığımız araştırmalarda 1900'lü yıllardan önce Siverek'te basınla ilgili belge veya bilgiye rastlayamadık. Kurtuluş Savaşı döneminde değerli üç aydın genç "İrfan Kütüphanesi" ismiyle bir kütüphane köşesi oluşturarak. Milli Mücadeleye ait haberleri makaleler şeklinde halka ulaştırıp, halkı haberdar etmek için bir çalışma içine girdiler.

Fotoğraf 194: İrfan Gazetesi 1923 İlk Nüshası,1960,1995 Yıllarına Ait Nüshalar.

Bu kütüphanede yapılan çalışmalar zamanla yetersiz kalınca, Mehmet Siret (BAYAR), Kekeizade Mustafa Vasfı ve Paşazade Fikret Beyler İrfan Kütüphanesindeki çalışmalarına şapografla ve "İrfan" ismiyle Osmanlıca İlk Anadolu gazetesini Koçali Baba türbesi civarında çıkarmaya başladılar. O dönemden kalma Osmanlıca nüshalar mevcuttur. Siverek'te basılan bu gazete başka vilayetlere de ulaştırılmakta idi. Gazetenin ilk nüshası 18 Mayıs 1923 tarihinde çıkarılmıştır.

İrfanı neşredenler bu çalışmanın yeterli olmadığına karar verince Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek, bir tab makinası isterler. Bu telgraf metni aşağıdadır.

"İrfan Gazetesinden Gazi Mustafa Kemal Paşa Hz.lerine:

Mukaddes umdeleri memleketin en kuytu köşesine kadar neşir ve ilan etmek üzere bir tab makinesinin gönderilmesini istirham ederiz."

Mustafa Kemal Paşa bu telgrafı şöyle cevaplandırmıştır.

" Siverek İrfan:

Şimdilik Siverek'te tab makinesinin irsaline imkan görülmemiştir efendim."

Bu telraftan iki gün sonra Matbaa Genel Müdürlüğünü idare eden Ağaoğlu Ahmet Bey tarafından İrfan Gazetesi sahiplerine şu telgraf gönderilmiştir.

"Telgrafınızı Gazi Paşa Hz.leri bana tevdi eyledi, talebiniz temin edilecektir. İhtiyaç listesinin serian irsali... "

Gençler her hangi maddi bir beklenti içine girmeden, sadece gazetenin çıkması için bir ihtiyaç listesini hazırlayıp posta ile gönderirler. Üç yüz lira gibi çok az bir ihtiyaç listesi gösteren gençlere, bu yardım yapıldı. Ayrıca kısa bir zaman sonra İstanbul'dan gönderilen "VİCTORYA" markalı ve pedalle çalışan tab makinesi sayesinde gençler İrfan'ı Şapoğrafla neşretmekten kurtulurlar.

İrfan bir müddet sonra Urfa'da ve daha sonra günlük olarak Diyarbakır'da neşredilmekte olan "Halk Sesi" yayınlarıyla birleşti. İrfanın ilk müessisleri "Halk Sesi"

sahibi imtiyaz ve mesul müdürü encümen-i daimi vilayet azasından Mehmet Siret (Bayar), Hukuk müşaviri muavini Mustafa Vasfi, Siverekli Paşazade Fikret Beylerdi. Urfa ayniyat memuru Fikret Bey'in de büyük yardımları olmuştur.

İrfan gazetesi Milli Mücadelenin kıymetli bir hatırası olmuştur. İlk yayın denemesinde günlük olarak çıkan ve sonraki dönemlerde haftalık 300-350 tirajlı olarak yayınma devam eden İrfan, sonraları anlaşılmayan nedenlerden dolayı neşrine 1 Eylül 1959 tarihine kadar ara vermiştir. Bu tarihte ikinci defa yayın hayatına başlayan İrfan'ın ikinci kurucusu ve sahibi M. Selahattin Timur'dur. Selahattin Timur'un ölümüyle İrfan'ın sahipliğini, çalışanlarından Osman Göyünç üstlenmiştir. Mesul müdürü ise Avukat Mustafa Şefik Arıkan'dır. Halen haftalık olarak yayınlanan İrfan Gazetesi 300-350 adet basılmaktadır. Gazete siyasi, edebi ve kültür ağırlıklıdır.

11.2. Altın Işık Mecmuası

Kurtuluş savaşı dönemlerinde bir de "ALTIN IŞIK" ismiyle bir edebi ve kültür mecmuası çıkıyordu. On beş günde bir çıkan, mecmuanın ilk sayısı Nisan 1341 (1925) tarihinde yayınlanmıştır. Kurucusu ve sahipleri, Mehmet Siret (BAYAR) ve Acemzade Mehmet Fikret Efendilerdir. Yazar (muharrir) heyeti, Mustafa ve Fikret Beylerdir. Başyazarı yoktur. Çıktığı dönemlerdeki tirajı 500 idi. Kendi matbaası olmadığı için İrfan matbaasında basılıyordu.

Fotoğraf 195: Altın Işık Mecmuası

11.3. Siverek Sesi Gazetesi

1923 yılında neşriyata başlayan İrfan Gazetesi uzun zaman yayınma devam eder ve bilinmeyen nedenlerle bir süre yayınına ara verir. Siverek'te basın yayın durur. Bu konuyla en çok ilgilenenlerden biri de Koçali ÖZSAGER'dir. Kendisi gibi konuyla ilgilenenleri toplayarak bir gazete çıkarmaya karar verirler. Yeni çıkacak gazetenin ismi "SİVEREK SESİ" olarak belirlenir ve gazete çıkmaya başlar (1952). Gazete ilk olarak Siverek'in tarihi hanlarından olan Gümrük Hanında basılmıştır. Daha sonra Siverek Sesi Gazetesini Ali Fettahlı ve Selahattin Timur devralırlar.

Siverek Sesi gazetesinin ilk sayısı 1 Ocak 1952 tarihinde çıkmıştır. Gazetenin kurucusu Koçali Özsağır. Ali Fettahlı ve Selahattin Timur beraber uzun bir süre gazeteyi çıkarırlar. Daha sonra Ali Fettahlı gazeteyi tek başına çıkarır. 12 Eylül 1980 tarihi öncesine kadar gazete çıkar ve daha sonra yayma ara verir.

Bir ara Abdurrahman Odabaşı "SİVEREK" isimli bir gazete çıkarır. Fakat SİVEREK gazetesinin yayını pek uzun sürmemiştir. Mustafa Ataman tarafından çıkarılan "UYANIŞ" gazetesi ancak bir sayı olarak çıkabilmiş ve yayma son vermiştir.

Fotoğraf 196: Siverek Sesi Gazetesi

11.4. Yeni Siverek Gazetesi

M. Şükrü Dolaş tarafından çıkarılmıştır. İmkansızlıklar nedeniyle yayın hayatı kısa sürmüştür.

11.5. Siverek Haber Gazetesi

"Siverek Haber Gazetesi" Nisan 2003'te Osman Ötlü tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Ofset baskı ve renkli büyük boy olarak çıkan gazete 2 sayı çıkmıştır.

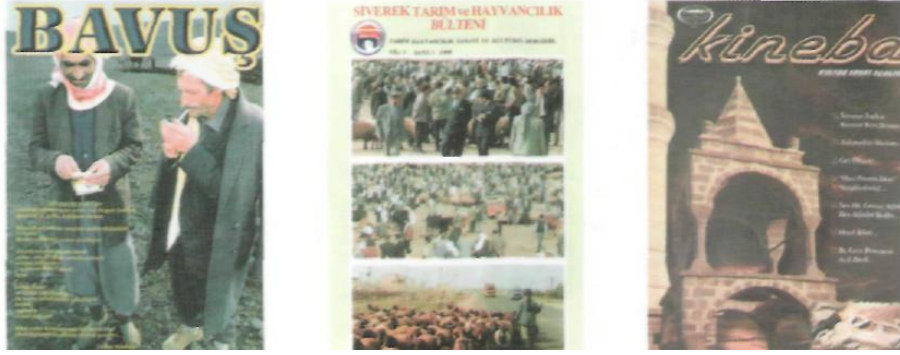
Fotoğraf 197: Siverek Gazetelerinden Örnekler

11.6. Siverek Belediyesi

Siverek Belediyesi tarafından çıkarılan "SİVEREK BELEDİYESİ" adlı dergi birkaç sayı yayımlandıktan sonra yayına ara vermiştir.

11.7. Kineba

Siverek Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 2002 yılında "Kineba" adlı derginin bir sayısı yayınlanmıştır.

Fotoğraf 198: Siverek'te çıkan Bavuş , Tarım- Hayvancılık Bülteni ve Kineba Dergileri

11.8. Tarım Dergisi

Başkanlığını Sıraç Nasanlı'nın yaptığı Tarım ve Kalkındırma Demeği tarafından İbrahim Kurbaş yönetiminde "Tarım Ye Hayvancılık Bülteni" adı altında çıkarılmıştır. Bir sayı yayınlanmıştır.

11.9. Siverek'i Vilayet Yapma ve Kalkındırma Derneği Bülteni

Başkanlığını Koçali Aymaz'ın yaptığı dernek bu ad altında iki bülten yayınlamıştır. Bunlar "Sözünü Yerini Getirmeyen Politikacılardan Hesap Soruyoruz" Bültenlerde demek merkezli Siverek ile ilgili basında çıkan haber ve yorumlara ağırlıklı olarak yer verilmiştir.

Demek, ayrıca Şişerek ve çevresini fotoğraflarla anlatan bir dergi de yayınlamıştır.

Fotoğraf 199: Siverek'i Vilayet Yapma ve Kalkındırma Derneği Bülteni

Harita 2: Siverek'in Ulaşım Haritası

Fotoğraf 200: Siverek Kalesi Etekleri, Siverek Valisi Sabri Bey ve İdareciler (1926)

Fotoğraf 201: Siverek Valisi ve Askeri Erkan (1925)

Fotoğraf 202: Katine (Narlıkaya) Köyü Sırtlarından Atatürk Baraj Gölü

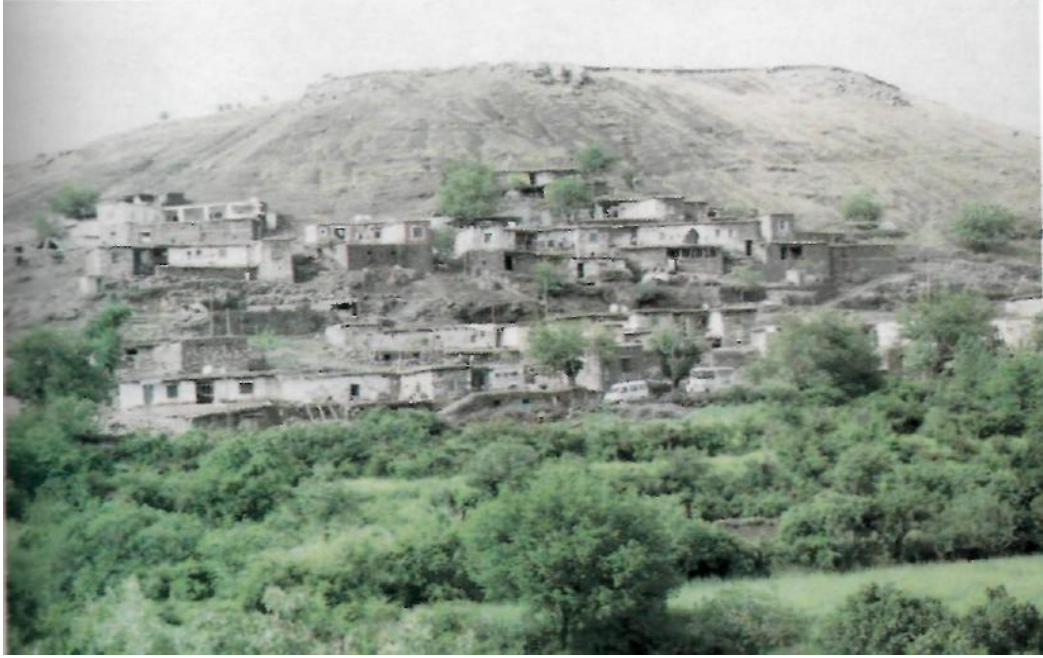
Fotoğraf 203: İnik (Benek) Köyü

Fotoğraf 204: Nuseybin (Azıklı) Köyü

Fotoğraf 205: Takoran (Baki) Köyü

Fotoğraf 206: Beydeş (Bucak) Köyü

Fotoğraf 207: Tuverek (Yapraklı) Köyü

Fotoğraf 208: Siverek'ten Bir Görüntü

Fotoğraf 209: Meydan Kahvesinden Bir Görüntü

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın esas konusu Siverek ilçesinin tarihi sosyo-kültürel yapısı oluşturmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında, esas konu hakkında kısaca bilgi verildikten sonra araştırmanın amacı, kapsamı, sınırları, metodu ve sınırlıkları açığa kavuşturuldu.

Siverek ilçesinin tarihini, sosyo-kültürel yapısını ortaya koymak amacıyla hazırlanan bu tez altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilçenin tarihi, ikinci bölümde coğrafyası, üçüncü bölümde eğitimi, dördüncü bölümünde Siverek halkevi ve çalışmaları, beşinci ve altıncı bölümde ise kültürel yapısı anlatılmıştır. Siverek ilçesinin kültürel dokusundaki zenginlik, konunun hacimli olmasında etkili olmuştur. Bu sebeple ilçenin kültürel yapısı beşinci ve altıncı bölümlerde ele alınmıştır. Beşinci bölüm, ilçenin kültürel yapısı başlığı altında, altıncı bölüm ise ilçedeki örf, adet ve inanışlar kapsamında değerlendirilmiştir.

Siverek İlçesinin geçmişi, tarih öncesi çağlara kadar uzanmaktadır. Nitekim Hassek Höyük ve Çivi tarlasında yapılan araştırmalar, buranın Eski Tunç Çağı'na kadar uzandığını ortaya çıkarmıştır. Yörenin tarihine ilişkin ilk resmi kaynaklar Osmanlı kayıtlarında yer almaktadır. Bu sebeple, Siverek'in tarihi ele alınırken Diyarbakır vilayetinde sancak statüsünde olduğundan Diyarbakır tarihi dâhilinde incelenmiştir.

Yerel bazda yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde Hassek höyük kazısı, Nisibin Köyü yakınındaki Çavi Tarlası'nda, Bucak merkezine bağlı Haçgöz (Yeşilçat) köylerinde tespit edilen ören yerleri, höyükler ve mağaralarda bulunan taş ve seramik parçaları ile rölyefler, ilçe tarihinin Paleolitik Dönem'e kadar uzandığı yönünde görüşlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Siverek ve çevresi İlk Çağ'da Sümerler, Hurriler, Mitanniler, Hititler, Urartular, Asurlar, Aramiler, Medler, Persler, Mekodanyalılar gibi medeniyetlere beşiklik etmiştir. Bu uygarlıkların, özellikle Hititler ile ilgili olarak Siverek bölgesinde çeşitli tarihi eserler bulunmuştur. Bunlardan Taşlı köyünde bulunan iki adet Stel önemlidir. 10 Temmuz 1942 yılında Şanlıurfa Vali muavini Ekrem Yalçınkaya tarafından İstanbul Arkeoloji Müzesine

gönderilen trahitten yapılmış stellerin üzerinde çeşitli figürler bulunmaktadır. Bulunan stelin tarihinin M.Ö. 10 yy. ile 8. yy. arasındaki Hitit prenslikleri dönemine ait olabileceği belirtilmektedir. Siverek bu dönemde Mitanni hakimiyetinde önemli bir kent olup, Hititler ile Mitanniler arasında yapılan mücadele ve anlaşmalara sahne olmuştur. Yapılan anlaşmalardan biri de İsmirika (Siverek) anlaşmasıdır. İsmirika o dönemin önemli kentlerinden biridir. Bir kalesi olan Kinabu şehri de bugünkü Siverek'tir. Kinabu (Siverek) Asurlular zamanında yapılmış olan askeri kuruluşlar şeklindeki kolonilerden biri idi. Romalılar, M.S. 349 yılında bölgenin önemli şehirlerinden olan Diyarbakır'a Mezopotamya bölgesinden gelebilecek saldırılara karşı ön karakol olarak kullanılmak üzere Siverek'te bugün şehrin tam ortasında bulunan kale yaptırıldı. Aslında bu kale daha önce Asurlular zamanında yaptırılmış ve Medlerin saldırıları üzerine yangın geçirerek harabe haline gelmişti. Harabeye dönen bu kalede yaşayanlar bu durum üzerine burayı terk ederek Suriye'ye göç etmişlerdir. Romalılar bu kale kalıntısı malzemesinden faydalanarak kaleyi yeniden inşa etmişler ve ön karakol olarak kullanmışlardır. Bizans imparatoru Loannes Kurkuas'ın zaferleri Bizans sınırını büyük ölçüde doğuya doğru sürmüş Urfa ile birlikte Siverek de Bizanslıların sınırlarına dahil oldu ve Suriye valiliğine bağlanmıştır. Bizanslıların bu dönemlerde Arapların saldırılarına karşı Siverek kalesinin surlarını tamir ederek güçlendirdikleri bilinmektedir. İslamiyet'in doğuşu yıllarında bu bölge Bizans imparatorluğu idaresinde bir eyalet merkezidir.641 yılında Hz. Ömer İslam kumandanlarından İvaz Bin Ganem'i Elcezire'ye gönderdi. Bunun komutasındaki bir ordu Siverek'i ele geçirmiş ve bu tarihten itibaren Siverek halkı Müslümanlığı kabul etmiştir. Selçuklular döneminde ise 1070 yılında Diyarbakır'dan Siverek'e yürüyen Sultan Alparslan Bizanslılara ait Telhum ve Siverek kalelerini süratle ele geçirmiştir. Böylece Siverek uzun süre Selçuklu hakimiyetinde kalmıştır. Anadolu Selçuklu Devletinin Köseadağ savaşından sonra yıkılma sürecine girmesiyle birlikte bölgedeki Türkmen Aşiretleri bağımsız hareket etmeye başladılar. Bundan sonra Oğuzların Döğer Aşiretinden olan Türkmenlerin kurdukları Salimbey ve Oğulları Aşireti Urfa, Siverek ve Harran'a hakim olmuşlardır. Osmanlılar döneminde ise Bıyıklı Mehmet Paşa ile şehrin fethinde büyük rol oynayan İdris-i Bitlisi'ye ise padişah tarafından bir çok hediye gönderilmiştir Diyarbakır'ın fethine rağmen bu bölgede Osmanlı Devleti ile Safeviler arasında, bölgenin kesin hakimiyetini ele

geçirmeyi hedefleyen mücadele iki yıl daha devam etmiştir. Nihayet 1517 Mayıs ayı ortalarında, Bıyıklı Mehmet paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, Mardin Koçhisar yakınlarında Dede Kargın sahasında, Safevi kuvvetlerini kesin bir yenilgiye uğratmış ve Karahan da bu savaşta ölmüştür. Böylece Diyarbakir'in yanı sıra Siverek'in de bulunduğu Hısn-ı Keyfa, Ergani, Ruha, Mardin, Siirt gibi Güneydoğu Anadolu'nun önemli şehir ve kaleleri kısa sürede, Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir Bölgenin fethi ile birlikte idari teşkilatlanmaya başlanmış, Siverek "Klasik Sancak" statüsü içerisinde Diyarbakir Eyaletine bağlanmıştır. Siverek'in önemli yolların geçtiği bir güzergâhta olması, buranın aşiret yapılanması üzerinde etkilidir. Türkmen, Yörük ve Ekrad taifelerin uğrak yeri olan Siverek'te, bu aşiret mensuplarının varlığı yöre halkı tarafından da bilinmektedir. II. Meşrutiyet Dönemi ile birlikte Siverek'in idari yapısında tekrar değişiklik yapılmış ve Siverek bağımsız bir sancak statüsü kazanmıştır(1908). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte oluşturulan idari taksimatta Vilayet statüsüne kavuşturulan Siverek 1926 yılına kadar bu statüsünü korumuştur. Resmi kayıtlara göre, I. Dünya Harbi ve istiklal savaşında birçok şehit vermiştir. Siverek, Milli Mücadele döneminde Urfa'nın kurtuluşunda büyük bir rolü olmuştur.

Urfa'ya uzaklığı 96 km. olan Siverek Urfa'nın en büyük ilçesidir. 37° 45' kuzey enlemi ile 39° 19' doğu boylamlarının kesiştiği noktada yer almaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 801-840 m. arasında değişmektedir. İlçe merkezinin 30 km. doğusunda 1919 m. Yüksekliğinde Karacadağ yer alırken 30 km batısında ise Fırat nehri geçmektedir. İlçe yüzey şekilleri bakımından sade denilebilecek bir görünüme sahiptir. İlçenin kuzeybatısında Fırat vadisi, kuzey ve kuzeydoğusunda da yükseltisi 1000 m'yi aşan Ziyaret ve Gavur Dağlarıyla, Karacadağ yer alır. Yükseltisi kuzeyden güneye doğudan batıya doğru azalır. İlçe toprakları, dağlık kesimler dışında, hafif dalgalı bir plato görünümündedir. Bu platolar ve Vadi düzlükleri Fırat'ın kollarından Zengeçur ve Çem çaylarıyla, Hamdun deresi gibi akarsular parçalanmıştır. Yörede en çok engebeli alanlar doğudaki Karacadağ ve etekleri ile Kuzeydeki Güneydoğu Torosların bulunduğu alanlardır. Arazinin % 25 oranında bir kısmı çok engebeli alan, % 45 ise yarı engebeli alan, % 30 ise düzlük alanlardan oluşmaktadır. Arazinin eğimli olduğu alanlar ise daha çok şehrin kuzeybatı taraflarında fazladır. Eğimin

fazla olduğu bu alanlarda tarımsal faaliyetler sınırlı kalmıştır. Şehrin gúney ve batı kesimleri ise düzlük ve düze yakın arazi yapısındadır. Şehir merkezi işte bu düz arazi üzerindedir. En önemli akarsuları Hacı Hıdır Çayı, Esmir Çayı, Zengeçur Çayı, Çem Çayı ve Çak suyu irili ufaklı akarsularıdır. İlçe toprakları bazaltik ve kahverengi orman topraklarından oluşmaktadır. Siverek'ten Adıyaman'a Atatürk Baraj Gölü üzerinden feribotla geçilerek Kahta üzerinden varılır. Siverek'e en yakın demiryolu Diyarbakır'da bulunmaktadır. En yakın hava yolu ise Diyarbakır ve Şanlıurfa'dadır.

Siverek ilçesinin sosyal yapılanması içerisinde Zazalar, Sünni-Türkmenler, Sünni-Kürt ve çok az sayıda Arap varlığı bilinmektedir.

Siverek Urfa'ya bağlı ilçeler arasında eğitim-öğretim düzeyi en yüksek olan ilçelerden biridir. İlçede anasınıfından yüksekokula kadar her türlü örgün eğitim kurumu bulunmaktadır. Ayrıca iki adet motorlu taşıt sürücü kursu ile yaygın eğitim hizmetlerinin yürütüldüğu halk eğitim merkezi ve dersaneler de mevcuttur. Siverek'te sağlık hizmetleri, Siverek Devlet Hastanesi ile ilçe merkezinde 4 sağlık ocağı, Ana Çocuk Sağlığı, Aile Planlaması Tabipliği,4 özel poliklinikler eliyle yürütölmektedir.

Siverek'te Halkevi 23 Şubat 1936'da açılmıştır. Başlangıçta D.T. Edebiyat, Ar, Gösterit kolları açılmıştır. Bir yıl sonra binanın temeli atılmış ve Köycölük kolu da o zaman teşkil edilmiştir. 1938'de Siverek Halkevi'nin Sosyal Yardım ve Kitapsaray kolları dahi teşkil edilerek yeni binada faaliyet sahası bir kat daha artmıştır.1938'de bütün şubeleri açılıp faaliyet göstermiştir. Yaptığı çalışmalarla halk arasında yurttaşlık eğitimi vermeyi amaçladığı gibi ilçede bir çok tiyatro gösterilerine öncölük etmiştir.

Siverek ilçesinin kültürel yapısı sosyal yapısından büyük ölçüde etkilenmiştir. İlçede zengin bir yemek kültürü vardır. Halk sanatları ve yöresel kıyafetlerin Siverek kültürü içerisindeki yeri de yadsınamaz. Halk oyunları, kültürün yansıtıldığı olayları tasvir eden en güzel örneklerden biridir. Lorke, Üç Ayak, Duzo, Girani, Çepik, Nure Halayı, Köçek ilçede oynanan halk oyunlarından en yaygın olanlarıdır Özellikle düğünlerde oynanan bu halk oyunlarından başka bir de seyirlik oyunlar vardır. İlçede

çocukların oynadıkları oyunlar ve oyunlarda söylenen şarkı ve tekerlemelerin halk kültüründe ayrı bir yeri vardır. Siverek'te halk edebiyatı ürünleri oldukça zengindir. Siverek'te yetişmiş bilim ve sanat adamları da ilçe kültürü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Örf, adet, gelenek ve görenekler ile inanışlar, Siverek ilçesinin kültürüne zenginlik katmaktadır. Nitekim insan hayatının önemli geçiş dönemlerinden sayılan doğum, cenaze ve evlenme ile ilgili inanış ve uygulamalarda, eski Şaman inancı ile İslâmiyet'e dair inanışların iç içe girmiş olduğu görülmektedir.

Tarihi, coğrafyası, sosyo-kültürel yapısı ile zengin bir içerik ortaya koyan Siverek'te, ilçenin sosyo-kültürel yapısına ilişkin çözüme kavuşturulması gereken problemler ile konuya ilişkin öneriler şu şekildedir:

- Siverek, örf, adet, inanış, gelenek ve görenekleri ile zengin bir kültüre sahiptir. Ancak, değişen sosyal ve kültürel ilişkiler bütünü bu kültürel yapının aşınmasına neden olmaktadır. İlçe merkezinde düzenlenecek sosyal ve kültürel etkinlikler kapsamında yapılacak faaliyetlerle, özellikle yeni nesile unutulmaya yüz tutmuş kültürel mirasın tanıtımı yapılabilir. Bu etkinlikler dâhilinde ilçedeki halk edebiyatı ürünleri de değerlendirilebilir. Bu sayede ilçe kültürünün unutulmaması ve sürekli canlı tutulması sağlanabilir.
- İlçede tespit edilen çok sayıda höyük vardır. Ancak bunlardan yalnızca ikisi hakkında detaylı inceleme yapılmıştır. İlgili kurumların ilçede keşfedilmemiş höyükler üzerinde yapacakları incelemeler, ilçe tarihine büyük bir ışık tutacaktır.
- İlçede yapılacak kültürel etkinliklerin artmasında ve bu etkinliklerin rahatlıkla yapılmasında fiziki ortam önem arz etmektedir. Bunun için, ilçede inşa edilecek bir "Kültür Merkezi" binası ile bu merkez bünyesinde kurulacak ve ilçenin maddi kültür unsurlarının sergilenebileceği bir "Kültür Tanıtım Müzesi", kültürel faaliyetlerin artmasında ve etkin hale gelmesinde büyük yarar sağlayacaktır.

- Yine ilçenin sosyal yapısı içerisinde önemli bir yer edinmiş olan vakıf ve derneklerin, ilçede etkin bir hale getirilmesi ayrıca bu dernek ve vakıfların sosyal ve kültürel faaliyetlerinin artırılması için de ilçedeki idari birimlerin teşvik ve desteği önemlidir.
- İlçede farklı mimari yapıları temsil eden ve en güzel bazalt taş örneği sergileyen evlerin çok azı günümüze ulaşmıştır. Son dönemlerde bu evler koruma altına alınmışsa da bu evler gerektiği gibi korunamamaktadır gerekli takibat yapılmalıdır.
- Siverek'in bozuk bir orman formasyonuna sahip olduğu bilinmektedir. Yapılacak ağaçlandırma faaliyetleri konusunda halkın da desteği sağlanarak, ilçede orman varlığı oluşturulabilir.
- Siverek'in en önemli problemlerinden biri işsizliktir. Sanayi faaliyetlerinin yetersizliği ilçenin dışarıya göç vermesine neden olmaktadır. Ulaşım sıkıntısı olmayan ilçede, özellikle Organize Sanayi Bölgesine, gerek yerel yönetimler gerek devlet eliyle yapılabilecek yatırımlar en hızlı şekilde gerçekleştirilmelidir.
- Tarihin geleceğimizin mirası olduğu gerçeği göz ardı etmeden ilçede kalan tarihi yapılara (abdal ağa hamamı, hanlar) yeniden restore edilmesi için gereken önem gösterilmeli ve buralar turistik mekan olarak hizmet vermesi sağlanmalı.
- İlçede özellikle Siverek tarihi ve çeşitli konularda konferanslar verilmesi için girişimlerde bulunulmalı ve halkın aydınlatılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AÇANAL, Hasan (1997), **Urfa Tarihi (M.Ö. 2000-M.S. 1400)**, Şurkav Yayınları, Ankara.

AÇANAL, Hasan (2001), **Urfa Kurtuluş Mücadelesi Hatıratı**, Şurkav Yayınları, Ankara.

AK, Selim (1988), **Şanlıurfa**, Bayrak Yayınları, İstanbul.

AKALIN, Müslüm (1995), **Urfa Mücahadesi**, Şurkav Yayınları, Ankara.

AKALIN, Müslüm (1997), **Urfa'nın Kurtuluşu İle İlgili Belgeler**, Şurkav Yayınları, Ankara.

AKBULUT, Yılmaz (1995), **Bingöl Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

AKDAĞ, Mustafa (1974), **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, Cem Yayınları, İstanbul.

AKGÜNDÜZ, Ahmet (1991), **Osmanlı Kanunnameleri**, C. III, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul.

ALBAYRAK, Sadık (1998), **Son Devir Osmanlı Uleması**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., İstanbul.

BARAZ, Nesrin (1998), **Halkbilimine Genel Bakış**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

BARKAN, Ömer Lütfi (2001), **XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları I, Kanunlar**, İstanbul üniv. Yayınları, (Yayına Haz. Hüseyin Özdeğer), İstanbul.

- BATUR, Suat (1998), **Açıklamalı Örneklî Halk Edebiyatı**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- BAYRAK, Şaban (2005), **18. ve 19. Yüzyıllarda Niğde ve Çevresinde Aşiretler, Eşkıyalık Hareketleri ve Diğer Olaylar, Niğde Tarihi Üzerine**, Editör: Musa Şaşmaz, Niğde.
- BAYSAL, Ayşe (2000), **Beslenme Kültürümüz**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- BEYSANOĞLU, Şevket (1987), **Diyarbakır Tarihi**, Neyir Matbaası, Ankara.
- BORATAV, Pertev Naili (1994), **100 Soruda Türk Folklorü: İnanışlar, Töre ve Töreler, Oyunlar**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- BULDUK, Abdulgani Fahri (1999), **Mardin Tarihi**, (Yay. Haz. Burhan Zengin), GAP Bölge Kalkındırma Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇADIRCI, Musa (1991), **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, TTK Yayınları, Ankara.
- ÇANKAYA, Necati (2000), **Çağlar Öncesinden Günümüze Anadolu**, Abo Ajans Yay., İstanbul.
- ÇAY, A. Haluk, KALAFAT, Yaşar (1990), **Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- DALAMAN, Meral (1995), **Deli Fırat Dolu Dizgin Nereye?**, Cemre Yayınları, İstanbul.
- DEMİRKENT, Işın (1994), **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)**, TTK Yayınları, C. II, 12. Baskı, Ankara.
- DEVELİOĞLU, Ferit (1998), **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

DİNAMO, Hasan İzzettin (1967), **Kutsal İsyân (Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikayesi)**, May Yayınları, İstanbul.

DÖNMEZER, Sulhi (1994), **Toplumbilim**, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul.

ELÇİN, Şükrü (1990), **Türkiye Türkçesinde Maniler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

ERDEM, Selman (1973), **Sosyoloji**, Yüksel Yayınları, Ankara.

ERKAL, Mustafa (1995), **Sosyoloji (Toplumbilim)**, Der Yayınları, İstanbul.

ERKUL, İhsan, ÜRFE, Yılmaz (1988), **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

FIRAT, Kerim (1940), **Urfa Savaşından Yapraklar**, CHP Basımevi, Gaziantep.

FIRAT, Kerim (1944), **Urfa Kahramanları**, CHP Basımevi, Gaziantep.

GÜLER, Selahattin E. (2002), “Eski Çağdan Kurtuluş Savaşına Kadar Urfa Tarihi”, **Şanlıurfa Uygurluğun Doğduğu Şehir**, Şurkav Yay., Ankara.

GÖKALP, Ziya (1976), **Şaki İbrahim Destanı**, (Haz. Şevket Beysanoğlu), MEB Basımevi, İstanbul.

GÜNDÜZ, Tufan (1997), **Anadolu’da Türkmen Aşiretleri**, Bilge Yayınları, Ankara.

GÜNER, Zekai (1999), **Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

HALAÇOĞLU, Yusuf (1988), **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, TTK Yayınları, Ankara.

İBRAHİM, Yılmazçelik (1995), **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)**, TTK Yayınları, Ankara.

İDİKURT, Hasan (1997), **Geçmişten Günümüze Viranşehir**, Özge yayınları, Mersin.

İZGÖREN, A. Hicri (1992), **Bedeli Ödenmiştir**, Yazıt Yayınları, Ankara.

KAFALI, Mustafa (1995), “Anadolu’nun Fethi ve Türkleşmesi”, Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları V. İlmi Kongresi: **Tarih Boyunca Anadolu’da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı** (Tebliğler), Yayına Hazırlayan: Yücel Hacaloğlu, 26-27 Mayıs, Türk Yurdu Yayınları, Ankara.

KAFESOĞLU, İbrahim (2000), **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

KARAKAŞ, Mahmut (2001), **Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler**, Dal Yayınları, Ankara.

KAYA, S. Ahmet (1998), **Urfa Şairleri**, Ş.Urfa Belediyesi Yayınları, Şanlıurfa.

KINAL, Firuzan (1998), **Eski Anadolu Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara.

KIRLANGIÇ Hicabi (2001), **İdris-i Bitlisi Selim Şahname**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KODAMAN, Bayram (1987), **Sultan II. Abdülhamit Devri Doğu Anadolu Politikası**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Seri: IV, S. 21, Ankara.

KÖYMEN, Mehmet Altay (1972), **Alparslan ve Zamanı**, MEB Basımevi, İstanbul.

KÖYMEN, Mehmet Altay (1992), **Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara.

KÜRKÇÜOĞLU, Cihat, AKALIN, Müslüm, KÜRKÇÜOĞLU, Sabri (2002), **Şanlıurfa Uygarlığının Doğduğu Şehir**, Şurkav Yay., 2. Basım, Ankara.

NAKİBOĞLU, Sadi (2001), “Adıyaman Yöresi ve Ağızları”, **Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları**, Niğde.

- NİYAZI, Mehmet (2001), **Türk Devlet Felsefesi**, Ötüken Neşriyat Yay., İstanbul.
- OĞUZ, Mevlüt (2000), **Malatya Tarihi ve Sosyo ekonomik Durumu**, Kurtiş Matbaası Yayınları, İstanbul.
- ORHONLU, Cengiz (1987), **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskam**, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- OSTROGORSKY, Georg (1995), **Bizans Devleti Tarihi**, Türkçe Çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, 4. Baskı, Ankara.
- OZANKAYA, Özer (1999), **Toplum Bilim**, Cem Yayınları, İstanbul.
- ÖKE, Kemal (1992), **Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veysi (1995), **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, 3. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- ÖRNEK, Sedat Veysi (2000), **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZÇELİK, İsmail (1992), **Milli Mücadele’de Güney Cephesi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZGÜLTEKİN, Ramazan, AKMAN, Ekrem, DEMİRBAĞ, Hüseyin (1997), **Dünden Bugüne Siverek**, Konya.
- ÖZGÜLTEKİN, Ramazan, DEMİRBAĞ, Hüseyin, AKMAN, Ekrem, SUN, Kadir, (2003), **Tarihi ve Kültürüyle Siverek**, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Siverek.
- ÖZKALP, Enver (1997), **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.
- ÖZTÜRK, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi (TBMM-II. Dönem)**, TBMM Vakfı Yayınları, No:3.Ankara.

- ÖZTÜRK, Mustafa (2004), **16. Yüzyılda Kilis, Urfa, Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar**, Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ.
- SEÇKİN, Nezahat, KAYHAN, Ülker (1995), **Aile Yapısı**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- SETON, Lloyd (1998), **Türkiye'nin Tarihi (Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları)**, Türkçe Çev. Ender Varinlioğlu, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 50, Ankara.
- SEVGİN, Nazmi (1982), **Doğu Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri**, (Haz. S. Kaya Seferoğlu, H. Kemal Türközü), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.,Ankara.
- SEVİM, Ali (1988), **Anadolu'nun Fethi: Selçuklular Dönemi**, TTK Yayınları, Ankara.
- SEVİM, Ali (1993), **Anadolu'nun Fethi: Selçuklular Dönemi**, TTK Yayınları, Ankara.
- SEVİM, Ali, MERÇİL, Erdoğan (1995), **Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, TTK Yayınları, Ankara.
- SEZAL, İhsan (1996), **Alaca Dünya**, Esra Sanay Yayınları, Konya.
- SÜMER, Faruk (1992), **Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul.
- ŞİMŞEK, Halil (2001), **Geçmişten Günümüze Bingöl ve Doğu Anadolu Ayaklanmaları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TAŞDEMİR, Mehmet (1999), **XVI. Yüzyılda Adıyaman (Besni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kahta)**, Sosyal ve İktisadi Tarihi, TTK Yayınları, Ankara.

TEZCAN, Mahmut (1998), **Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği (Kültürel Antropolojik Yaklaşım)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

TEZCAN, Mahmut (2000), **Türk Yemek Antropolojisi Yazıları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

TIZLAK, Fahrettin (1997), **Osmanlı Döneminde Keban-Ergani Yöresinde Madencilik (1775-1850)**, TTK Yayınları, Ankara.

TURAN, Osman (1996), **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

TURKAY, Cevdet (2005), **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler**, İşaret Yayınları, İstanbul.

TÜRKGEZER, Faik (2003), **Siverek Karakeçi Kilimleri**, Siverek Kaymakamlık Yayınları, Siverek.

UMAR, Bilge (1993), **Türkiye'de Tarihsel Adlar**, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

“Urfalı Meteos Vekayi-namesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)”, Türkçeye Çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987.

URSAVAŞ, Ali Saip (1984), **Çukurova Acıklı Olayları ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları**, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1983), **Osmanlı Tarihi**, C. II, TTK Yayınları, Ankara.

ARAŞTIRMA, İNCELEME VE MAKALELER

BİZBİRLİK, Alpay (2002), “XVI. Yüzyılın sonlarında Siverek Sancağı ve Vakıfları”, **Tarihte Siverek Sempozyum Bildirileri**, Siverek kaymakamlık yay., Siverek.

- EKİNCİ, İlhan (1999), “1518 ve 1523 Tarihli Tapu Tahrir Defterlerine Göre Siverek Sancağının Sosyal ve İktisadi Durumu”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 4, Isparta.
- ERCİLASUN, A. Bican (1997), “Tarihten Geleceğe Türk Dili”, **Yeni Türkiye**, Türk Dünyası Özel Sayısı, 1 Mayıs-Haziran, Yıl 3, Sayı 15.
- ERGÜN, Mustafa (2000), “Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme”, **Yeni Türkiye**, Sayı: 32.
- ERÖZ, Mehmet, “Doğu Anadolu’da Köy Adları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, C. 10.
- ERPOLAT, M. Salih (2000), “XVI. Yüzyılda Diyarbekir Beylerbeyliği’ndeki Yer İsimlerinin Kültür ve Tarih Açısından Taşıdığı Değer”, **Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti**, 7-9 Nisan 1999 Bildirileri, Konya.
- ERPOLAT, M. Salih (2001), “16. yy’da Siverek Sancağında İskan ve Nüfus”, **Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri**, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Siverek.
- GÖYÜNÇ Nejat (1969), “Diyarbekir Beylerbeyliği’nin İlk Taksimatı”, **Tarih Dergisi**, Sayı 23, Ankara.
- GÜNAY, Selçuk (2002), “İhtiyat (Hamidiye) Süvari Alayları”, **Türkler**, (Editör: H. Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), C. XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- KADIOĞLU, Nihal, “Anadolu’nun Bazı Yörelerinde Dövme Adeti ve Bu Adetin Çağdaş Yaşamdaki Yeri”, **I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu, Bildiriler I**, Kültür Yayınları, Ankara.
- KARAHAN, Abdülkadir (1993), **Harran Üniversitesi Bülteni**, S. 4, Kasım.

- KULAKOĞLU, Fikri (2000), “Şanlıurfa M.Ö. I. Binyıl Merkezleri Yüzev Araştırması”, **18. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 2. Cilt, 22-26 Mayıs, İzmir.
- KULAKOĞLU, Fikri (2001), “Şanlıurfa M.Ö. I. Binyıl Merkezleri Yüzev Araştırması”, **18. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 2. Cilt, Ankara.
- KULAKOĞLU, Fikri (2002), “Şanlıurfa Bölgesinde Yeni Keşfedilen M.Ö. I. Binyıl Heykeltraşlık Eserleri”, **Arkeoloji ve Etnografya Dergisi**, Ankara.
- MANFRED, R. Behm-Blancke (1985), “Hasek Höyük 1980 Kazı Dönemi”, **VI. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- MANFRED, R. Behm-Blancke (2003), “Hasek Höyük”, **Arkeo Atlas Dergisi**, Sayı: 2, DBR Yay., İstanbul.
- OLGUNSU, Nihal (1943), **III. Türk Tarih Kongreleri (Kongreye Sunulan Tebliğler)**, TTK Yayınları, Ankara.
- ÖZKAN, Erol (1986), “Siverek”, **Türkiye’de Beldeler Turizm Dergisi**, Sayı 58, İstanbul.
- PAKSOY, Yaşar Doğan (1969), “Konttopolis-Sevaverek-Siverek”, **Türkiye Turizm Dergisi**, C. VIII, S. 4, Mayıs, Adana.
- SAHİLLİOĞLU, Halil (1993), **Belgeler**, C. XIII, S. 17, Ankara.
- SAKALLI, Bayram (1997), “Karakeçili Aşireti ve Milli Mücadelede Karakeçililer”, **Karakeçili III. Uluslararası Kültür Şenliğı Bildirileri**, 20-21 Eylül, Kırıkkale.
- SARISAMAN, Sadık (2002), “Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Siverek Mebuslarının Faaliyetleri”, **Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri**, Siverek.
- Siverek Halkevi Dergisi** (1938-1939), CHP Siverek Halkevi Yayını, Sayı 2.

ÜNAL, M. Ali (1986), “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Diyarbakır Eyaletine Tabi Sancakların İdari Statüleri”, **Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiriler**, 22-26 Eylül, Ankara.

ÜNAL, M. Ali (1999), **Osmanlı Devri Üzerine Makaleler-Araştırmalar**, Isparta.

ÜNER, Mehmet Emin (2001), “Osmanlı Hakimiyetinin İlk Yıllarında Doğu Anadolu’daki İdari Yapılanması ve Siverek Sancağı”, **Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri**, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, 13-14 Ekim 2001.

YAKUBOĞLU, Kenan (2002), “Tanzimat Sonrasında Siverek’in Kurumsal ve Toplumsal Modernleşmesi”, **Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri**, Siverek.

YILMAZ, Fatih (2001), “Diyarbakır Salnamelerine Göre Siverek’te Eğitim Kurumları (1869-1905)”, **Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri**, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Siverek.

TEZLER

ARITÜRK, Ahmet, (2007), “Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı ve Sosyal Bilimler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Niğde.

BENZER, Cuma, “Siverek İlçesi Monoğrafyası”, Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, **Lisans Bitirme Tezi**, Gaziantep.

DEMİREZEN, Halit İ. (1999), “Siverek İlçe Merkezinin Coğrafi İncelemesi”, **Lisans Bitirme Tezi**, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum.

- ERGEN, Sinan (2007), “Türkiye’de Halkevleri ve Elazığ Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Elazığ.
- ERPOLAT, M. Salih (1993), XVI. Yüzyılda Ergani Sancağı, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, Konya.
- GÖKSÜ, Cebrail (2008), “Adıyaman İli Gölbaşı İlçesinin Tarihi, Sosyo-Ekonomik, Kültürel Yapısı”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Öğretimi Programı Bilim Dalı, **Yüksek Lisans Tezi**, Niğde.
- GÜR, Fehmi (1998), “Siverek Camileri”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı **Bitirme Tezi**, Van.
- HÜRÜ, Kaya (2004), “Halkevleri’nin Etkinlikleri İçinde Fotoğrafın Kullanımı ve Yeri (1932-1951)”, **Yüksek Lisans Tezi**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fotoğraf Ana Sana Dalı Fotoğraf Programı, İstanbul.
- NİGİT, Şükran (2003), “Siverek Tarihi”, Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, **Bitirme Tezi**, Gaziantep.
- ÜREMİŞ, Ali (2001), “Türkiye Selçukluları’nın Doğu Anadolu Siyaseti”, **Doktora Tezi**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- YILDIZ, Hatip (2007), “Diyabekir Vilayeti’nde Eğitim (1870-1920)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, **Doktora Tezi**, Erzurum.
- YILMAZ, Mehmet Ali (2005), “Aladağ Halk Kültürü Araştırması”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana.

YUVANÇ, Zafer (2001), “Siverek’te Arazi Kullanımı”, **Lisans Bitirme Tezi**, Dicle Üniversitesi Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Anabilim Dalı, Diyarbakır.

ANSİKLOPEDİ VE SÖZLÜKLER

ALBAYRAK, Nurettin (2004), **Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, L&M Yayınları, İstanbul.

DEMİREL, Muammer (2002), “Türk Eğitimin Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 15, Ankara.

GELİŞLİ, Yücel, “Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 15, Ankara.

GÜLENSOY, Tuncer (1986), **Doğu Anadolu Osmanlıcası (Etimolojik Sözlük Denemesi)**, Ankara.

GÜLENSOY, Tuncer (1995), “Türkçe Yer Adları Klavuzu”, **TDK Yayınları**, Ankara.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (2000), “Dövme”, **Dünya İnançları Sözlüğü**, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

TAŞDEMİR, Mehmet, “Elbistan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XI, İstanbul.

Türkçe Sözlük, C. II, TDK Yayınları, Ankara.

YARAN, Rahmi (1994), **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 9, Diyanet İşleri Vakfı Yayınları, İstanbul.

YINANÇ, M. Halil, “Diyarbakır”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. III., Ankara.

Yurt Ansiklopedisi (1984), Anadolu Yayınları, İstanbul..

BRİFİNG RAPORLARI, ENVANTERLER VE YILLIKLAR

“**998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadiriyye Defteri (937-1530)**”, C. I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No: 39, Ankara 1998.

BARKAN, Ömer Lütfi (1998), **Hüdaverdigar Livası Sayım Defteri**, Ankara.

Diyarbakir Vilayet Salnameleri (1999), Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, No:14, Cilt V, Diyarbakır.

Ebu Bekr-i Tihrani (1999), “**Kitab-ı Diyarbekiriyya, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Çağatay Dönemleri**”, (Çev. Mehmet Demirdağ), Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul.

“**Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus) Ebû'l-Farac Tarihi**”, (1999), Türkçeye Çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK. Yay., Ankara.

Köylerimiz 1981, (1982) T.C. İçişleri Bakanlığı İller Dairesi Genel Müdürlüğü Genel Yayın No: 327, Seri: 3, S. 2, Ankara.

“Milli Mücadelede Aşiretlerimiz” (1988), **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 37, Mart, Ankara.

“Milli Mücadelede Aşiretlerimiz II” (1988), **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 41, Mart, Ankara.

Şanlıurfa Valiliği (1988), “**Her Yönüyle Şanlıurfa**”, (İl Yıllığı), Şanlıurfa Valiliği yay., Şanlıurfa.

Şehitlerimiz (1998), T.C. Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Par Arif Hikmet, (1991), **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlük**, Serhat Yayınları, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://okulweb.meb.gov.tr/63/09/68286/index_dosyalar/tanitim.htm (2010)

<http://okulweb.meb.gov.tr/63/09/682845/?pn=okul.htm> (2010).

KAYNAK KİŞİLER

Adalet Tatlı, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Adalet Ünsal, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Aliye Çiftçi, **Karabahçe Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Altun Kıyam, **Altaylı Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Arap Yüksekayla, **Siverek Merkez**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Asiye Avcı, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Asya Yetik, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Aynur Dağlı, **Karabahçe Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Aysel Dümbüllü, **Bayırözü Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ayser Naryaprağı, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ayser Yağır, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Ayser Yeşildağ, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ayşe Başaran, **Çağa Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ayşe Gerger, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ayşe Kanmaz, **Konurtepe Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Ayten Aslan, **Bayırözü Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ayten Kılıç, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Ayten Yazgı, **Deliktaş Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Bedirye Yaşartı, **Çağa Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Bedriye Tüysüz, **Halebi Köyü**, 1945 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Bekir Karyağan, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

Cemile Pamukđu, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ceylan Yılmaz, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Cuma Yolağu, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

Emine Al, **Siverek Merkez**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Emine Arslan, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Emine Baykan, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Emine obanoğlu, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Emine Görüş, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Esmâ Geyik, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fahriye Gümüştaş, **Siverek Merkez**, 1959 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Fatime Candan, **Yccelen Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fatime Karakayalı, **Siverek Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fatime Kıyam, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fatma Ocaklı, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fikriye nder, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Gazal Ağırmathlıoğlu, **Konutepe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Gönül Baran, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Gl Akdağ, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Gülay Yüksekaya, **Beğdeş Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Güler Ordu, **Siverek Merkez**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Güleser İzol, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Güleser Yaman, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Gülsüm okzaman, **Divan Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Gülten Güler, **Gözelek Köyü**, 1969 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Hacer Şirin, **Siverek Merkez**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Hasan Akgül, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.
Hasan Şirin, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.
Hatice Yılmaz, **Konurtepe Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Hatun Sonka, **Çanakçı Köyü**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Havva Fıratoğlu, **Deliktaş Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Havva Özen, **Divan Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Havva Yıldız, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
Havvanur Gergez, **Siverek Merkez**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Hediye Başaranoğlu, **Kayalı Köyü**, 1958 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Hüseyin Öztuncer, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.
İmhan Korkmaz, **Erkonağı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
İmhan Parlak, **Kavalık Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Kamile Yeniköy, **Siverek Merkez**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Keziban Dağlıkan, **Siverek Merkez**, 1910 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Kısmet Varan, **Konurtepe Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Koçali Kıyam, **Siverek Merkez**, 1931 Doğumlu, Okuryazar Değil, Emekli.
Koçer Özbadem, **Karpuzcu Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Kudret Gülel, **Cuma Kale Köyü**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Leyla Demir, **Yücelen Köyü**, 1967 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Mahmut Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar.
Makbule Baylan, **Beğdeş Köyü**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Medine Yüksekaya, **Siverek Merkez**, 1962 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Melahat Kaya, **Kavalık Köyü**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Meral Ocaklı, **Yoğunca Köyü**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Muhterem Demiroğlu, **Peynirci Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Meyrem Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Muhterem Savaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Mülkiye Aran, **Deliktaş Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Münevver İrdem, **Deliktaş Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Münevver Laleoğlu, **Siverek Merkez**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Mürvet Avcı, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Müzeyyen Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Müzeyyen Gelener, **Kayalı Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Nadire Dervişoğlu, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Nalan Gelener, **Çağa Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Neclan Eyliyen, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Nedret Kargın, **Peynirci Köyü**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Nesrin Kamışlı, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Nesrin Karacabey, **Deliktaş Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Nezahat Satmaz, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Nezihe Tekçe, **Ediz Köyü**, 1964 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Nuran Kalak, **Altaylı Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Nuran Ortakaya, **Siverek Merkez**, 1956 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Rahime Özer, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Ramazan Özgültekin, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Lise Mezunu, Yazar.

Ramazan Yolaçan, **Ayrancı Köyü**, 1942 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Remziye Akdağ, **Siverek Merkez**, 1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Saadet Gülel, **Siverek Merkez**, 1935 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sabiha Davudan, **Siverek Merkez**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sabiha Geyik, **Siverek Merkez**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Safiye Bayram, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Sakine Şenocak, **Narlıkaya Köyü**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Saliha Yetik, **Beğdeş Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Sedirye Hamidanoğlu, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sedriye Özer, **Ayrancı Köyü**, 1947 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sefer Dağlık, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

Sıtkı Yeniay, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

Sinan Üçyol, **Siverek Merkez**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Songül Dolaş, **Kavalık Köyü**, 1957 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sultan Baksi, **Ediz Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sultan Güney, **Siverek Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sultan Karakeçili, **Aşağı Karabahçe Köyü**, 1940 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sultan Karar, **Bayrözü Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sultan Talmaç, **Karabahçe Köyü**, 1948 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Sultan Yıldız, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Suzan Gerger, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Süreyya Modanlı, **Yücelen Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Şefika Gonca, **Altaylı Köyü**, 1952 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Şeyhmus Akdağ, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

Şükran Küçükömer, **Peynirci Köyü**, 1941 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Şükran Tüysüz, **Halim Köyü**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Tuba Aslan, **Bayırözü Köyü**, 1958 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Verdek Yıldırım, **Siverek Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Yaşar Akçiçek, **Gözelek Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Yaşar Odabaşı, **Siverek Merkez**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Yaşar Yağır, **Siverek Merkez**, 1954 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Zehra Korkmaz, **Siverek Merkez**, 1949 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Zehra Özgeyik, **Siverek Merkez**, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Zekiye Özağaçhanlı, **Siverek Merkez**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Zeynep Üçkardeş, **Siverek Merkez**, 1953 Doğumlu Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ziyinet Altıntaş, **Siverek Merkez**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ziyinet Özmodanlı, **Altaylı Köyü**, 1976 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

ÖZGEÇMİŞ

10.01.1982 tarihinde Şanlıurfa iline bağlı Siverek İlçesi'nde doğan Zelal ÖZAĞAÇHANLI, ilköğretimini Siverek İlçesi Türközü İlköğretim Okulu'nda tamamladıktan sonra Orta ve Lise öğrenimini Siverek Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2003 yılında Niğde Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünü kazandı. 2007 yılında lisans eğitimini tamamladı. 2007'de Siverek İlçesi Yavuzselim İlköğretim Okulu'nda öğretmenlik yaptı. 2008 yılında Niğde Üniversitesi İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı'na Yüksek Lisans Öğrencisi olarak kabul edilen ÖZAĞAÇHANLI, halen yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.